

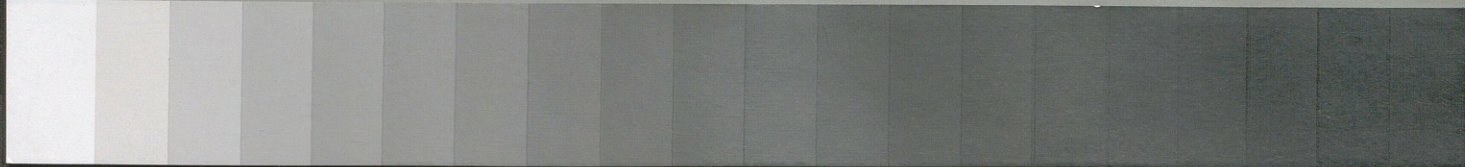
Part Code
ST1316

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Colour Chart #13

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Vol. III. 239/cz. 2.

CZĘŚĆ II.

XVIII

HISTORIA UNIWERSYTETU LWOWSKIEGO

1869—1894.

NAPISAŁ

STANISŁAW STARZYŃSKI.

*Dziękuję
Wł. St. Starzyński
V III 1895 189*

59

WYDZIAŁ HISTORII I SPOŁECZNAUCY
KATEDRA HISTORII
KATEDRA HISTORII
KATEDRA HISTORII
KATEDRA HISTORII

33915/2

WYDANO Z DUBLETÓW
Biblioteki Narodowej

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

Język wykładowy.

Najw. postanowieniem z 4 lipca 1871, udzielonem Namiestnikowi Galicyi reskryptem Ministra wyznań i oświaty z 11. lipca 1871, l. 523, raczył Najjaśniejszy Pan postanowić, iż »wszelkie ograniczenia, jakie dotychczas stały na przeszkodzie odbywaniu polskich i ruskich wykładów na prawniczym i filozoficznym Wydziale Uniwersytetu lwowskiego, mają odtąd całkowicie odpaść, a na katedry w tych fakultetach mogą być powoływane w przyszłości tylko osoby, uzdatnione zupełnie do wykładania w jednym z obu języków krajowych«.

Tem Najw. postanowieniem wskazał Najj. Pan w swej wspaniałomyślności i mądrości Uniwersytetowi lwowskiemu inne cele, aniżeli te, dla których on pierwotnie został założony, a przez to stał się sam założycielem dzisiejszego Uniwersytetu o charakterze narodowym. Od tej dopiero chwili stała się lwowska Wszechnica jednym z najwyższych ognisk rodzimej oświaty; od tego czasu spełnia ona dopiero swą właściwą misję w społeczeństwie, dla którego jest przeznaczona, i dopiero dzięki Cesarzowi Franciszkowi Józefowi otrzymały ziemie dawnej Polski drugą najwyższą szkołę, z której rozwojem i działalnością mogą i muszą łączyć się duchem i sercem; a to w dwa lata po usunięciu języka polskiego z Głównej Szkoły warszawskiej i przekształceniu jej w Uniwersytet rosyjski, a w wiele lat po zrusyfikowaniu i następnem zniesieniu Uniwersytetu wileńskiego.

Kwestya Uniwersytetu lwowskiego zajmowała zawsze światłe umysły w kraju, których dążeniem było zdobyć tę twierdzę germanizacyi i zaprządz ją do rzetelnych usług dla własnego społeczeństwa. Dążenie to przybrało konkretne kształty dopiero po r. 1860. Sejmy postulatowe zajmowały się wprawdzie i Uniwersytetem i językiem polskim w ogóle,

ale ich żądania co do wykładów polskich w Uniwersytecie redukują się prawie do zera, bo tylko do prośby, aby na filozofii udzielano po polsku przynajmniej nauki religii¹⁾. Nie poruszono kwestyi języka wykładowego nawet w uchwałach domagających się utworzenia w Uniwersytecie katedr rachunkowości państwowej, tudzież teoretycznej i praktycznej matematyki i mechaniki, oraz przywrócenia Wydziału medycznego: nie poruszono jej pomimo tego, że równocześnie dziękowano za utworzenie katedry języka i literatury polskiej w Uniwersytecie i proszono o takie same katedry w instytutach filozoficznych w Przemyśle, Tarnopolu i Czerniowcach, że domagano się wprowadzenia języka polskiego do szkół technicznych (gospodarskich) i Akademii realnej, pomimo że proszono o nadanie językowi polskiemu większej rozciągłości w szkołach niższych i średnich (n. p. aby nauczyciele humaniorów mieli obowiązek ćwiczenia uczniów w stylu polskim), tudzież na filozofii (aby nauka języka i literatury polskiej była *studium obligatum* dla wszystkich uczniów filozofii, a przynajmniej dla kształcących się na kapłanów i urzędników), że wreszcie domagano się wprowadzenia języka polskiego do władz sądowych. Rzecz oczywista zresztą, że kwestya polskiego języka wykładowego mogła w ogóle być rozwiązana tylko łącznie z kwestyą języka, którym nauczano w szkołach niższych i średnich i z kwestyą języka używanego w sądach i urzędach.

Krótki epizod z r. 1848, dotyczący języka polskiego, przedstawiony już w pierwszej części, pomijamy: zaś następna epoka 1849—1860, jako epoka reakcyi, nie podawała sposobności do stawiania żądań językowych.

Gdy dyplomem cesarskim z 20. października 1860. zainaugurowaną została znów konstytucyjna forma rządu, a Najj. Pan polecił Najj. pismem odręcznym z tego samego dnia Ministrowi Stanu hr. G o ł u c h o w s k i e m u, przedłożyć sobie stosowne wnioski co do języka wykładowego w Uniwersytecie Jagiellońskim, gdy wkrótce potem Najw. postan. z 4. lutego 1861. wprowadzono tamże napowrót, chociaż z ograniczeniem²⁾, język polski jako wykładowy, i gdy wreszcie na Węgrzech przywrócono język węgierski w sądownictwie i administracyi i polecono rozpocząć jak najprędzej

¹⁾ Odnosi się to do t. zw. »Religionswissenschaft«, wykładanej na filozofii. Patrz »Czynności Sejmu królestw Galicyi i Lodomeryi, który na dzień 21. października 1833 zwołanym« i t. d. Lemberg, Piller 1835. Wykładał wtedy »Religionswissenschaft« prof. Grzegorz Jachimowicz, późniejszy metropolita lwowski greckokat Taksamo »Czynności Sejmu w królestwach Galicyi i Lodomeryi w d. 19. września 1842 zagajonego« i t. d. Lemberg, 1843.

²⁾ Mianowicie na Wydziale prawa sięgały te ograniczenia najdalej. Reskr. minist. z 13. lutego 1861. l. 615. Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1864—1887, Kraków 1887 str. 5.

na Uniwersytecie peszteńskim wykłady według systemu, jaki istniał przed r. 1848 ¹⁾, przysłała z natury rzeczy na porządek dzienny i kwestya polskich wykładów na Wszechnicy lwowskiej. Rozporządzenia ministryalne z r. 1860, dopuszczające w pewnej mierze język polski do użycia w sądownictwie i administracyi (w zakresie służby zewnętrznej), tudzież tak istniejące już jak i zamierzone w Najw. piśmie odręcznym do hr. Gołuchowskiego odpowiednie uwzględnienie tego języka w szkołach średnich, stanowiły niezbędną dla tej akcyi podstawę ²⁾. Podjęto akcyę zaraz na pierwszym konstytucyjnym sejmie galicyjskim r. 1861. W kilka dni po uchwaleniu, na wniosek p. Dietla, iż wszelkie ograniczenia, istniejące na Uniwersytecie Jagiellońskim co do używania języka polskiego w wykładach mają natychmiast odpaść, a profesorowie nieumiejący dokładnie po polsku, mają zostać zastąpieni innymi, znającymi dokładnie język polski, postawił poseł ziemi żółkiewskiej, książe Jerzy Lubomirski wniosek, aby Sejm zdecydował, iż język niemiecki w Uniwersytecie lwowskim ma być zniesiony i zastąpiony językiem polskim i ruskim w stosunku słusznym. Wydział krajowy miał otrzymać polecenie wypracowania stosownego projektu ustawy. Wniosek ten, postawiony dnia 25. kwietnia, nie dostał się jednak niestety pod obrady Sejmu, z powodu odroczenia sesyi zaraz w dniu następnym ³⁾. Sejm torował mu na przyszłość drogę, domagając się od r. 1861. stałe wprowadzenia języka polskiego w administracyi i sądownictwie, tudzież w szkołach niższych i średnich (wnioski Dietla 1863, Kabata 1866). W aktach senackich znajdujemy ślady, że młodzież akademicka przygotowywała przy końcu r. 1860. petycyę do Ministra Stanu o wprowadzenie polskiego języka wykładowego i zbierała na nią pomiędzy sobą podpisy. Wysłania petycyi musiała jednak zaniechać.

Na razie język polski nie uzyskał niczego, bo i żądania Sejmu co do Uniwersytetu Jagiellońskiego spotkały się z odmowną odpowiedzią ⁴⁾,

¹⁾ Najw. pismo odręczne z 20. października 1860. do nadwornego kanclerza węgierskiego, bar. Vaya.

²⁾ Patrz: Madeyski St.: Die deutsche Staatssprache, oder Oesterreich ein deutscher Staat, Wien 1881, Gumpłowicz: Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Oesterreich-Ungarn, Innsbruck 1879; Kasperek: Du droit en vigueur en Galicie en ce qui concerne l'usage officiel des différentes langues. (Revue de droit internat. et de législation comparée 1874); Starzyński: Sprawa języka państwowego w Austrii, Lwów 1884.

³⁾ Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu krajowego galicyjskiego we Lwowie, odbytych od dnia 15. do 26. kwietnia 1861; Lwów, Winiarz 1861, str. 487.

⁴⁾ Najw. post. z 12. listopada 1861; patrz »Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego Król. Galicyi i Lodomeryi i t. p. za czas od zamknięcia pierwszego zgromadzenia Sejmu krajowego«, str. 4.

pomimo że na Węgrzech wprowadzono równocześnie Najw. postan. z 21. czerwca 1861. język węgierski, jako wyłącznie wykładowy w Uniwersytecie w Peszcie i we wszystkich Akademiach prawniczych.

Natomiast ustanowiono na Wydziale prawa Uniwersytetu lwowskiego Najw. postan. z 23. marca 1862. dla przedmiotów, wchodzących w zakres teoretycznego egzaminu państwowego sądowego, dwie nadzwyczajne profesury z językiem wykładowym ruskim¹⁾. Jako powód tego zarządzenia podaje reskrypt ministeryalny »zamiar dostarczenia językowi ruskiemu na Wydziale prawa odpowiedniego pola do naukowego rozwoju i ukształcenia się, a zarazem zadośćuczynienia praktycznej potrzebie«. Zastrzega zarazem c. k. rząd, że te katedry dostać się winny tylko w ręce mężów, odpowiadających wszelkim wymogom pod względem naukowym, tudzież dającym dowody zupełnej znajomości języka ruskiego, zwłaszcza w zakresie prawniczej terminologii; przestrzega przed przedwczesnem i zbyt pospiesznem obsadzeniem tych katedr, wyklucza z góry rozpisywanie konkursu, doradza poprzednie wykształcenie młodych zdolnych sił naukowych na suplentów lub docentów, a jako warunek dopuszczania do wykładów stawia przedłożenie grono profesorów rozprawy naukowej, napisanej po niemiecku i po rusku, tudzież odbycie próbnego wykładu w niemieckim i ruskim języku. Ponieważ zaś przeważna ilość profesorów zupełnie nie zna języka ruskiego, przeto mają im być dodani *ad actum*, dla ocenienia językowego uzdolnienia kandydata, radca szkolny Dr. Janowski, profesor języka i literatury ruskiej, tudzież kilku wyższych urzędników lub mężów naukowego zawodu.

W krótszym czasie, aniżeli można było mniemać, sądząc po treści powyższego reskryptu ministeryalnego, weszły ruskie wykłady w życie, albowiem Ministerstwo Stanu telegramem z dnia 21. października 1862. poruczyło suplenturę procesu cywilnego Dr. Emilowi Łopuszańskiemu, koncypiście Prokuratoryi Skarbu, zaś suplenturę prawa i procesu karnego Dr. Władysławowi Srokowskiemu, praktykantowi Prokuratoryi Skarbu²⁾, uwolniwszy ich poprzednio w drodze telegraficznej dnia 11. października 1862. od przedłożenia rozpraw naukowych³⁾. Nieprzedłożenie rozpraw naukowych było też przyczyną, dla której grono profesorów, licząc się z wymogami zawartymi w reskr. minist. z 29. czerwca 1862, nie postawiło w tej mierze żadnego pozytywnego wniosku,

¹⁾ Reskr. Ministra Stanu z 29. czerwca 1862, l. 3.542, reskr. Prezyd. Namiest. z 12. lipca 1862, l. 5.661.

²⁾ Reskr. Prez. Nam. z 22. października 1862, l. 8.388.

³⁾ Reskr. Prez. Nam. z 11. października 1862, l. 8.153.

ograniczając się do przedłożenia Ministerstwu nadeszłych podań. Do wykładów próbnych, które wypadły ku zadowoleniu grona profesorów, wyznaczyło Prezydium Namiestnictwa ze swej strony trzech mężów zaufania.

Gdy jednak w trakcie tego zgłosił się kompetent do trzeciej ruskiej suplentury, mianowicie do austriackiego prawa cywilnego, i gdy nietylko nie przedłożył rozprawy naukowej, ale nawet nie posiadał jeszcze stopnia doktora prawa, oświadczyło c. k. Ministerstwo, że nie widzi nadal powodu udzielać dyspenzy od warunków postawionych w reskrypcie z 29. czerwca 1862, gdyż przez powołanie Dr. Ł. i S. zabezpieczono już na razie odbywanie ruskich wykładów ¹⁾, i że nie jest wprawdzie zasadniczo przeciwne ustanowieniu trzeciego suplenta z ruskim wykładem, atoli chce wyczekać, czy nie znajdzie się kandydat, odpowiadający wszystkim wymogom wspomnianego reskryptu, czy może który z funkcjonujących już suplentów nie zechce rozszerzyć swego prawa wykładania także na prawo cywilne albo handlowe i wekslowe; lub czy wreszcie nie będzie się kto formalnie habilitował do tych przedmiotów, jako docent prywatny. Taka sama odmowa spotkała kandydata i później w r. 1864, gdy już jako doktor prawa ponowił swe podanie; uwolniło go tylko Ministerstwo od wymogu przedkładania rozprawy naukowej także i w języku ruskim, a to ze względu na dowody dokładnej znajomości prawniczej terminologii ruskiej, złożone przezeń przez współudział w tłumaczeniu powszechnej ustawy cywilnej na język ruski. Kandydat jednak nie zgłosił się więcej.

Raz wprowadzone w życie, trwały wykłady ruskie procesu cywilnego, z przerwą jednego półrocza zimowego 1864/5, aż do zimowego półrocza 1873/4 włącznie, t. j. do czasu służbowego przeniesienia Dr. Łopuszańskiego ze Lwowa.

Wykłady ruskie prawa karnego trwają po dziś dzień bez przerwy, choć ze zmianami co do osób; wykłady prawa cywilnego po rusku rozpoczęł tenże sam Dr. Srokowski od letniego półrocza 1870/1, porzucawszy od r. 1867/8 kryminalistykę. Trwały bez przerwy z wyjątkiem letniego półrocza 1873/4, aż do r. 1890/1 t. j. do śmierci ś. p. prof. Aleksandra Ogonowskiego, który od zimowego półrocza 1872/3 zajął miejsce Dr. Srokowskiego. Był więc okres, od letniego półrocza 1870/1, do zimowego półrocza 1873/4 włącznie, w którym były równocześnie wykładane po rusku: prawo cywilne, proces cywilny i prawo karne; to ostatnie ma od zimowego kursu r. 1886/7 dwóch reprezentantów.

¹⁾ Reskr. Ministra Stanu z 28. listopada 1862, l. 11.839.

(Dr. Dobrzański od letniego kursu 1867/8, Dr. Stebelski od zimowego półroczu 1886/7). Innych wykładów ruskich na Wydziale prawa nie było i niema.

Jako uzupełnienie praw, przyznanych językowi ruskiemu, uważać należy reskrypt ministerstwa Stanu z 31. maja 1864, l. 3733, którym pozwolono na zdawanie egzaminu sądowego w ruskim języku z przedmiotów po rusku wykładanych, w razie wyraźnego życzenia ze strony kandydatów, którzy tych wykładów w słuchali, i zamianowano obu ruskich suplentów członkami komisji egzaminacyjnej. Wolno jednak obecnym przy egzaminie innym członkom komisji (ta składa się bowiem najmniej z czterech członków) przekonać się, przez stawianie pytań w języku niemieckim, czy kandydat jest z tych przedmiotów, z których go pytają po rusku, należycie przygotowany ¹⁾.

Pierwsza nominacja rzeczywistego profesora z językiem wykładowym ruskim nastąpiła w r. 1877, gdy Najw. postan. z 27. listopada 1877. mianowany został dr. Aleksander Ogonowski nadzwyczajnym profesorem austr. prawa cywilnego z językiem wykładowym ruskim ²⁾. Aż do owego czasu nie było żadnego kandydata ukwalifikowanego całkowicie do objęcia którejkolwiek z tych katedr, otwartych od r. 1862. Proponowano wprawdzie w r. 1871 jednego kandydata, a ubiegał się i drugi ³⁾ ale do nominacji nie przyszło dla braku jakichkolwiek drukiem ogłoszonych prac naukowych. Historia tej drugiej kandydatury jest interesującą ze względu na całkiem niezwykle precedensa. Oto pensyonowany radca apelacyjny, p. Konstanty Kmicikiewicz wniósł we własnym imieniu przedstawienie do Ministerstwa oświaty, wykazujące potrzebę ruskiej katedry prawa cywilnego. Pan Minister oświaty polecił w odpowiedzi p. Kmicikiewiczowi, reskrytem z d. 3. marca 1870, l. 938, wyszukać i przedstawić sobie odpowiednich kandydatów. Wywiązując się z tego zadania przedstawił p. Kmicikiewicz c. k. Ministerstwu kandydata, o którym mowa, a c. k. Ministerstwo przesłało tę propozycję gronu profesorów Wydziału prawa reskrytem z 14. lutego 1871, l. 1124 do zdania sprawy. Relacja grona profesorów nie wypadła jednak korzystnie Najw. postan. z 27. marca 1882, został mianowany Dr. Ogonowski zwyczajnym profesorem prawa cywilnego z wykładem ruskim; a w r. 1892, nastąpiła druga nominacja, Dra Piotra Stebelskiego, na nadzwyczajnego profesora prawa karnego.

¹⁾ Reskr. Prez. Nam. z 13. lipca 1864, l. 9396.

²⁾ Uchwała grona prof. Wydz. praw. z 30. lipca 1877.

³⁾ Uchwała grona prof. Wydz. praw. z 17. kwietnia 1871, relacja Rektora Uniwersytetu do c. k. Ministerstwa z 9. marca 1871, uchwała grona profesorów z 5. marca 1871.

Fakt wprowadzenia w życie ruskich wykładów musiał z natury rzeczy nasunąć myśl, że c. k. Rząd zgodzi się i na wykłady polskie, jeżeli się znajdą odpowiedni docenci — i musiał popchnąć do podjęcia prób w tym kierunku. Dnia 3. lutego 1863. wniósł adwokat krajowy Dr. Ignacy Czerneryński podanie o *veniam legendi* z austriackiego prawa cywilnego w języku polskim, na podstawie trzech pierwszych zeszytów swego polskiego komentarza do ustawy cywilnej. Grono profesorów uchwaliło na to, na posiedzeniu z dnia 5. lutego 1863. prosić c. k. Ministerstwo o wskazówkę, czy podanie Dr. Cz. ma być traktowane według istniejących powszechnych przepisów o habilitacji docentów, ze względu na to, że dla habilitacji docentów ruskich wydano odrębne, znane nam już przepisy, a zarazem przedłożyć odrazu podanie Dr. Cz. Ministerstwu, ażeby, jak powiedziano, uniknąć zarzutu przewleknięcia sprawy. Tylko prof. Zielonacki sprzeciwiał się tej uchwale żądając aby, bez zasięgnięcia specjalnej wskazówki, traktować sprawę odrazu według obowiązujących powszechnych przepisów.

Sprawa zalegała w Wiedniu przeszło rok, i dopiero pod dniem 30. kwietnia 1864. oświadczyło Ministerstwo Stanu, że nie ma powodu dopuszczać do zmiany w przepisach i urzędzeniach, istniejących co do języka wykładowego w Uniwersytecie lwowskim¹⁾.

W jednym kierunku dopuszczono jednak nie do zmiany wprowadzie, ale do pierwszego kroku, za którym poszły dalsze, a to dzięki inicjatywie prof. Zielonackiego. Na jego podanie, wniesione do Ministerstwa Stanu, odpowiedział J. E. Minister, że nie ma nic do zarzucenia przeciw okolicznościowemu uwzględnianiu przez prof. Zielonackiego polskiej terminologii prawniczej w wykładach, byle tylko, co się samo przez się rozumie, język niemiecki nie był przez to jako właściwy język wykładowy w jakikolwiek sposób naruszony²⁾.

Zachęcony tem, wniósł prof. Zielonacki w styczniu 1866. podanie, by mu wolno było wykładać pandekta w letnim kursie 1866. po polsku. Grono profesorów uchwaliło większością głosów przedłożyć podanie c. k. Ministerstwu bez żadnego ze swej strony wniosku; mniejszość zaś, złożona z prof. Bayera, Fangora i Rulfa wniosła *voluntatem separatam* z poparciem, jak to sprawiedliwość wyznaczyć każe, życzenia prof. Zielonackiego. Wprawdzie zastrzegła mniejszość, że ze względu na niemiecki charakter Uniwersytetu, na potrzebę znajomości naukowej literatury i języka niemieckiego i na potrzeby słuchaczy narodowości niepolskich muszą być zabezpieczone niemieckie wykłady wszystkich

¹⁾ Reskr. Prez. Nam. z 6. maja 1864, l. 7.731.

²⁾ Reskr. Minist. z 15. kwietnia 1863, l. 3.876.

gałęzi umiejętności prawnych; ale przyznała, że dla zadośćuczynienia umysłowym potrzebom narodowości nieniemieckich dopuszczalne są równoległe wykłady i w innych językach, obok niemieckich; a ponieważ prof. Kotter wykłada pandekta po niemiecku, przeto niema żadnej przeszkody, by prof. Zielonacki wykładał je po polsku, jakkolwiek z góry wiadomo, że polskie wykłady cieszyć się będą daleko większą od niemieckich wziętością. Zastrzega tylko mniejszość, że egzamin rządowy prawno-historyczny ma być w każdym razie składanym w całości po niemiecku. Na to wniósł Dr. Zielonacki dodatkowe podanie, domagające się, by tym akademikom, którzyby słuchali jego polskich wykładów, wolno było odpowiadać z pandektów przy egzaminie po polsku.

Odpowiedź Rządu wypadła częściowo niepomyślnie dla prof. Zielonackiego. Pan Minister Stanu oznajmił¹⁾, że zarządzenia, odnoszące się do języka wykładowego i egzaminacyjnego w obu Uniwersytetach krajowych, opierają się na szeregu norm, zostających z sobą w ścisłym związku, a przeważnie sankcjonowanych cesarskimi postanowieniami; skutkiem tego Ministerstwo nie uważa za stosowne robić od nich zasadniczego wyjątku wskutek jednostronnego podania jednego profesora. Jednakowoż zezwała Ministerstwo, aby prof. Z. obok swych głównych wykładów niemieckich wykładał także w każdym kursie poszczególne działy prawa rzymskiego (t. zw. specjalne kollegia) w wymiarze 2—4 godzin tygodniowo, po polsku. Natomiast żądanie co do egzaminowania z prawa rzymskiego po polsku nie zostało wcale uwzględnione.

Od tej chwili zdobył sobie zasadniczo język polski należne mu prawo obywatelstwa na Wydziale prawa tej Wszechnicy; a zasługa ta łączy się będzie po wszystkie czasy z nazwiskiem prof. Zielonackiego, który też zaraz w zimowym półroczu 1866/7 wykładał publicznie rzymskie prawo spadkowe po polsku.

Był zaś po temu już czas ostateczny. Od lat blisko sześciu posiadał już kraj swoje ciało ustawodawcze, którego językiem urzędowym był i jest język polski²⁾, które obradowało po polsku i po rusku, i uchwalało w języku polskim ustawy krajowe, ogłaszane (w myśl ustawy krajowej z dnia 10. czerwca 1866) w Dzienniku Ustaw krajowych w tymże języku, jako w tekście autentycznym. Miał naczelnym organ samorządnej

¹⁾ Reskr. Minist. z 24. lipca 1866, l. 5 598, Reskr. Prez Nam. z 4. sierpnia 1866, l. 7.059.

²⁾ Patrz uchwałę Sejmu z 4. kwietnia 1866, powziętą na wniosek hr. Aleksandra Borkowskiego, referowaną przez Dr. Kabata.

administracyi krajowej, Wydział krajowy, potrzebujący urzędników ukończonych prawników, a urzędujący po polsku. Ustawami z d. 12. sierpnia 1866. powołane zostały do życia organa samorządne gminne i stworzono samorząd powiatowy, Rady i Zwierzchności gminne, Rady i Wydziały powiatowe; rozwinęło się więc życie publiczne, wymagające znajomości ustaw, tak ze strony członków tych ciał samorządnych, jak ze strony ich urzędników, i wymagające zdolności zastosowywania tych ustaw w językach krajowych, tak w biurach, jak i w stosunku ze stronami. Pod względem szkolnictwa, można już było w tej epoce przejść wszystkie klasy niższe i średnie bez spotkania się z językiem niemieckim jako wykładowym, a Sejm zajęty był właśnie uchwalaniem ustawy (z 22. czerwca 1867.) o polskim i ruskim języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich. Istnie i pisemnie toczące się sprawy sądowe (cywilne i karne) były przeprowadzane przeważnie po polsku; rozstrzygnięcia i zarządzenia władz i wyroki sądów musiały już, według istniejących dla języka służby zewnętrznej norm, być wydawane po polsku. Gorzkim anachronizmem stały się więc wyłącznie niemieckie wykłady w najwyższej szkole, z której ukończeni słuchacze wchodziłi wprost już w życie publiczne i wstępowali do zawodów praktycznych; ironią było, że w Sejmie krajowym zasiadali jako powołani z ustawy i urzędu obrońcy interesów najwyższej w kraju nauki, mężowie, nierozumiejący ani słowa z toczących się obrad sejmowych ¹⁾

Prawie wszystkie te okoliczności, a nadto i niektóre inne podnosi reskrypt Namiestnika, hr. Gołuchowskiego, z 27. listopada 1866, l. 582, wystosowany do Rektora Uniwersytetu, a stanowiący epokę w historii języka wykładowego. Wprowadzenie wykładów polskich — czytamy tam — jest przedmiotem żywego a uzasadnionego pragnienia kraju. Uczynić mu należy zadość przedewszystkiem przez wprowadzenie języka polskiego do wykładów przedmiotów objętych rządowym egzaminem sądowym. Przez to otrzyma język polski odpowiednie pole do rozwoju, a równocześnie uczyni się zadość naglej praktycznej potrzebie (zupełnie temisamemi słowy uzasadniano w roku 1862, systemizowanie katedr ruskich), i robi się dla języka polskiego to samo, co zyskał już język ruski przez systemizowane r. 1862. katedry nadzwyczajne, które to zarządzenie „jako wydane jedynie na rzecz języka ruskiego, uważane jest i boleśnie odczuwane przez ludność polską, jako ścieśniające prawa

¹⁾ To trwało aż do r. 1871/2. W tym czasie byli rektorami, nie rozumiejącymi języka obrad ciała, w którym zasiadali, proff.: Rulf, Mor, Kergel, Rulf po raz drugi, Schmidt, Kotter. Patrz Zygmunt Sawczyński: Rzecz o szkołach naszych (Przegląd polski, styczeń 1867).

języka polskiego usunięcie go na drugi plan (*Hintansetzung*)[«]. Należy więc przystąpić do kreowania dwóch albo trzech nadzwyczajnych profesur, względnie (tymczasowo) remunerowanych docentur dla tych przedmiotów, dla których dozwolono już na ruskie wykłady, a to z funduszków 2 400 ztr., które stanowiły dotację zmarłego świeżo profesora ekonomii politycznej, Dr. Koppla, aby nie obciążać skarbu państwa nowymi wydatkami.

Aby uzyskać podstawę dla stanowczego tej sprawy rozstrzygnięcia, wzywa J. E. pan Namiestnik Senat akademicki (w myśl reskryptu Ministra Stanu z 21. listopada 1866, l. 8810), aby zażądał od grona profesorów Wydziału prawa opinii co do wprowadzenia rzeczonych wykładów, co do sposobu przeprowadzenia tego zarządzenia, i co do wynikających stąd konsekwencji pod względem języka egzaminacyjnego przy egzaminie sądowym.

Wydział prawa zajął się tą sprawą na posiedzeniu z dnia 17. grudnia 1866. na podstawie referatu prof. Dr. Rulfa. Na jego wniosek uchwalono sześcioma głosami przeciw jednemu (prof. Zielonackiego, przyczem prof. Fangor, jako dziekan nie głosował) oświadczyć, że zdaniem kolegium nie ma naglącej potrzeby wykładów polskich, tak aby było koniecznem zaspokoić ją za każdą cenę, bo i prof. Zielonacki wyklada po polsku, względnie podaje polską terminologię, i prof. Fangor oświadczył gotowość uwzględniania polskiej terminologii w wykładach prawa cywilnego, i wreszcie w Krakowie ma język polski obecnie otwarte przed sobą dostateczne pole do rozwoju. Jeżeli już jednak wykłady polskie być mają, to grono profesorów może uważać wprowadzenie ich za dające się pogodzić z godnością, znaczeniem i celami Uniwersytetu tylko w takim razie, jeżeli one zostaną powierzone mężom, dającym całkowitą gwarancję zupełnego naukowego uzdolnienia, czyto przez poddanie się całemu aktowi habilitacji, czy też na podstawie uznanej powszechnie a zdobytej dziełami literackimi powagi naukowej. Gdyby się miało stać inaczej, skutki byłyby najsmutniejsze; nie ulega bowiem wątpliwości, mówi grono profesorskie, że przy panującym obecnie narodowym entuzjazmie i politycznych agitacjach, polskie wykłady, choćby były najmierniejsze, najlichsze tak pod względem języka jak i treści, będą odwiedzane tłumnie przez całą polską młodzież, a niemieckie wykłady opustoszeją; nieobliczalnem jest więc nawet naukowe spustoszenie, któreby wywołali polscy docenci, nie będący dzielnymi prawnikami i mężami nauki; nie tylko obniżyliby i zepsuli naukę prawa, coby potem w praktycznem życiu najsmutniejsze wydało skutki, ale nawet nie wykształciliby polskiego języka i terminologii prawniczej, gdyż

aby dać jasny wyraz i nazwę pewnemu stosunkowi prawnemu, trzeba przedewszystkiem stosunek sam wszechstronnie zrozumieć. Wprawdzie odbywają się na Wydziale prawa, mówi grono profesorów, i ruskie wykłady, i to, nie z winy grona profesorów, przez niehabilitowanych formalnie docentów, ale na wykłady te uczęszcza tylko nader szczupła garstka słuchaczy, tak że wyrządzona przez to szkoda nie może być w żadnym razie wielką. Grono profesorów wyraża też swe ubolewanie z powodu dopuszczenia ruskiego języka do egzaminu sądowego, bez poprzedniego zapytania kolegium; wyraża gorące pragnienie, by to jak najprędzej zostało usunięte, i tak samo oświadcza się stanowczo przeciw składaniu egzaminu sądowego w języku polskim, gdyż egzamin ten, jako teoretyczny, ma wykazać uzdolnienie naukowe, a nie praktyczną, a tem mniej językową kwalifikację; a zresztą polscy docenci mogą uczestniczyć w egzaminie i pytać po niemiecku. W razie, gdyby egzamin sądowy składać można po polsku, byłoby dla niemieckich profesorów niemożnością uczestniczyć w nich, a temsamem ich znaczenie zostałoby do reszty obniżone; straciwszy słuchaczy, straciliby i możliwość egzaminowania. Co do liczby nowych ewentualnych polskich profesur oświadcza się grono profesorów, *posito sed non concessio* że mają być wprowadzone, za trzema.

Przeciw tym uchwałom głosował i *notum separatum* założył prof. Zielonacki. W swem votum przemawia on gorąco za systemizowaniem katedr polskich, i to trzech, aby nimi objąć wszystkie przedmioty egzaminu sądowego, i w charakterze katedr zwyczajnych, albowiem wymagania naukowe stawiane polskim docentom, muszą być co najmniej równe z wymogami stawianymi dotychczas z reguły, nie ma więc powodu, aby nowi profesorowie polscy nie mieli także urzędowego równorzędnego z niemieckimi profesorami stanowiska; nie ma powodu wykluczać ich od udziału w rygorozach i od akademickich godności. Wprawdzie kosztowałyby trzy zwyczajne katedry więcej, aniżeli 2.400 zlr., ale w razie, gdyby już c. k. Rząd żadną miarą nie chciał przekroczyć kwoty rozporządzalnej skutkiem śmierci prof. Koppła, Sejm galicyjski byłby gotów wziąć koszt trzeciej profesury na fundusz krajowy, podobnie jak to ma miejsce w Styryi, gdzie do kosztów utrzymania Uniwersytetu w Gracu przyczynia się fundusz krajowy. Proponuje zarazem prof. Z. natychmiastowe obsadzenie tych katedr w następujący sposób: na katedrę postępowania sądowego stawia terno: Dr. Maurycy Kabat (j. n.), Dr. Feliks Szlachetowski, prywatny docent procesu cywilnego w Uniwersytecie Jagiellońskim, adwokat i prezydent krakowskiej Izby adwokatów (późniejszy prezydent miasta Krakowa) i Dr. Tomasz Ra y-

ski, adwokat krajowy¹⁾; na katedrę prawa karnego, tudzież handlowego i wekslowego, Dr. Michał Koczyński, były profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego²⁾, a *secundo loco* Dr. Boroński, radca Sądu krajowego we Lwowie; na katedrę wreszcie prawa cywilnego Dr. Ferdynand Źródłowski (j. n.), świeżo habilitowany docent prywatny prawa cywilnego. Prof. Z. żądał dalej, aby ci prawnicy, którzy słuchali polskich wykładów, mogli także zdawać w polskim języku egzamin sądowy z tych przedmiotów; wymagają tego najpierw zdrowe względy dydaktyczne, a powtóre konieczność niestawiania tych prawników w położeniu gorszem od ich kolegów Rusinów, którzy słuchając ruskich wykładów, bywają już dziś w ruskim języku egzaminowani. Wreszcie żądał prof. Z., aby na wypadek obsadzania wspomnianych katedr innymi kandydatami, mianowicie młodymi doktorami prawa, którzyby musieli przejść dopiero akt habilitacji na docentów, habilitacja ta odbywała się na Uniwersytecie Jagiellońskim, albowiem w danym stanie rzeczy tylko krakowscy profesorowie są w stanie ocenić stopień znajomości języka prawniczego. Aby zaś zarazem lwowski Wydział prawa miał możliwość i sposobność ocenienia naukowej kwalifikacji kandydatów, proponował prof. Z., aby ci kandydaci mieli obowiązek przedkładać krakowskiemu gronu profesorów swe rozprawy naukowe po polsku, a lwowskiemu gronu profesorów niemieckie tłumaczenie tychże.

Tym wnioskiem prof. Z. zarzucił referent prof. Rulf na sessyi, że a) nie można dziś proponować profesur zwyczajnych, gdyż c. k. Rząd pyta tylko o zdanie co do profesur nadzwyczajnych lub docentur polskich; b) że nie ma przeszkody w zdawaniu egzaminów po niemiecku, gdyż przy egzaminach nie wymaga się — w czem ma prof. R. zupełną słuszość — znajomości tych lub owych skryptów, lub tej albo owej książki, ale znajomości przedmiotu; że kandydat może być, wedle istniejących przepisów, egzaminowanym niekoniecznie przez właściwego profesora, ale przez któregokolwiek *ad hoc* wezwanego członka komisji, że wreszcie ustawy austriackie, stanowiące przedmiot egzaminu, wydane zostały w języku niemieckim; c) że propozycje osobiste co do obsadzenia katedr są jeszcze dziś bezprzedmiotowe; d) że żądanie przeprowadzenia habilitacji przez Wydział prawny innego Uniwersytetu sprzeciwia się obowiązującym przepisom.

O ile jednak w sprawie dopuszczenia w zasadzie polskich wykładów zajęło grono profesorów stanowisko pojednawcze, o tyle nie chcieli

¹⁾ Był on wiceprezydentem Izby adwokatów we Lwowie, a później posłem do Rady państwa.

²⁾ Był wiceprezydentem krakowskiej Izby adwokatów i posłem na Sejm krajowy.

robić koncesyi co do sposobu konstataowania naukowej kwalifikacyi zgłaszających się kandydatów. Gdy bowiem Dr. Ignacy Czernyński, zachęcony postanowieniem przez c. k. Rząd powołaniem do życia polskich wykładów, podał się znów, i to wprost do Ministerstwa Stanu o docenturę prawa prywatnego austriackiego z wykładem polskim, przedkładając napisaną po polsku pracę naukową, i gdy c. k. Ministerstwo przedłożyło tę sprawę za pośrednictwem c. k. Namiestnictwa Wydziałowi prawa dla przeprowadzenia jej we własnym zakresie działania, oświadczyło grono profesorów, uchwałą z 17. stycznia 1867, że nie może podjąć przeprowadzenia aktu habilitacyi, dopóki Dr. Cz. nie przedłoży całej swej pracy lub przynajmniej niektórych jej części w tłumaczeniu niemieckim, albowiem, według obowiązujących przepisów całe grono profesorów powołanem jest do orzekania o naukowej wartości przedłożonej pracy, i o każdym stadyum aktu habilitacyjnego, a zatem każdy jego członek (a nie tylko umiejący po polsku profesorowie Fanigor i Zielonacki, którzy musieliby być referentami), musi mieć daną sobie sposobność wyrobienia sobie w tej mierze własnego bezpośredniego sądu. Bez względu więc na okoliczność, w jakim języku kto zamierza wykładać, musi być praca habilitacyjna przedłożona po niemiecku, a precedens w tej mierze wskazało już — jak mówi grono profesorów — samo c. k. Ministerstwo Stanu, postawiwszy w r. 1862. kandydatom do ruskich wykładów wymóg przedkładania rozpraw nie tylko w ruskim, ale i w niemieckim języku ¹⁾. W tym kierunku złożyło grono profesorów relacyę Ministerstwu, a zarazem wniosło zażalenie do Prezydium c. k. Namiestnictwa z powodu, iż to ostatnie nie udzieliło mu w oryginale dotyczącego reskryptu ministeryalnego. Ministerstwo jednak odpowiedziało reskrytem z dnia 23. lutego 1867, l. 965, że trwa przy żądaniu przystąpienia do aktu habilitacyi na podstawie polskiej rozprawy.

W krótkim już czasie zapowiedź stworzenia polskich katedr stała się rzeczywistością, albowiem Najw. postan. z 25. i 26. lutego 1867 ²⁾ Najjaśniejszy Pan raczył postanowić, a) że dla jednej z dwóch systemizowanych tu katedr prawa rzymskiego ma być językiem wykładowym język polski, b) że dla przedmiotów, wchodzących w skład rządowego egzaminu sądowego, mają być wprowadzone polskie wykłady, c) że w tym celu mają być utworzone dwie lub trzy nadzwyczajne profesury, wzglę-

¹⁾ Reskr. Minist. Stanu z 29. grudnia 1866, l. 10.276, Reskr. Prez Nam. z 6. stycznia 1867, l. 116.

²⁾ Reskr. Minist. Stanu z 9. marca 1867, l. 1.560, Reskr. Prez Nam. z 15. marca 1867, l. 2.741.

dnie, na czas przejściowy, remunerowane docentury, opłacane ze wspomnianej już opróżnionej przez śmierć prof. Koppła dotacji. *d)* że w zasadzie zostaje język polski dopuszczonym do używania go przy egzaminach państwowych, a pertraktacye co do sposobu przeprowadzenia tej zasady są w toku. Przytem poleciło c. k. Ministerstwo oznajmić gronu profesorów, że polską katedrą prawa rzymskiego ma być katedra prof. Zielonackiego; był to już trzeci sukces czcigodnego profesora na polu zdobycia praw należnych językowi ojczystemu. Oświadczyło dalej, że w każdym razie będzie mianowanym osobny profesor prawa cywilnego i osobny profesor postępowania sądowego, skoro się tylko znajdą odpowiedni kandydaci, a przyszłość wykaże, czy dla prawa karnego, handlowego i wekslowego będzie kreowaną trzecia profesura, lub też czy się pozostawi wykład tych przedmiotów jednemu lub dwom remunerowanym docentom, względnie suplentom, albo wreszcie czy się ich nie połączy w odpowiedni sposób z wyżej wymienionemi dwiema katedrami. Ministerstwo zamierza wprowadzić wszystkie te wykłady w życie z początkiem r. 1867/8, uważa zaś za potrzebne, aby już w letnim półroczu 1867. odbywały się w każdym razie polskie wykłady procesu karnego i postępowania sądowego w sprawach niespornych, a o ile możliwości także i prawa cywilnego. Gdyby grono profesorów było w możliwości zaproponowania już teraz odpowiednich osobistości dla stanowczego obsadzenia jednej lub drugiej ze wspomnianych katedr, Ministerstwo powitałoby ten fakt z radością. O ile jednak okazałoby się to niemożliwym, wypadnie ustanowić tymczasowych suplentów na 2—3 semestry, w ciągu których mogą przybyć habilitowani docenci. Nienależy jednak żadną miarą rozpisywać konkursów, tylko ustnie w drodze poufnej zachęcać odpowiednie osobistości, podobnie jak to było z ruskimi wykładami. Podobne też stawia się dla nich warunki wykazania kwalifikacyi, (polska i niemiecka rozprawa, polski i niemiecki wykład próbny), a z drugiej strony podobnie jak zwolniono swego czasu ruskich suplentów, zwalnia się i obecnie kandydatów na suplentów prawa karnego i postępowania sądowego, ze względu na krótkość czasu, od przedkładania pisemnej rozprawy naukowej, byle tylko w inny sposób wykazali dowodnie swe uzdolnienie. Natomiast przyszły suplent prawa handlowego i wekslowego ma wprzód przedłożyć naukową rozprawę, a tak samo każdy kandydat suplentury prawa cywilnego, z wyjątkiem Dra Źródłowskiego, którego Ministerstwo jako najodpowiedniejszego wskazuje, a który już aktem habilitacyi dowiódł swego zupełnego uzdolnienia: od niego możnaby więc żądać co najwyżej polskiego próbnego wykładu.

Wiadomość o ustanowieniu polskich katedr podziałała elektryzująco w sferach prawników, i do d. 2. kwietnia, a więc do 18 dni od daty dotyczącego reskryptu Prezydium Namiestnictwa wpłynęło do Uniwersytetu 13 podań o suplentury. Z tego długiego szeregu kompetentów wybrało grono profesorów na wniosek referenta Dr. Rulfa, trzech najchlubniej kwalifikowanych, t. j. Dr. Kabata, Dr. Źródłowskiego i Dr. Feliksa Gryzieckiego (dla prawa karnego), i zaproponowało wszystkich na suplentów, pierwszego z nich równocześnie na nadzwyczajnego profesora procesu cywilnego. Dnia 22. kwietnia 1867. nastąpiło zatwierdzenie ministeryalne, i zaraz rozpoczęły się pierwsze polskie, całokształt przedmiotu obejmujące, wykłady prawa prywatnego austriackiego, procesu karnego, procesu cywilnego, tudzież prawa rzymskiego (gdy dotychczas, jak wiadomo, prof. Zielonacki mógł wykładać tylko specjalne kollegia po polsku). Letnie półrocze 1866/7 zapisało się więc niezatartemi głoskami w dziejach naszego Uniwersytetu. Dnia 24. czerwca 1867. nastąpiła nominacja Dr. Kabata na nadzwyczajnego profesora; pierwsza nominacja na nowe polskie katedry.

Pozostawała jeszcze do objęcia suplentura prawa handlowego i wekslowego, co do której Ministerstwo Wyznań i Oświaty zażądało reskr. z 24. czerwca 1867. l. 4770. przedstawienia sobie odpowiednich kandydatów dla obsadzenia jej od zimowego półrocza 1867/8¹⁾. Grono profesorów uchwaliło na posiedzeniu z 10. lipca 1867. odpowiedzieć, że nie może poczynić żadnych propozycji, gdyż nie zgłosił się dotąd żaden kandydat, któryby mógł się wykazać pisemną pracą naukową, i prosić Ministerstwo, by z tego powodu zaniechało wprowadzenia w życie dotyczących wykładów w zimowym półroczu 1867/8. Sprzeciwili się temu tylko prof. Zielonacki i Kabat, z przytoczonego przez pierwszego z nich powodu, iż c. k. Ministerstwo już pierwszym swym reskryptem z 9. marca 1867. postanowiło wprowadzić polskie wykłady tych przedmiotów w zimowym półroczu 1867/8, i tylko dlatego nie zwalniało z góry od warunku wykazania się pisemną pracą naukową, ponieważ spodziewało się, iż do tego czasu kandydaci przedkładający takie prace sami się zgłoszą; skoro ich zaś niema, a czas ustanowienia suplentury nadchodzi, potrzeba odstąpić od wymogu pisemnej pracy naukowej i ustanowić tymczasowo suplenta w sposób zwykle praktykowany. Zapatrywanie to nie znalazło w kollegium poparcia, i gdy wkrótce potem zgłosiło się trzech kandydatów, ale bez przedłożenia pisemnych rozpraw, uchwalono d. 30. lipca 1867. zwrócić im podania, jako nie nadające się do załatwienia, względnie do przedłożenia ich c. k. Ministerstwu. Uchwa-

¹⁾ Reskr. Prez. Nam. z 30. czerwca 1867. l. 5188.

lono jednakże, na wypadek gdyby Ministerstwo postanowiło, w załatwieniu uchwały z 10. lipca b. r. uwolnić kandydatów od przedkładania rozpraw, wezwać każdego z nich do ewentualnego ponowienia podania. Dziekan prof. Fangor proponował przedłożyć podania Ministerstwu.

Tymczasem sprawa wzięła zupełnie inny obrót, albowiem supletem prawa handlowego i wekslowego z językiem wykładowym polskim został mianowany w drodze telegraficznej 12. września 1867. Dr. Ludwik Pełowski, radca c. k. Sądu krajowego ¹⁾. Okazało się przez to do wiodnie, że słuszność mieli prof. Zielonacki i Kabat, gdy, jak dopiero co wspomniano, wykazywali, iż reskrypt minist. z 9. marca b. r. wymaga koniecznie ustanowienia już teraz suplenta. Dlatego też przemawiali i głosowali prof. Zielonacki i Kabat przeciw zażaleniu, które grono profesorów uchwałą z 22. października 1867. zaniósł do Ministerstwa W. i O. przeciw tej nominacji ²⁾.

Równocześnie z tą akcją rządową i uniwersytecką toczyła się i w Sejmie krajowym akcja w sprawie polskiego języka wykładowego. Na 3. posiedzeniu Sejmu d. 22. lutego 1867. postawił poseł Alexander hr. Dunin-Borkowski wniosek: »Sejm uchwała: wszystkie przedmioty na Uniwersytetach Jagiellońskim i lwowskim mają być wykładane w języku polskim ³⁾«. Również słuchacze narodowości polskiej Wydziału prawniczego i filozoficznego w Uniwersytecie wnieśli najpierw w r. 1866, a powtórnie obecnie, przez p. Ignacego Kamińskiego petycję o wprowadzenie języka wykładowego polskiego, zaś słuchacze narodowości ruskiej wnieśli przez p. X. Szaszkiewicza kontr-petycję o wprowadzenie w Uniwersytecie języka wykładowego ruskiego ⁴⁾. Wniosek hr. Borkowskiego pozostał niezadowolony; natomiast petycję odesłano do komisji petycyjnej, w imieniu której referował je p. Czerkawski, i na jego wniosek uchwalono bez dyskusji polecić Wydziałowi krajowemu, aby po zbadaniu wszystkich okoliczności, dotyczących się sprawy języka wykładowego w tutejszym Uniwersytecie, przedstawił na najbliższej sesji sejmowej wnioski do odpowiednich uchwał ku jej należytemu uporządkowaniu w interesie kraju i oświaty narodowej ⁵⁾.

¹⁾ Reskr. Prez. Nam. z 21. września 1867. l. 7487.

²⁾ Do zażalenia przyłączył się na wezwanie Wydziału i Senat akademicki, w relacji z 9. listopada 1867. W reskrypcie z 26. grudnia 1867. l. 9723. P. Minister odpowiada na zażalenie.

³⁾ Między posłami, podpisanymi pod wnioskiem, znajdujemy nazwiska dwóch późniejszych profesorów Wszechnicy lwowskiej, pp. Czerkawskiego i Kabata.

⁴⁾ Patrz Stenogr. Sprawozdania z 1. sesji 2. peryodu Sejmu krajowego w r. 1867, str. 36, 42; Starzyński: Uwagi o prawnej stronie równouprawnienia narodowości, Lwów, 1883, str. 46

⁵⁾ Patrz: Sten. Spraw. j. w. str. 117, 118; Starzyński j. w.

Zanim to się stało, doczekał się język polski częściowego urzeczywistnienia praw swoich, przyrzeczonych mu w zasadzie Najw. post. z 25/26 lutego 1867, przy egzaminach rządowych; Najw. post. z 9. października 1867. raczył bowiem Najjaśn. Pan orzec ¹⁾: 1) że począwszy od roku szkolnego 1867/8 wolno każdemu, zgłaszającemu się do egzaminu sądowego we Lwowie, składać egzamen z jednego lub dwóch, po polsku wykładanych przedmiotów, w języku polskim;

2) że tak samo wolno składać egzamen z prawa rzymskiego (przy egzaminie prawno-historycznym) w języku polskim;

3) że począwszy od r. 1867/8 wolno każdemu zgłaszającemu się do egzaminu sądowego we Lwowie składać egzamen z jednego lub dwóch przedmiotów wykładanych po rusku, w tymże języku, chociażby słuchoł poprzednio dotyczących wykładów w innym języku.

Nadto zamianowano prof. Dra F a n g o r a drugim komisarzem egzaminacyjnym dla prawa rzymskiego w języku polskim (obok prof. Zielonackiego), poruczając mu zarazem przewodnictwo przy tych egzaminach, przy których miał pytać; Dra Gryzieckiego i Dra Źródłowskiego, zamianowano komisarzami egzaminacyjnymi dla prawa karnego i cywilnego, z językiem egzaminacyjnym polskim. Gdy wreszcie prof. Dr. K a b a t był już członkiem komisji od r. 1855, a będąc profesorem na katedrze polskiej otrzymał Najw. post. z 9. października *ipso facto* prawo egzaminowania po polsku z postępowania sądowego cywilnego, i gdy Dr. Ludwik P e p ł o w s k i został zamianowany reskr. minist. z 2. listopada 1867. l. 8924. członkiem komisji egzaminacyjnej dla prawa handlowego i wekslowego z językiem egzaminacyjnym polskim ²⁾, została komisja egzaminacyjna działu sądowego skompletowana i zorganizowana w sposób, dający kandydatom możliwość swobodnego wyboru pomiędzy wszystkimi przedmiotami egzaminu sądowego pod względem przedmiotów, z których chcieliby być pytani w języku polskim.

W kilka miesięcy później następuje fakt pierwszorzędnej doniosłości, mający znaczenie nie tylko dla Uniwersytetu i nietylko krajowe lub państwowe, ale nawet europejskie, t. j. wydanie konstytucji gruźniowej dla krajów zwanych przedlitawskimi, czyli właściwego państwa austriackiego. Wydanie ustaw zasadniczych z d. 21. grudnia 1867. stworzyło szerszy, a korzystniejszy teren dla rozwoju praw językowych i na-

¹⁾ Telegram Ministra Wyznań i Oświaty do Namiestnika Galicyi z 13 października 1867. l. 8386. Reskrypt Prez. Nam. z 14. października 1867. l. 8212. do prezesa komisji egzaminacyjnych rady dworu Karola hr. Pohlberga; reskrypt Prez. Nam. z 21. października 1867. l. 8358. do grona profesorów Wydziału prawa.

²⁾ Reskr. Prez. Nam. z 5. listopada 1867 l. 8875.

rodowych, a z drugiej strony rozwinęło i uzupełniło będącą dotąd w powiciu konstytucyjną formę rządu. Gdy dyplom październikowy 1860. r. zapowiadał tylko stworzenie takich instytucyj i takiego stanu prawnego, któryby odpowiadał historycznemu przeświadczeniu prawnemu i istniejącej różnaitości poszczególnych królestw i krajów, to konstytucya grudnia z 1867. orzekła w Art. XIX. ust. zasad. o powszechnych prawach obywateli, że *a*) wszystkie szczepy narodowe (*Volksstämme*) w państwie są uprawnione i każdy z nich ma nienaruszalne prawo do ochrony i pielęgnowania swej narodowości i swego języka, *b*) że państwo uznaje równouprawnienie wszystkich języków w kraju używanych w szkole, urzędzie i życiu publicznem; *c*) że w krajach, zamieszkałych przez kilka szczepów narodowych, mają być publiczne zakłady naukowe w ten sposób urządzone, ażeby każdy z tych szczepów otrzymał potrzebne środki do wykształcenia się zapomocą swego własnego języka, bez wywierania przymusu do nauczenia się drugiego języka krajowego.

Wiadomo, że żaden może z artykułów konstytucyi nie podlegał i nie podlega ciągle tak różnaitemu tłumaczeniu w literaturze prawniczej i politycznej, w walce stronnictw i czynników władzy i w życiu publicznem w ogóle, jak ten Art. XIX. Nie tu miejsce tem się zajmować; ograniczymy się więc tylko do kilku ogólnych uwag.

W myśl Art. XIX. nie może żaden język, dlatego tylko, że jest tym, a nie innym, być wykluczonym od udzielania w nim nauki. Stwierdzono więc i poręczono konstytucyjnie tylko to, co już w drodze Najw. postan. po części istniało, t. j. że i polski i ruski język znalazły wstęp na Wszechnicę jako języki wykładowe. Aby jednak jakiś język mógł wejść faktycznie w posiadanie przyznanych mu formalnie praw w całej pełni, potrzeba, by posiadał niezbędną do tego wewnętrzną zdolność. Zwłaszcza uniwersyteckie wykłady mają na celu szerzenie i rozwój umiejętności i cywilizacyi w najszerszem jej pojęciu, a nie wykształcanie języka jako takiego; język nie jest tu celem sam dla siebie, tylko środkiem; a wykłady uniwersyteckie nie są pracownią dla jego kształcenia. Do Uniwersytetu wstęp mieć powinien tylko język już gotowy, rozporządzający całą obfitością środków wyrażania myśli. Wreszcie przyjęty konstytucyjnie przez państwo obowiązek dostarczania zakładów naukowych różnojęzycznych w krajach o mieszanej narodowości sięgać może, jako ściśle prawny obowiązek, tylko do zakładów, udzielających tego stopnia nauki, do którego przyswojenia sobie państwo każdego zmusza (w formie przymusu szkolnego), t. j. do szkolnictwa ludowego; poza temi granicami jest on już raczej koniecznością polityczną, rzeczą prostej słuszości, sprawiedliwości i dobrze zrozumianego własnego interesu państwa,

ale nie prawną koniecznością; gdyż wyższą naukę wolno każdemu pobierać lub jej nie pobierać.

Na tle tych postanowień konstytucyi grudniowej uchwalił Sejm r. 1868. projekta trzech ustaw *a*) o używaniu języków krajowych w c. k. władzach i urzędach administracyjnych, prokuratoryach skarbu i prokuratoryach państwa; *b*) o używaniu języków w c. k. władzach i urzędach skarbowych; *c*) o używaniu języków w c. k. sądach ¹⁾. Odmówiono im jednak sankcyi monarszej. Na tymże samym Sejmie zajęto się i językiem wykładowym w Uniwersytetach; a tu należy przypomnieć, że §. 11. lit. *i*) ust. zasad. z dnia 21. grudnia 1867. o reprezentacji państwa orzekł, że do kompetencyi tejże Rady należy »ustawodawstwo o Uniwersytetach«, tudzież że według statutów krajowych (§. 18. II. 2.) należy do Sejmów krajowych wydanie bliższych zarządzeń ustawodawczych w obrębie ustaw państwowych pod względem spraw szkolnych.

Akcya ta rozpoczęła się w Sejmie 1868. interpelacją wniesioną przez p. Czerkaskiego na 6. posiedzeniu d. 29. sierpnia, a zapytującą Wydział krajowy, czy tenże zamierza wykonać dane sobie przez Sejm r. 1867. polecenia w sprawie języka wykładowego (j. w.), w przeciwnym zaś razie, jakie przyczyny stanęły temu na przeszkodzie ²⁾. Równocześnie wpłynęły dwa wnioski p. Oktawa Pietruskiego.

Pierwszy z nich domagał się uchwalenia ustawy następującej treści: *a*) na Uniwersytecie lwowskim i krakowskim mają być zaprowadzone wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów prawnych i politycznych; *b*) z wszystkich przedmiotów wykładanych w języku polskim, dozwolone jest składanie egzaminów rządowych w tymże języku; *c*) język polski może być językiem egzaminacyjnym także przy egzaminach ścisłych (rygorozach). Drugi wniosek domagał się uchwalenia petycyi do Najj. Pana, proszącej, aby *a*) na Uniwersytecie lwowskim i krakowskim systemizowane były dla wykładów nauk prawnych i politycznych w polskim języku stałe katedry profesorów zwyczajnych; *b*) aby profesorom nadzwyczajnym, wykładającym na Wydziale prawnym lwowskim w języku polskim, przyznane były prawa i emolumenta profesorów zwyczajnych, a zatem, aby utworzone na Wszechnicy lwowskiej trzy katedry z wykładem polskim zostały zmienione na stałe katedry zwyczajnych profesorów.

Na interpelację p. Czerkaskiego odpowiedział w imieniu Wydziału krajowego p. O. Pietruski, że Wydział zdał ze swej czynności, w tej mierze przedsięwziętej, obszerną relację w sprawozdaniu

¹⁾ Starzyński: Uwagi j. w. str. 56—60.

²⁾ Sten. Spraw. z r. 1868, str. 59, 60, 67; Starzyński j. w. str. 46.

ogólnem z czynności za rok miniony ¹⁾. To zdanie sprawy nie brzmiało korzystnie dla rzeczy; czytamy tam bowiem: »Z treści tej uchwały (sejmowej) widocznem jest, że Wysoki Sejm zamierzył uregulować kwestyę języka wykładowego na Uniwersytecie lwowskim we własnym zakresie działania, t. j. drogą ustawy lub uchwały przez Najj. Pana sankcyonowanej. Atoli gdy wedle ustawy zasadniczej państwowej całe prawodawstwo co do Uniwersytetów wyjęto z pod zakresu działania Sejmów krajowych, przeto w drodze ustawodawstwa krajowego w tej kwestyi nie da się nic zdziałać. Czyli zaś nie wypadaloby usiłowania w tej sprawie sprowadzić na inną drogę, mianowicie na drogę ustawodawstwa państwowego, lub petycyi do Najjaśn. Pana, to zależy będzie od dalszej uchwały Wys. Sejmu«. Widocznie więc — i słusznie — nie podzielał p. Pietruski tego zapatrywania Wydziału krajowego, którego sam był członkiem, skoro właśnie chciał wnioskiem swoim rozwiązać tę sprawę na gruncie ustawodawstwa krajowego.

Wnioski p. Pietruskiego odesłane zostały do komisji edukacyjnej, a jeden z nich powrócił z komisji w formie projektu do ustawy, referowanego przez posła Stanisława hr. Tarnowskiego. Zanim jednak wszedł pod obrady, p. Bazyli Kowalski postawił wniosek ²⁾, aby Sejm uchwalił prośbę do Najj. Pana, by tenże raczył *a)* zarządzić ustanowienie na Wszechnicy lwowskiej stałych katedr profesorów zwyczajnych dla nauk prawnych działu sądowego, wykładanych po rusku; *b)* zarządzić przyznanie suplentom, wykładającym na Wydziale prawa po rusku, praw i korzyści profesorów zwyczajnych — czyli zamienić dotychczasowe suplentury na profesury zwyczajne; *c)* polecić, aby ze wszystkich przedmiotów, wykładanych po rusku na tej Wszechnicy, można było składać w języku ruskim, tak egzamina rządowe, jak i egzamina ścisłe (rygoroz). I ten wniosek odesłano do komisji edukacyjnej, ale nie czekając na załatwienie go tam, uchwalono tymczasem w Izbie w załatwieniu pierwszego wniosku p. Pietruskiego projekt ustawy następującej treści ³⁾:

§. 1. W Uniwersytetach krakowskim i lwowskim mają być wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów na Wydziale filozoficznym, prawniczym i lekarskim, z wyjątkiem historii prawa niemieckiego, historii języka i literatury niemieckiej.

¹⁾ Patrz: Alegat XXIII z r. 1868, str. 75.

²⁾ Sten. Spraw. j. w. str. 140, 147; Starzyński j. w.

³⁾ Posiedzenie 11. i 12. z 11. i 12. września 1868. Sten. Spraw. str. 170—208, Alegat Nr. XXXII.; Starzyński j. w. 47—49.

§. 2. Dotychczasowe wykłady ruskie w Uniwersytecie lwowskim pozostają nietknięte. Wprowadzenie języka ruskiego do wykładu innych przedmiotów nastąpi w miarę możliwości i potrzeby.

§. 3. Docentom prywatnym zostawia się do woli wybór pomiędzy językami krajowymi.

§. 4. Egzamina rządowe na Wydziale prawniczym, egzamina kwalifikacyjne na nauczycieli szkół średnich, tudzież egzamina ścisłe na doktorów (rygoroza), wolno jest każdemu zdawać w języku wykładowym według własnego wyboru.

§. 5. Ustawa ta wchodzi w życie z początkiem 2go. półrocza roku 1869.

§. 6. Wykonanie i t. p.

Drugi wniosek p. Pietruskiego miał być traktowany łącznie z wnioskiem p. Kowalskiego, ale już do tego nie przyszło. Zwrócić jednak należy uwagę, że ustęp wniosku p. K., odnoszący się do języka egzaminacyjnego, został załatwiony już w §. 4. tego projektu ustawy tudzież że tak język polski, jak i ruski były już podówczas, w rozmianach wyżej opisanych, dopuszczone do użycia przy egzaminach rządowych.

Musimy poświęcić kilka uwag rozprawie sejmowej, przeprowadzonej nad tym projektem ustawy, gdyż zarysowały się w niej i walczyły z sobą sprzeczne zasadnicze zapatrywania na kwestyę języka wykładowego i na prawa Sejmu w tej mierze. Pomijamy oczywiście podnoszoną w Sejmie z wielu stron wątpliwość, czy język ruski jest już dostatecznie rozwiniętym, aby mógł być użytym do uniwersyteckich wykładów¹⁾, gdyż najpierw stoimy bez zastrzeżeń na gruncie Najw. post. z 4. lipca 1871, które stanowczo rozstrzygnęło już tę wątpliwość, usuwając wszelkie ograniczenia co do ruskich wykładów, i stawiając zdolność wykładania po rusku na równi ze zdolnością głoszenia wykładów w języku polskim; a powtóre, ponieważ od czasu owej dyskusyi, od r. 1868, język i literatura ruska poczyniły znaczne postępy; poglądy więc wówczas głoszone nie mogą bynajmniej dziś jeszcze być miarodawczymi. Ograniczamy się tylko do historycznych notatek, że poseł Bazyli Kowalski mniemał, iż gdyby prawdą było, że język ruski jeszcze się nie rozwinął, to tembardziej należy go wprowadzić jako wykładowy w Uniwersytecie, „bo żaden język nie kształci się pod wieśniaczą strze-

¹⁾ Wątpliwości te podnosili pp. Kornel Krzczunowicz, Ludwik Skrzyński, ks. Adam Sapiela, Zygmunt Sawczyński i ks. Barewicz, przemawiający po rusku.

chą; każdy język kształci się na Akademiach i Uniwersytetach», a więc trzeba mu dać tę sposobność rozwoju; że na to odparli pp. Chrzanowski, Sawczyński i sprawozdawca Stanisław hr. Tarnowski, że wykład uniwersytecki nie jest środkiem kształcenia języka, tylko środkiem udzielania umiejętności, a kto o tem zapomni, ten i nauce szkodę wyrządzi i językowi do rozwoju nie pomoże. Nie możemy przytem nie zwrócić uwagi na wywody p. Sawczyńskiego o warunkach, od których zawisła zdolność pewnego języka do wykładów uniwersyteckich, o drogach, na których należy budować przyszłość językowi ruskiemu, i o znaczeniu Uniwersytetów i udzielanej w nich nauki ¹⁾.

P. Kowalski, ks. Petruszewicz i ks. Pawlików mniemali, że proponowany projekt ustawy był dla ruskiego języka krzywdą i niesprawiedliwością, bo nie przyznawał mu więcej, jak utrzymanie istniejących już ruskich katedr, dalsze ich wprowadzanie w miarę potrzeby i możliwości, dopuszczenie habilitacji ruskich docentów prywatnych bez ograniczenia i bez zastrzeżeń, i możliwość składania teoretycznych egzaminów rządowych, rygorozów i egzaminów na nauczycieli szkół średnich w języku ruskim. Zapewne, że to jeszcze nie wyczerpuje wszelkich możliwych żądań, ale wszystkiego nie żądał i sam p. Kowalski, gdyż domagając się ustanowienia paralelnych ruskich katedr na wszystkich wydziałach dla wszystkich przedmiotów, nie żądał jednak wprowadzenia ich w życie odrazu, lecz tylko w miarę, jak zgłaszać się będą ukwalifikowani do nich docenci. Tylko p. bar. Bataglia żądał wszystkich katedr polskich i ruskich bez żadnego zastrzeżenia. Prawda, że i ks. Władysław Sanguszek mniemał, iż język ruski doznaje w tym projekcie ustawy uposzczenia, ale książę brał tę rzecz wyłącznie ze stanowiska zewnętrznej formalistycznej równości litery prawa, bez względu na możliwość wiania w nią żywej treści, nie chciał nawet robić różnicy między Uniwersytetem lwowskim a krakowskim, dopuszczając i w tym ostatnim wykłady ruskie, (z czego, nawiasem mówiąc, posłowie ruscy nie chcieli korzystać), chciał wykładów utrakwistycznych, t. j. polskich albo ruskich, a z drugiej strony wyrażał się pesymistycznie o przyszłości wykładów i katedr ruskich; Rusinów zaś i Polaków uważał za dwa szczepy jednego narodu. Senzację wywołało oświadczenie sprawozdawcy, p. St. Tarnowskiego, iż stylizacja paragrafu, dopuszczająca język ruski w miarę potrzeby i możliwości, a zwalczana w pełnej Izbie tak gorąco, jako krzywda, do-

¹⁾ Jak sobie dawniej język polski tę przyszłość budował, patrz mowy St. Tarnowskiego i ks. Barewicza.

konaną została w komisji edukacyjnej przez samych posłów ruskich, na żądanie posłów polskich, i że oświadczyli oni w komisji, na wyraźne zapytanie, że ani nie żądają ruskich wykładów dla wszystkich przedmiotów, ani nie chcą nawet oznaczać specjalnych przedmiotów, które miałyby być wykładane po rusku. Nawiasem mówiąc, na ówczesne ruskie wykłady, według oświadczenia złożonego w Izbie przez prof. Kabata, uczęszczało na III. roku 10, na IV. roku 9 słuchaczy.

Zaznaczyć musimy, że prawa i zdolności języka polskiego do zajęcia roli języka wykładowego w Uniwersytecie, nie zaprzeczano z żadnej strony, i że przekonywujące w tej mierze wywody St. Tarnowskiego (w sprawozdaniu), a Adama Potockiego i innych (w ich przemówieniach) nie były ani słówkiem zaczepiane; starano się tylko (ks. Petruszewicz, p. Kowalski) wykazać równą dojrzałość, a nawet pod względem terminologii prawniczej wyższość języka ruskiego.

Wreszcie kwestya kompetencji Sejmu do uchwalenia tej ustawy. Bronili jej gorąco pp. Adam hr. Potocki, Krzeczunowicz, Zyblikiewicz, ks. Sanguszko, Chrzanowski, i sprawozdawca St. Tarnowski; zaprzeczali jej pp. Kowalski, który ją przekazywał ustawodawstwu państwowemu, i reprezentant c. k. Rządu, który windykował prawo stanowienia o języku wykładowym wyłącznie dla władzy wykonawczej, t. j. iż regulować ją ma sam c. k. Rząd, w drodze rozporządzenia. Ówczesny Rektor Uniwersytetu lwowskiego, gr. kat. ks. prof. Dr. Józef Delkiewicz, postawił nawet, dzielając zapatrywanie prawne posła Kowalskiego, motywowany w krótkich słowach wniosek przejścia do porządku dziennego; nie miał z nim jednak powodzenia¹⁾.

Kwestya to wielce sporna, i jakkolwiek rzecz bynajmniej tak nie stoi, jak mniemali obrońcy kompetencji sejmowej, to jednak interpretacya obowiązujących ustaw nie wyklucza zasadniczo kompetencji Sejmu. Przyznane bowiem Radzie państwa prawo ustawodawstwa o Uniwersytetach znaczy tylko tyle, że jeżeli w sprawach uniwersyteckich ma być wydana jakaś norma, wypowiadająca regułę prawną, a więc norma ustawodawcza we właściwym, materyalnym słowa znaczeniu, to wydanie takiej ustawy należy do Rady państwa. Orzeczenie zaś o języku wykładowym nie jest ustanowieniem reguły prawnej; podniósł to w Sejmie w bardzo przekonywujących słowach poseł Adam hr. Potocki, pytając, »czy rzeczywiście kwestya języka wykładowego jest integralną częścią ustawodawstwa, i czy stanowienie o języku wykładowym należy właściwie do tych warunków organizacji wewnętrznej, któ-

¹⁾ Sten. Spraw. str. 179, 184, 202.

rych ułożenie jest rzeczą ustawodawstwa uniwersyteckiego? Twierdzi to i uznaje także sam c. k. Rząd, skoro reguluje językową kwestyę w drodze rozporządzenia, i zastrzega ją dla siebie, i na tej drodze ją i we Lwowie i w Krakowie unormował, czego nie mógłby zrobić, gdyby określenie języka wykładowego było ustanowieniem zasady prawnej. Skoro zaś rzecz ta nie należy do właściwego ustawodawstwa, to zachodzi znów pytanie, czy mimo to nie może ona być w żadnym razie uregulowaną w drodze ustawy? Na to odpowiedzieć musimy, że tak; bo oboz ustaw o właściwej treści prawnej mamy i ustawy, t. zw. formalne, będące tylko przyobleczeniem aktu administracyjnego w formę i nietykalność ustawy; a konstytucyjnie wolno zawsze rządowi zażądać dla aktów ogólnie obowiązujących, nie będących tylko prostemi zarządzeniami, przyzwolenia ciał reprezentacyjnych i formy ustawy. Jeśli zaś wobec tego i kwestya języka wykładowego może się stać przedmiotem ustawy, to zachodzi pytanie, jakiej? państwowej czy krajowej? Na to właściwie precedensu nie ma. O językach wykładowych w obu Uniwersytetach w Pradze stanowią wprawdzie ustawy państwowe, ale tam kwestya języka była właśnie jedynym powodem rozczłonkowania jednego Uniwersytetu na dwa odrębne, a unormowanie języka zostało dokonane tym samym aktem ustawodawczym, którym stworzono dwa Uniwersytety z jednego. O języku wykładowym na Uniwersytecie czerniowieckim stanowi także ustawa państwowa, ale tam orzeczenie to spływa się w jedną całość z samem założeniem Uniwersytetu. Zaś ustawy państwowej o języku wykładowym w Uniwersytecie już istniejącym, a nie reorganizowanym równocześnie, nie mamy wcale. Nie mamy więc ani precedensu ustawodawczego, ani tem mniej przepisu prawa za kompetencyą Rady państwa, bo w §. 11 cyt. ust. zasadniczej ustawodawstwo językowe nie jest zastrzeżone dla Rady państwa. Za kompetencyą Sejmu nie mamy wprawdzie także przepisu ustawy ani precedensu — ale ze względów formalnych mógłby c. k. Rząd równie dobrze podzielić się i z nimi prawem orzekania o języku wykładowym ze względu na powyższe wywody i na wyż przytoczony paragraf statutu krajowego. A nadto zachodzi tu ważny wzgląd wewnętrzny, rzeczowy, i precedens ustawodawczy niższego rządu, na który kładli główny nacisk pp. Zyblikiewicz, Chrzanowski i Sawczyński. Kwestya językowa wogóle, a przynajmniej kwestya języka wykładowego jest jedną całością, czy to chodzi o jej objawy na tym, czy na owym stopniu szkolnictwa. Ustawę o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich uchwalił Sejm; a jeśli to się stało jeszcze przed konstytucyą grudniową, to przemawia to tylko tembardziej za prawem Sejmu, albowiem prawa te za czasów dawniejszej ustawy z 26. lutego 1861. o reprezentacji państwa były ści-

ślej skrępowane niż przez konstytucję grudniową; domniemanie walczyło przeciw nim, gdy dziś walczy za niemi. Zmieniał Sejm tę ustawę kilku nowelami, wydanemi już po wejściu w życie konstytucji grudniowej. Prawa c. k. Rządu, jako organu funkcyi wykonawczej, nie zostały także, w stosunku do epoki przed r. 1867, przez konstytucję grudniową rozszerzone, lecz tylko sformułowane i raczej ścieśnione. Kwestya języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich nie została zaliczona do tych »zasad nauczania«, co do których kompetencya przysługuje Radzie państwa. Ustawa z 14. maja 1869. o szkołach ludowych nie wyczerpuje także kwestyi językowej. Analogicznie więc i »ustawodawstwo o Uniwersytetach«, należące do Rady państwa, nie obejmuje kwestyi językowej. Dla Szkoły politechnicznej lwowskiej uchwalił Sejm krajowy w b. r. statut organizacyjny w formie ustawy, w której §. 4 powiedziano, że językiem wykładowym jest język polski¹⁾.

Z tego wszystkiego wyprowadzamy wniosek, ważny ze względu na przyszłość, że kompetencya sejmowa do uchwalenia ustawy o języku wykładowym w Uniwersytecie, jakkolwiek nie przyznana wyraźnie, nie jest jednak bynajmniej wykluczona. Sądzymy atoli, że Wydział krajowy, wykluczając ją stanowczo w r. 1868. na rzecz ustawodawstwa państwowego (j. w.), osłabił temsamem znaczenie zapadłej w Sejmie uchwały. A może nawet wolno przypuścić, że c. k. Rząd warował w r. 1868. kompetencję dla siebie nietyle ze względu na samą formę ustawy, nadanej uchwale sejmowej, jak może raczej ze względu na jej treść, t. j. że nie chciał jeszcze w r. 1868. pójść tak daleko w uznaniu języka polskiego za wykładowy. Sądzymy wreszcie, że c. k. Rząd, mając prawo proponować Najj. Panu odmówienie sankcyi pewnej ustawie, ma w ten sposób w swem ręku dostateczną moc przeszkodzenia takim uchwałom sejmowym w sprawie języka wykładowego w Uniwersytetach, któreby z ogólnego stanowiska państwowego uważał za niedopuszczalne, i że w ten sposób zabezpieczonym jest dostatecznie charakter Uniwersytetów, jako zakładów, których znaczenie przekracza o wiele granice jednej prowincyi, i których powodzenie i stan związane są z interesem ogólnopństwowym²⁾.

Gdy Najw. sankcyonowanie uchwalonego projektu ustawy o języku wykładowym nie nadechdziło, wniósł poseł Alojzy Bocheński interpelację do c. k. rządu, zapytującą a) czy przedłożył rzezoną ustawę

¹⁾ Alegat Nr 200, referent Cwikliński.

²⁾ W tem znaczeniu są istotnie Uniwersytety »zakładami państwowymi« (Reichsanstalten). Tym argumentem wojowano często za niemieckich czasów Uniwersytetu

do Najw. sankcyi, b) czy i jakie kroki poczyniło c. k. Ministerstwo dla załatwienia tej sprawy, i w jakim ona obecnie znajduje się stadyum, c) jakie mogą być powody zwłoki w załatwieniu tej tak dla kraju pożądaney sprawy? ¹⁾

Odpowiedź rządowa składała się z dwóch części. Pierwszą było pismo kierownika Namiestnictwa z d. 13. października 1869, donoszące o odmowie sankcyi i uzasadniające ją, które ile możności dokładnie tu podajemy. Br. Possinger oznajmia, że Najj. Pan. Najw. post. z 30. września b. r. odmówił sankcyi temu projektowi z powodu, iż on przekracza kompetencję Reprezentancyi kraju. Składa przytem następujące oświadczenie:

Stosunki języka wykładowego na Wszechnicach we Lwowie i w Krakowie uregulowane zostały w nowszym czasie Najwyższemi postan., według których w Krakowie na świeckich fakultetach wykładowy język polski jest regułą, niemiecki zaś wyjątkowo tylko pozostawiony dla niektórych przedmiotów, przeciwnie na Wszechnicy lwowskiej niemiecki język jest ogólnie wykładowym, zaś w polskim i ruskim języku wykłady odbywają się tylko w przedmiotach sądowego egzaminu państwowego, tudzież polskiej i ruskiej literatury i gramatyki. Z uchwalonego przez Wysoki Sejm projektu nie da się dokładnie wyrozumieć, czyli te stosunki mają być radykalnie zmienione i niemieckie wykłady całkiem zaniechane (z wyjątkiem prawa niemieckiego i literatury niemieckiej), albo czyli przynajmniej przedewszystkiem obok istniejących wykładów niemieckich zaprowadzone być mają także polskie wykłady dla wszystkich przedmiotów na obu świeckich fakultetach. Podczas gdy osnowa uchwalonej ustawy ostatniego sposobu zapatrywania się bezwarunkowo nie wyklucza, przypuszczać też można, że pierwszy sposób był właściwym Wysokiego Sejmu zamiarem.

W każdym razie postanowienia względem języka wykładowego należą w ogólności do władzy wykonawczej; a gdyby należały do władzy ustawodawczej, natenczas, na mocy dziś obowiązującej konstytucyi, podlegałyby kompetencyi Rady Państwa.

Co do Uniwersytetu krakowskiego odpowiedziano życzeniom Sejmu przez Najw. post. z 3. października 1868, a o ile jeszcze jaka dalsza zmiana okazałaby się pożądaną, zarządzone zostały potrzebne kroki do przyprowadzenia krakowskiej Wszechnicy do stanu, odpowiadającego

lwowskiego, ale tylko wtedy, gdy szło o ratowanie języka wykładowego niemieckiego, lub o uchylanie się od stosunków z namiestnikiem hr. Gołuchowskim

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z 1869, 5. posiedzenia z 21. września, str. 56.

w zupełności życzeniom Wysokiego Sejmu. Co do lwowskiego Uniwersytetu zaś, nie jest możebnem c. k. Ministerstwu postąpić w tensam zupełnie sposób. Pominąwszy wzgląd na uzasadnione życzenie mieszkańców niepolskiej narodowości w Galicyi, wypada mieć na uwadze, że utrzymywanie dwóch polskich Uniwersytetów w kraju nie leży w obowiązku państwa, że zatem z polonizacją tej Wszechnicy usunięta by została niejako podstawa uprawniająca i zabezpieczająca jej istnienie.

To pierwsza część odpowiedzi; drugą stanowiło oświadczenie c. k. komisarza rządowego, że jest zamiarem c. k. rządu przeistoczyć Uniwersytet Jagielloński na Wszechnicę czysto polską; co do lwowskiej Wszechnicy zaś, zamierza c. k. rząd wypowiedzianym życzeniom ile możności zadosyćczynić, mianowicie bynajmniej nie sprzeciwiać się wprowadzeniu wykładów polskich przez docentów habilitowanych, a nadto obsadzić zwyczajnymi profesorami i stabilizować istniejące już na mocy Najw. post. z r. 1867. polskie katedry. Odpowiednie pertraktacje są w toku, i c. k. rząd będzie się starał doprowadzić je jak najprędzej do skutku ¹⁾.

Zobaczymy w dalszym ciągu, że i w samym Sejmie upominano się równocześnie o te same zwyczajne katedry, i że w chwili kiedy to mówił komisarz rządowy, utworzenie ich było już w zasadzie postanowione.

Opuszczając na razie arenę sejmową, powracamy do murów Uniwersytetu. Tu wystąpiła znów kwestya językowa w czasie obrad grona profesorów prawa nad przysłanym przez c. k. Ministerstwo do zaopiniowania projektem ordynacyi dla rygorozów prawnych. Prof. Kabat i Zielonacki zaproponowali, aby z tych przedmiotów, które wykładane są przez zwyczajnego lub nadzwyczajnego profesora w jednym z języków krajowych, wolno było składać egzamen ścisły w jednym z tych języków. Motywowali to, oprócz faktem wprowadzenia wykładów polskich i ruskich, także dopuszczeniem języka polskiego do egzaminów rządowych i powołaniem się na art. XIX. ust. zasadn. o powsz. praw. obyw. Grono profesorów odrzuciło jednak ten wniosek z powodów, iż *a)* wprowadzenie języka polskiego dla niektórych wykładów należy, jego zdaniem, uważać jako zarządzenie wyjątkowe, nie mogące bynajmniej naruszać zagwarantowanego prawnie niemieckiego charakteru uniwersytetu; *b)* art. XIX. ust. zas. nie da się tu zastosować; w przeciwnym bowiem razie należałoby urządzić we Lwowie uniwersytet całkiem polski a także i ruski; na każdy zaś sposób takie jasne i stanowcze postąpienie, a nawet zupełne zniesienie lub przeniesienie niemieckiego Uni-

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z 1869, str. 310, posiedzenie 17. z 16. października 1869.

wersytetu we Lwowie byłoby lepsze od operacji, któraby krok za krokiem pozbawiała Uniwersytet charakteru niemieckiego, aby się z czasem wyłoniła z niego Wszechnica całkiem polska; c) że egzamina nie są w ogóle środkiem do kształcenia języka; d) że przy egzaminach ścisłych każdy wotant głosuje nad ogólnym rezultatem egzaminu, a więc profesorowie, nie umiejący po polsku, byłiby postawieni w niemożności głosowania. Na to odpowiedział prof. Kabat, że uważa za niekonsekwencję wykluczać przy rygorozach język, dopuszczony przy egzaminach rządowych i przy wykładach, i że jego wniosek miał na celu praktyczne przeprowadzenie równouprawnienia, poręczonego w Art. XIX. ust. zas. Dalej proponowali prof. Kabat i Zielonacki, choć bez skutku, aby w rygorozach mogli uczestniczyć także profesorowie wykładający w jednym z języków krajowych, jeżeli kandydat chce składać egzamen w języku krajowym (pomimo, że dla dotyczącego przedmiotu istnieje także katedra niemiecka, obsadzona zwyczajnym profesorem). Wreszcie wnosili prof. Kabat i Zielonacki, ale także bezskutecznie, aby przy rygorozum z przedmiotów sądowych interweniowali wszyscy profesorowie fachowi, a więc i profesorowie nadzwyczajni wykładający po polsku, a to w tym celu, aby kandydaci także i przez nich mogli być pytani ¹⁾.

Gdy przyszło do obsadzenia supletury prawa handlowego i wekslowego w języku polskim na r. 1868/9, postanowiło c. k. Ministerstwo reskrytem z 25. marca 1868, że odtąd należy bezwarunkowo wymagać od suplenta przedłożenia rozprawy naukowej i wykładu próbnego, albo też formalnego aktu habilitacyjnego. Ponieważ jednak nikt mający te warunki nie zgłosił się, postanowiło grono profesorów d. 15. lipca 1868. przedstawić Ministerstwu wniosek zaniechania polskiego wykładu tych przedmiotów w nadchodzącem zimowem półroczu. Przeciw temu głosowali i przemawiali prof. Kabat i Zielonacki, dowodząc, że w Najw. post. z 25. lutego 1867. wypowiedziano stanowczo, iż polskie wykłady mają się trwale odbywać, a więc nie można Ministerstwu proponować ich czasowego przerwania, tembardziej, że ukwalifikowani kandydaci się znajdują.

I rzeczywiście się znaleźli, gdyż już na posiedzeniu z 29. lipca 1868. referował Dr. Mor o podaniu Dr. Leonarda Piętaka o nadanie mu *veniae legendi* z prawa handlowego i wekslowego, na podstawie przedłożonej przezeń rozprawy habilitacyjnej, i uchwalono jednogłośnie poruczyć mu tymczasowo supleturę tych przedmiotów na r. 1868/9.

Zasadnicza kwestya językowa nasunęła się znów na posiedzeniu grona profesorów Wydziału prawa dnia 21. lipca 1868. Gdy grono to

¹⁾ Posiedzenie grona profesorów Wydziału prawa z d. 28. stycznia 1868, sprawozdanie z 4. lutego 1868. l. 443.

zatwierdziło cały akt habilitacji Dr. Leona Bilińskiego, jako docenta prywatnego ekonomii społecznej, i gdy Dr. B. oświadczył chęć wykładania nie tylko po niemiecku, ale i po polsku, uchwalono na wniosek prof. Rulfa, że docentura daje prawo tylko do wykładów niemieckich, przeciw wywodom i głosom prof. Kabata i Zielonackiego. Tę to sprawę miał na myśli poseł Adam hr. Potocki, gdy w rozprawie nad językiem wykładowym w Uniwersytecie podniósł, że w ostatnich czasach odmówiono docentowi, chcącemu wykładać po polsku, pozwolenia na te wykłady ¹⁾). Dr. Biliński wniósł skutkiem tej uchwały prośbę wprost do Ministerstwa o pozwolenie mu na wykłady polskie. Ministerstwo przesłało tę prośbę reskr. z 11. lutego 1869. l. 832. Wydziałowi prawa do zaopiniowania; Wydział prawa uchwalił dnia 23. lutego 1868. wstrzymać się od stawiania jakiegokolwiek wniosku i pozostawić rozstrzygnięcie c. k. Ministerstwu, które jedynie ocenić może, czy za uczynieniem zadość życzeniu Dr. B. przemawiają »wyższe względy polityczne«. Nie zabrakło przytem zasadniczej polemiki.

Prof. Kabat żądał bezwarunkowego poparcia żądania petenta, a to w myśl art. XIX. ust. zas.: prof. Zielonacki oświadczył otwarcie, że »odkąd Austria przestała być państwem niemieckim, wprowadzenie polskich wykładów jest już tylko kwestyą czasu«, i zastrzegł się przeciw wypowiedzianemu w referacie prof. Rulfa zapatrywaniu, że wprowadzenie polskich wykładów rozluźniło dyscyplinę pomiędzy młodzieżą, i zachwiało zgodnością postępowania w gronie kolegium. Za Kabatem głosowali prof. Zielonacki i Źródłowski. Prof. Brunner, patrząc na rzeczy wprost przeciwnie, domagał się, by grono profesorów oświadczyło się jak najbardziej stanowczo przeciw dopuszczeniu polskich wykładów o ekonomii społecznej, ze względów nauki i dyscypliny, i aby oświadczyło Ministerstwu, że, jeżeli dla rozstrzygnięcia tej sprawy mają być polityczne względy miarodawczymi, to raczej należałoby rozważyć, czy zamiast powolnego faktycznego usuwania języka niemieckiego nie byłoby lepiej przenieść niemiecki Uniwersytet lwowski na inne miejsce. Tę refleksyę słyszeliśmy już wyżej, przy obradach nad ordynacją rygorozalną. W tym duchu wnieśli nawet prof. Brunner i Mor *voluntatem separatam*, stawiając pozytywny wniosek odmownego załatwienia podania Dr. Bilińskiego, i uzasadniając go tym względem zasadniczym, że, gdyby ono zostało uwzględnione, to przekroczyliby dotychczasowe, Najw. post. z 25. lutego 1867; dla wykładów polskich, zakreślone granice, a wypowiedzianoby zasadniczo, że wykłady polskie są odtąd możebne dla każdego przedmiotu. Powołano się wre-

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z r. 1868. str. 177.

szcie na argumenta referenta, prof. Rulfa, między którymi znajduje się i twierdzenie, że nie ma uzasadnionej względami naukowymi potrzeby polskich wykładów, gdyż język polski (i ruski) nie posiada naukowej prawniczej literatury — i że tylko wyższe względy polityczne mogłyby przechylić szalę na stronę żądania Dr. B.; zakończono wreszcie uwagą, że przeniesienie niemieckiego Uniwersytetu lwowskiego na inne miejsce odpowiadałoby więcej godności osobistej profesorów.

Z walki tej wyszedł zwycięsko język polski, albowiem reskryptem ministeryalnym z 3. września 1869. pozwolono Dr. Bilińskiemu wykładać po polsku.

Nie zawadzi przypomnieć, że ta walka toczyła się w czasie, w którym na Uniwersytecie Jagiellońskim wprowadzono Najw. post. z 3. października 1868. w miejsce niemieckiego język polski dla wykładów austriackiego prawa i postępowania cywilnego, prawa handlowego i wekslowego, prawa i postępowania karnego¹⁾, i pozwolono rygorozantom, zdającym egzamina ściśle w Krakowie, składać je z przedmiotów, których po polsku słuchali, w tymże języku; w czasie, w którym nadto pozwolono wszystkim słuchaczom prawa w Krakowie i we Lwowie (zmieniając przez to reskr. ministr. z 13. października 1867.) składać teoretyczne egzamina rządowe tak przed lwowską jak i krakowską komisją egzaminacyjną bez wszelkich ograniczeń w języku polskim, jeżeli tylko słuchali dotyczących wykładów po polsku na jednym lub drugim z obu Uniwersytetów. Dla słuchaczy Uniwersytetu lwowskiego równało się to na razie całkowitemu spolonizowaniu egzaminu sądowego. Wobec tego rozpaczliwa walka przeciw polskim docentom była wprawdzie z góry przegrana, ale nie tą, o której mówi Krasinśki, iż ona w końcu wygrywa na wieki. Walka ta odnosiła się jednak tylko do docentur z przedmiotów, dla których nie było systemizowanych wykładów polskich; docenci bowiem, będący równocześnie suplentami systemizowanych katedr polskich, t. j. Dr. Leonard Piętaś i Dr. Feliks Gryziecki, których docentura prywatna rozpoczęła się od letniego półrocza 1869, wykładali i w tym charakterze stale po polsku; tak samo Dr. Źródłowski od r. 1867. Przy innych habilitacjach, dokonywanych w lecie 1869, t. j. Dr. Pilata z ekonomii społecznej, Dr. Zborowskiego z prawa polskiego i Dr. Mosinga z prawa karnego, otrzymywał każdy z habilitowanych osobne pozwolenie ministeryalne na wykładanie po polsku¹⁾; przyczem nie zawadzi dodać, że dziekan Wy-

¹⁾ Reskrypt minist. z 9. września 1869, l. 8.618; reskr. minist. z 13. września 1869, l. 8.511; reskr. minist. z 6. października 1869 l. 9.400.

działu prawa oświadczył się w relacji z 28. sierpnia 1869. l. 966. za wykładaniem prawa polskiego po niemiecku.

Rozwój polskich wykładów na Wydziale prawa nie mógł pozostać bez oddziaływania na Wydział filozoficzny. Profesor filozofii Dr. Mikołaj Lipiński zrobił tam chwalebny początek. Pomimo podeszłego wieku i złego stanu zdrowia nie wahał się on wziąć na siebie trud podwójnych wykładów, polskich i niemieckich, i wniósł odpowiednie podanie wprost do c. k. Ministerstwa, z pominięciem grona profesorów Wydziału filozoficznego. J. E. Minister Hasner rozstrzygnął je w tensam sposób, bez pytania grona profesorów, przychylając się do żądania Dr. Lipińskiego, i pozwolił mu reskrytem z 11. września 1868. l. 5.847. miewać obok niemieckich wykładów także i polskie, a to ze specyjnem uwzględnieniem potrzeb kandydatów stanu nauczycielskiego. Zaraz też w programie wykładów na Wydziale filozoficznym w zimowem półroczu 1868/9 spotykamy obok niemieckiego wykładu »logiki« (od 2—3 po południu) także i polskie wykłady logiki (od 11—1). Reskrypt ministerialny z 11. września 1868. spadł na grono profesorów filozofii jak grom z jasnego nieba.

Nie licząc wykładów prof. Małeckiego, które, jako mające za przedmiot polski język i literaturę, musiały się z natury rzeczy odbywać po polsku, były wykłady prof. Lipińskiego pierwszymi polskimi wykładami na tutejszym Wydziale filozoficznym. Ustały one wprawdzie na krótki czas z chwilą, gdy miejsce prof. Lipińskiego zajął Dr. Barach-Rappaport; ale zawsze wyłom w twierdzy niemieczyny został dokonany. Niebawem nastąpił wyłom drugi, spowodował go zaś Dr. X. Liske. Wykładawszy przez pierwszy kurs swej docentury po niemiecku, wniósł on zaraz z końcem tego kursu, t. j. dnia 5. lipca 1869. prośbę do Ministerstwa o pozwolenie na wykłady polskie. Prośba została wniesioną na ręce grona profesorów Wydziału filozoficznego, które skutkiem tego znalazło się pierwszy raz w możności obradowania i uchwalania w sprawie języka polskiego. Uchwalono też na wniosek referenta Dr. Zeissberga na posiedzeniu dnia 9. lipca 1869. oświadczyć się przeciw żądaniu Dr. Liskego i przedłożyć Ministerstwu powody tej decyzji. Są one tak interesujące, że warto się z nimi bliżej zapoznać. Jakkolwiek Dr. Liske wzgardził — pisze referent Zeissberg — uzasadnieniem swego żądania choćby jednym słowem, to grono profesorów winno uzasadnić swoje odmowne w tej sprawie stanowisko; a motywuje je tem, iż musi rzecz tę traktować zasadniczo, i zasadnicze do niej przywiązywać znaczenie. Skoroby się bowiem ta próba udała, nastąpiłyby po niej zaraz próby dalsze, dążące do zaprowadzenia językowych stosunków, rozwijających się na Wydziale pra-

wnym, także i na Wydziale filozoficznym. Do jakich zaś niekorzyści prowadzi utrakwistyczne urządzenie zakładu naukowego, tego dowodem są nie tylko objawy dostrzegalne obecnie na tutejszym Wydziale prawa, ale i niejednokrotne publiczne oświadczenia samego Ministra oświecenia. Dążenia narodowościowe, będące przyczyną wprowadzenia dwojakich wykładów, oddziałują w swych skutkach niekorzystnie na profesorów, albowiem wobec wolnego wyboru pomiędzy wykładem polskim i niemieckim, młodzież nie kieruje się w wyborze względami na naukowe znaczenie i dzielność prelegenta, lecz względami zupełnie innymi, i uniemożliwia przez to profesorom rozwinięcie skutecznej działalności, wystawiając ich natomiast na cały szereg niezasłużonych i nieznośnych upokorzeń. Tesame smutne objawy wystąpiłyby zaraz i na Wydziale filozoficznym. Nie ma też i naukowej, rzeczowej potrzeby polskich wykładów, a zwłaszcza wykładów historii powszechnej. Polacy reprezentują bowiem mniejszą część ludności Galicji, a ich potrzebom uczyniono aż nadto zadość przez polonizację Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przeważnie zaś ruska większość ludności wschodniej części kraju, tudzież niepolska ludność Bukowiny — nie mówiąc już o izraelskich i niemieckich mieszkańcach Galicji — perhorreskuje spolonizowanie drugiego Uniwersytetu w kraju, do czego prośba Dr. Liskego zmierza ¹⁾. Możliwość zarzucić, że wskutek dokonanej polonizacji szkół średnich, młodzież tutejsza nie będzie już w stanie słuchać z korzyścią niemieckich wykładów, ale gdyby tak się stało, to wypadaloby raczej, wobec niechęci większej części ludności wschodnio-galicjijskiej do polskiego Uniwersytetu we Lwowie, znieść całkiem ten Uniwersytet jako w tych warunkach zupełnie zbyteczny. W każdym razie wolelibyśmy — kończy referent — zupełne zwiniecie tutejszego Uniwersytetu, i przeniesienie go na inne miejsce w monarchii w charakterze niemieckiej Wszechnicy, aniżeli załatwienie sprawy, które wprowadzie w swych skutkach musiałoby doprowadzić do tegosamego rezultatu, ale poprzednio jeszcze naraziłoby całkiem zbytecznie tutejszych profesorów i reprezentowaną przez nich niemiecką umiejętność na niezasłużone postponowanie i nieustające upokorzenia. Przyłączamy się też zupełnie do votum, wniesionego przez dwóch członków Wydziału prawa w analogicznej sprawie na 9. posiedzeniu w b. r. l. 430. i 463. (*votum separatum* prof. Mora i Brunnera w sprawie Bilińskiego j. w.).

Nie potrzeba dodawać, że przeciw tej uchwale oświadczyli się prof. Małeck i Lipiński; do nich przystąpił prof. Handl. Pierwszy, dla

¹⁾ Taka sama enuncjacja wychodziła kilkakrotnie i z Wydziału prawa w sprawozdaniach o rzeczach, będących w związku z językiem wykładowym.

precedensu, jaki już istnieje przez pozwolenie na polskie wykłady prof. Lipińskiego, tudzież dlatego, że w każdym razie będzie z pożytkiem dla przyszłych nauczycieli gimnazjalnych, mających uczyć historii w języku polskim, jeżeli sami będą dziś mogli słuchać choć niektórych wykładów historycznych po polsku. Prof. Lipiński przyłączył się do tego zapatrywania. Prof. Handl zaś oświadczył, że podziela wszystkie wywody referenta, mniema atoli, że według obowiązujących przepisów nie można prywatnego docenta ograniczać w wyborze języka wykładowego, i dlatego głosuje za poparciem podania Dr. Liskego.

Rozstrzygnięcie wypadło też po myśli mniejszości, bo reskryptem z 5. września 1869. l. 7.272. zezwolił minister Hasner na polskie wykłady Dr. Liskego z historii i dyplomatyki.

Dalsza polonizacya Uniwersytetu, którą tak słusznie przeczuwał Dr. Zeissberg, stała się kwestyą piekącą od chwili, gdy Najw. post. z 4. czerwca 1869. i resk. minist. z 5. czerwca 1869. l. 2.354. wprowadzono język polski jako język służby wewnętrznej w urzędach i władzach podległych Ministerstwu spraw wewnętrznych, skarbu, handlu, rolnictwa, obrony krajowej, w Radzie szkolnej krajowej i w całym sądownictwie. Skoro odtąd urzędnicy państwowi mieli w polskim języku nie tylko odpowiadać stronom, ale i urzędować i korrespondować z innymi władzami, musieli tem bardziej jeszcze pobierać naukę, prowadzącą ich do urzędu, w języku polskim. Wynikła stąd zaraz i na Uniwersytecie kwestya polskiego języka urzędowego, ale o niej będzie mowa w części II.

Ta okoliczność była też powodem, że poseł Oktaw Pietruski ponowił na 5. posiedzeniu sesyi sejmowej z r. 1869. dnia 21. września swój zeszłoroczny wniosek o systemizowanie stałych katedr zwyczajnych na Uniwersytecie lwowskim i krakowskim dla wszystkich przedmiotów, które, w myśl uchwalonego w roku zeszłym projektu ustawy, mają być wykładane po polsku, tudzież o przyznanie praw i emolumentów zwyczajnych profesorom tym profesorom nadzwyczajnym, którzy wykładają na Wydziale prawa we Lwowie w języku polskim. Wniosek ten, odesłany do komisji edukacyjnej (pomimo żądania pp. ks. Guszalewicz i ks. Pawlikowa, aby go odesłać do istniejącej wówczas komisji »dla ugody polsko-ruskiej«) nie został wprawdzie w Sejmie załatwiony ¹⁾, równocześnie jednak, bo reskryptem z 18. września 1869. l. 5.533. doniósł Prezydent Namiestnictwa Senatowi akademickiemu, że J. E. p. Minister oświecenia, jakby w uwzględnieniu wniosku p. Pietruskiego, zamierza obsadzić niektóre istniejące na Wydziale prawniczym nadzwyczajne katedry z językiem wykładowym polskim zwyczajnymi profesora-

¹⁾ Stenogr. Spraw. z r. 1869, str. 55, 56, 77, 78.

rami, i że jemu (p. prezydentowi) zależy bardzo na tem, by mógł wnioski i opinię Senatu akademickiego przedłożyć Ministerstwu jak najprędzej; wzywa więc Senat do przedstawienia mu niezwłocznie zdania co do uzdolnienia do wspomnianych posad tych osób, którym dotąd te wykłady były powierzone, t. j. nadzwyczajnych prof. Kabata i Żródlowskiego, i docentów Gryzieckiego i Piętaka.

Ze strony ruskiej poruszono równocześnie w Sejmie sprawę wykładów ruskich i ich stosunku do polskich. Dnia 22. października 1869. postawił poseł Julian Ławrowski znany swój projekt ugody między narodowością polską a ruską w Galicyi, i między innymi domagał się w nim, aby wykłady na Wszechnicy lwowskiej odbywały się w języku polskim i ruskim, a przeprowadzenie tej zasady pojmował w ten sposób, iż na razie mają być przedewszystkiem wprowadzone katedry z wykładem ruskim *a)* na Wydziale prawa dla wszystkich przedmiotów, należących do państwowego egzaminu sądowego, *b)* na Wydziale filozoficznym dla filozofii, klasycznej filologii, powszechnej i krajowej historii, matematyki, fizyki i historii naturalnej. Inne zaś przedmioty na Wydziałach świeckich, tudzież wszystkie przedmioty Wydziału chirurgicznego wykładane być mają, obok polskiego, także w ruskim języku w miarę potrzeby ¹⁾.

Wniosek ten, odesłany najpierw do komisji »ugodowej«, został potem uchwałą Sejmu przekazany Wydziałowi krajowemu do opracowania (skąd jednak już nie powrócił).

W tych warunkach stała się rzeczywiście pozycja profesorów niemieckich podobną do pozycji skazanych starogermańskim ordalem na chodzenie po rozpalonem żelazie. Byliby woleli, aby się im grunt natychmiast z pod nóg zupełnie usunął, zamiast, by usuwając się powoli tymczasem ich parzył.

Cóż robi grono profesorów z wezwaniem rządu, dotyczącem zwyczajnych katedr polskich? Oto najpierw zwleka z odpowiedzią, i wywołuje tem telegraficzny *urgens* Ministerstwa, zakomunikowany mu reskrypsem prez. Namiestnictwa z 11. października 1869. l. 6013. Następnie zaś, przystąpiwszy do załatwienia sprawy, załatwia ją na posiedzeniu z 15. października 1869. uchwałą, w której postanawia nie wchodzić na razie w merytoryczną jej stronę, lecz zwrócić się do Ministerstwa Oświaty z prośbą, by Ministerstwo dało samo gronu profesorów jakieś wyraźne w tej mierze zlecenie, albowiem Uniwersytet podlega w sprawach naukowych tylko Ministerstwu, a reskrypta prezydium Na-

¹⁾ Stenogr. spraw. sejm. z 26. i 27. października 1869, 25. i 26. posiedzenie str. 591 i 687/8; aleg. Nr. 54.

miestnictwa, powołujące się to na ustnie objawiony kierownikowi Namiestnictwa zamiar Ministra, to na nieznaną bliżej z treści telegram Ministra robią to wrażenie, jak gdyby tu kierownik Namiestnictwa wydawał sam od siebie gronu profesorów jakieś polecenia względnie nakazy. W sprawozdaniu, którem tę uchwałę Ministerstwu przedłożono (referent Brunner), podniesiono przytem, że grono profesorów nie przypuszcza, aby Pan Minister zamierzał zmienić systemizowane nadzwyczajne katedry na zwyczajne bez poprzedniego zapytania grona profesorów, czy zachodzi w tej mierze istotna naukowa potrzeba, że grono profesorów przysługuje prawo inicjatywy w propozycjach na nadzwyczajnych i zwyczajnych profesorów, że wątpi, aby leżało w intencji Pana Ministra, mianować już dziś ordynaryuszami świeżo habilitowanych docentów prywatnych, i że wreszcie »trudna i exponowana pozycja, w której znajduje się tutejszy Uniwersytet wobec politycznych prądów w kraju, nakłada na władze akademickie podwójny obowiązek warowania wedle sił i przy każdej sposobności bezpośredniego ich podporządkowania pod c. k. Ministerstwo«. Na sessyi wniósł wprawdzie prof. Zielonacki, aby przystąpić do merytorycznego traktowania sprawy, ponieważ jest całkiem widocznem i nie ulega wątpliwości, że mamy tu do czynienia z poleceniem ministerjalnem; ale wniosek ten upadł jednogłośnie; prof. Kabat i Źródłowski, jako interesowani osobiście, nie brali udziału w głosowaniu. Do Prezydium Namiestnictwa zaś dołożył Dziekan pod d. 23. października 1869. l. 981, że uchwała powyższej treści odesłaną została wprost do Ministerstwa.

Zaraz nazajutrz nadeszła odpowiedź z Namiestnictwa. Przedstawieniu grona profesorów — powiedziano tam — nie można przyznać słusznej podstawy, ponieważ z reskryptów Namiestniczych wypływa jasno, że zostały one wydane w skutek wyraźnych poleceń J. E. Ministra, i że Ministra samego zamiarem jest obsadzić rzeczone katedry zwyczajnymi profesorami. Wzywa się więc grono profesorów ponownie, z powołaniem się na odpowiedzialność służbową, w imieniu Pana Ministra, aby spiesznie uczyniło zadość pierwotnemu poleceniu.

Wkrótce nadeszła i z Ministerstwa odpowiedź pod datą 5. listopada 1869. l. 10.205, wzywająca collegium do dania opinii o systemizowaniu czterech polskich katedr zwyczajnych, względnie o posunięciu na nie ówczesnych ekstraordynaryuszy i docentów. Wzięto ją pod obrady d. 17. listopada 1869. i uchwalono nie sprzeciwiać się w zasadzie ewentualnemu mianowaniu zwyczajnych polskich profesorów — abstrahując od kwestyi osób — ale bez formalnego systemizowania polskich zwyczajnych katedr, żądano, aby w każdym razie zastrzedz, że dla postępowania sądowo-cywilnego, tudzież prawa handlowego i wekslowego mia-

nowany być ma tylko jeden ordynaryusz, jeźli by to w ogóle miało nastąpić. Co do osób postanowiono nie proponować żadnego z ówczesnych zastępców polskich katedr, każdego z innych powodów.

Prof. Zielonacki przedłożył *votum separatum* za systemizowaniem czterech zwyczajnych katedr (a więc bez kumulowania procesu cywilnego z prawem handlowem w jednej katedrze) i zamianowaniem Dra K a b a t a zwyczajnym profesorem. Natomiast prof. Mor i Brunner domagali się, aby w relacji wyraźnie uzasadnić odmowną uchwałę co do formalnego systemizowania polskich zwyczajnych katedr tą okolicznością, iż systemizowanie utrudniłoby ewentualne przeniesienie Uniwersytetu do innego kraju koronnego; wniosek ten jednak odrzucono, również jak wnioski Dr. R u l f a: a) aby Ministerstwu oświadczyć, że ze względu na obecne narodowościowe i polityczne stosunki w Galicyi istnienie niemieckiego Uniwersytetu we Lwowie nie da się nadal utrzymać; b) aby Ministerstwu oświadczyć, że ze względu na okoliczność, iż przy nominacji polskich zwyczajnych profesorów wchodzić będą w rachubę oczywiście (*sic*) także względy polityczne i narodowe, grono profesorów uważa, iż ewentualna nominacja Dra K a b a t a zwyczajnym profesorem da się pogodzić, ze względu na jego inne zasługi, tudzież ze względu na jego wybitne stanowisko polityczne i społeczne, z godnością katedry zwyczajnej.

Rozstrzygnięcie nastąpiło dopiero w lecie r. 1870. Najw. post. z 11. czerwca 1870. zarządził Najj. Pan systemizowanie trzech zwyczajnych katedr polskich, a to: a) postępowania sądowo-cywilnego, b) prawa cywilnego austr., c) prawa i postępowania karnego, tudzież d) jednej nowej nadzwyczajnej katedry prawa handlowego i wekslowego z wykładem polskim, a to na tak długo, dopóki ten przedmiot nie da się połączyć z inną katedrą. Na pierwszą z tych katedr zamianował Najj. Pan równocześnie Dra K a b a t a zwyczajnym profesorem, dla trzeciej mianował nadzwyczajnym profesorem Dr. Feliksa Gryzieckiego, a to w myśl uczynionej przez samo grono profesorów w r. 1869. propozycji, dla czwartej mianował nadzwyczajnym profesorem Dra Leonarda Piętaka ¹⁾. Gdy zaś katedra austr. prawa cywilnego była już obsadzoną przez Dr. Żródłowskięgo, jako nadzwyczajnego profesora, przeto wytworzył się taki stan rzeczy, iż wszystkie polskie katedry zostały obsadzone i że polskie katedry istniały odtąd dla wszystkich przedmiotów państwowego egzaminu sądowego.

¹⁾ Reskr. minist. z 22. czerwca 1870. l. 5635; reskr. Prez. Nam. z 25. czerwca 1870. l. 4090.

Polska katedra prawa rzymskiego istniała już, jak wiadomo, od r. 1867, została atoli w r. 1870. osieroconą przez usunięcie się prof. Zielonackiego w stan spoczynku. Wykłady prawa rzymskiego po polsku podjął prof. Fangor na zimowy kurs r. 1870/1, a następnie Dr. Piętak, uzyskawszy uchwałą grona profesorów z 11. stycznia 1871. *veniam docendi* z prawa rzymskiego. Po polonizacji Uniwersytetu otrzymał takie samo zezwolenie prof. Dr. Źródłowski i wykładał, również jak Dr. Piętak, przez letni kurs 1872. prawo rzymskie po polsku, obok prof. Kottera wykładającego po niemiecku; w grudniu 1872. został zwyczajnym profesorem tego przedmiotu, zaś prof. Piętakowi rozszerzono równocześnie zakres jego nadzwyczajnej profesury i na prawo rzymskie.

Rok 1870. przyniósł nam także w Sejmie wniosek p. Ziemiałkowskiego, dotyczący języka wykładowego, egzaminacyjnego i urzędowego w Uniwersytecie, łącznie z zakładem medyczno-chirurgicznym. P. Ziemiałkowski żądał pod pierwszym względem, a) aby na Wydziale filozoficznym urządzono katedry z językiem polskim dla wszystkich przedmiotów, b) aby w zakładzie medyczno-chirurgicznym wprowadzono wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów, c) aby na Wydziale prawa, obok istniejących już katedr polskich, urządzono także katedry takie dla prawa kanonicznego, historii prawa niemieckiego, filozofii prawa, prawa państwowego i międzynarodowego, ekonomii społecznej, umiejętności skarbowej, nauki administracji, statystyki austriackiej i europejskiej, austriackiego ustawodawstwa administracyjnego i skarbowego, austr. prawa górniczego, dla prawa polskiego i jego historii. Pod drugim względem żądał, aby przy prawno-historycznym egzaminie rządowym zdawano po polsku także prawo polskie i niemieckie, aby w tym samym języku zdawano egzamen rządowy polityczny, i wreszcie wszystkie rygoryza tak na Wydziale prawa jak i filozofii, jednym słowem żądał wprowadzenia języka polskiego dla tych wszystkich wykładów i egzaminów, przy których on dotąd nie był jeszcze używany ¹⁾.

Wniosek ten, odesłany do komisji edukacyjnej, nie został jednak załatwiony. Na usne uzasadnienie go przez wnioskodawcę na 7. posiedzeniu godzi się zwrócić uwagę.

Ale wracajmy do Uniwersytetu.

Uchwałą z 27. lutego 1871. postanowiono większością głosów zaproponować docenta Dr. Leona Bilińskiego na nadzwyczajnego profesora umiejętności politycznych z polskim językiem wykładowym, odrzucając równocześnie wniosek Dr. Rulfa, by odroczyć tę sprawę do

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z 6. i 7. posiedzenia z d. 26. i 29. sierp. 1870, str. 109, 116.

końca letniego półroczia t. r. Uzasadniał Dr. Rulf swój wniosek wyrażeniem nadziei, że do tego czasu może zapadnie w Ministerstwie zasadnicza decyzja co do języka wykładowego w ogóle, gdyż ta kwestja stała się już piekącą i nasuwa się pytanie, czy Uniwersytet niemiecki jest nadal jeszcze możebnym.

Zanim jednak ta decyzja zapadnie, musi grono profesorów stać zasadniczo przy języku niemieckim jako wykładowym, i uważać wykłady polskie (i ruskie) tylko za wyjątek, nieuprawniony do rozszerzania go poza nadane mu dotąd granice, tembardziej, że »przy rozwiniętej agitacji narodowej« wszyscy rozumiejący po polsku zapisują się na polskie wykłady, a sale profesorów niemieckich świecą pustkami. Ponieważ zaś polska katedra umiejętności politycznych nie jest dotąd systemizowana, przeto i proponowanie Dr. Bilińskiego na profesora jest niedopuszczalne.

Chronologiczne następstwo faktów prowadzi nas znów na Wydział filozoficzny, na którym wrzała także od czasów opisanego wyżej epizodu z polskimi wykładami Dr. Liskego, walka językowa, jakkolwiek miała tam mniej podniety i brakowało jej tego podsycającego materiału, jakim były na Wydziale prawniczym równoległe polskie i ruskie katedry. Grono profesorów wypowiadało wielokrotnie i stanowczo swe przekonanie, że język niemiecki nie może niczego uronić ze swych praw inaczej, jak na mocy wyraźnej i pozytywnej zmiany dotychczasowych przepisów, a było pod tym względem tak skrupulatnem, że doprowadziło aż do konfliktu, który w całej jaskrawości wystąpił właśnie przy takiej sposobności, przy której można go było najmniej się spodziewać. Dr. Roman Pilat ubiegał się o habilitację z historii literatury polskiej. Praca jego, po przyjęciu jej przez referenta prof. Małeckiego, miała być przedmiotem *colloquium* habilitacyjnego. Gdy jednak prof. Małecki zaproponował, aby *colloquium* odbyło się w języku polskim, ponieważ Dr. Pilat ma wykładać po polsku, pominąwszy już że chodzi o polską literaturę — i gdy zażądał, aby i wykład próbny odbył się w tym języku, w którym ma kandydat później głosić prelekcje, oświadczyła się większość profesorów przeciw temu. Prof. Małecki wykazywał, że w razie przeciwnym nie mógłby on sobie stworzyć niewątpliwego sądu o uzdolnieniu kandydata do polskich wykładów, mimoto zwyciężył wzgląd, wysunięty przez Dr. Baracha-Rappaporta, iż większość profesorów nie rozumie po polsku, a zatem nie byłaby w stanie ocenić z własnego przekonania rezultatu owych aktów habilitacyjnych. Za prof. Małeckim głosowali tylko prof. E. Ogonowski i F. Kreutz, z Niemców nikt. Działo się to d. 23. czerwca 1871. W odpowiedzi na powyższą uchwałę oświadczył prof. Małecki, że nie weźmie wcale udziału w dalszych aktach habili-

tacy, (skutkiem czego nie mogłyby się one wcale odbyć). Wobec tego wniósł Dr. Roesler, aby kwestyę języka, jaki ma być użyty przy dalszych aktach tej habilitacyi, przedłożyć Ministerstwu do rozstrzygnięcia; i wniosek ten został jednogłośnie uchwalony.

Zbytecznym byłoby dodawać, że rozstrzygnięcie ministeryalne wypadło na korzyść języka polskiego i wniosku Dr. Małeckiego, tembardziej, że w kilka dni po uchwale fakultetu wykluczającej język polski, wydanem zostało owo Najw. postanowienie z 4. lipca 1871, które na wstępie przytoczyliśmy, a które nadało Uniwersytetowi charakter narodowy i jest podstawą dzisiejszego stanu rzeczy.

Nie będziemy go tu powtarzać; główną jego treść przytoczyliśmy wyżej, a zresztą cała treść tego Najw. postan. wrytą jest głęboko w świadomości i wdzięcznej pamięci ogółu narodu.

Nadmienię tylko należy, że wedle wyraźnego zawiadomienia Prezydium Namiestnictwa, wystosowanego do grona profesorów Wydziału filozoficznego, znajomość języka krajowego ma być potrzebną i dla otrzymania katedry języka niemieckiego i jego literatury ¹⁾.

Wszystkim profesorom, docentom, suplentom i t. d., którzy władają jednym z języków krajowych, wolno odtąd wykładać w języku polskim lub ruskim, przez co otwiera się dla tych języków wolne pole. Habilitacye docentów prywatnych odbywać się mogą odtąd bez ograniczenia po polsku i po rusku; również prawnicze egzamina rządowe.

Grona profesorskie zostały wezwane do bezwłocznego poczynienia propozycyi względem obsadzenia opróżnionych katedr, z ścisłem zastosowaniem się do owego Najw. postanowienia ²⁾.

Jako okres przejściowy wyznaczono trzy lata, tak że najdalej do końca lipca 1874. usunięci być mieli profesorowie, nie odpowiadający wymogom Najw. post. z 4. lipca 1871. i zastąpieni osobistościami uzdolnionemi do wykładania w jednym z języków krajowych. Prof. Rulf wniósł wprawdzie na posiedzeniu z d. 29. lipca 1871, aby profesorowie tych katedr, obok których są równoległe katedry polskie i ruskie, mieli obowiązek wykładać jeszcze 3 lata po niemiecku, ale ten wniosek upadł.

»Wykreślenie Uniwersytetu lwowskiego z rzędu Wszechnic niemieckich«, jak o tem z żalem wyraża się Lemayer ³⁾, spływa się pra-

¹⁾ Reskr. Prez. Nam. z 15. lipca 1871. l. 4737.

²⁾ Skutkiem tego zwrócił Minister Oświecenia gronu profesorów uczynioną propozycyę prof. Dr. Aloizego Sentza z Hermanstadtu na opróżnioną przez prof. Mora katedrę z językiem wykładowym niemieckim, a grono prof. zwróciło ją kompetentowi z uwagą, iż obecnie podanie jego nie może być już uwzględnione.

³⁾ Die Verwaltung der cesterreichischen Hochschulen von 1868 - 1877. Wien, Hölder 1878. str. 139.

wie co do czasu z ostatecznym spolonizowaniem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ostatnie dokonane Najw. post. z 30. kwietnia 1870. i reskr. min. z 14. maja 1870. l. 4034. było dziełem gabinetu Alfreda hr. Potockiego, w którym zasiadał podówczas p. Tschabuschnigg jako kierownik ministerstwa oświaty; pierwsze mamy do zawdzięczenia ministerstwu hr. Hohenwarta, którego ministrem oświaty był p. Jireček i do którego należał, jako minister bez teki (dla Galicyi) Dr. Kazimierz Grocholski. Niechaj nazwiska tych znakomitych mężów stanu, których wspomnienie na tem miejscu jest z naszej strony słabym tylko znakiem najprostszej wdzięczności, żyją na zawsze we wdzięcznej pamięci ogółu w tej rozległej mierze, w jakiej na nią zasłużyły. Niechaj wolno będzie nadmienić także, że Uniwersytet wie i pamięta, ile ma do zawdzięczenia ś. p. Kazimierzowi Grocholskiemu, który jako minister dla Galicyi brał udział w wydaniu Najw. post. z 4. lipca 1871, a poprzednio, jako wybitny poseł pracował z niezłomną gorliwością i zupełnem do ówczesnych profesorów polskich zaufaniem nad utworzeniem polskich katedr zwyczajnych i ich obsadzeniem w r. 1870, a również ś. p. hr. Agenorowi Gołuchowskiemu, który położył był polonizację Uniwersytetu za jeden z warunków przyjęcia Namiestnikostwa Galicyi po raz trzeci i który za drugiego swego Namiestnikostwa był głównym twórcą pierwszych polskich katedr, jak o tem poprzednio była już mowa.

Na mocy Najw. post. z 4. lipca 1871. odpadły, jak się już rzekło, wszelkie ograniczenia prawne co do składania egzaminów rządowych w polskim lub ruskim języku. Odpadły także podobne ograniczenia co do habilitacyi docentów prywatnych; stało się bowiem naturalną koniecznością, przedkładać rozprawy naukowe i w ogóle odbywać cały akt habilitacyjny w jednym z tych języków, których znajomość dokładna była odtąd dla każdego, a więc i dla docenta, warunkiem uzyskania katedry. Pozostawała jeszcze kwestya, w jakim języku składać rygorozą. W tej mierze pierwszy krok uczynił prof. Źródłowski, postawiwszy pisemny wniosek d. 4. grudnia 1871. do l. 337., aby uzyskać w Ministerstwie pozwolenie na składanie rygorozów po polsku lub po rusku, o ile to jest ze względu na rozporządalne siły w gronie profesorów możebnem, a równocześnie, aby do tychże polskich lub ruskich egzaminów ścisłych powoływać można nadzwyczajnych profesorów nawet wtedy, jeżeli dla dotyczącego przedmiotu znajduje się profesor zwyczajny, ale nie znający żadnego z języków krajowych. Na posiedzeniu z 22. grudnia 1871. odrzucono jednak ten wniosek na podstawie wywodów prof. Rulfa, ze względu na okoliczność, iż byłby on przedwczesny w studyum przechodowem, w którym jeszcze niemieccy zwyczajni profesoro-

wie są w większości, a po rusku żaden w ogóle członek kollegium nie umie; zaś w myśl obowiązujących przepisów oni właśnie t. j. profesorowie zwyczajni powinni brać udział w egzaminach ścisłych. Gdy jednakowoż stosunki się zmieniły, wniósł prof. Kabat na posiedzeniu z d. 16. stycznia 1873, by można odtąd składać rygoroza po polsku z wyjątkiem przedmiotów wykładanych przez prof. Buhla; i uchwalono jednogłośnie wnieść odpowiednie przedstawienie do c. k. Ministerstwa. Sam prof. Buhl, jako dziekan, poparł uchwałę w relacji z dnia 12. lutego 1873. l. 467, nazywając ją pożądaną i stosowną, i powołał się przytem na przykład Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie rygoroza odbywają się oddawna bez przeszkody po polsku.

Ponowiono tę uchwałę na sesjach Wydziału prawa z dnia 29. lipca 1876. i 25. lipca 1877, poruszono ją także na sesji z 12. lipca 1877. łącznie z kwestyą języka wykładowego w ogóle, a wreszcie wytoczono ją w Senacie akademickim dnia 16. grudnia 1878. Przedstawił ją rektor Dr. Biliński łącznie ze sprawą języka wykładowego (j. n.) i urzędowego (rozdz. II), i na jego wniosek uchwalono, wnosić w c. k. Ministerstwie, aby językiem egzaminacyjnym przy rygorozach był zasadniczo język polski, i aby tylko od woli doktoranda zależało, wyjątkowo składać egzamen po niemiecku, lub (o ile znalazłyby się między powołanymi do rygorozów profesorami osobistości, władające językiem ruskim) po rusku.

Tym razem cel został osiągnięty, albowiem Najj. Pan Najw. post. z 27. kwietnia 1879. raczył postanowić¹⁾, że rygoroza mają być składane po polsku, z zastrzeżeniem możności zdawania ich po rusku lub po niemiecku, o ile znają te języki profesorowie, powołani przez ordynację rygorozową do egzaminowania, i z zastrzeżeniem odpowiadania z prawa niemieckiego po niemiecku, dopóki jeszcze ten przedmiot jest po niemiecku wykładany.

Co do głównej kwestyi nas tu obchodzącej, t. j. co do samego języka wykładowego, należy podnieść, że pomiędzy polonizacją Uniwersytetu Jagiellońskiego, a nadaniem naszemu Uniwersytetowi charakteru narodowego zachodzi ważna różnica. Nie w tem, że tam jest jeden język wykładowy, polski, a tu są dwa, polski i ruski, gdyż dopuszczenie języka ruskiego jest właśnie dalszem rozwinięciem myśli narodowej; ale w sposobie określenia stanowiska pewnych języków jako wykładowych. Dla Krakowa trzymano się zasady pozytywnego wyznaczenia pewnego języka wykładowego, i powiedziano, że od r. 1870. językiem wykładowym jest język polski, z wykluczeniem wszelkich innych; wy-

¹⁾ Rozporz. minist. z 5. maja 1879, l. 6.275, to samo, które wprowadza język polski jako urzędowy w Uniwersytecie (j. n. rozdz. II.).

jątek zrobiono tylko dla języka i literatury niemieckiej. Dla Lwowa nie wydano żadnego przepisu imperatywnego, lecz obrano przeciwną drogę dopuszczenia pewnych języków do wykładów, tak że tu, ściśle biorąc, o przepisanych językach wykładowych nie można było mówić. Poprzednio było inaczej; poprzednio był takim przepisany językiem wykładowym język niemiecki, później obok niego dla pewnych katedr paralelnych język ruski, następnie dodano nowe katedry równoległe z językiem wykładowym polskim; natomiast w r. 1871. uchylono tylko istniejące ograniczenia co do wykładów polskich i ruskich, nie wyznaczając jednak tych języków jako wykładowych, a nawet nie uchylono formalnie języka niemieckiego. Umożliwiono wprawdzie zupełne zniknięcie niemieckich wykładów przez wspomniane uchycenie dotychczasowych ograniczeń, tudzież przez przepis zarządzający usunięcie profesorów niezdolnych do wykładania w jednym z języków krajowych, a zastąpienie ich profesorami, do tego uzdolnionymi, ale nie wprowadzono formalnie ani wykładowego języka polskiego, ani ruskiego, czy to w całości, czy w części. Stan rzeczy więc przedstawiał się pod względem prawnym, biorąc rzecz całkiem ściśle, w ten sposób, że niema wcale języka wykładowego, są tylko katedry, na których zasiadać mogą jedynie mężowie, zdolni do wykładania po polsku lub po rusku. Gdyby jednak który z nich zapragnął wykładać po niemiecku? Nie trafiło się to, i nigdy nie trafi; ale jest prawnie możebnem i możebność ta przyznana została kilkakrotnie ze strony Uniwersytetu ¹⁾, a stwierdzoną ze strony c. k. Rządu. Dalej należy podnieść, że przez usunięcie wszelkich ograniczeń co do wykładów polskich i ruskich, odpadła potrzeba katedr specjalnie polskich, jakie istniały od r. 1867—1871. obok katedr niemieckich, i dziś tych katedr specjalnie polskich, już niema; ale podobnie powinny być odpaść i katedry specjalnie ruskie, gdyż taksamo zniknęły ich faktyczne i prawne premissy; w myśl Najw. post. z r. 1871. wolno bowiem każdemu rzeczywistemu profesorowi, gdyby chciał, wykładać po rusku, o ile tym językiem włada, wolno się każdemu uczonemu habilitować na prywatnego docen'a z ruskim wykładem. Przy istnieniu zaś specjalnych katedr ruskich mogłoby się zdarzyć, że jeden przedmiot byłby wykładany po rusku przez dwóch profesorów, jednego zajmującego zwyczajną, drugiego zajmującego katedrę specjalnie ruską, po polsku zaś przez nikogo.

Z powyższych uwag wynika jasno, że Najw. post. z 4. lipca 1871, będące samo w sobie nieocenionym dla kraju klejnotem, nie było mimo

¹⁾ N. p. relacya grona prof. Wydz. praw. z 29. lipca 1880, l. 1.221; relacya z 12 czerwca 1877. l. 1.039, mowa prof. Czerkawskiego w Radzie państwa dnia 13. grudnia 1876. i t. d.

to ostatniem słowem w kwestyi nacyonalizacyi Uniwersytetu lwowskiego, lecz zdolnem było a nawet potrzebowało rozszerzenia i uzupełnienia. Było ono bardzo odpowiedniem jako postanowienie przejściowe, otwierające dla języków krajowych wolne pole, postanowienie, na którego tle i podstawie stosunki faktyczne miały się dopiero ułożyć i wytworzyć pod względem językowym pewien stan rzeczy, nadający się do późniejszego skodyfikowania. Na tem stanowisku stał też zawsze Uniwersytet i jego władze, a zwłaszcza Senat akademicki i grono profesorów prawa. Od r. 1874, t. j. od chwili, w której Najw. post. z r. 1871. winno było zostać już w całości wykonanem, nie przestawano zwracać się do Ministerstwa z przedstawieniami i wnioskami, dotyczącymi reformy istniejącego stanu rzeczy i uzupełnienia wydanych przepisów, przyczem nie zamykano oczu na fakt oczywisty, że według dzisiejszych przepisów możebne są legalnie wykłady niemieckie, lecz przeciwnie podnoszono to z naciskiem w sprawozdaniach. Szło więc właśnie przedewszystkiem o uchylenie tej niepożądaney możności; a wywody władz akademickich poruszały się w naszkicowanym powyżej toku myśli. Trzy główne punkta, o które chodziło, były: *a)* pozostawienie prof. Buhla, niezdolnego do wykładów w żadnym z języków krajowych, na katedrze prawa niemieckiego wbrew Najw. post. z r. 1871, a nadto przysługujące mu prawo wykładania filozofii prawa, encyklopedyi prawa, prawa międzynarodowego i austriackiego prawa skarbowego, a więc kumulacya pięciu przedmiotów w rękach profesora, który w myśl Najw. post. z r. 1871. powinien był ustąpić z Uniwersytetu, a który nadto wykładał wszystko po niemiecku; *b)* uzyskanie wyraźnego uznania języka polskiego, jako wykładowego, w formie imperatywnego przepisu; *c)* kwestya odrębnych katedr ruskich.

Co do pierwszej kwestyi — prof. Buhla — odbiła się ona, jakkolwiek bez wymienienia nazwiska, w Sejmie krajowym jeszcze w r. 1875, w interpelacyi p. Ludwika Skrzyńskiego, który zapytywał c. k. Rząd¹⁾, dlaczego, wbrew Najw. postanowieniu z r. 1871, wedle którego od 1. października 1874. nie powinien się już znajdować w Uniwersytecie żaden profesor nieuzdolniony do wykładów w języku krajowym, jest tu jeszcze trzech takich profesorów²⁾ — i w jakim czasie nastąpi obsadzenie tych katedr w sposób zgodny z Najw. rozp. z r. 1871. Interpelacya pozostała wprawdzie bez odpowiedzi, ale pożądana zmiana co do dwóch innych katedr nastąpiła wkrótce. Nie była ona zresztą spowodowana jedynie uchwałą sejmową, gdyż i Wydział filozoficzny w licznych

¹⁾ Posiedzenie 22gie z dnia 20. maja 1875, Stenogr. Sprawozd., str. 480.

²⁾ Dwoma innymi, których interpelant miał na myśli, byli profesorowie Wróbel i Schmidt z Wydziału filozoficznego.

sprawozdaniach od r. 1871. domagał się zastąpienia prof. Schmidta i Wrobla innymi profesorami, odpowiadającymi wymogom Najw. postan. z 1871, i Senat akademicki sprawozdaniem z 20. kwietnia 1875. l. 320. (referent E. Czerkawski) przedstawił, że od 1. paźdz. 1874. ci trzej profesorowie nie powinni byli pozostać we Lwowie.

Wkrótce też potem poczyniło grono profesorów Wydziału prawa sprawozdaniem z 23. lipca 1875. l. 986. wnioski co do obsadzenia katedry prawa międzynarodowego i filozofii prawa osobnym profesorem Polakiem, i zaproponowało do nominacji dwóch kandydatów: Dr. Witolda Załęskiego i Dr. Gustawa Roszkowskiego. O dokonanie nominacji upominało się następnie grono profesorów uchwałami z dnia 29. lipca 1876. i 25. lipca 1877. Nominacja Dr. Roszkowskiego nastąpiła jednak dopiero z końcem r. 1878; od tej chwili zredukowała się kwestya prof. Buhla do wykładów prawa niemieckiego i austriackiego ustawodawstwa skarbowego (nie wchodzących w zakres prof. Roszkowskiego), tudzież do encyklopedyi prawa, co do której prof. Roszkowski uzyskał prawo wykładania i wykladał ją, a prof. Buhl czynił również użytek z przysługującego mu od r. 1871. prawa i zgłaszał także wykłady encyklopedyi, które mu Ministerstwo oświaty, pomimo przeciwnych wniosków grona profesorów, przez szereg lat zatwierdzało. Uchwałami z 1. lutego 1879, z 27. stycznia 1880, z 28. stycznia 1882. zastrzegali się Wydział prawa przeciw rozszerzaniu zakresu wykładów profesora, który, nie będąc zdolnym do wykładania w języku krajowym, nie powinien był już znajdować się w Uniwersytecie; i proponowali skreślenie wykładów encyklopedyi z programu¹⁾. Senat akademicki uchwałami z dnia 15. lutego 1879, z 7. lutego 1880. i t. d. przyłączał się zawsze do opozycji Wydziału prawa, ale bezskutecznie, gdyż osobiste uprawnienie prof. Buhla do wykładania encyklopedyi nie było ze strony Wydziału kwestyonowane, a c. k. Ministerstwo oświadczyło, że użycie języka niemieckiego do wykładów w Uniwersytecie lwowskim nie jest wykluczone żadnym pozytywnym przepisem prawnym (reskr. minist. z 8. marca 1879. l. 2.788), i odtąd powoływało się zawsze na to pierwsze swe orzeczenie (reskr. minist. z 2. marca 1880. i t. d.).

Sam prof. Buhl uzasadniał swe żądanie uwagą, że dopóki z woli Najj. Pana jest profesorem we Lwowie, musi mu być wolno

¹⁾ Uchwały te nie zapadały zresztą jednogłośnie, gdyż n. p. raz podniesiono zarzut, że Najw. rozp. z r. 1871. odnosi się tylko do ustanowić się mających, ale nie do już ustanowionych profesorów (oczywiście całkiem mylnie); albo proponowano nie stawiać wniosku na odrzucenie, tylko zwrócić uwagę Ministerstwa i prosić o rozstrzygnięcie. Swoją drogą osobiste uprawnienie prof. Buhla polegało tylko na zatwierdzeniu w r. 1871. przez Ministerstwo zgłoszonego przezeń wykładu encyklopedyi; podniesiono to na posiedzeniu z 1. lutego 1879.

czynić użytek z wszystkich praw przysługujących mu jako ordynaryuszowi. Co do wykładów zaś prawa niemieckiego starano się przynajmniej, nie mogąc uchylić wykładów prof. Buhla, uczynić je zbędnymi przez postawienie obok niego siły konkurującej a wykładającej po polsku; proszono więc Ministerstwo uchwałą z 29. lipca 1876, o pozwole nie na zaproponowanie ewentualnych następców prof. Buhla, a nie otrzymawszy odpowiedzi, zaproponowano uchwałą z dnia 9. marca 1877. l. 650. docenta prywatnego w Uniwersytecie Jagiellońskim, Dr. Michała Bobrzyńskiego na nadzwyczajnego profesora prawa niemieckiego¹⁾. Jednakowoż Dr. Bobrzyński zamianowany został już w kwietniu 1877. nadzwyczajnym profesorem w Krakowie²⁾; ponowiono więc tylko uchwałą z 25. lipca 1877. żądanie zasadnicze co do obmyślenia następców dla Dr. Buhla. Przeciw tym wszystkim żądaniom, skierowanym przeciw pozostawianiu i działalności prof. Buhla we Lwowie założyły tenże zaraz przy pierwszym postawieniu ich w r. 1876. umotywowane *voluntatem separatam*, którego tu bliżej rozbierać nie myślimy, a w którym między innymi starał się wykazać, że jest zasadniczo i naukowo daleko korzystniejszej, aby prawo niemieckie wykładanem było zawsze po niemiecku, i że utrzymanie niektórych wykładów niemieckich na Uniwersytecie byłoby dla młodzieży potężnym bodźcem do gruntownego przyswojenia sobie tego języka w gimnazyach. Przytem wyraził przekonanie, że nawet uczony, władający całkiem dobrze językiem polskim lub ruskim wolałby prawo niemieckie wykładać po niemiecku, ze względu na język źródeł. Odpowiedź na to *voluntatem* zredagował prof. Biliński w imieniu swoim i prof. Piętaka, Rittnera i Pilata i dołączył ją do relacji ministerjalnej.

Ostateczne rozwiązanie kwestyi prof. Buhla nastąpiło dopiero przez habilitację Dr. A. Janowicza na prywatnego docenta prawa niemieckiego z wykładem polskim w r. 1882, względnie przez śmierć Dr. Buhla r. 1883. i nominację Dr. Janowicza profesorem w tymże jeszcze roku, tudzież przez takie rozszerzenie wykładów prof. Bilińskiego o skarbowości, iż one obejmowały także austriackie ustawodawstwo skarbowe (uchwała Wydziału prawa z 12. lutego 1881), wreszcie przez poruczenie w r. 1883. prof. Bálásitowi osobnych wykładów tegoż ustawodawstwa. Przyznać wreszcie należy, że prof. Buhl czuł bardzo dobrze niewłaściwość swego pozostawiania w Uniwersytecie, że starał się kilkakrotnie o przeniesienie na inną Wszechnicę w monar-

1) Uchwała zapadła jednogłośnie, Dr. Buhl był nieobecny.

2) Grono profesorów oświadczyło później w relacji z 12. czerwca 1877, że ma powód mniemać, iż prof. Bobrzyński przyjąłby i obecnie jeszcze powołanie go do Lwowa.

chii, ale zawsze bezskutecznie, że stosunki osobiste wręcz uniemożliwiały mu przeniesienie się w stan spoczynku, że wreszcie zacnością charakteru, lojalnością koleżeńską i humanitarnem postępowaniem łagodził anomalie swojej na tej Wszechnicy egzystencji.

Co do drugiej i trzeciej kwestyi, to łączyły się one ściśle ze sobą, i z kwestyą pierwszą; i dlatego będziemy je tu traktować łącznie. Nadmienić tylko należy, że druga kwestya, t. j. uznanie urzędowe polskiego języka za wykładowy przedstawiała się jako naturalny a konieczny wynik tego faktycznego stanu, jaki się wyrobił na mocy Najw. postan. z r. 1871, skutkiem siły stosunków cywilizacyjnych, bogactwa literatury naukowej polskiej, zupełnego wyrobienia i ukształcenia języka polskiego, tudzież patryotycznych usiłowań polskiego społeczeństwa i wychodzących z jego łona nauczycieli i uczonych. Punkt wyjścia daje nam reskrypt J. E. Ministra oświaty z dnia 29. maja 1877. l. 11.019, który zapytywał Senat akademicki, czy nie byłoby stosownem zatrzymać dla wykładów prawa niemieckiego wyjątkowo język niemiecki, jako zwykły wykładowy zamiast polskiego (tak we Lwowie, jak i w Krakowie), i przeprowadzić skutkiem tego odpowiednią zmianę Najw. postan. z r. 1871. Pan Minister powołuje się przytem na inicjatywę zewnętrzną; »es ist nun eine Modification dieser Allerhöchsten Entschliessung angeregt worden«; a uzasadnia swój zamiar okolicznością, »iż prawdziwie umiejętne, sięgające do głębi źródeł i literatury studjum tej dyscypliny nie jest możebnem bez znajomości języka niemieckiego, i że dyscypliny tej można nauczać z pełnym sukcesem tylko w języku niemieckim«.

Na zapytanie to, udzielone przez Senat gronu profesorów prawa do zaopiniowania, odpowiedziało to grono, na podstawie świetnie napisanego wywodu prof. Dr. Rittnera, uchwałą z dnia 12. czerwca 1877. w ten mniejwięcej sposób, iż pod względem formalnym musi powitać z zadowoleniem zapytanie pana Ministra, albowiem widzi w niem pośrednie uznanie, iż zasadniczo język polski jest językiem wykładowym, i że pan Minister jest gotów poczynić właściwe kroki w celu przeprowadzenia potrzebnych zmian w brzmieniu Najw. postan. z r. 1871. Nie może natomiast pogodzić się z niem pod względem merytorycznym. Nie może mianowicie przyznać, aby czyto umiejętne, czy dydaktyczne względy nakazywały wykładać prawo niemieckie tylko po niemiecku. Przyznaje wprawdzie, że prawdziwie naukowe studjum tego prawa jest niemożebnem bez znajomości języka niemieckiego, ale powinnyby się przeciw, co do profesorów Uniwersytetu, rozumieć samo przez się, że oni znają język źródeł i literatury swego przedmiotu, i o tem przekonuje już akt habilitacyjny. Również byłoby zbyt cennym dowodzić, że i nie-Niemiec może posiadać dokładną znajomość języka niemieckiego.

Byłoby zresztą w ogóle błędem mniemać, że język wykładu ma być zależnym od wykładanego przedmiotu; inaczej musielibyśmy dojść do wniosku, że prawo rzymskie winno być wykładanem tylko po łacinie i t. p. Rozstrzygającym jest raczej wzgląd na audytorium, trzeba sobie postawić pytanie, czy pewne koło słuchaczy może pewien przedmiot lepiej zrozumieć i objąć w tym czy w owym języku; a w obec takiego pytania musi odpowiedź wypaść, na lwowskim Uniwersytecie, na korzyść języka polskiego.

Pod naukowym względem byłoby utrwalenie niemieckich wykładów prawa niemieckiego nawet szkodliwem, gdyż żaden profesor Niemiec, mający imię w świecie naukowym, nie przyjąłby katedry we Lwowie, w obcym sobie społeczeństwie, zaś każdy nie-Niemiec, kształcący się do zawodu akademickiego, wolałby sobie obrać inny dział nauki, w którym mógłby później wykladać w ojczystym języku.

W żadnym zaś razie nie dałoby się wprowadzenie języka niemieckiego, jako wykładowego dla prawa niemieckiego, pogodzić z Najw. postan. z r. 1871, gdyż równałoby się wyjątkowemu traktowaniu tego języka i tego przedmiotu. Gdy bowiem co do innych przedmiotów wolno każdemu umięjącemu po polsku lub po rusku docentowi uczynić wybór pomiędzy językiem polskim, ruskim lub niemieckim, to w tym wypadku nie byłoby już pola dla wyboru, język byłby z góry oznaczonym. Dlatego też gdyby mimo to c. k. Ministerstwo zamysłało ten zamiar przeprowadzić, musiałyby równocześnie język polski zostać uznanym za obowiązkowy język wykładowy dla wszystkich innych systemizowanych katedr, a obok tego mogłyby pozostać istniejące już ruskie katedry dla przedmiotów egzaminu sądowego, a nowe ruskie katedry mogłyby zostać utworzone w przyszłości w miarę potrzeby i rozporządzalnych sił naukowych. Równocześnie jednak trzeba by postawić za warunek, by i ten po niemiecku wykładający profesor prawa niemieckiego znał dokładnie język polski, a to dla możności umięjtnego przedstawienia związku, jaki zachodzi pomiędzy prawem niemieckim a polskim, tudzież wypływającego stąd rezultatu pod względem ogólnego tworzenia się prawa; trzeba zastrzedz dalej wolny dla słuchaczy wybór języka egzaminacyjnego przy egzaminach rządowych i ścisłych.

Przeciw tym wnioskom i uchwałom wystąpił prof. Buhl ze znaniem nam już zapatrywaniem, iż odpowiedniej byłoby wykladać prawo niemieckie po niemiecku — a gdy jego dotyczący wniosek odrzucono, wniósł *voitum separatum* identyczne z tem, któreśmy wyżej poznali (z r. 1876). Prof. Piętak zaś sprzeciwił się w ogóle wciąganiu w rachubę ewentualności niemieckich wykładów, i domagał się jedynie stanowczo odinownego zaopiniowania propozycyi ministerjalnej.

Senat akademicki udzielił tym wnioskom swego poparcia uchwałą z dnia 22. czerwca 1877, na podstawie sprawozdania prof. Bilińskiego. Uchwała o tyle nie była jednogłosną, że czterech wotantów, na wniosek ks. prof. Watzki oświadczyło się za pozostawieniem *status quo* co do wykładów prawa niemieckiego (ale też tylko co do niego), dopóki Dr. Buhl jest tu profesorem.

Z powyższego przebiegu rzeczy jest widocznem, jak wielką wagę przywiązywało zawsze grono profesorów do ustanowienia języka polskiego, jako wykładowego dla wszystkich przedmiotów, w drodze wyraźnego, imperatywnego przepisu. Dla tej myśli gotowe było do koncesyi i do kompromisów; za tę cenę godziło się i na niemiecką katedrę niemieckiego prawa i na pomnażanie ruskich katedr paralelnych.

Rzecz oczywista, że jeżeli z jednej strony proponowało grono profesorów na ten wypadek pomnożenie i rozwój katedr ruskich, i jeżeli z drugiej strony uważało równoległe katedry ruskie za bezpodstawne, dopóki ten wypadek nie nastąpi, t. j. dopóki Najw. postan. z r. 1871. nie ulegnie odpowiedniej zmianie, to nie mogło ono działać wbrew własnemu przekonaniu, i te ruskie katedry, dotychczas nadzwyczajne, zamieniać w obec trwającego *status quo* na zwyczajne. Gdy więc prof. Źródłowski wniósł dnia 23. marca 1878. do l. 716, z okazji obrad nad preliminarzem budżetu uniwersyteckiego w budżecie państwowym na r. 1878, wyniesienie tych dwóch katedr do rzędu zwyczajnych, bez naruszania zresztą językowego *status quo*, grono profesorów odrzuciło na posiedzeniu z dnia 28. marca 1878. ten wniosek wszystkimi głosami przeciw czterem (prof. Fangora, Buhla, Aleks. Ogonowskiego, który za nim przemawiał, i wnioskodawcy), poczem Dr. Źródłowski wniósł swe *votum separatum*.

Jeszcze tego samego roku poruszoną została znowu kwestya języka wykładowego w Senacie akademickim z inicjatywy rektora Bilińskiego. Na posiedzeniu z dnia 16. grudnia 1878. wniósł Dr. Biliński, aby się udać do c. k. Ministerstwa z przedstawieniem, by zechciało, w drodze użycia zmiany Najw. postan. z 1871, wprowadzić polski język, jako powszechny język wykładowy dla wszystkich przedmiotów, z równoczesnem urządzeniem równorzędnych i równie dotowanych katedr ruskich. Ks. prof. Emilian Ogonowski żądał natomiast, ażeby albo pozostawiono *status quo*, albo dla zasady *paritatis* uznano oba języki, polski i ruski, w równym stopniu za języki wykładowe, nie wyjaśniając jednak, jak sobie wyobraża zastosowanie tej zasady w praktyce. Wniosek rektora Bilińskiego uchwalono wszystkimi głosami przeciw jednemu, ks. prof. Ogonowskiego.

Gdy na posiedzeniu grona profesorów Wydziału prawa z d. 27. stycznia 1880. zajmowano się znowu preliminarzem budżetu państwowego na r. 1881, o ile on dotyczy Wydziału prawa, ponowił prof. Źródłowski żądanie podniesienia ruskich katedr do rzędu zwyczajnych, i motywował je — pomijając już teoretyczne względy równouprawnienia — tem, że dopiero taki fakt stanie się zachętą dla kandydatów ruskich do naukowego kształcenia się do akademickiej kariery. Dziekan zwrócił jednak jego uwagę, że podobny krok byłby, w obec *status quo* z r. 1871, stworzeniem przywileju dla języka ruskiego w obec języka polskiego, prof. Kabat zaś wypowiedział przekonanie, że przy rozstrzygnięciu kwestyi katedr ruskich należy wziąć przede wszystkim na uwagę ich zmniejszającą się z każdym rokiem frekwencyę. W obronie wnioskodawcy stanął prof. Ogonowski, przytaczając przeciw Kabatowi, że liczba słuchaczy ruskich wykładów dochodzi do 30; zaś prof. Piętak zwrócił uwagę, że chociaż od r. 1862. wykładano już po rusku, to jednak gdy przyszło w r. 1871. do obsadzenia katedr krajowcami, nie znaleźli się odpowiedni kandydaci ruscy, podczas gdy Polacy, chociaż przed r. 1871. w mniej korzystnem od Rusinów byli położeniu, zdolali wyłącznie dostarczyć sił odpowiednich na wszystkie katedry. Nie może się więc mowca zgodzić z prof. Źródłowskim w tem, by przyczyną braku sił nauczycielskich ruskich był jedynie brak katedr zwyczajnych¹⁾. Gdy zaś prof. Źródłowski, replikując dziekanowi odparł, że jedyną konsekwencyą wywodów dziekana byłoby wykreślenie z preliminarza dotychczasowej pozycyi na katedry ruskie, podjął prof. Piętak tę konkluzyę, jako słuszną i zgodną ze znanymi nam już wywodami z lat poprzednich, postawił odpowiedni wniosek formalny, i grono profesorów uchwaliło większością głosów zaprojektować wykreślenie dotychczasowej dotacyi 1.600 złr. na katedry ruskie.

Idąc chronologicznie, spotykamy się z uchwałą Senatu z 21. kwietnia 1880. Uchwalono wtedy wysłać przedstawienie do c. k. Ministerstwa z prośbą, by wprowadziło powszechnie język polski jako wykładowy, z pozostawieniem osobnych katedr ruskich i pomnażaniem ich w miarę możliwości i potrzeby. Relacya z dnia 28. kwietnia 1880, pióra rektora Liskego, motywująca te wnioski rozwiniętem już wyżej tokiem myśli, leży w aktach senackich pod l. 333 ex 1879/80.

Tensam tok myśli rozwinięty został jeszcze dwa razy, i to także w r. 1880, i doprowadził do pewnego, częściowego rezultatu. Gdy Mini-

¹⁾ Temusamemu spostrzeżeniu dano później wyraz i w relacyi z dnia 29. lipca 1880, l. 1221.

sterstwo oświaty objął J. E. bar. Conrad-Eybesfeld, grono profesorów Wydziału prawa zwróciło się do niego z relacją, uchwaloną na posiedzeniu dnia 16. lipca 1880, napisaną przez Dr. Bilińskiego¹⁾, a przedstawiającą cały stan sprawy językowej, wraz z niemożnością pozostawienia jej *in statu quo*, i wyrażającą stanowczą nadzieję, że nowy minister nie zechce puszczać załatwienia sprawy w dalszą odwołkę. Jako jedynie możebne jej rozwiązanie przedstawiło grono profesorów alternatywę: I. albo ściśle wykonanie Najw. postan. z 1871. i skutkiem tego a) zastąpienie Dr. Buhla profesorem zdolnym do wykładów w języku krajowym, b) zwinięcie specjalnych katedr ruskich, jako z tem Najw. postan. niezgodnych; II. albo wprowadzenie *de iure* polskiego języka wykładowego, jako powszechnie obowiązującego, a w takim razie uznanie języka niemieckiego za wykładowy dla prawa niemieckiego, tudzież utrzymanie osobnych katedr ruskich, przekształcenie ich na zwyczajne, tudzież pomnażanie w miarę potrzeby i możliwości. Nikt bezstronny nie zaprzeczy, że grono profesorów doszło w swych wnioskach, podobnie jak w r. 1877, do najdalszych granic pojednawczości, tembardziej że i tym razem podniosło z całym naciskiem, że koncesya, uczyniona na rzecz języka niemieckiego, jest pod względem jedynie naukowym zupełnie zbyteczną. Miano przynajmniej to zadowolenie, że uchwała zapadła jednogłośnie, a Dr. Buhl wstrzymał się od głosowania. Rektor Uniwersytetu poparł gorąco sprawozdaniem z 30. lipca 1880. l. 503 drugą alternatywę.

Rozstrzygnięcie sprawy przez c. k. Ministerstwo nie nastąpiło jednak i tym razem, a grono profesorów znalazło się wkrótce w konieczności poruszenia sprawy raz jeszcze. Gdy bowiem nadzwyczajny profesor Dr. Aleksander Ogonowski zasłużył sobie pod każdym względem na mianowanie go ordynaryuszem, i gdy dotyczący wniosek postawiony został przez prof. Źródłowskiego, wystąpiły na jaw wszystkie formalne trudności załatwienia go pomyślnie, mające swe źródło w wyprzedstawionym wadliwym stanie prawnym. Dr. Źródłowski proponował najpierw nominację Dra O. zwyczajnym profesorem prawa cywilnego z językiem wykładowym ruskim; następnie zgodził się na proponowanie Dr. O. na ordynaryusza bez oznaczenia języka wykładowego²⁾; ale pierwsza propozycja nie była wykonalną, gdyż żadnej ruskiej kate-

¹⁾ Relacja nosi datę 29. lipca 1880, l. 1.221.

²⁾ Gdy d. 30. lipca 1877. proponowano Dra O. na nadzwyczajnego profesora, propozycja opiewała wyraźnie »z językiem wykładowym ruskim«, gdyż była skierowaną na obsadzenie istniejącej ruskiej nadzwyczajnej katedry.

dry zwyczajnej nie było i niema, a zresztą wobec Najw. postan. z 1871 i nadzwyczajne ruskie katedry nie dadzą się uzasadnić; druga propozycja nie była także wykonalną, gdyż ani nie było systemizowanej drugiej katedry prawa cywilnego, ani też w ogóle żadna zwyczajna katedra podówczas nie wakowała. Uchwalono więc zaproponować c. k. Ministerstwu: *a*) zwinięcie ruskich katedr nadzwyczajnych, *b*) stworzenie z tych funduszków drugiej zwyczajnej katedry prawa cywilnego, bez oznaczenia języka wykładowego, *c*) zamianowanie na tę katedrę Dra Al. Ogonowskiego jako zwyczajnego profesora prawa cywilnego bez oznaczenia języka wykładowego. Uchwała zapadła na posiedzeniu z 16. grudnia 1880 roku ¹⁾.

Dr. Al. Ogonowski mianowany został jednak zwyczajnym profesorem prawa cywilnego z językiem wykładowym ruskim, a c. k. Ministerstwo załatwiając dekretem nominacyjnym z dnia 3. kwietnia 1882. l. 5204. równocześnie i ostatnie uchwały groma profesorów, wypowiedziało przy tej sposobności zapatrywanie prawne, mające znaczenie normy ogólnie obowiązującej w kwestyi języka wykładowego, i będące pierwszym i dotąd jedynym krokiem na drodze reformy Najw. postan. z 1871. Uniwersytet przyjął je jako »normale«, a i c. k. Rząd uważa je za takie, skoro się ono dostało do zbioru przepisów uniwersyteckich wydanych przez pp. Thaa i Schweickhardta ²⁾. Oświadczył mianowicie pan Minister, że nie uważa wątpliwości, podnoszonych przez grono profesorów co do dalszego istnienia osobnych katedr ruskich, za słuszne, albowiem według dzisiejszego urządzenia Uniwersytetu lwowskiego wszyscy profesorowie obowiązani są z reguły (*in der Regel*) do wykładania w języku polskim, z wyjątkiem takich wypadków, w których c. k. Rząd, szanując zawsze ciężący na każdym kandydacie do katedry obowiązek wykazania się zupełną znajomością jednego z języków krajowych, albo inaczej postanowi, albo już inaczej postanowił, jak to ma miejsce właśnie co do rzeczonych ruskich katedr.

Stworzony tym sposobem nowy stan prawny mógłby być uważany za zwycięstwo idei wyłącznego polskiego języka wykładowego, gdyby był został wprowadzony także w drodze Najw. postan. cesarskiego, wtedy bowiem należałoby w niem widzieć uchylene dawnych Najw. postan.

¹⁾ Sprawozdanie groma prof. z 11. stycznia 1881. l. 489.

²⁾ Sammlung der für die oesterreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen, herausgegeben im Auftrage des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht; str. 758.

o niemieckim języku wykładowym, tudzież zmianę Najw. postan. z 1871. Tak jednak nie jest, ten nowy stan prawny polega tylko na reskrypcie ministeryalnym, nie mogącym derogować Najwyższych postanowień, a skutkiem tego nie może być uważany pod względem formalnym jako zupełnie wystarczający. Taksamo nie jest zupełnie zadowolający pod względem merytorycznym. Skoro bowiem według Najw. postan. z r. 1871. są legalnie dopuszczalne wykłady niemieckie, byleby tylko profesor wygłaszający je, miał wymogi kwalifikacyjne, t. j. posiadał dokładnie jeden z języków krajowych, i skoro c. k. Ministerstwo zastrzegło sobie wyraźnie prawo wydawania pod względem języka wykładowego »postanowień odmiennych«, t. j. odstępujących od reguły, iż językiem wykładowym jest język polski, to nie jest prawnie wykluczoną możebność, zarządzenia w danym razie wykładów niemieckich. Nie przypuszczamy ani na chwilę, by się to kiedy faktycznie stać mogło lub miało, ale formalnie jest możebnem, a zatem nie może być przemilezane tam, gdzie się rzecz traktuje akademicznie.

Wyczerpawszy wszystko, co było do powiedzenia o Najw. postan. z 1871. i jego dalszym rozwoju, musimy jeszcze poznać zastosowanie go w praktyce w dwóch wypadkach. Najpierw co do wykładów farmakognozyi. Przedmiot ten był wykładany i po okresie 1871 — 1874. po niemiecku, a to przez Dra Ignacego H a w r a n k a, który ze swymi wykładami przeszedł z instytutu medyczno-chirurgicznego, po zwinięciu tegoż, na Wydział filozoficzny. Pod d. 21. grudnia 1878. do l. 53.807. zażądało c. k. Namiestnictwo od Senatu akademickiego, by zapytać Dra H a w r a n k a, czy zdoła się odtąd zastosować do wymogów Najw. postan. z 1871; a gdyby tak nie było, aby przedstawić c. k. Namiestnictwu wnioski dotyczące tak zmiany osoby docenta, jak i stanowiska, jakieby mu nadać należało. Sprawa ta została wywołana petycjami wystosowanemi przez galicyjskie Towarzystwo aptekarskie i gremium aptekarzy Galicyi wschodniej, wystosowanemi do c. k. Ministerstwa i Namiestnictwa, a domagającemi się ustanowienia stałej polskiej katedry farmakognozyi. Senat akademicki udzielił im na żądanie jednogłośnie uchwałą z d. 16. października 1878. swego poparcia. Skoro odpowiedź Dra H a w r a n k a wypadła przecząco, uchwalono na Wydziale filozoficznym dnia 19. marca 1879. utworzyć dla farmakognozyi stałą remunerowaną docenturę polską, a d. 19. marca 1880. przedstawiono na tę posadę Dra M. D. W ą s o w i c z a. Ministerstwo udzieliło reskryptem z 11. kwietnia 1880. l. 3257. swego zatwierdzenia ¹⁾.

¹⁾ Reskr. Prezyd. Namiest. z d. 23. kwietnia 1880, l. 19504.

Druga sprawa to profesura języka i literatury niemieckiej. Po śmierci prof. Janoty, (w październiku 1878.), który odpowiadał w zupełności wymogom Najw. postan. z 1871, trudno było znaleźć na razie odpowiedniego kandydata. Poruczono więc tymczasowo suplenturę profesorowi filologii klasycznej Drowi Ćwiklińskiemu, a następnie przedstawiono c. k. Ministerstwu w tym samym celu Dra Sauera z Wiednia. Wydział filozoficzny nie zaproponował go wprawdzie ze swej strony stanowczo, gdyż Dr. Sauer nie był zdolnym do wykładania w żadnym języku krajowym, ale oświadczył, że pozostawia ocenieniu c. k. Ministerstwa, czy ono uzna za stosowne mianować Dr. Sauera, posiadającego zresztą pełną naukową kwalifikację, pomimo tego ważnego braku, suplentem. Przeciw tej propozycji zastrzegł się stanowczo Senat akademicki wobec c. k. Ministerstwa jednogłośnie uchwałą z d. 17. lipca 1879. l. 633, na podstawie referatu Dra Rittnera, uważając z wymienionego właśnie powodu propozycję Wydziału filozoficznego, oraz ewentualne mianowanie Dra S. za niezgodne z prawem. Nominacja jednak nastąpiła, a w dotyczącym reskrypcie ministerjalnym z 29. sierpnia 1879. l. 11.637. powiedziano, że nieznamość języków krajowych nie mogła w tym wypadku być przeszkodą, albowiem chodziło tu jedynie o tymczasowe zarządzenie. Senat akademicki jednak był innego zdania, i nie przepuścił tej sprawy milcząco. Na posiedzeniu z d. 15. listopada 1879. uchwalono jednogłośnie na wniosek Dra Piętaka przyjąć do wiadomości i zamieścić w protokole obrad oświadczenie, iż uwaga uczyniona przez c. k. Ministerstwo nie da się pogodzić z treścią i duchem Najw. postanowienia z 1871., które wymagając od każdego docenta zupełnego uzdolnienia do wykładów w języku krajowym, jako warunku powołania na katedrę, nie czyni w tej mierze różnicy pomiędzy powołaniem stałym a tymczasowym.

Gdy wreszcie trzeba było przystąpić do stanowczego obsadzenia tej katedry, a grono profesorów filozofii oświadczyło w relacji z 26. lipca 1882, że nie może proponować Dra Sauera na profesora, ponieważ on się nie stara nauczyć języka polskiego, oznajmił p. Minister reskryptem z 4. września 1882. l. 13.351. że rozumie się wprawdzie samo przez się, iż należy przestrzegać określonych Najw. postan. z 1871. językowych warunków nominacji, że jednakowoż właśnie co do tej katedry dopuszczalnem jest z natury rzeczy, zejść pod względem wymogów językowych poniżej usprawiedliwionej zresztą miary wymagań. Grono profesorów Wydziału filozoficznego zastosowało się do tej uwagi, zaproponowało docenta Uniwersytetu w Gracu, Dr. R. M. Wernera, który oświadczył gotowość zupełnego przyswojenia sobie języka polskiego do lat trzech, i stawiało

zarazem dopełnienie tego przyrzeczenia jako warunek nominacyi ¹⁾. C. k. Ministerstwo zgodziło się na takie załatwienie sprawy, i uzyskawszy u Najj. Pana nominację Dra Wernera na nadzwyczajnego profesora nałożyło na niego w dekreście nominacyjnym obowiązek całkowitego przyswojenia sobie języka polskiego do trzech lat.

¹⁾ Uchwała groma prof. z 26. lutego 1883. l. 271. referent Dr. Ćwikliński.

ROZDZIAŁ DRUGI.

Najważniejsze sprawy i zdarzenia z epoki 1869—1894.

Zamierzamy podnieść w tym rozdziale najwybitniejsze fakta i epizody, mające znaczenie dla Uniwersytetu jako całości, a między nimi i takie, których doniosłość sięga i poza nasze mury, a więc którym, jakkolwiek w pierwszym rzędzie dotyczą Uniwersytetu, niemożna odmówić ogólnego, najszerzego znaczenia.

Postępować będziemy chronologicznie, z wyjątkiem trzech rzeczy najważniejszych, z których każdą omówimy w jej całości, bez względu na przerwy w czasie. Od nich też zaczynamy. Są to sprawy: *a)* języka urzędowego polskiego, *b)* kreowania katedry historii polskiej, *c)* stworzenia osobnej katedry prawa polskiego.

I. Gdy wydano Najw. postan. z 4. czerwca 1869. wprowadzające język polski jako urzędowy w sądach i administracji, nie rozciągnięto go na władze podlegające Ministerstwu oświaty, z jedynym wyjątkiem Rady szkolnej krajowej. Z tego powodu wniósł poseł Dr. Ignacy Czermeryński dnia 9. listopada 1869. w Sejmie interpelację do komisarza rządowego, w której żalił się, iż w Uniwersytecie lwowskim język niemiecki nie przestał być urzędowym, i zapytywał c. k. Rząd, dlaczego Najw. postanowienie co do języka urzędowego nie zostało na tutejszym Uniwersytecie od dnia 1. października t. r. przeprowadzone, i co c. k. Rząd uczynił lub uczynić zamierza celem przeprowadzenia onegoż. Jakkolwiek intencja interpelantów była nader chwalebna, i *de lege ferenda* słuszna ponad wszelką wątpliwość, to jednak *de lege lata* byli interpelanci w błędzie, i dlatego, jak słuszność każe przyznać, komisarz rządowy miał prawo odpowiedzieć dnia 11. listopada 1869, że to Najw. postan. i odnośne rozporz. minist. z 5. czerwca 1869, nie obowiązują Uniwersytetów, ponieważ nie odnoszą się do władz, podle-

głych Ministerstwu oświaty, z jedynym wyjątkiem Rady szkolnej krajowej ¹⁾).

Rzućmy teraz okiem na przebieg tej sprawy w samym Uniwersytecie. Rzecz oczywista, że skoro Najw. postan. z 4. czerwca 1869. wprowadziło dla władz wyżej wymienionych język polski jako urzędowy, a zarazem jako język ich korespondencji z rządowymi władzami nie wojskowymi w kraju, to od tej pory władze krajowe powyższych kategorii poczęły pisać do władz uniwersyteckich po polsku, pomimo że te ostatnie urzędowały po niemiecku i nie miały nie tylko obowiązku, ale nawet prawa odpowiadać na powyższe pisma po polsku. Wytworzył się więc ten stan rzeczy, że n. p. na polskie odezwy c. k. Namiestnictwa odpowiadały władze akademickie po niemiecku, podobnie jak odpowiadały w tym języku na polskie odezwy Wydziału krajowego.

Wywołane tem niezadowolenie pomiędzy niemieckimi profesorami znalazło wyraz we wniosku prof. Henryka Brunnera, postawionym na posiedzeniu fakultetu prawniczego dnia 22. lipca 1869. Z okazji pierwszych pism, wystosowanych przez ówczesnego kierownika Namiestnictwa, bar. Possingera, do władz uniwersyteckich po polsku²⁾), wniósł Dr. Brunner, aby fakultet zwrócił się do c. k. Ministerstwa z prośbą, by ono poleciło władzom krajowym pisać do Uniwersytetu po niemiecku. Nie zapoznawał wprawdzie wnioskodawca formalnego prawa władz krajowych do prowadzenia polskiej korespondencji z Uniwersytetem, ale mniemał, że ze względu na faktyczne stosunki powinien być przywrócony *status quo ante*. Bardzo przeważna bowiem większość profesorów nie rozumie wcale po polsku, a ma mimoto obowiązek załatwiać polskie pisma i akta, nie może więc tego zrobić tak sumiennie i dokładnie, jak jej nakazuje obowiązek, nie mając możności zbadania aktów w oryginale; tłumaczenie zaś wszystkich aktów na niemieckie byłoby fizycznie niemożliwym dla ich ogromnego nawału, a zarazem dla braku sił, na którychby ten obowiązek ciążył, tudzież dla braku możności skontrolowania wierności tłumaczenia. Oprócz tych zaś względów praktycznych wytoczył prof. Brunner i względy rzekomo zasadnicze. Oto najpierw Uniwersytety zostały uznane konstytucyjnie za »zakłady państwowe« (Reichsanstalten), a następnie mają one także historycznie uzasadniony charakter korporacyjny, a Najw. postan. z 4.

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z r. 1869, str. 1016, 1093

²⁾ Bar. Possinger równie skrupulatnie przestrzegał praw języka polskiego w wykonaniu, jak stanowczo przeciw nim występował, zanim zostały przyznane. Przekonać się o tem można z całej ówczesnej publicystyki krajowej.

czerwca 1869. wyraźnie uznaje, że co do korespondencji władz z korporacjami dotychczasowe przepisy pozostają nietknięte.

Tym ostatnim argumentem niema potrzeby wcale się zajmować, natomiast co do pierwszego, to był on ulubioną bronią najcięższego kalibru, wytaczaną zawsze przez niemieckich profesorów, ilekroć chodziło o uznanie w jakimkolwiek kierunku praw narodowych w Uniwersytecie lwowskim. Co my możemy rozumieć przez »zakłady państwowe«, powiedziano już w pierwszym rozdziale; prof. Brunner zaś rozumiał przez nie widocznie wszystkie zakłady, co do których »ustawodawstwo« jest »konstytucyjnie« zastrzeżone Radzie państwa. Ale z tego nie wynika bynajmniej, aby władze rządowe w Galicyi, będące także władzami »państwowymi«, jako działające w imieniu jednolitej władzy państwowej, i opierające swój byt, organizację i zakres działania na »państwowych« ustawach i rozporządzeniach, nie miały korespondować z tymi zakładami po polsku, skoro tak zarządzają kompetentne »państwowe« czynniki, i to czynniki najwyższe w państwie, mające konstytucyjne prawo do regulowania języka urzędowego. Zaś prof. Rulf mniemał, że Najw. postan. z r. 1869. nie odnosi się do korespondencji z »zakładami państwowymi«, i wyinterpretował w dyskusyi zakłady »państwowe« jako takie, które utrzymywane są z funduszów państwowych, i w których wykłady odbywają się po niemiecku. W tem znaczeniu byłaby zakładem »państwowym« i każda szkółka fachowa utrzymywana ze skarbu państwa, a nadto język używany do udzielania nauki w pewnym zakładzie rozstrzygałby pośrednio o charakterze tego zakładu. Nie da się tu zapoznać wpływ mglistej idei niemieckiego »języka państwowego«; ta idea jednak musi się rozwiać bez śladu, jeśli tylko weźmiemy na uwagę kraje, w których język niemiecki jest również językiem macierzystym ogółu lub przeważnej części ludności. Gdzież wtedy granica? To też słusznie odparł prof. Kabat, że Uniwersytet nie ma charakteru zakładu »państwowego« w tem znaczeniu i nie wie, skądby go miał mieć.

Wreszcie wystąpił prof. Brunner i z zapatrywaniem, że widocznie nie leżało nawet w intencjach c. k. Rządu rozszerzać prawa języka polskiego na korespondencję władz z Uniwersytetem, gdyż w takim razie byłby c. k. Rząd zniósł równocześnie niemiecki Uniwersytet jako taki, i byłby usunął stąd niemieckich profesorów. Tylko też jasne postawienie takiego żądania uważałby wnioskodawca za logiczną i konsekwentną opozycję przeciw swemu wnioskowi; natomiast nielogicznym jest żądać od nas, mówi prof. Br., czegoś, co jest wprost niewykonalne.

Tymczasem opozycja, której wyraz dali prof. Kabat, Zielonacki i Źródłowski, była zupełnie logiczną i konsekwentną, pomimo że tego żądania nie stawiała. Oponenci podnosili tylko, że żądanie prof. Br.

równałoby się ograniczeniu lub częściowemu cofnięciu Najw. postan. z 4. czerwca 1869, które cały kraj przyjął z radością, a które nie jest jeszcze ostatnim wyrazem życzeń kraju; — że trudności nie są nie do pokonania, gdyż skoro Uniwersytet daje sobie dobrze i bez żalów radę z polską korespondencją Wydziału krajowego, to również da sobie radę i z taką korespondencją władz rządowych, że kwestya języka wykładowego niema prawnej łączności z kwestyą języka urzędowego władz ani z charakterem Uniwersytetu, ani też ten charakter z kwestyą języka urzędowego; że wreszcie, zamiast ograniczeń proponowanych przez prof. Br. kraj pragnie nadania Najw. postan. z r. 1869. formy ustawy, dla utrwalenia go; i że prof. Kabata, jako poseł sejmowy, nie mógłby wobec Sejmu usprawiedliwić swego ewentualnie odmiennego postąpienia.

Wniosek prof. Brunnera przyjęty jednak został pięciu głosami przeciw trzem (prof. Kabata, Zielonackiego i Źródłowskiego), a wnioskodawca rzucił na zakończenie uwagę, iż wzmochnął się tylko w przekonaniu, że pomimo najlepszej woli nie da się już znaleźć wspólna podstawa dla pożytecznego łącznego działania polskich i niemieckich profesorów.

Podobna uchwała wyszła także i z Wydziału filozoficznego dnia 16. lipca 1869. (referent prof. Schmidt). Senat akademicki przyłączył się ze swej strony do uchwał obu kolegiów profesorskich, i gorąco je poparł relacją z dnia 23. sierpnia 1869. l. 330/350. Na to odpowiedział p. Minister oświaty Hasner, ¹⁾ że nie zapoznaje wprawdzie zachodzących trudności, że jednakowoż nie może uczynić zadość objawionemu życzeniu, przeciwnie musi obstawać usilnie przy ścisłym przestrzeganiu Najw. postan. z 4. czerwca 1869, zważywszy »dass die oberwähnten Schwierigkeiten bei dem wünschenswerthen Zusammenwirken der Lehrkörper und der Universitäts-Kanzlei nicht unüberwindlich sind«. — I rozwija szczegółowo sposób, w jaki Senat i grona profesorów mogą sobie poradzić, kładąc główny nacisk na oddawanie polskich aktów urzędowych polskim członkom kolegiów do referatu, i na dokonywanie wyciągów z aktów przez sekretarza i urzędników kancelaryjnych, którym przyrzeka remuneracye. Stosownie do tego, Senat poraczył uchwałą z 17. listopada 1869. tłumaczenie polskich pism urzędowych kanceliście p. Albinowi Kaiseritzowi. Gdy jednak Prezydium Namiestnictwa zażądało reskryptem z 16. października 1869. l. 6184. udzielenia sobie materyałów do ułożenia szematyzmu na r. 1870. w języku polskim, Senat akademicki, pamiętając, że choć musi polskie akta urzędowe czytać i rozumieć, to jednak nie musi po polsku pisać, przedłożył żądane daty

¹⁾ Reskr. minist. z 23. września 1869. l. 8549.

w języku niemieckim, podnosząc w relacji (z 22. listopada 1869. l. 26), że jego językiem urzędowym jest język niemiecki, że więc żądanych dat dostarczyć po polsku nie może.

W Sejmie zażądał w r. 1870; poseł Ziemiałkowski we wniosku, postawionym dnia 26. sierpnia, na 7. posiedzeniu (Sten. Prot. str. 109.), aby używano w Uniwersytecie języka polskiego tak w wewnętrznej służbie jako też w korespondencji z niewojskowymi władzami krajowymi, jak tego wymaga Najw. postan. z 1869.

Wniosek atoli nie został uchwalony.

Wprowadzenie języków krajowych jako wykładowych w r. 1871. oddziało i na język urzędowy w Uniwersytecie o tyle, iż reskryptem Ministerstwa oświaty z 11. lipca 1871. l. 523. zarządzono, że odtąd władze akademickie przyjmować mają bez żadnych ograniczeń polskie i ruskie podania, i że mają zarządzić wszystko co potrzeba, aby można w tychże językach na te podania odpowiadać. Językiem więc służby zewnętrznej, czyli językiem załatwień urzędowych dla osób trzecich stały się odtąd w pewnym stopniu oba języki krajowe. Był to pierwszy wyłom w niemieckim języku urzędowym.

Dalszy wyłom nastąpił w r. 1872. Gdy już na mocy Najw. postan. z 1871. odpadły wszystkie prawne ograniczenia co do składania teoretycznych egzaminów rządowych w języku polskim i ruskim ¹⁾ postanowił Pan Minister oświaty reskryptem z 25. października 1872. l. 13069., że nie zachodzi żadna przeszkoda przeciw zaprowadzeniu języka polskiego jako urzędowego w komisji egzaminacyjnej rządowej dla tychże egzaminów. Równocześnie zarządził Pan Minister, by świadectwa z tych egzaminów wydawano tak we Lwowie jak w Krakowie w tym języku, w którym kandydat złożył egzamin ze wszystkich lub z większej części przedmiotów ²⁾.

Tensam rok przyniósł i interpelację w Sejmie o język urzędowy. Wniósł ją poseł Euzeb. Czerkawski, podówczas już profesor Uniwersytetu, a drugim podpisanym był Dr. Antoni Małeckie, podówczas Rektor Uniwersytetu. Interpelacja brzmiała:

«Rozp. minist. z 5. czerwca 1869. zaprowadzony został język polski w wewnętrznej służbie wszystkich urzędów cywilnych i t. d. z wyjątkiem Uniwersytetu lwowskiego, w którym i nadal, jak przedtem, pozostał język urzędowy niemiecki. Wyjątek ten można było uważać pod pewnym względem za naturalny, dopóki rzeczony Uniwersytet, złożony prawie wyłącznie z profesorów Niemców, używał oraz języka niemieckiego jako wykładowego.

¹⁾ Naturalnie, o ile istnieją ruskie katedry.

²⁾ Reskr. Prezyd. Nam. z 3. listopada 1872. l. 7993.

Dziś z woli Najj. Monarchy szkoła ta inną otrzymała cechę, inne przeznaczenie. Języki krajowe, przypuszczone w wykładach naukowych do praw im przynależnych, przetworzyły ją w ciągu jednego roku na zakład narodowy, gdyż pozostało w niej tylko trzech profesorów niemieckiego pochodzenia, którzy nie są w stanie wyklądać po polsku. Mimoto, chociaż nawet dwom z profesorów niemieckich i dotąd po niemiecku wykładających język polski nie jest obcy, władze akademickie zmuszane są używać tak między sobą jakoteż w korespondencyach z innymi urzędami języka niemieckiego.

Jest to niezawodnie nieprawidłowość, która niezem, nawet pozornie nie da się usprawiedliwić, a obraża uczucia narodowe i uwłacza prawom, tyle razy krajowi poręczonym.

Podpisani ośmielają się przeto zapytać J. W. Komisarza rządowego:

1) Jakie są powody, że c. k. Rząd nie usunął dotąd w mowie będącej nieprawidłowości?

2) Czyli i kiedy zamierza ją usunąć?

Pan komisarz rządowy odrzekł natychmiast, że odpowiedzi stanowczej mógłby udzielić dopiero po zasięgnięciu polecenia c. k. Ministerstwa. Gdy jednak czas trwania sesji będzie już tylko krótki, wątpi czy zdoła przeprowadzić jeszcze potrzebną korespondencyę, i czy w ogóle będzie mógł odebrać odpowiedź, której miałyby Sejmowi udzielić; a sprawa jest nadto ważną, aby odpowiedź mogła nastąpić w drodze telegraficznej¹⁾.

Nadmienić należy, że w Uniwersytecie Jagiellońskim wprowadzono język polski jako urzędowy równocześnie z przyznaniem mu charakteru języka wykładowego w r. 1870.

Rektor Małecki nie poprzestał jednak na podpisaniu powyższej interpelacji, ale wystąpił w tym samym duchu jako wnioskodawca na posiedzeniu Senatu dnia 28. listopada 1873, uważając słusznie, że nadszedł już czas, aby Uniwersytet oświadczył się w sprawie języka urzędowego w sposób odpowiadający jego dzisiejszemu stanowi i składowi, a zaprzeczający wnioskowi wyszłym z jego łona w r. 1869, kiedy był jeszcze niemieckim. Dr. Małecki wniósł, aby Senat rozważył, w jaki sposób możnaby wprowadzić jak najprędzej język polski jako język urzędowy w Uniwersytecie, a ponieważ Uniwersytetowi przystoi w tej mierze inicjatywa, i kraj może się jej słusznie od niego domagać, przeto zakonkludował, aby Senat wyłuszczył obszernie stan rzeczy ministerstwu,

¹⁾ Patrz Sten. Spraw. sejm. z 17-go posiedzenia z dnia 30. listopada 1872. str. 383/4.

i prosił je o pozwolenie bezzwłocznego wprowadzenia języka polskiego jako urzędowego na wewnątrz i na zewnątrz. Wniosek ten uchwalono większością głosów za poparciem Dra K a b a t a, przeciw wywodom Dra B u h l a, który żądał, aby zostawiono język niemiecki przynajmniej na czas znanego przejściowego okresu (do 1874), tudzież przeciw innym głosom, z których jeden oświadczył, że nie czuje się powołanym do rozstrzygnięcia w takiej sprawie, a drugi widział drażnienie narodowych uczuć Rusinów w zmianie neutralnego języka niemieckiego na jeden język urzędowy polski.

Relację do c. k. Ministerstwa napisał sam rektor Ma ł e c k i, i wydatniwszy w niej wszystkie znane nam już momenta podniósł, że dzisiejszy stan rzeczy, według którego piszą władze rządowe do Uniwersytetu po polsku, Uniwersytet zaś, choć złożony z Polaków, tłumaczyć musi te pisma dla siebie samego na niemieckie na to, aby je w niemieckim języku załatwić i po niemiecku odpowiedzieć urzędowi złożonemu także z Polaków, urzędującemu po polsku i zmuszonemu tłumaczyć sobie znów odpowiedź Uniwersytetu na polskie, jest anomalią, która nie może długo istnieć. Dodał wreszcie, że opinia kraju mniema, iż niemieckie urzędowanie Uniwersytetu ustałoby, wobec polonizacji wszystkich innych urzędów, natychmiast, gdyby się tylko Uniwersytet o to upomniał, że więc przedłużanie dzisiejszego anormalnego stanu byłoby połączone ze szkodą moralną dla Uniwersytetu, na który chcieliby składać winę.

Tymczasem ten stan anormalny przedłużał się, a Senat akademicki był zmuszony wnieść d. 25. sierpnia 1874. l. 455. podanie do c. k. Namiestnictwa o zakupienie dla kancelaryi senackiej dla użytku przy owych ciągłych niemiecko-polskich tłumaczeniach — dwóch egzemplarzy słownika L i n d e g o.

Dopiero w r. 1877. spotykamy się w aktach Uniwersytetu z dalszym krokiem w sprawie języka urzędowego. Na posiedzeniu grona profesorów Wydziału prawa z d. 12. czerwca 1877. uchwalono, na podstawie referatu prof. Dr. Rittnera domagać się wprowadzenia języka polskiego do urzędowania w Uniwersytecie. Senat akademicki przychylił się jednogłośnie do tego żądania na posiedzeniu z d. 22. lipca 1877.

Następnie, za rektoratu Dr. Leona Bilińskiego, uchwalono na posiedzeniu Senatu z dnia 16. grudnia 1878. wnieść do c. k. Ministerstwa przedstawienie, by Najw. postan. z 4. czerwca 1869. co do języka urzędowego rozciągnięte zostało (z zawartemi w niem na korzyść języka niemieckiego ograniczeniami) i na Uniwersytet lwowski z zastrzeżeniem, że na ruskie podania będą udzielane ruskie odpowiedzi, i że katalogi podręczne tudzież świadectwa kolokwialne dla użytku ruskich profeso-

rów będą drukowane po rusku. Tylko ks. prof. Emilian Ogonowski żądał, aby albo pozostawiono ówczesny stan rzeczy, albo też wprowadzono, dla zasady równouprawnienia, podwójny język urzędowy, polski i ruski; wniosek ten jednak nie zyskał poparcia.

Niebawem odniosły starania Uniwersytetu pożądany skutek. Najj. Pan bowiem raczył Najw. postan. z 27. kwietnia 1879. zarządzić, aby język polski został wprowadzony jako język urzędowy naszych Władz akademickich w tensam sposób i w tejsamej rozciągłości, w jakiej wprowadzono go Najw. postan. z 4. czerwca 1869. u władz wymienionych w §§. 1—3. dotyczącego rozp. minister. z 5. czerwca 1869. Nr. 24. D. u. k. Doniósł o tem Uniwersytetowi pan Minister oświaty Stremayr rozporządzeniem minist. z 5. maja 1869. l. 6275. ogłoszonym pod Nr. 74. w Dzienniku ustaw krajowych z r. 1869.

Uzyskanie tego ważnego, a tak koniecznego i naturalnego prawa pozostało u nas trwałą pamiątką rektoratu Dr. Bilińskiego, dawnego kolegi, który był zawsze jedną z największych ozdób Uniwersytetu.

Wreszcie dodać należy, że na posiedzeniu grona profesorów Wydziału prawa z d. 29. lipca 1881, uchwalono, z okazji specjalnego wypadku, że *vota separata* przeciw uchwałom, dołączone do protokołów posiedzeń Wydziału dla przedłożenia ich Ministerstwu, nie mogą być składane w języku niemieckim (jak tego właśnie żądano), lecz jak dotąd, tak i nadal muszą być przedkładane po polsku.

II. O katedrę historii polskiej upominał się Sejm krajowy w r. 1881. Poseł Euzebiusz Czerkawski postawił wtedy wniosek, wzywający rząd, aby zaprowadził w Uniwersytecie lwowskim stałą katedrę tego przedmiotu. Wniosek uznano za nagły i uchwalono go bezzwłocznie, bez rozprawy i bez odsyłania do komisji d. 21. października 1881¹⁾. C. k. Rząd przychylił się do wniosku z całą gotowością i z pospiechem, bo już d. 10. maja 1882 (l. 6961) wystósował pan Minister oświaty do grona profesorów Wydziału filozoficznego odezwę tej treści, iż Sejm uchwalił powyższe żądanie, a Minister, zanim poczyni w tej mierze dalsze zarządzenia, zapytuje grono profesorów o opinię.

Ta ostatnia nie mogła być wątpliwą. Grono profesorów orzekło na posiedzeniu z 1. czerwca 1882. jednogłośnie, że zdaniem jego wszystkie względy naukowe przemawiają za utworzeniem tej katedry jak najwcze-

¹⁾ Patrz Sten. spraw. sejmowe z r. 1881, str. 489. i 644, i Aleg. Nr. 107. Piękna mowa uzasadniająca Dr. Czerkawskiego podnosi, że najstosowniejszem miejscem do wykładów historii polskiej są ziemie dawnej Rzeczypospolitej; że narody, które swej historii nie mają, są narodami dzikimi albo też wątlými, dopiero co powstającymi, a narody, które mając historję zapominają ją, skazane są na śmierć i na zgubę.

śniej, i uchwaliło wystosować bezzwłocznie relację w tym duchu do c. k. Ministerstwa a zarazem wybrać komisję, mającą przedstawić odpowiednich na katedrę kandydatów. W głęboko pomyślanej i wytwornie napisanej relacji przedstawił prof. E. Czerkowski c. k. rządowi naukowe, polityczne i narodowe znaczenie katedry historii polskiej, zaznaczając przytem, że utworzenie jej odpowie tylko gorącemu a dawno żywionemu życzeniu kraju i powszechnie ustalonej w tej mierze opinii, tudzież że katedra taka powinna być zwyczajną¹⁾. Wkrótce też, bo d. 15. lipca 1882. przedstawiło grono profesorów, na podstawie wniosku wspomnianej komisji, jednomyślnie powziętą uchwałą Dr. Tadeusza Wojciechowskiego *unico loco* na zwyczajnego profesora. W odpowiedzi przyszło najpierw rozstrzygnięcie zasadnicze; pan Minister oświaty br. Conrad Eybesfeld doniósł reskrytem z d. 24. września 1882. l. 14.410. że Jego ces. i król. Apost. Mość raczył Najw. postan. z 16. września 1882. kreować nadzwyczajną katedrę historii polskiej, a zamianowanie profesora nastąpi wkrótce²⁾. Dnia 18. lutego 1883. zamianowany nim został istotnie Dr. Wojciechowski i rozpoczął wykłady z letniem półroczem 1883. W r. 1887. wyniesiono tę katedrę do rzędu zwyczajnych i stałych, mianując równocześnie Dr. W. ordynaryuszem.

III. Osobna katedra prawa polskiego była także oddawna przedmiotem starań Uniwersytetu i Sejmu krajowego. Wprawdzie wykładano zawsze prawo polskie, a dawniej nawet pytano z niego przy egzaminach ścisłych, jak to wiadomo z części pierwszej i jak będzie jeszcze wykazane w tym rozdziale, ale łączono zawsze ten przedmiot z rozmaitymi innymi w rękach jednego prelegenta, któremu skutkiem tego na zajęcie się prawem polskim zwykle brakowało czasu, a przytem i fachowych wiadomości opartych na źródłowych studyach prawnohistorycznych. Wykaz tych poprzedników dzisiejszego profesora, wykładających prawo polskie tylko dodatkowo, podajemy w rozdziale ósmym, jako wstęp do biografii i działalności prof. Balzera. W r. 1880. wpłynęły w tej mierze dwie petycje do Sejmu; jedna od młodzieży akademickiej we Lwowie, na ręce rektora Liskego, druga od Towarzystwa prawniczego lwowskiego na ręce Dr. Marcelego Madeyskiego; tę ostatnią odczytano nawet w Izbie w całości. Obie domagały się osobnej katedry prawa polskiego, pierwsza domagała się nadto egzaminowania z tegoż prawa przy egzaminach rządowych i rygorozach, druga egzaminowania tylko przy rygorozach; pierwsza wniesioną została równocześnie do Se-

¹⁾ Sprawozd. z 14. czerwca 1882. l. 408.

²⁾ Reskrypt J. E. Namiestnika hr. Alfreda Potockiego z 28. września 1882. l. 10135.

natu akademickiego, a podpisaną imieniem młodzieży przez przewodniczącego «Czytelni akademickiej» p. Aleksandra Lisiewicza i przez p. Stanisława Tokarskiego. Sprawa zaś samego zaliczenia prawa polskiego napowrót do obowiązkowych przedmiotów egzaminacyjnych poruszana była jeszcze znacznie dawniej, i bardzo często tak w Sejmie, jak w Wydziale prawa. Naszkicujemy tu jej koleje.

Najpierw broniono się, dopóki prawo polskie było przedmiotem obowiązkowym, przeciw usunięciu go z tego szeregu. Wiadomo, że na uniwersytetach krakowskim i lwowskim prawo polskie było zawsze dawniej przedmiotem rygorozów, a to zamiast prawa lennego, z którego składano egzamin na innych uniwersytetach monarchii (dekret kanc. nadw. z 7. września 1810), i że Najw. post. z 25. września 1855, ogłoszone rozp. Ministra oświaty z 2. października 1855. Nr. 172. D. p. p. zatwierdziło dotychczasowy stan rzeczy, t. j. pozostawiło prawo polskie w rzędzie przedmiotów rygorozalnych. W r. 1867. rozesłał jednak pan Minister oświaty wydziałom prawniczym projekt nowej ordynacji dla rygorozów celem zaopiniowania go ¹⁾; a w projekcie tym wykreślono prawo polskie z rzędu nauk stanowiących przedmiot egzaminów ścisłych. Przeciw temu zaoponował prof. Dr. K a b a t na posiedzeniu Wydziału prawa z d. 28. stycznia 1868. przytaczając wszystko, co z ogólnie naukowego a zarazem i praktycznego stanowiska w obronie prawa polskiego powiedzieć wypadało, i uzyskał, sprawiedliwość każe to przyznać, ogólne poparcie, gdyż wniosek jego, aby prawo polskie utrzymać w rzędzie przedmiotów rygorozowych przyjęty został jednogłośnie; tylko referent prof. B r u n n e r głosował za tem z pewnem zastrzeżeniem ²⁾.

Niestety uchwała lwowska, jakkolwiek pewnie przez bezstronne w tej sprawie, bo niemieckie grono profesorów powzięta, nie znalazła uwzględnienia u c. k. Rządu, i ordynacją rygorozową, wydaną rozp. min. z 15. kwietnia 1872. Nr. 57. D. p. p. wykreślono prawo polskie z rzędu przedmiotów egzaminów ścisłych we Lwowie i Krakowie, pod hasłem stworzenia jednolitości w urzędzeniu rygorozów na wszystkich uniwersytetach austriackich. Natychmiast wystąpił w obronie Dr. Ziemiałkowski w Sejmie. W interpelacji wniesionej do rządu na 21. posiedzeniu d. 5. grudnia 1872. podniósł najpierw kwestyę prawną, iż rozp. minist. z 15. kwietnia 1872. Nr. 57. Dz. p. p. wykluczające prawo polskie, nie może, jako norma niższego rzędu, prawnie zmieniać Najw. postanowienia z r. 1855., zaliczającego tu prawo polskie, a następnie zapytywał,

¹⁾ Reskrypt minist. z 5. grudnia 1867. l. 1020.

²⁾ Uchwalono wtedy także zatrzymać i prawo niemieckie, które projekt rządowy skreślał również z rzędu przedmiotów rygorozowych.

czy jest zamiarem c. k. Rządu wykluczyć prawo polskie od rygorozów w zupełności, lub też czy będzie przynajmniej pozostawioną kandydatom możliwość wyboru pomiędzy prawem polskim a niemieckim ¹⁾). Interpelacja pozostała jednak bez odpowiedzi.

Zaraz na następnym Sejmie uczynił prof. Euzeb. Czerkawski wniosek nagły, postawiony d. 17. stycznia 1874. polecający Wydziałowi krajowemu, aby poczynił u c. k. Rządu stosowne kroki dla zaliczenia prawa polskiego i jego historii, obok prawa niemieckiego, do rzędu przedmiotów obowiązujących przy rygorozum historycznym we Lwowie i w Krakowie. Wniosek natychmiast uchwalono ²⁾).

Równocześnie podniósł tę sprawę w Uniwersytecie prof. Dr. Kabat, niez mordowany rzecznik prawa polskiego i wszystkiego, co się łączyło z narodowym charakterem Uniwersytetu. Na posiedzeniu Wydziału prawa z dnia 16. stycznia 1874. przedłożył on wniosek, żądający zaliczenia prawa polskiego do przedmiotów, wchodzących w skład prawno-historycznego rygorozum obok prawa rzymskiego, niemieckiego i kanonicznego. Znakomite uzasadnienie wniosku pod względem naukowym i dydaktycznym, napisane z głęboką psychologiczną znajomością kształcącej się młodej generacji adeptów nauki, tudzież z historyczną i aktualną znajomością rzeczy, złożone w aktach uniwersyteckich do l. 414. ex 1873/4 zasługuje i dziś na odczytanie go z największą uwagą i uznaniem. Uchwalono też wniosek wszystkimi głosami przeciw dwom, z których jeden (prof. Buhl) oświadczył się przeciw niemu z powodu, iż tamowałyby swobodę ukończonych akademików w wolnym obraniu sobie któregośkolwiek z pomiędzy uniwersytetów monarchii dla składania w nim rygorozów; a drugi (prof. Źródłowski) nadto jeszcze i z obawy przeciążenia kandydatów nadmiarem przedmiotów egzaminacyjnych ze szkodą gruntowności nauki.

W r. 1875. wniósł w Sejmie dnia 4. maja poseł Ludwik Skrzyński ponownie uchwały sejmowej z 17. stycznia 1874. w tym przedmiocie. Z motywowania wniosku dowiadujemy się, że Wydział krajowy, w wykonaniu wspomnianej uchwały, wniósł do c. k. Ministerstwa oświaty pod dniem 27. lutego 1874. odpowiednie przedstawienie, że jednak nie otrzymał na nie dotąd żadnej odpowiedzi. Ponowił więc p. Skrzyński dawniejsze żądanie, a Sejm, na podstawie referatu pośa Józefa Szujskiego uchwalił dnia 29. maja 1875. bez dyskusji wezwać c. k. Rząd, by wprowadził prawo polskie pomiędzy przedmioty obowiązkowe prawno-

¹⁾ Sten. Spraw. Sejm. z 1872. str. 567.

²⁾ Sten. Spraw. Sejm. z 24. posiedzenia r. 1873/4 str. 70, 112.

historycznych rygorozów we Lwowie i w Krakowie, dopuszczając jednak swobodny wybór pomiędzy niem a prawem niemieckiem¹⁾.

Upominano się następnie o to samo ze strony Wydziału prawa w uchwałach powziętych na posiedzeniach z dnia 29. lipca 1876. i 25. lipca 1877, na podstawie dezyderatów, wniesionych przez pp. Bilińskiego, Piętaka, Rittnera i Pilata w d. 15. lipca 1876. i 25. lipca 1877. Za pierwszym razem spotkano się z opozycją ze strony prof. Buhla, do którego wywodów przyłączył się i prof. Fangor; mimoto wnioski przeszedł wszystkimi głosami przeciw dwom²⁾. Za drugim razem zgoda była jednomyślna.

Z kolei przychodzą uchwały Sejmu naszego z r. 1880, na podstawie petycji, o których wniesieniu już wspominaliśmy. W imieniu komisji edukacyjnej zdawał z nich ustnie sprawę rektor Ksaw. Liske. Zgodnie z jego wnioskiem uchwalono bez rozprawy wezwać c. k. Rząd: 1) aby na Uniwersytecie we Lwowie systemizował osobną katedrę dla wykładów prawa polskiego; 2) aby na Uniwersytetach we Lwowie i w Krakowie prawo prywatne polskie wraz z historią prawa polskiego było przedmiotem obowiązkowym egzaminów ścisłych (prawno-histerycznych³⁾).

Tasamą sprawą zajmował się i Wydział prawa na posiedzeniu z dnia 27. kwietnia 1881. do l. 1318, z powodu, że młodzież akademicka udała się do Senatu akademickiego z prośbą o poparcie jej sejmowej petycji. Na podstawie wywodów referenta prof. Piętaka, tudzież prof. Bálásitsa uchwalono udać się ponownie do Ministerstwa z prośbą o systemizowanie katedry prawa polskiego, tudzież o pomieszczenie go w rzędzie przedmiotów objętych rygorozami. Pierwszą część wniosku uchwalono jednogłośnie, ze względu iż prawo polskie, jako pomnik ośmioletniej cywilizacji narodowej powinno być znane młodzieży kraju, w którym obowiązywało jako prawo rodzime, pomijając już jego ciągłą doniosłość praktyczną. Drugą część uchwalono *per majora* przeciw głosom prof. Buhla i Źródłowskiego, którzy widzieli w tem zbyt wielkie rozszerzenie przedmiotu rygorozów; raczej należałoby się, ich zdaniem, domagać większej ścisłości w dzisiejszym zakresie.

¹⁾ Patrz: Alegata do Sten. Spraw. sejm. z r. 1875, Nr 60 i 109 i str. 152, 187 i 928 Sten. Spraw. Posiedzenie 11, 12. i 34. d. 4. 7. i 29. maja 1875. Sprawozdanie p Szujskiego jestto świetne *essay* o znaczeniu nauki prawa polskiego, godne odczytania przez każdego naukowo myślącego.

²⁾ Referentem był prof. Gryziecki, obrońcami sami wnioskodawcy.

³⁾ Petycyje Nr. 102 i 271, Sten. Spraw. sejmowe z r. 1880. str. 71, 174, 1081; posiedzenie 5. z 16. czerwca, 9. z 26. czerwca, 29. z 24. lipca 1880.

Po tych wszystkich usiłowaniach — nie mówiąc o innych, które także miały miejsce — postulat osobnej katedry prawa polskiego przeszedł z fazy rezolucyj w stadium pertraktacji. Uchwała sejmowa z 24. lipca 1880, tudzież ostatnie wnioski grona profesorów odniosły częściowy skutek, gdyż pan Minister oświaty oznajmił reskryptem z 30. sierpnia 1881. l. 15.640, że gotów jest poczynić zarządzenia, by prawo polskie prywatne i jego historia traktowane były na Uniwersytecie lwowskim w tensam sposób, jak to już ma miejsce na Uniwersytecie Jagiellońskim; że jednakowoż nie przychyła się do żądania, by prawo polskie uznane zostało za przedmiot rygorozów, albowiem »nie stanowi ono historycznej podstawy obowiązującego u nas dzisiaj prawa prywatnego«. Pan Minister uważa jednak, że »wykłady prawa polskiego nie dostarczyłyby należytego zajęcia profesorowi, umyślnie dla tego przedmiotu ustanowionemu, w obu półroczach roku szkolnego«, i skutkiem tego wzywa Wydział profesorów prawa, by mu doniósł, czy w jego gronie nie znajduje się kto taki, ktoby mógł i zechciał objąć zastępstwo prawa polskiego za odpowiedniemi wynagrodzeniem¹⁾.

Odpowiedzią na powyższe oświadczenia c. k. Rządu zajęło się grono profesorów na podstawie referatu prof. Piętaka na posiedzeniu z dnia 22. listopada 1881. Uchwalono najpierw oznajmić c. k. Ministerstwu, że reskrypt jego pojmowany jest przez grono profesorów w ten sposób, iż J. E. pan Minister zamierza wyjednać systemizowanie zwyczajnej katedry prawa polskiego i jego historii, co się przyjmuje z wdzięcznością do wiadomości; a następnie zwrócono w relacji całą siłę argumentacji w tym kierunku, by wykazać, że nie o to chodzi, by prawo polskie było w ogóle u nas wykładane, gdyż to się dzieje oddawna, i dzisiejszy prof. Fangor wyklada je od r. 1855, ale o to, by ono zostało zrównane z innymi dyscyplinami prawnymi przez kreowanie dla niego osobnej zwyczajnej katedry, gdyż tylko wtenczas będzie mogło być uprawiane naukowo tak w wykładach jak w samoistnem naukowem badaniu na tę skalę i w tych rozmiarach, jak na to ze swej istoty i przeszłości zasługuje. Podniesiono też, że tak się ma rzecz na Uniwersytecie Jagiellońskim, i że nie jest bynajmniej naukowo dowiedzione, aby prawo polskie nie tworzyło także jednej z historycznych podstaw dzisiaj tu obowiązującego prawa prywatnego, ale raczej należy mniemać przeciwnie. Postanowiono więc prosić o zasadnicze rozstrzygnięcie, iż ma być ustanowiona osobna zwyczajna katedra prawa polskiego; oraz o poruczenie tymczasowo, dopóki się odpowiednia siła naukowa nie znajdzie, suplentury tego przedmiotu prof. Fangorowi, który

¹⁾ Reskrypt prezjd. Namiest. z 12. września 1881. l. 8276.

podjął się wykładać je za osobną remuneracją w zwiększonej liczbie godzin przez oba półrocza.

Uchwała zapadła jednogłośnie. Na to odpowiedział J. E. pan Minister reskryptem z 15. lutego 1882. l. 61, że tak długo nie może się przychylić do ustanowienia osobnej katedry, dopóki nie zostanie przedstawiona osobistość, zupełnie ukwalifikowana do jej objęcia. Zanim to nastąpi, porucza pan Minister zastępcze wykłady prof. Fangorowi, stosownie do wniosku kolegium¹⁾.

W półtora roku później nadszedł, z własnej inicjatywy c. k. Namiestnictwa, reskrypt prezydalny od J. E. Namiestnika Zaleskiego, z 12. września 1883. l. 685. zapytujący, jak się obecnie przedstawia kwestya pozyskania ukwalifikowanego kandydata na profesora prawa polskiego, tudzież jaka była frekwencya tegorocznych wykładów tego prawa w porównaniu z latami dawniejszemi, wreszcie, co należy zarządzić względem ustalenia należytego na te wykłady uczęszczania.

Na to odpowiedziało grono profesorów uchwałą z 8. listopada 1883, że ma już upatrzonogo zupełnie odpowiedniego kandydata, który ogłosiwszy kilka prac, uznanych przez krytykę naukową za cenne, udał się jeszcze na rok za granicę celem dalszego kształcenia się na tamtejszych uniwersytetach; że frekwencya podniosła się odpowiednio, tudzież że najlepszym sposobem należytego ustalenia i upewnienia jej byłoby odrzucone przez c. k. Rząd zaliczenie prawa polskiego do rzędu przedmiotów rygorozowych.

C. k. Namiestnictwo, przyjmując tę odpowiedź do wiadomości, odrzekło, że będzie odtąd rzeczą grona profesorów poruszyć w swoim czasie kwestyę ustanowienia osobnej katedry prawa polskiego, a w dalszym rządzie sprawę wprowadzenia go w poczet przedmiotów, objętych egzaminami ścisłymi²⁾. Potem raz jeszcze zapytywał J. E. Namiestnik, jak stoi sprawa przedstawienia kandydata na katedrę prawa polskiego³⁾. Wtedy jednak był już Dr. O. Balzer prywatnym docentem, grono profesorów odpowiedziało więc dnia 24. lutego 1885. l. 673, że się spodziewa móżdż go wkrótce przedstawić do katedry.

Nominacya Dr. Balzera nadzwyczajnym profesorem prawa polskiego w r. 1887. a zwyczajnym w r. 1890. doprowadziły sprawę do pomyślnego rozwiązania.

Przechodząc znowu do kwestyi wykładów i egzaminów z prawa polskiego musimy zaznaczyć, że gdy reskryptem z 7. sierpnia 1886.

¹⁾ Reskrypt prezyd. Namiest. z 27. lutego 1882. l. 2032.

²⁾ Reskrypt prezyd. Namiest. z 27. grudnia 1883. l. 11565.

³⁾ Reskrypt prezyd. Namiest. z 21. lutego 1885. l. 1384.

Pan Minister oświaty J. E. hr. Gautsch wdrożył reformę studyów prawniczych i zażądał od kolegów profesorskich przedłożenia sobie opinii i wniosków, wtedy Wydział prawny Uniwersytetu lwowskiego przedstawił Ministerstwu w relacji z 18. stycznia 1887. historię prawa polskiego jako przedmiot obowiązkowy, którego należałoby słuchać w letniem półroczu 1-go roku praw, i z którego należałoby zdawać tak egzamen rządowy (i to zaraz po pierwszym roku studyów, gdyż oświadczono się za corocznymi egzaminami) jak i rygorozum.¹⁾ Wydział prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego oświadczył się także w relacji z 20. stycznia 1887. za zaliczeniem prawa polskiego do rzędu przedmiotów obowiązkowych, tudzież wchodzących w zakres rygorozów; objęcie go zaś egzaminem rządowym prawno-historycznym przedstawił tylko jako możebną ewentualność²⁾ — Reforma studyów przyszła wprawdzie do skutku ustawą z 20. kwietnia 1893. Nr. 68. D. p. p. i rozporządzeniem Ministra oświaty, J. E. Dra Madeyskiego, z 24. grudnia 1893. Nr. 204. D. p. p., ale stanowisko prawa polskiego w całokształcie studyum prawnego nie zostało o wiele polepszone, nie wciągnięto go bowiem do egzaminów rządowych, a kwestyi egzaminów ścisłych nie poruszono wcale, zastrzegając ją dla późniejszych osobnych rozporządzeń rządowych (§. 1. ust.). Powiedziano tylko (§. 7. rozp.) że dotychczasowe przepisy, dotyczące wykładów prawa polskiego we Lwowie i w Krakowie, pozostają nienaruszone, rozumie się więc samo przez się, że pozostaną i jego osobne katedry, z takim trudem zdobyte. Pewna korzyść polega jedynie w tem, że do obowiązkowych i pierwszym egzaminem rządowym objętych przedmiotów należy odtąd nowo wprowadzona «historia prawa i państwa austriackiego» pojmowana jako historia powstawania państwa i prawa publicznego, i że według §. 4. rozp. minist. należy w tym wykładzie uwzględniać przedewszystkiem rozwój prawny dotyczącego terytorium czyli prowincyi, w której uniwersytet leży, a więc we Lwowie i Krakowie prawo polskie. Domagał się tego w przemówieniu swem wśród obrad nad reformą studyów w Izbie postów nasz kolega prof. hr. Piniński, a przyznał natychmiast J. E. minister hr. Gautsch. Następnie domagał się prof. Piniński także zaliczenia prawa polskiego do przedmiotów rygorozowych we Lwowie i w Krakowie, i otrzymał w Izbie publiczne zapewnienie Pana Ministra, że zasadniczych trudności w tej mierze nie ma, i że p. Minister nie wątpi, iż będzie możebnem uwzględnić to życzenie w odpowiedni sposób przy

¹⁾ Gutachten und Anträge zur Reform der juristischen Studien (als Manuscript gedruckt) Wien 1887, str. 315. i n.

²⁾ Gutachten j. w. str. 233. i n. 250

nowem, zapowiedzianem, urządzeniu egzaminów ścisłych. Natomiast uznał pan Minister, ze względu na potrzebę jednolitości w określeniu studyów, będących warunkiem wstąpienia do służby publicznej, za niemożliwe zaliczyć prawo polskie jako takie do przedmiotów obowiązkowych i wchodzących w zakres prawno-historycznego egzaminu rządowego ¹⁾

Omówiwszy te trzy sprawy zasadniczego znaczenia przechodzimy do dalszych ważniejszych wydarzeń z życia Uniwersytetu, zamierzając je tylko rejestrować sposobem kronikarskim. Zaznaczamy przytem z góry, że nie będziemy tu mówili ani o przyroście nowych katedr, ani o ubytku profesorów przez śmierć lub ustąpienie, gdyż to jest uwzględnione w kronikach poszczególnych Wydziałów, ani o krokach przygotowawczych do otwarcia Wydziału medycznego, gdyż temu poświęcony jest osobny rozdział, ani wreszcie o udziale Uniwersytetu w różnych jubileuszach lub uroczystościach (z wyjątkiem uroczystych pożegnań w jego murach), gdyż brak nam do tego dat potrzebnych. Poprzez stajemy na zaznaczeniu, że Uniwersytet wysłał adresy gratulacyjne z powodu dwudziestopięcioletniej rocznicy panowania Jego Ces. i Król. Apost. Mości Cesarza Franciszka Józefa w r. 1873, z powodu srebrnego wesela Najj. Państwa w r. 1879, i z powodu ślubu Jego Ces. i Król. Wysokości Najd. Arcyksięcia Następcy tronu Rudolfa w r. 1881; że wreszcie uczcił uroczystość 40. letniego panowania Najj. Pana w r. 1888. aktem ufundowania domu akademickiego, o którym będzie osobno mowa. Wysłał też w r. 1888. adres gratulacyjny do Jego Świątobliwości Papieża Leona XIII. z powodu pięćdziesięcioletniego jubileuszu kapłańskiego, a w r. 1893. z powodu takiegoż jubileuszu biskupiego Ojca Św. i otrzymał pierwszym razem pismo dziękczynne od kardynała Sekretarza Stanu a drugim razem od ks. kardynała Ledóchowskiego imieniem Ojca Św.

W r. 1869. wydane zostało znane nam już dobrze Najw. postan. z 4. czerwca o polskim języku urzędowym w sądownictwie i administracyi, które oddziało pośrednio na wprowadzenie polskiego języka wykładowego.

W r. 1871. wyszło Najw. post. z 4. lipca o językach wykładowych w Uniwersytecie, przedstawione obszernie w rozdziale pierwszym.

Rok 1872. przyniósł już skutkiem Najw. postan. z 1871. o języku wykładowym taką zmianę w składzie osobowym Uniwersytetu, że Rektorem ze świeckich Wydziałów mógł zostać obrany Polak ²⁾. Wobec

¹⁾ Stenographische Protocolle des Abgeordnetenhaus, 1892; 104. Sitzung vom 26. Januar 1892, s. 4742. — 4750.

²⁾ Przedtem był tylko w r. 1864/5. Rektorem X. prof. Dr. Łukasz Solecki, dzisiejszy biskup przemyski obr. łac.

tego nie było wątpliwem komu się ten zaszczyt należy; pierwszym świeckim Rektorem Polakiem obrany został Dr. Antoni Małecki.

W r. 1873. urządzili profesorowie Uniwersytetu łącznie z profesorami Politechniki uroczysty obchód czterechsetletniej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

Uroczystość odbyła się dnia 19. lutego w sali ratuszowej. Zagaił ją Rektor Uniwersytetu Dr. Antoni Małecki wspaniałą dłuższą przemową, która wywarła na obecnych głębokie wrażenie. Dr. Małecki skreślił wymownemi słowy życie i znaczenie Kopernika i oddał mu hołd jako kapłanowi, lekarzowi, wielkiemu reformatorowi astronomii i Polakowi. Następnie profesor Politechniki p. Zbrożek odczytał naukową rozprawę o Koperniku, a przepelniającym salę gościom, wśród których znajdowały się wszystkie najwybitniejsze osobistości miasta i najwyżsi dygnitarze kraju, rozdano łacińską odę, napisaną na cześć Kopernika przez profesora Uniwersytetu Dra Wrobla.

W r. 1873. weszły od dnia 1. grudnia w życie seminarya prawnicze na wszystkich Wydziałach prawnych (z wyjątkiem Innsbrucku) a więc i na Uniwersytecie lwowskim. Ćwiczenia seminaryjne, zarządzone na ten kurs miały za przedmiot: 1) *Lex salica*, (interpretacya) w seminaryum germanistycznym prof. Buhla. 2) Objaśnienie wybranych ustępów z Instytucyi Gaiusa, w seminaryum romanistycznym prof. Źródłowskiego. 3) Lekturę i objaśnienie wydanych w r. 1873. pism t. zw. socyjalistów z katedry, w seminaryum ekonomicznem prof. Bilińskiego. 4) Austryackie prawo gminne z uwzględnieniem ustaw w związku będących, w seminaryum administracyjnem prof. Pilata.

W r. 1874. pożegnał się ustępujący z katedry Dr. A. Małecki na posiedzeniu Wydziału filozoficznego z dnia 3. stycznia ze swymi kolegami. Prof. Czerkawski w serdecznej przemowie podniósł zasługi ustępującego i pożegnał go imieniem grona profesorów. Poruszony do łez, dziękował p. Małecki za objawy czci i przyjaźni. Do końca roku 1873/4 zachował Dr. M. jeszcze, na mocy osobnego upoważnienia c. k. Ministerstwa, godność Prorektora. Młodzież akademicka wręczyła mu przy końcu roku szkolnego, z inicjatywy Czytelni akademickiej, pamiątkowy adres dziękczynny opatrzony setkami podpisów.

W r. 1875. odwiedził nasz Uniwersytet JE. pan Minister oświaty, Dr. Stremayr, udając się w przejeździe przez Lwów na uroczystość otwarcia Uniwersytetu w Czerniowcach, w której uczestniczyli także reprezentanci Uniwersytetu lwowskiego. Po przedstawieniu grona profesorów przez Rektora oglądał pan minister bibliotekę, zbiory fachowe i sale, i zapisał swe nazwisko w księdze pamiątkowej.

W tym samym roku uchwalono w Sejmie krajowym na wniosek posła profesora Dunajewskiego wezwać c. k. rząd, aby ferie jesienne w uniwersytetach i szkołach średnich w naszym kraju przypadły ile możliwości na ten sam czas; dodając do tego, na wniosek p. Antoniewicza, że ten czas powinien przypadać na lipiec i sierpień ¹⁾. Zaznaczmy zaraz, że tę samą uchwałę powtórzono w sejmie w r. 1876. na wniosek p. Mieczysława hr. Reya ²⁾. Uniwersytet lwowski miał sposobność zająć się nią pośrednio w r. 1876., skutkiem reskrypcji JE. Ministra oświaty z 27. maja 1876., wzywającego do objawienia zdania co do kwestyi podziału roku naukowego w Uniwersytecie na dwa równe i w stałe terminy ujęte półrocza, podobnie jak to ma miejsce na Uniwersytecie czerniowieckim od samego początku. Senat akademicki oświadczył się na podstawie zgodnej opinii wszystkich trzech fakultetów za zrównaniem obu semestrów, a to ze względu na te przedmioty wykładowe, które stanowią w każdym półroczu pewną w sobie zamkniętą całość; jest więc niedobrze, jeżeli kurs letni jest znacznie krótszy od zimowego, tudzież jeżeli czas trwania każdego z kursów jest w każdym roku inny, a nadto jeżeli kurs letni jest zawsze absolutnie zakrótki. Dalej oświadczył się Senat akademicki, zgodnie z wnioskiem Wydziału filozoficznego, że kurs zimowy rozpoczynał się 1. względnie 15. września, a kończył 31. stycznia, względnie 15. lutego, zaś kurs letni, aby się rozpoczynał 1. lub 15. lutego, a kończył 30. czerwca lub 15. lipca ³⁾.

Rzecz ta nie została jednak, jak wiadomo, załatwioną, a gdy poseł hr. Rey interpelował w r. 1877., jakie zachodzą w tej mierze przeszkody ⁴⁾, odpowiedział pan komisarz rządowy, że c. k. ministerstwo oświaty nie dało dotąd na rezolucję sejmową żadnej odpowiedzi.

Aby nie przerywać dalszego opowiadania zaznaczamy od razu, że w r. 1886. wziętą ponowną inicjatywę w tej sprawie Senat akademicki lwowski i przedstawił c. k. ministerstwu, po wysłuchaniu fakultetów, wniosek, aby rok akademicki podzielić na dwie równe części, rozpocząć go 1. września, a kończyć 30. czerwca ⁵⁾.

W r. 1876. musiał Uniwersytet wystąpić we własnej obronie przeciw zamiarom zakwestyonowania jego bytu. Od dawna już głuche krążyły wieści, jakoby Uniwersytet lwowski miał zostać zniesiony, a nato-

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z 1875, str. 224. i 358/9. Aleg. Nr. 91, referent profesor Szujski.

²⁾ Sten. Spraw. sejm. z 1876. str. 222.

³⁾ Sprawozd. z 27. lipca 1876, l. 509.

⁴⁾ Sten. Spraw. sejm. z 1877. str. 269.

⁵⁾ Sprawozd. z 23. maja 1886, l. 329 i 340.

miast założony Uniwersytet niemiecki w Czerniowcach; wieści te poczęły się powtarzać jeszcze uporczywiej od czasu, gdy istotnie założono i otwarto Uniwersytet czerniowiecki; nie przywiązywano jednak do nich — i słusznie — żadnego znaczenia, gdyż najpierw wiadano, że znalazłyby się w państwie czynniki, któreby temu skutecznie przeszkodziły, a powtóre, że zwinięcie Uniwersytetu, gdyby już miało w ogóle nastąpić, byłoby było stosunkowo łatwiejsze do przeprowadzenia przed r. 1871. wtedy, kiedy widziano już, że we Lwowie istnieć nie może uniwersytet niemiecki, i kiedy tutejsi profesorowie niemieccy domagali się w znanych nam już licznych sprawozdaniach przeniesienia tej niemieckiej szkoły na inny punkt monarchii, aniżeli obecnie, kiedy zamiast związania Uniwersytetu lwowskiego przyznano mu charakter narodowy, kiedy cały kraj przyjął tę reformę z radością i wdzięcznością jako niezbędną i oddawna upragnioną i kiedy rozwój Uniwersytetu lwowskiego tak pod względem rezultatów naukowych jak i frekwencji przedstawiał się z roku na rok pomyślniej. Nie jest to zresztą w ogóle rzeczą łatwą zdecydować się bez widocznych, a koniecznych powodów na krok taki, jak dobrowolne zatkanie jednego z ożywczych źródeł wiedzy; byłyby on możebny tylko wtedy, gdyby Uniwersytet w swej nowej postaci zawiodł był wszelkie oczekiwania. Dopiero od r. 1875. przedstawiła się ta rzecz drastyczniej i mogła dać powód do istotnych obaw. Niewdzięczną, a dla siebie najmniej stosowną rolę gasciciela ogniska wiedzy wziął na siebie jeden ze świeczników umiejętności, profesor Uniwersytetu wiedeńskiego i bardzo wybitny poseł, Dr. Edward Suess. Już w r. 1875. w jesieni, w czasie obrad nad budżetem na r. 1876. oświadczył się on w Izbie posłów Rady państwa za zwinięciem naszego Uniwersytetu, czem wywołał protest ze strony ówczesnego Rektora, Dr. Czerkawskiego; zaś na posiedzeniu komisji budżetowej Izby posłów z d. 14. listopada 1876. wywnioskował p. Suess, będący referentem budżetu uniwersytetów, iż c. k. rząd, domagając się na rok 1877. dla Uniwersytetu naszego o 30.000 zł. mniej, aniżeli na rok poprzedni, zamierza sam znieść ten Uniwersytet, oświadczył się przychylnie dla tej myśli i zaproponował wstawienie do komisyjnego sprawozdania odpowiedniego ustępu. Przeciw temu wystąpił stanowczo poseł prof. Dr. Dunajewski, który sam był dawniej, w r. 1860/1, profesorem Uniwersytetu lwowskiego, i wyliczył powody, przedewszystkiem polityczne, przemawiające przeciw takiemu zamiarowi. Mowca przypomina, że, gdy chodziło o utworzenie Uniwersytetu czerniowieckiego, zapewniano kategorycznie, że ta nowa instytucja nie powstaje bynajmniej na to, aby rywalizować z Wszechnicą lwowską, tem mniej stać się powodem jej zwinięcia. Pan Minister oświaty JE. Dr. Stremayr, zapewnił zaś, że powodem niższego preli-

minowania budżetu dla Uniwersytetu lwowskiego była jedynie okoliczność, iż kontrakt najmu gmachu uniwersyteckiego już upłynął, i nie może być odnowiony, a umowa o zakupno gmachu nie przyszła jeszcze do skutku, więc c. k. rząd będzie mógł dopiero w drodze kredytów dodatkowych żądać dalszych kwot potrzebnych dla tego zakładu. Mimo to oświadczył Dr. Suess, że trwa przy swem pierwotnem zapatrywaniu, a więc podsuwał niejako rządowi ten zamiar, chcąc go doń nakłonić, i użył przytem zwrotu o upadku Uniwersytetu. Komisya uchwałała nie wstawiać do sprawozdania ustępu nieprzychylnego Uniwersytetowi; ale zaraz przy następnym ustępie sprawozdania, odnoszącem się do Uniwersytetu Jagiellońskiego, umieścił znów p. Suess ustęp, przyjęty do sprawozdania, a wypowiadający zapatrywanie, że zanim się rozpocznie kosztowne budowle (dla medycyny) w Krakowie, trzeba przedtem powziąć zasadnicze postanowienie co do przyszłości Uniwersytetu lwowskiego¹⁾. To dało znów powód Dr. Dunajewskiemu do stanowczego oświadczenia, że Uniwersytet Jagielloński wymaga wprawdzie wkładów i uzupełnienia, ale nie kosztem Uniwersytetu lwowskiego, tudzież do szczegółowego omówienia historii powstania lwowskiej Wszechnicy; JE. Minister oświaty zapewnił zaś uroczyście, że rząd nie ma zamiaru zwijania Wszechnicy lwowskiej, i że powtarzane ciągle o tem wersje pozbawione są wszelkiej podstawy²⁾.

Pomimo tego oświadczenia Dr. Stremayra słuszne powstały obawy w kraju i Uniwersytecie, gdyż chociaż ówczesny rząd nie miał tego zamiaru, to mógłby być do niego przynaglany uchwałami parlamentu, mógłby się z roku na rok powtarzać w sprawozdaniu komisji budżetowej, z inicjatywy p. Suessa, ustęp podobny do przytoczonego, mogłoby przyjść do tego, że *gutta cavat lapidem*, wreszcie mogłaby nastąpić zmiana c. k. rządu, a z nią i zajęcie otwarcie nieprzyjajnego w obec Uniwersytetu stanowiska. I wtedyto wystąpił prof. Ksaw. Liske z głośnym swojego czasu listem otwartym do p. Suessa, napisanym z całym ogniem patryotycznego uczucia, z całym zapałem, jaki wznieca poczucie doznanej, i to publicznie, krzywdy, i z całą siłą i ciętością wprawnego szermierza³⁾. Już 28. listopada 1876. było to pismo wydrukowane, a w kilka dni później leżało na pulpitych wszystkich członków parlamentu. Prof. Liske postanowił sobie w niem wykazać i wykazał, że dzisiejszy Uniwersytet lwowski nie tylko nie potrzebuje się wstydzić porównania ze swym poprzednikiem, ale nawet, co bez żadnej zarozumiałości mogło być

1) Nr. 572. Beilagen zu den sten. Prot. d. Abghauses v. 1876.

2) Gazeta Lwowska Nr. 263, 264. z r. 1876.

3) Der angebliche Niedergang der Universität Lemberg. Lwów 1876.

już podówczas przez nas samych stwierdzone, jest od niego znacznie lepszy, i znajduje się na drodze ciągłego rozkwitu; że dla tak rozległego kraju jak Galicya, zwłaszcza dla ludności polskiej i ruskiej we wschodniej części kraju, potrzebne są dwa uniwersytety, i że zwiniecie Wszechnicy lwowskiej byłoby aktem wandalizmu, do którego nie dopuściłby przedewszystkiem sam Wspaniałomyślny Odnowiciel tej Wszechnicy, Monarcha, który powiększył przez nią zasób naszych praw narodowych.

Równocześnie wystąpiła w obronie Uniwersytetu i Rada miejska miasta Lwowa. Dnia 15. listopada 1876. uchwalono jednogłośnie wnieść protest przeciw zapędom kasacyjnym, tudzież memoryał do Pana Ministra oświaty. Od zamiaru protestu odstąpiono później, wskutek przebiegu rozprawy w Radzie państwa, który zaraz naszkicujemy, natomiast memoryał postanowiono wysłać¹⁾. Prasa krajowa stanęła także jednomyślnie w obronie Uniwersytetu.

Gdy dnia 13. grudnia 1876. dostał się preliminarz budżetu uniwersytetów pod obrady Izby posłów, oświadczyli się stanowczo pp. Czerkawski, Kabat i hr. Mieroszowski, tudzież, w imieniu posłów ruskich p. Gierowski, przeciw zwijaniu Uniwersytetu naszego²⁾. Specjalnie hr. M. zastrzegł się przeciw podkopywaniu bytu Uniwersytetu zapomocą drobnych uwag, wprowadzanych ukradkiem do sprawozdania, a niepodlegających głosowaniu; zauważał, że jeżeli się narzeka na niższość Galicyi pod pewnymi względami, to rzeczywiście nie tą drogą można ją usunąć; a wreszcie oświadczył, że niedostatków pewnej instytucji nie naprawia się znoszeniem jej całkowitem. P. Kabat oświadczył, że byłoby to przywiązywaniem zbyt wielkiego znaczenia do uwag p. Suessa i uważaniem ich w ogóle za wykonalne, gdyby się chciało więcej jeszcze o tem mówić; a p. Gierowski, co tu z naciskiem podnieść należy, stwierdził, że Rusinom zależy bardzo na istnieniu Uniwersytetu lwowskiego, rozporządzającego niejedną siłą, któraby mogła być ozdobą każdej Wszechnicy; że studentowi ruskiemu o wyrobionych przekonaniach narodowych nie grozi tu bynajmniej wynarodowienie, że zniesieniem Uniwersytetu, dlatego że się w nim wykłada po polsku, nie przysłużonoby się wcale ruskim narodowym interesom, że wreszcie niewiadomo, gdzieby w takim razie umieścić można ruskie paralelne katedry, bo zdaniem mowcy nie byłyby one na swoim miejscu w Krakowie, jako mieście czysto polskiem, i Rusini nie mieliby prawa

¹⁾ Gazeta Lwowska Nr. 296 z r. 1876. W rozprawach brali udział, między innymi, pp. Małecki i Radziszewski.

²⁾ Stenogr. Protocolle des Abgeordnetenhauses ex 1876, str. 7445 do 7461.

tego żądać ¹⁾). Dr. Cz er k a w s k i podniósł wreszcie ogólne względy, stanowiące rację bytu tego Uniwersytetu, ze względu na potrzeby oświaty i nauki.

Dr. Suess zapewnił na to, że, mówiąc o upadku Uniwersytetu, miał na myśli tylko upadek finansowy (t. j. że rząd sam chce na niego coraz mniej łożyć); że jednak byłoby niewłaściwym, dążyć do podniesienia dwóch w jednej prowincyi uniwersytetów do znaczenia instytucji pierwszorzędnych, a Polacy cieszyćby się powinni, gdyby mogli postawić choć jeden uniwersytet na stopniu rzeczywistej głośnej sławy. W tem mieści się pośrednio ujemna ocena dzisiejszego stanu tych Uniwersytetów, wypowiedziana przez osobistość, nieznaną naszego języka, a więc najmniej kompetentną. Pomimo tego niezycliwego i niesprawiedliwego oświadczenia, zaniechał jednak p. Suess dalszych wycieczek przeciw naszemu zakładowi, którego byt nie był już odtąd podawany w wątpliwość, a dokonywujacem się właśnie wprowadzeniem w życie Wydziału lekarskiego został poręczony i utrwalony, wbrew przestrodze prof. Suessa, aby nie robić większych wkładów dla dwóch uniwersytetów w jednym kraju.

W r. 1877. wziął Uniwersytet udział w uroczystej inauguracyi i poświęceniu nowego gmachu lwowskiej Szkoły politechnicznej. Akt ten odbył się dnia 15. listopada 1877. w obecności J. E. p. Ministra oświaty, Dr. Stremayra. Ówczesny Rektor Uniwersytetu, Dr. Zygmunt Węcłowski przemówił na uroczystem zebraniu w auli Szkoły politechnicznej, witając serdecznie zreorganizowaną i we wspaniałym gmachu instalującą się Akademię w imieniu Uniwersytetu, i życząc jej jak najświetniejszego powodzenia.

W r. 1879. wydane zostało Najw. postan. z 27. kwietnia o polskim języku urzędowym w Uniwersytecie. Jego doniosłość wyświeciłszy już powyżej.

W tym samym roku wziął Uniwersytet udział w jubileuszowym obchodzie J. I. Kraszewskiego w Krakowie, nadając jubilatowi równocześnie, na mocy Najw. postan. z 21. września 1879. stopień doktora filozofii *honoris causa*. Dyplom doktorski doręczony został jubilatowi przez deputacyę Uniwersytetu, prowadzoną przez rektora Dr. Liskego.

W tym roku także spłynął na Uniwersytet ten zaszczyt, iż z jego łona wyszedł wysoki dostojnik Kościoła katolickiego, albowiem ks. prof. Dr. Sylwester Sembratowicz, dzisiejszy Metropolita, został mianowany Biskupem-sufraganem gr. kat. archidiecezyi lwowskiej Radośnym

¹⁾ Zauważyć należy, że z ruskiej strony wystąpiono stanowczo w obronie Uniwersytetu lwowskiego zaraz na pierwszą wiadomość o jakichś przeciw niemu intrygach.

uczuciom Uniwersytetu z tego powodu dał wyraz rektor Dr. Biliński w przemówieniu przy konsekracji nowego księżęcia ruskiej Cerkwi.

W r. 1880, gdy Jego ces. i król. Apostolska Mość Cesarz Franciszek Józef odwiedzić raczył nasz kraj i Lwów, stanął przed Nim dnia 12. września Senat akademicki, a rektor Dr. Liske złożył u stóp Najj. Pana wyrazy czci, miłości i nieograniczonej wdzięczności, jaką przejęty jest wraz z całym narodem Uniwersytet lwowski dla Monarchy, z którego łaski, mądrości i wspańiałomyślności odżył kraj życiem narodowym a Uniwersytet przekształcił się w zakład narodowy i doznaje ciągłych dobroczynnych dowodów Jego najwyższej troskliwości.

W r. 1882. raczył Najj. Pan zezwolić Najw. postan. z 16. czerwca, aby gmach uniwersytecki, t. zw. gmach konwiktowy *ad Scutum Nicolaum* przy ulicy św. Mikołaja, będący dotąd własnością fundacyi stypendyjnej Głowińskiego i wynajmowany od Wydziału krajowego, jako władzy zarządzającej fundacją, został zakupiony na własność państwa za kwotę 220.000 złr. celem stałego pomieszczenia w nim Uniwersytetu¹⁾. Kontrakt kupna został zawarty w r. 1888.

Na tej przemianie własności zyskał Uniwersytet bardzo wiele, albowiem daleko łatwiej jest zadośćuczynić wszystkim jego potrzebom od czasu, gdy władza, utrzymująca Uniwersytet i zarządzająca nim, jest zarazem właścicielką gmachu, w którym on się mieści.

W r. 1883. pożegnała młodzież akademicka uroczyste ustępującego z katedry prof. Dr. Kabata, któremu nasz Uniwersytet tyle ma do zawdzięczenia. Dnia 18. lutego przybrano pięknie salę wykładową, w której prof. Kabat miał tego dnia ostatni raz przemawiać; zebrano się w niej licznie, a po wejściu szanownego profesora, powitano Go pieśnią: »Cześć Ci zacny mężu«. Po przemówieniu akademika Pełtowskiego, jako prezesa Czytelni akademickiej imieniem całej młodzieży, i akad. Oleśnickiego, imieniem młodzieży ruskiej, odśpiewali alumni gr. kat. seminarjum pieśń »Mnohaja lita«, poczem słuchacze IV. roku praw wręczyli Dr. Kabatowi i ozdobne album. Prof. Kabat wzruszony do głębi, dziękował serdecznemi słowy młodzieży, mówiąc iż nadwątlone zdrowie zmusza go do ustąpienia z tej katedry, z której przed 17. laty pierwszy (razem z Zielonackim), wykładać począł po polsku. Następnie wzywał młodzież do nauki, z pomocą której jedynie można się zasłużyć najle-

¹⁾ Reskrypt Minist. oświaty z 26. czerwca 1882. l. 9925; reskr. Namiest. z 16. sierpnia 1882. l. 40.138. Przyzwolenie Sejmu krajowego na sprzedaż gmachu udzielone zostało po raz pierwszy w r. 1876, po raz drugi w r. 1882. — patrz W. Koziebrodzki: Repertoryum I. str. 259, 379.

piej krajowi i Ojczyźnie, i wyraził nadzieję, że nowe pokolenie polskie i ruskie żyć zawsze będzie w zgodzie z sobą¹⁾.

W r. 1884. otrzymał Uniwersytet wspaniały dar dla biblioteki. Zmarł we Lwowie dnia 27. lipca ks. Michał Formaniosz, proboszcz u św. Marcina we Lwowie, dziekan miejski, były radny miasta Lwowa i t. p. Był on powszechnie znanym bibliofilem i zbieraczem rzadkich książek; i całą swą bardzo cenną bibliotekę, przeważnie naukową, obejmującą około 10.000 tomów, przeważnie bardzo starannie oprawionych, zebraną kosztem około 50.000 złr., darował przed śmiercią bibliotece Uniwersytetu lwowskiego, i zarządził natychmiastowe odstąpienie tego daru na miejsce przeznaczenia. Uniwersytet, dla utrwalenia pamięci czcigodnego dobroczyńcy i rozpowszechniania wiadomości o nim po wszystkie czasy, zaopatrzył książki z tego daru pochodzące osobnemi, na oprawie od strony wewnętrznej nalepionemi, kartkami drukowanemi: *Rever. Michael Formaniosz bono publico dicavit.*

Na tenże sam rok przypadał stuletni jubileusz założenia Uniwersytetu lwowskiego. Są w aktach liczne ślady, dowodzące iż pierwotnie zamierzano obchodzić tę rocznicę uroczystie. Zamierzano, między innymi, wydać księgę pamiątkową, zawierającą historię Uniwersytetu lwowskiego, tudzież rozprawy naukowe, napisane przez profesorów lub docentów. Wykonanie tego zamiaru okazało się jednak niemożliwe z różnych względów, między którymi grała rolę i kwestya kosztów, na których pokrycie nie było funduszków. Ograniczono się więc do podniesienia tej rocznicy i zaznaczenia jej doniosłości w przemówieniach, wypowiedzianych przy uroczystem otwarciu roku szkolnego 1884/5 przez ówczesnego rektora ks. Dr. Klossa i przez prof. Dr. Wojciechowskiego, rozpoczynającego nowy rok szkolny wykładem o podziale historii polskiej na okresy.

W r. 1886. stracił i zęgnął Uniwersytet uroczystie Dra E. Rittnera, powołanego do Ministerstwa. W auli zebrało się grono profesorów w komplecie, setki młodzieży akademickiej i liczni goście; Rektor Dr. Żmurko wręczył, po stosownej przemowie, ustępującemu profesorowi pierścień pamiątkowy, poczem berła akademickie trzykrotny pokłon Mu oddały, a prof. Tadeusz P i l a t przemówił imieniem Wydziału prawa, wyrażając żal głęboki, jakim Uniwersytet jest przejęty na myśl o stracie tak znakomitego a niekłamanej powszechną czcią i sympatją otoczonego kolegi, nakreślając te właściwości umysłu i indywidualności Dra R., które mu zjednały tak imię w nauce jak niepodzielną cześć

¹⁾ Przegląd sądowy i administracyjny z r. 1883. str. 66.

i przyjaźń wszystkich z którymi się stykał; i zaznaczając zarazem uczucie dumy, że go nasza Alma Mater wydała, a niewątpliwiej nadziei, że nie tylko całe państwo, ale specjalnie nasz kraj, nasza nauka, nasz Uniwersytet, będą zawsze w Nim miały gorącego orędownika. Po serdecznych przemówieniach pożegnalnych reprezentantów młodzieży akademickiej, polskiej i ruskiej, dziękował rozrzewniony do łez Dr. Rittner gorącemi słowy, które do głębi przejęły obecnych¹⁾, a swego orędownictwa spraw kraju i Uniwersytetu złożył do dziś wspianiałe dowody.

W r. 1887. uchwalił Senat akademicki jednogłośnie na posiedzeniu z dnia 30. marca do l. 340, na wniosek Rektora Dra Tadeusza Piłata, ażeby przywrócić dawny zwyczaj noszenia tog i biretów przy aktach uroczystych z charakterem uniwersyteckim, przyjmując krój i barwę strojów uniwersyteckich używanych w Krakowie. W relacji Rektora z dnia 12. maja 1887. l. 340, przedkładającej tę uchwałę c. k. Ministerstwu do zatwierdzenia, wymieniono, jako takie uroczystości, promocye doktorskie, uroczystość otwarcia i zamknięcia roku szkolnego, immatrykulacyę słuchaczy, tudzież z innych powodów odbywające się uroczyste zebrania w murach Uniwersytetu. Najjaśniejszy Pan raczył Najw. postan. z 28. maja 1887. zatwierdzić tę uchwałę Senatowi akademickiego, a J. E. Pan Minister oświaty Gautsch, zawiadamiając o tem Rektora reskryptem z dnia 31. maja 1887 l. 10679, oznajmił, że prawo względnie obowiązek używania togi i biretu przy tych sposobnościach dotyczy tak dostojników uniwersyteckich jak i innych profesorów (przez co należy rozumieć i docentów prywatnych w myśl uchwały Senatu z 7/6 1887), tudzież że strojów tych należy używać tylko przy czysto akademickich uroczystościach o wewnętrznym charakterze, nie uwłaczając przez to bynajmniej przepisom o noszeniu uniformów.

Senat akademicki uchwalił dalej dnia 7. czerwca 1887. podziękować prof. Bilińskiemu, który jako poseł zajął się w Wiedniu przyspieszeniem tej sprawy, tudzież sprawić z funduszów uniwersyteckich szkarłatną togę z biretem i gronostajową pelerynę na własność Uniwersytetu do użytku każdorazowego Rektora. Wszystkie inne togi są prywatną własnością poszczególnych profesorów, jako zakupione przez każdego z jego własnych funduszów. Uchwałą z dnia 18. lipca 1887. orzekł Senat dalej, że używanie tog i biretów przy wymienionych sposobnościach jest obowiązkiem dostojników i profesorów, tudzież że pozostawia się ocenie Senatu od wypadku do wypadku, czy przy innych uroczystościach i publicznych posiedzeniach wewnątrz Uniwer-

¹⁾ Opis w Przegl. sądow. i admin. z 1886. str. 30.

sytetu, spowodowanych nadzwyczajnymi okolicznościami, stroje akademickie mają być użyte.

Dnia 30. czerwca 1887. odbyła się w Uniwersytecie pierwsza promocya doktorska w togach i biretach. Rektor Dr. T. Pilat zagaił uroczystość krótką przemową, w której wyjaśniał tradycyjne znaczenie stroju akademickiego. Promowowanym był nasz dzisiejszy kolega prof. Stanisław Głębicki, który tego dnia otrzymał stopień doktora prawa.

W kilka dni później dnia 4. lipca 1887. miał Uniwersytet zaszczyt, witać w swych murach Najdostojniejszego Następcę tronu, Jego Ces. i Król. Wysokość Arcyksięcia Rudolfa, który przybył do naszego kraju dla poznania go z bliska i zetknięcia się osobistego z tutejszem społeczeństwem. Powitany u progu głównej bramy przez Rektora i dziekanów w togach i biretach, i poprowadzony berłami akademickimi, wprowadzony został Najdostojniejszy Cesarzewicz do auli, gdzie oczekiwali zebrani inni profesorowie, również w uroczystych strojach akademickich, tudzież młodzież akademicka. Najdost. Cesarzewicz, stanąwszy na estradzie, wysłuchał powitalnego przemówienia Rektora Dra T. Pilata, w którym tenże podniósł, iż Ojcu Najdostojniejszego Gościa zawdzięczają wszystkie Uniwersytety austriackie wprowadzenie swobody nauczania, a Uniwersytet lwowski nadto jeszcze nadanie mu charakteru narodowego, co jedno z drugim stało się podstawą odrodzenia i rozkwitu Uniwersytetu, — i zakończył wzniesieniem, powtórnego przez obecnych trzykrotnie z zapalem, okrzyku »Niech żyje«. Najdostojniejszy Cesarzewicz odpowiedział pełnemi znaczenia słowy, które się tu powtórzyć godzi: »Dziękuję za przyjęcie, życzę najmocniej Uniwersytetowi rozwoju pod każdym względem, a rozwój ten ważny naprzód dlatego, że Uniwersytet lwowski jest niejako najdalszą placówką nauki posuniętej na Wschód, a powtórę, że przez naukę zacieśniają się węzły między braćmi narodowości, kraj ten zamieszkującymi, nauka bowiem jest siłą, nauka jest potęgą. To Wam nie powinno przychodzić z trudnością, bo jesteście narodem dawnej już kultury«. Następnie rozmawiał Najd. Arcyksiążę z przedstawionymi Mu przez Rektora profesorami, tudzież z niektórymi akademikami, poczem wpisał swe imię w księdze pamiątkowej Uniwersytetu i odprowadzony do progu przez Senat, opuścił nasze mury. — Najd. Arcyksięciu towarzyszył J. E. Namiestnik p. Zaleski.

W czerwcu 1887. wziął Uniwersytet udział w uroczystości otwarcia i poświęcenia *Collegii novi* w Krakowie, przez deputacyę, złożoną z Rektora i trzech profesorów, a odzianą już w świeżo wprowadzone togi.

Dnia 7. października 1887. odwiedził nasz Uniwersytet J. E. Minister oświaty br. Gautsch, przybywszy tu w towarzystwie J. E. Pana Namiestnika Zaleskiego i Rady ministeryalnego Dr. Rittnera. Rektor Dr. Czerkawski powitał go przemową, dziękującą za odwiedzinę i za wszystko co, Pan Minister już dla Uniwersytetu zdołał, a polecającą Jego względom i pamięci dalsze nasze potrzeby. J. E. Pan Minister, podziękowawszy za powitanie, oświadczył, że nie spuści z oka spraw poruszonych; następnie zwiedził cały gmach, skonstatował wielkie niedostatki w lokalach chemii i biblioteki i wpisał swe imię w księdkę pamiątkowej Uniwersytetu.

W r. 1888. utworzyli profesorowie i docenci Uniwersytetu lwowskiego ku uczeniu i na pamiątkę 40-letniego jubileuszu rządów Jego Ces. i Król. Apost. Mości Cesarza Franciszka Józefa I. fundację akademicką pod nazwą »Dom akademicki«¹⁾. Kapitał zarodowy fundacji wynosi 11129 zlr. Częściowo jest już zebrany w gotówce, reszta uzupełnioną być ma najdalej do r. 1898. Celem fundacji jest: a) założenie i utrzymanie taniego stołu dla młodzieży akademickiej, b) utworzenie »hospitium« dla chwilowego pomieszczenia ubogich uczniów, c) przysposobienie odpowiednich lokalów na naukowe i towarzyskie zebrania młodzieży uniwersyteckiej, na pomieszczenie jej bibliotek, jak również na gimnastykę i szermierkę. Kapitał fundacyjny wzrasta tymczasowo z odsetek, z dalszych datków i dobrowolnych zapisów. Zarząd fundacji służy Senatowi akademickiemu Uniwersytetu lwowskiego.

Zatwierdzenie fundacji przez c. k. Namiestnictwo nastąpiło dnia 23. kwietnia 1889. do l. 23292, a reskryptem z dnia 4. lutego 1889. l. 68. wyraziło c. k. Ministerstwo oświaty z tego powodu Uniwersytetowi zupełne uznanie i podziękowanie zarządu naukowego.

W roku 1888. przypadał także 600-letni jubileusz przestawnej Akademii w Bolonii, z którą polska oświata i cywilizacja tyłu węzłami jest złączona. Uniwersytet lwowski wysłał na tę uroczystość deputację, złożoną z prof. Dr. Piętaka i Ćwiklińskiego, która zawiozła i wręczyła nasz adres gratulacyjny dla Uniwersytetu Bolońskiego.

W grudniu 1888. odwiedził Uniwersytet lwowski nowy Namiestnik Jego Cesarskiej Mości w Galicyi, J. E. Kazimierz hr. Badeni — i wpisał swe imię do księgi pamiątkowej.

W r. 1890. wziął Uniwersytet udział w uroczystym przeniesieniu zwłok Adama Mickiewicza z Paryża do Krakowa i złożeniu ich w grobach królewskich na Wawelu. Udali się do Krakowa prof. X. Sarnicki,

¹⁾ Akt fundacyjny zeznany przed notaryuszem p. Julianem Szemelowskim dnia 19. grudnia 1888.

Piętak, X. Kloss, Stanecki, Wojciechowski, Janowicz i inni; czterej ostatni brali udział w niesieniu sznurów od całunu w żałobnym pochodzie dnia 4. lipca.

W tymże roku położony został kamień węgielny pod budowę nowego gmachu uniwersyteckiego przy ulicy Długosza, przeznaczonego na zbiory, wykłady i laboratoria chemiczne, mineralogiczne i farmakognostyczne.

W r. 1891. doczekał się nasz Uniwersytet spełnienia swych dawnych a najgorętszych życzeń i święcił wraz z całym krajem ukoronowanie wspólnych długoletnich trudów i zabiegów. Najj. Pan raczył bowiem Najw. post. z 25. października najmiłościwiej postanowić, że z r. 1894/5 ma być otwarty przy Uniwersytecie lwowskim Wydział lekarski. Poświęcając staraniom o utworzenie tego Wydziału osobny rozdział w dalszym ciągu tej pracy, ograniczamy się tu li do zaznaczenia tego pomyślnego faktu, który radosnem odbił się echem w kraju a przedewszystkiem w Uniwersytecie. To też Senat akademicki postanowił natychmiast wysłać deputacyę do Najj. Pana, któraby złożyła u stóp Tronu wyrazy najgłębszej i najszczerzej wdzięczności naszej za ten nowy a wspaniały dowód Monarszej łaski i pieczołowitości. Deputacyę, złożoną z Rektora Dr. Aug. Bálasitsa i dziekanów ks. Dr. Sarnickiego, Dr. Janowicza i Dr. Dunikowskiego raczył Najj. Pan przyjąć dnia 23. listopada 1891. Rektor Bálasits, składając gorące dziękczynienie, rzekł między innemi, że Uniwersytet lwowski pozostanie i nadal tem, czem był dotąd: rozsadnikiem rzetelnej, pełnej poświęcenia miłości Ojczyzny, która żyje i panuje w sercach naszych i w sumieniu naszym, a to w najściślejszej i nierozzerwalnej łączności z naszą niezmienną miłością, wiernością i uległością dla uswięconej Osoby J. Ces. Mości. Na przemowę Rektora odpowiedział Najjaśn. Pan najłaskawiej, że cieszy się, iż ostatecznie utworzonym zostanie we Lwowie Wydział medyczny, który przyniesie niezawodnie krajowi i państwu wielki pożytek, a cieszy się tem bardziej, ponieważ właśnie Galicya tak Mu jest bliską, a jej sprawy tak bardzo leżą Mu na sercu¹⁾.

W r. 1892. przyszło Uniwersytetowi rozstać się z Dr. Leonem Bilińskim, powołanym na godność prezydenta generalnej Dyrekcyi kolei państwowych. Gdy prezydent Biliński przybył do Lwowa, Senat akademicki zaprosił Go do auli uniwersyteckiej dnia 27. lutego, by Go tam serdecznie a uroczyście pożegnać wobec grona profesorów, mło-

¹⁾ Gazeta Lwowska Nr. 268, z 1891.

dzieży, gości i publiczności. Rozrzewniającą tę uroczystość zagaił rektor Dr. Bálasits przemówieniem, malującym nader trafnie osobistość ustępującego profesora i przewodnią myśl Jego życia i działania, a zakończył przemówienie wezwaniem, by berła akademickie trzechkrotny Mu pokłon oddały. Prof. Janowicz żegnał Dr. B. w imieniu ścisłego grona byłych kolegów Wydziału prawa, a pp. Liptay i Franczuk złożyli Mu wyrazy czci i wdzięczności w imieniu polskiej i ruskiej młodzieży akademickiej, życząc Mu wszyscy szczęścia i uznania na nowem wysokim a trudnem stanowisku. Dziękując za życzenia i zapewnienia niezmiennej przyjaźni i czci, zapewniał prezydent Biliński, że rozłączenie Jego z ukochanym Uniwersytetem, który był podstawą Jego działalności, będzie zawsze tylko formalne, bo nic nie zdoła rozluźnić serdecznych węzłów wewnętrznych, między nimi zadzierżgniętych, i że Uniwersytet zawsze i wszędzie na Niego liczyć może. Grono profesorów ofiarowało też prezydentowi Bilińskiemu (przez swego seniora ks. prof. Filarskiego) album pamiątkowe ze swemi fotografiami i pożegnało go wspólnym obiadem.

W kilka miesięcy później, dnia 19. maja 1892, obchodził Uniwersytet uroczyste pięćdziesięcioletni jubileusz pracy literacko - naukowej swej najdawniejszej gwiazdy, Antoniego Małeckiego. Uważaliśmy to za dowód stałych i niewygasłych uczuć jubilata dla Uniwersytetu, iż uległ namowom i zechciał przyjąć zaproszenie nasze; znana jest bowiem niechęć Jego do publicznych występów i przyjmowania owacy. Rektor Dr. Bálasits wprowadził jubilata do auli, zapelnionej gronem profesorów, reprezentantów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Umiejętności w Krakowie, młodzieżą akademicką, gośćmi i publicznością. Zaznaczywszy pokrótce, czem był Małecki dla Uniwersytetu, zakończył Rektor słowami: »Racz Panie, zamiast pochwał, których nie lubisz, przyjąć od Twoich dawnych kolegów i wiernych uczniów zapewnienie, że duch, który wniosłeś w te mury, ciągle w nich panuje, żeś Ty nam zawsze mistrzem i przykładem«. Następnie dziekan prof. Janowicz odczytał i doręczył jubilatowi dyplom honorowego doktora prawa Uniwersytetu lwowskiego, dziekan prof. Krzymuski z Krakowa takiżsam dyplom Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Roman Pilat adres Uniwersytetu lwowskiego, prof. Zakrzewski z Krakowa życzenia Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Dr. Zoll życzenia, a prof. St. Smolka adres Akademii Umiejętności w Krakowie, prof. Ćwikliński złożył życzenia Wielkopolski, gdzie stała kolebka jubilata, i odczytał adres Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, a pp. Liptay i Franczuk przemawiali imieniem młodzieży akademickiej, polskiej i ruskiej.

Wszystkie te objawy czci i uznania, myśl, że jest znowu po 18tu latach w Uniwersytecie, i że ma tu znów przemawiać, tak rozrzewniły najszanowniejszego Jubilata, że nie mógł początkowo przyjść do słowa. Przemógłszy wzruszenie, przemówił Dr. Małecki z gorącym podziękowaniem i zapewnieniem, że nie dlatego tu stanął, ażeby hołdy osobiście przyjmował, »bo ja wszystko to, coście powiedzieli, nie do mej osoby stosuję. Panowie chcieliście uczcić we mnie naukę, pracę umysłową, usiłowania koło rozszerzenia wiedzy, oświaty, to całe pole, na którem ta praca się odbywa, piśmiennictwo ojczyste, literaturę naszą. To chcieliście uczcić, i tak temu młodemu pokoleniu, które tu jest obecnem, jak i szerszym kołom przypomnieć znaczenie literatury, piśmiennictwa polskiego. A była tego potrzeba — i ja się cieszę, że raz przyszła kolej na to«.

W uroczystym nastroju opuścili obecni mury Uniwersytetu, w których dziś znów rozległ się głos Antoniego Małeckiego.

Dnia 4. czerwca tegoż roku odbyła się uroczystość poświęcenia nowego gmachu uniwersyteckiego dla chemii, mineralogii i t. d. Aktu religijnego dopełnił ks. prof. Filarski, a Rektor Dr. Bálasits wypowiedział piękną przemowę, zakończoną okrzykiem na cześć Najj. Pana, wspaniałomyślnego Twórcy nowego gmachu.

Dnia 31. grudnia 1892. udały się deputacye Senatu akademickiego i Wydziału filozoficznego do prof. Dr. Euzebiusza Czerkawskiego, który ustąpił z katedry filozofii, a ze względu na ówczesny stan swego zdrowia nie mógł być uroczystie pożegnany w auli. Doręczono mu adresy pożegnalne i podziękowano w serdecznych słowach za Jego liczne a doniosłe zasługi wobec Uniwersytetu i kraju. Sędziwy profesor dziękując, zapewnił, że wszystkie Jego najgorliwsze usiłowania skupiały się zawsze w tej podwójnej pracy dla Uniwersytetu i kraju.

Rok 1893. przyniósł nam dnia 11. listopada wydarzenie, przekraczające znacznie swą doniosłością sferę jednego Uniwersytetu, t. j. nominację ówczesnego Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, Dr. Stanisława Madeyskiego Ministrem oświaty. Z uczuciem dumy powitaliśmy w dawnym koledze nowego swego przełożonego i kierownika spraw oświecenia w potężnym państwie; jakżeż bowiem nie być dumnym, gdy po raz pierwszy naczelny zarząd skarbów myśli, ducha i kształcenia rozmaitych wysoko cywilizowanych narodowości i ludów dostaje się w ręce Polaka, gdy Polak ten zdobywa sobie to stanowisko swymi talentami, wiedzą, pracą i wymową, gdy wreszcie Polak ten jest najbliższy nam zawodem, jest profesorem i rektorem najstarszej polskiej Akademii. Te uczucia radości wraz z życzeniami wyraził Rektor Dr. Cwikliński w telegramie, przesłanym nowemu Ministrowi imieniem uni-

wersytetu, skoro tylko nadeszła do Lwowa wiadomość o dokonanej przez Najj. Pana nominacji. Gdy zaś p. Minister zjechał w styczniu b. r. na Sejm do Lwowa, Uniwersytet powitał Go przez Rektora i dziekanów, a następnie dnia 21. stycznia b. r. urządził na Jego cześć bankiet, na który zaprosił również J. E. p. Ministra dla Galicyi Apolinarego Jaworskiego, J. E. Namiestnika hr. Kazimierza Badeniego, J. E. Marszałka krajowego ks. Eustachego Sanguszkę i Wiceprezydenta Rady szkolnej Dr. M. Bobrzyńskiego. Pierwszy toast wzniósł Rektor Dr. Ćwikliński. Zaznaczywszy, że łaska Monarsza wlała w naukę polską tę siłę i twórczość, której dowodem najświeższym jest powołanie Polaka do Rady Korony i powierzenie Mu Ministerstwa oświaty, że ona też pobudziła Wszechnicę lwowską do nowego życia i nowe jej bezustannie świadczy dobrodziejstwa, zakończył przemowę swą okrzykiem na cześć Najj. Pana, który obecni z zapalem trzykroć powtórzyli. Poczem tegoroczny dziekan Wydziału prawa Dr. Abraham głos zabrał, aby dać wyraz naszym uczuciom i nadziejom z powodu nominacji Dr. Madeyskiego ministrem, a wyraziwszy życzenie, by rządy p. Ministra nową chlubą okryły imię i naukę polską, wzniósł toast na Jego cześć i powodzenie. J. E. p. Minister, zapewniając o swej dla Uniwersytetu lwowskiego, którego był niegdyś uczniem, życzliwości, wychylił kielich na powodzenie Uniwersytetu i wskazał, że Akademia ta, jako leżąca na kresach monarchii i na kresach nauki zachodniej, ma pod tym względem niepospolite zadanie do spełnienia.

W kilka dni później, dnia 24. stycznia odwiedził pan Minister nasz Uniwersytet, w towarzystwie J. E. pana Namiestnika. Po przemowie powitalnej i oddanym berłami akademickimi pokłonem, przedstawił Rektor Dr. Ćwikliński panu Ministrowi wszystkich profesorów i docentów. Młodzież akademicka przez usta prezesa p. Konstantego Wojciechowskiego złożyła Mu także swój hołd, wyrażając przytem radość z powodu mianowania Ministrem oświaty Polaka. J. E. p. Madeyski, dziękując młodzieży i zapewniając, że rozumie głęboko, jakie jest jej położenie, stanowisko i zadanie, zarazem przypomniał jej, że powołanie Polaka do steru oświaty wkłada na młodzież polską także obowiązki. W przemowie zaś do profesorów upewnił, że w ich siłach i pracy widzi najpewniejszą gwarancję, iż nauka polska zawsze pomyślnym torem postępować będzie.

Od r. 1894/5. wchodzi w życie na wszystkich Uniwersytetach nowy porządek studyów prawniczych, określony ustawą z 20. kwietnia 1893. i rozp. minist. z 24. grudnia 1893. Porządek ten, będąc reformą studyów prawnych, zastosowaną do nowoczesnego rozwoju prawnego, zwłaszcza w zakresie prawa publicznego i stosunków społecznych, oznacza

oczywiście postęp, a przeto podniesienie znaczenia nauk prawnych w szczególności, a Uniwersytetu w ogólności. Grono profesorów prawa uchwaliło dnia 22. lutego 1894. z mocy powołanego rozp. minist., obowiązujący słuchaczy tutejszego Uniwersytetu szczegółowy program studiów. Nadto zmienia ta reforma dotychczasowy stosunek pomiędzy studjami na Wydziale prawa a na Wydziale filozoficznym, określając w odmienny sposób obowiązek prawników do słuchania pewnych wykładów filozoficznych.

Wydział filozoficzny objął wskutek reskryptu pana Ministra wyznań i oświaty na bieżące półrocze letnie i następných lat dwa agendy Wydziału medycznego. Pierwszym zwyczajnym profesorem na Wydziale medycznym został z d. 1. kwietnia b. r. mianowany dotychczasowy profesor w c. k. szkole weterynaryi i docent uniwersytetu Dr. Kadyi, któremu polecono organizację instytutu anatomicznego; tymczasowo wstąpił on do grona profesorskiego Wydziału filozoficznego.

W powszechnej Wystawie krajowej z r. 1894. bierze Uniwersytet jako instytucja czynny udział dzięki subwencji w wysokości 2500 złr. w. a., którą wskutek usilnych starań Senatu akademickiego, popartych przez J. E. p. Namiestnika, przyznał J. E. p. minister Madeyski. W jednym oddziale pawilonu Uniwersytetów i Politechniki, wystawione są okazy samoistnej pracy naukowej profesorów i uczniów lwowskiego Uniwersytetu w zakresie nauk przyrodniczych, mianowicie wyniki prac, dokonanych w laboratorium chemicznym przez prof. Radziszewskiego, w instytucie zoologicznym przez prof. Dybrowskiego i Dr. Nussbauma, w instytucie botanicznym przez prof. Giesielskiego, w instytucie mineralogicznym przez prof. Dunikowskiego i prof. Siemiradzkiego, w instytucie farmakologicznym przez prof. Niemiłowicza, preparaty anatomiczne prof. Kadyiego, przyrządy geograficzne pomysłu prof. Rehmana, matematyczne pomysłu prof. Żmurki itd. Umieszczono także również, wykonane według wskazówek prof. Głabińskiego, tablice statystyczne i porównawcze, dotyczące ruchu profesorów i nauki w uniwersytecie. Znalazły także pomieszczenie sprawozdania, publikacje i tablice statystyczne czterech polskich towarzystw akademickich, mianowicie Czytelni akademickiej, Bratniej Pomocy, Biblioteki słuchaczy prawa i Klubu szermierzy.

Na drugi dzień po otwarciu Wystawy zaszczycił pawilon swą obecnością Zastępca Najdostojniejszego Protektora wystawy, Jego Ces. i Król. Wysokość Arcyksiążę Karol Ludwik. Oprowadzany przez Rektora, który Mu przedstawił przy tej sposobności poszczególnych wystawców, oglądał Najdost. Arcyksiążę wystawione przedmioty i dowiadywał się o różne szczegóły, dotyczące naszej Wszechnicy. Opuszczając zaś pa-

wilon Jego ces. Wysokość wyraził rektorowi Ćwiklińskiemu najwyższe zadowolenie z wystawy umieszczonej w pawilonie, osobliwie zaś z wystawy uniwersytetu lwowskiego.

Z szeregu obchodów, w których uniwersytet roku bieżącego brał udział, zapisujemy najpierw dwa smutne: odprowadzenie zwłok dwóch wielkich mężów narodu. Uniwersytet uczestniczył w pogrzebie mistrza Małejki i ks. Kardynała Dunajewskiego; na pierwszym reprezentował go Rektor Dr. Ćwikliński, na drugim ks. profesor Dr. Kloss.

Radością zaś była uroczystość jubileuszowa 50 lecia, którą w dniu 10. lipca b. r. obchodziła c. k. Szkoła Politechniczna. W uroczystości wzięli licznie udział także profesorowie Uniwersytetu, a Rektor Ćwikliński złożył serdeczne życzenia »młodszej naszej Siostrzycy«, wyrażając nadzieję, że coraz więcej zacieśniać się będą węzły, łączące oddawna obydwaj najwyższe zakłady naukowe naszego grodu.

Kilka dni wpierv zostały w sposób uroczysty doręczone dyplomy doktorów filozofii *honoris causa* dwom nowokreowanym doktorom: J. E. Kazimierzowi hr. Badeniemu c. k. Namiestnikowi i J. E. bar. Pawłowi Gautsch-Frankenthurm, b. ministrowi wyznań i oświaty.

Uniwersytet lwowski nadał od 1869. do 1894. r. dziesięciu mężom honorowy stopień doktorski ze względu na ich wybitne zasługi lub naukowe znaczenie. Doktorami prawa *honoris causa* zostali kreowani: Józef Supiński w r. 1878, J. E. ks. Arcybiskup Seweryn Morawski¹⁾, i Dr. Antoni Małeckie w r. 1892. Stopień doktora filozofii *honoris causa* otrzymali: Wawrzyniec Żmurko w r. 1878, J. I. Kraszewski w r. 1879, J. E. Dr. Józef Majer. W roku zaś bieżącym, z okazji zbliżającego się otwarcia Wydziału medycznego, Wydział filozoficzny za zezwoleniem Najj. Pana przyznał tę godność dwom dostojnikom, mianowicie wymienionym powyżej: Panu Namiestnikowi hr. Kazimierzowi Badeniemu i bar. Gautschowi, tudzież Dr. Edwardowi Rittnerowi, szefowi sekcji w c. k. Ministerstwie W. i O. i J. E. hr. Włodzimierzowi Dzieduszyckiemu.

W dniu 3. lipca b. r. Rektor Dr. Ćwikliński wraz z deputacją Wydziału filozoficznego, złożoną z dziekana tegorocznego, prof. Dr. Kaliny i profesorów ks. Dr. Ogonowskiego, Dr. Radziszewskiego i Dr. Romana Pilata, wręczyli Panu Namiestnikowi dyplom, przyczem Rektor w dłuższem przemówieniu podniósł zasługi J. E. Pana Namiestnika, położone około rozwoju szkolnictwa w ogóle, a przedewszystkiem

¹⁾ Złożył za młodu trzy rygorozą prawnicze, tak że Mu brakowało tylko jednego. Wydał: Akta Synodu prowincjonalnego lwowskiego w r. 1564. odbytego, wypisane z aktów Konsystorza metropolitalnego lwowskiego, Lwów, 1860.

w sprawie uzupełnienia naszej *Almae Matris* fakultetem medycznym, podniósł się i wytrzymałość Jego w pracy około dobra publicznego. JE. Pan Namiestnik odpowiedział najserdeczniejszym podziękowaniem za nadaną godność i zapewnieniem, iż będzie się usilnie starał i nadal o dobro lwowskiej Wszechnicy, której sprawy, od chwili objęcia rządów namiestniczych, stały się przedmiotem Jego najtroskliwszych usiłowań.

J. E. baronowi G a u t s c h o w i wręczyli we Wiedniu dyplom: Rektor Dr. Ćwikliński i Dr. Werner w dniu 7. lipca b. r. Na przemowę Rektora odpowiedział JE. hr. G a u t s c h, dziękując za ofiarowaną godność. Przytem stwierdził na zasadzie długoletniej obserwacji, iż w kraju naszym panuje godna podziwienia jedność i świadoma celu łączność wszystkich czynników w sprawach kultury; ta zgodność sprawiła, iż mógł tem łatwiej uwzględnić życzenia kraju. Nadto podniósł przyjacielskie poparcie, jakiego zawsze doznawał podczas swego urzędowania ze strony pana Namiestnika hr. B a d e n i e g o i przypomniał b. profesora naszej Wszechnicy, Dr. R i t t n e r a, który jako szef sekcji radą i czynem go wspomagał.

Wręczenie dyplomów dwom innym świeżo kreowanym doktorom filozofii *honoris causa* ma nastąpić w najbliższych tygodniach.

W budżecie państwowym na r. 1894. preliminowane są wydatki na Uniwersytet lwowski w kwocie 165.000 złr. w *ordinarium*, a 1000 złr. w *extraordinarium*, jako druga i ostatnia rata na urządzenia naukowe w laboratorium chemicznem. Zapisać tu jeszcze wypada, że wybudowanie nowego wzmiankowanego już gmachu przy ulicy Długosza, w którym się to laboratorium (wraz z mineralogią i farmakognozyą) mieści. i urządzenie go odpowiednio do wszystkich nowoczesnych wymogów zawdzięcza Uniwersytet ofiarności ówczesnego Ministra skarbu J. E. Dra D u n a j e w s k i e g o, i bardzo gorliwemu zajęciu się tą sprawą przez J. E. Namiestnika hr. K. B a d e n i e g o.

W najbliższej przyszłości oczekuje Uniwersytet zupełnej przebudowy gmachu głównego, któremu brak dostatecznej ilości sal wykładowych i kancelaryjnych, odpowiedniej auli i klatki schodowej; tudzież wybudowania nowego gmachu dla fizyki i zoologii. Wszystko to jest już tylko kwestyą czasu, albowiem potrzebne kroki przygotowawcze ze strony Uniwersytetu i c. k. Namiestnictwa zostały już poczynione, a c. k. Ministerstwo uznało również wyraźnie niezbędną potrzebę tych budowli; chodzi więc tylko o wykonanie. O budynkach medycznych będzie mowa we właściwym miejscu.

A teraz rzecz najdonioślejsza, która nam najbardziej na sercu leży. Znajdujemy się właśnie w przededniu ważnej i uroczystej chwili, której z upragnieniem wyglądały całe pokolenia przez z górą pół wieku.

Najjaśniejszy Pan raczył najmiłościwiej zapowiedzieć swoje przybycie do kraju w pierwszych dniach września r. b., a wśród powszechnego wesela, które ogarnia ogół narodu, z uczuciem najwyższej radości oczekuje nasz Uniwersytet tej chwili, w której Najjaśniejszy Pan w dowód Swej łaski i dobroci raczy własną ręką położyć ostatni kamień w gmachu instytutu dla anatomii i fizyologii i zainaugurować otwarcie Wydziału medycznego.

ROZDZIAŁ TRZECI.

Kronika Wydziału teologicznego.

W r. 1869/70, od którego rozpoczynamy nasze sprawozdanie, liczył Wydział teologiczny czterech zwyczajnych profesorów, t. j. X. Dr. Józefa Delkiewicza, profesora historii kościelnej, X. Dr. Franciszka Serafina Kostka, profesora teologii pastoralnej z językiem wykładowym ruskim i pedagogiki z językiem wykładowym niemieckim, X. Dr. Alberta Filarskiego, profesora teologii moralnej, i X. Dr. Klemensa Sarnickiego, profesora studium biblijnego starego przymierza i języków orientalnych; dalej trzech zastępców profesorów, t. j. X. Dr. Feliksa Zabłockiego, jako suplenta dla prawa kanonicznego, X. Dr. Sylwestra Sembratowicza, suplenta dla dogmatyki i X. Dr. Franciszka Peltza, proboszcza w Winnikach, suplenta dla studium biblijnego nowego przymierza. Nadto należeli do grona nauczycielskiego X. Dr. Rudolf Lewicki, jako habilitowany docent prywatny teologii pastoralnej z językiem wykładowym polskim, X. Dr. Gabryel Krzyżanowski, jako adjunkt wykładający katechetykę i metodykę po rusku, X. Dr. Marceli Paliwoda, jako adjunkt, i X. Jan Hausmann jako wykładający katechetykę i metodykę po polsku. Od letniego kursu tegoż roku spotykamy X. Dr. Sylwestra Sembratowicza już jako zwyczajnego profesora dogmatyki specjalnej i docenta teologii fundamentalnej, X. Dr. Józef Watzka zaś został mianowany zwyczajnym profesorem studium biblijnego nowego przymierza, przezco odpadły zastępcze wykłady X. Dr. Peltza, a wakujące zwyczajne katedry zostały obsadzone. XX. Krzyżanowski i Hausmann przestali należeć do grona nauczycielskiego, w którego skład wszedł natomiast X. Dr. Józef Mielnicki, jako adjunkt.

Rok szkolny 1870/71. i zimowy kurs roku 1871/2. nie przyniosły żadnych zmian; natomiast w letnim kusie 1871/2. spotykamy X. Dr. Ju-

liana Pełesza, dzisiejszego biskupa przemyskiego rit. graec., i X. Dr. Ludwika Klossa, jako adjunktów, w miejsce adjunktów dotychczasowych. W zimowym semestrze 1872/3. trwa stan dotychczasowy; w letnim semestrze 1872/3 spotykamy X. Dr. Rudolfa Lewickiego, jako nadzwyczajnego profesora teologii pasterskiej z wykładem polskim; miejsce X. Dr. Zabłockiego, który przestał należeć do składu grona nauczycielskiego, zajął X. Dr. Marceł Paliwoda, jako docent prawa kanonicznego, X. Dr. Pełesz, przestaje być adjunktem, a zostaje nim napowrót X. Dr. Mielnicki.

W zimowym kursie 1873/4 zmian niema. W letnim kursie 1873/4. przestaje być adjunktem X. Kloss, a zostaje nim X. Dr. Zygmunt Lenkiewicz, zaś XX. J. Hausmann i J. Krzyżanowski powracają jako nauczyciele katechetyki i metodyki z wykładem polskim i ruskim. W zimowym kursie 1874/5. niema zmian; od letniego kursu ustępuje z profesury X. Dr. Lewicki, a miejsce jego zajmuje X. Dr. Kloss, jako docent teologii pasterskiej z wykładem polskim; wykłady katechetyki i metodyki przechodzą z rąk XX. Hausmanna i Krzyżanowskiego w ręce X. Ludwika Ollendra (wykład polski) i X. Jana Wieliczki (wykład ruski); miejsce X. Dr. Lenkiewicza zajmuje jako adjunkt X. Dr. Józef Weber. W zimowym i letnim kursie 1875/6. niema żadnych zmian.

Od zimowego półrocza 1876/7. X. Dr. Ludwik Kloss jest już nadzwyczajnym profesorem teologii pasterskiej; adjunktem, w miejsce X. Mielnickiego, jest X. Małyniak Mikołaj. Letnie półrocze tegoż roku nie wykazuje zmian. W zimowym półroczu 1877/8. spotykamy X. M. Paliwodę, jako nadzwyczajnego profesora prawa kościelnego; adjunktem, w miejsce X. Webera, jest X. Emilian Lamboy; w letnim półroczu niema zmian żadnych; również w zimowym półroczu 1878/9 i w letnim półroczu 1878/9. W zimowym półroczu 1879/80 nie ma już w gronie profesorów X. Dr. Sylwestra Sembratowicza, który wyniesiony został na godność biskupa-sufragana archidiecezyi metropolitalnej lwowsko-halickiej *rit. graeci*, a dziś jest sam Metropolita Rusi halickiej; natomiast adjunktami zostali, w miejsce dotychczasowych, księża Dr. Jan Bartoszewski i Dr. Tadeusz Gromnicki, dzisiejszy profesor historii kościelnej w Uniwersytecie Jagiellońskim; docentem dogmatyki ogólnej został ks. Dr. Teofil Sembratowicz, a ks. Lamboy zastępcą profesora. W zimowym półroczu 1880/1 wyklada ks. Dr. Ludwik Kloss już jako profesor zwyczajny; w letnim półroczu niema zmian. W zimowym półroczu 1881/2. wchodzi w skład grona profesorów ks. Dr. Jan Mazurkiewicz, jako zwyczajny profesor dogmatyki specjalnej i docent teologii fundamentalnej, skutkiem czego ustępują księża Dr. Lam-

boy i Sembratowicz; letnie półrocze nie przynosi zmian żadnych, taksamo zimowe półrocze 1882/3, letnie półrocze 1882/3, i zimowe półrocze 1883/4. W letnim półroczu 1883/4 osierocony zostaje Wydział teologiczny przez śmierć ks. prof. Dr. Kostka; ks. Bartoszewski zostaje zastępcą prof. teologii moralnej, z wykładem ruskim, a do grona nauczycieli wstępuje ks. Jan Grobelski. W zimowym półroczu 1884/5 nie należy już do grona nauczycieli ks. Dr. Gromnicki, w letnim półroczu tegoż roku jest już ks. Dr. Paliwoda, profesorem zwyczajnym, a do grona nauczycieli należy ks. Alojzy Władysław Jougan. W zimowym półroczu 1885/6. jest już profesorem zwyczajnym ks. Dr. Jan Bartoszewski, w letnim półroczu 1885/6. wchodzi do grona nauczycieli ks. Dr. Józef Komarnicki, jako adjunkt, w miejsce ks. Grobelskiego. W zimowym półroczu 1886/7. nie zaszły żadne zmiany, w letnim półroczu tegoż roku nie należą już do grona nauczycieli ks. Wieliczko i Jougan, natomiast wchodzi doń ks. Dr. Ślósarz, jako adjunkt; tensam skład spotykamy w zimowym i w letnim półroczu 1887/8. W zimowym półroczu 1888/9. wychodzi z grona nauczycieli ks. Ollender, a miejsce jego zajmuje ks. Dr. Leon Wałęga, jako nauczyciel katechetyki i metodyki z wykładem polskim; ten sam stan rzeczy zachodzi w letnim półroczu 1888/9, w zimowym i letnim półroczu 1889/90. Półrocze zimowe 1890/91. zaznacza się ubytkiem trzech zwyczajnych profesorów, ks. Delkiewicza, Watzki i Mazurkiewicza, którzy przeszli w stan spoczynku; — natomiast przybywa ksiądz Dr. Tytus Myszkowski jako adjunkt. Z letnim półroczem 1890/1 obejmuje po ks. Delkiewiczu katedrę historii kościelnej ks. Dr. Eustachy Skrochowski, jako profesor zwyczajny; po ks. Mazurkiewiczu następuje na katedrze dogmatyki szczegółowej ks. Dr. Józef Bilczewski, jako profesor nadzwyczajny; następcą wreszcie ks. Watzki na katedrze nauk biblijnych Nowego Testamentu zostaje ks. dr. Józef Komarnicki, dotychczasowy nauczyciel, a oraz kanonik gremialny kapituły metrop. lwowskiej obrz. grecko-katol. W gronie innych członków Wydziału te zachodzą zmiany, że nauczycielem katechetyki i metodyki zostaje po ks. Komarnickim ks. Seweryn Toroński, adjunktem w miejsce ks. Ślósarza zostaje ks. Dr. Błażej Jaszowski, wreszcie, że ks. Dr. Józef Laskowski rozpoczyna wykłady, jako habilitowany docent prywatny filozofii chrześcijańskiej; wykład dla Uniwersytetu cenny i od dawna pożądanym. Półrocze zimowe 1891/2 przedstawia tensam obraz, który nie ulega zmianie ani w letnim półroczu 1891/2, ani w zimowym półroczu 1892/3, prócz tej jednej, że nauczyciel ks. Dr. Wałęga zostaje habilitowanym docentem prywatnym. W letnim półroczu 1892/3. widzimy już księży prof. Komarnickiego i Bilczewskiego jako

profesorów zwyczajnych; miejsce ks. Torońskiego zajmuje ks. Jan Redkiewicz, jako nauczyciel katechetyki i metodyki z językiem wykładowym ruskim, a po polsku wykłada te same przedmioty ks. Dr. Stanisław Narajewski. Zimowe półrocze 1893/4 nie przedstawia zmian żadnych; z letniem półroczem 1893/4. zachodzi zmiana smutna przez śmierć docenta ks. Dr. Laskowskiego, po którym nikt dotąd wykładów filozofii chrześcijańskiej nie podjął.

Z osobistości, które w ciągu ostatniego dwudziestopięciolecia na Wydziale teologicznym nauczały, zajmujemy się tutaj tylko temi, których główny okres działalności przypada na tę epokę¹⁾ i które albo były rzeczywistymi profesorami, albo też, choć nimi nie były, zajmują dziś w kościele i społeczeństwie wybitne stanowisko.

1. Ks. dr. Sylwester Sembratowicz, został jako prefekt studjów w grec. kat. seminaryum kleryków w r. 1865. zastępcą profesora dogmatyki a Najw. postan. z 3. grudnia 1869. zwyczajnym profesorem dogmatyki specjalnej i docentem teologii fundamentalnej. Urodzony 3. września 1836. w Dosznicy, powiatu jasielskiego, szkoły ludowe odbywał w Jasle, Gorlicach i Tarnowie do 1848., szkoły średnie w Przemysłu, Lwowie i Wiedniu; na wykłady filozoficzne i teologiczne uczęszczał, jako stypendysta grecko-unickiego instytutu Św. Atanazego Wielkiego w Rzymie, w kollegium papieża Urbana VIII. *De propaganda fide*. W r. 1860. otrzymał święcenia kapłańskie, w r. 1861. stopień doktora teologii. Powróciwszy do Galicji był kooperatorem we Florynce, potem kapelanem klasztoru i katechetą w Słowicie. Dnia 29. lutego 1879. mianowany biskupem sufraganiem grec. kat. metropolii lwowskiej, w r. 1882. objął administrację archidiecezyi lwowskiej (po ustąpieniu metropolity Józefa Sembratowicza), a dnia 20. lutego 1885. został mianowanym zaś 5. maja 1885. intronizowanym metropolitą halickim i arcybiskupem lwowskim grec. kat.

Ogłosił drukiem:

1. Розсудженіе и опроверженіе статей помѣщенной въ часописи „Слово“ въ чч. 84. до 93. съ года 1868, рочника VIII. подъ заглавіемъ: „Сходство и розница ученія православной и римской Церкви“ счисаной Православнымъ Архіепископомъ Минскимъ Кирь Антоіемъ, Львѣвъ, 1869.

2. Wydawał „Сіовъ Рускій“ od 1871. do 1879., w którym umieszczał liczne artykuły.

¹⁾ Dlatego nie mówimy tu n. p. o Ks. Drze F. Zabłockim, którego główny okres działalności przypada na epokę poprzednią, i którego biografia jest z tego powodu skreślona w części pierwszej.

Jako Metropolita jest członkiem (a z nominacji Najj. Pana Wice-marszałkiem) Sejmu krajowego i Izby Panów Rady Państwa; jest także Jego Ces. i król. Apost. Mości rzeczywistym tajnym Radcą. — W Sejmie występował wielokrotnie jako gorący obrońca ruskiej polityki ugodowej wobec Polaków, niezłomnego trwania przy Unii kościelnej i bezwzględnej wierności dla Monarchy i Państwa austriackiego, a ze stanowczym potępieniem wszelkich przeciwnych dążeń.

2. Ks. Dr. Julian Pelesz, został adjunktem na Wydziale teologicznym w r. 1872. w lecie. Był wtedy prefektem studyów w grec. kat. seminaryum metropolitalnem. Urodzony 3. stycznia 1843. w Smerekowcu, powiecie jasielskim, szkoły ludowe ukończył w Jaśle, średnie w Preszowie na Węgrzech i w Przemyślu, egzamen dojrzałości złożył w r. 1863., studia teologiczne odbył w Wiedniu; dnia 13. października 1867. wyświęcony na kapłana, stopień doktora św. teologii uzyskał dnia 10. maja 1870. na Uniwersytecie Wiedeńskim. Opuściwszy Lwów był prefektem studyów w seminaryum przemyskiem. W r. 1874—1883. był proboszczem u Św. Barbary w Wiedniu i rektorem seminaryum centralnego dla grec. kat. kleryków tamże; od 1883—1885. archidyakonem i dziekanem grec. kat. kapituły metropolitalnej, w r. 1885. mianowany i konsekrowany na pierwszego grec. kat. biskupa w Stanisławowie; od r. 1890. przeniesiony na stolicę biskupią w Przemyślu.

Jako biskup jest członkiem Sejmu krajowego, w którym wypowiedział na sesyi r. 1885/6 pamiętną mowę, protestującą przeciw głosom o rzekomem zaoktrojowaniu i upadku Unii Cerkwi ruskiej z Rzymem.

Ogłosił drukiem:

1. Пастырское богословіе 1876. і 1877.
2. Учебникъ католицкои религіи для высшихъ класъ школъ-среднихъ пбеля Антонія Ваплера. Ч. I. Введеніе и доказъ истинны католицкои Религіи, Львѡвъ, 1876.
Часть II. Наука католицкои вѣры, Львѡвъ, 1878.
3. Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. I. Bd. Von den ältesten Zeiten bis zur Wiederherstellung der Union der ruthenischen Kirche mit Rom (1595). Wien, 1878.
4. Bd. II. Von der Wiederherstellung der Union mit Rom bis auf die Gegenwart (1596—1879), Wien, 1880.
5. Розправа о духовнѡмъ урядовѡмъ стилю яко дополненіе пастырского богословія, Вѣденѣ, 1878.
6. Był współpracownikiem »Ruskiego Syonu« od 1871—1875. і 1877—1879., wreszcie w r. 1883., і ogłaszał w nim liczne artykuły.

3. Ks. Dr. Franciszek Kostek został w r. 1855. zastępcą profesora teologii pastoralnej z wykładem ruskim; w r. 1865. doktoryzował się z teologii, przedłożywszy rozprawę „*De iureiurando*“. Był wtedy prefektem studyów w grec. kat. seminaryum. W r. 1867. został zwyczajnym profesorem teologii pasterskiej z wykładem ruskim. Wykładał także zastępczo pedagogię na Wydziale teologicznym i filozoficznym, dopóki nie znalazły się dla tych wykładów specjalne siły. Był kanonikiem honorowym grec. kat. kapituły przemyskiej, kawalerem orderu Franciszka Józefa, egzaminatorem prosynodalnym, radcą konsystoryalnym i członkiem sądu w sprawach małżeńskich przy grec. kat. konsystorzu metropolitalnym lwowskim, członkiem Rady miasta Lwowa; był dawniej dyrektorem ruskiego seminaryum preparandów nauczycielskich we Lwowie. Cztery razy był dziekanem, a w r. 1870/1. Rektorem Uniwersytetu (j. n. rozdz. XII).

4. Ks. Dr. Rudolf Lewicki został w r. 1865, jako prefekt studyów w łącz. seminaryum kleryków we Lwowie, mianowany drugim adjunktem na Wydziale teologicznym, w r. 1868. docentem teologii pasterskiej z polskim wykładem, a Najw. post. z 13. lutego 1872. nadzwyczajnym jej profesorem; w r. 1874. opuścił Uniwersytet, przyjmując probostwo w Uhnowie. Urodzony w r. 1833. w Próchniku, w powiecie jarosławskim, ukończył szkoły niższe prywatnie, szkoły średnie i studia teologiczne we Lwowie, stopień doktora św. Teologii otrzymał na Uniwersytecie lwowskim, wyświęcony został na kapłana w r. 1857. Z probostwa w Uhnowie powołany został w r. 1883. do krajowej Rady szkolnej, do której dotąd należy; w r. 1886. został kanonikiem kapituły katedralnej lwowskiej obrz. łącz. i wtedy opuścił probostwo. Jest dyrektorem zakładu dla sierót chłopców, u Św. Antoniego.

5. Ks. Dr. Tadeusz Gromnicki, były adjunkt na Wydziale teologicznym od 1880. do 1884. Urodzony w r. 1851, jest od r. 1884. nadzwyczajnym a od r. 1890. zwyczajnym profesorem prawa kanonicznego na Wydziale teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przed opuszczeniem Lwowa, ogłosił drukiem a) ŚŚ. Cyryl i Metody, (Rozprawy Wydz. hist. filozof. Akademii Umiejętności w Krakowie, tom X—XII). b) Lwów (miasto, historia i stan jego) w Encyklopedyi kościelnej tom XII, c) Lwowskie arcybiskupstwo obrz. łącz. (tamże). Więcej szczegółów o nim patrz w Kronice Uniwersytetu Jagiellońskiego 1864—1887 na str. 112.

6. Ks. Dr. Jan Mazurkiewicz, uzyskał stopień doktora św. teologii na Uniwersytecie wiedeńskim w r. 1853; był następnie zastępcą profesora fundamentalnej teologii i dogmatyki w łańcuchskim seminaryum biskupim w Przemyślu; a będąc tamże od r. 1856. rzeczywistym pro-

fesorem, został Najw. postan. z 9. maja 1881. mianowany zwyczajnym profesorem dogmatyki specjalnej i teologii fundamentalnej w Uniwersytecie lwowskim; jest honorowym kanonikiem łącz. kapituły w Przemyśle, otrzymał tytuł nadwornego kapelana J. C. i K. Apostolskiej Mości. W r. 1885/6 był dziekanem Fakultetu teologicznego. Od dnia 31. lipca 1890. przeszedł w stan spoczynku (reskr. Min. Wyzn. i Ośw. z 16. kwietnia 1890. l. 669).

7. Ks. Dr. Józef Watzka, urodz. 1. kwietnia 1831. w Niepołomicach, odbył szkoły średnie i studia teologiczne w Tarnowie, w tamtejszym gimnazjum i w biskupim seminarium. Święcenia kapłańskie otrzymał w r. 1853, poczem był kooperatorem w Tuchowie, Radłowie i Białej, kształcił się w wyższym zakładzie duchownym *ad Sct. Augustinum*, i otrzymał stopień doktora św. Teologii r. 1860. na Uniwersytecie wiedeńskim. W r. 1860. poręczono mu prowizorycznie, a w r. 1861. stałe profesurę studium biblijnego nowego przymierza w seminarium biskupim w Tarnowie, a od r. 1863. suplenturę teologii moralnej tamże. Najw. postan. z 3. grudnia 1869. mianowany zwyczajnym profesorem studium biblijnego nowego przymierza w Uniwersytecie lwowskim. Najw. postan. z 10. kwietnia 1890. przeniesiony został w stan spoczynku.

Był kilkakrotnie dziekanem Wydziału teolog. (j. n. rozdz. XII). Zamikowany przyrodnik, stworzył wspólną kolekcję motyli, którą Uniwersytet lwowski nabył dla swych zbiorów.

8. Ks. Dr. Józef Delkiewicz został w r. 1860. jako prefekt studjów w grec. kat. seminarium kleryków mianowany zastępcą profesora historii kościelnej. Studya teologiczne odbył w Wiedniu *ad Sct. Augustinum*, doktorat teologii uzyskał na Uniwersytecie wiedeńskim. Zdawszy następnie przepisany egzamen konkursowy i odbywszy próbny wykład na temat »*De cruciatis earumque origine*«, został mianowany Najw. postan. z dnia 5. grudnia 1864. zwyczajnym profesorem historii kościelnej. W r. 1883. powierzono mu także wykłady pedagogiki w języku ruskim. Najw. postan. z 10. kwietnia 1896. przeniesiony został w stan spoczynku.

Był Rektorem Uniwersytetu w r. 1867/8, i kilkakrotnie dziekanem (j. n. rozdz. XII). Jest kanonikiem honorowym grec. kat. kapituły przemyskiej.

9. Ks. Dr. Józef Laskowski, rzeczywisty nauczyciel religii w wyższej szkole realnej lwowskiej, habilitował się na prywatnego docenta filozofii chrześcijańskiej na podstawie pracy naukowej »*De cognitione humana, ad mentem Doctoris Angelici S. Thomae Aquinatis*« ogłoszonej drukiem we Lwowie, I. drukarnia związkowa 1889., (z pomocą subwencji ministerjalnej), i wykładu habilitacyjnego »*De relatione philoso-*

phiae ad theologiam, ac inde resultante ratione prosequendi.» (Uchwała grona profesorów z 28. stycznia 1890). Wkrótce potem, uchwałą z dnia 19. maja 1890. zaproponowało grono profesorów Ks. Dr. Laskowskiego nazwę wyczejnego profesora chrześcijańskiej filozofii i dogmatyki ogólnej, chcąc oba te przedmioty złączyć w jedną całość pod nazwą filozofii katolickiej lub filozofii religii. Jednakowoż ks. L. wkrótce potem zapadł ciężko na zdrowiu, a w styczniu b. r. zakończył życie.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

Kronika Wydziału prawniczego.

W półroczu zimowem roku szkolnego 1869/70. składał się Wydział prawa i umiejętności politycznych z ośmiu profesorów zwyczajnych, czterech profesorów nadzwyczajnych, pięciu habilitowanych docentów prywatnych i dwóch suplentów. Do pierwszych należeli: *a)* Dr. Henryk Brunner, profesor historii prawa i państwa niemieckiego, następnie profesor w Pradze, a dziś jedna z ozdób wszechnicy w Berlinie i pierwszorzędną w dziedzinie swej nauki powaga¹⁾; *b)* Dr. Franciszek Kotter profesor prawa rzymskiego i kościelnego, *c)* Dr. Jan Pazdiera, prof. umiejętności politycznych, później profesor w Innsbrucku; *d)* Dr. Andrzej Fangor, prof. austriackiego prawa cywilnego i dawnego prawa prywatnego polskiego; *e)* Dr. Fryderyk Rulf, prof. prawa karnego i filozofii prawa, później profesor Uniwersytetu w Pradze; *f)* Dr. Eugeniusz Mor zu Morberg und Suneg, prof. austriackiego postępowania w sprawach cywilnych, prawa handlowego i wekslowego; *g)* Dr. Józef Zielonacki, prof. prawa rzymskiego, z językiem wykładowym polskim; *h)* Dr. Jan Bayer, prof. austriackiego ustawodawstwa skarbowego i administracyjnego. Nadzwyczajnymi profesorami byli: *a)* Dr. Maurycy Kabat, profesor austr. procesu cywilnego, z językiem wykładowym polskim; *b)* Dr. Ferdynand Źródłowski, profesor austr. prawa prywatnego, z językiem wykładowym polskim; *c)* Dr. Franciszek Gatscher, prof. medycyny sądowej; *d)* Jan Honczik, prof. rachunkowości państwowej. — Docentami byli: *a)* Dr. Leon Biliński, docent ekonomii społecznej, wykładał już po polsku; *b)* Dr. Feliks Gry-

¹⁾ Patrz Część pierwsza.

ziecki, docent i suplent prawa karnego, z językiem wykładowym polskim; c) Dr. Leonard Piętak, docent i suplent prawa handlowego i wekslowego, z wykładem polskim; d) Dr. Stanisław Zborowski, docent prywatny prawa polskiego i jego historii, z wykładem polskim; e) Dr. Tadeusz Pilat, docent ekonomii społecznej z językiem wykładowym polskim. Suplentami wreszcie byli: a) Dr. Emil Łopuszański, adjunkt c. k. Prokuratoryi Skarbu, dla ruskiej katedry austr. procesu cywilnego; b) Dr. Jan Dobrzański, dla ruskiej katedry austr. prawa karnego. W letnim kursie 1869/70. nie spotykamy już w składzie Wydziału Dra Bayera, który w r. 1870. zakończył życie; natomiast wchodzi doń Dr. Józef Mosing, jako docent prywatny prawa karnego, z wykładem polskim. Rok 1870/1. (kurs zimowy) przynosi dalsze zmiany; ustępuje tyle zasłużony Prof. Zielonacki, opuszcza Lwów prof. Brunner, jego następcą zostaje dr. Buhl, dotychczasowy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego; Dr. Maurycy Kabat jest już zwyczajnym profesorem, Dr. Gryziecki i Dr. Piętak są nadzwyczajnymi profesorami, Dr. Zborowski umiera, a śmierć ta zadaje cios dotkliwy nauce i Uniwersytetowi, wreszcie Dr. Dobrzański habilituje się na docenta prywatnego, a Dr. Mosing ustępuje z docentury. Z letnim kursem 1870/1. ustępuje z katedry prof. Mora, natomiast przybywa 3 suplentów Dr. Raban br. Canstein dla prawa handlowego i wekslowego, z wykładem niemieckim (na miejsce prof. Mora), były docent Dr. Józef Mosing dla procesu cywilnego z wykładem niemieckim (na miejsce prof. Mora), i adjunkt Prokuratoryi Skarbu, Dr. Władysław Srokowski, dla austr. prawa cywilnego, z wykładem ruskim. — Z zimowem półroczem 1871/2. ustępuje z katedry Dr. Pazdiera, a Dr. Leon Biliński zostaje nadzwyczajnym profesorem umiejętności politycznych i suplentem austr. prawodawstwa administracyjnego; nadzwyczajna profesura Dra Leonarda Piętaka zostaje rozszerzoną i na prawo rzymskie, z językiem wykładowym polskim; prof. Gatscher i Honczik przestają należeć (pierwszy skutkiem powołania go na katedrę wiedeńską) do grona Wydziału, Dr. Mosing występuje znów jako docent prawa karnego z wykładem polskim. Zmiany te spowodowane zostały przede wszystkim znanem nam już Najw. postan. z dnia 4. lipca 1871., wchodzącem z tym kursem w życie. To też od letniego kursu 1871/2. funguje już prof. Żródłowski, jako docent prawa rzymskiego, z językiem wykładowym polskim, Dr. Pilat otrzymuje rozszerzenie swej *veniae legendi* na austr. statystykę, (na naukę administracji i politykę ekonomiczną miał ją już od zimowego kursu 1870/1); p. Stefan Kózma, sekretarz Uniwersytetu, zostaje suplentem, a p. Teodor Kulczycki, radca rachunkowy c. k. krajowej Dyrekcji Skarbu, prywatnym docen-

tem nauki rachunkowości państwowej, z wykładem polskim. Z rozpoczęciem roku szkolnego 1872/3. nie należeli już do grona Wydziału prof. Rulf i Kottler, jakkolwiek nazwiska ich wymienione są jeszcze w składzie osobowym, tak że Najw. postan. z 4. lipca 1871. weszło z tym rokiem w życie w całej pełni, z wyjątkiem co do osoby prof. Buhla. Z dalszych zmian z tego półrocza wymienić jeszcze należy powołanie Dra Józefa Weigla na suplenta medycyny sądowej, opuszczenie uniwersytetu przez Dra Cansteina, i przedwczesną śmierć Dra Mosinga.

W letnim kursie 1872/3. widzimy już Dra Żródłowskiego zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego, a Dra Pilata nadzwyczajnym prof. statystyki i prawa administracyjnego. Miejsce Dra Srokowskiego zajął Dr. Aleksander Ogonowski jako zastępca prof. austr. prawa cywilnego z wykładem ruskim, a wykłady prawa kościelnego objął w charakterze suplenta Dr. Edward Rittner. Do grona docentów przybył Dr. Józef Tyminiński, sekretarz c. k. krajowej Dyrekcji Skarbu, jako docent ustawodawstwa skarbowego. W zimowym półroczu 1873/4. grono to zasila się poważnie przez przeprowadzenie habilitacji Dra Rittnera, i przez habilitację Dra Augusta Bálásitsa, jako prywatnego docenta procesu cywilnego, tudzież Dra Rabana hr. Cansteina, jako prywatnego docenta austr. prawa handlowego i wekslowego. Od letniego półrocza tegoż roku ustępuje Dr. Łopuszański; również nie spotykamy w tem półroczu nazwiska Dra Ogonowskiego. W zimowym półroczu 1874/5. zastajemy Dra Leona Bilińskiego zwyczajnym profesorem ekonomii społecznej; Dr. Aleksander Ogonowski jest już habilitowanym docentem prywatnym swego przedmiotu; nazwisko Dra Tyminińskiego znika ze spisu. W letnim półroczu 1874/5. zastajemy Dra Edwarda Rittnera nadzwyczajnym profesorem prawa kanonicznego. W zimowym półroczu 1875/6. nie należy już Dr. Canstein do grona Wydziału, powołany na katedrę w Czerniowcach. W letnim półroczu zmian niema.

Od zimowego półrocza 1876/7. widzimy Dr. Leonarda Piętaka zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego, handlowego i wekslowego; w letnim półroczu niema zmian. Od zimowego półrocza 1877/8. zastajemy Dr. Rittnera zwyczajnym profesorem prawa kanonicznego, a Dr. Ogonowskiego nadzwyczajnym profesorem prawa cywilnego austr. z wykładem ruskim; grono docentów prywatnych zasila się wstąpieniem Dr. Ernesta Tilla, jako docenta austr. prawa cywilnego, i Dr. Stanisława Szachowskiego, jako docenta prawa rzymskiego. Letnie półrocze 1877/8. nie przedstawia żadnych zmian, również jak zimowe półrocze 1878/9. W letnim półroczu 1878/9. zastajemy Dr. Pilata jako zwyczajnego profesora swoich przedmiotów, a Dr. Gustawa Roszkow-

skiego jako nadzwyczajnego profesora filozofii prawa i prawa międzynarodowego. W miejsce Dr. Weigla wstępuje Dr. Longin Feigel, jako docent prywatny medycyny sądowej. Tensam stan przedstawia się nam w zimowym półroczu 1879/80. i w letnim półroczu 1879/80. Zimowe półrocze 1880/1. zaznacza się nominacją Dr. Błasitsa nadzwyczajnym profesorem procesu cywilnego, ustąpieniem suplenta Koźmy i habilitacją Dr. Józefa Kleczyńskiego na prywatnego docenta statystyki. Już z następującym letnim półroczem jednak mianowany zostaje Dr. Kleczyński nadzwyczajnym profesorem na Uniwersytecie Jagiellońskim, jako jeden z następców Dr. Dunajewskiego, powołanego na Ministra skarbu, mianowicie jako profesor statystyki i austriackiego prawa administracyjnego. Letnie półrocze mija bez zmian. W r. 1881/2. w półroczu zimowym wchodzi do grona nauczycielskiego Dr. Aleksander Janowicz, jako habilitowany docent prywatny procesu cywilnego. Letni kurs 1881/2. nie przedstawia zmian. W zimowym półroczu 1882/3. występuje Dr. Aleksander Ogonowski już jako zwyczajny profesor prawa cywilnego z wykładem ruskim, a Dr. Aleksander Janowicz uzyskał docenturę także z historii prawa i państwa niemieckiego. Z letnim półroczem 1882/3. wchodzi do grona nauczycielskiego Dr. Stanisław Starzyński, jako habilitowany docent prywatny austriackiego prawa politycznego. W ciągu lata 1883. umiera Dr. Buhl; od letniego półrocza 1883/4. ustępuje z Uniwersytetu zasłużony Dr. Kabat; natomiast Dr. Feigel zostaje nadzwyczajnym profesorem medycyny sądowej, a Dr. A. Janowicz nadzwyczajnym profesorem historii państwa i prawa niemieckiego.

W ciągu zimowego półrocza 1884/5. umiera Dr. Fangor, a Dr. Oswald Balzer rozpoczyna w charakterze prywatnego docenta wykłady prawa polskiego. Letnie półrocze tegoż roku nie przedstawia żadnych zmian. Z zimowym półroczem 1885/6. obejmuje c. k. radca rachunkowy krajowej Dyrekcyi skarbu, p. Antoni Czerny, wykłady rachunkowości państwowej, jako prowizoryczny suplent. Letnie półrocze tegoż roku zaznacza się dla Wydziału dotkliwą stratą, gdyż Dr. Edward Rittner opuścił go skutkiem wejścia w skład c. k. Namiestnictwa i Rady szkolnej krajowej. Z zimowym półroczem 1886/7. spotykamy w składzie Wydziału Dra Józefa Kasznicę, jako ordynariusza i następcę Dr. Rittnera na katedrze prawa kanonicznego; tudzież Dra Piotra Stebelskiego, jako habilitowanego docenta prywatnego dla prawa karnego z wykładem ruskim. Letnie półrocze 1886/7. przynosi nam Dr. Błasitsa, jako zwyczajnego profesora procesu cywilnego; tudzież Dr. Leona hr. Pinińskiego, jako habilitowanego docenta prywatnego prawa rzymskiego. W zimowym półroczu 1887/8. umiera Dr. Kasznica po ledwie jedno-

rocznej na naszym Uniwersytecie działalności. Dr. Janowicz działa w tem półroczu już jako zwyczajny profesor niemieckiego, a Dr. Balzer jako nadzwyczajny profesor polskiego prawa; z letniem półroczem 1887/8. zalicza się do składu grona nauczycielskiego Dr. Władysław Ostrożyński, jako habilitowany docent prywatny prawa karnego. Od zimowego półrocza 1888/9. przestaje należeć p. Teodor Kulczycki do naszego grona; w tegoż ciągu zostaje Dr. G. Roszkowski zwyczajnym profesorem, Dr. Władysław Abraham obejmuje spuściznę po Rittnerze i Kasznicy, jako nadzwyczajny profesor prawa kanonicznego, a Dr. Stanisław Starzyński zostaje nadzwyczajnym profesorem powszechnego i austriackiego prawa politycznego, przez co katedra ta, od dawna systemizowana, ale zawsze suplowana, otrzymuje po raz pierwszy osobnego reprezentanta. Z letniem półroczem 1888/9. rozpoczyna wykładać Dr. Adolf Heck jako habilitowany docent prawa karnego. Zimowe półrocze 1889/90. nie przedstawia żadnych zmian, prócz tej jednej, iż suplent p. Czerny zostaje habilitowanym docentem swego przedmiotu. Od letniego półrocza 1889/90. przeszedł prof. Dr. Źródłowski w stan spoczynku, Dr. hr. Piniński ustąpił z docentury, a Dr. Stanisław Głębiński, poprzednio już suplent ekonomii społecznej, wykłada jako habilitowany docent prywatny ekonomię. Zimowe półrocze 1890/91. zaznacza się smutnym faktem śmierci prof. Al. Ogonowskiego; natomiast Dr. O. Balzer jest już w tym czasie profesorem zwyczajnym; w ciągu półrocza następuje także nominacya prof. Abrahama zwyczajnym profesorem, a Dr. Heck ustępuje z docentury. Z letniem półroczem 1890/1. zalicza się do grona nauczycieli Dr. Władysław Pilał, jako habilitowany docent prywatny ekonomii społecznej, przez przeniesienie jego *veniae legendi* z Wydziału prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim na nasz Wydział. Z zimowym półroczem 1891/2. zostaje Dr. Feliks Gryziecki zwyczajnym profesorem prawa karnego a *venia legendi* Dr. Głębińskiego zostaje rozszerzoną i na skarbowość. W ciągu tegoż półrocza poniósł nasz Wydział ciężką stratę przez ustąpienie prof. Dr. Leona Bilińskiego wskutek powołania go na stanowisko Prezydenta generalnej Dyrekcji c. k. austriackich kolei państwowych. Letni kurs 1891/2. nie przyniósł żadnych zmian. Od zimowego półrocza 1892/3. zostaje zwyczajnym profesorem Dr. St. Starzyński, a drugą katedrę prawa rzymskiego obejmuje (po prof. Źródłowskim) były docent Dr. Leon hr. Piniński. Docenci Dr. Stebelski i Ostrożyński zostają nadzwyczajnymi profesorami, pierwszy z wykładem ruskim. W ciągu półrocza wreszcie zostaje nadzwyczajnym profesorem ekonomii politycznej docent Dr. Stanisław Głębiński. Od letniego półrocza 1892/3. uzyskuje Wydział prawniczy drugą katedrę

ekonomii społecznej, którą obejmuje równocześnie Dr. Władysław Ochenkowski, dotychczasowy profesor w Monasterze (Münster), w charakterze zwyczajnego profesora. W zimowym półroczu 1893/4. spotyka nas bolesna strata przez śmierć profesora Dr. Feigla; natomiast pozyskał nasz Wydział znakomitą siłę naukową i nauczycielską przez powołanie Wiceprezydenta Rady szkolnej krajowej i byłego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, Dr. Michała Bobrzyńskiego w charakterze honorowego profesora prawa polskiego i niemieckiego. Pierwszy to wypadek i przykład profesury honorowej w dziejach nie tylko Wydziału prawniczego, ale całego Uniwersytetu lwowskiego.

Letnie półroczu 1893/4. nie przyniosło zmian żadnych.

Przechodzimy teraz do naszkicowania życia i działalności tych profesorów i docentów, których główny okres pracy w Uniwersytecie przypada na epokę po r. 1869 ¹⁾ a którzy dziś już do składu Uniwersytetu nie należą. Wyjątek czynimy tylko co do profesorów Fangora i Zielonackiego, gdyż pierwszy działał po r. 1869. jeszcze lat 15, a drugiego nazwisko jest bardzo ściśle związane z naszą epoką jako pioniera i głównego bojownika polonizacji Uniwersytetu (patrz rozdział pierwszy).

1. Dr. Andrzej Fangor był już od r. 1841—1845. adjunktem na Wydziale prawa; potem w r. 1847. mianowany supletem »für den Geschäftsstyl«, dla niektórych działów postępowania sądowo-cywilnego, prawa handlowego i wekslowego, dla dawnego prawa polskiego «u. die Manipulation» przy Uniwersytecie Jagiellońskim. W r. 1849. został zwyczajnym profesorem austr. prawa prywatnego w Uniwersytecie lwowskim. Reskryptem ministeryalnym z 14. czerwca 1855. l. 7.584 poruczono mu także wykłady prawa polskiego; a reskr. ministr. z 24. sierpnia 1870. l. 568. wykłady prawa górniczego. Od r. 1882 rozszerzono jego obowiązek wykładów prawa polskiego. W ciągu swej długoletniej służby profesorskiej był Dr. Fangor w r. 1859/60. Rektorem Uniwersytetu, a wielokrotnie dziekanem Wydziału prawa. Był członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału sądowego i oddziału prawno-historycznego, tego ostatniego był później wice-prezesem, a w końcu prezesem. Od r. 1847. do 1865. był także adwokatem krajowym. Był jedynym Polakiem w gronie profesorów prawa, od początku swej działalności aż do powołania Zielonackiego w r. 1857. Temu ostatniemu

¹⁾ Z tego powodu wiadomości dotyczące profesorów Brunnera, Kottera, Pazdiery, Rulfa, Mora, Bayera, Gatschera, Honczika znaleźć można tylko w części pierwszej.

dopomagał w jego usiłowaniach, dążących do nadania Uniwersytetowi charakteru narodowego. Zmarł d. 23. listopada 1884¹⁾.

2. Dr. Józefat Zielonacki, zwyczajny profesor prawa rzymskiego w Pradze, został mianowany Najw. post. z 23. czerwca 1857. zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu w Uniwersytecie lwowskim. Urodził się w Goniczkach, w W. Ks. Poznańskim w r. 1818²⁾, studia uniwersyteckie ukończył w Berlinie i tam otrzymał stopień doktora praw, napisawszy dySSERTACJĘ p. t. *Controversiae juris Romani de successione contra testamenta et bonorum possessione secundum tabulas*, ogłoszoną drukiem w Berlinie 1845. W r. 1849. habilitował się we Wrocławiu jako docent prywatny prawa rzymskiego, i wkrótce potem otrzymał katedrę tego przedmiotu w Uniwersytecie Jagiellońskim. W r. 1852. usunięty z krakowskiej Wszechnicy ze względów politycznych, razem z Z. A. Helclem, Wincentym Polem i Ant. Małeckim, zajął katedrę prawa rzymskiego w Insbrucku, później w Pradze, a wreszcie we Lwowie, gdzie pozostawał do r. 1870, w którym z powodu nadwątlonego zdrowia przeszedł na mocy Najw. postan. z 16. lipca 1870. l. 6557. na własne żądanie w stan spoczynku. W r. 1861. był dziekanem Wydziału prawa. Od samego założenia Akademii Umiejętności w Krakowie był jej czynnym członkiem, a od r. 1867—1873. członkiem austriackiego Trybunału Stanu. W r. 1884. zmarł w miejscu swego urodzenia, powróciwszy tam na wypoczynek po długiej życia wędrówce.

Osobistość ś. p. prof. Zielonackiego podwójnie ma dla nas znaczenie; raz że, jak trafnie zauważano, przez dłuższy przeciąg czasu jego imię prawie samo jedno stanowiło całą polską literaturę w dziedzinie prawa rzymskiego, powtóre, że na dawnym lwowskim Wydziale prawa przed r. 1867. on był jedynym profesorem, świadomym właściwych celów, do których prowadzić należało tutejszą młodzież akademicką, i był obok prof. Fangora, a przez jeden rok (1860/1) i prof. Dunajewskiego, jedynym profesorem-rodakiem, a jako taki doradcą i opiekunem młodzieży. On też położył niespożyte zasługi około nadania Uniwersytetowi charakteru narodowego, jakto w pierwszej części wykazano; stanowczo i konsekwentnie prowadził w tym celu akcję, a raczej walkę, uwieńczoną wkońcu pomyślnym skutkiem. Umiał wymusić sobie uznanie nawet ze strony niechętnych.

Ogłosił drukiem:

I. Szereg mniejszych rozpraw, umieszczonych w Haimerl's Vierteljahresschrift, jako to:

¹⁾ Patrz wspomnienie pośmiertne w Nr. 48. Przegl. sądow. i admin. z r. 1884.

²⁾ Daty podajemy według nekrologu ś. p. Zielonackiego, umieszczonego na str. 161. Przeglądu sądow. i admin. z 1884, pióra prof. Piętaka.

a) Über den Begriff des Besitzes (IV. Bd., 1859).

b) Über die *iura in re* im Allgemeinen, u. die Servituten insbesondere (VI. 1860).

c) *Causa possessionis, iusta possessio*, u. Ersitzungstitel nach gemeinem Rechte (XV. 1865).

II. Mniejsze rozprawy, umieszczane w Czasopiśmie b. Towarzystwa naukowego w Krakowie, tudzież w Czasopiśmie poświęconem prawu i umiejętnościom politycznym w Krakowie; w tem ostatniem rozprawa p. t.: »O zasiedzeniu dziedzictwa według dawnego prawa rzymskiego«, (rok 1863, str. 711.):

III. Dzieła wydane po polsku osobno, lub w publikacjach Akademii Umiejętności:

1) Nauka o posiadaniu i zasiedzeniu własności według prawa rzymskiego. Lwów 1862.

2) Pandekta, czyli wykład prawa rzymskiego, 2. tomy, 1. wyd. Kraków 1862,3; 2. wyd. Kraków, 1870,1.

3) Zastosowanie ustaw pod względem czasu (Rozprawy Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej. w Krakowie tom. II. 1874).

4) Czy według prawa rzymskiego można było zasiedzieć na mocy wyroku, a w ogólności: jak prawo rzymskie pojmowało tytuł zasiedzenia? (tamże VI. 1876).

Dzieła wydane po niemiecku:

1) Kritische Erörterungen über die Servitutenlehre nach dem römischen Rechte, nebst einem Anhang über das *Interdictum uti possidetis*. Wrocław 1849.

2) Der Besitz nach dem römischen Rechte. Lwów 1859.

3) Drei Abhandlungen aus dem römischen Rechte. Lwów 1859.

3. Dr. Maurycy Kabat był jednym z tych profesorów, których zamianowano na Wydziale prawa w skutek systemizowania Najw. postan. z 25. lutego 1867. trzech nadzwyczajnych katedr polskich, a z jego nazwiskiem, jako najpierwej ze wszystkich zamianowanego, łączy się początek odrodzenia Wydziału prawa. Urodził się d. 5. września 1814, w r. 1838. uzyskał stopień doktora prawa, a już w 1839. został mianowany adjunktem studyów prawno-politycznych dla prawa natury, prawa karnego, umiejętności politycznych i statystyki, w kilka miesięcy zaś później suplentem dla dawnego prawa polskiego, prawa handlowego i wekslowego i procesu cywilnego, i działał w tym charakterze do 14. marca 1841. Później poświęcił się adwokaturze, ale gdy tylko nadeszła era nadania Uniwersytetowi charakteru narodowego, został Dr. Kabat, na propozycję grona profesorów, a z pominięciem wielu współubiegających się, mianowany w kwietniu 1867. suplentem, a Najw. postan. z 24.

czerwca 1867. nadzwyczajnym profesorem procesu cywilnego z językiem wykładowym polskim, zaś Najwyższem postanowieniem z d. 11. czerwca 1870. został mianowany zwyczajnym profesorem tego przedmiotu.

Za czasów profesury był Rektorem Uniwersytetu w 1874/5. i dziekanem Wydziału prawa. (j. n. rozdz. XII). Od r. 1855. był członkiem, a od r. 1871. wiceprezesem komisji egzaminacyjnej rządowej oddziału sądowego.

Jako adwokat, którą to czynność zatrzymał i podczas profesury, należał do pierwszorzędných, tak ze względu na zdolności, jak i na niezmiernie nieskalaną czystość charakteru, które to przymioty postawiły go od razu w rzędzie najbardziej poszukiwanych i nieograniczone zaufanie swych klientów posiadających rzeczników i obrońców. Było to ofiarą z jego strony, iż swobodniejszą działalność adwokacką ograniczył przez przyjęcie profesury na rzecz żmudnej pracy naukowej i nauczycielskiej, w której położył wybitne zasługi. W r. 1858. brał udział w obradach komisji powołanej do zaopiniowania projektu nowej powszechnej ustawy o postępowaniu sądowo-cywilnem. Był prezydentem lwowskiej Izby adwokatów, i przed profesurą, syndykiem miasta Lwowa ¹⁾.

Od r. 1865—1876. był posłem na Sejm krajowy; od r. 1870 do 1879. posłem do Rady Państwa; bywał kilkakrotnie członkiem austriackiej delegacji dla spraw wspólnych.

Posiadał order żelaznej korony III. klasy. Przy ustąpieniu z profesury (które nastąpiło Najw. postan. z 15. października 1883.) otrzymał wyrazy Najw. uznania za znakomite usługi w zawodzie nauczycielskim.

Oprócz kilku drobniejszych rozpraw, ogłoszonych dawniej w czasopismach prawniczych, wydał:

- 1) Postępowanie sądowe w sprawach drobiazgowych, 1. wydanie. Lwów 1873, str. 218; 2. wydanie 1879.
- 2) O procesie cywilnym. Lwów 1881.
- 3) O dowodach w procesie cywilnym, z uwzględnieniem nowszych reform ustawodawczych. Lwów 1882., str. 268.
- 4) O prawnym stosunku wierzycieli rozwiązanego Zakładu kredytowego ziemskiego (Przegl. sąd. i admin. 1884).

Od chwili swego wejścia do Uniwersytetu był gorliwym obrońcą praw języka polskiego, jakto już w pierwszej części przedstawiono,

¹⁾ Pięknie skreślił działalność adwokacką i całe znaczenie osobistości Kabata w politycznym i narodowym życiu prof. Al. Janowicz w nekrologu umieszczonym w Przegl. sąd. i admin. z 1891. str. 39.

i walczył wespół z prof. Zielonackim konsekwentnie i wytrwale o przekształcenie Uniwersytetu lwowskiego w instytucję narodową.

Z sejmowej jego działalności należy podnieść, że zaraz w r. 1865. został wybrany z całego Sejmu zastępcą członka Wydziału krajowego, że był na sesji r. 1865/6 referentem wniosków co do języka urzędowego w Sejmie, a na podstawie jego referatu zapadłe uchwały są podstawą stanu rzeczy do dziś istniejącego; że na tejże samej sesji postawił wniosek i był referentem ustawy (z 10. czerwca 1866.), dotyczącej obwieszczenia ustaw krajowych; że w tej samej sesji uczynił wniosek dotyczący reformy szkół średnich, a zawierający myśl utworzenia osobnej władzy szkolnej krajowej, niezależnej od władz krajowych politycznych, żądający wprowadzenia języka krajowego jako wykładowego dla wszystkich przedmiotów, żądający dalej stosownego przekształcenia fakultetu filozoficznego na Wszechnicy lwowskiej, odpowiednio do potrzeb gimnazyów krajowych, a zwłaszcza ustanowienia katedry pedagogii wyższej; domagający się dalej ustanowienia krajowej komisji egzaminacyjnej, tudzież komisji do układania i wydawania wszystkich książek szkolnych pod zarządem Wydziału krajowego. Motywując swój wniosek w Izbie wspominał, że pierwotny plan edukacyjny, istniejący dla austriackich gimnazyów, żądał wyraźnie, by językiem wykładowym był język ojczysty; skreślił historię powolnego usuwania go w ostatnich czasach skutkiem germanizatorskich zapędów, a staraniem germanizujących inspektorów, których ofiarą padł cały szereg znakomitych pedagogów¹⁾. Brał udział w rozprawach nad projektem ustawy o wprowadzenie języka polskiego w sądach (w r. 1868), i bardzo gorliwie dowodził, że językiem służby wewnętrznej i korespondencji z innymi władzami może być tylko język polski²⁾; brał również udział w r. 1869. w rozprawach konstytucyjnych, których wynikiem było ponowienie t. zw. rezolucji Sejmu galicyjskiego z r. 1868. W r. 1876. postawił wniosek o utworzenie Wydziału lekarskiego przy Uniwersytecie lwowskim; w r. 1872. wniosek o założenie i prowadzenie ksiąg gruntowych, był referentem ustaw o konkurencji szkolnej i kściełnej (z 18. sierpnia 1866, do dziś obowiązującej), o wolności obrotu własnością ziemską, (z 1. listopada 1868, do dziś obowiązującej) i t. d. W Radzie państwa brał żywy udział imieniem Koła polskiego w obradach nad projektem noweli egzekucyjnej w r. 1874. (nieuchwalonej), ustawy o zmianie niektórych postanowień dotyczących ustnego, pisemnego i sumarycznego postępowania sądowego, i nad innymi sprawami prawniczymi i ekonomicznymi, należał do wielu

¹⁾ Sten. Spraw. sejm. z r. 1865/6, str. 320.

²⁾ Patrz Starzyński: Uwagi o prawnej stronie j. w. s. 43. i 59.

komisyj jak n. p. dla projektu nowej procedury cywilnej, dla rewizyj ustawy prasowej, przedawnienia podatków i t. d. W Delegacyach wspólnych przemawiał w sprawie zatwierdzenia traktatu berlińskiego.

Wycofawszy się z życia politycznego, podobnie jak z Uniwersytetu, zmarł d. 9. grudnia 1890.

4. Dr. Ferdynand Źródłowski, urodzony 13. stycznia 1843. w Mołodyi na Bukowinie, odbywał studia gimnazjalne w Czerniowcach i Stanisławowie, studia prawnicze ukończył we Lwowie, stopień doktora praw uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Na podstawie rozprawy »Systematische Darstellung der Verjährungslehre nach österreichischem Rechte mit vorzüglicher Berücksichtigung des römischen und gemeinen Rechtes«, otrzymał wskutek uchwały grona profesorów Wydziału prawa z 14. lipca 1866, zatwierdzonej reskryptem Ministerstwa Stanu 1866. *veniam legendi* z austriackiego prawa prywatnego. Nie rozpoczął jednak zaraz wykładów, lecz udał się dla dalszych studyów, otrzymawszy w tym celu subwencję rządową, na uniwersytet wiedeński. Gdy przez ten czas systemizowano Najw. postan. z 25. lutego 1867. i rozp. minist. z 9. marca 1867. l. 1560. nadzwyczajną polską katedrę prawa cywilnego na Uniwersytecie lwowskim, poruczono reskr. minist. z 22. kwietnia 1867. l. 2987 docentowi Źródłowskiemu wykłady te w charakterze suplenta. Uchwałą z d. 15. lipca 1868. zaproponowało go grono profesorów na nadzwyczajnego profesora austriackiego prawa cywilnego z wykładem polskim, na wniosek prof. K a b a t a, a Najw. postan. z 4. października 1868. nominacja ta nastąpiła. Pierwotnie wyznaczono Dr. Źródłowskiemu tylko 800 złt. płacy; dopiero gdy Najw. postan. z 11. czerwca 1870. zmieniono tę katedrę w zwyczajną, podwyższono mu temże samem Najw. postan. płacę na 1200 złt., pozostawiając jednak Dr. Źródłowskiego nadzwyczajnym profesorem. Reskryptem z d. 15. lutego 1872. powierzył J. E. Minister oświaty Dr. Źródłowskiemu także wykłady prawa rzymskiego w języku polskim, a Najw. postan. z 12. grudnia 1872. zamianowany został Dr. Źródłowski zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego. Najw. postan. z d. 25. października 1889. przeniesiony został w stały stan spoczynku.

W czasie swej dwudziestokilkoletniej profesorskiej działalności był Dr. Źródłowski członkiem a następnie prezesem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału prawno-historycznego, członkiem tejże komisji oddziału sądowego, prorektorem uniwersytetu w lecie r. 1876. i dziekanem w 1877/8 (j. n. rozdz. XII.).

Ogłosił drukiem:

I. po polsku: 1) Pandekta prywatnego prawa rzymskiego, tom I. Wstęp i Część ogólna. Lwów 1889. str. XVI. i 528.

2) Instytucye i historia prywatnego prawa rzymskiego, Lwów 1889. str. XXIV. i 696.

II. po niemiecku:

1) Civilistische Versuche (Die Fristen, die Rechtsmittel, die Restitution *in integrum*, die Execution, die Cautionen) w Haimperl's Vierteljahresschrift für Rechts- u. Staatswissenschaft, (XVII. u. XVIII. r. 1866).

2) Zur Lehre vom Angeld u. Reugeld (Allg. österr. Gerichtszeitung 1867).

3) Können Servituten nach österr. Rechte *per deductionem* bestellt werden? (tamże 1868).

4) Zur Lehre von der Nativität der Klage als Voraussetzung der Verjährung (Archiv. f. civilistische Praxis, Bd. 22).

5) Untersuchungen aus dem österreichischen Civilrechte mit Berücksichtigung des römischen Rechtes u. der neueren Gesetzbücher, Prag, Dominicus, 1872.

6) Das römische Privatrecht. Bd. I. Das Recht im obiectiven Sinne und die Personen, Prag, Dominicus, 1877; Bd. II. Die Sachen u. ein Theil der Lehre von den Rechten überhaupt; tamże 1880. (Dzieło niestety niedokończzone).

7) Die Verjährung nach österreichischem Rechte, mit vorzüglicher Berücksichtigung des römischen u. gemeinen Rechtes, Prag, Dominicus, 1878.

Pisał także, przeważnie już po przejściu w stan spoczynku, krytyki kodyfikacyi i projekta kodyfikacyjne, jakoto:

1) Codificationsfragen u. Kritik des Entwurfes eines bürgerlichen Gesetzbuches für das deutsche Reich. Als Beilage: Entwurf einer Civilprocessordnung, Prag, 1888.

2) Entwurf einer Civilprocess- u. Executionsordnung nebst einer Einleitung; zugleich ein Beitrag zur Besitzlehre u. zur Sprachenfrage, Zürich, 1889.

3) Entwurf eines Pressgesetzes, Zürich, 1891.

4) Gesetzesentwürfe betr. die Entmündigung u. die praktischen Justizprüfungen, Zürich, 1892.

5) Ein Wort über die neuesten österreichischen Civilprocessgesetz-Entwürfe, Prag. 1893.

6) Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches, Prag, 1893.

5. Dr. Leon Biliński urodził się 15. czerwca 1846. r. w Zaleszczykach. Studya gimnazyalne odbywał w latach 1856—1863. w Buczaczu, Stanisławowie i Tarnopolu; studya prawnicze na Uniwersytecie lwowskim 1863—1867. i otrzymał d. 31. grudnia 1867. stopień doktora prawa. W ciągu roku 1868. habilitował się z ekonomii społecznej na podstawie pracy »Über die Malthus'sche Übervölkerungstheorie u. über Ricardo's Grundrente«, otrzymawszy uchwałą grona profesorów z 21. lipca 1868, zatwierdzoną reskr. minist. z 27. sierpnia 1868. l. 7041. *veniam legendi*, jako docent prywatny z językiem wykładowym niemieckim. Dalszą uchwałą grona profesorów z 28. grudnia 1868, zatwierdzoną reskr. minist. z 13. stycznia 1869. l. 188. rozszerzono mu *veniam legendi* na politykę ekonomiczną; wreszcie uchwałą dalszą z 31. stycznia 1870, zatwierdzoną reskr. minist. z 22. lutego 1870. l. 1464. dodano do zakresu *veniae legendi* jeszcze naukę skarbowości. Na wniesione przez Dr. B. podanie pozwoliło mu Ministerstwo Oświaty reskr. z d. 3. września 1869. wykładać ekonomię i politykę ekonomiczną po polsku; przez jeden więc tylko rok 1868/9. miewał Dr. B. wykłady niemieckie. W ciągu r. 1870. poruczono mu jeszcze, skutkiem śmierci prof. Bayera, wykłady austriackiego ustawodawstwa administracyjnego. Uchwałą grona profesorów z 27. lutego 1871, powziętą na wniosek Dr. Kabata, został zaproponowany, a Najw. postan. z 4. sierpnia 1871. zamianowany nadzwyczajnym profesorem umiejętności politycznych (Staatswissenschaften), skutkiem czego opuścił polityczną służbę w Namiestnictwie, w której dotychczas pozostawał. Wreszcie Najw. postan. z 31. października 1874. został Dr. B. zamianowany zwyczajnym profesorem ekonomii politycznej.

W r. 1892. opuścił Dr. B. uniwersytet, zostawszy powołanym Najw. postan. z 7. stycznia 1892. na stanowisko Prezydenta generalnej dyrekcji austriackich kolei państwowych i szefa sekcji *extra statum* w ministerstwie handlu, a już w grudniu 1892. został mianowany Jego Ces. Mości rzeczywistym tajnym radcą. W r. 1887. otrzymał krzyż komandorski orderu Franciszka Józefa.

Za czasów profesury był Dr. B. Rektorem Uniwersytetu w r. 1878/9. i kilkakrotnie dziekanem Wydziału prawa (j. n. rozdz. XII.). Od r. 1876. jest czynnym członkiem Akademii umiejętności w Krakowie; jest także członkiem-korespondentem towarzystwa paryskiego dla badania kwestyi wyższego nauczania. Był członkiem a później wiceprezesem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych. Był prezesem Koła literackiego we Lwowie, członkiem komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, kuratoryi krajowej szkoły rolniczej w Dublinach, dyrekcji galicyjskiej Kasy oszczędności, człon-

kiem Rady kolejowej państwowej, Rady przybocznej dla pocztowych kas oszczędności, Rady miasta Lwowa w r. 1880–82.

Od lat wielu brał czynny a bardzo wybitny udział w życiu politycznym, zasiadając w Sejmie jako Rektor, i należąc potem do Sejmu od r. 1888. jako poseł miasta Stanisławowa. Do Rady państwa wybranym został w r. 1883. z okręgu miejskiego Stanisławów - Tyśmienica; powtórnie i po raz trzeci wybrano go tam w r. 1885. i 1891. Zostawszy Prezydentem kolei państwowych, złożył mandat do Rady państwa. Bywał członkiem delegacyi Rady państwa dla spraw wspólnych austro-węgierskich.

Ogłosił drukiem:

I. p o p o l s k u :

- 1) Studya nad podatkiem dochodowym. 2 tomy. 1870.
- 2) Wzajemne czy akcyjne Towarzystwa ubezpieczeń? (Prawnik, 1870).
- 3) Austryacka ustawa przemysłowa a postęp nauk społecznych (tamże 1870, 1871).
- 4) Procent a czynsz. Warszawa, 1872.
- 5) Znaczenie i dążenie t. zw. socyalistów z katedry w Niemczech. (Przew. nauk. i liter. 1873).
- 6) Wykład ekonomii społecznej. 1. wyd., Lwów 1873/4, dwa tomy; 2. wyd., Lwów 1879/80, dwa tomy; 3. wyd., Lwów 1892/3, dwa tomy (drugi w opracowaniu prof. St. Głąbińskiego).
- 7) O przesileniach giełdowych (Prawnik 1874).
- 8) O pracy kobiet ze stanowiska ekonomicznego. Lwów, 1874.
- 9) Ekonomia społeczna, jej rozwój i stan obecny (Przew. nauk. i liter. 1874).
- 10) Kataster (w 3. tomie Encyklopedyi rolniczej, Warszawa 1875).
- 11) System nauki skarbowej, Lwów, 1876, str. 484.
- 12) Trzęsienie ziemi i konjunktury gospodarcze (Album dla Zarządca. 1881).
- 13) Znamiona polityki narodowej i krajowej t. zw. Stańczyków, Lwów, 1882.
- 14) O istocie, rozwoju i obecnym stanie socyalizmu (Przegląd polski, 1883 i odbitka).

II. p o n i e m i e c k u :

- 1) Die Luxussteuer als Correctiv der Einkommensteuer. Leipzig 1875. Duncker et Humblot.
- 2) Die Eisenbahntarife. Wien 1875.

3) Die Stellung der Vermögens- und Verkehrssteuern im Steuersysteme (G. Hirth's, Annalen des deutschen Reiches 1876. Heft 8. und 9).

4) Die Gemeindebesteuerung und deren Reform. Leipzig, Duncker et Humblot¹⁾.

5) Die Steuerentlastung angesichts der allgemeinen Finanzlage Oesterreich's. (Referat für den ersten Agrartag) Wien, 1880.

Zasiadając w Sejmie r. 1879. jako Rektor był Dr. B. referentem ustawy o uregulowaniu przemysłu naftowego; — którą jednak podówczas w głosowaniu imiennem odroczone²⁾. Na późniejszych Sejmach był przeważnie zajęty sprawami budżetowymi i finansowymi, w r. 1890. był generalnym referentem budżetu krajowego; — Jego firmę nosi także jeden z wniosków postawionych w r. 1888. w sprawie ostatecznego uregulowania stosunków propinacyjnych³⁾. Punktem ciężkości działania Dra B. była od r. 1883. Rada Państwa. Szybkim krokiem zdobył tam sobie stanowisko, jedno z najpierwszych, dzięki swym zdolnościom, wy-mowie i niezrównanej pracowitości. Zaczawszy od szeregowca, stał się jedną z kierujących osobistości ówczesnej większości parlamentarnej, otaczany zarówno zaufaniem naczelników wszystkich stronnictw jak i rządu; żadna ważniejsza lub drażliwsza sprawa nie była rozstrzyganą bez liczenia się z jego zdaniem; został generalnym referentem budżetu, referentem adresu do Najj. Pana 1891, prezesem komisji dla traktatów handlowych, komisji przemysłowej i t. d. Pierwszym jego referatem było sprawozdanie z projektu rządowego o uregulowaniu prawa rybołówstwa w wodach śródziemnych, ogłoszone w tłumaczeniu w Nrach. 45. i 46. Przeglądu sądow. i admin. z 1885, w którym Dr. B. wystąpił stanowczo w obronie kompetencji ustawodawczej Sejmów krajowych w sprawach kultury krajowej, i doprowadził do przejścia nad projektem do porządku dziennego. Wkrótce potem objął referat sprawy, wzbudzającej podówczas ze względu na swą doniosłość a zawilść żywe zainteresowanie w całym państwie, tj. referat kwestyi przywileju kolei Północnej; za nim poszedł cały szereg innych, gdy tylko wpłynęła do Izby jaka ważna sprawa, wymagająca wielkiego fachowego przygotowania, a stanowczej i ciętej obrony, zwracano się zaraz do Bilińskiego. Do najważniejszych referatów zaliczyć należy sprawozdania z projektów ustaw o uregulowaniu sprawy kolei lokalnych, o ubezpie-

¹⁾ Tłumaczone na język polski przez Henryka Konica (Biblioteka Umiejętności prawnych 1883).

²⁾ W. Koziebrodzki: Repertoryum tom I. str. 292.

³⁾ Patrz Starzyński: Zniesienie propinacyi w Galicyi j. w.

czeniu robotników od choroby, o odnowieniu przywileju Banku austro-węgierskiego, o urządzeniu publicznych domów składowych, o kasach gwareckich, o obligacjach premiowych, o kolei Jasło-Rzeszów, o położeniu drugiego toru na kolei Karola-Ludwika, a następnie o objęciu jej w zarząd państwa, o eskontowaniu warrantów przez Bank austro-węgierski, o taryfach kolejowych na państwowych i prywatnych kolejach, o centralnem kierownictwie ministerstwa skarbu (referat budżetowy), tudzież wymienione już wyżej referaty: budżetowy generalny i adresowy. Wszystkie te projekta stały się obowiązującymi ustawami. — W ostatniej sesyi był wnioskodawcą i twórcą ustawy z 18. września 1892. o podatku od obrotu papierami wartościowymi na giełdzie. Przemawiał w Izbie bardzo często, czyto z polecenia Koła polskiego w ważnych sprawach (propinacyjna, ustawy przemysłowej), czy jako sprawozdawca lub członek komisji.

Zaszczycony zaufaniem Najj. Pana objął bardzo ważne a pełne odpowiedzialności i trudu stanowisko, na którem już wyświadczył a niewątpliwie jeszcze więcej wyświadczy swemu krajowi i całemu państwu doniosłych usług — i zjednał sobie już niepodzielne a powszechne uznanie.

6. Dr. Stanisław Zborowski urodził się 10. kwietnia 1842. w Sokalu, szkoły gimnazyalne odbył w Samborze i Stanisławowie, studia prawne na Uniwersytecie lwowskim 1859—1863. Stopień doktora prawa uzyskał r. 1865. w Uniwersytecie Jagiellońskim po przedłożeniu dwóch rozpraw z zakresu prawa polskiego: 1) *Jus Golotarium*, 2) *Listy żelazne w prawodawstwie polskiem*¹⁾. Wstąpił następnie do Prokuratury Skarbu, a po kilku latach habilitował się jako docent prywatny prawa polskiego na Uniwersytecie lwowskim w lipcu 1869, na podstawie rozprawy: «Das Familienrecht im s. g. Wiślicer Statut» i wykładu próbnego »O przedawnieniu w prawie polskiem«. Wykładał zaledwie przez rok jeden 1869/70, gdyż nagła choroba przecięła pasmo jego żywota już 4. sierpnia 1870. Uniwersytet stracił w nim, według świadectwa wszystkich współczesnych, męża znakomitych zdolności, niezmondowanej pracy i wzniosłego serca. Wykłady, które miewał w jego murach, należały do pierwszorzędných.

Ogłosił drukiem:

1) *Jus Golotarium*; studjum z prawa polskiego (dysertacya doktorska, Tygodnik naukowy z 1865).

2) Sprawozdanie z dzieł prof. Dra Ferdynanda Bischoffa: a) das alte Recht der Armenier in Lemberg; Wien, 1862., b) Urkunden zur Ge-

¹⁾ Podajemy według nekrologu skreślonego przyjacielską ręką prof. L. Piętaka w Prawniku z r. 1870, str. 74. i n.

schichte der Armenier in Lemberg, Wien, 1864. (Tygodnik naukowy z r. 1865).

3) Ocenienie ze stanowiska prawa polskiego dzieła p. Józefa L o u i s p. t. Prawo spadkowe według zasad i przepisów prawa rzymskiego, dawnego prawa polskiego, jak również praw nowożytnych, austriackiego i t. d. (Dziennik literacki 1866).

4) Ocenienie ze stanowiska prawa polskiego dzieła Wacł. Aleks. M a c i e j o w s k i e g o p. t. Historia prawodawstw słowiańskich. (Dziennik literacki 1867)¹.

5) Ocenienie dzieła prof. Dr. Piotra B u r z y ń s k i e g o : Prawo polskie prywatne. (Prawnik Nr. 2. z 1870).

6) Wstępny i końcowy wykład o statutach Kazimierza Wielkiego (Dziennik literacki 1869, 1870).

Był jednym z założycieli i stałych współpracowników »Prawnika« w pierwszym roku jego istnienia, a ostatnim swego życia.

Ale i na innej niwie, na polu twórczości poetyckiej i literackiej był ś. p. Z b o r o w s k i czynnym. W pierwszym okresie swego młodzieńczego żywota ogłaszał sporo wierszy rzewnych a natchnionych z podpisem Stanisław Z., St. Z. lub Juliusz J a s t r z ę b c z y k w Dzienniku literackim i Przyjacielu domowym 1860—1863. Pod tym ostatnim pseudonimem wydał także sporą broszurę p. t. »Krzyżowy charakter ruchu polskiego i trzy charakterystyki« Lwów, 1864. Tłem wszystkich tych utworów były wypadki roku 1863, i postacie ówczesnych warszawskich książąt kościoła polskiego.

7. Dr. Józef Mosing urodził się r. 1841. w Rzeszowie, szkoły średnie odbywał we Lwowie i w Hermanstadt, studia prawnicze na Uniwersytecie wiedeńskim, Akademii prawniczej w Hermanstadt i w Uniwersytecie lwowskim, gdzie też otrzymał w r. 1864. stopień doktora praw, a wstąpiwszy do kancelaryi adwokackiej Dra K a b a t a złożył w r. 1865. z wyszczególnieniem egzamen adwokacki.

Wszedł w skład Wydziału prawa z zimowem półroczem 1869/70. na podstawie rozprawy »Die Lehre von der Erlöschung der Strafbarkeit der Verbrechen mit besonderer Rücksicht auf das oesterreichische Recht und die Bestimmungen des oesterr. Entwurfes eines Strafgesetzes v. J. 1867« i wykładu wstępnego »Das Wesen des Anklageprinzips im Strafprocesse«, jako docent prawa karnego z wykładem polskim, ale fungował tylko przez jedno półrocze. W letnim półroczu 1870/1. spotykamy

¹) Praca ta zyskała mu wysokie uznanie ze strony samego Maciejowskiego.

go jako suplenta procesu cywilnego z wykładem niemieckim, a w zimowym półroczu 1871/2. występuje znów jako docent prawa karnego, i sprawuje tę czynność przez cały rok, do zejścia z tego świata w kwiecie wieku dnia 10. maja 1872. »Prawnik« w Nrze 20. z 1872. zapisuje, iż ś. p. Dr. M. był dla swych zdolności, wiedzy tudzież prawości powszechnie poważanym, i że pozostawił nową lukę w szeregu prawdziwych miłośników nauki, a szczerzy żał u wszystkich, którzy mieli sposobność poznania go.

8. Dr. Edward Buhl, urodzony w Czechach, dawniej docent prywatny filozofii prawa na Uniwersytecie pragskim, następnie nadzwyczajny profesor tego przedmiotu na Uniwersytecie Jagiellońskim, później zwyczajny profesor filozofii prawa oraz historii prawa i państwa niemieckiego tamże, działał na naszym Uniwersytecie od zimowego półroczu 1870/1. do zimowego półroczu 1882/3. włącznie. We Lwowie był profesorem historii prawa i państwa niemieckiego, oraz zastępcą profesora austriackiego ustawodawstwa skarbowego, które objął po ś. p. Bayerze. Wykładał tu także encyklopedyę prawa, filozofię prawa i prawo międzynarodowe, od ustąpienia Dr. Rulfa aż do powołania Dr. Roszkowskiego, a encyklopedyę i później. Dowodem zaufania kolegów był jego dwukrotny wybór na dziekana w latach 1871/2. i 1872/3. Obznajomił się z językiem polskim o tyle, że mógł słuchać przy egzaminach odpowiedzi polskich, stawiając pytania po niemiecku. W ogóle odznaczał się życzliwością dla kraju i narodowości, wśród których żył. Zmarł w d. 12. kwietnia 1883. w Iglawie na Morawach ¹⁾.

9. Dr. Raban br. Canstein, urodzony we Lwowie, 25. sierpnia 1845. ukończył tu gimnazyum i studia prawnicze 1869; stopień doktora prawa uzyskał w r. 1870. i w kilka miesięcy później otrzymał suplenturę prawa handlowego i wekslowego z wykładem niemieckim w zastępstwie profesora Mora. Po nadaniu Uniwersytetowi Najw. postan. z 1871. charakteru narodowego ustępuje z suplentury, a w ciągu letniego półroczu 1872/3. habilituje się jako docent prywatny prawa handlowego i wekslowego z wykładem polskim, i wykłada do końca r. 1874/5, poczem powołany zostaje Najw. postan. z 19. lipca 1875. jako nadzwyczajny profesor prawa handlowego i wekslowego, tudzież procesu cywilnego do nowo założonego Uniwersytetu w Czerniowcach. Za czasów swej lwowskiej docentury służył od r. 1869. w sądzie, gdzie doszedł do rangi adjunkta i fungował od r. 1874. jako sędzia z głosem rozstrzygającym przy sądzie krajowym w sprawach cywilnych. Od października 1871.

¹⁾ Patrz nekrolog ś. p. Dr. Buhla w Nr. 17. Przegl. sąd. i adm. z 1883.

wykładał także na Politechnice prawo handlowe i wekslowe, tudzież ustawodawstwo o cłach i monopolach.

Dnia 20. lipca 1879. mianowany został nadzwyczajnym profesorem prawa handlowego, wekslowego i procesu cywilnego na Uniwersytecie w Gracu, a 4. kwietnia 1881. został tamże zwyczajnym profesorem.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Zmiany przepisów dla handlowych spółek akcyjnych wedle projektu rządowego (Prawnik Nr. 6.—19. z r. 1874).

2) Szereg drobniejszych artykułów w Prawniku.

II. Po niemiecku:

1) Stellvertretung, (Busch, Archiv für Handels- und Wechselrecht, 20 Bd.)

2) Auftrag u. Vollmacht; (Grünhuts Ztsch. 3. Bd.)

3) Kaufmann; (Goldschmidts Ztsch. f. Handelsrecht 20. Bd.)

4) Angeld, (Gerichtszeitung 1874).

5) Österr. Civilprozessnovelle Wien. 1875.

II. Później (samoistne dzieła):

6) Streitgenossenschaft u. Nebenintervention 1876.

7) Rationelle Grundlagen des Civilprozesses 1877.

8) Anerkennung u. Geständniss, Berlin, 1879.

9) Lehrbuch des öst. Civilprozessrechtes 1880/82.; 2. Aufl. 1893.

2. Bde.

10) Compendium des öst. Civilprozessrechtes 1885.; 2. Aufl. 1893.

2. Bände.

11) Lehrbuch des Wechselrechtes, 1890.

12) Compendium des Wechselrechtes, 1890.

13) Check, Wechsel u. deren Deckung, 1891.

Oprócz tego różne rozprawki w czasopismach: 1) Münchener kritische Vierteljahresschrift, 2) Busch's Archiv für Handels- u. Wechselrecht, 3) Zeitschrift für Rechtsgeschichte, 4) Grünhuts Zeitschrift f. das Privat- u. öffentliche Recht der Gegenwart, 5) Zeitschrift für deutschen Civilprocess, 6) Juristische Blätter, 7) A. Ö. Gerichtszeitung, 8) Archiv f. katholisches Kirchenrecht (v. Vering), 9) Geller's Centralblatt f. die juristische Praxis, 10) Wochenschrift für Actienrecht u. Bankwesen, 11) Heymann's Litteraturblatt, 12) Verhandlungen des 22. Juristentages.

10. Dr. Teodor Kulczycki odbył jeszcze w r. 1854. na uniwersytecie w Pradze wykład habilitacyjny z rachunkowości państwowej, poczem w r. 1856. otrzymał *veniam legendi* w Uniwersytecie Jagiellońskim i wykładał tamże cztery lata. W r. 1860. uzyskał reskr. minist.

z 10. października l. 14.922. przeniesienie docentury na uniwersytet lwowski, nie wykonywał jej jednak, wskutek nawału czynności urzędowych w krajowej Dyrekcji skarbu, przez co *venia legendi* wygasła. Dopiero z letniem półroczem 1871/2. odzyskał ją napowrót; gdy jednakże stanęła kwestya suplentury wykładów rachunkowości państwowej, spowodowana ustąpieniem prof. Honczika, powierzono suplenturę nie jemu, lecz p. Stefanowi Koźmie, sekretarzowi uniwersytetu. Od r. 1885, skutkiem ciężkiej choroby, przestał wykładać; w r. 1889. zakończył życie. Był c. k. starszym radcą rachunkowym, członkiem komisji egzaminacyjnej dla rachunkowości państwowej. bywał członkiem Rady miasta Lwowa.

Ogłosił drukiem: Schrotta Rachunkowość państwową w tłómaczeniu.

11. Dr. Józef Weigel, lekarz praktyczny, członek Rady miasta Lwowa, był suplentem medycyny sądowej od r. 1872. do 1879, w którym to czasie, równocześnie z habilitacją Dr. Feigla na docenta, zrezygnował ze suplentury. Urodzony w r. 1843, uzyskał stopień doktora medycyny w r. 1866, był asystentem na klinice wiedeńskiej prof. Billrotha 1867—1869 i wykładał praktyczną chirurgię w byłym instytucie medyczno-chirurgicznym we Lwowie od r. 1872. aż do zwinienia go.

12. Dr. Aleksander Ogonowski, został uchwałą grona profesorów z 4. października 1872, zatwierdzoną reskr. minist. z 2. listopada 1872. l. 13.504. mianowany suplentem austriackiego prywatnego z wykładem ruskim. Uchwałą z d. 8. kwietnia 1874, zatwierdzoną reskr. minist. z 15. kwietnia 1874. l. 1107. otrzymał Dr. O. *veniam legendi* z tegoż przedmiotu w charakterze prywatnego docenta. Uchwałą powziętą d. 30. lipca 1877. został zaproponowany, a Najw. postan. z 27. listopada 1877. zamianowany nadzwyczajnym profesorem prawa cywilnego z językiem wykładowym ruskim, poczem na wniosek grona prof. z 19. stycznia 1881. został mianowany Najw. postan. z 27. marca 1882. zwyczajnym profesorem tego przedmiotu z językiem wykładowym ruskim. Od r. 1886. po śmierci ś. p. prof. Fangora wykładał także, za osobną renumeracją, prawo górnicze austriackie. Był doktorem prawa i filozofii. Urodzony w Bukaczowcach w r. 1848, zmarł d. 10. lutego 1891.

Za czasów swej profesury był ś. p. Dr. O. dziekanem Wydziału prawa w r. 1886, członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów państwowych oddziału sądowego i prawno-historycznego. Był od r. 1883. członkiem Rady miasta Lwowa.

Ogłosił drukiem:

I. p o n i e m i e c k u:

1) Erörterungen zur Theorie des Tabulareigenthums (Oesterr. Gerichtszeitung Nr. 84—92 z r. 1875. praca habilitacyjna).

2) Die Geschäftsführung ohne Auftrag nach österreichischem Rechte. 1877.

3) Oesterreichisches Ehegüterrecht, tom I. (str. 442). 1880.

II. p o r u s k u (w piśmie fachowym »Czasopys prawnyca«):

1) Uwagi do teoryi o błędzie przy umowach obligacyjnych (1889).

2) O zobowiązaniach naturalnych (1890).

3) Austryackie prawo obligacyjne (1891).

13. Dr. Edward Rittner, urodził się 26. grudnia 1845. w Burzynie w Galicyi, studia gimnazyalne odbywał w Brzeżanach i we Lwowie, a uniwersyteckie we Lwowie; wstąpił w r. 1869. do służby politycznej w Namiestnictwie. Uchwałą grona profesorów z 4. października 1872, zatwierdzoną reskr. minist. z 25. października 1872. l. 13.097. został mianowany, jako ówczesny koncypista c. k. Namiestnictwa, supletem prawa kanonicznego. W ciągu zimowego kursu 1872/3. przedłożył pracę habilitacyjną p. t.: »Czy jest patron obowiązany utrzymywać budynki kościelne?« — i na jej podstawie, uchwałą grona profesorów z 17. lipca 1873, zatwierdzoną reskr. minist. z 2. sierpnia 1873. uzyskał *veniam legendi* z prawa kanonicznego. Jednomyslną uchwałą grona profesorów z 18. lipca 1874, powziętą na wniosek Dr. Kabata, został zaproponowany, a Najw. postan. z d. 19. września 1874. zamianowany nadzwyczajnym profesorem prawa kanonicznego w uniwersytecie lwowskim; następnie zaś jednomyslną uchwałą grona profesorów powziętą na wniosek Dr. Bilińskiego d. 29. lipca 1876. został zaproponowany, a Najw. postan. z 11. lipca 1877. zamianowany zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu w tymże uniwersytecie; przyczem włożono nań obowiązek wykładania najmniej co drugi kurs poszczególnych części austryackiego prawa prywatnego, a zwłaszcza prawa małżeńskiego.

W r. 1886. opuścił Dr. Rittner uniwersytet. Zamianowany bowiem Najw. postan. z 23. października 1885. c. k. radcą Namiestnictwa i referentem dla spraw administracyjnych i ekonomicznych w Radzie szkolnej krajowej, już tylko do stycznia 1886. działał w Uniwersytecie.

Za czasów swej profesury był Dr. Rittner Rektorem uniwersytetu w r. 1883/4. i dwukrotnie dziekanem Wydziału prawa (j. n. rozdz. XII.); członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału

prawno-historycznego i oddziału sądowego. Jest także członkiem wiedeńskiej komisji egzaminacyjnej oddziału prawno-historycznego.

Najw. postan. z 13. stycznia 1886. otrzymał Dr. Rittner tytuł i charakter c. k. Rady Dworu, i został powołany do c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświaty. Mianowany w listopadzie 1886. rzeczywistym radcą ministeryalnym, otrzymał następnie tytuł i charakter szefa sekcyjnego, w r. 1891. został rzeczywistym szefem sekcyjnym, przy czem zauważać trzeba, że pierwszy to szef sekcji Polak, nie tylko w Ministerstwie Oświaty, ale w ogóle. Dziś jest pierwszym szefem sekcji w temże Ministerstwie, a jako taki pierwszym zastępcą Ministra Oświaty. Posiada krzyż kawalerski orderu Leopolda, order żelaznej korony II. klasy i komandorski krzyż orderu papieskiego św. Grzegorza z gwiazdą. Od r. 1893. jest członkiem Trybunału Stanu.

Jako Rektor uniwersytetu zasiadał Dr. Rittner w Sejmie krajowym na sesjach w r. 1883. i 1884, i był referentem projektu ustawy o konkurencji do budynków kościelnych i plebańskich ¹⁾. W r. 1880. wybrany posłem do Rady państwa z okręgu wyborczego miast Przemyśl-Gródek, zasiadał w niej do r. 1883, należąc do wielu komisji, zwłaszcza prawniczych. Przemawiał w Izbie w sprawie ustawy o lichwie. Jako radca Namiestnictwa występował w r. 1885. w Sejmie w charakterze komisarza rządowego dla spraw Rady szkolnej krajowej, biorąc udział w rozprawach nad budżetem szkolnym i w obradach nad projektem zmiany ustawy o języku wykładowym (wniosek Romañczuka).

Jest czynnym członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, a od r. 1892. czeskiej Akademii Umiejętności w Pradze; członkiem czynnym Towarzystwa dla nauki prawa kościelnego w Getyndze.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Celibat w Polsce (Przew. nauk. i liter. 1874).

2) Prawo kościelne katolickie, tom I, Lwów 1877, tom II, 1879. Drugie wydanie w r. 1889 ²⁾.

3) Śluby cywilne w historycznym rozwoju (Biblioteka umiejętności prawnych 1879).

¹⁾ Patrz o tem Starzyński: Sesja Sejmu galic. w r. 1884, Lwów 1885. (Odbitka z Ateneum).

²⁾ Przetłómaczone na język czeski z inicjatywy i nakładem czeskiego Towarzystwa prawniczego, p. t.: »Cirkevni pravo katolické, napsal Dr. E. Rittner, prof. university Lvovské«. Tłómaczenia dokonał Dr. Emanuel Zitek, tom I. 1887, tom II. 1889.

- 4) Rozwody i małżeństwa siedmiogrodzkie (Przegl. sąd. i admin. 1880).
- 5) Projekt ustawy o konkurencyi kościelnej dla miasta Lwowa (tamże 1880).
- 6) O poczuciu prawa w społeczeństwie (Gazeta Lwowska Nr. 226, 227 z r. 1875).

II. po niemiecku:

- 1) Ist der Patron zur Kirchenbaulast verpflichtet? (Archiv f. civilistische Praxis 1874. Bd. 57).
- 2) Die Regierungsvorlagen zur Regelung der kirchlichen Verhältnisse (Österr. Ztsch. f. Verwaltung 1874. Nr. 7—11).
- 3) Das Eherecht bei den Civilisten (Grünhut's Ztschr. f. das Privat- u. öffentliche Recht der Gegenwart, 1875).
- 4) Österreichisches Eherecht. Leipzig, 1876.
- 5) Auch Einiges über die »Siebenbürger Ehen« (Allg. österr. Gerichtszeitung, 1880).
- 6) Zu Friedberg's Ausgaben der Gregorianischen Decretalien-sammlung u. der *quinque Compilationes antiquae* (Zeitschr. f. Kirchenrecht, tom XIX. z r. 1884, str. 71).
- 7) Die Rechtssprechung des österreichischen Reichsgerichtes und Verwaltungsgerichtshofes in Bezug auf confessionelle Angelegenheiten (tamże str. 334).
- 8) Dostarczył J. H. Schultemu dat do polskiej literatury kanonicznej dla jego dzieła: Geschichte der Quellen u. Litteratur des canonischen Rechtes, tom III., patrz tamże uwagę na str. 768.

14. Dr. Józef Tymiąski, urodzony w r. 1827. w Komańczy (pow. sanocki), habilitował się jako docent prywatny austr. ustawodawstwa skarbowego najpierw w Krakowie w r. 1872, następnie we Lwowie w r. 1873. Wykładał przedmiot ten przez dwa półrocza, poczem, przeniesiony na stanowisko urzędowe poza Lwowem, musiał złożyć docenturę. Był c. k. nadradcą skarbowym, jest członkiem komisji egzaminacyjnej oddziału nauk politycznych, w r. 1894. otrzymał tytuł i charakter Rady Dworu.

15. Dr. Longin Feigel, urodzony w r. 1845. w Bładnikach w Galicyi, egzamin dojrzałości złożył w r. 1866. w Czerniowcach, studia medyczne odbywał w Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie też otrzymał w r. 1872. stopień doktora medycyny. Jeszcze jako słuchacz IV. roku medycyny został asystentem przy katedrze anatomii patologicznej tamże. Następnie został prosektorem w powszechnym szpitalu we Lwowie i lekarzem sądowym. Uchwałą grona profesorów Wydziału prawa Uniwersytetu lwowskiego z d. 1. lutego 1879, zatwierdzoną reskr. minist. z 3.

kwietnia 1879. l. 3546. uzyskał tu *veniam legendi* z medycyny sądowej; na wniosek zaś tegoż grona z 23. lutego 1883. zamianowany został Najw. postan. z 19. marca 1884. nadzwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu.

Z jego nominacją została dopiero utworzoną ta nadzwyczajna katedra na Wydziale prawa, albowiem poprzednio istniała ona tylko przy instytucie medyczno-chirurgicznym, a zajmując ją prof. Gatscher wykladał osobno od r. 1854. na Wydziale prawa, i zato został mianowany nadzwyczajnym profesorem uniwersytetu, ale z pensją profesora instytutu med. chir. Po powołaniu Gatschera Najw. postan. z 29. sierpnia 1871. na katedrę do Wiednia, ustanowiono osobnego suplenta dla medycyny sądowej w instytucie medyczno-chirurg. a osobnego na Wydziale prawa. Uchwałą z dnia 19. lutego 1876. przedstawił dopiero Wydział prawa c. k. Ministerstwu prośbę o stworzenie tej nadzwyczajnej katedry; a poparł ją uchwałami z 29. lipca 1876. i 25. lipca 1877; poczem w r. 1884. nastąpiła nominacja Dr. Feigla. Po kilku latach gorliwej pracy nauczycielskiej, odznaczającej się świetnymi wykładami, począł prof. Feigel nie domagać na zdrowiu, a wreszcie d. 24. listopada 1893. przedwcześnie zeszedł ze świata.

Ogłosił drukiem:

1) Uwagi nad zadzierżgnięciem (*strangulatio*) jelit w worku przepuklinowym. (Roczniki Tow. nauk. krakowskiego, tudzież tom II. Poszukiwań z zakładu anatom. patolog. Wszechnicy Jagiellońskiej, wydawanych przez profesora Biesiadeckiego, i równocześnie po niemiecku w »*Medicinische Jahrbücher*« 1876).

2) O budowie i przeznaczeniu szpiku kostnego (tamże).

3) Kazuistyka rzadkich wypadków chorobowych ze stanowiska patologicznego, anatomicznego i klinicznego. (Jestto zbiór różnych rozpraw naukowych, drukowanych w czasopismach lekarskich).

4) Opis rozmaitych wypadków sądowo-lekarskich w »*Dwutygodniku medycyny publicznej*«, jakoto:

a) Wypadek uszkodzenia śmiertelnego, zadanego kosą. Zabójstwo czy przypadek?

b) Poród nagły w wychodku, czy dzieciobójstwo?

c) Uszkodzenie głowy, obłąkanie, śmierć; czy wskutek doznanych urazów?

d) Uszkodzenie głowy, przypadki mózgowe po sześciu tygodniach, wyzdrowienie.

e) Poród zaśniadu po doznanym urazie. Czy istnieje uszkodzenie ciała?

5) Rozprawa habilitacyjna p. t. »Otrucie gazem tlenku węgla, a w szczególności gazem świetlnym«.

6) Podręcznik medycyny sądowej, na podstawie dzieł prof. E. Hofmanna, prof. J. Maschki i własnego doświadczenia. Lwów 1883, str. V. i 443.

7) O nagłej śmierci wskutek gwałtownych wzruszeń umysłowych. (Odbitka z Wiadomości lekarskich 1887).

8) Nagła śmierć w szkole; odpowiedź na odpowiedź prof. Blumenstocka (tamże).

9) Z kazuistyki sądowo-lekarskiej: Zagadkowa śmierć ś. p. R. M., otrucie czy śmierć naturalna? Odpowiedź na odpowiedź prof. Blumenstocka (tamże 1888).

10) Przyczynki do kazuistyki Porencephalii. (Odbitka z Przeglądu lekarskiego 1890).

11) Nieopisane dotychczas zmiany w prątkach gruźlicznych po wstrzykiwaniach limfy Kocha. (Odbitka z Przeglądu lekarskiego 1891).

12) Pierwotny rak kości goleniowej, wytworzony w jamie kostnej po zapaleniu szpiku (tamże 1891).

16. Dr. Józef Kleczyński działał tylko przez jedno półrocze na naszym uniwersytecie. Urodzony w r. 1848. w Ilnatkowicach na Podolu rossyjskiem, ukończył szkoły średnie w Warszawie, następnie uczył się na Wydział prawa w Szkole Głównej w Warszawie, tudzież na uniwersytetach w Paryżu i Heidelbergu, i tam otrzymał w r. 1867. stopień doktora praw. Nostryfikację tego stopnia uzyskał na Uniwersytecie lwowskim w r. 1880. Po ukończeniu studiów był dłuższy czas współpracownikiem »Czasu«, a od r. 1875. aż do objęcia katedry urzędnikiem Wydziału krajowego w biurze statystycznym. Jest obecnie zwyczajnym profesorem statystyki oraz austriackiego prawa politycznego i administracyjnego w Uniwersytecie Jagiellońskim, członkiem komisji egzaminacyjnej rządowej oddziału nauk politycznych, dyrektorem miejskiego biura statystycznego w Krakowie. Był dziekanem tamtejszego Wydziału prawa.

Szereg jego prac naukowych aż po r. 1887. ogłasza Kronika Uniw. Jagiell. str. 128/9.

Później napisał:

1) Bank ziemski w Poznaniu (Przegląd polski, 1887).

2) O gminach i obszarach w Galicyi (Przegl. sąd. i adm. 1887).

3) Stowarzyszenia studenckie (Przegl. polski, 1888).

4) Propinacja i szynkarstwo (tamże, 1888).

5) Krakau, statistischer Bericht über die wichtigsten demographischen Verhältnisse. Wien, 1888.

- 6) Stan ekonomiczny Galicyi (Przegl. pol. 1888).
- 7) Statystyka miasta Krakowa zeszyt II. 1889; zeszyt III. 1892.
- 8) Krakau, Wien, 1890; (odbitka z Österr. Städtebuch).
- 9) Z powodu procesu wadowickiego. (Przegl. pol. 1890).
- 10) Spisy ludności w Rzeczypospolitej polskiej. (Rozpr. Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej., tom XXX. i odbitka).
- 11) Polska w cyfrach (Przegl. pol. 1872).
- 12) Poglówne generalne w Polsce i oparte na niem spisy ludności (Rozpr. Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej., tom XXX. i odbitka).
- 13) Z wielkiego zagadnienia. (Przegl. pol. 1892).
- 14) Trzeci zjazd prawników i ekonomistów polskich (Przegląd polski z r. 1893. i odbitka).
- 15) Spis ludności dyecezyi krakowskiej w r. 1787. (Rozpr. Akad. j. w. 1894).
- 16) Krakau. Wien, 1894. (Odb. z Österr. Städtebuch).

17. Dr. Józef Kasznica, następca profesora Rittnera na katedrze prawa kanonicznego, działał u nas niestety bardzo krótko, bo tylko rok jeden, a ta krótkość czasu tem dla nas boleśniejsza, że powodem zakończenia działalności była jego śmierć przedwczesna, która osierociła liczną rodzinę, a Uniwersytetowi i nauce dotkliwą wyrządziła szkodę. Ale i ten rok wystarczył, ażeby ś. p. Kasznica trwale pozostał w sercach i pamięci kolegów.

Dr. K. urodził się w Dynowie w Galicyi r. 1834. Szkoły normalne i gimnazyalne odbywał w Rzeszowie, później w Krakowie, gdzie też w r. 1852. złożył egzamin dojrzałości i wstąpił na Wydział prawny w Uniwersytecie. Po złożeniu egzaminu prawno-historycznego przeniósł się na Uniwersytet wiedeński, gdzie w r. 1860. otrzymał stopień doktora prawa, na podstawie egzaminów ścisłych i rozprawy: »Recht und Kirchenrecht: einleitende Untersuchung über die Stellung des Kirchenrechtes zur Rechtswissenschaft der Gegenwart«. Do r. 1861. służył w wiedeńskiej c. k. Prokuratorji Skarbu. W r. 1862. udał się do Paryża; tam zapoznał się ze słynnym ekonomistą Ludwikiem Wołoskim i słynnym cywilistą Janem Kantym Wołoskim, któremu właśnie margrabia Wielopolski polecił wyszukanie odpowiednich sił do objęcia katedr na Wydziale prawa i administracji w nowo utworzyć się mającej, a na narodowej podstawie opartej, Szkole Głównej warszawskiej. Rezultatem było powołanie Kasznicy zaraz w rządzie pierwszych profesorów Szkoły głównej we wrześniu r. 1862. na profesora »encyklopedyi prawa, prawa natury i kościelnego«. Później nostryfikował tam Kasznica swój austriacki dyplom doktorski, i otrzymał stopień »doktora prawa państwowego«.

Wykład encyklopedyi prawa, rozpoczęty r. 1862. prowadził profesor K. aż do opuszczenia Warszawy (od r. 1869. pod nazwą encyklopedyi nauk prawnych i politycznych); prawo kościelne wykładał aż do przekształcenia Szkoły Głównej w r. 1869. na dzisiejszy ces. rosyjski Uniwersytet warszawski, w którego programie wykładów prawo kościelne nie znalazło pomieszczenia.

Jeszcze w Szkole Głównej warszawskiej pełnił K. obowiązki sekretarza Wydziału prawa, a następnie dziekana tego Wydziału do r. 1869; następnie zaś, od 1876. aż do końca t. j. do r. 1885, był bez przerwy dziekanem Wydziału prawa w Uniwersytecie warszawskim; wybierano go na tę godność co trzy lata. Zasiadał także w komisji emerytalnej dla Królestwa polskiego, jako delegat Ministerstwa Oświecenia. Otrzymał orderzy św. Stanisława 2. klasy, św. Anny 2. klasy i św. Włodzimierza 3. klasy, oraz w r. 1884. rangę rzeczywistego Rady Stany.

Najw. postan. z 26. czerwca 1886. mianowany został zwyczajnym profesorem prawa kościelnego w Uniwersytecie lwowskim. W dekrete nominacyjnym włożono nań także obowiązek odbywania co drugi kurs wykładów z zakresu filozofii prawa albo encyklopedyi prawa. Bezpośrednio potem został członkiem komisji egzaminacyjnej rządowej oddziału prawno-histerycznego. Na r. 1887/8. obrany został dziekanem Wydziału prawa; i na tem stanowisku zaskoczyła go śmierć po kilku dniom zaledwie urzędowaniu.

Ogłosił drukiem:

1) O pojęciu i systemie nauk społecznych. (Odbitka z Biblioteki Warszawskiej, 1870).

2) O istocie prawa (w języku rosyjskim). Warszawa 1872., str. III. i 197.

3) Kilka słów o znaczeniu prawa w społeczeństwie (Gazeta sądowa warszawska, 1873).

4) O wyrazie »socyologia«; przyczynek do ustalenia terminologii naukowej (Odbitka z »Wieku« z 1873).

5) Kilka uwag z powodu niektórych pism filozoficzno-prawnych, wydanych w ostatnich latach (Odbitka z Nr. 9—12. Gaz. sądow. War. z 1874).

6) Wyobrażenia ludowe o prawie i prawo zwyczajowe (tamże 1875).

7) O stosunku prawoznawstwa do innych nauk; przyczynek do encyklopedyi prawa. Warszawa, 1875.

8) Zasady i polityka. (Odbitka z Niwy, 1877).

9) Pius IX. pośród dziejów (Niwa, 1878).

10) O chorobach społecznych (Odbitka z Niwy, 1880).

11) Nasze wykształcenie polityczne (Niwa, z 1881).

12) Tak zwany oportunizm w polityce (Niwa, 1881).

13) Centralizacya w państwie tegoczesnem (Niwa, 1881).

14) Kilka słów o znaczeniu stronnictw politycznych. Niwa, 1883).

15) Wydziały prawne w uniwersytetach, jako wydziały nauk społecznych. (Referat na I. zjeździe prawników i ekonomistów polskich w Krakowie 1887, którego ś. p. Kasznica był wiceprezesem; ogłoszony w Przegl. sąd. i admin. 1887 ¹⁾).

18. Dr. Adolf Heck urodził się w r. 1851, po ukończeniu wszystkich studiów otrzymał stopień doktora prawa w Uniwersytecie lwowskim. Wstąpiwszy do służby sądowej doszedł w niej do stopnia c. k. adjunkta. Na podstawie rozpraw: 1) Zbrodnia oszustwa podług austriackiego prawa karnego, w porównaniu z bezprawiem cywilnem; 2) O sądownictwie w Bośni i Hercegowinie, uzyskał *veniam legendi* z austriackiego prawa i procesu karnego uchwałą grona profesorów Wydziału prawa z 5. lutego 1887, zatwierdzoną reskr. minist. z 27. września 1887. l. 11714. Wskutek przeniesienia na stanowisko służbowe poza Lwowem utracił Dr. Heck w myśl obowiązujących przepisów *veniam legendi* w r. 1890. Zmarł w r. 1893.

Ogłosił drukiem:

1) O sądownictwie w Bośni i Hercegowinie (Przegl. sąd. i adm. 1881. Nr. 24—31).

2) O udziale w przestępstwie (tamże 1887).

3) Austriackie prawo prasowe, zeszyt I i II. Lwów, Altenberg, (większe dzieło niedokończone).

¹⁾ Patrz piękne wspomnienie pośmiertne o ś. p. Kasznicy w Przeglądzie polskim listopad 1887. pióra prof. Fryd. Zolla i St. Tarnowskiego.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

Kronika Wydziału filozoficznego.

Rok szkolny 1869/70. wykazywał w zimowym półroczu następujący skład osobowy na fakultecie filozoficznym:

I. profesorowie zwyczajni:

a) Dr. Adolf Weiss, profesor botaniki, następnie profesor w Pradze; *b)* Dr. Mikołaj Lipiński, prof. filozofii; *c)* Dr. Ignacy Lemoch, prof. matematyki; *d)* Dr. Wilhelm Kergel, prof. klasycznej filologii, następnie profesor w Gracu; *e)* Dr. Hermann Maksymilian Schmidt, prof. zoologii; *f)* Dr. Gustaw Linker, prof. klasycznej filologii, następnie profesor w Pradze; *g)* Dr. Alojzy Handl, prof. fizyki, następnie profesor Akademii wojskowej w Wiener-Neustadt, a dziś Rektor Uniwersytetu Czerniowieckiego; *h)* Dr. Antoni Małecki, prof. języka i literatury polskiej; *i)* Dr. Henryk Zeissberg, prof. historii powszechnej, następnie profesor Uniwersytetu w Innsbrucku a dziś w Wiedniu; *k)* P. Jan Hloch, prof. niemieckiego języka i literatury; *l)* Dr. Edward Linnemann, prof. chemii, następnie profesor w Bernie na Politechnice; *m)* Dr. Edward Robert Roessler, prof. historii austriackiej, następnie profesor w Gracu.

II. Suplenci:

a) Ks. prof. Dr. Kostek, suplent pedagogiki (profesor Wydziału teologicznego); *b)* Ks. Dr. Emilian Ogonowski, suplent ruskiego języka i literatury.

III. Docenci prywatni:

Dr. Franciszek Ksawery Liske, świeżo habilitowany docent historii powszechnej. Tylko z ust prof. Małeckiego, prof. Lipińskiego

Dra Liskego rozbrzmiewała wtedy polska mowa w salach wykładowych Wydziału filozoficznego; Ks. Dr. Ogonowski wykladał po

rusku. Do grona nauczycieli na tym Wydziale należał i p. Lubin Olewiński, jako nauczyciel stenografii; w letnim półroczu 1869/70. przybywa p. Emanuel Stauber, jako nauczyciel języka włoskiego. Z zimowym półroczem 1870/1. nie zastajemy już prof. Lemocha, Lipińskiego i Linkera; pierwszego nie zastąpiono wcale, drugiego miejsce zajął Dr. Karol Zygmunt Barach-Rappaport, jako zwyczajny profesor filozofii; po trzecim objął filologiczną katedrę Dr. Jan Wrobel w charakterze ordynariusza. Nadto mianowano osobnego profesora dla mineralogii, którą tymczasowo po ustąpieniu prof. Zirkla w zastępstwie wykładał Dr. Schmidt; został nim Dr. Feliks Kreutz w charakterze ekstraordynariusza, z językiem wykładowym niemieckim. Letnie półroczu 1870/1, wykazuje dalsze ubytki sił profesorskich; niema już Dra Weissa, (którego zastępstwo objął Dr. Schmidt), Dra Zeissberga, Dra Hlocha, natomiast ks. Dr. Ogonowski występuje już jako zwyczajny profesor; to samo znamię okresu ubytków nosi i zimowe półroczu 1871/2, w którym nie znajdujemy już w składzie Uniwersytetu prof. dr. Kergla i Roeslera, a nadto przeniesionego podówczas do Innsbruku Dra Rappaporta, którego miejsce zajął mąż tego znaczenia co Dr. Euzebiusz Czerkawski, w charakterze ordynariusza. Wskutek tej nominacji przestał ks. prof. Kostek wykładać pedagogikę. W rzędzie docentów spotykamy obecnie nadto Dra Izydora Szaraniewicza, jako docenta «dla historii terytoriów Halicza i X. Włodzimierskiego (Galicyi i Lodomeryi)» oraz Dra Romana Pilata jako docenta historii literatury polskiej, i Dra Edwarda Tangla jako docenta anatomii roślin. Czerkawski, Szaraniewicz i Pilat, a z dawniejszych Małecki, Kreutz i Liske wykładają po polsku. Tak się przedstawia na Wydziale filozoficznym kurs przejściowy, następujący bezpośrednio po wydaniu Najw. postan. z 1871. przyznającego Uniwersytetowi charakter narodowy.

Ten okres przejściowy trwał jednak dłużej. W letnim półroczu 1871/2. należą jeszcze do Wydziału prof. Schmidt, Handl, Linneemann i Wrobel; natomiast katedrę matematyki obejmuje (po Lemochu) Wawrzyniec Żmurko, języka niemieckiego Eugeniusz Janota, (po Hlochu) a Dr. Ksaw. Liske zostaje nadzwyczajnym profesorem; w rzędzie docentów spotykamy Dra Augusta Freunda, jako docenta chemii, i Dr. Wincentego Zakrzewskiego, jako docenta historii powszechnej; p. Józef Kropiwnicki udziela nauki języka angielskiego. W zimowym półroczu 1872/3. niema już Dra Linneanna, a katedrę chemii obejmuje Dr. Bronisław Radziszewski, jako nadzwyczajny profesor, profesorem botaniki zostaje (po Weissie) Dr. Teofil Ciesielski; ustępuje docent Dr. W. Zakrzewski i nauczyciel Stauber,

a fizykę, rozdzieloną na matematyczną i teoretyczną (doświadczalną), rozpoczyna wykładać dwóch docentów: pierwszą Dr. Oskar Fabian, drugą Dr. Tomasz Stanecki, obejmując w ten sposób spuściznę po prof. Handlu, który też od letniego półrocza 1872/3. nie figuruje już w spisie członków Wydziału filozoficznego. To letnie półrocze przynosi nam obsadzenie katedry po prof. Kerglu przez Dra Zygmunta Węclewskiego, jako ordynaryusza; prof. Liske, Kreutz i Janota tudzież docent Dr. Stanecki są już zwyczajnymi profesorami swych fachów; z dawnego niemieckiego grona profesorów fungują jeszcze tylko prof. Schmidt i Wrobel. W zimowym półroczu 1873/4. spotykamy Dra Szaraniewicza w charakterze zwyczajnego a Dra Fabiana, jako nadzwyczajnego profesora; tudzież p. Jana Amborskiego, jako nauczyciela języka francuskiego. Letnie półrocze 1873/4. zaznacza się dla Wydziału filozoficznego stratą ciężką, a doniosłą; Dr. Małecki ustąpił z katedry, której był ozdobą i chlubą, z której wywierał ożywczy, głęboki wpływ na kilkanaście generacyj młodzieży i na szerokie sfery społeczeństwa, gromadzącego się tłumnie około wymownego profesora; z której wreszcie przez szereg lat przemawiał sam jeden w całym Uniwersytecie do uczuć, rozumu i wyobraźni narodu w języku ojczystym i o rzeczach ojczystych. Dokładność kronikarska każe wspomnieć, że w tym kursie objął Dr. Wenanty Piasecki funkcję nauki gimnastyki przy Uniwersytecie. Od zimowego półrocza 1874/5. jest Dr. Radziszewski zwyczajnym profesorem; od letniego półrocza tegoż roku ustępuje z docentury Dr. Freund. Od zimowego półrocza 1875/6. nie należy już do Wydziału Dr. Wrobel, a natomiast wykłada Dr. Julian Grabowski, jako pryw. docent chemii, a od letniego półrocza 1875/6. rozpoczyna pierwsze u nas z historii polskiej wykłady docent pryw. Dr. Aleksander Hirschberg. Dr. Roman Pilat jest już nadzwyczajnym profesorem, przez co obsadzoną zostaje wakująca od lat dwóch katedra języka i literatury polskiej, i wreszcie ustępuje ostatni z profesorów z epoki niemieckiej Dr. Schmidt, a jako jego następcę na katedrze zoologii spotykamy Dra Szymona Syrskiego, jako ordynaryusza. Zimowy kurs 1876/7. daje prof. Wroblowi następcę w osobie nadzwyczajnego profesora Dra Ludwika Ćwiklińskiego; a psychologię i filozofię przyrody rozpoczyna wykładać docent prywatny Dr. Julian Ochowicz. Od letniego półrocza 1876/7. zalicza się do grona nauczycielskiego Dr. Emil Godlewski, jako docent fizjologii roślin; od zimowego półrocza 1877/8. ustępuje Dr. Grabowski a przybywa Dr. Franciszek Kamiński jako docent morfologii i organografii roślin. Letnie półrocze 1877/8. nie przynosi żadnych zmian. Zimowe półrocze 1878/9. przynosi Wydziałowi habilitowanego docenta prywatnego porównawczej

gramatyki języków słowiańskich, Dra Antoniego Kalinę, oraz docenta farmakognozyi Dra Ignacego Wiktoryna Hawranka. W letnim półroczu 1878/9 spotykamy w gronie Wydziału Dra Aleksandra Brücknera jako docenta porównawczej gramatyki języków słowiańskich, a nie spotykamy już Dra Godlewskiego i prof. ks. Janoty, który zakończył życie, a którego zastępuje prof. Ćwikliński. Z zimowem półroczem 1879/80. obejmuje wykłady języka i piśmiennictwa niemieckiego Dr. August Sauer w charakterze suplenta; prof. Dr. Pilat i Ćwikliński zostają zwyczajnymi profesorami, Dr. Bronisław Kruczkiewicz rozpoczyna działalność, jako docent pryw. filologii klasycznej, p. Józef Poliński wchodzi w miejsce p. Olewińskiego, jako nauczyciel stenografii. Z letniem półroczem 1879/80 nie łączą się żadne zmiany; tak samo z zimowem 1880/1. Od letniego półrocza 1880/81. jest zwyczajnym profesorem Dr. O. Fabian; miejsce Dra Hawranka zajął Dr. Mieczysław Dunin Wąsowicz; opuścił fakultet Dr. Brückner, dziś rozgłośniej sławy profesor Uniwersytetu w Berlinie; a wreszcie Dr. Piasecki przestał być nauczycielem gimnastyki. W zimowem półroczu 1881/2. wyklada Dr. Ignacy Skrochowski filozofię jako docent prywatny. Od letniego półrocza 1881/2. traci Wydział Dra Syrskiego przez śmierć; tudzież Dra Kruczkiewicza; natomiast zyskuje trzy siły naukowe w osobach: Dra Władysława Zajączkowskiego, prof. Politechniki, jako docenta matematyki, p. Juliana Niedźwieckiego, prof. Politechniki, jako docenta mineralogii, wreszcie Dra Władysława Kretkowskiego, jako docenta matematyki. Od zimowego półrocza 1882/3. zyskuje Wydział nową katedrę geografii, którą zajmuje Dr. Antoni Rehmann, jako profesor nadzwyczajny; od półrocza letniego tegoż roku zyskuje Uniwersytet tyle upragnioną, tak ważną, i licznemi staraniami wyjednaną katedrę historii polskiej, obsadzoną przez Dra Tadeusza Wojciechowskiego, jako profesora nadzwyczajnego. Nadto zostaje Dr. Henryk Kadyi, profesor anatomii w szkole weterynaryi, zastępcą profesora zoologii; z grona docentów zaś ustępuje Dr. Kamiński. Od zimowego półrocza 1883/4. obsadzoną jest katedra germanistyki, jednak nie przez dotychczasowego suplenta Dra Sauera, który też odtąd przestaje należeć do składu fakultetu, lecz przez dotychczasowego docenta Uniwersytetu w Gracu, Dra Ryszarda Maryę Wernera, jako nadzwyczajnego profesora. Letnie półrocze 1883/4., wykazuje zajęcie osieroconej przez śmierć śp. Syrskiego a suplowanej przez Dra Kadyiego katedry zoologii przez Dra Benedykta Dybowskiego, w charakterze ordynaryusza. Natomiast zastęp docentów prywatnych przerzedza się niezmiernie; ustępują bowiem pp. Dr. Ochowicz, Skrochowski, Zajączkowski i Kretkowski,

a w ich miejsce przybywa tylko Dr. Maksymilian Kawczyński, jako docent języka i literatury niemieckiej. Od zimowego półrocza 1884/5. datuje się docentura Dra Bronisława Lachowicza jako habilitowanego docenta pryw. chemii organicznej. Półrocze to zaznacza się wogóle całkiem niezwykłym przyrostem docentów; aż sześciu młodych badaczy, cyfra na nasze stosunki ogromna, rozpoczyna docenturę. Są nimi: (oprócz Dr. Lachowicza) Dr. Aleksander Semkowicz, habil. docent prywatny dla historii powszechnej, Dr. Julian Schramm dla chemii nieorganicznej, Dr. Rudolf Zuber dla geologii dynamicznej i geologii Karpat; Dr. Emil Habdank Dunikowski dla historycznej geologii, Dr. Henryk Wielowieyski dla embryologii i anatomii porównawczej. W letnim półroczu przybywają: Dr. Aleksander Raciborski dla filozofii, Dr. Józef Puzyna dla matematyki. Zimowe półrocze 1885/6. nie przedstawia natomiast żadnej zmiany ani nabytku; — tak samo letnie półrocze 1885/6. Z zimowem półroczem 1886/7. ustępuje Dr. Zuber, a wstępuje Dr. Ludwik Finkel, jako prywatny docent historii powszechnej średniowiecznej i nowożytnej. Od letniego półrocza 1886/7. jest zwyczajnym profesorem Dr. R. Werner, a od zimowego półrocza 1887/8. Dr. Rehmann; w temże półroczu opuszcza nas Dr. Kreutz przyjmując wezwanie Uniwersytetu Jagiellońskiego; Dr. Józef Merunowicz zostaje supletem higieny i somatologii. Drugą bolesną stratę ponosi niebawem Wydział filozoficzny przez śmierć zasłużonego profesora Dra Węclewskiego; przez cały rok 1887/8. wakuje jego katedra, a zastępuje ją Dr. Cwikliński. W tymże czasie zostaje Dr. Wojciechowski zwyczajnym profesorem, przez co katedra historii polskiej zostaje systemizowaną; Dr. Kadzi powraca do Uniwersytetu jako docent anatomii ciała ludzkiego. Od zimowego półrocza 1888/9. obejmuje Dr. Dunikowski opróżnioną katedrę mineralogii jako nadzwyczajny profesor; Dr. Bronisław Kruczkiewicz obejmuje w tym samym charakterze spuściznę po s. p. Węclewskim a Dr. Antoni Kalina zostaje nadzwyczajnym profesorem porównawczej filologii języków słowiańskich, co uważać należy za nową naukową zdobycz Wydziału filozoficznego. W ciągu tejże zimy spada na Wydział filozoficzny świeży cios przez śmierć Dra Żmurki, genialnego matematyka, męża szerokiego rozgłosu. Zastęp docentów powiększają, od letniego półrocza 1888/9. Dr. Józef Siemiradzki, docent geologii ogólnej, i Dr. Leon Sternbach, docent filologii klasycznej; Dr. Merunowicz przestaje być supletem. Półrocze zimowe 1889/90. przynosi następcę s. p. Żmurki w osobie Dra J. Puzyny, jako nadzwyczajnego profesora, tudzież daje docenturę somatologii i higieny Dr. Józefowi Szpilmanowi. W letnim półroczu tegoż roku niema wyjątkowo żadnych zmian; w ciągu zimowego półrocza 1890/1. umiera

Dr. Tomasz Stanecki, podówczas właśnie *Rector Magnificus* lwowskiego Uniwersytetu, pozostawiając po sobie powszechny żal, jaki zwykł towarzyszyć zgonowi mężów rzetelnej zasługi, wytrwałej pracy i wyższego nad wątpliwości charakteru. W kilka tygodni potem nowy cios, jeden z najboleśniejszych a z pewnością najgłębsze sprawiający wrażenie: umiera Ksawery Liske po dziesięcioletnim pasowaniu się z chorobą podstępna a zabójczą, nie pozostawiającą żadnej możliwości uzdrowienia, i po równie długim okresie męczarni, urągających wszelkiemu opisowi. Bohaterską, prawie nadludzką siłą woli, zdołał ten człowiek przez lat dziesięć zwalczać srogie codzienne bóleści, aby się nie oderwać od nauki i kształcenia młodzieży w ukochanej sztuce badania dziejów; trwały upadek sił fizycznych zwalczał i powstrzymywał wysiłkiem umysłowym. Kto miał sposobność choćby raz widzieć, ile życia kosztowało Liskego każde seminaryjne zebranie przy jego łożu, a zechce przytem zważyć, że on w tym okresie cierpienia zdziałał naukowo więcej, niż niejeden zdrow przez całe życie, ten musi uchylić czoła przed tą postacią, która zaparcie się siebie posunęła do ideału.

W letnim kursie 1890/1. widzimy Drów Dunikowskiego i Kruczkiewicza zwyczajnymi profesorami; nadto zostaje Dr. Gustaw Piotrowski docentem fizjologii człowieka. Półrocze zimowe 1891/2. nie przedstawia żadnych zmian. Z półroczem letniem 1891/2. spotykamy Drów A. Raciborskiego i L. Finkla nadzwyczajnymi profesorami; pierwszego dla filozofii, drugiego dla historii austriackiej; nadto zostaje Dr. Bronisław Dembiński nadzwyczajnym profesorem historii powszechnej, przez co wakująca po ś. p. Liske katedra została obsadzoną. W gronie docentów te zaszły zmiany, iż Dr. Schramm i Dr. Sternbach opuścili je, skutkiem powołania na Uniwersytet Jagielloński, natomiast weszli doń Dr. Wawrzyniec Teisseyre, jako habilitowany docent prywatny paleontologii i Dr. Józef Nussbaum, jako docent embryologii, histologii i anatomii porównawczej. Wreszcie ustąpił Dr. Wąsowicz a w jego miejsce został powołany docent Uniwersytetu wiedeńskiego, c. i k. lekarz pułkowy Dr. Władysław Niemłowicz.

W składzie Wydziału filozoficznego w zimowym półroczu 1892/3. nie spotykamy już czcigodnej i zasłużonej postaci Dr. Euzebiusza Czerkawskiego. Po pracach i trudach wielu lat, skoro nadszedł przepisany ustawa wiek ustąpienia, a siły fizyczne upomniały się o swe prawa, pożegnał Dr. Czerkawski tę Akademię, której był po trzykroć Rektorem, a która mu przez deputacje i adresy wyraziła swą wdzięczność i cześć i winne oddała hołdy. W tym kursie widzimy już Dr. Kalinę zwyczajnym profesorem; z grona docentów tracimy Dr. M.

Kawczyńskiego, powołanego na profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od letniego półrocza 1892/3. jest też ordynariuszem prof. Dr. Puzyna, a nadzwyczajnym profesorem farmakognozyi zamianowany Dr. Niemiłowicz. Z jego nominacją łączy się zarazem stworzenie tej nadzwyczajnej katedry, gdyż dotychczas była tylko remunerowana docentura. Zastęp docentów prywatnych zwiększa się o trzech: docentem filozofii zostaje Dr. Aleksander Skórski, docentem fizyki Dr. Ignacy Zakrzewski, docentem anatomii roślin wreszcie Dr. Aleksander Zalewski.

Cenną zdobycz przyniósł Uniwersytetowi zimowy kurs 1893/4, w postaci nowej katedry historii sztuki nowożytnej. Nadzwyczajnym jej profesorem zamianowany został Dr. Jan Bołoz Antoniewicz.

Docent Dr. Zakrzewski mianowany został już w tem półroczu nadzwyczajnym profesorem fizyki, a Dr. Rudolf Zuber odzyskał swą dawną *veniam legendi* z geologii

Ostatnie, bieżące letnie półrocze 1893/4. przyniosło nam wreszcie nominację Dr. B. Lachowicza nadzwyczajnym profesorem chemii ogólnej, tudzież habilitację Dr. Wojciecha hr. Dzieduszyckiego na docenta historii filozofii, estetyki i etyki, habilitację Dr. Szyszyłowicza na docenta botaniki i nominację Dr. Michała Gruszewskiego zwyczajnym profesorem historii powszechnej z językiem wykładowym ruskim.

Przechodzimy do wspomnień o profesorach i docentach, którzy w tem dwudziestopięciuleciu przeszli przez katedry Wydziału filozoficznego, a dziś już do niego nie należą.

1. Dr. Antoni Małecki działał na naszym Uniwersytecie od r. 1856, w którym to czasie powołany został z Innsbrucku na nadzwyczajnego profesora języka i literatury polskiej. Zwyczajnym profesorem został w r. 1865. Z wielkim żalem Uniwersytetu zażądał w r. 1873. przeniesienia w stan spoczynku, i otrzymał je, pozbawiając przez to liczne następne generacje młodzieży uniwersyteckiej możliwości korzystania z uroku jego słowa i potęgi jego myśli. Nie piszemy o nim więcej jedynie dlatego, że główny okres jego działalności przypada na epokę poprzednią, i tam znalazła już jego postać godne nakreślenie.

Dr. Małecki jest czynnym członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie od samego jej założenia, honorowym członkiem Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu, członkiem - korespondentem Tow. naukowo - literackiego w Belgradzie; był członkiem c. k. Rady naukowej, członkiem Rady szkolnej krajowej w latach 1867 - 1870. Dzierży godność zastępcy kuratora Za-

kładu narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, jest prezydentem galicyjskiej Kasy Oszczędności. W r. 1872/3. był Rektorem Uniwersytetu, w r. 1871/2. dziekanem Wydziału filozoficznego. Gdy w r. 1892. obchodzono uroczyste pięćdziesięcioletni jubileusz jego pracy literackiej, otrzymał od Uniwersytetów Jagiellońskiego i lwowskiego stopień doktora prawa *honoris causa*, ze względu na swe prace naukowe nad pierwotnym ustrojem społeczeństwa polskiego, i studia heraldyczne, wkraczające w zakres nauk prawno-państwowych. Mianowano go wtedy także honorowym obywatelem miasta Lwowa, do którego reprezentacji od dawna należy. Posiada odznakę honorową dla nauki i sztuki, jest od r. 1881. dożywotnim członkiem Izby Panów Rady państwa, a od r. 1876—1889. zasiadał w Sejmie jako poseł z większej własności b. obwodu samborskiego, zajmowawszy już raz podrzednio w r. 1872/3. krzesło rektorskie w Sejmie.

W tem ciełe ustawodawczem rozwinął żywą działalność. W r. 1872, gdy przyszedł czas położenia podwalin pod ludowe szkolnictwo krajowe w ramach państwowej ustawy z 14. maja 1869, przedstawił Dr. Małecki wnioski co do stosunków prawnych stanu nauczycielskiego w tych szkołach, i był sprawozdawcą dotyczącej ustawy, która weszła w życie jako ustawa z 2. maja 1873. Przedstawił także wtedy Sejmowi wnioski co do zakładania i utrzymywania szkół ludowych. W r. 1876. przedstawił Sejmowi sprawozdanie z artystycznego stanu sceny lwowskiej. W r. 1878. referował projekt niektórych zmian w wyż przytoczonej ustawie z 2. maja 1873; z czego powstała ustawa z 2. marca 1879. Również referował projekt ustawy (odrzucony) o pewnych postanowieniach, odnoszących się do miejscowego nadzoru szkolnego, i o wynagrodzeniu za udzielanie nauki religii w szkołach ludowych. W r. 1880. wniósł interpelację do c. k. Rządu w sprawie używania języka niemieckiego przez władze skarbowe ¹⁾. W r. 1881. uchwalono, w myśl jego wniosku, założenie z początkiem r. 1882/3. bursy dla uczniów seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie. Był również w tym roku sprawozdawcą w sprawie udzielenia szkole ludowej izraelskiej w Brodach stałej subwencji 6000 zlr. rocznie na tak długo, dopóki ona będzie zastępowała potrzebę pomnożenia tamże publicznych szkół ludowych, pod warunkiem że wprowadzi stopniowo język polski jako wykładowy ²⁾. W r. 1882. opracował sprawozdanie o reformie ustaw dla szkół ludowych na tle wniosków Wydziału krajowego, an-

¹⁾ Patrz o tem Starzyński: Polski język urzędowy j. w. (Przegl. prawa i admin. 1893) i Uwagi j. w. str. 62.

²⁾ Patrz Starzyński: Uwagi j. w. str. 33.

kiety szkolnej i Rady szkolnej krajowej; nie załatwione. Na Sejmie r. 1885/6. w sprawie wniosku p. Romańczuka o języku wykładowym, zaproponował Dr. M. wprowadzenie w szkołach średnich utrakwizmu językowego (aby niektóre przedmioty wykładać po polsku, niektóre po rusku¹⁾); wiadomo że z uchwały Sejmu Wydział krajowy, Rada szkolna krajowa, Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet lwowski i Towarzystwo nauczycieli szkół wyższych badały obszernie i fachowo tę myśl. Wreszcie w r. 1887/8. był referentem sprawy ustanowienia przy Radzie szkolnej krajowej osobnego zastępcy Namiestnika, czyli dyrektora mianowanego przez Najj. Pana, któryby, z zastrzeżeniem praw Namiestnika, kierownictwu spraw szkolnych stale i wyłącznie się oddawał.

Inne drobniejsze sejmowe czynności Dra M. pomijamy.

2. Dr. Franciszek Ksawery Liske urodził się w Szląskowie, w W. Ks. Poznańskim, dnia 18. października 1838, uczęszczał do gimnazjum w Lesznie, złożył egzamin dojrzałości w r. 1859. Następnie studyował w r. 1859—1864. pod Roepellem i Jungmannem w Uniwersytecie wrocławskim, w tym także czasie odpokutował swój udział w organizacji, stworzonej w r. 1863. w Poznańskim, kilkomiesięcznym więzieniem w berlińskim Moabie i kilkomiesięczną służbą wojskową. Przebywszy je, oddawał się znów studjom historycznym w r. 1864—1867. w Uniwersytecie berlińskim pod Rankem i Droysenem a paleograficznym pod Jaffém, a w r. 1867. uzyskał na Uniwersytecie w Lipsku stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy: »Polnische Diplomatie im Jahre 1526, Leipzig 1867. Do Lwowa przybył z końcem r. 1868. na wezwanie Wydziału krajowego (skutkiem starań prof. Małeckiego) dla podjęcia wydawnictwa aktów z archiwum t. zw. Bernardyńskiego, dzięki stworzonej w tym celu fundacyi ś. p. Aleksandra hr. Stadnickiego. Uzyskawszy reskr. minist. z 10. marca 1869. l. 1926. nostryfikacyę doktorskiego stopnia, wniósł Dr. L. podanie o uzyskanie *veniae legendi* z historii powszechnej, na podstawie dołączonych siedmiu prac niemieckich i jednej polskiej (wymienimy je później), i uzyskał ją z uwolnieniem od *colloquium* uchwałą grona profesorów z 5. kwietnia 1869, zatwierdzoną reskr. minist. z 2. maja 1869. Zaraz też z letniem półroczem 1869. rozpoczął wykłady, i to, w myśl ówczesnych przepisów, po niemiecku. Pod d. 5. lipca 1869. wniósł podanie do Ministerstwa o zezwolenie mu na następny kurs na polskie wykłady. Grono profesorów oświadczyło się przeciw temu, mimo to Ministerstwo reskr.

¹⁾ Patrz o tem obszernie: Starzyński: Sejm galicyjski r. 1885/6, Lwów 1887. Tenże: Sesya sejmowa 1886/7, Lwów 1887.

z 5. września 1869. l. 7272. uczyniło życzeniu Liskego zadość; mówiliśmy o tem obszernie w części pierwszej. Najw. post. z 30. listopada 1871. został mianowany nadzwyczajnym, a Najw. post. z 24. grudnia 1872. zwyczajnym profesorem historii powszechnej w Uniwersytecie lwowskim. Od tej chwili jeszcze przez dziewięć lat tylko cieszył się względem zdrowiem; potem wystąpiły objawy zdradzieckiej a ciężkiej choroby, która pierwszy raz mu się odezwała w czasach gorączkowej akcji r. 1863, a następnie podsycana była wyężdżającą pracą umysłową. Choroba przybrała rozmiary uniemożliwiające prof. Lisce mu chodzenie po ulicy a zwłaszcza po schodach i oderwała go odtąd od wykładów w Uniwersytecie, ograniczając go do wykładów specjalnych i ćwiczeń seminaryjnych, które odbywał w swem mieszkaniu, leżąc w fotelu a następnie w łóżku; wreszcie przemieniła się niebawem w jedno nieprzerwane pasmo strasznych męczarni, którym tylko niezrównana siła woli i bohaterska energia Liskego zdołały stawić o tyle opór, że chwilowo przygłuszał cierpienia wysiłkiem umysłowym, i pracował, leżąc chory do ostatnich granic fizycznej możebności w najściślejszem tego słowa znaczeniu. Jak morfina działała na niego ożywczo każda nowa książka, każda praca seminaryjna którego z ulubionych uczniów; ale też i jak morfina wyczerpująco. W tem szamotaniu się, którego koniec z góry był pewny, musiał ostatecznie organizm fizyczny uleść; i Liske zakończył życie 27. lutego 1891.

Za czasów profesury był Rektorem Uniwersytetu w r. 1879/80; i dziekanem Wydziału filozoficznego. Był czynnym członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, założycielem i dożywotnim prezesem Towarzystwa historycznego we Lwowie, dyrektorem krajowego archiwum aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie, konserwatorem c. k. komisji centralnej dla utrzymania pamiątek historycznych i artystycznych w Wiedniu. Był kawalerem szwedzkiego orderu Gwiazdy Północnej. Jako rektor, będąc członkiem Sejmu, był referentem ustawy o wprowadzeniu języka niemieckiego jako wykładowego w wyższych nowo-kreowanych klasach gimnazjum w Brodach ¹⁾, zdawał także sprawę z petycji o utworzenie katedry prawa polskiego w Uniwersytecie lwowskim, o czem pisaliśmy w rozdziale drugim.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Studya z dziejów wieku XVI. Poznań 1867; zawierają:

¹⁾ Ustawa sankcyonowana d. 8. września 1880. O mowie, którą wtedy wypowiedział ś. p. Liske, patrz Starzyński, Uwagi o prawnej stronie j. w. str. 22. Patrz W. Koziembrodzki, Repertoryum I, 316, 323.

- a) Kongres wiedeński w r. 1515.
 b) Stosunek dworu polskiego do elekcji Karola V.
 c) Konfederacja magnatów węgierskich w r. 1519.
 d) Dyplomacja polska w r. 1526.
 e) Dodatki: 1) Wiadomość o materyałach rękopiśmiennych biblioteki miejskiej w Lipsku, dotyczących historii polskiej; 2) dokumenta.
- 2) Przyczynki do historii wojny moskiewskiej z 1633. i 1634. Lwów 1868.
- 3) Dyplomacja polska 1527. Lwów 1869.
- 4) Zjazd w Poznaniu 1510. Kraków 1875.
- 5) Cudzoziemcy w Polsce. (Odbitka z Przew. naukowego i liter.) Lwów 1876.
- 6) Franciszka Pałackiego Dzieje Czech (Rozbiór ostatniego tomu Geschichte Böhmens). Dziennik Literacki 1868, str. 603.
- 7) Relacye doktora L. S. Gereta, rezydenta toruńskiego przy dworze polskim. Cz. I. Dziennik poznański 1868, Nr. 65—250; Cz. II. Dziennik Literacki. Lwów 1868, Nr. 43. i n.; 1869. Nr. 13. i n.; 1870. Nr. 1. i n.; Cz. III. Przewodnik naukowy i literacki 1874. (str. 2—16).
- 8) Stanisława Żółkiewskiego, hetmana i kanclerza w. kor. kłęska i zgon na polach cecorskich, według źródeł drukowanych i rękopiśmiennych, Lwów 1869, Nr. 1. i nn.
- 9) Przyczynki do historii panowania Zygmunta I. (z archiwum magdeburskiego i królewieckiego) 1520—1527, Dziennik Literacki, Lwów 1869, Nr. 36. i n.
- 10) Marcin Kromer, biskup warmiński, dziejopis wieku XVI. (Eichhorn, Der ermländische Bischof Martin Cromer, Zeitschrift f. Gesch. und Alterthumskunde Ermlands 1869. IV.) Dziennik Poznański 1869, Nr. 3 — 24.
- 11) Hugo Kołłątaj na posiedzeniu rady królewskiej z dnia 23. lipca 1792. (rec. Wegnera L. Hugo Kołłątaj na posiedzeniu rady królewskiej, Poznań 1869), Dziennik Literacki 1869, str. 299.
- 12) Bolesław Chrobry i Otto III. w Gnieźnie (Zeissberg H. Miscro I. Wien 1869; Tenże: Die Kriege Kaiser Heinrich II. mit Herzog Bolesław I. von Polen, Wien 1868; Tenże: Die öffentliche Meinung im XI. Jahrh. über Deutschlands Politik gegen Polen, Zeitschrift f. österr. Gymn. 1868. II.; Tenże: Ueber die Zusammenkunft Kaiser Otto III. mit Herzog Bolesław I., tamże 1867. V.; Kętrzyński A. De bello a Boleslao Magno cum Henrico Rege Germaniae gesto A. 1002—1005. Regiomonti 1866.) Dziennik Literacki, Lwów 1869.

13) Szczerbiec i złote wrota kijowskie, Kraj, (Kraków) 1869—70 (Nr. 2).

14) Kilka słów o najnowszej historyografii niemieckiej (Ranke L, Geschichte Wallensteins, Lipsk 1869; Droysen G., Gustav Adolf, Lipsk 1869; Reimann, Geschichte des bairischen Erbfolgekrieges, Lipsk 1869; Weizsäcker J., Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel I. 1376—1387, Monachium 1869; Schottein R., Tagebuch des Erich Lassota von Steblau, Hala 1869). Dz. Lit. 1869. str. 710.

15) Austria w obec trzeciego podziału Polski (Hüffer H., Die Politik der deutschen Mächte, München 1869, Sybel H., Geschichte der Revolutionszeit) Dz. Lit. Lwów 1870, Nr. 1.

16) Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie wskutek fundacyi ś. p. Al. hr. Stadnickiego wydane staraniem galicyjskiego Wydziału krajowego, Lwów 1872: t. II. str. VII. i 281; 1873: t. III. str. VII. 313 i 3; 1873: t. IV. str. VI. i 303; 1875: t. V. str. VI. i 293; 1876: t. VI. str. 303; 1878: t. VII. str. 325. 1 nl. i 3. podobizny litogr. 1880: t. VIII. str. VI. i 351; 1883: t. IX. str. VI. i 339; 1884: t. X. str. VI. i 942; 1886: t. XI. str. XXV. i 567; 1887: t. XII. str. 551; 1888. t. XIII. str. XIV. i 729; 1889: t. XIV. str. XVII. i 734. i 1 nl.

(Tom I. wydała komisya z p. L. Tatomirem na czele).

17) Dziewica Orleańska. Na Dziś, pismo zbiorowe. Kraków 1872., t. I.; Marya Stuart, tamże.

18) Konstytucya 3. maja i mocarstwa niemieckie. (Polityka dworu austriackiego w sprawie konstytucyi 3. maja, opowiadanie hist. przez ks. W. Kalinkę. Kraków 1873). Przewodnik naukowy i literacki 1873, t. I. str. 389.

19) Po grecku czy po łacinie? kwestya historyczno-pedagogiczna (Auguste, sa famille et ses amis par M. Beulé. Paris 1867). Przewodnik naukowy i literacki 1873, t. II. str. 907.

20) Modele archeologiczne. Przewodnik naukowy i literacki 1873. I. 294—300.

21) Przyczynek do krytyki Tomicyanów. Przegląd Lwowski 1873. (III. rocznik).

22) W sprawie wydawnictwa Aktów grodzkich i ziemskich. Gazeta Lwowska 1874. Nr. 148.

23) Odpowiedź na «Kilka uwag w sprawie wydawnictwa kodeksów dyplomatycznych» p. M. Bobrzyńskiego. Przewodnik naukowy i literacki 1874. t. II. str. 80—82.

24) Krzyżacy w Polsce w roku 1497. (Scriptores rerum Prussicarum, t. V.) Przewodnik naukowy i literacki 1875, str. 333—352, 446—454.

25) Przyczynek do charakterystyki Katarzyny II. Przewodnik naukowy i literacki 1875, (str. 1151—1156).

26) Zjazd w Poznaniu w r. 1510. Rozprawy i sprawozdania Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności, Kraków 1875. t. III. str. 190—350. (Odbitka, Kraków 1875).

27) Najnowsze dzieło Ryszarda Roepella. Przewodnik naukowy i literacki 1876, (str. 97—111).

(Sprawozdanie krytyczne z dzieła Roepella R. p. t. Polen um die Mitte des 18. Jahrhunderts, Gotha 1876).

28) Ulryk Werdum i dziennik podróży jego po Polsce. Przewodnik naukowy i literacki 1876, (str. 289—309, 400—432, 546—570, 643—672, 737—768, 844—864).

29) Ulryka Werduma dyaryusz wyprawy Jana Sobieskiego z roku 1671. Archiwum Komisji historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. I. (183—261). Odbitka, Kraków 1877., str. LXXIX.

30) Cudzoziemcy w Polsce. L. Naker. U. Werdum. J. Bernouilli. J. E. Biester. J. J. Kausch. We Lwowie 1879, str. 340.

31) Król Zastępca, (Jarochowski K. Dzieje Augusta II. 1702—1704). Ateneum 1876 II.

32) Król Mykita. Ruch literacki 1876, str. 79.

33) Katalogi arcybiskupów gnieźnieńskich. Monumenta Poloniae historica t. III. (str. 377—410). We Lwowie 1877. Odbitka str. 34.

34) O autentyczności dokumentu, zawierającego najdawniejszą wzmiankę o pieśni Bogarodzica, Biblioteka Warszawska, 1877, (str. 417—426).

35) Dwa dyaryusze kongresu wiedeńskiego z roku 1515. Archiwum Komisji historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. I. (str. 89—182). Odb. Kraków 1877.

36) Elekcya w Rzeszy r. 1519. Niwa z dnia 1. stycznia 1877 (str. 12—37).

37) Filip Avril i pobyt jego w Polsce, 1687—1689. Niwa z dnia 15. marca 1877, str. (405—421). Wiek 1876. Nr. 235—242.

38) Listy Piotra Ronquillo, posła hiszpańskiego, pisane z Polski 1674. roku, z hiszpańskiego przetłómaczył i wydał ks. Feliks Różański, wstępem opatrzył i objaśnił prof. dr. X. Liske. Przegląd Polski 1879. (grudzień), (str. 330—368). Odbitka. Kraków 1878, str. 41.

39) Bar. Brüggena Rozkład Polski, Przegląd Polski. Rok XII. (Zeszyt XII. czerwiec) 1878, (str. 298—312).

(Rec. Freih. Ernst von der Brüggén, Polens Auflösung. Kulturgeschichtliche Skizzen aus den letzten Jahrzehnten der poln. Selbständigkeit. Lipsk 1877). Toż po niemiecku: Göttingische gelehrte Anzeigen R. 1878 (str. 673—687).

40) Prof. Bobrzyńskiego Dzieje Polski. Przegląd Polski 1879. IV. Odbitka, w Krakowie 1879, str. 51.

41) Korespondencya (przeciw zarzutom K. Jarochońskiego) Ate-neum, Warszawa 1880. I. str. 399—402.

42) Mikołaj z Popielowa, Album Koła literackiego we Lwowie dla Zagrzebia. Lwów 1881. (str. 1—6).

43) Kwartalnik Historyczny, organ Towarzystwa historycznego, pod redakcją Ksawerego Liskego. Lwów. Rocznik I. 1887; II. 1888; III. 1889; IV. 1890; I. zeszyt rocznika V. 1891.

44) Bibliografia dzieł zagranicznych, Kwartalnik Historyczny. Rok 1887. str. 132, 375, 551, 718. Rok 1888. str. 167, 340, 519, 688. Rok 1889. str. 172, 364, 606, 819. Rok 1890. str. 208, 423, 608, 828. Rok 1891. str. 218, 455.

45) Konkurs ś. p. Probusa Barczewskiego, Kwar'alnik Historyczny. Rok 1887. (str. 557—8).

46) Kilka uwag o sądownictwie czerwono-ruskiem (Hube R. Wyrok lwowski z r. 1421. Warszawa 1888). Kwartalnik Historyczny 1888 (str. 388 do 399).

47) Marcina Kromera relacya o kongresie szczecińskim. Kwartalnik Historyczny 1889. (str. 214—227).

48) W jaki sposób dałby się rozbudzić i rozwinąć ruch naukowy. na prowincyi? Referat na drugi Zjazd historyków polskich we Lwowie. Lwów 1890.

49) W imię prawdy (Sprawa Kaczkowskiego). Kwartalnik Historyczny 1891. Dodatek do zeszytu II.

50) Memoriale ordinis Fratrum Minorum a fratre Joanne de Komorowo compilatum, ediderunt X. L. et Antonius Lorkiewicz. (Monumenta Poloniae historica, tom V. i odbitka. 1886).

Prócz tego szereg recenzyj w pismach literackich i naukowych.

II. po niemiecku:

1) Des polnischen Hofes Verhältniss zur Wahl Kaiser Karls V. (Sybel's Histor. Zeitschrift XVI.).

2) Übersicht der polnischen historischen Literatur der letzten Jahre (tamże XVII.).

3) Zur Geschichte der letzten Jahre der Republik Polen (tamże XXI.).

4) Zur polnischen Politik Katharina's II. (tamże XXX.).

5) Der Congress zu Wien im Jahre 1515. (Forschungen zur deutschen Geschichte, herausgegeben v. d. bayerischen Akademie d. Wissensch. VII.).

6) Zwei Beiträge zur Wahlgeschichte Karls V. (tamże VIII.).

7) Zwei weitere Beiträge zur Wahlgeschichte Karls V. (tamże IX.).

8) Der türkisch-polnische Feldzug im Jahre 1621 (Archiv f. österr. Geschichte XLI.).

9) Polnische Diplomatie im Jahre 1526. Leipzig 1867.

10) Beiträge zur Geschichte der Kaniower Zusammenkunft (1787) u. ihrer Vorläufer (Russische Revue in St. Petersburg, III. Jahrgang, 6 Heft).

11) Literaturbericht (Sybel's Histor. Zeitschrift, od tomu XXIII. do XLIV., w 19 tomach).

12) Zur Charakteristik Katharina's II. (Sybel j. w. XXXIX.).

13) Der Wiener Congress 1515. u. die Politik Maximilians gegenüber Preussen u. Polen (Forschungen zur deutschen Geschichte, tom XVIII., 1878).

14) Zur Geschichte des Augsburger Reichstages 1518 (tamże).

15) Noch ein Beitrag zur Wahlgeschichte Karl's V. (tamże).

16) Michael Sokolnicki (Sybel's Hist. Ztsch. 1880).

Wreszcie wspomniane niżej broszury *contra* Bismarck i Suess i recenzje w pismach naukowych.

III. po hiszpańsku:

Viajes de extranjeros por Espana y Portugal en los siglos XV., XVI. y XVII., traducidos del original y anotados por F. R(ożański). Madrid 1879.

IV. po szwedzku:

1) Af Ulrich v. Werdums Rejsebeskrivelse (1673) meddelt af... Aftryk af Historisk Tidsskrift 1879.

2) Öfversigt af den polska litteraturen med särskildt afseende på den svenska historien. Stockholm 1875. u. 1876. (w »Historiskt Bibliotek«, pięć zeszytów).

3) Af Fyrst Stanislaus Radziwills Memoirer meddelt af... Aftryk af Historisk Tidsskrift, 1887.

Nie możemy przemilczeć dwóch wystąpień ś. p. Liskego, którymi oddał ważne przysługi sprawie narodowej. Gdy hr. Bismarck w Sejmie Związku północno-niemieckiego cisnął 18. marca 1867. polskim posłom w oczy zarzut, że Polska stała tylko przemocą i podbojem, przemocą wydarła Prusy Zakonowi niemieckiemu i przemocą tylko i podbojem rozpościerała się na wsze strony, głębiła i tłumiła cywilizację niemiecką; a do tego dołączył obelgę, że słusznie dla tego jej odjęto to, co innym dawniej wydarła i że lepszym niż ona prawem posiadają Prusy odzyskane prowincje niegdyś niemieckie, którym napowrót przyniosły cywilizację; — wtedy Liske wygotował na żądanie posłów polskich do kilku dni ciętą replikę, w której, na podstawie świadectw samych pietwyszorzędných historyków niemieckich, zbijał wszystkie wywody Bismarcka punkt za punktem, a która, ogłoszona bezimiennie p. t. *Graf Bismarcks Rede, gehalten am 18. März 1867. in der Sitzung des Norddeutschen Reichstages vom Standpunkte der Geschichte beleuchtet*, i rozdana przez posłów polskich wszystkim członkom parlamentu, stanowiła niejako oficjalną tychże posłów odpowiedź.

Drugim podobnym wystąpieniem ś. p. Liskego był jego list otwarty do posła prof. E. Suessa p. t. *Der angebliche Niedergang der Universität Lemberg. 1876.* Bezpośrednim jego powodem był referat posła Suessa w komisji budżetowej Rady Państwa dnia 14. listopada 1876, wypowiadający pośrednio życzenie zniesienia Uniwersytetu lwowskiego, jako rzekomo upadającego a zbędnego. Odparł tam ś. p. L. stanowczo i ostatecznie te bezpodstawne zarzuty. (Patrz rozdział drugi).

O wyjątkowym znaczeniu ś. p. Liskego dla polskiej nauki i dla Uniwersytetu, na którym działał, pisano z okazji jego śmierci tak wiele a tak dobrze, że wystarczyłoby nam jedynie do tego się odwołać. Dlatego możemy poprzestać na kilku słowach. Jak słusznie zauważano, był Liske, obok Kalinki i Szujskiego, jednym z trzech założycieli i naczelników t. zw. nowej szkoły historycznej polskiej¹⁾. Dwaj ostatni dali jej zapatrywania i poglądy zasadnicze, pierwszy ścisłą metodę badania. Na nią kładł Liske główny nacisk, i przeważnie on przyswoił polskiej nauce historycznej zasadnicze podstawy tak wysoko w Niemczech wydoskonalonej metody naukowej w historycznem badaniu. Działo się to zaś częścią przez jego własne naukowe prace, recenzje i wydawnictwa, częścią przez to, że ś. p. L. za właściwe pole swej pro-

¹⁾ Patrz W. Zakrzewski: Xawery Liske (Przegl. Pol. 1891).

fesorskiej działalności uważał praktyczne ćwiczenia zaprawiające uczniów do pracy samoistnej. W seminaryum historycznym oddał się z największym zapalem i największym skutkiem uczeniu metody naukowej i samoistnego badania, stojąc przytem zawsze pilnie na straży jego ścisłości i gruntowności. Zapal profesora udzielał się uczniom; napływ do seminaryum był taki, że ś. p. L. musiał robić wybór między zgłaszającymi się, a zgłaszali się i nie historycy. Kto zaś raz tam wszedł, pracował z całym zamięłowaniem, a zazwyczaj i z dodatnim skutkiem, gdyż ś. p. L. miał dar rozpoznawania zdolności i talentów i wytknięcia każdemu właściwego kierunku. To też już cały poczet historyków wyszedł z tej szkoły: wielu z nich nosi rozgłosne w nauce imię i zajmuje katedry uniwersyteckie, wszyscy zaś są sumiennymi i poważnymi badaczami. A już w r. 1876, gdy pisał list otwarty do Dra Suessa, mógł się ś. p. Liske poszczycić zastępem uczniów, których prace seminaryjne pojawiły się w druku. Z tych wszystkich powodów słusznie także powiedziano, że każdy obeznany ze stanem nauki historyi u nas, wie i rozumie, co to jest szkoła Liskego; że jego życie i praca stanowią będą epokę w studiach historycznych we Lwowie, który przez niego stał się jednym z głównych centrów tej nauki u nas. Dodajmy do tego organizatorski dar Liskego, czego dowodem założenie Towarzystwa Hist., stworzenie i redagowanie tak świetne Kwartalnika, drugi Zjazd historyków we Lwowie, organizacja Kółek naukowych po miastach prowincjonalnych, i t. d. a wytworzymy sobie obraz jego znaczenia dla nauki i Uniwersytetu, z którego ta działalność wychodziła. W charakteryzowanie osobistości Liskego wchodzić tu nie możemy, pisząc tylko kronikę a nie biografię; odsyłamy więc czytelnika pod tym względem do zbiorowej pracy o ś. p. L., z najkompetentniejszego źródła pochodzącej¹⁾.

3. Dr. Karol Zygmunt Barach-Rappaport zamianowany został jako wiedeński docent Najw postan. z 24. lipca 1870. zwyczajnym profesorem filozofii, ale już Najw postan. z 14. sierpnia 1871. po jednoletnim pobycie we Lwowie, przeniesiony został do Innsbruku, ustępując miejsca Dr. Euzeb. Czerkawskiemu. Napisał «Die Rache als Rechtsprinzip» w Haimeri's Vierteljahresschrift Bd. XVII. r. 1866.²⁾

4. Dr. Jan Wrobel, urodził się r. 1831 w Opolu, na Szląsku; ukończywszy studia gimnazyalne, teologiczne i filozoficzne w Opolu

¹⁾ Xawery Liske: Zarys biograficzny, napisany przez O. Balzera, L. Ćwiklińskiego, L. Finkla, Z. Hordyńskiego, H. Sawczyńskiego i W. Zakrzewskiego, Lwów 1891. W rozdziale napisanym przez prof. Ćwiklińskiego jest też przedstawiony przebieg uzyskania przez L. pozwolenia na polskie wykłady.

²⁾ Patrz o nim Liske: Der angebliche Niedergang j. w. str. 22.

i Wrocławiu ¹⁾, został prywatnym docentem filologii klasycznej na Uniwersytecie petersburgskim, w czerwcu 1867. zwyczajnym profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, w r. 1870. zwyczajnym profesorem we Lwowie, a w r. 1875. w Czerniowcach.

Pisał: 1) *Abhandlungen zur Grammatik, Lexicographie u. Litteratur der alten Sprachen. Drittes Heft: Quaestionum grammaticarum capita tria. De generis, numeri casuum analocuthia apud Graecos poëtas tragicos.* Berlin 1872.

2) *Beitrag zur lateinischen Lexicographie* (Zt. f. österr. Gymnasien, 1875).

3) *Bernardi Silvestris De mundi universitate libri duo sive Megacosmus et Microcosmus.* Nach handschriftlicher Überlieferung zum ersten Male herausgegeben. Insbruck 1876.

4) *Platonis Timaeus interprete Chalcidio cum eiusdem commentario.* Erste kritische Ausgabe. Leipzig 1876.

5) *Über eine neue Hesiodhandschrift.* Sitzungsberichten der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. Jahrg. 1879.

6) *Über die Bedeutung der classischen Philologie für die humanistische Bildung und das Fachstudium.* Rede beim Antritt des Rectorats der k. k. Franz-Josef-Universität zu Czernowitz in der Aula am 4. October 1884. gehalten. Czernowitz 1884.

7) *Corpus grammaticorum medii aevi.* Vol. I. Eberhardi Bethuniensis Graecismus. Erste kritische Ausgabe. Breslau 1887. Vol. II. zawierająca *Doctrinale Alexandra de Villa Dei*, pisze obecnie.

5. Dr. Feliks Kreutz, ur. 19. listopada 1844. w Nowym Sączu, studia gimnazyalne odbywał we Lwowie, studia uniwersyteckie początkowo na Wydziale filozoficznym lwowskiego, a następnie Jagiellońskiego Uniwersytetu, gdzie też w r. 1867/8 był zastępcą asystenta przy katedrze mineralogii. Następne dwa lata oddawał się studjom na Uniwersytetach w Wiedniu i Tubindze (Tübingen), pracował jako wolontaryusz w Zakładzie Geologicznym państwowym i w Muzeum Dworskim w Wiedniu, i w czasie feryj odbywał podróże naukowe po Alpach i Karpatach pod kierunkiem profł. Suessa, Hauera, Hochstettera itd.

Na podstawie rozpraw: a) *Trachyt sanidyno-oligoklazowy z okolicy Szczawnic* (Roczn. Tow. Nauk. krakowsk. 1869). b) *Plutonische Gesteine in der Umgebung von Krzeszowice* (Verhandlungen der k. k. geolog. Reichsanstalt) c) *Mikroskopische Untersuchungen der Vesuv-Laven v. J. 1868* (Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften in Wien 1869.)

¹⁾ Patrz Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego, str. 18, 98.

habilitował się w r. 1870. jako docent prywatny mineralogii w Uniwersytecie Jagiellońskim. Najw. postan. z 10. września 1870. mianowany nadzwyczajnym profesorem mineralogii w Uniwersytecie lwowskim (jeszcze z językiem wykładowym niemieckim), oraz dyrektorem muzeum mineralogicznego. Od r. 1871/2. wykłada po polsku. Najw. postan. z 1. marca 1873. mianowany zwyczajnym profesorem mineralogii, w r. 1887. opuszcza Uniwersytet lwowski wskutek powołania na katedrę mineralogii w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Za czasów lwowskiej profesury był w r. 1874/5. dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII.). W r. 1887. wybrany członkiem-korespondentem, a w r. 1888. członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie.

Bywał przez szereg lat delegatem Namiestnictwa przy egzaminach w szkole ogrodniczej lwowskiej, delegatem Komitetu galic. Towarz. gospod. przy egzaminach w wyższej Szkole rolniczej w Dublanach. W r. 1878. powołany na członka krajowej Rady górniczej jest oraz członkiem jej komisji geologicznej. W r. 1887. powołany został przez Radę szkolną krajową jako expert do współudziału w pracach komisji naukowej układającej książki szkolne. Był przez siedm lat prezesem polskiego Towarzystwa przyrodników imienia Kopernika, jednym z jego założycieli, i w latach, w których nie prezydował, członkiem wydziału. W r. 1881. był przewodniczącym komisji Towarzystwa pedagogicznego dla szkół średnich, następnie zastępcą przewodniczącego w Towarzystwie nauczycieli szkół wyższych i członkiem jego wydziału. Był też czasowo przewodniczącym lwowskiego oddziału Towarzystwa pedagogicznego.

Ogłosił drukiem (oprócz wyżej wymienionych prac habilitacyjnych).

I. po polsku:

1) Tatry i wapień rafowy w Galicyi. (Sprawozdania komisji fizyogr. za r. 1868).

2) Skały plutoniczne w okolicy Krzeszowic. (T. XXXVII. Rocznika Tow. Nauk. Krak. 1869 r.).

3) Notatki mineralogiczne. (Gagat, sól kamienna z Borysławia i Bochni, Anhydryt z Kossowa, Kalcyt z Gliška, Siarka z Dźwiniacza, Baryt z Swoszowic i Borysławia, Azuryt i Malachit z Starej Roboty, (Kosmos, 1877 r.).

4) Rzecz o trzęsieniu ziemi, oraz opis trzęsienia ziemi w Galicyi wschod. w r. 1875. (Kosmos, Lwów 1876 r.).

5) Istota różnorodności. (Sprawozdania Akad. Umiej. w Krakowie r. 1880. t. VI.).

6) Stosunek odmiennych modyfikacyj ciał mineralnych. (Sprawozdania Akad. Umiej. w Krakowie r. 1880. t. VII.).

7) Stosunki geologiczne okolic Mroźnicy i Schodnicy. (Kreutz i Zuber, Kosmos VI.).

8) O tworzeniu i przeobrażaniu się wosku i oleju ziemnego w Galicyi. (Kosmos VI.).

9) Skały trachitowe w pienińskim pasie wapieni rafowych. (Rozpr. Akad. Umiej. w Krakowie r. 1886. t. XIII.).

10) Piaskowiec skryształizowany z Tehur na Wołyniu. (Sprawozd. kom. fizyogr. r. 1887. t. XII.).

11) O granitach wołyńskich, zawierających turmalin lub granaty. (Rozpr. Akad. Umiej. w Krakowie 1891.).

12) Grafit w granitowej skale z Józefówki i Sanczyka na Wołyniu. (Rozprawy Akad. Umiej. w Krakowie r. 1891.).

13) Zmiana barw minerałów przy zmianie temperatury. (Dziennik Nr. 5. Zjazdu przyrodników i lekarzy polskich w Krakowie w r. 1891.).

14) O przyczynie błękitnego zabarwienia soli kuchennej. (Rozprawy Akad. Umiej. w Krakowie r. 1893.).

II. po niemiecku:

1) Das Anorthitgestein von Ober-Feneczely (Verhandlgen. d. geolog. Reichsanstalt 1869).

2) Das Vihorlat-Gutin Trachytgebirge (Jahrbuch der geolog. Reichsanstalt 1871).

3) Angit-Andesite des Smrekouz-Gebirges in Süd-Steiermark (Mineral. Mittheilgen. 1871).

4) Über die Beziehungen zwischen verschiedenen Modificationen heteromorpher Mineralsubstanzen (Zeitschrift für Krystallographie. Leipzig, 1880).

5) Über den Ursprung des Erdöls in den galizischen Salzformationen (Verhandlungen der geologischen Reichsanstalt 1881).

6) Über die Bildung u. Umbildung von Erdwachs in Galizien (tamże).

7) Über den Ursprung des Steinsalzes am Rande der Karpathen (tamże).

8) Über Vesuvlaven v. J. 1881. und 1883. (Mineralog. petrographische Mittheilungen Bd. VI. 1885).

6. Dr. Euzebiusz Czerkawski, urodzony d. 4. lutego 1822. w Tuczapach, w powiecie jarosławskim, nauki początkowe pobierał w domu rodzicielskim, studia gimnazyalne odbywał w Przemyśle i we Lwowie, później na »filozofii« we Lwowie; w r. 1840. przeszedł na Wydział prawny, na którym spędził trzy lata. Stopień doktora filozofii

i nauk wyzwolonych otrzymał na tutejszym Uniwersytecie w styczniu 1842 r.

Od d. 21. października 1843. do 24. lutego 1845. pełnił obowiązki adjunkta przy katedrze filozofii w Uniwersytecie lwowskim, skąd przeszedł do gimnazjum w Tarnowie w charakterze nauczyciela humaniorów. W r. 1847. powierzono mu kierownictwo tego zakładu w charakterze zastępcy prefekta. Sprawował je do września 1848, w którym to czasie otrzymał katedrę filozofii w ówczesnym tarnowskim studium filozoficznym. Gdy w r. 1849/50 nastąpiło zwinienie tych zakładów filozoficznych i wcielenie ich, razem z profesorami, do gimnazyów, jako VII. i VIII. klasa, przeszedł Dr. Cz. do gimnazjum akademickiego we Lwowie, gdzie uczył filologii i historii do końca r. 1849/50. Podczas tej służby powołany został na stanowisko prowizorycznego inspektora gimnazjalnego z tytułem c. k. radcy szkolnego, a w r. 1855. został rzeczywistym radcą szkolnym dla lwowskiego okręgu administracyjnego i dla Bukowiny. Poprzednio poruczono mu r. 1851. zbadanie stanu szkolnictwa ludowego w okręgu byłego wolnego miasta Krakowa. W r. 1860. oddano mu także nadzór nad gimnazjami zachodniej Galicyi.

W r. 1862. został powołany do prac reorganizatorskich w lwowskiej bibliotece uniwersyteckiej. W r. 1864. zamianowany został inspektorem dla szkół średnich w Styryi i Karyntyi, w r. 1868. powołany napowrót do Galicyi na dawne stanowisko inspektora. R. 1870. został inspektorem szkolnym pierwszej klasy *extra statum*, a wreszcie Najw. postan. z 29. lipca 1871. zamianowany został zwyczajnym profesorem filozofii (i pedagogiki) w Uniwersytecie lwowskim i pozostawał na tem stanowisku aż do r. 1892., w którym to czasie w myśl przepisu ustawy z 9. kwietnia 1870. Nr. 47. Dz. p. p., usuwającej profesorów z katedr ze skończonym 70. rokiem życia, przeniesiony został Najw. postan. z 12. sierpnia 1892. w stan spoczynku.

W r. 1871. został także mianowany dyrektorem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli gimnazjalnych (później, po złączeniu komisji, i dla nauczycieli szkół realnych) i piastował tę godność do r. 1892.

W czasie profesury był trzechkrotnie Rektorem Uniwersytetu i kilka razy dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII). W latach 1875. do 1884. był członkiem Rady szkolnej krajowej, jako delegat miasta Lwowa.

Otrzymał w r. 1885. Najw. postan. z 6. września tytuł i charakter Rady Dworu; jest kawalerem orderu Leopolda i Franciszka Józefa, honorowym obywatelem miasta Lwowa, Brzeżan, Tarnopola, Brzeska i Kałusza; a to w uznaniu swej wybitnej politycznej działalności.

Ta działalność zaś była rozległą i długoletnią, a rozpoczęła się jeszcze r. 1866. wyborem do Sejmu z wielkich posiadłości b. obwodu czortkowskiego, i odtąd zasiadał Dr. Cz. w Sejmie nieprzerwanie, wybierany przy końcu przez miasto Lwów, do r. 1889. Brał pierwszorzędny udział we wszystkich obradach dotyczących kwestyj językowych, oraz w sprawach szkolnych, i jemu głównie przypisać należy zasługę uchwalenia ustaw szkolnych krajowych z r. 1873., będących prawną podstawą całej organizacji szkolnictwa ludowego. I w kwestyach czysto politycznych, wytaczanych w Sejmie, grał wybitną rolę. Pierwszym zaraz występowaniem Dr. Czerkawskiego w Sejmie był referat ustawy obowiązującej do dziś o języku wykładowym w publicznych szkołach ludowych i średnich, wprowadzającej język polski jako wykładowy dla szkół średnich a polski lub ruski dla ludowych¹⁾. Gdy w r. 1871. wystąpiono w Sejmie, rzekomo w imię równouprawnienia, przeciw nałożonemu w tej ustawie obowiązкови uczenia się drugiego języka krajowego, stanął Dr. Cz. gorąco w jej obronie.

W roku następnym referował petycję o wprowadzenie języka polskiego i ruskiego jako wykładowego w Uniwersytecie lwowskim, wskutek czego uchwalono wezwać Wydział krajowy do przedstawienia odpowiednich wniosków (j. w. rozdz. I). W r. 1868. interpelował Dr. Czerkawski w tejsamej sprawie, i wywołał tą interpelacją znany nam już z pierwszej części projekt ustawy przez Sejm uchwalony, ale nie sankcyonowany. W tymże samym roku postawił Dr. Cz. wniosek o wprowadzenie języka polskiego jako wykładowego w Akademii technicznej we Lwowie (wtedy niezadowolony). Również w tym samym roku bronił Dr. Cz. praw języka polskiego jako wykładowego w seminarjach nauczycielskich, i wniósł projekt ustawy o stosunku szkół ludowych do gmin i władz nadzorczych, załatwiony uchwałą Sejmu łącznie z analogicznym przedłożeniem rządowem, ale niesankcyonowany. W r. 1869. był Dr. Cz. referentem projektu ustawy o statucie dla Głównej Szkoły technicznej we Lwowie, która jednak nie została sankcyonowaną; referował także statut dla instytutu technicznego, przekształconego w Akademię techniczną w Krakowie. W r. 1871. powrócił Dr. Cz. do sprawy języka polskiego jako wykładowego w Akademii technicznej lwowskiej, i wniósł własny projekt ustawy. Uchwalono go, a równocześnie język ten został wprowadzony w Akademii technicznej drogą Najw. postan. Cesarskiego z 26. sierpnia 1871 r. W tymże roku referował Dr. Cz. ustawę (niesank-

¹⁾ Ustawa nosi datę 22. czerwca 1867. Patrz o referacie Czerkawskiego: Staryński, Uwagi o prawnej stronie j. w. str. 42 i n.

cyonowaną) o ściąganiu i wypłacie dotacji dla szkół początkowych ludowych. W r. 1872. interpelował w sprawie wprowadzenia języka polskiego jako urzędowego w Uniwersytecie lwowskim. W tymże roku przedstawił Dr. Cz. Sejmowi projekt obowiązującej do dziś ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posyłania dzieci do nich; na tle wniosków własnych, tudzież projektu Rady szkolnej krajowej, wniosków Dr. Małeckiego i Pietruskiego; wreszcie projekt ustawy o określeniu ekonomicznych i służbowych stosunków nauczycieli, i był referentem pierwszej z nich. Obie ustawy, uchwalone i sankcyonowane, noszą datę 2. maja 1873; do dziś zostały w wielu punktach zmienione. W r. 1873. postawił wniosek o utworzenie Wydziału lekarskiego w Uniwersytecie lwowskim, tudzież wniosek, by prawo polskie i jego historia były przedmiotem egzaminów ścisłych na Uniwersytetach we Lwowie i w Krakowie. W r. 1874. pierwszy wniosek ponowił, w r. 1875. był referentem tej sprawy, wniesionej podówczas przez p. Hausnera (j. n. rozdz. X.), a w r. 1876. był znów jej referentem, gdy ją w Sejmie wniósł ówczesny Rektor Dr. Kabat. W r. 1877. wniósł Dr. Cz. wyznaczenie nagrody 4000 zł. za napisanie dobrych podręczników polskich dla szkół średnich; jednak wnioskowi nie załatwiono. W r. 1878. był referentem ustawy (z 2. maja 1879.) o ściąganiu interkalaryów od posad nauczycielskich do funduszu szkolnego emerytalnego, tudzież ustawy (z 18. maja 1879.) o uregulowaniu stosunków osobistych i służbowych nauczycieli, należących do siły zbrojnej. W r. 1881. postawił Dr. Cz. wniosek o wezwanie c. k. Rządu, by ustanowił na lwowskim Uniwersytecie stałą katedrę historii polskiej; co uchwalono podówczas w formie wniosku naglącego. W r. 1882. był Dr. Cz. referentem zmian w ustawie z r. 1873. o zakładaniu i utrzymywaniu szkół ludowych, z czego wypłynęła ustawa z 28. grudnia 1882. W tym samym roku także na jego wniosek wystosował Sejm wezwanie do c. k. Rządu, by tenże poczynił stosowne kroki w celu rewizji państwowych ustaw szkolnych, o ile one w teraźniejszej swej osnowie, z uszczerbkiem autonomii krajowej, przekraczają zakreślone w ustawie zasadniczej z 21. grudnia 1867. ustawodawstwu państwowemu granice¹⁾.

W r. 1884. przedstawił Dr. Czerkawski nowe wnioski co do zmiany pierwotnej ustawy szkolnej z 1873., a i Wydział krajowy wystąpił ze swej strony z propozycjami. Referentem dotyczących nowel ustawodawczych obrano Dr. Cz.; jednak uchwały Sejmu nie zostały sankcyonowane. W r. 1885. w sprawie wniosku p. Romańczuka o języku wykładowym był Dr. Cz. referentem drugiej mniejszości, w r. 1885/6

¹⁾ Patrz o tym wniosku: Starzyński, Uwagi j. w. str. 40—42.

referentem petycji, wskutek których zażądał Sejm przedłożenia sobie projektu reorganizacji szkolnictwa średniego w ogóle a szkół realnych w szczególności, oraz wprowadzenia już teraz drogą administracyjną do programu nauk w szkołach realnych języka francuskiego lub angielskiego. Wreszcie w latach 1886/7. i 1887/8. był referentem wniosku X. Adama Sapiehy, dotyczącego lepszego nauczania języka niemieckiego, i przedstawił w tej mierze imieniem komisji szkolnej cały szereg propozycji, uchwalonych przez Sejm, a jak skutek okazał, trafnych.

Oprócz tego bywał referentem budżetu szkolnego, sprawy szkolnych funduszy okręgowych, niektórych spraw drogowych, kolejowych, szpitalnych, administracyjnych i t. d. ¹⁾

W Radzie Państwa, do której wybrany został jeszcze przez Sejm krajowy w r. 1869, wybierany bywał do wszystkich najważniejszych komisji jak budżetowa, szkolna, dla spraw językowych, dla reformy wyborczej, adresowa, konstytucyjna, dla regulacji rzek w Galicyi, dla rozporządzeń wyjątkowych, dla wniosku Coroniniego o ustanowieniu Trybunału dla sprawdzania wyborów. Przemawiał imieniem Koła polskiego, lub jako sprawozdawca komisji bardzo często; n. p. w r. 1872. przeciw wyborom bezpośrednim, w r. 1877. w sprawie utworzenia we Lwowie głównej szkoły wzorowej z językiem wykładowym ruskim, w r. 1878. w sprawie czwartego gimnazjum, w r. 1884. w sprawie regulacji rzek w Galicyi, wielokrotnie w sprawie Wydziału medycznego w Uniwersytecie lwowskim, i w sprawach Uniwersytetu w ogóle i t. d.; bywał stałym referentem dla różnych działów budżetu, a zwłaszcza dla centralnego zarządu Ministerstwa oświaty, i dla budżetu wyznań; był sprawozdawcą ustawy o udzielaniu nauki religii w szkołach ludowych i średnich, ustawy o uposażeniu grecko-orientalnego duchowieństwa w Dalmacyi, i wielu innych. Pamiętne są jego mowy, wypowiedziane w 1874. i 1875. w obronie praw Rady szkolnej krajowej, która utraciła w r. 1875. prawo mianowania dyrektorów i profesorów gimnazjalnych. Powracającemu wtedy z Wiednia Dr. Cz. urządzono we Lwowie na znak wdzięczności korowód z pochodniami. Od zaprowadzenia bezpośrednich wyborów do Rady Państwa w r. 1873. wybierany był przez miasto Tarnopol-Brzeżany. Zasiadał w niej aż do r. 1893., w którym złożył mandat z powodu nadwątlonego wiekiem i pracą zdrowia. Od wielu lat był członkiem komisji parlamentarnej, od r. 1888. wiceprezesem Koła polskiego. W latach 1869—1873., 1876., 1877., 1879—1888. był członkiem Delegacji dla spraw wspólnych austro-węgierskiej Monarchii.

¹⁾ Patrz w tej mierze W. Koziebrodzki, Repertoryum I., II.

Ogłosił drukiem :

1) O terażniejszych poglądach naukowych na budowę społeczeństwa. (Przewodn. nauk. i liter. 1876).

2) Zarys psychologii empirycznej (obszerny rozbiór dzieła wydanego we Lwowie 1874. p. B. J. pod powyższym tytułem ; tamże).

3) Język niemiecki w gimnazyjach i szkołach realnych z językiem wykładowym polskim i ruskim (Przewodnik naukowy i literacki 1880. i osobna odbitka).

4) Reforma gimnazyów (Przew. nauk. i liter. 1882.), Wyszło także w osobnej odbitce p. t. Rozprawy i wnioski komisji powołanej w r. 1879. przez galicyjską Radę szkolną krajową do zbadania reformy gimnazyów. Lwów 1882.

7. Dr. Edward Tangl urodził się we Lwowie 20. marca 1848. Po ukończeniu gimnazjum uczył się na Uniwersytecie lwowskim, w którym uzyskał r. 1870. stopień doktora filozofii, a w r. 1871. habilitował się jako prywatny docent botaniki. Od r. 1874—1876. był przytem czynny jako profesor chemii rolniczej i botaniki przy wyższej szkole rolniczej w Dublanach. Z otwarciem Uniwersytetu czerniowieckiego r. 1875. został także powołany na katedrę botaniki.

Ogłosił drukiem :

1) Beitrag zur Kenntniss der Perforationen an Pflanzengefässen.

2) Zweiter Beitrag zur Kenntniss der Perforationen an Pflanzengefässen.

3) Beschreibung eines billigen Zeichenapparates (Flora, 1873).

4) Über geformte Plasmakörper in den Oberhautzellen von *Cypridium Calceolus* (w czasopiśmie *Lotos*).

5) Über die Verbreitung der Coniferen¹⁾.

8. Dr. Wawrzyniec Zmurko, urodzony w Jaworowie, w Galicyi 10. lipca 1824.. odbył szkoły średnie w Przemyślu, ówczesną dwuletnią »filozofię« we Lwowie, poczem udał się r. 1846. na Uniwersytet wiedeński. W r. 1849. został prywatnym docentem na Politechnice w Wiedniu, na podstawie pracy »Beitrag zum Integral-Calcul« drukowanej w pismach Akademii Umiejętności w Wiedniu (Sitzungsberichte 1849). W r. 1851. został mianowany profesorem matematyki w Akademii technicznej we Lwowie, a Najw. postan. z 16. października 1871. również zwyczajnym profesorem matematyki w Uniwersytecie lwowskim, i spełniał oba te obowiązki łącznie aż do r. 1881., a to na wyraźne życzenie ówczesnego Ministra oświaty, który nie chciał pozbawić Akademii

¹⁾ Wykaz prac naukowych Dra Tangla znajduje się w Akademisches Jahrbuch red. Kukula.

technicznej tak znakomitej i jedynej w swym rodzaju siły naukowej, zwłaszcza ze względu na dokonywującą się podówczas reorganizację techniki. Przez rok 1887/8. był zastępcą dyrektora połączonej komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych. W r. 1878. otrzymał w Uniwersytecie lwowskim stopień doktora filozofii *honoris causa*.

Od założenia krakowskiej Akademii Umiejętności był jej czynnym członkiem; od r. 1878. członkiem francuskiej »*Academie nationale agricole et manufacturière*» w Paryżu; był również członkiem honorowym Towarzystwa nauk ścisłych w Paryżu i członkiem korespondentem Towarzystwa przyjaciół nauk w Poznaniu; wreszcie członkiem i kilkakrotnym prezesem Towarzystwa przyrodników polskich imienia Kopernika we Lwowie. Posiadał krzyż kawalerski orderu Franciszka Józefa. Zmarł w r. 1889. Nazwisko jego jako matematyka pierwszorzędnej zdolności znanem było w uczonym świecie całej Europy.

Za czasów profesury był Rektorem Uniwersytetu w r. 1885/6. i dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. Rozdz. XII).

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Wykład matematyki na podstawie ilości o dowolnych kierunkach. Lwów I. tom 1861., II. tom 1864.

2) Przyczynek do rachunku całkowego. Lwów, 1867.

3) O styczności kół i kul. (Rocznik Tow. Nauk. Krak. 1869).

4) Dowód twierdzenia Heslego o wyznaczniku funkcyjnym Paryż, 1871. (Pamiętnik Tow. nauk ścisłych).

5) Przyczynek do teorii największości i najnniejszości funkcyi wielu zmiennych (tamże).

6) O styczności stożków obrotowych (Spraw. i rozpr. Akad. Umiej. w Krakowie 1874).

7) Przyczynek do rachunku przemienności (tamże, 1875).

8) O ważności i zastosowaniu funkcyi oskulacyjnej w rachunku przemienności (tamże, 1876).

9) Badania w dziedzinie nauki o równaniach Paryż, 1879. (Pamiętnik Tow. nauk. ścisł.)

10) Całkowanie równań różniczkowych rzędu drugiego o współczynnikach liniowych (Pam. Akad. Umiej. Kraków, 1883).

11) Uzasadnienie niektórych ważniejszych uproszczeń algebraicznej rachuby (tamże, 1886).

12) O powierzchniach sprzężonych z odpowiedniami powierzchniami rzędu drugiego (tamże, 1888).

II. po niemiecku:

- 1) Beitrag zum Integral-Calcul (j. w.).
- 2) Drei Aufsätze aus dem Gebiete der höheren Mathematik. Lemberg, 1858.
- 3) Über die Flächen zweiter Ordnung mit Zugrundelegung eines mit beliebigen Axenwinkeln versehenen Coordinatensystems. (Denkschriften der Wiener Akademie d. Wissensch. 1866).
- 4) Über die Bestimmung des Rauminhaltes von Körperschichten, welche von parallelen ebenen Grundflächen und von Umflächen zweiter Ordnung begrenzt sind. Lemberg, 1866.
- 5) Beitrag zur Theorie des Grössten und Kleinsten der Functionen mehrerer Variablen (Wiener Akad. Denkschriften 1866).
- 6) Studien im Gebiete numerischer Gleichungen mit Zugrundelegung der analytisch-geometrischen Anschauung in Raume (tamże, 1870).
- 7) Beitrag zur Erweiterung der Operationslehre der constructiven Geometrie. Wien, 1873.
- 8) Theorie der relativen Maxima und Minima bestimmter Integrale (Denkschriften der Wiener Akad. d. Wiss. 1876).
- 9) Über Kriterien höherer Ordnung zur Unterscheidung relativer Maxima und Minima bestimmter Integrale (tamże, 1876).
- 10) Beitrag zur Theorie der Auflösung von Gleichungen (tamże, 1881).

11) Über lineare Differential-Gleichungen zweiter Ordnung mit binomischen Coëfficienten. Salzburg, 1881. (Pamiętnik Zjazdu przyrodników).

Prócz tego skonstruował różne przyrządy matematyczne własnego wynalazku, jako to:

1. Cykloidograf.
2. Elipsograf.
3. Parabolograf.
4. Hyperbolograf.
5. Konograf łączący w sobie trzy poprzednie.
6. Integrator.

Przyrządy te służą do wykreślenia linii takich jak cykloida, elipsa, parabola i hyperbola, których wcale wykreślać bez nich nie można, chyba tylko przez łączenie mnóstwa punktów oddzielnie wyznaczonych. Wykreślenie ich zaś służy do graficznego rozwiązania bardzo licznych zadań analizy matematycznej.

Integrator służy do graficznego rozwiązania zadań rachunku całkowego i znalazł liczne zastosowania.

Na wystawach w Wiedniu 1873., we Lwowie 1877., w Paryżu 1878. oraz na londyńskiej wystawie specjalnej przyrządów naukowych w South-Kensington-Museum w r. 1876. zostały te przyrządy odznaczone medalami i nagrodami. Dwa z nich, cykloidograf i integrator znajdują się i na tegorocznej wystawie lwowskiej.

9. Ks. Dr. Eugeniusz Janota, były profesor gimnazjum, w Krakowie, został Najw. postan. z 16. października 1871. nadzwyczajnym, a Najw. postan. z 15. kwietnia 1873. zwyczajnym profesorem niemieckiego języka i literatury. Zmarł d. 17. października 1878. Był przez jakiś czas członkiem Rady szkolnej krajowej.

Ogłosił drukiem:

I. p o p o l s k u :

- 1) Gramatyka języka niemieckiego. Kraków. Trzy wydania.
- 2) Wypisy niemieckie dla pierwszej i drugiej klasy gimnazjalnej, Kraków. Dwa wydania.
- 3) Wypisy niemieckie dla trzeciej i czwartej klasy gimnazjalnej, Kraków, 1870.
- 4) Główne zasady gramatyki języka niemieckiego z uwzględnieniem narzecza gockiego, górnoniemieckiego, starego i średniowiecznego. Kraków, 1854.
- 5) Diplomata monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam. Kraków, 1865.
- 6) Bardyjów, historyczno-topograficzny opis miasta i okolicy. Kraków, 1862¹⁾.
- 7) Bocian; opowiadania, spostrzeżenia i uwagi. (Przew. nauk. i liter. 1876).
- 8) Lud i jego zwyczaje. (Przew. nauk. i liter. 1878).
- 9) O mitach skandynawskich (odeczyt publiczny).

II. p o n i e m i e c k u :

- 1) Sprachstudien, als Beitrag zur ethischen u. logischen Bildung. Teschen, 1851.
- 2) Übersetzung von .Psalmen, Hymnen u. Kirchengebeten aus dem XIV. Jahrh. Wien, 1855.

10. Dr. August Freund, urodził się w r. 1836. w Kętach, gimnazjum ukończył w Cieszynie, kurs farmaceutyczny we Lwowie, był potem asystentem przy katedrze chemii prof. Pebala. Napisał wtedy pracę naukową o ketonach, na podstawie której uzyskał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie w Lipsku. We Lwowie zdał egzamin na nau-

¹⁾ Patrz: »Encyklopedia powszechna Orgelbranda«, Warszawa, tom XIII. str. 43.

czyciela chemii w szkołach realnych, od r. 1866—1872. był profesorem szkół realnych, od r. 1872. zwyczajnym profesorem chemii w lwowskiej Akademii technicznej, od r. 1872—1875. prywatnym docentem chemii w Uniwersytecie lwowskim. Był trzykrotnie Rektorem Szkoły politechnicznej. Zmarł w r. 1892.

11. Dr. Wincenty Zakrzewski, urodził się d. 11. lipca 1844. w Gostyńskim, w Królestwie Polskim, w r. 1855—1860. uczęszczał do gimnazjum w Płocku, w r. 1860—1862. na Uniwersytet w Petersburgu i Wrocławiu, w r. 1863—1867. w Heidelbergu, Jenie i Berlinie, w czerwcu 1867. uzyskał stopień doktora filozofii w Lipsku. Od letniego półroczia 1871/2. był habilitowanym docentem prywatnym historii powszechnej na Uniwersytecie lwowskim; ale już wkrótce potem, bo w r. 1872. powołany został na nadzwyczajnego profesora w Uniwersytecie Jagiellońskim. W r. 1879. został tamże zwyczajnym profesorem historii powszechnej. Od r. 1881. był członkiem-korespondentem, od r. 1884. jest członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie, od r. 1887. członkiem zagranicznym węgierskiej Akademii Umiejętności w Peszcie. W r. 1881/2. był dziekanem Wydziału filozoficznego, w r. 1890/1. Rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Poważny szereg jego prac naukowych, pomieszczony w Kronice Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁾, uzupełniamy pracami późniejszymi.

Należą tu:

- 1) Historia powszechna na klasy wyższe szkół średnich, tom I. Historia starożytna. Lwów 1891.
- 2) Historia powszechna na klasy wyższe szkół średnich, tom II. Historia wieków średnich, zeszyt I. 1893, zeszyt II. 1894.
- 3) Xawery Liske. (Przegląd polski 1891).
- 4) Nasze gimnazya i Rada szkolna krajowa (tamże 1892).

12. Dr. Zygmunt Węclewski, urodzony dnia 1. maja 1824. r. w Międzyrzeczu, kształcił się w Poznaniu w gimnazjum *ad St. M. Magdalenam*, potem na Uniwersytecie we Wrocławiu, złożył w r. 1848. egzamin na nauczyciela gimnazjalnego, i od tegoż roku aż do 1863. fungował jako nauczyciel przy katolickim gimnazjum w Poznaniu. W r. 1863. otrzymał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie w Halli, i powołanie na zwyczajnego profesora filologii klasycznej w Szkole Głównej Warszawskiej. Działał tam sześć lat, aż do chwili przekształcenia Szkoły Głównej w cesarski Uniwersytet rosyjski w r. 1869; wtedy bowiem został początkowo postawiony w stan rozpo-

¹⁾ Str. 201, 202. I powyższe daty biograficzne podajemy według tej kroniki. Patrz biografię s. p. Dra W., pióra Dra Majchrowicza, w czasop. filolog. »Eos«, tom 1.

rzędzalności a następnie spensyonowany. Najw. postan. z 27. listopada 1872. został mianowany, wskutek powołania go przez tutejszy Wydział filozoficzny, zwyczajnym profesorem filologii klasycznej w Uniwersytecie lwowskim. Zmarł d. 19. sierpnia 1887.

W czasie swej profesury był ś. p. Dr. Węclewski Rektorem Uniwersytetu w r. 1877/8. i dziekanem Wydziału filozoficznego (patrz niżej rozdz. XII.). Był członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie, oraz przez kilka lat członkiem Rady szkolnej krajowej, jako delegat miasta Krakowa, a od r. 1884. zastępcą dyrektora komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół średnich.

Ogłosił drukiem:

I. po łacinie:

1) De rebus Epidauriorum (w Programie gimnazjum św. M. Magd. w Poznaniu, 1854).

2) De studio, quod proximis quatuor superioribus saeculis in Graecis legendis Poloni consumpserint et de tragoediis e graeco in linguam polonicam conversis (tamże 1856/7).

3) Carmen, solemnia dedicationis novi gymnasii regii Posnaniensis celebrans (tamże 1858).

4) De Sophoclis Oedipo Rege, commentatio, Hallae 1863.

5) De Clementis Janicii vita, scriptis et editionibus, nonnullisque locis emendandis, atque carmen peregrini advenae cuiusdam in laudem Janicii compositum. (Index lectionum in Univ. Varsov. 1864).

II. po polsku:

1) Słownik łacińsko-polski, Poznań 1851; 2. wydanie rozszerzone, Kraków, 1868.

2) Historia literatury greckiej. Warszawa, 1867.

3) Słownik grecko-polski. Warszawa, 1869.

4) Tłómaczenie tragedyi Eschylosa, ze wstępem i objaśnieniem, Poznań, 1873.

5) Tłómaczenie tragedyi Sofoklesa, ze wstępem i objaśnieniem, Poznań, 1875.

6) Historia tragedyi greckiej; teatr grecki. (Bibl. warsz. 1859).

7) Przekład tragedyi Eurypidesa: Hekaba (tamże, 1863).

8) Przekład komedyi Aristofanesa: Eirene (tamże, 1864).

9) O sztuce dramatycznej w Attyce. (Miesięczny dodatek do »Czasu« 1860).

10) Babryosa Ezopowe bajki i wiadomość o życiu Babryosa i bajce greckiej. Poznań, 1861.

11) O niewiastach starożytnej Grecyi; rzecz czytana na publicznem posiedzeniu w Warszawie 1865.

12) Wiadomość o życiu, pismach, wydaniach i przekładach poezyi Klemensa Janickiego. Warszawa, 1869.

13) Bukoliczna poezya w starożytnej Grecyi. (Bibl. warsz. 1870).

14) Sztuka dziejopisarska starożytnych Greków i Rzymian (tamże, 1870).

15) O poezyach Andrzeja Krzyckiego. (Pamiętnik Akad. Umiej. w Krakowie. Wydz. hist. filoz. 1874).

16) Wiadomość o życiu i pismach Godfryda Ernesta Grodka. Kraków, 1876.

17) Listy Joachima Lelewela do E. G. Grodka, wydał... (Przew. nauk. i liter. 1876).

18) Listy Tadeusza Czackiego do Grodka, wydał... (tamże).

19) Literaci i wykłady publiczne w starożytnym Rzymie (tamże).

20) Listy E. G. Grodka do Joachima Lelewela, wydał... (Przew. nauk. i liter. 1878).

21) Szlązacy w Polsce: I. Adam Schroeter, poeta uwieczniony; II. Andrzej Schoneus, rektor Akademii krakowskiej (odbitka z Przew. nauk. i liter.). Lwów, 1879.

22) Eurypides. Tragedye, przekład Z. W. Część I, (Życie i dzieła Eurypidesa, i Alcestys, Andromache, Bachantki, Fenicyanki, Hekabe, Medea). Poznań, 1881.

23) Eurypides. Tragedye, przekład Z. W.. część II. (Ifigenia w Aulidzie, Ifigenia w Tauryi, Orestes, Rezos, Cyklop, Hipolit, Elektra). Poznań, 1882.

24) Eurypides. Tragedye, przekład Z. W., część III. (Jon, Herakles Szalony, Trojanki, Helena, Hiketydy). Poznań, 1882. Każda z tych tragedyj wyszła także osobno.

13. Dr. Tomasz Stanecki, urodzony 21. grudnia 1826. w Wadowicach, odbył nauki gimnazjalne w Bochni a t. zw. »filozofię« we Lwowie, poczem słuował na tutejszym Uniwersytecie prawa, następnie filozofii. W r. 1854. złożył we Lwowie egzamin nauczycielski z fizyki i matematyki na niższe gimnazjum, a w r. 1861. w Wiedniu na całe gimnazjum. W r. 1858. uzyskał we Lwowie stopień doktora filozofii. Obowiązki nauczyciela gimnazjalnego pełnił bez przerwy od r. 1855. do 1873, najpierw jako suplent w Przemyślu, następnie jako rzeczywisty nauczyciel we Lwowie przy drugim gimnazjum i przy gimnazjum Franciszka Józefa. W r. 1870 był delegowany przez Radę szkolną krajową do ankiety ministeryalnej, jako reprezentant nauk realnych dla obrad nad reformą studyów gimnazjalnych. Na podstawie rozprawy »Wechselwirkung galvanischer Ströme, qualitativ u. quantitativ be-

stimmt«, otrzymał *veniam legendi* z fizyki teoretycznej w Uniwersytecie lwowskim (uchwała z 23. lipca 1872. zatw. minist. z 20. sierpnia 1872. l. 10.242), a Najw. postan. z d. 4. marca 1873. został mianowany zwyczajnym profesorem fizyki w tutejszym Uniwersytecie. Zmarł d. 8. stycznia 1891.

Ś. p. prof. Stanecki był honorowym członkiem naukowego Towarzystwa wojskowego we Lwowie, i wykładał w charakterze docenta fizykę w szkole gospodarstwa lasowego i szkole weterynaryi. Był Rektorem Uniwersytetu w roku 1890/1. do chwili śmierci, i dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII).

Ogłosił drukiem:

- 1) Fizyka doświadczalna dla niższych szkół gimnazjalnych i realnych Dra Augusta Kunzeka, Lwów, I. wyd. 1866, II. wyd. 1876.
- 2) Fizyka dla użytku szkół średnich, część I. Lwów, 1871.
- 3) Geometrya dla klas wyższych gimnazjalnych Dra Franc. Mocnika, przełożona i rozszerzona. Lwów, 1869. wyd. II. 1880. wyd. III. 1889.
- 4) Arytmetyka i algebra dla klas wyższych gimn. i real. Dr. Franc. Mocnika, przełożona i rozszerzona. Lwów, 1872.
- 5) O machinach parowych. Dwa odczyty popularne. Lwów, 1865.
- 6) Pogląd na stosunek nauk przyrodniczych do gospodarstwa. (Rolnik, tom IV.)
- 7) Pierwsze lunety (Przyrodnik Nr. 2 i 3).
- 8) Głębia morza i głębia powietrza (Świt Nr. 6—11).
- 9) Krótki rys meteorologii z poglądem na klimat. (Przewodnik dla leśniczych. Lwów, 1876).
- 10) Arytmetyka i geometrya dla leśniczych. (Przewodnik dla leśniczych. Lwów, 1876).
- 11) Dwadzieścia ośm artykułów treści meteorologicznej w Barniku« 1875, 1876 i kilka artykułów w »Kosmosie«.
- 12) Nowo spostrzeżone zjawisko indukcji magnetycznej. (Czasopismo aptekarskie 1875).
- 13) Magnes pływający. (Odbitka z VI. tomu rozpr. Wydz. matem. przyr. Akad. Umiej. w Krakowie 1880).
- 14) Nowe zdobycze w dziedzinie meteorologii. (Odbitka z »Kosmosu« 1880).
- 15) Stacje meteorologiczne w dorzeczu górnego Dniestru (»Kosmos 1883).
- 16) Spostrzeżenia fenologiczne (tamże 1885).

Oprócz tego publikował od r. 1872. co miesiąc robione przez się spostrzeżenia meteorologiczne we Lwowie, od r. 1874. także w »Meteo-

rologische Beobachtungen an zehn Stationen in Österreich u. fünf des Orientes«; a wreszcie i w »Bulletin of international meteorological observations«, Washington.

14. Dr. Julian Grabowski, doktor filozofii Uniwersytetu strassburgskiego, prywatny docent chemii ogólnej i analitycznej od r. 1875/6. do końca r. 1876/7.; członek niemieckiego Towarzystwa chemicznego w Berlinie i Towarzystwa chemicznego, tudzież Towarzystwa przyjaciół nauk ścisłych w Paryżu. W r. 1878. mianowany profesorem Akademii technicznej w Krakowie, gdzie później umarł.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

- 1) O rozwoju przemysłu żelaznego (Kosmos, 1876).
- 2) Wagnera podręcznik technologii, tom I. w polskim opracowaniu.

II. po niemiecku:

- 1) Über die Verbindungen des α -Naphthol mit mehrbasischen Säuren (Bericht d. deutsch. chem. Gesell. in Berlin, 1871).
- 2) Über Einwirkung der Pyromellitsäure auf α -Naphthol (ibid. 1873).
- 3) Über Verbindungen von Chloral mit Schwefelsäure (ibid. 1873).
- 4) Über Dinaphtylmethan u. einige seiner Derivate (ibid. 1874).
- 5) Über einige Naphtalinverbindungen (ibid. 1875).
- 6) Über die Einwirkung von Chlor auf Aceton (ibid. 1875).
- 7) Über Chloralid u. unlösliches Chloral (ibid. 1875).

15. Dr. Szymon Syrski, został mianowany Najw. postan. z 25. grudnia 1875. zwyczajnym profesorem zoologii w Uniwersytecie lwowskim. W chwili nominacji był konserwatorem i dyrektorem przyrodniczego muzeum w Tryeście. W latach 1868—1870. brał udział jako członek i referent dla spraw kultury krajowej w austro-węgierskiej ekspedycji do Wschodniej Azji. Przygotował i zestawiał okazy fauny i flory Adryatyku dla powszechnej wystawy światowej w Wiedniu r. 1873.

Z jego prac, drukiem ogłoszonych, wymieniamy najważniejsze:

- 1) Männliche Reproductionsorgane der Aale (Sitzungsberichte der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien).
- 2) Landwirthschaft, Wasserproduction u. die wichtigsten zu diesen in naher Beziehung stehenden mineralischen Erzeugnisse in China (Fachmännische Berichte über die österr.-ungar. Expedition nach Siam, China u. Japan 1868—1870. herausgeg. vom Dr. K. Scherzer. Stuttgart, 1872).
- 3) Landwirthschaft in Japan (tamże).
- 4) Badania nad organami rodnymi ryb kostnych (Kosmos, 1876).

16. Dr. Julian Ochorowicz, urodził się w Radzyminie pod Warszawą r. 1850; gimnazjum ukończył w Lublinie 1866, a Wydział nauk

przyrodniczych w Warszawie, gdzie otrzymał stopień kandydata tych nauk na podstawie rozprawy »O czaszce ludzkiej«; wreszcie Wydział filozoficzny na Uniwersytecie w Lipsku, z rozprawą »Bedingungen des Bewusstwerdens« 1874.

Ogłosił drukiem:

I. po niemiecku:

1) Bedingungen des Bewusstwerdens, eine physiologisch-psychologische Studie. Leipzig, 1874.

2) Geschichte der Bewusstseinstheorien.

II. po polsku:

1) O metodzie badań psychologicznych. Rozprawa konkursowa uwieńczona medalem srebrnym przez Wydż. filoz.-hist. b. Szk. Główn. warsz. Warszawa, 1869.

2) Kilka studyów z psychologii kryminalnej. Warszawa, 1870.

3) O wolności woli, Warszawa, 1871.

4) Duch i mózg, studjum psycho-fizyologiczne. Warszawa, 1872.

5) O pracy umysłowej i jej stosunku do pracy fizycznej. Warszawa, 1872.

6) Wstęp do filozofii pozytywnej. Warszawa, 1872.

7) O kształceniu własnego charakteru.

8) O zasadniczych sprzecznościach, na których się wspiera cała nasza wiedza o wszechświecie. Lipsk, 1874.

9) Listy z Lipska o współczesnej filozofii niemieckiej. (Niwa 1874).

10) Z dziennika psychologa. Warszawa, 1875.

11) O czaszkach staro-peruwiańskich (Pam. Zjazdu Przyr. 1876)

12) O twórczości poetyckiej. Lwów, 1877.

13) O zjawiskach zdwojenia w życiu duchowem człowieka. Lwów, 1877.

14) O zasypianiu i budzeniu się. Lwów, 1878 (Tydzień).

15) Pogadanki i spostrzeżenia z dziedziny psychologii, fizjologii i nauk przyrodniczych. Warszawa, 1879.

16) Siła jako ruch. Warszawa; (przełożono na język rosyjski 1880) Ateneum, 1879.

17) O zastosowaniu psychologii. (Ateneum, 1879).

18) Szkice teorii objawów szczytkowych. Lwów, (Kosmos, 1880).

19) Bezwiedne tradycje ludzkości. Warszawa. (Ateneum, 1880).

20) Ból fizyczny i moralny. Lwów, 1881.

21) Choroby woli. Ateneum 1884.

22) Wnioski z ostatniej epidemii. Warsz. Ateneum 1883.

23) Odczyty o magnetyzmie i hypnotyzmie. Petersburg 1890.

24) Choroby i uczucia (Tyg. Illustr. 1892).

25) Nowy dział zjawisk (Tyg. Illustr. 1893).

(Mniejsze prace pominięto).

III. po francusku:

1) Recherches sur le microphone (La Lum. Elec. 1880).

2) Project d'un congrès international de psychologie (Rev. phil.)

1881.

3) L'Essence de l'être (Soc. d'études phil. et morales) 1884.

4) Le sens du toucher et le sens du magnétisme. (Rev. Scient.)

1884.

5) Note sur un critère de la sensibilité hypnotique (Soc. de Biol.) 1884.

6) L'idéoplastie (ibid.) 1884.

7) Les théories de l'idéoplastie (ibid.) 1884.

8) Le thermomicrophone (Soc. int. des élect.) 1885.

9) Une nouvelle application de l'aimant (La Lum. élec.) 1884.

10) L'Hypnoscope (Rev. de l'hyp. 1886).

11) Sur le problème de la suggestion mentale (La Rev. phil. 1886).

12) De la suggestion mentale, avec une préface de Ch. Richel. Paris str. 580 1887. (Toż samo drugie wydanie powiększone 1889).

13) a) La sensibilité hypnotique;

b) Hypnotisme et suggestion;

c) Différences entre le sommeil hypnotique et le sommeil normal (Congrès int. de psych.) 1890.

17. Dr. Emil Godlewski, urodz. 30. czerwca 1847. we wsi Krasocin w Królestwie Polskiem. Do szkół średnich uczęszczał w Kielcach i w Warszawie, w r. 1864. wstąpił do warszawskiej Szkoły Głównej, którą ukończył w r. 1869. ze stopniem magistra nauk przyrodniczych. Potem odbywał studia na Uniwersytetach w Jenie i w Würzburgu, w r. 1872. uzyskał w Jenie stopień doktora filozofii. W r. 1873. habilitował się jako docent prywatny dla fizjologii roślin w Uniwersytecie Jagiellońskim, a w r. 1876. przeniósł swą *veniam legendi* na Uniwersytet lwowski, w którym przez dwa lata wykładał. Od r. 1874. do 1878. wykładał botanikę i zoologię w charakterze nauczyciela pomocniczego na lwowskiej Politechnice. W r. 1878. został mianowany profesorem botaniki i chemii rolniczej w krajowej wyższej szkole w Dublinach, w r. 1891. zwyczajnym profesorem chemii rolniczej w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Ogłosił drukiem:

1) O własności absorbcyjnej ziemi ornej (wspólnie z Maksymilianem Dobrskim) Warszawa, 1870 r.

2) Über die Einwirkung des Kohlensäuregehalts der Luft auf die Sauerstoffausscheidung der Blätter. Würzburg, 1872.

3) O powstawaniu skrobi w gałeczkach zieleni. Kraków, 1874. (Rozprawy Akad. Umiejętności).

4) Niektóre doświadczenia nad oddychaniem porostów. Kraków, 1874. (Rozprawy Akad. Umiej.).

5) O metodzie oznaczania szybkości assimilacji przez wałkowanie pęcherzyków wydzielających się z przekrojów roślin wodnych. Kraków, 1874. (Rozpraw. Akad. Umiej.).

6) Ist das Assimilationsproduct der Musaceen Oel oder Stärke. (Flora, 1877).

7) Über die Ursachen der Formveränderung etiolirter Pflanzen (Botanische Zeitung, 1879).

8) Studya nad oddychaniem roślin (Pamiętnik Akad. Umiej. 1882); po niemiecku w Pringsheims Jahrbücher 1883).

9) Ein neuer Athmungsapparat (Botanische Zeitung, 1883).

10) Przyczynek do teorii ruchu wody w roślinach. (Pamiętnik Akad. Umiej. 1885. Po niemiecku w Pringsheims Jahrbücher 1885.)

11) Über die biologische Bedeutung der Etiolirungserscheinungen. (Biologisches Centralblatt, 1888).

12) Studya nad wzrostem roślin. (Rozpr. Akad. Umiej. 1891).

13) O nitryfikacji (biuletyn Akad. Umiej. 1893.)

18. Dr. Franciszek Kamiński urodził się w Lublinie, w Królestwie Polskiem 9. października 1851, gdzie też pobierał pierwsze nauki. W Warszawie ukończył gimnazjum realne, poczem udał się na studia uniwersyteckie do Strassburga i do Wrocławia. Stopień doktora filozofii otrzymał w Strassburgu r. 1875. na podstawie egzaminów ścisłych i rozprawy p. t. »Zur vergleichenden Anatomie der Primeln«. W r. 1867. habilitował się na prywatnego docenta botaniki w Uniwersytecie lwowskim, i był nim do r. 1883.

Ogłosił drukiem:

1) Kilka spostrzeżeń nad rozwojem Ramienicowatych (*Characeae*) z jedną tablicą. (Sprawozd. Wydz. matem. przyrodn. Akad. Umiejętności w Krakowie, 1876).

2) Anatomia porównawcza Pierwiosnkowatych (*Primulaceae*) z 10 tablicami. (Pamiętnik Akad. Umiej. w Krakowie, 1876).

3) Porównawcze badania nad wzrostem Pływaczów (*Utricularia*), z 2. tablicami. (Sprawozdanie j. w. 1876).

Pierwsza z tych prac była ogłoszoną także w »Botanische Zeitung« w języku niemieckim, i w »The Journal of Botany« w języku angielskim; druga i trzecia wyszły także po niemiecku.

19. Dr. Aleksander Brücker urodzony 29. stycznia 1856. w Tarnopolu, — uczeń Uniwersytetu lwowskiego 1872–1876; otrzymał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie wiedeńskim r. 1876; jako stypendysta Wydziału krajowego galicyjskiego kształcił się 1876–78. na Uniwersytetach w Lipsku i Berlinie, habilitował się w Wiedniu r. 1878. dla gramatyki języków słowiańskich, poczem przeniósł *veniam legendi* na Uniwersytet lwowski. Tu wykładał jako docent prywatny gramatykę języków starosłowiańskich do r. 1881. Dnia 1. kwietnia 1881. mianowany nadzwyczajnym, a dnia 1. kwietnia 1892 zwyczajnym profesorem języków i literatur słowiańskich na Uniwersytecie berlińskim.

Od r. 1891. jest członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, od r. 1892. członkiem Towarzystwa przyjaciół nauk w Poznaniu, od r. 1890. członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Petersburgu.

Ogłosił drukami:

- 1) Die slavischen Fremdwörter im Litauischen. Weimar, 1877.
- 2) Zur Lehre von den sprachlichen Neubildungen im Litauischen (Archiv f. slavische Philologie 1878—1879).
- 3) Die slavischen Ansiedelungen in der Altmark und im Magdeburgischen (Preisschrift, gekrönt und herausgeg. von der fürstl. Jabłonowski'schen Gesellschaft zu Leipzig) Leipzig, 1879.
- 4) Lituanica und Publicationen des Ossoliński'schen Institutes in Lemberg (Archiv. f. slav. Phil. 1880.)
- 5) Pripegala (tamże 1882).
- 6) Die Magdeburger Urtheile (tamże 1882—1884).
- 7) Beiträge zur litauischen Mythologie (tamże 1885).
- 8) Ein weissrussischer Codex miscellaneus der gräfl. Raczyński'schen Bibliothek in Posen (tamże 1886)
- 9) Über die älteren Texte des Polnischen (tamże 1888—1889).
- 10) Böhmisches Studien, Abhandlungen und Texte (tamże 1888, 1889, 1890, 1891).
- 11) Altslov. izditi consumere poln. żdżyć (tamże 1888).
- 12) Świeżo odkryty zabytek starego języka polskiego (Ateneum, 1890).
- 13) Bericht über seine von der königl. Akademie subventionirte Reise 1889/90 (Sitzungsberichte der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1890).
- 14) Kazania świętokrzyskie, zabytek języka polskiego z w. XIV. Warszawa 1891.
- 15) Der lithauisch-polnische Catechismus vom J. 1598. (Archiv. j. w. 1891.)
- 16) Pierwszy wiersz polski (Ateneum 1891).

- 17) Nowe przyczynki do dzieł Jana Kochanowskiego (tamże 1891).
 18) Kazania średniowieczne, źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej (Biblioteka Warszawska, 1891, 1892).
 19) Bezimienny poeta z czasów Zygmunta Augusta (tamże 1891).
 20) Sęp Szarzyński (tamże 1891).
 21) Średniowieczna poezja łacińska w Polsce, część I. Rozpr. Wydz. filolog. Akad. Umiej. w Krakowie tom XVI r. 1892.; część II. tamże tom XXII r. 1893.
 22) Miscellen aus der älteren grammatischen Literatur der Polen (Archiv. j. w. 1892).
 23) Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur (tamże 1892).
 24) Ein polnisches Teufelsbuch und seine russische Übersetzung (tamże 1893).
 25) Mitologia, jej dzieje, metoda i wyniki (Bibl. Warsz. 1893).
 26) Źródła do dziejów j. w.; wiersze zbieranej drużyny (Biblioteka Warsz. 1894).
 27) Początki teatru i dramat średniowieczny. (Bibl. Warsz. 1894).

20. Dr. August Sauer urodzony 12. października 1855. w Wiener-Neustadt, ukończył szkoły średnie w gimnazjum u Szkotów w Wiedniu, a studia filozoficzne na Uniwersytecie Wiedeńskim, gdzie też w r. 1877. otrzymał stopień doktorski. Następnie studiował germanistykę w Uniwersytecie berlińskim, odbył kampanię okupacyjną w Bośni i Hercegowinie, a w r. 1879. habilitował się w Uniwersytecie wiedeńskim jako docent prywatny języka i literatury niemieckiej. Od 1. października 1879. aż do r. 1883. fungował jako zastępca profesora tych przedmiotów w Uniwersytecie lwowskim, poczem został mianowany nadzwyczajnym profesorem w Gracu¹⁾.

Ogłosił drukiem (do końca pobytu we Lwowie):

- 1) Wilhelm von Brawe, der Schüler Lessings. Strassburg, 1878.
- 2) Über den fünffüssigen Jambus vor Lessings Nathan (Sitzungsberichte der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien 1878).
- 3) Studien zur Goethephilologie (wspólnie z J. Minorem). Wien 1880.
- 4) Ferdinand Raimund's sämtliche Werke (wspólnie z Karolem Glossy). Wien, 1881.
- 5) Ewald von Kleists Werke. Berlin 1881—1882.

¹⁾ Patrz F. Krones: Geschichte der Carl-Franzens Universität in Graz. Graz 1886. str. 207. W r. 1886. odszedł Sauer do Pragi, gdzie jest zwyczajnym profesorem od r. 1891.

6) Gleims preussische Kriegslieder. Heilbronn 1882.

7) Wiener Neudrucke. Wien, 1883.

a) Auf, Auf, ihr Christen von Abraham a Sancta Clara.

b) Prinzessin Pumphia von Joseph Kurz.

c) Der Hausball.

d) Der grüne Hut von Chr. G. Klemm.

8) Stürmer und Dränger. Stuttgart, 1883.

21. Dr. Mieczysław Dunin-Łasowicz urodzony 27. paźdz. 1849. w Dobromilu, ukończył szkoły średnie w Brzeżanach i we Lwowie, złożył w r. 1869. egzamin tyrocynialny, udawszy się do Niemiec złożył tam egzamin na pomocnika aptekarskiego i wpisał się na Uniwersytet we Fryburgu. W r. 1875. złożył tamże farmaceutyczny egzamin rządowy, następnie zaś we Lwowie trzy ściśle egzamina farmaceutyczne, wskutek czego otrzymał stopień magistra farmacyi. W r. 1867. otrzymał we Fryburgu stopień doktora filozofii, po obronie dysertacji p. t. »Über Monocyancrotonsäure und ihre Zersetzungsproducte«. Następnie udał się do Strassburga, gdzie pracował w farmakognostycznym instytucie prof. Flückingera, w r. 1877/8 został asystentem przy katedrze chemii we Lwowie, a w zimowym półroczu 1878/9 pierwszym asystentem chemii na Uniwersytecie fryburgskim. Od r. 1879/80. powróciwszy do Lwowa został docentem technicznego towaroznawstwa w szkole Politechnicznej, a reskryptem minist. z 25. września 1880. l. 15057. został mianowany docentem farmakognozyi w Uniwersytecie.

Ogłosił drukiem: ¹⁾

1) Dysertację inauguracyjną, j. w.

2) Über Carvol und seine Schwefelwasserstoffverbindungen (Jahrb. über d. Fort. d. Pharmacogn. und Pharmacie, Bd. 12. str. 399).

3) Aconitum heterophyllum Wall. in pharmacogn. und chem. Beziehung (Archiv. der Pharm. Neue Folge Bd. 11); tłumaczone na angielskie, francuskie i polskie.

4) Über die Färbungen des Pfefferoeles durch Chloralhydrat (j. w. 1877); tłumaczone na francuskie i rosyjskie.

5) Über Verrykensche Zerstörungsmethode in gerichtlich-chemischen Fällen (j. w. Bd. 11); tłumaczone na francuskie i polskie.

6) Über Ozonwasser (Kosmos, 1877).

7) Über Blaud'sche Pillen.

8) Über künstliches Senföl.

9) Beitrag zur Getreidemehluntersuchung (w Archiv der Pharm. i w Jahrb. f. Pharm. j. w.).

¹⁾ Wymieniamy tylko ważniejsze prace, o ile nam są znane.

10) Wynik wycieczek botanicznych (Sprawozd. komisji fizyograficznej Akademii Umiej. w Krakowie, tom VIII).

11) Rodziny Gramineae, Cyperaceae, Juncaceae etc. (tamże tom XI.)

12) O rozwoju i terażniejszym stanie farmakognozyi (w »Czasopiśmie Towarzystwa aptekarskiego«. 1879, którego Dr. W. był redaktorem).

13) Rozbiór chemiczny wody siarczanej ze źródła we wsi Pustomytach (Sprawozdania komis. fizyogr. j. w. tom XV).

14) Farmakognozya jako umiejętność, i jej znaczenie dla studyum farmaceutycznego (Odbitka z Czasop. Tow. aptek. 1881).

15) Farmakognozya, podręcznik dla lekarzy powiatowych, aptekarzy i słuchaczy nauk farmaceutycznych, i t. d. Lwów 1884. nakładem autora.

Ustał z Uniwersytetu w r. 1891/2.

22. Dr. Ignacy Skrochowski urodził się w Kotowej Woli w Galicyi, r. 1847. studia uniwersyteckie ukończył w r. 1870 w Wiedniu, a otrzymawszy stopień doktora filozofii udał się w r. 1872. do Berlina dla słuchania wykładów *Lepsius*a, *Curtius*a, *Dühning*a i *Mommsena*. Odbywał naukowe podróże po Włoszech, w r. 1881. słuchał filozoficznych wykładów w »Collegium germanicum« w Rzymie.

Od r. 1874—1876. był redaktorem »Przeglądu polskiego« (miesięcznika naukowo-literacko-politycznego, wychodzącego w Krakowie). W r. 1880. habilitował się jako docent prywatny filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim, a w r. 1881/2 uzyskał przeniesienie tej *veniae legendi* na Uniwersytet lwowski, gdzie działał do zimowego półrocza 1883/4.

Ogłosił drukiem:

1) Studya do historyi nowego cesarstwa w Niemczech (Przegląd polski 1873, 1874. i osobna odbitka 1874).

2) O wiedzy ludzkiej, (dzieło obszerne, którego drugie wydanie wyszło r. 1894.)

Prócz tego szereg artykułów literackich, artystycznych i politycznych.

23. Dr. Władysław Wojciech Zajączkowski urodził się dnia 12. kwietnia 1837. w Strzyżowie w Galicyi. Nauki gimnazyalne pobierał w Rzeszowie i Krakowie w latach 1848—1855, studia zaś akademickie odbywał w Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie r. 1861. uzyskał stopień doktora filozofii. Od r. 1859—1862 sprawował obowiązki asystenta przy katedrze fizyki, a od r. 1862—1864. jako habilitowany docent prywatny wykładał w zimowych półroczach matematykę w tymże Uniwersytecie, letnie zaś półrocza tych lat przepędził kolejno na Uniwersytecie w Getyndze, Berlinie i Wiedniu gdzie oddawał się studjom matematyki. Z końcem roku 1864. zamianowany profesorem - adjunktem Szkoły Głównej warszawskiej do wykładu mechaniki analitycznej przeniósł się do

Warszawy. gdzie od 1. marca 1865. do końca maja 1872. pełnił obowiązki nauczycielskie naprzód jako profesor-adjunkt, następnie od roku 1868. jako profesor nadzwyczajny a wreszcie od roku 1870. po zrusyfikowaniu Szkoły Głównej jako etatowy docent matematyki. D. 16. kwietnia 1872. zamianowany profesorem zwyczajnym matematyki w Akademii technicznej we Lwowie. W r. 1868. wybrany przez byłe Towarzystwo krakowskie członkiem korespondentem. Od roku 1872. był członkiem korespondentem, a od r. 1891. jest czynnym członkiem Akademii Umiejęt. w Krakowie. Jest członkiem egzaminacyjnej komisji dla nauczycieli szkół realnych i gimnazjalnych. W latach 1878/9. i 1885/6. sprawował urząd Rektora szkoły Politechnicznej, a w latach 1886—1891. piastował godność członka krajowej Rady szkolnej.

Ogłosił drukiem:

1) O stosunkach barometrycznych (Rozprawy Tow. nauk. krak.) Kraków 1864.,

2) Teorya funkcyi potencyalnej. Kraków, 1864.

3) Zur Rotation fester Körper um einen Punkt. 1866. (Grunnert's Archiv. der Mathem. und Physik).

4) Beweis eines das Pfaff'sche Integrationsproblem betreffenden Lehrsatzes. 1886. (Grunnet's Archiv).

5) Teorya maximum i minimum funkcyi wielu zmiennych. (Rozprawy Tow. nauk. krak. 1866).

6) Teorya równań różniczkowych cząstkowych rzędu 1-go Warszawa, 1867.

7) Theorie eines Systems linearer partieller Differentialgleichungen erster Ordnung. (Grunnert's Archiv 1868. i to samo obszerniej po polsku w rozpraw. Tow. nauk. krak. 1868. tudzież po rosyjsku w warszawskich uniwersyteckich wiadomościach 1872.).

8) Beitrag zur Theorie der singulären Lösungen gewöhnlicher Differentialgleichungen erster Ordnung. (Grunnert's Archiv 1872).

9) Teorya całek osobliwych równań różniczkowych zwyczajnych (Pamiętnik Akad. Umiej. krak. tom I.)

10) Nowa teorya rozwiązań osobliwych równań różniczkowych zwyczajnych (Pamiętnika Akad. Umiej. krak. tom III.)

11) Wykład nauki o równaniach różniczkowych (Paryż, 1875.)

12) O pfaianie (Sprawozd. Akad. Umiej. krak.; to samo po angielsku w *Alessenger of mathematics*).

13) Teorya wyznaczników o p. wymiarach (Pamiętnika Akad. Umiej. krak. tom VI.)

14) O zamianie funkcji jednorodnej rzędu drugiego na sumę kwadratów. (Pam. Akad. Umiej. krak. tom IX.)

15) Geometria analityczna Warszawa, 1834.

16) Zasady algebry wyższej. Lwów, 1884.

17) Teoria Fuchsa zrównań różniczkowych liniowych i jednorodnych z jedną zmienną niezależną (Pamiętnik Akad. Umiej. w Krakowie tom XIII.).

18) Początki arytmetyki na 4. niższe klasy szkół średnich (w dwu częściach. Część I.—III-cie wydanie, Część II—II-gie wydanie) Lwów 1891.

24. Dr. Władysław Kretkowski, urodził się w Wierzbienku, na Kujawach, w Królestwie polskim, d. 21. grudnia 1840, szkoły średnie ukończył w Warszawie, dalsze studia odbywał w Paryżu w Szkole dróg i mostów i w Sorbonnie. W r. 1867. otrzymał stopień *licencié* (magistra) *ès-sciences mathématiques* w tymże Uniwersytecie, a w r. 1868. dyplom z ukończonej Szkoły dróg i mostów. Powróciwszy do kraju, został urzędnikiem administracji dróg żelaznych warszawsko-wiedeńskiej i warszawsko-bydgoskiej. W r. 1879. został docentem matematyki w Szkole Politechnicznej we Lwowie, w r. 1881. prywatnym docentem matematyki (w dziale teorii wyznaczników) w Uniwersytecie lwowskim, w r. 1882. uzyskał stopień doktora filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim, w r. 1883. zrezygnował z docentury.

Ogłosił drukiem:

1) Krótkie wiadomości o wyznacznikach. Paryż, 1870 (dodatek do dzieła W. Folkierskiego. »Zasady rachunku różniczkowego i całkowego« T. I. pod pseud. Trzaska).

2) Kilka uwag dotyczących funkcji wielowymiarowych. Paryż, 1871 (Pam. Nauk ścisłych).

3) O nakreśleniu do trzech kół danych na powierzchni jednej kuli czwartego koła stycznego leżącego na tejże powierzchni (pod pseud. Trzaska). Paryż, 1871 (Pam. Nauk śc.).

4) Dowód pewnego twierdzenia dotyczącego funkcji wielowymiarowych okresowych (pod ps. Trzaska). Paryż, 1871. (Pam. Nauk śc.)

5) O mnożeniu funkcji kołowych i hyperbolicznych (pod ps. Trzaska). Paryż, 1877. (Pam. Nauk śc.)

6) Dowód pewnego wzoru Lamé'go (pod ps. Trzaska). Paryż, 1877. (Pam. Nauk śc.)

7) Rozwiązywanie pewnego zadania z geometrii wielowymiarowej. Paryż 1880. (Pam. Nauk śc.)

8) O niektórych wzorach z rachunku różniczkowego. Kraków 1882. (Pam. Akad. Um. krak. T. VII).

9) O przekształcaniu pewnych wielomianów jednorodnych drugiego stopnia. Kraków 1882. (Pam. Ak. Um. kr. T. VII).

10) O rozwiązywaniu równań algebraicznych ogólnych za pomocą całek określonych. Kraków, 1882. (Pam. Ak. Um. krak. T. VII).

11) Dowód pewnego twierdzenia tyżącego dwóch wyznaczników ogólnych. Kraków 1883. (Pam. Ak. Um. krak. T. IX).

12) O dzieleniu algebraicznym. Lwów, 1887. (Muzeum Roczn. III).

13) O pewnych zagadnieniach geometrii kulistej. Kraków, 1887. (Pam. Ak. Um. krak. T. XIII).

14) O wyznaczaniu kuli przecinającej pod tym samym kątem ilekolwiek kul dużych, i o zagadnieniach podobnych. Kraków, 1887. (Pam. Ak. Um. krak. T. XIII).

15) O różniczkowaniu pewnych wyrażeń nieskończonych. Lwów, 1888. (Muzeum Roczn. VI).

16) Przyczynek do teorii eliminacyi. Warszawa, 1890. (Prace mat. fizyczne T. II).

17) O pewnej tożsamości. Kraków, 1893. (Rozpr. Ak. Um. krak. t. XXXVI).

18) O funkcyjach równych co do wielkości i różnych co do natury. Kraków, 1893. (Rozpr. Ak. Um. krak. I. XXVI).

25. Dr. Maksymilian Kawczyński, urodz. d. 29. grudnia 1842. w Ostrorogu, w W. X. Poznańskim, studia odbywał w gimnazyum św. Maryi Magdaleny w Poznaniu, następnie w seminaryum nauczycielskiem tamże. Na Uniwersytet uczęszczał w Lipsku i Zurychu; po przerwie, spowodowanej dłuższą podróżą i pracą nauczycielską, podjął je na nowo w Uniwersytecie lwowskim 1877, następnie w Monachium i w Lipsku, gdzie w r. 1881. na podstawie rozprawy »Studien zur Litteraturgeschichte des XVIII. Jahrh.; Leipzig 1880« otrzymał stopień doktora filozofii. W r. 1882. uzyskał *veniam legendi* z filologii niemieckiej, a w r. 1888. z filologii romańskiej w Uniwersytecie lwowskim. Rok 1887. przepędził za urlopem w Paryżu, gdzie brał udział w studyach w *Ecole des hautes études* i w *Collège de France*. Najw. postan. z 14. kwietnia 1892. mianowany został nadzwyczajnym profesorem filologii romańskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. Jest członkiem tamtejszej komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli gimnazyalnych i realnych.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Przyjacieli dzieci, r. 1870; (jest to całkowite przerobienie książki używanej w szkołach ludowych w W. Ks. Poznańskim).

2) Listy pedagogiczne z wystawy wiedeńskiej. Szkoła, r. 1873 do 1874.

- 3) Nauka rachunków a moralność. Szkoła r. 1875.
 - 4) O stosunku pedagogii do ekonomii narodowej, w Bibliotece Warszawskiej r. 1876.
 - 5) Przyczynek do geografii ogólnej i geografii okolicy miasta Lwowa, w Kosmosie r. 1877.
 - 6) Badania o narzeczu niemieckiem najstarszych zapisków urzędowych miasta Krakowa z wieku XIV. w rozprawach Akad. Umiej. 1881.
 - 7) O metodzie Taine'a, w Przewodniku naukowym i literackim r. 1881.
 - 8) Determinizm a literatura. Tamże 1882.
 - 9) O deklinacji rzeczowników niemieckich. Szkoła, 1883.
 - 10) O początkowej nauce pisania i czytania. Tamże, 1884.
 - 11) Metodyczne uwagi o początkowej nauce rachunków. Tamże, 1885.
 - 12) Porównawcze badania o rytmach I, II, III. w Pamiętniku Akad. Umiej. w Krakowie 1885—6.
 - 13) Studya romańskie I. O wokalizmie romańskim, w Rozprawach Akad. Umiej. 1886.
 - 14) O najdawniejszej poezji polskiej, w Kwartalniku historycznym 1889.
 - 15) O pierwotnych siedzibach narodów europejskich. Tamże 1889.
 - 16) Nauka geografii w polu. Muzeum, 1891.
 - 17) O rytmice. Ateneum, 1891.
 - 18) Dwie etymologie. Ateneum, 1891.
 - 19) Adama Mickiewicza Dziadów część III. w stosunku do romantyzmu francuskiego, w Rozprawach Akad. Umiej. w Krakowie, 1893.
- Prócz tego drobniejsze prace w »Dzienniku poznańskim«, w «Oświecie», w »Gazecie Narodowej«, w »Szkole«, »Przewodn. nauk i liter.«, «Przeglądzie polskim«, »Kwartalniku historycznym« i »Muzeum».

II. po niemiecku:

- 1) Rozprawa doktorska j. w.
- 2) Germanisch-slavishe Etymologien (Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1888).

III. po francusku:

- 1) Essai comparatif sur l'origine et l'histoire des rhythmes. Paris, 1889.

26. Dr. Julian Schramm, urodzony w r. 1852. w Lubaczowie, ukończył gimnazjum w Przemyślu a studia uniwersyteckie we Lwowie, gdzie w r. 1882. uzyskał stopień doktora filozofii. Od r. 1877. do 1882. był zastępcą nauczyciela w szkole wyższej realnej i w II. gimnazjum we Lwowie; w r. 1882/3. został asystentem przy katedrze chemii we

Lwowie. W r. 1884. uzyskał na tymże Uniwersytecie *veniam legendi* z chemii na podstawie rozprawy p. t. »Podręcznik do analizy chemicznej jakościowej«, ogłoszonej następnie (1885) drukiem nakładem galic. Towarzystwa aptekarskiego. Najw. postan. z 3. listopada 1891. mianowany nadzwyczajnym, a Najw. postan. z 13. lipca 1894. zwyczajnym profesorem chemii w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) O stanowisku talu w systematyce chemicznej i jego obecności w sylwicie i karnalicyte kałuskim. (Rozpr. Wydz. matem. przyr. Akad. Umiej. w Krakowie, tom IX., tożsamo po niemiecku w J. Liebig's Annalen der Chemie, tom 219).

2) O działaniu bromu na węglowodory aromatyczne o jednym łańcuchu bocznym nasyconym (tamże tom IX. i po niemiecku tamże, tom 218).

3) O działaniu bromu na parabromotoluol (tamże tom XIII. i po niemiecku w Berichte d. deut. chem. Gesellschaft in Berlin, Bd. 17).

4) O wpływie światła na chemiczne podstawianie (tamże, tom XVI.).

5) O przestawieniach atomów w drobinach przy syntezach węglowodorów aromatycznych za pomocą chlorku glinowego. (Kosmos, tom XIII.; tożsamo po niemiecku w Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 1888).

6) O wpływie światła na chemiczne podstawianie, c. d. (Rozpr. Wydz. matem. przyr. Akad. Umiej. krak., tom XXII.; treść tej pracy także po niemiecku w Berichte d. deut. chem. Gesellschaft, Berlin, 1891).

7) Podręcznik do analizy chemicznej jakościowej, j. w.

8) O działaniu chlorku glinowego na chlorki i bromki rodników aromatycznych. (Rozpr. Akad. krak. Wydz. matem. przyr., tom XXV.).

9) O połączeniach styrolu z kwasem solnym i bromowodorowym (tamże).

10) Wiadomość o rozbiornie chemicznym wody ze źródła Jana w Szczawnicy. Kraków, 1893.

II. po niemiecku:

1) Über die Einwirkung von Natrium auf das Methylaethylketon. (Berichte der deutsch. chem. Gesellschaft zu Berlin, 1883).

2) Über das Propion und Propiopinakon (tamże, 1883).

3) Über die künstliche Bildung eines Terpens. (Praca wykonana wspólnie z prof. Radziszewskim, Berichte d. deut. chem. Gesellsch. Berlin, 1884).

4) Über den Einfluss des Lichtes auf den Verlauf chemischer Reactionen bei der Einwirkung der Halogene auf aromatische Verbindungen. (Berichte d. deut. chem. Gesellsch. zu Berlin. Bd. 18, str. 350).

5) Ciąg dalszy tejże pracy, *ibid.*, str. 606).

6) Ciąg dalszy, *ibid.*, str. 1272.

7) Ciąg dalszy, *ibid.*, tom 19, str. 212.

8) Ciąg dalszy. (Sitzungsber. der kais. Akad. der Wissensch. Wien 1887, str. 388).

9) Ciąg dalszy, *ibid.* 1888, str. 723.

10) Spectraluntersuchungen über die Energie der Einwirkung von Brom auf aromatische Kohlenwasserstoffe (praca ogłoszona wspólnie z prof. J. Zakrzewskim w Sitzungsber. der kais. Akad. d. Wissensch. zu Wien, 1887).

27. Dr. Leon Sternbach urodził się w Drohobyczu d. 2. lipca 1864. Studya gimnazyalne odbył w mieście rodzinnem, uniwersyteckie we Lwowie, Wiedniu i Lipsku. Już w pierwszym roku studyów został zwyczajnym członkiem seminarium filologicznego na Wszechnicy lipskiej, gdzie też w r. 1885. otrzymał specjalną nagrodę za pracę, która wyszła we Wiedniu jako dysertacya doktorska p. t. *Meletemata Graeca. Pars I.* Jeszcze przed ukończeniem studyów uniwersyteckich Ministerstwo oświaty przyznało mu subwencyę na podróż naukową do Wenecyi; po uzyskaniu dyplomu doktorskiego otrzymał Sternbach w r. 1886. stypendyum rządowe w kwocie 1200 złr., przedłużone następnie aż do r. 1888, w celu zużytkowania włoskich rękopisów, odnoszących się do Antologii greckiej. Powróciwszy do kraju, habilitował się w r. 1889. na Uniwersytecie lwowskim, w roku następnym udał się do Paryża, gdzie oprócz badań filologicznych przedmiotem studyów były kollacyonowanie rękopisów św. Augustyna, dokonane dla Akad. Umiejętności we Wiedniu. W r. 1891. przeniósł *veniam legendi* do Krakowa, w r. 1892. został nadzwyczajnym profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W kwietniu tegoż roku otrzymawszy subwencyę ministerjalną wyjechał po raz czwarty do Włoch w celach naukowych, w r. 1893. zaliczony został w poczet członków - korespondentów Akademii Umiejętności w Krakowie.

Ogłosił drukiem:

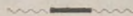
1) *Meletemata Graeca.*

2) *Beiträge zu den Fragmenten des Aristophanes* (Wiener Studien, tom VIII., 1886. str. 231—261).

3) *De Gnomologio Vaticano inedito* (tamże IX., 1887. str. 175 - 206; X., 1888. str. 1—49. i 211—260; XI., 1889. str. 43—64, 192—242).

- 4) *Gnomica* (Commentationes in honorem O. Ribbeckii. Lipsk, 1888),
- 5) *Anthologiae Planudeae Appendix Barberino - Vaticana*. (Lipsk, 1890).
- 6) *Crinagorea* (Wiener Studien, tom XII. 1890. str. 206—221).
- 7) *Georgii Pisidae carmina inedita* (tamże XIII. 1891. str. 1—62 i XIV. 1892. str. 51—68).
- 8) *Menandrea* (Rozpr. Wydz. filolog. Akad. Umiej. w Krakowie, tom XIV. 1891. str. 320—395).
- 9) *Joannis Geometrae carmen de S. Panteleemone* (tamże XVI 1892. str. 218—303).
- 10) *Curae Menandreae* (XVII. 1892. str. 168—245).
- 11) *Photii Patriarchae opusculum paraeneticum* (XX. 1893. str. 1—28).
- 12) *Appendix Gnomica* (tamże str. 29—52).
- 13) *Excerpta Parisina* (str. 53—82).
- 14) *Analecta Photiana* (str. 83—124).
- 15) *Gnomologium Parisinum* (str. 171—218).
- 16) *De Georgio Pisida Nonni sectatore* (*Analecta Graeco-Latina*. Kraków 1893. str. 38—54).
- 17) *Fabularum Aesopiarum Sylloge* (Rozpr. Wydz. filolog. Akad. Umiej., tom XXI. 1894. str. 320—402).
- 18) *Lectionum Aesopiarum specimen*. (Eos. Lwów, 1894. str. 12—30).
- 19) *Excerpta Vaticana* (Wiener Studien, tom XVI. 1894. str. 9—40).

Nadto ogłosił Sternbach kilka recenzyj w czasopismach: *Wochenschrift für klassische Philologie*, *Berliner philologische Wochenschrift* i *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*.

ROZDZIAŁ SZÓSTY.

Kronika Instytutu lekarsko - chirurgicznego i innych studyów pokrewnych (farmaceutyka, anatomia, fizjologia i t. p.).

Instytut lekarsko-chirurgiczny był pozostałością dawnego Wydziału medycznego, w charakterze niższej szkoły; profesorom pozostawiono jednak dawniejszą, a od dzisiejszej niższą, VII. rangę profesorów uniwersytetu.

W chwili, od której zaczynamy się nim zajmować, obejmował rzeczony instytut trzy lata studyów, a wykłady dzieliły się na: *a)* zwyczajne, dla każdego roku osobne, *b)* nadzwyczajne, *c)* naukę położnictwa. W r. 1869/70. w zimowym kursie wykładano na pierwszym roku fizykę ogólną i lekarską i anatomię ciała ludzkiego; oraz przedsiębrano sekcye zwłok ludzkich; na drugim roku wykładano fizjologię i patologię ogólną, oraz farmakognozyę; na trzecim roku specjalną lekarską patologię i terapię, oraz udzielano praktycznej nauki lekarskiej przy łożu chorych; dalej wykładano specjalną chirurgiczną patologię i terapię, naukę operowania, opatrunku (bandażowania) i o instrumentach operacyjnych (wykłady odbywały się w szpitalu powszechnych), i medycynę sądową wraz z policją lekarską, również w szpitalu powszechnym. Z lekarsko - kliniczną nauką połączone były patologiczno - anatomiczne sekcye zwłok; a wszystkie obdukcye sądowe i policyjno - sanitarne odbywały się, ile możliwości, w czasie godzin wykładowych medycyny sądowej, w obecności jej profesora i słuchaczy, w trupiarni powszechnego szpitalu. Z nadzwyczajnych wykładów udzielano nauki anatomii topograficznej, z uwzględnieniem jej praktycznego lekarskiego zastosowania; dalej teoretyczno-praktycznej nauki o słabościach kobiecych (w położniczym oddziale szpitala powszechnego); patologicznej anatomii, dentystryki, nauki lecze-

nia chorób usznych i postępowania przy ratowaniu pozornie zmarłych, lub w wypadkach nagłego niebezpieczeństwa życia.

Na oddziale położniczym udzielano teoretyczno - praktycznej nauki położnictwa osobno kandydatkom akuszeryi, a osobno znów praktycznej nauki położnictwa mężczyznom kandydatom sztuki położniczej.

Grono nauczycielskie składało się z c. k. dyrektora, którym był ówczesny protomedyk, Dr. Ignacy Ressig, i ze zwyczajnych i nadzwyczajnych profesorów, którymi byli Dr. Karol Nagel¹⁾ dla chirurgii praktycznej, Dr. Gatscher²⁾, prof. medycyny sądowej na Wydziale prawnym³⁾, Dr. Ignacy Wiktor Hawranek⁴⁾ dla teoretycznej medycyny i okulistyki (później docent farmakognozyi j. w.), Dr. Ferdynand Weber v. Ebenhof, dla teoretycznej i praktycznej nauki położnictwa⁵⁾, Dr. Józef Finger dla specjalnej lekarskiej patologii i terapii i kliniki lekarskiej⁶⁾, Dr. Ernest Rektorzyk dla anatomii⁷⁾, i p. Wincenty Strasky dla dentystyki i chorób usznych⁸⁾. Asystentami klinicznymi byli: Dr. Oskar Widmann dla kliniki lekarskiej, Dr. Edward Gerard-Festenburg dla kliniki położniczej. i Dr. Jan Szeparowicz dla kliniki chirurgicznej.

Letnie półrocze 1869/70. nie przedstawia w tym składzie personalu żadnych zmian.

Zimowe półrocze 1870/71: ustąpił prof. Dr. Weber.

Letnie półrocze 1870/1: ustąpili asystenci Widmann i Festenburg, który objął zastępstwo katedry położnictwa; ich miejsce zajęli Dr. Władysław Głaczyński i Dr. Mieczysław Śmitowski, prócz tego profesor Wydziału filozoficznego, Dr. Linnemann rozpoczął wykładać lekarską chemię, a Dr. Gatscher lekarską botanikę.

Zimowe półrocze 1871/2: ustąpił Dr. Gatscher. Zwyczajnym profesorem położnictwa mianowany Dr. Adam Czyżewicz. Asystentem w miejsce Dr. Głaczyńskiego był Dr. Festenburg. Letnie półrocze 1871/2: asystentem w miejsce Dr. Festenburga był znów Dr. Głaczyński.

¹⁾ Był zwyczajnym profesorem chirurgii od r. 1857.

²⁾ Od r. 1852. był profesorem studyum med. chir. a od r. 1854. nadzwyczajnym prof. uniw.

³⁾ Ale z pensją prof. Instytutu chir. med.

⁴⁾ Od r. 1854. wykładał jako magister, w r. 1855. został zwyczajnym profesorem.

⁵⁾ Był zwyczajnym profesorem od r. 1854.

⁶⁾ Był zwyczajnym profesorem od r. 1866.

⁷⁾ Był zwyczajnym profesorem od r. 1864.

⁸⁾ Został nadzwyczajnym profesorem w r. 1853

Zimowe półrocze 1872/3: ustąpili prof. Strasky i Dr. Głaczyński. Letnie półrocze 1882/3: ustąpił Dr. Nagel. Suplentem praktycznej chirurgii był Dr. Józef Weigel, nauki o epidemiach i policyi weterynarskiej Dr. Józef Werner; jako asystent położnictwa wstąpił Dr. Henryk Hinze.

W ciągu tego roku odbywały się wykłady już tylko dla słuchaczy II. i III. roku, albowiem rozporządzeniem Ministerstwa wyznań i oświaty z 2. kwietnia 1871. l. 3047. zarządzone zostało zamknięcie Instytutu chirurgicznego, i skutkiem tego nie wolno było od początku roku 1872/3. przyjmować nowych wpisów i formować nowego grona słuchaczy roku pierwszego.

O zniesienie tego Instytutu petycyonowało do Sejmu Towarzystwo lekarzy galicyjskich we Lwowie w r. 1868, a poseł Dr. Hoszard postawił w r. 1869. samoistny wniosek tej samej treści. Uchwalono wtedy odstąpić tę sprawę c. k. Rządowi do właściwego załatwienia¹⁾.

Z zimowym półroczem 1873/4. zwinięto i drugi rok studyum medycznego, a wykłady odbywały się tylko na trzecim roku dla tych słuchaczy, którzy w chwili zarządzonego zamknięcia byli na pierwszym roku, a którym postanowiono dać możność ukończenia całego studyum. Z grona asystentów ubył w tym kursie Dr. Smitowski, ale powrócił na letnie półrocze 1873/4.

Od początku roku szkolnego 1874/5. niema już naturalnie żadnych wykładów, słuchacze bowiem dotychczasowi trzeciego roku już ukończyli nauki. Skutkiem tego całe studyum chirurgiczne jest zamknięte, a jego personal nauczycielski figuruje wprawdzie jeszcze w tym roku w składzie osobowym Uniwersytetu, ale to tylko z powodu, że rok ten przeznaczono dla odbywania ścisłych egzaminów akuszerskich i chirurgicznych. Pozostawiono natomiast naukę położnictwa, tak dla kobiet jak dla mężczyzn; profesorskie obowiązki spełniał i spełnia po dziś dzień Dr. Adam Czyżewicz, którego biografię podajemy:

1. Dr. Adam Czyżewicz, urodzony w Tarnowie 18. lutego 1841. r., tamże zdał egzamin dojrzałości 3. lipca 1858, poczem w r. 1858. wpisał się w Krakowie na wydział prawniczy, z którego 10. stycznia 1859. przeszedł na medyczny. Skończył medycynę w Krakowie w r. 1864, rygorozą składał w Wiedniu, gdzie 14. lipca 1865. otrzymał stopień doktora medycyny, a 5. maja 1866. w Krakowie stopień magistra położnictwa.

¹⁾ Sten. Spraw. Sejm. z r. 1868, str. 188, 787, referent Rektor Majer, Sten. Spraw. Sejm. z r. 1869, str. 651.

W czasie studyów medycznych przez rok 1863/4. pracował jako asystent u prof. Dr. Teichmana w Krakowie w anatomii drobnowidzowej i patologicznej, a 1. grudnia 1865. zamianowany został asystentem kliniki położniczo-ginekologicznej prof. Dra Madurowicza w Krakowie. Na tej posadzie pozostał za zezwoleniem Ministerstwa oświaty (reskr. z 4. listopada 1869. l. 10.424) lat pięć, t. j. do końca września 1870. Najw. postan. z d. 11. września 1871. (reskr. Ministerstwa oświaty z d. 19. listopada 1871 l. 10.803) Najj. Pan zamianował go profesorem położnictwa w c. k. Szkole medyczno-chirurgicznej we Lwowie.

Po zupełnem zwinięciu Instytutu medyczno-chirurgicznego, zostali wszyscy jego profesorowie z przyznaniem całej pobieranej płacy, spensyonowani, Dra Czyżewicza przydzielono zaś z pozostawieniem dawnej rangi (VII.) i dodatku aktywalnego (reskr. Ministerstwa oświaty z 12. stycznia 1873. l. 7365.) do pozostałej szkoły położnych we Lwowie, przy której dotąd funguje. W r. 1872. zamianował go J. E. Minister spraw wewn. zwyczajnym członkiem c. k. krajowej Rady zdrowia, która w ciągu 6 lat wybierała go zastępcą przewodniczącego, a od r. 1889. po raz trzeci przewodniczącym. Już w r. 1873. objął w tejże Radzie referat sprawozdań rocznych sanitarnych, które od tego czasu publikowane były.

Również w 1889. powołało go Towarzystwo lekarzy galicyjskich na swego przewodniczącego, wskutek czego obie te godności przewodnictwa dotąd piastuje.

Z prac jego publikowane były:

1) Sprawozdania z kliniki położniczo-ginekologicznej.

»Przegląd lekarski« Nr. 18, 19, 20, 21, 22, 23 z r. 1886.

Nr. 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 z 1867.

Nr. 49, 50, 51 z 1868.

Nr. 1, 4, 6, 14, 16, 17 z 1869.

2. Kazuistyka położnicza. »Służba zdrowia publicznego« Lwów 1871. Tom I.

3) Sprawozdania roczne c. k. kraj. Rady zdrowia.

Za r. 1874

zeszyt I. w r. 1876. Lwów.

„ „ 1875. i 1876.

„ I. „ „ 1879. „

„ „ 1877.

„ I. „ „ 1880. „

„ „ 1878, 1879, i 1880.

„ I. „ „ 1882. „

„ „ 1881. i 1882.

„ I. „ „ 1884. „

„ „ 1883. i 1884.

„ I. „ „ 1886. „

„ „ 1885.

„ I. „ „ 1887. „

„ „ 1886. i 1887.

„ I. „ „ 1889. „

4) O cięciu cesarskiem. Kraków, 1893.

5) Wykłady publikowane w Sprawozdaniach zjazdów lekarzy i przyrodników:

a) o kleszczach porodowych Madurowicza. Kraków, 1869.

b) o włókniakach macicy z okazami operowanymi, Lwów, 1876.

c) o hysterotomatomii. Kraków, 1878.

Od r. 1889. jest posłem na Sejm z miasta Sambora; w Sejmie powierzono mu przeważną część referatów sanitarnych, jakoto: stały referat szpitalu w Krakowie, budowę pawilonu chirurgicznego tamże, przeobrażenie budynku szpitalnego w Krakowie z przybudowaniami i urządzeniami mechanicznymi, utworzenie kliniki dla chorób gardła, budowy zakładu i kliniki położniczo-ginekologicznej we Lwowie, dla której jego plan przyjętym został, sprawa organizacyi lekarzy okręgowych, sprawa układu między Rządem a krajem odnośnie do fakultetu lekarskiego we Lwowie i wiele innych pomniejszych. Jest także dyrektorem Towarzystwa Zaliczkowego we Lwowie. W r. 1892. przemawiał w Sejmie górażąc za konwersyą długów krajowych.

Przechodzimy teraz do skreślenia losów studyum farmaceutycznego, będącego, po zniesieniu Instytutu chirurgicznego, ostatnią słabą nitką wiążącą dawny Wydział medyczny z nowym, i tym ledwie dostrzegalnym zarodkiem, z którego spodziewaliśmy się ujrzeć odrastający Wydział lekarski.

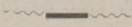
Studjum farmaceutyczne było nawet za czasów Instytutu lekarско-chirurgicznego połączone z Wydziałem filozoficznym, uważane było bowiem za jeden z działów uniwersyteckich studyów przyrodniczych. W pierwszym programie studyów, odnoszącym się do naszego okresu, w półroczu zimowem 1869/70. znajdujemy program kursu farmaceutycznego, obok programu historyczno-filologicznego seminaryum, jako dwa dodatki do programu głównych wykładów na Wydziale filozoficznym.

Kurs farmaceutyczny składał się z dwóch lat, a wykładali na nim profesorowie Wydziału filozoficznego, i czasami profesorowie studyum chirurgicznego, dopóki ono istniało. Wykłady odbywały się albo wyłącznie tylko dla farmaceutów, albo łącznie dla nich i dla zwyczajnych słuchaczy filozofii, albo wreszcie dla farmaceutów i uczniów Instytutu lekarско-chirurgicznego. W półroczu zimowem 1869/70. n. p. wykladał na I. roku prof. H a n d l fizykę doświadczalną łącznie dla studentów filozofii i farmaceutów, a nadto osobno dwie godziny repetyoryum z fizyki doświadczalnej wyłącznie dla farmaceutów. Mineralogię wykladał Dr. S c h m i d t a nieorganiczną chemię Dr. L i n n e m a n n łącznie dla jednych i drugich. Na II. roku wykladał Dr. L i n n e m a n n chemię farmaceutyczną wyłącznie dla farmaceutów; praktyczne ćwiczenia w chemicznem labo-

ratorium były przeznaczone dla jednych i drugich, a farmakognozyę wykladał Dr. Hawranek dla chirurgów i farmaceutów. Żadnego osobnego personelu profesorskiego dla farmaceutyki nie było. W drugim, letnim półroczu 1869/70. składało się studyum farmaceutyczne na pierwszym roku ze wspólnego z studentami filozofii wykładu zoologii i botaniki, specjalnego dla farmaceutów repetytorium botanicznego i ze wspólnego wykładu chemii; na drugim roku z ćwiczeń praktycznych. Podobnie miały się rzeczy i w latach następnych, z jedyną różnicą co do osób profesorów, gdyż w miejsce dawnych (Niemców) wstępowali nowi. Od roku 1878/9. (kurs zimowy) zyskuje farmaceutyka swego osobnego reprezentanta w gronie profesorskiem Wydziału filozoficznego, a to przez wejście byłego profesora studyum chirurgicznego, Dr. J. W. H a w r a n k a w skład Wydziału filozoficznego, w charakterze docenta prywatnego i przełożonego zbioru farmakognostycznego (j. w.). Już w rok później, w 1880/1. zajął miejsce Dr. Hawranka Dr. Mieczysław Dunin Wąsowicz, podówczas docent towaroznawstwa w szkole Politechnicznej, i zajmował je do r. 1891. Od letniego kursu 1891/2. funguje, po Dr. Wąsowiczu, Dr. Niemiłowicz (j. w.) początkowo jako prywatny docent, później jako profesor farmakognozyi, a zarazem jako przełożony zakładu farmakognostycznego.

Inne częściowe surogaty i zarodki Wydziału medycznego przy Wydziale filozoficznym zestawić się dają w następujący obraz. Dzisiejszy protomedyk (t. j. Radca Namiestnictwa i referent spraw sanitarnych) Dr. Józef Merunowicz wykladał, jako zastępca profesora, higienę i somatologię od zimowego półroczu 1887/8. do zimowego półroczu 1888/9. włącznie (j. w.). Od letniego półroczu 1887/8. wchodzi w skład Uniwersytetu Dr. Henryk Kadyi, jako docent anatomii ciała ludzkiego (j. w.), od letniego półroczu 1889/90. ma on już swój zbiór anatomiczny. Od zimowego półroczu 1889/90. jest docentem higieny i somatologii (po Dr. Merunowiczu) Dr. Józef Szpilman (j. w.), a od letniego półroczu 1890/1. Dr. Gustaw Piotrowski docentem fizjologii człowieka; w rok później, od letniego półroczu 1891/2. ma on już swój zakład fizyologiczny.

Powyższe wykłady są po dziś dzień uzupełnieniem nauk przyrodniczych, wykładanych na Wydziale filozoficznym, którego pomyślny rozwój przyszły w dziale przyrodniczym wymagał koniecznie, ze względu na uprawę teorii nauk przyrodniczych, przywrócenia Wydziału medycznego.

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

Stan dzisiejszy Wydziału teologicznego.

Wydział teologiczny liczy dziewięć zwyczajnych katedr, z których jedna, katedra dogmatyki ogólnej, nie jest dziś obsadzona. Wykłady odbywają się w języku łacińskim, z wyjątkiem wykładów pedagogii na trzecim roku, a teologii pasterskiej tudzież katechetyki i metodyki na czwartym roku, które się odbywają osobno po polsku, osobno po rusku. Z tego też powodu Wydział teologiczny nie przeżywał tego przeobrażenia językowego, które się dokonało na obu świeckich wydziałach i wolny był od walki o nadanie Uniwersytetowi charakteru narodowego, a w Najw. postan. z 1871. niema o nim wzmianki. Wykłady teologiczne przeznaczone są wprawdzie głównie dla kandydatów stanu duchownego; wolno jednak uczęszczać na nie także i słuchaczom innych wydziałów Uniwersytetu, tudzież osobom duchownym, nienależącym do Uniwersytetu. Grono nauczycielskie składa się obecnie z ośmiu profesorów zwyczajnych, jednego docenta prywatnego, dwóch nauczycieli i dwóch adjunktów. W porównaniu z pierwszym kursem omawianego tu dwudziestopięciolecia ma Wydział teologiczny dzisiaj o czterech zwyczajnych profesorów więcej; natomiast, właśnie wskutek tego, mniej się zastępczych, którymi w r. 1869/70. dla braku profesorów musiano się wyręczać.

Słuchaczy miał Wydział teologiczny w minionem półroczu 1893/4. razem 338, z czego 296. zwyczajnych, a 42. nadzwyczajnych. Przeważna ich ilość przypada na obrządek ruski; bo aż 248; jeden był obrz. ormiańsko-katolickiego, reszta obrz. rzymsko-katolickiego. Wszyscy pobierali naukę bezpłatnie, gdyż na Wydziale teologicznym czesne bywa opłacane tylko wyjątkowo, natomiast niema i stypendyów.

Przechodzimy do szczegółów, odnoszących się do członków grona nauczycielskiego.

Profesorami zwyczajnymi są: XX. Dr. Filarski, Sarnicki, Kloss, Paliwoda, Bartoszewski, Skrochowski, Komarnicki, Bilczewski. Docentem prywatnym X. Dr. Wałęga. Nauczycielami: XX. Dr. Narajewski i Redkiewicz; adjunktami XX. Dr. Myszkowski i Jaszowski.

1. X. Dr. Albert Filarski został w r. 1865. zastępcą profesora teologii moralnej, będąc podówczas wicerektorem seminarium lwowskiego obrz. łącz. W r. 1867. złożył egzamin konkursowy na profesora i na podstawie tegoż został mianowany Najw. postan. z 15. września 1869. zwyczajnym profesorem teologii moralnej. Jest seniorem nie tylko Wydziału teologicznego, ale całego Uniwersytetu, a rok jego nominacji na zwyczajnego profesora spływa się z rokiem, z którym rozpoczynamy nasze opowiadanie, z czego wynika, że nawet najstarszy ordynaryat na Uniwersytecie lwowskim nie sięga wstecz poza nowy jego okres, lecz się z nim harmonijnie łączy.

X. Filarski urodził się r. 1831. w Przemyślanach w dawnym obwodzie brzeżańskim, studia filozoficzne i teologiczne odbył w Uniwersytecie lwowskim; następnie kształcił się w wyższym zakładzie naukowym *ad Sct. Augustinum* w Wiedniu. Doktorat teologii uzyskał na Uniwersytecie lwowskim. Od r. 1883. jest egzaminatorem prosynodalnym i kanonikiem honorowym kapituły metropolitalnej lwowskiej. Był Rektorem Uniwersytetu w r. 1873/4. i kilkakrotnie dziekanem (patrz roz. XII).

2. Ks. Dr. Klemens Sarnicki urodził się we Lwowie r. 1832. i tu ukończył szkoły ludowe i gimnazjalne. W r. 1850. wstąpił na nowicyat do Zakonu OO. Bazylianów w Dobromilu; po ukończonym nowicyacie był jako kleryk nauczycielem w ludowych szkołach w Buczaczu od 1851. do 1854. roku. Następnie złożywszy egzamin dojrzałości w Stanisławowie, odbywał studia teologiczne w seminarium centralnem ruskiem w Wiedniu, 1854 — 1858. Już w r. 1857. otrzymał wyższe święcenia kapłańskie. W r. 1859. pozostając w instytucie »Frentanaeum« złożył pierwsze rygorozum teologiczne; stopień doktora św. teologii otrzymał we Lwowie 1863. Od r. 1861. był już adjunktem przy lwowskim Wydziale teologicznym, aż do 1864.; wykładał także, w charakterze suplenta, studjum biblijne Nowego Zakonu, i teologię moralną. W r. 1865. został suplentem studjum biblijnego Starego Zakonu, zaś Najw. postan. z 15. września 1869. zamianował go Najj. Pan zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu, tudzież języków semickich. Był dwukrotnie Rektorem Uniwersytetu i kilkakrotnie dziekanem (j. n. rozdz. XII.) Od r. 1878. jest Prowincyałem Zakonu OO. Bazylianów w Galicyi.

Napisał:

I. p o r u s k u :

- a) Wyjasnienie psalmi w czytanych w Czasosłowi, 1888.
- b) Posiszczenia najswiatijzych Tain, 1890.
- c) Tłomaczona z francuskiego: Doroha spasenia.
- d) Tłomaczona z niemieckiego: Duchowna likarnia.
- e) Tłomaczona z polskiego: Filotea.
- f) W kilku rocznikach kościelnego czasopisma dyecezyalnego »Ruski Sion« artykuły o tekstach biblijnych Starego Testamentu w porównaniu z nowszemi badaniami geologicznemi.
- g) W ruskiem czasopiśmie dyecezyalnym »Duszpastyr« kilka artykułów.

II. p o n i e m i e c k u :

- a) W wychodzącej we Fryburgu pod redakcją kardynała Her-genröthera i Kaulena Encyklopedyi kościelnej dwa artykuły; α) Über slawische Bibelübersetzungen. β) Über das griechische Brevier.
- b) W dziele X. Dra Hermana Zschokke'go p. t. Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Oesterreich; Wien und Leipzig, Braumüller 1894. rozdział noszący tytuł »Die theologische Facultät der k. k. Universität Lemberg« opracowany jest po części przez X. Sarnickiego¹⁾.

III. p o p o l s k u :

Opracowana i w manuskrypcie do druku oddana; Gramatyka języka hebrajskiego.

3. Ks. Dr. Ludwik Kloss, zwyczajny profesor teologii pasterskiej, z wykładem polskim; urodził się w Tarnopolu dnia 24. sierpnia 1845. Szkoły odbywał w Brzeżanach, Tarnopolu i Lwowie, Uniwersytet we Lwowie, gdzie też uzyskał stopień doktora św. teologii. Wyświęcony w r. 1867. objął posadę wikarego w Kołomyi, następnie we Lwowie u św. Marcina, a równocześnie otrzymał posadę prefekta w seminaryum chłopców. W r. 1872. uwolniony z wikaryatu mianowany został a stępcą katechety w szkole realnej we Lwowie, a w r. 1873. po złożeniu egzaminu, rzeczywistym katechetą w gimnazyum Franciszka Józefa we Lwowie. Dekretem Ordynaryatu metropolitalnego lwowskiego rit. lat. z 8. lipca 1874. powierzono mu stanowisko rektora w seminaryum chłopców zajmuje je po dziś dzień. Prowizorycznym docentem teologii pastoralnej

¹⁾ Str. 298—307. dzieła. Na str. 298. w nocie powiedziano: Theilweise nach Mittheilungen des Herrn Dr. Clemens Sarnicki. Patrz tamże, o pismach X. Sarnickiego, str. 307.

został na mocy uchwały groma profesorów z października 1874., poczem w lipcu 1875. dokonał habilitacyi na docenta prywatnego. Nadzwyczajnym profesorem zamianowany Najw. postan. z 6. maja 1876., zwyczajnym profesorem Najw. postan. z 25. maja 1880. Ozdobiony rakiem i mantylem dekr. Ordynaryatu metropol. z 22. stycznia 1883., dekorowany honorowym krzyżem papieskim (dekret Kardynała Sekretarza Stanu z 30. listopada 1888); został tajnym Podkomorzym tronu papieskiego (dekr. z 21. marca 1891). a wreszcie mianowany kawalerem orderu Grobu Zbawiciela dnia 3. lutego 1891.

Był Rektorem Uniwersytetu w r. 1884/5 i kilkakrotnie dziekanem (j. n. rozdz. XII). Odbył podróż do Ziemi Świętej.

4. Ks. Dr. Marcei Paliwoda był od letniego półrocza 1866/7. adjunktem, a od letniego półrocza 1872/3. prywatnym docentem na Wydziale teologicznym.

Jako prefekt studyów w łącz. seminaryum kleryków został zamianowany Najw. postan. z 19. lipca 1877. nadzwyczajnym profesorem prawa kościelnego a Najw. postan. z 23. grudnia 1884. zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu. Jest prałatem domowym J. Św. Papieża Leona XIII., referentem konsystorza metropol. obrz. łącz., radcą sądu duchownego dla spraw małżeńskich, egzaminatorem prosynodalnym, tudzież członkiem c. k. komisji egzaminacyjnej dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału prawno-historycznego (dla prawa kanonicznego). Był Rektorem Uniwersytetu i dziekanem Wydziału teologicznego (j. n. rozdz. XII). Napisał rozprawę z zakresu austriackiego prawa kościelnego i wydał r. 1890. kilka kazań przygodnych³⁾.

5. Ks. Dr. Jan Bartoszewski urodzony we Lwowie dnia 18. stycznia 1852. Szkoły ludowe i średnie ukończył we Lwowie; studia teologiczne, jako alumn grec. kat. Seminaryum w Wiedniu, na Uniwersytecie wiedeńskim. W r. 1875. otrzymał święcenia kapłańskie jako kapłan greckokatol., w r. 1879. stopień doktora św. teologii na podstawie rozprawy »O nieomylności Papieża *ex cathedra loquentis*« i złożeniu przepisanych egzaminów ścisłych. Od r. 1879. był adjunktem przy Wydziale teologicznym Uniwersytetu lwowskiego do r. 1883, w którym to roku, jak również w 1884, był tu zastępcą profesora teologii pastoralnej z językiem wykładowym ruskim. Najw. postan. z 22. kwietnia 1885. został zamianowany zwyczajnym profesorem teologii pastoralnej z wykładowym językiem ruskim, a w r. 1889. (Najw. postan. z 14. maja) na tej katedrze stabilizowanym. Jako adjunkt był poprzednio katechetą *rit. graec.* przy lwowskiej wyższej szkole realnej i czwartem gimnazjum, kazno-

³⁾ Patrz Zschokke j. w. str. 307.

dzięą przy metropolitalnej cerkwi Św. Jerzego, oraz aż do r. 1891. referentem, a od r. 1891. jest rzeczywistym radcą grec. kat. metrop. konsystorza. Od r. 1890. wykłada oprócz teologii pasterskiej także i pedagogikę w języku ruskim.

Napisał w języku ruskim ¹⁾.

1) Kilka traktatów z dziedziny teologicznej, osobliwie z działu teologii pastoralnej i pedagogiki, tudzież kilka kazań i przemówień przygodnych, w ruskich czasopismach cerkiewnych »Ruski Syon«, «Halicki Syon«, »Duszpasterz«. Najważniejsze z nich są: a) O odpustach. b) Środki umysłowego i duchownego wykształcenia kapłanów. c) Do czego ma zdążyć każdy duszpasterz. d) O szkodliwości pieszczony dzieci. e) Duszpasterz jako spowiednik.

2) Kazania passyjne 1881.

3) Pedagogia 1891.

4) Kazania na wszystkie niedziele w roku. 1893/4.

Był dwukrotnie dziekanem Wydziału teologicznego (j. n. rozdz. XII).

W r. 1893. został wybrany wiceprezesem ruskiego Towarzystwa św. Pawła, mającego na celu podnoszenie ruskiego ludu i mieszczaństwa pod względem religijno-moralnym i materyalnym przez missye ludowe i literaturę ludową.

6. Ks. Dr. Eustachy Skrochowski, urodzony 18. września 1843. w Kotowej Woli, powiecie tarnobrzeskim, ukończył szkoły normalne i realne we Lwowie i tutaj także odbył nauki techniczne, a mianowicie pierwszy, drugi, czwarty i piąty rok Akademii technicznej. Trzeci rok techniki spędził w Wiedniu dla słuchania mechaniki pod znakomitym profesorem Burgiem. W r. 1863, jako ukończony technik, wyjechał do Paryża dla odbycia kursu inżynierii, i po roku przygotowania się wstąpił do sławnej »Szkoly dróg i mostów« (*École des ponts et chaussées*), gdzie też złożył wszystkie przepisane egzamina techniczne. W r. 1867. po ukończeniu tej szkoły i otrzymaniu dyplomu inżynierskiego, powrócił do kraju i wstąpił do praktycznej służby jako inżynier przy Wydziale krajowym dla dróg krajowych powiatu lwowskiego. Przydzielony był także stale do budowy domu obłąkanych w Kulparkowie i budował drogę krajową Mosty Wielkie - Krystynopol.

Jeszcze przez cały czas szkół średnich i techniki interesował się wielu rzeczami, należącymi do ogólnego wykształcenia, szczególnie literaturą i sztuką. Dopomógł mu w tem krótki pobyt w Wiedniu, a zwłaszcza czteroletni pobyt w Paryżu i Francji, a nawet tak dalece go

²⁾ Patrz także Zschokke j. w. str. 307.

przeobraził, że Skrochowski, wróciwszy do kraju, czuł iż zawód inżynierski mniej już odpowiada jego pragnieniom — a myśl jego na zupełnie inne zesła drogi. Kierunek tych dróg wyjaśnił i sprecyzował się w stanowczej decyzji, powziętej w r. 1870, odbycia studyów teologicznych i zostania księdzem. Wyjechał więc do Rzymu, i tam wstąpił w r. 1870. do XX. Zmartwychwstańców. W r. 1870/1, nauczycywszy się poprzednio po łacinie, wstąpił na fakultet filozoficzny Uniwersytetu Gregoryańskiego z wykładem łacińskim, a po trzech latach, przeszedłszy przez stopnie bakałarza i magistra, otrzymał doktorat filozoficzny w 1874. Następnie przebył czterolecie studyów teologicznych, otrzymał święcenia kapłańskie na Wielkanoc w r. 1877, a w r. 1878. doszedł do stopnia magistra teologii. Ośmioletni pobyt w Rzymie dopomógł mu niezmiernie do rozszerzenia jego wiadomości o sztuce i do zapoznania się z archeologią, szczególnie chrześcijańską, i ze światem klasycznym. Z początkiem r. 1879. został wysłany przez kardynała Monaco la Valletta, protektora collegium polskiego w Rzymie, na kwesnę dla poratowania tegoż collegium, skutkiem czego odbył dłuższą podróż po całej Francji i Holandji. W ciągu r. 1880. zaszły takie zmiany, że wystąpił wraz z kilku towarzyszami ze Zgromadzenia OO. Zmartwychwstańców, przyjęty został do diecezji krakowskiej i objął wraz z ks. Alfonssem Krajewskim kierownictwo prywatnego zakładu wychowawczego dla chłopców. Z początkiem r. 1883/4. ks. biskup krakowski polecił mu zastępstwo katechety w szkole realnej. W r. 1884. zdał konkursowy egzamin i zamianowany został rzeczywistym katechetą, dekr. z 31. lipca 1885. W tym także czasie, na żądanie ks. biskupa krakowskiego rozpoczął w seminarjum diecezjalnem kurs historii sztuki chrześcijańskiej, a następnie uzyskał z tego samego przedmiotu *veniam legendi* w Uniwersytecie Jagiellońskim, na podstawie pracy »O sarkofagu chrześcijańskim z IV. wieku« i wykładu habilitacyjnego »O pierwszych ołtarzach chrześcijańskich«. Jako habilitowany docent (reskr. Minist. oświaty z 12. października 1889. l. 19.088) wykładał w Krakowie przez trzy półrocza, poczem Najw. postan. z 21. stycznia 1891. mianowany został zwyczajnym profesorem historii kościelnej w Uniwersytecie lwowskim.

Napisał ¹⁾:

1) O sarkofagu chrześcijańskim. (Praca habilitacyjna, Sprawozdanie szkoły realnej w Krakowie z r. 1885/6. i Przegląd powszechny z r. 1886).

2) O pierwszych ołtarzach chrześcijańskich. (Wykład habilitacyjny, tamże, 1887).

¹⁾ Patrz także Zschokke j. w., str. 307.

- 3) Szereg prac o dziełach Matejki, mianowicie:
- a) O Bolesławie Chrobrym. (Przeł. powsz. 1885).
 - b) O Joannie d'Arc. (Tamże, 1886).
 - c) O szkicach z historii cywilizacji w Polsce. (Tamże, 1889).
 - d) O odnowieniu Presbiterium kościoła Panny Maryi. (Tamże, 1890).
 - e) O Kościuszcze. (Przegląd polski).
- 4) O nowej szkole malarskiej w Monte-Cassino. (Przyjaciel sztuki kościelnej, 1883).
- 5) O obrazach ks. Bessona w kapliczce św. Dominika w Rzymie. (Tamże, 1883).
- 6) O obrazach na wielkiej wystawie sztuki w r. 1887. w Krakowie. (Przegląd polski, 1887).
- 7) O obrazach religijnych na tejże wystawie. (Przegląd powszechny, 1887).
- 8) W fejeletonie »Czasu« :
- »O odnowieniu kościoła katedralnego w Przemyśle«.
 - »O ostatnim konkursie na pomnik Mickiewicza«.
 - »O pierwszym konkursie na teatr krakowski«.
- 9) Nowa teoria powstania świata (na podstawie książki franc. astronoma Fa y'a. (Przeł. powsz. 1886).
- 10) Sprawozdanie o zjeździe katolickim w Wiedniu. (Przegląd polski, 1889).
- 11) Nowy żywot Chrystusa. (Przeł. powsz., 1893).
- 12) O Matejce. (Artykuł wysłany do »Biblioteki Warszawskiej«).
- 13) O wykopaliskach assyryjsko-babilońskich wobec Biblii. (Wykład publiczny we Lwowie, w »Przewodniku naukowym i literackim« 1894).
- 14) »Intryga czy mrzonka«. (Praca polemiczna o szyzmie i prawosławiu, w »Gazecie kościelnej«, 1893).

Prócz tego mniejsze artykuły w »Gazecie kościelnej«, do której redakcyi ks. Skrochowski od z. r. należy — tudzież szereg recenzyj w »Czasie« i obu »Przeglądach« o obrazach i książkach, wreszcie szereg wykładów w Czytelnicy katolickiej we Lwowie i innych stowarzyszeniach.

Ks. Skrochowski jest nadto honorowym kanonikiem krakowskiej kapituły, członkiem komisji historii sztuki przy Akademii Umiejętności w Krakowie, i członkiem-korespondentem c. k. komisji centralnej dla utrzymania zabytków historycznych i artystycznych w Wiedniu.

Na r. 1894/5. wybrany został dziekanem Wydziału teologicznego (j. n. rozdz. XII.).

7. Ks. Dr. Józef Komarnicki, urodzony d. 17. sierpnia 1852. w Rolowie, w Galicyi. Po ukończeniu szkół średnich i złożeniu egzaminu dojrzałości z wyszczególnieniem w gimnazjum w Drohobyczu, uczęszczał przez trzy lata na Wydział teologiczny Uniwersytetu wiedeńskiego; czwarty rok studyów teologicznych odbył w Przemyślu, ukończył studia w r. 1875; święcenia kapłańskie na gr.-kat. kapłana otrzymał w r. 1876. Od tego czasu był wikarym w Ottynii; w maju 1878. wstąpił do wyższego zakładu naukowego *ad St. Augustinum* w Wiedniu, gdzie oddawał się ściślejszym studjom teologicznym, i d. 17. lutego 1883. otrzymał stopień doktora św. teologii na Uniwersytecie wiedeńskim. Z Wiednia udał się na kilka miesięcy do Rzymu, gdzie uczęszczał na wykłady prawa kanonicznego w *Collegium germanicum*; potem odbył pielgrzymkę do Ziemi świętej, zwiedził niektóre miejscowości Egiptu, Syrii i Grecyi. W listopadzie r. 1883. powrócił do kraju na posadę prefekta gr.-kat. seminarjum lwowskiego, którą piastował do września r. 1887, obok czego pełnił równocześnie obowiązki nauczyciela religii w dwóch szkołach ludowych i szkole wydziałowej. W grudniu 1883. r. został referentem metrop. konsystorza gr.-kat. i radcą duchownego sądu małżeńskiego, w r. 1886. radcą metrop. konsystorza. Od 15. listopada 1885. r. pełnił do końca października 1889. obowiązki adjunkta, a od r. 1886. do końca zimowego półrocza 1890/1. obowiązki nauczyciela katechetyki w języku ruskim na Wydziale teologicznym Uniwersytetu lwowskiego. W r. 1887. został mianowany kanonikiem gremialnym gr.-kat. kapituły metrop. lwowskiej. Najw. z 14. stycznia 1891. został mianowany nadzwyczajnym, a Najw. post. z 28. stycznia 1893. zwyczajnym profesorem nauk biblijnych Nowego Zakonu na Uniwersytecie lwowskim.

Pisał:

a) Kazania, w gazecie cerkiewnej »Ruski Syon« w latach 1883—1887.

b) Kazania i rozprawy naukowe w redagowanym przez się czasopiśmie cerkiewnem »Duszpastyr«.

c) »Pojasnienie św. Ewanżełyi«. (Dzieło rozpoczęte w r. 1892. we Lwowie; wyszło dotychczas 3 zeszyty w drukarni Instytutu Stauropigiańskiego).

8. Ks. Dr. Józef Bilczewski, urodzony dnia 26. kwietnia 1860. w Wilamowicach, w Galicyi, ukończył gimnazjum r. 1880. w Wadowicach, studia teologiczne 1884. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Tegoż

roku otrzymał w Krakowie święcenia kapłańskie. Stopień doktora św. teologii uzyskał na Uniwersytecie wiedeńskim w r. 1886. Później słuchał jeszcze przez dwa lata wykładów teologii na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, i przez jeden semestr w Instytucie katolickim (*Institut catholique*) w Paryżu. W r. 1890. był zastępcą katechety w gimnazjum św. Anny w Krakowie, i wikaryuszem przy tamtejszym kościele św. Piotra i Pawła. W r. 1890. habilitował się w Krakowie na pryw. docenta dogmatyki ogólnej na podstawie pracy p. t. »Archeologia chrześcijańska wobec historii kościoła i dogmatu«. Najw. postan. z 14. stycznia 1891. został mianowany nadzwyczajnym, a Najw. postan. z 28. stycznia 1893. zwyczajnym profesorem dogmatyki szczegółowej w Uniwersytecie lwowskim.

Napisał ¹⁾:

1) Archeologia chrześcijańska wobec historii kościoła i dogmatu, Z. 8. ilustracjami w tekście, i 2 tablicami. Kraków, 1890.

2) Maniusz Acyliusz Głabryo. Studium archeologiczne z pierwszych czasów chrześcijaństwa. (Kwartalnik historyczny 1892. zeszyt III).

3) Dziewice Bogu poświęcone w pierwszych wiekach kościoła (Przegląd powszechny 1892).

4) Giovanni Battista de Rossi (Przegląd Polski 1893. zeszyt marcowy).

5) Obecny rozkład protestantyzmu w Niemczech (Przegląd powszechny, marzec 1894).

6) Znaczenie badań katakumbowych dla historii sztuki i religii (Bibl. Warszawska, grudzień 1893).

7) Geneza i historia Symbolu apostołskiego. I. Symbol od w. XIX. wstecz do początków wieku IV. (Przegl. powsz. 1894).

9. Ks. Dr. Leon Wałęga, urodzony w r. 1859, ukończył szkoły gimnazjalne r. 1878. z odznaczeniem; słuchał teologii przez 5 semestrów na Uniwersytecie lwowskim, potem udał się do Rzymu i tam studiował przez trzy semestry teologię scholastyczną i filozofię w Uniwersytecie Gregoriańskim, gdzie też otrzymał stopień bakałarza filozofii i doktora św. teologii w r. 1884. Wróciwszy do kraju, złożył na Uniwersytecie lwowskim egzamin z przedmiotów czwartego roku teologii, był przez rok prefektem studyów w arcybiskupim seminarium chłopców; następnie 1885—1888. prefektem studyów w łac. seminarium kleryków; równocześnie udzielał nauki w seminarium nauczycielskiem męskim.

¹⁾ Patrz także Zschokke str. 307.

Od 1888. do 1891. był wicerektorem tegoż seminaryum, i wszedł do grona nauczycieli Wydziału teologicznego z zimowem półroczem 1888/9. jako nauczyciel katechetyki i metodyki z językiem wykładowym polskim, a w r. 1890/1. w zimowem półroczu zastępował profesora dogmatyki specjalnej. W r. 1891. przedłożył pracę p. t. »*De hominis elevatione per gratiam sanctificantem*« celem habilitowania się jako docent prywatny teologii dogmatycznej. Praca ta pojawiła się w druku we Lwowie r. 1891. Po uzyskaniu nostryfikacji doktoratu, dopuszczony został do docentury uchwałą grona profesorów, zatwierdzoną reskryptem J. E. Ministra wyznań i oświaty z 13. kwietnia 1892., l. 6412. Uchwałą grona profesorów z 6. czerwca 1893. zaproponowany został X. Dr. Wąłęga na nadzwyczajnego profesora teologii fundamentalnej.

Oprócz cyt. pracy habilitacyjnej ogłosił drukiem kilka artykułów o pojęciu i pożyteczności filozofii scholastycznej w »Gazecie kościelnej« z r. 1893.

10. Ks. Dr. Stanisław Narajewski urodzony w r. 1860. w Kurowicach, powiecie przemysłańskim. Gimnazjalne studia odbywał w Brzeżanach, uzyskał świadectwo dojrzałości r. 1879. Na Uniwersytecie lwowskim ukończył najpierw cały Wydział prawa i umiejętności politycznych, następnie przeszedł na Wydział teologiczny, który ukończył r. 1888. W tymże roku otrzymał święcenia kapłańskie i został wysłany na wyższe studia teologiczne do Innsbruku, gdzie przebywał cztery lata i otrzymał stopień doktora św. teologii w r. 1892. Powróciwszy do kraju został mianowany prefektem kleryków w seminaryum archidiecezjalnem łańcierskim we Lwowie. W r. 1893. mianowany nauczycielem katechetyki i metodyki przy tutejszym Wydziale teologicznym. Akt habilitacji na docenta pryw. teologii moralnej jest w toku ¹⁾. Napisał: *De jurisdictione et eius reservatione dissertatio*.

11. Ks. Dr. Jan Redkiewicz został mianowany, jako pierwszy wikaryusz i kaznodzieja w archikatedrze św. Jerzego, i katecheta grec. kat. w szkole ćwiczeń w seminaryum nauczycielskim, nauczycielem katechetyki i metodyki z wykładem ruskim.

12. Ks. Dr. Tytus Myszkowski urodzony 1861. we wsi Pielgrzymka, powiatu jasielskiego, w Galicyi, syn grec. kat. proboszcza tamże. Ukończył gimnazjum w Przemyślu, studia teologiczne na Uniwersytecie wiedeńskim, potem kształcił się w wyższym duchownym zakładzie naukowym *ad St. Augustinum* tamże. Stopień doktora św. teologii otrzymał dnia 19. lipca 1889. na Uniwersytecie wiedeńskim. Przybywszy do

¹⁾ Miał wykład próbny: *De probabilismo*.

Lwowa został prefektem seminaryum duchownego gr. kat. i adjunktem na Wydziale teologicznym od 1. listopada 1889. Habilitacya X. Dra M. na prywatnego docenta dla studyum biblijnego Nowego Zakonu, na podstawie pracy »*Chronologico-historica introductio in Novum Testamentum*«, Leopoli, 1892. jest w toku.

13. Ks. Dr. Błażej Jaszowski został adjunktem na Wydziale teologicznym na mocy uchwały tegoż Wydziału z 9. października 1890. W tym charakterze miewał sobie powierzone wykłady teologii fundamentalnej czyli ogólnej, za które bywał remunerowany.

ROZDZIAŁ ÓSMY.

Stan dzisiejszy Wydziału prawa i umiejętności politycznych.

Gdy w r. 1869/70. było na Wydziale prawa ośmiu profesorów zwyczajnych, jest ich dziś jedenastu. Jeżeli się nadto zważy, że zwyczajna katedra prawa cywilnego z językiem wykładowym polskim nie jest dotąd obsadzoną, że taksamo zwyczajny profesor prawa cywilnego z językiem wykładowym ruskim niema dotąd następcy, że wreszcie liczymy na pewno na kreowanie i systemizowanie w najbliższym czasie drugiej z wyżej katedry ekonomii politycznej, czego zadatek już otrzymaliśmy w nominacji dwóch profesorów tego przedmiotu w miejsce jednego, J. E. Dra Bilińskiego, a co stało się koniecznem ze względu na wzrastającą tego przedmiotu ważność i na wynikające z dokonanej świeżo reformy studyów prawniczych rozszerzenie wykładów ekonomii przez wciągnięcie do niej wykładów polityki ekonomicznej, jeżeli wreszcie zwrócimy uwagę na inne jeszcze potrzeby tego Wydziału, którym z czasem będzie musiało stać się zadość, to możemy powiedzieć śmiało, że Wydział prawa znajduje się już w stanie rozkwitu, a czeka go rozkwit jeszcze większy. Wchodząc w szczegóły, zauważymy, że gdy w r. 1869/70. jedną z katedr prawa rzymskiego dzierżył profesor wykładający również prawo kanoniczne, dziś z katedrą tą połączony jest wykład prawa handlowego i wekslowego, a katedra prawa kościelnego ma osobnego reprezentanta; że gdy z katedrą procesu cywilnego połączone było prawo handlowe i wekslowe, dziś katedra procesu cywilnego jest całkiem osobno obsadzoną, że poprzednio wykładali encyklopedyę i filozofię prawa tudzież prawo międzynarodowe profesorowie mający inny główny przedmiot, dziś przedmioty te tworzą osobną katedrę zwyczajną, że taksamo ma się rzecz z prawem polskim, tudzież prawem politycznem powsze-

chnem i austriackiem, które to gałęzie wiedzy mają obecnie osobnych przedstawicieli w gronie profesorów zwyczajnych. Profesorów nadzwyczajnych jest dziś o jednego mniej niż podówczas, ale rzecz ta jest jak wiadomo rzeczą czystego przypadku, a oraz wynikiem obsadzenia wszystkich katedr z wyjątkiem dwóch przez zwyczajnych profesorów, tudzież wynikiem faktu śmierci nadzwyczajnego profesora medycyny sądowej, po którym miejsce dotąd niezajęte, wreszcie wynikiem braku profesora dla rachunkowości państwowej, wykładanej przez habilitowanego docenta prywatnego. Docentów prywatnych mamy równie pięciu, z tych dwóch z tytułem profesorów, suplentów nie mamy wcale; natomiast posiadamy w swem gronie po raz pierwszy jednego profesora honorowego.

Wykłady odbywają się wszystkie w języku polskim, z wyjątkiem wykładów prof. Stebelskiego mianowanego dla prawa karnego z wykładem ruskim, tudzież wykładów docenta pryw. Dra Dobrzańskiego z prawa karnego.

W ostatnim półroczu zimowym 1893/4. było na Wydziale prawa 813. słuchaczy; z tego 786. zwyczajnych a 27. nadzwyczajnych; innych cyfr nie podajemy, gdyż będą one zestawione osobno.

Przechodzimy do przedstawienia szczegółów z życia i naukowej działalności członków fakultetu prawniczego, tudzież naszkicowania historii nowych katedr.

1. Dr. Leonard Piętak, zwyczajny publ. profesor prawa rzymskiego, handlowego i wekslowego, urodził się w Przemyślu d. 24. lutego 1841, i tam ukończył studia gimnazyalne r. 1860; studia uniwersyteckie odbywał na Wydziale prawa i umiejętności politycznych we Lwowie, i tutaj też uzyskał w r. 1867. stopień doktora praw. Po ukończeniu Uniwersytetu wstąpił na praktykę do Prokuratury Skarbu we Lwowie, a w r. 1867. przeniósł się do służby politycznej. Zawód nauczycielski rozpoczął w zimowym półroczu 1868/9. jako zastępca prof. prawa handlowego i wekslowego z wykładowym językiem polskim, i natychmiast habilitował się z tych przedmiotów na podstawie rozprawy: »Über die rechtliche Natur der Actiengesellschaften«, tak że w letnim kursie 1868/9. spotykamy już Dr. P. jako prywatnego docenta prawa handlowego i wekslowego. W r. 1871. otrzymał także *veniam docendi* dla prawa rzymskiego, na podstawie rozprawy: »Über die rechtliche Natur der Correalobligationen«. Najw. postan. z 11. czerwca 1870. mianowany nadzwyczajnym profesorem prawa handlowego i wekslowego, Najw. postan. z 12. grudnia 1872. także prawa rzymskiego, a wreszcie Najw. postan. z 1. kwietnia 1876. zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego, handlowego i wekslowego. W lipcu 1869. zamianowany członkiem komisji egzaminacyjnej dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału sądo-

wego; w r. 1871. członkiem, r. 1886. wiceprezesem a r. 1890. prezesem tejże komisji oddziału prawno-historycznego. Najw. postan. z 1. maja 1893. otrzymał tytuł Rady Dworu. Od r. 1883. jest członkiem-korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie. Gdy po wprowadzeniu języka polskiego jako urzędowego u władz rządowych i wykładowego na Uniwersytecie stało się wydawanie polskiego pisma prawniczego rzeczą niezbędną, założył Dr. P. w r. 1870. wspólnie z Dr. Stanisławem Zborowskim i innymi czasopismo »Prawnik«, i był w pierwszych latach jego współpracownikiem. Jest członkiem Towarzystwa prawniczego we Lwowie od chwili jego zawiązania, dłuższy czas był jego wiceprezesem; od r. 1888. jest na mocy corocznego wyboru prezesem Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych we Lwowie¹⁾, od r. 1886. jest członkiem Rady miejskiej król. stoł. miasta Lwowa, a od października r. 1893. posłem miasta Lwowa do Rady Państwa. Należy w Izbie między innymi do komisji dla ustawy o prawach autorskich, której jest sprawozdawcą, i do komisji budżetowej, gdzie jest referentem budżetu ministerstwa sprawiedliwości i był referentem ustawy z d. 3. czerwca 1894. Nr. 106. D. p. p. o podniesieniu 1/3 części sędziów powiatowych do VII. rangi.

Godność dziekana Wydziału prawa piastował po trzykroć, a dwukrotnie był Rektorem Uniwersytetu lwowskiego (j. n. rozdz. XII). Zasiadając z tego tytułu w Sejmie krajowym stawiał tam dwukrotnie, za pierwszego swego rektoratu, wnioski o wprowadzenie języka polskiego w wewnętrznej służbie i wzajemnej korespondencji w prokuraturach państwowych w Galicyi, tudzież w wewnętrznym zarządzie i manipulacji służby pocztowej i telegraficznej²⁾.

Napisał:

I. po polsku:

a) O dążności w naszym wieku do jednolitego prawa («Prawnik» z r. 1870).

b) Kto ma być poczytany za kupca według powszechnego niemieckiego kodeksu handlowego, z uwzględnieniem kodeksu handlowego francuskiego. («Prawnik», 1871. i w osobnej odbitce).

c) O Towarzystwach zarobkowych i gospodarczych według ustawy z d. 9. kwietnia 1873. z uwzględnieniem odnośnych ustaw w Niemczech obowiązujących. Lwów, 1873.

d) Miscellanea z prawa handlowego i wekslowego:

¹⁾ Organem tego Towarzystwa jest miesięcznik »Muzeum«.

²⁾ Patrz o tym wniosku Starzyński: Uwagi o prawnej stronie równouprawnienia j. w. str. 63, tudzież Starzyński: Polski język urzędowy i luki w dotyczących go przepisach (Przeegl. prawa i admin. 1893, str. 305.)

α) Zeszyt 1. O giełdzie i czynnościach giełdowych ze stanowiska prawa austriackiego. Lwów 1877. (Odbitka z »Przeglądu sądowego i administracyjnego« z r. 1876).

β) Zeszyt 2. O istotnych znamionach czynności kredytowych i ich nieważności, według ustawy lipcowej z 1877. Lwów 1878. (Odbitka z »Przegl. sąd. i adm.« z 1878).

e) Projekt do ustawy wekslowej dla państwa rosyjskiego (Prz. sąd. i adm. z 1883).

f) Prawo spadkowe rzymskie (główne dzieło) Tom I. Lwów, 1882, tom II. zeszyt 1. Lwów, 1888.

II. po niemiecku:

Zur Lehre von der Pupillarsubstitution (Archiv. für civilistische Praxis 1875. i 1876).

Prócz tego szereg recenzji i krótkich artykułów, jako to: »Sprzedane zasadnicze orzeczenia Najw. Trybunału w sprawach wekslowych« (Prawnik, 1870); »Wiadomości o czynnościach wekslowych Jezuitów« (tamże 1881), »Bernard Windscheid« (Prz. prawa i admin. 1892). »Uwagi nad tłumaczeniem ostatniego zdania §. 1336. u. c.« (Przegl. sąd. i adm. 1885) itd.

2. Dr. Tadeusz Pilat, zwyczajny profesor statystyki, nauki administracji i austriackiego prawa administracyjnego, urodzony w Tarnowie d. 8. września 1844, ukończył gimnazjum i Uniwersytet we Lwowie, otrzymał tu stopień Dra praw w r. 1867. W kwietniu 1867. wstąpił do służby administracyjnej przy Namiestnictwie lwowskim i pozostawał w niej aż do 20. listopada 1872. W letnim półroczu 1868/9. habilitował się na Uniwersytecie lwowskim z ekonomii społecznej na podstawie pracy: »Über den Begriff des wirthschaftlichen Werthes« i wykładu wstępnego »O naturze renty w ogóle, a renty gruntowej w szczególności« i rozpoczął wykłady w zimowym półroczu 1869/70. W r. 1870. uzyskał rozszerzenie *veniae legendi* na naukę administracji i politykę ekonomiczną, a w r. 1871. na statystykę na podstawie pracy: »O metodach zbierania dat do statystyki żniw«. W lecie 1872. wysłany został kosztem galicyjskiego Wydziału krajowego do król. pruskiego bióra statystycznego w Berlinie, gdzie pod kierunkiem Engla odbywał praktykę w technice statystycznej. Po powrocie z Berlina zamianowany został Najw. postan. z 14. listopada 1872. nadzwyczajnym profesorem statystyki i prawa administracyjnego. Od 1. stycznia 1873. objął czynności przygotowawcze do urządzenia bióra statystycznego przy Wydziale krajowym, a od 1. stycznia 1874. objął kierownictwo stworzonego przez Sejm bióra. Najw. postan. z 31. grudnia 1878. zamianowany profesorem

zwyczajnym. Jest członkiem rządowej komisji egzaminacyjnej oddziału umiejętności politycznych, a od r. 1892. wiceprezesem tejże komisji oddziału prawno-historycznego. W r. 1880. wybrany został członkiem - korespondentem Akademii umiejętności w Krakowie, jest członkiem-korespondentem c. k. centralnej komisji statystycznej w Wiedniu, członkiem międzynarodowego instytutu statystycznego.

Był Rektorem Uniwersytetu w r. 1886/7. i kilkakrotnie dziekanem (j. n. rozdz. XII.)

W r. 1893. otrzymał Najw. postan. z d. 1. maja order Żelaznej korony III. klasy.

Jest prócz tego posłem na Sejm krajowy od r. 1877., naczelnikiem bióra statystycznego w Wydziale krajowym, drugim wiceprezesem galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, w którego komitecie i obradach ogólnego zebrania bierze żywy udział, członkiem Rady kolejowej austriackich kolei państwowych i krajowej Rady kolejowej, członkiem krajowej komisji rolniczej, członkiem Rady wykonawczej »Macierzy polskiej«, prezesem Towarzystwa przyjaciół zdrowia.

Ogłosił drukiem:

I. W języku polskim:

1) O metodach zbierania dat do statystyki żniw. Lwów, 1871.
2) O miejskich biórach statystycznych, i o założeniu takiego bióra we Lwowie. Lwów, 1871.

3) Ludność Galicyi według spisu z r. 1869. (miesięczny dodatek do Gazety lwowskiej 1872).

4) O samobójstwach w Galicyi (tamże 1872).

5) Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, wydawane przez krajowe bióro statystyczne pod redakcją prof. Dr. T. Pilata, wychodzące od r. 1873. po dziś dzień, zawierają największą ilość najobszerniejszych prac prof. Pilata, a mianowicie:

Rok 1873. a) Czynności reprezentacji powiatowych w Galicyi;

b) Wiejskie kasy pożyczkowe i stowarzyszenia zaliczkowe w Galicyi,

c) Powiatowe dodatki do podatków w Galicyi w okresie 1869. do 1872.

Lata 1874—1876.

a) Statystyczne przedstawienie ustroju powiatowego w Galicyi, i ostatnie wybory do rad powiatowych.

b) Skład reprezentacji gminnych w miastach i miasteczkach galicyjskich.

c) Licytacje sądowe wiejskich i małomiejskich posiadłości w Galicyi.

d) Stan gminnych kas pożyczkowych w Galicyi.

e) Nieurodzaj r. 1875. i jego skutki.

Rok 1878. *a)* Pogląd historyczny na urządzenia gminne w Galicyi przed r. 1848. (Rzecz przedrukowana później w »Przeglądzie sąd. i adm.« z 1879).

b) Statystyka gmin i obszarów dworskich w Galicyi.

Rok 1880. *a)* Melioracye gruntowe w Galicyi,

b) Licytacye sądowe posiadłości włościańskich i małomiejskich w Galicyi, zarządzane w latach 1875—1879.

Rok 1881. *a)* Rozmiary głównych rodzajów uprawy na podstawie tymczasowych rezultatów reambulacyi katastralnej.

b) Ekonomiczne stosunki Galicyi na podstawie materiałów, zebranych w drodze ankiety, przeprowadzonej przez Wydział krajowy w latach 1877. i 1878; wstępne słowo.

Rok 1883. *a)* Podział terytoryalny Galicyi według stanu z 1. stycznia 1883, tudzież obszar, ludność i gęstość zaludnienia powiatów.

b) Pogląd na gospodarstwo funduszu krajowego galicyjskiego w latach 1876—80. na podstawie zatwierdzonych przez Sejm zamknięć rachunkowych i innych aktów urzędowych.

Rok 1884. *a)* Wybory do Sejmu krajowego w r. 1883. na podstawie aktów wyborczych i innych źródeł urzędowych.

b) Licytacye sądowe posiadłości włościańskich i małomiejskich w latach 1880—1883.

c) Podatki bezpośrednie w Galicyi w latach 1881—1883.

Rok 1885. Statystyka administracyjna i finansowa szkół ludowych w Galicyi.

Rok 1886. Rozmiary głównych rodzajów uprawy w Galicyi na podstawie ostatecznych rezultatów reambulacyi katastralnej.

Rok 1887. *a)* Handel Galicyi i Bukowiny, tudzież innych krajów austriackich z cesarstwem niemieckiem w r. 1885. na podstawie niemieckiej statystyki kolejowej.

b) Rozdrobnienie własności włościańskiej w Galicyi.

c) Materiały statystyczne do sprawy propinacyjnej.

Rok 1890. Obszar zabudowania i ludność miast większych w Galicyi, dla których wydana została ustawa gminna z d. 13. marca 1889. Nr. 24. D. u. k. z uwzględnieniem gmin dla których ta ustawa była pierwotnie projektowaną.

Rok 1891. Własność tabularna w Galicyi.

Rok 1892. Najważniejsze wyniki spisu ludności z 31. grudnia 1890.

Rok 1893. *a)* Handel Galicyi i Bukowiny, tudzież innych krajów austriackich z cesarstwem niemieckiem w latach 1887—90. na podstawie niemieckiej statystyki kolejowej.

b) Wychodźtvo z powiatów podolskich do Rosyi w r. 1892.

- 6) O urządzeniu składów zbożowych we Lwowie. Lwów. 1875.
- 7) O kompetencji ustawodawczej w sprawach kultury krajowej (Przeg. sąd. i adm. 1877. i odbitka).
- 8) Do reformy stosunków wiejskich (Przegląd polski 1876/77. str. 264 sq., 374. sq.)
- 9) Wpływ taryf kolejowych na naszą produkcję rolniczą (referat dla XIV. Rady ogólnej galic. Towarz. gospod. 1879).
- 10) Urządzenia gminne w dawnej Polsce (Przewodnik naukowy i literacki 1879).
- 11) Przegląd prac statystycznych i ekonomicznych Mieczysława Marassé'go (j. w. 1881).
- 12) Pogląd na ekonomiczne i statystyczne prace ś. p. Mieczysława Marassé'go (w tomie I. dzieł Marassé'go, wydanych w Krakowie 1887).
- 13) O stosunkach własności tabularnej w Galicyi, a w szczególności w obwodzie sądowym tarnopolskim. Lwów, 1888.
- 14) Uwagi nad książką St. Szczepanowskiego p. t. »Nędza Galicyi«. (Biblioteka warszawska, 1888. i w osobnej odbitce).
- 15) Votum posła T. Pilata w sprawie propinacyjnej; drukowane jako manuskrypt. Lwów, 1888.
- 16) Skorowidz dóbr tabularnych w Galicyi z W. Ks. Krakowskiem, na podstawie najnowszych materyałów urzędowych. Lwów 1890.
- 17) Prawne stosunki własności tabularnej w Galicyi. (Przew. nauk. i liter., 1891).
- 18) Międzynarodowy Instytut statystyczny i trzecia jego wystawa w Wiedniu. (Bibl. warsz., 1891).
- 19) Wychodźtvo z powiatów podolskich do Rosyi w r. 1892. (Przegł. powsz. z 1893. i odbitka).
- 20) O rządowym projekcie reformy wyborczej. (Przegląd prawa i admin., 1894).

Oprócz tego szereg mniejszych artykułów, recenzyj (zwłaszcza w Przegł. sądow. i admin., czyli dzisiejszym Przegł. prawa i admin.) itd., tudzież artykułów w »Rolniku«.

II. p o n i e m i e c k u :

- 1) Die Feilbietungen ländlicher und kleinstädtischer Realitäten in Galizien. (Statistische Monatschrift, 1875).
- 2) Die Statistik der Güterbewegung auf Eisenbahnen und deren neueste Fortschritte in Deutschland (tamże, 1889. i osobna odbitka).
- 3) Der landtäfliche Grundbesitz in Galizien (tamże, 1891).
- 4) Die Auswanderung aus den podolischen Bezirken nach Russland (tamże, 1892).

5) Referat für den III. österreichischen Agrartag über die Frage: Welche Massnahmen erfordert die gegenwärtige Lage der Landwirthschaft auf dem Gebiete der Bahntarif und der Zollpolitik. Wien, Selbstverlag des Agrartages, 1885.

6) Statistik der unehelichen Kinder; Referat für die demographische Section des internationalen Congresses für Hygiene und Demographie in Wien, 1887.

W Sejmie ¹⁾ był Dr. Pilat twórcą ustawy z 17. grudnia 1884. która zrównała sejmowe okręgi wyborcze w kuryi gmin wiejskich z okręgami powiatów politycznych; stawił w r. 1882. wniosek, domagający się reformy ustawy o prawie przynależności do gminy; brał żywy udział w sprawie reformy gminnej, był bowiem w r. 1887. referentem wszystkich wniosków do tego celu zmierzających, a w r. 1893. postawił i referował wniosek, żądający, aby Wydział krajowy na podstawie rezultatu dochodzeń, przeprowadzonych wskutek uchwały sejmowej z r. 1887, przedłożył Sejmowi projekt reformy gminnej, opartej na zasadzie stworzenia zbiorowej organizacyi autonomicznej, złożonej z dzisiejszych gmin i obszarów dworskich, opłacanej równomiernie przez gminy i obszary dworskie, spełniającej te zadania publicznej administracyi miejscowej, których poszczególne gminy i obszary dworskie należycie wypełniać nie mogą, zostającej w ścisłym związku z samorządną organizacją powiatową, a nienaruszającej ani odrębności dzisiejszych gmin pod względem zarządu majątkiem gminnym. ani też obecnego stanowiska obszarów dworskich w sprawach do zakresu owej wspólnej organizacyi nie należących. Wiadomo, że Sejm zamienił ten wniosek w uchwałę ²⁾. Był także referentem ustaw z 26. czerwca 1887. Nr. 47. i 48. Dz. u. kr., ograniczających udział t. zw. wirylistów w wyborach do Rad powiatowych i do Sejmu, i ustaw z 21. marca 1888. Nr. 40. i 41. Dz. u. kr. o częściowej reformie Rad gminnych i o reformie obszarów dworskich ³⁾. Prócz tego bywał referentem licznych ustaw i spraw administracyjnych (szkolne, wniosek Romańczuka w r. 1890. co do języka wykładowego w gimnazyach i seminariach nauczycielskich, ustawa z 17. lutego 1891. o urządzeniu służby sanitarnej w gminach i na obszarach dworskich, sprawy gminne, wolnopodzielno-

¹⁾ Patrz: Wł. Koziebrodzki: Repertorium czynności galicyjskiego Sejmu krajowego, tom I. od r. 1861—1883, tom II. od r. 1883—1889.

²⁾ Patrz: Starzyński: Sprawy konstytucyjne i gminne na Sejmie r. 1893. (Przegląd prawa i admin. 1894).

³⁾ O tych sprawach patrz Starzyński: Sesya sejmowa 1886/7. Lwów 1887. i tegoż: Ustawodawstwo Sejmu galicyjskiego 1887—1889. Lwów 1890.

ści gruntów), według jego propozycji uchwaloną została ustawa z 2. stycznia 1894. o reformie ksiąg gruntowych; na ostatnim Sejmie w r. 1894 uchwalono na jego wniosek polecić Wydziałowi krajowemu, by zbadał projekta rządowe o posiadłościach rentowych i o zawiązywaniu zawodowych stowarzyszeń rolników ze stanowiska ich oddziaływania na stosunki naszego kraju; napisał także sprawozdanie z wniosku p. Romañczuka o rozszerzeniu prawa wyborczego i wprowadzeniu bezpośredniego głosowania przy wyborach do Sejmu krajowego. Bywał członkiem prawie wszystkich ankiet zwoływanych przez Wydział krajowy w sprawach ustawodawstwa i administracji krajowej.

3. Dr. August Bálasits, zwyczajny profesor austriackiego procesu cywilnego, urodził się 28. sierpnia 1844. w Kołomyi, słuchał prawa i doktoryzował się w r. 1868. we Lwowie, służył od r. 1867. w c. k. krajowej Dyrekcji Skarbu, a następnie w c. k. Prokuratury Skarbu, gdzie doszedł do rangi c. k. sekretarza; *veniam legendi* z austriackiego prawa procesowego otrzymał w r. 1873. na podstawie rozprawy habilitacyjnej p. t. »O przysiędze stanowczej według austriackiego prawa w historycznym rozwoju«. Mianowany nadzwyczajnym profesorem Najw. postan. z 9. kwietnia 1880, a zwyczajnym profesorem Najw. postan. z 23. sierpnia 1886. r. Jest wiceprezesem komisji egzaminacyjnej oddziału umiejętności politycznych, a członkiem teźże komisji oddziału prawno-histerycznego i oddziału sądowego; wykładał kilkakrotnie (w czasie wakansów lub z powodu choroby profesora fachowego) prawo kanoniczne; wykładał również zastępczo austriackie ustawodawstwo skarbowe od r. 1883—1892. Był w r. 1891/2. Rektorem Uniwersytetu, tudzież przez większą część r. 1887/8. dziekanem Wydziału prawa (j. n. rozdz. XII). Jako rektor zasiadając w Sejmie, był referentem sprawozdania Rady szkolnej o stanie szkół średnich, i należał do komisji sanitarnej.

Napisał:

A) Książki:

1) O przysiędze stanowczej z dodatkiem: »O ile wiem i pamiętam«. Lwów, 1875.

2) Nieważność i zarzuty w austriackim procesie cywilnym.

3) Studya nad procesem cywilnym. (Projekt rządowy do noweli egzekucyjnej. — O zaoczności. — Dr. Maurycy Fierich o połączeniu przysięgi stanowczej z dowodem z przesłuchania stron jako świadków). Lwów, 1886.

B) Rozprawy naukowe:

1) Krytyczne uwagi i poprawki do rządowego projektu o postępowaniu w sprawach drobiazgowych. (Prawnik, Nr. 3, 6, 7, 8, 10, 18 z r. 1873).

2) O projekcie rządowym do ustawy o postępowaniu upomniczem (Mahnverfahren). (Prawnik, 1872. Nr. 48, 50, 51).

3) Sterujące zasady słownego procesu cywilnego (tamże, 1875. Nr. 6, 7, 8, 10, 15, 17, 18).

4) O dowodzie z wysłuchania stron jako świadków. Prawnik z r. 1874. (Nr. 1, 2, 3, 21, 23, 25).

5) O zasadzie swobodnej między stronami rozprawy (Verhandlungsmaxime). Przegl. sąd. i admin. z r. 1876. Nr. 1, 2.

6) Pogląd na treść i zasady rządowego projektu do powszechnej ustawy sądowej. Przegl. sąd. i admin. z r. 1876. Nr. 13, 14, 17, 20.

7) O postępowaniu przed sądami krajowymi według projektu do powszechnej ustawy sądowej (z r. 1876), tamże, Nr. 39, 40, 41, 48, 50, 52.

8) O egzekucyi sądowej i administracyjnej, tamże, z r. 1887. Nr. 42, 43, 45, 46.

9) O mocy dowodowej dokumentów prywatnych, tamże, z r. 1877. Nr. 25.

10) O tymczasowem ubezpieczeniu praw i egzekucyi dla ubezpieczenia, tamże, z r. 1878. Nr. 49, 50, 51, 52.

11) Zakres przedmiotowy procesu cywilnego, tamże, z r. 1879, Nr. 47, 50.

12) Proces cywilny w życiu i nauce. (Wykład inauguracyjny). Przewodnik nauk. i liter. Grudzień 1880.

13) Pogląd na treść i zasady projektu rządowego do powszechnej ustawy sądowej z r. 1881. Przegl. sąd. i admin. z r. 1881. Nr. 19—40.

14) Proces cywilny stosunkiem prawnym. Przegl. sąd. i admin. z r. 1890, styczeń.

15) Proces cywilny niemiecki w świetle doświadczenia, tamże, styczeń, luty 1891.

16) Dwaj radykałiści proceduralni, tamże, 1891, listopad.

17) Najświeższy głos o reformie procedury cywilnej, tamże, 1891, grudzień.

18) O motywowaniu uchwał sądowych w sądownictwie cywilnem, tamże, 1892, grudzień.

19) Nowa procedura cywilna. Projekt rządowy do ustawy o właściwości sądów cywilnych w sprawach spornych i niespornych, tamże, wrzesień 1893.

20) Dwa wykłady o nowej procedurze cywilnej. I. Proces trybunalski w pierwszej instancji aż do wyroku, tamże, kwiecień 1894.

4. Dr. Aleksander Radwan Janowicz urodzony r. 16. sierpnia 1813. we Lwowie, ukończył studia gimnazyjalne i uniwersyteckie we Lwowie i otrzymał tu stopień doktora prawa dnia 11. maja 1867. W listę obrońców w sprawach karnych wpisany z mocy uchwały krajowego Sądu karnego lwowskiego z 24. lutego l. 2539, w listę adwokatów zaś z mocy uchwały Wydziału Izby Adwokackiej z 21. sierpnia 1872. l. 397. W czasie wykonywania adwokatury był wybierany kilkakrotnie egzaminatorem do egzaminów adwokackich i członkiem Rady dyscyplinarnej. W październiku r. 1883. ustąpił z adwokatury. W r. 1881. habilitował się w Uniwersytecie lwowskim jako docent prywatny dla procesu cywilnego (zatw. reskr. minist. z 17. lipca 1881. l. 10420) na podstawie drukowanej rozprawy: O interwencji t. zw. ubocznej w procesie cywilnym. W r. 1882. habilitował się dalej do wykładów historii państwa i prawa niemieckiego, na podstawie rozprawy drukowanej: O świadkach (zatw. reskr. minist. z 30. marca 1882. l. 4637). Najw. postan. z 29. września 1883. mianowany nadzwyczajnym, a Najw. post. z 16. kwietnia 1884. zwyczajnym profesorem prawa niemieckiego; zatrzymał przytem *veniam docendi* z prawa procesowego cywilnego. Dopiero z jego nominacją zostało Najw. postan. z 1871. o języku wykładowym w całości wykonane na Wydziale prawa. Reskryptem Min. Wyzn. i Ośw. z 21. czerwca 1882. mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów państwowych oddziału prawno-historycznego, a reskr. minist. z 30. czerwca 1882. członkiem jej oddziału sądowego; wreszcie reskr. minist. z 10. grudnia 1893. zastępcą Prezesa tejże komisji oddziału sądowego.

Był dziekanem dwukrotnie, w latach 1888/9. i 1891/2 (j. n. rozdz. XII) Od r. 1884. jest członkiem Rady powiatowej lwowskiej z grupy większych posiadłości, od r. 1893. członkiem Wydziału tejże rady; od r. 1890. wiceprezesem Rady szkolnej okręgowej.

Ogłosił drukiem :

1) O projekcie noweli exekucyjnej wedle elaboratu Rady Państwa (odbitka z Przegl. sąd. i adm. 1876). Lwów 1875.

2) O znaczeniu i skutkach orzeczeń Najwyższego Trybunału sprawiedliwości (odb. z Przegl. sąd. i admin. 1881). Lwów 1881.

3) O interwencji tzw. ubocznej w procesie cywilnym (odbit. z Biblioteki Umiej. prawn.) Warszawa 1882. (rozpr. habilit.)

4) O świadkach. Studium z historii prawa niemieckiego. Lwów 1883. (rozpr. habil.)

5) Kupno renty, Studium historyczno-prawne. Lwów 1883.

6) Historia prawa niemieckiego tom I. Lwów 1886—1894.

7) O westfalskich sądach Femy (Prz. sąd. i adm. 1886).

5. Dr. Gustaw Roszkowski urodz. 7. kwietnia 1847. we wsi Syrniki, w Królestwie polskiem. Ukończył gimnazjum w Warszawie r. 1864., a szkołę główną tamże r. 1868. ze stopniem Magistra prawa i administracyi, stopień doktora filozofii uzyskał dnia 13. kwietnia 1870. na Uniwersytecie Fryburgskim (w Br.) a w letniem półroczu 1871. habilitował się w Uniwersytecie Jagiellońskim do wykładów filozofii prawa i prawa międzynarodowego, gdzie wykładał do r. 1873. Dnia 7. czerwca 1873. został Patronem przy Trybunale cywilnym w Warszawie; 13. października t. r. obrońcą przy sądach konsystorskich, a 25. lipca 1876. adwokatem przy sądach warszawskich.

Najw. postan. z dnia 10. grudnia 1878. został nadzwyczajnym, a Najw. postan. z dnia 23. września 1888. zwyczajnym profesorem filozofii prawa i prawa międzynarodowego w Uniwersytecie lwowskim; w r. 1889. mianowany członkiem c. k. komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych. Od r. 1883. jest członkiem Rady miejskiej król. stol. miasta Lwowa, od r. 1890. posłem do Rady Państwa z okręgu wyborczego miast: Stryj, Sambor, Drohobycz, w r. 1893. otrzymał honorowe obywatelstwo miasta Sambora. W r. 1884. mianowany przez Wydział krajowy kuratorem fundacyi literackiej Franciszka Kochmanna, a dnia 7. września 1891. wybrany rzeczywistym członkiem Instytutu prawa międzynarodowego. Dr. Roszkowski jest pierwszym profesorem, mianowanym wyłącznie dla prawa międzynarodowego, tudzież filozofii (i encyklopedyi) prawa, przed nim bowiem wykładał te przedmioty Dr. Buhl, profesor prawa niemieckiego, a przed Dr. Buhlem Dr. Rulf, profesor prawa karnego; encyklopedyę przed Rulfem wykładał Brunner, przed Brunnerem Bischoff, obaj profesorowie prawa niemieckiego; filozofię prawa zaś i prawo międzynarodowe wykładał przed Rulfem Dr. Edward Herbst późniejszy minister i znany mąż stanu, podówczas prof. prawa karnego; dawniej zaś jeszcze gubiła się ona w mgłę prawa natury, wykładanego według Zeillera: *Jus naturae privatum*. Obok tego wykładano i w czasach dawniejszych prawo międzynarodowe (M. F ü g e r do 1822., Mikołaj Napadewicz do 1835). pod nazwą »naturalnego i europejskiego prawa międzynarodowego»; od r. 1836. zajęło jego miejsce »naturalne prawo publiczne« będące połączeniem prawa międzynarodowego z ogólnym prawem politycznym, wykładane było przez Napadewicza według Martiniego: *Positiones de iure civitatis et gentium*. Wreszcie

wykładano i w dawniejszych czasach, aż do reformy studyów z 1849., encyklopedyczny przegląd umiejętności prawnych, według Hessa: *Einleitung in das juridisch-politische Studium* 1813.

Dr. Roszkowski ogłosił drukiem:

I. w języku polskim:

1) Pogląd na naukę Fr. K. Savigny'ego, ze stanowiska filozofii prawa, Kraków 1871.

2) O istocie i znaczeniu filozofii prawa, Kraków 1871.

3) Stanowisko szkoły historycznej w nauce prawa, Warszawa 1871.

4) O metodzie wykładu filozofii prawa, Kraków 1871.

5) Program wykładów filozofii prawa, Kraków 1871.

6) O przywilejach i ceremoniach w świecie dyplomatycznym. Lwów 1872.

7) O komunizmie i socjalizmie, Kraków 1872.

8) O życiu Fr. K. Savigny'ego, Warszawa 1872.

9) Rzut oka na systemata filozofii prawa, w związku z historją filozofii, Warszawa 1872.

10) O poselstwach dyplomatycznych i konsulatach, Warszawa 1872

11) O zadaniu i systemie filozofii prawa, Warszawa 1873.

12) O wiecznym pokoju, Poznań 1873.

13) O potrzebie reformy fakultetów prawa w Uniwersytetach. Warszawa 1873.

14) O procesie kanonicznym w sprawach małżeńskich, Warszawa 1878.

15) Waltera historja filozofii prawa i państwa, przekład, Warszawa 1879.

16) O pojęciu prawa natury, Lwów 1879.

17) O organizacyi międzynarodowego Związku państw. Lwów 1880.

18) O Oxfordzkim projekcie prawa wojny lądowej, Kraków 1881.

19) O środkach międzynarodowych przeciwko nihilistom Lwów 1881.

20) W sprawie Midhata baszy, Lwów 1881.

21) O znaczeniu Encyklopedyi i Metodologii nauk prawnych, Lwów 1881.

22) O poglądach Moltkego na prawo wojny. Lwów 1881.

23) Profesor Dr. Bluntschli. Lwów 1881.

24) O projektach kodyfikacyi międzynarodowego prawa wojny, Lwów 1881.

25) O kodyfikacyi prawa międzynarodowego, Kraków 1882.

26) O najnowszych traktatach Austro-Węgierskiej Monarchii z Belgią i Holandją z 1880. i 1881. r. Lwów 1882.

- 27) O azylach i extradycyi, Warszawa 1882.
 28) O konwencyi Genewskiej, Lwów 1887.
 29) Uchwały Instytutu prawa międzynarodowego i konferencya bruxelska, Lwów 1888.
 30) O obecnem prawie wojny lądowej, Lwów 1889.
 31) O towarzystwach czerwonego Krzyża (Przewodnik nauk. i liter. i odbitka 1893).

II, p o n i e m i e c k u :

- 1) Über das Wesen des Eigenthums. Freiburg in Br. 1870.
 2) Über die Bestrebungen zur Erhaltung des Friedens in Europa, Wien 1892.
 3) Über das Wesen und die Organisation der internationalen Staatengemeinschaft. (Odbitka z Zeitschrift für internationales Privat- und Strafrecht.) Erlangen 1893.

III. p o f r a n c u s k u :

- 1) Quelques mots sur la procédure de l'extradition (Revue de droit international 1888. vol. XX).
 2) De la codification du droit international, Bruxelles 1889.

6. Dr. Oswald Balzer jest pierwszym wyłącznym reprezentantem prawa polskiego w gronie profesorów Uniwersytetu lwowskiego, przed nim bowiem obowiązek wykładu prawa polskiego łączony był zawsze z katedrami innych przedmiotów i uważany za rzecz dodatkową. Wykłady prawa polskiego rozpoczęły się w r. 1811. za czasów licealnych, objął je Dr. Jan de Dobra Dobrzański, którego głównymi przedmiotami wykładowymi były: »das Handlungs- u. Wechselrecht, der Geschäftsstyl, die Jurisdictionsnorm, die Manipulation, die Gerichts- u. Concursordnung«. Wykładane było po łacinie, na III. roku prawa, według dzieła Ostrowskiego: »Prawo cywilne narodu polskiego«, Tak było aż do r. 1836/7; w którym to roku, równie jak i w następnym, przedmiot ten wykładany był zastępczo przez innych profesorów. W latach 1838/9. i 1839/40. wykładał prawo polskie prof. Dr. Maurycy Stubenrauch, głośny cywilista i komentator austriackiego kodeksu cywilnego, podówczas profesor lwowski tych samych przedmiotów, co p. Dobrzański. Po odejściu Stubenraucha miała miejsce znów przez rok suplentura, a od r. 1841/2. rozpoczął wykłady prawa polskiego prof. Franciszek Tuna, będący również profesorem prawa handlowego, wekslowego, stylu kancelaryjnego, manipulacyi itd. Od czasu reformy studyów uniwersyteckich w r. 1849. i stworzonej wtedy wolności nauki i nauczania nie było już prawo polskie związane specjalnie z żadnym rokiem studyów prawnych, zostało wyzwolone z więzów compendium Ostrowskiego, i wykładano je po niemiecku.

Od r. 1855. objął wykłady prawa polskiego Dr. Andrzej Fangor, profesor prawa cywilnego. W r. 1869/70. zaświtała nowa era, gdy do prawa polskiego habilitował się Dr. Stanisław Zborowski i zaczął je wykładać po polsku. W zimowym półroczu wykładał Dr. Zborowski: O statutach wiślickich Kazimierza Wielkiego, — w letnim półroczu: System prawa prywatnego polskiego. Niestety już po roku działalności wyrwała go nieubłagana śmierć z grona kolegów. Rozpoczęły się na nowo wykłady Dra Fangora. W listopadzie 1884. zeszedł prof. Fangor z tego świata, a już z letnim półroczem 1884/5. zastajemy na katedrze wykładającego Dra Balzera, jako świeżo habilitowanego docenta prawa polskiego.

Dr. Oswald Maryan Balzer urodził się 23. stycznia 1858. w Chodorowie, w Galicyi. Odbył studia gimnazyalne 1871—1878. we Lwowie, następnie studia prawne przez pierwsze trzy lata 1879—1881. we Lwowie, pracując przytem głównie w zakresie historii polskiej pod kierownictwem prof. Liskego; a czwarty rok studiów prawnych 1882. r. w Krakowie, gdzie pracował w seminaryum prawa polskiego prof. Bobrzyńskiego. Spędziwszy później jeszcze jeden rok 1883. na Wydziale filozoficznym we Lwowie, uzyskał d. 31. października 1883. stopień doktora prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie udał się celem uzupełnienia studiów na Uniwersytet w Berlinie, gdzie odbywał naukę w r. 1883/4. pod kierownictwem profesorów Breslaua, Brunnera, Droysena, Hinschiusa, Schmollera i innych. Dnia 5. lutego 1885, habilitował się jako docent prywatny prawa polskiego w Uniwersytecie lwowskim. Najw. postan. z 26. kwietnia 1887. nadzwyczajnym, a Najw. postan. z 29. czerwca 1890. zwyczajnym profesorem prawa polskiego w tymże Uniwersytecie. W r. 1886. mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów państwowych oddziału prawno - historycznego, a w r. 1888. członkiem tejże komisji oddziału sądowego. W r. 1888. wybrany członkiem - korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie; w r. 1892. członkiem Towarzystwa historycznego przy Uniwersytecie petersburskim, a w r. 1894. członkiem czynnym Towarzystwa archeologicznego w Moskwie. Dnia 10. lipca 1891. zamianowany został dyrektorem krajowego archiwum aktów grodzkich i ziemskich. Od marca 1891. prowadzi redakcyę »Kwartalnika historycznego«.

Był dziekanem Wydziału prawa w r. 1892/3. (j. n. rozdz. XII).

Ogłosił drukiem :

1) Homera Iliady, pieśń pierwsza. (Album młodzieży polskiej dla Kraszewskiego. Lwów, 1879. str. 21—37). Pieśń szosta (17dyzień

z r. 1876.) i ustęp z pieśni XIX. (Przegląd akademicki z r. 1881. str. 156—159, tłumaczenia).

2) Kancelarye i akta grodzkie w XVIII. w. (Przewod. nauk. i lit. z r. 1881. i osobno. Lwów 1882. str. 54).

3) O prawnej i bezprawnej ucieczce zbrodniarzy według statutów Kazimierza Wielkiego. (Rozpr. i sprawozd. Akad. Umiej. Wydz. hist. filoz., tom XVI. i osobno. Kraków, 1882. str. 45).

4) Henrici Sbignei de Gora tractatulus contra Cruciferos regni Poloniae invasores. (Monumenta Poloniae histor., tom IV. i osobno. Lwów, 1883. str. 52).

5) Oratio contra Cruciferos Torunii a. 1464. habita. (Monum. Pol. historica, tom IV. i osobno. Lwów, 1883. str. 15).

6) Rachunki domowe Zygmunta Augusta z r. 1549. (Przew. nauk. i lit. z r. 1884).

7) Początek sądów kapturowych. (Ateneum z r. 1885).

8) Geneza trybunału koronnego. Studium z dziejów sądownictwa polskiego XVI. w. Warszawa, 1886. str. 347.

9) O obecnym stanie nauki prywatnego prawa polskiego i jej potrzebach. (Przew. nauk. i lit. z r. 1886. i osobno. Lwów, 1887. str. 63).

10) Słowo o przekładach polskich statutów średniowiecznych, zwłaszcza o kodeksie dzikowskiim, przekład taki zawierającym. (Przew. nauk. i lit. z r. 1887. i osobno. Lwów, 1888. str. 60).

11) W sprawie słownika wyrazów prawa polskiego. (Referat na I. zjazd prawników i ekonomistów polskich w Krakowie. Gazeta sąd. warsz. z r. 1887).

12) Uwagi o prawie zwyczajowem i ustawniczem w Polsce. (Kwart. histor. 1888).

13) Laudum Cracoviense. (Przewod. nauk. i lit. z r. 1888).

14) Grodzkie czy ziemskie? (Kwart. histor. 1888).

15) Studya nad prawem polskiem. Poznań 1889. str. 348. (Zawiera 1. W sprawie słownika wyrazów prawa polskiego, 2. O obecnym stanie nauki prywatnego prawa polskiego i jej potrzebach, 3. Uwagi o prawie zwyczajowem i ustawniczem w Polsce, 4. Laudum Cracoviense, 5. Henryk z Góry i jego traktat przeciw Krzyżakom, 6. Początek sądów kapturowych. 7. Kancelarye i akta grodzkie w w. XVIII).

16) W obronie historyyografii naszej. Lwów 1890. str. 23.

17) W sprawie wydania zbioru ustaw polskich średniowiecznych. Referat na drugi Zjazd historyków polskich we Lwowie str. 6. (w Pamiętniku Zjazdu hist. polskich we Lwowie 1. I.)

18) Corpus iuris Polonici medii aevi. Lwów 1891. str. 87.

19) Księga kryminalna sanocka (Przewodnik naukowy i literacki z r. 1891).

20) Regestr złooczyńców grodu sanockiego 1554—1688. Lwów 1891. str. 265. (Materiały historyczne). t. I.

21) Urywek nieznanego promptuarza praw Mikołaja Chwałkowskiego (Przew. nauk. i literacki z r. 1891).

22) Reformy społeczne i polityczne konstytucyi 3. maja (Przegł polski z r. 1891 tudzież osobno Kraków 1891. str. 80.)

23) Nieznany rękopis traktatu Henryka z Góry (Kwartal. histor. z r. 1893).

24) Walka o tron krakowski w latach 1202. i 1210/11. (Rozpr. Akad. Umiej. Wydz. hist. filozof. t. XXX. i osobno Kraków 1894. str. 56.)

25) W przygotowaniu: Genealogia Piastów.

7. Dr. Władysław Henryk Franciszek Abraham, urodzony 10. października 1860. w Samborze, ukończył gimnazjum r. 1878. w swem mieście rodzinnem, Wydział prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie też uzyskał stopień doktora prawa w r. 1883. Podczas dwóch ostatnich lat studyów uniwersyteckich pełnił obowiązki aplikanta przy krajowem archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie, zaś po ich ukończeniu odbywał jednoroczną praktykę sądową przy sądzie krajowym w Krakowie, a następnie rozpoczął praktykę adwokacką. W celu dalszego naukowego kształcenia się udał się z końcem r. 1884. do Berlina, gdzie pracował na polu nauk historyczno-prawnych, a zwłaszcza prawa kościelnego pod kierunkiem Prof. H i n s c h i u s a. W jesieni r. 1885., jako członek komisji historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie został wysłany przez Akademię do Rzymu w celu ogólnego zbadania materiału źródłowego, znajdującego się w Archiwum Watykańskiem, tudzież innych bibliotekach i archiwach tamtejszych, a odnoszącego się do dziejów Polski w wiekach średnich. Po powrocie z Rzymu habilitował się w Uniwersytecie Jagiellońskim z prawa kanonicznego (akt habil. zatw. reskr. minist. z 9. czerwca 1886). na podstawie pracy o procesie inkwizycyjnym w ustawach Innocentego III. i we współczesnej nauce ¹⁾. Najw. postan. z 10. października 1888. został zamianowany nadzwyczajnym a Najw. postan. z 11. listopada 1890. zwyczajnym profesorem prawa kanonicznego w Uniwersytecie lwowskim. W Krakowie był a we Lwowie jest członkiem komisji rządowej dla teoretycznych egzaminów oddziału prawno-historycznego, nadto jest członkiem tejże komisji oddziału sądowego. W r. 1893. został wybrany członkiem-korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie. Jest w b. r. dziekanem Wydziału prawa (j. n. rozdz. XII.).

¹⁾ Patrz: Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego j. w. str. 119.

Ogłosił drukiem:

1) Pojęcie i stanowisko kradzieży w prawie polskiem. Kraków, 1882. (Odb. z zesz. IV. Przegl. akad. z r. 1882).

2) O justycyaryuszach w Polsce w XIV. i XV. wieku. Kraków, 1885. (Odb. z T. XIX. Rozpr. Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej.)

3) Pruska ustawa kościelno-polityczna z 21. maja 1886. Kraków, 1886 (Odb. z Przegl. pol. zeszyt z paźdz. i listop. r. 1886).

4) Proces inkwizycyjny w ustawach Innocentego III. i we współczesnej nauce. Kraków, 1887. (Odb. z T. XX. Rozpr. W. h. f. Akad. Um.)

5) I. Zjazd prawników i ekonomistów polskich. (Przegl. pol. z paźdz. r. 1887).

6) Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich, a szczególnie w archiwum watykańskiem: O materyałach do dziejów polskich w wiekach średnich. Kraków, 1888. (Odb. z T. V. Arch. kom. hist. Akad. Um.)

7) Statuta synodu prowincjonalnego w Kaliszu z r. 1420. Kraków, 1888. (Odb. z T. XXI. Rozpr. W. h. f. Akad. Um.)

8) Początki prawa patronatu w Polsce. Lwów, 1889. (Odb. z Prz. sąd. i adm.)

9) Exhortatio visitationis synodalis z dyccezyi wrocławskiej z w. XIV. Kraków, 1889. (Odb. z T. V. arch. kom. hist. Akad. Um.)

10). Zjazd łączycyki z r. 1181. (Kwartalnik hist. roczn. III. zesz. 3. z r. 1889. str. 385—405).

11) Organizacya kościoła w Polsce do połowy wieku XII. Lwów, 1890.

— 2 wydanie uzupełnione i powiększone. Kraków, 1893. (Praca odznaczona nagrodą im. Barczewskiego przez Akad. Um. w Krakowie).

12) Drugi zjazd historyków polskich we Lwowie (Przegl. pol. z paźdz. i listop. 1890 r.)

13) O powstaniu dziesięciny swobodnej. (Bibl. warsz. zeszyt z paźdz. 1891. str. 146—180).

14) Sprawa Muskaty. Kraków, 1893. (Odb. z XXX. T. Rozpraw W. h. f. Akad. Um.)

15) Statuta legata Gentilisa z r. 1309. Kraków, 1893. (Odb. z T. V. Arch. kom. prawn. Akad. Um.)

Od r. 1885. był przez szereg lat stałym współpracownikiem kroniki literackiej Przeglądu polskiego, obecnie jest współpracownikiem Przeglądu prawa i administracyi i Kwartalnika historycznego.

8. Dr. Feliks Gryziecki, urodzony we Lwowie r. 1837. Studya gimnazyalne i prawnicze odbył we Lwowie, ukończył je 1859. i wstąpił

zaraz do służby sądowej. W październiku r. 1859. został auskultantem, w grudniu 1861. złożył egzamin sędziowski, a w r. 1862. otrzymał na lwowskiej Wszechnicy stopień doktora prawa. W r. 1864. powołany do służby przy Prokuratury państwa, pełnił przy trybunałach we Lwowie, Złoczowie i Stanisławowie funkcję oskarżyciela publicznego. W styczniu 1866. został mianowany adjunktem sądowym we Lwowie, a otrzymawszy zaraz potem od Ministerstwa sprawiedliwości *votum decisivum* w sprawach cywilnych, objął przy lwowskim sądzie krajowym (oddział cywilny) czynności samoistnego referenta, które spełniał do r. 1870.

Jeszcze w kwietniu r. 1867. powierzono mu zastępstwo katedry prawa i postępowania karnego z polskim językiem wykładowym; a w lutym 1869. habilitował się z tych przedmiotów na lwowskim Wydziale prawniczym na podstawie niedrukowanej rozprawy: O oszustwie i fałszerstwie. Najw. postan. z 11. czerwca 1870. mianowany został nadzwyczajnym profesorem prawa i procesu karnego. Gdy wskutek tej nominacji opuścić musiał służbę sądową, prezydya lwowskiego sądu krajowego i wyższego sądu krajowego starały się uzyskać, by Dr. G. mógł jako wotant z głosem rozstrzygającym brać udział w obradach i decyzjach sądowych, a tak łączyć praktykę z teorią, jakto się czasem dzieje w innych państwach. Minister sprawiedliwości Tschabuschnigg zgodził się na to bez wahania, jednak usiłowania te rozbiły się o opór ówczesnego Ministra oświaty Dr. Stremayra, który nie chciał aby czynność nauczycielska doznawała w ten sposób uszczuplenia przez inne zajęcia.

W r. 1872. otrzymał *veniam legendi* z ogólnego prawa politycznego i wykładał je do r. 1889. Od r. 1890. wykłada za osobną remuneracją naukę o więzieniach.

Najw. postan. z 13. czerwca 1891. został mianowany zwyczajnym profesorem prawa i postępowania karnego.

Od r. 1883. jest członkiem i delegatem lwowskiej Rady miejskiej, w latach 1886. i 1887. był jej pierwszym delegatem, a następnie do r. 1889. pierwszym wiceprezydentem miasta, i w tym charakterze pełnił dłuższy czas funkcję prezydenta.

Ogłosił drukiem:

- 1) Studien über den strafbaren Betrug. Lwów, 1870.
- 2) O osadach rolnych (Przełg. sąd. i adm. 1884).
- 3) Do reformy prawa karnego. Lwów, 1891.
- 4) Recenzja dzieła prof. Krzymuskiego: Wykład procesu karnego austriackiego. (Przełg. sąd. i adm. 1892).

Prócz tego podał »Przegląd sądowy i admin.« w r. 1892. jego »Dwa wykłady o kierujących zasadach nowego projektu ustawy karnej«, wypowiedziane w Towarzystwie prawniczem lwowskiem.

Wykłady publiczne: »O duszy ludzkiej i zwierzęcej«, w r. 1874. »Z dziedziny prawa karnego«, Wykład inauguracyjny 1891.

Na rok 1894/5. wybrany został dziekanem Wydziału prawa (j. w. rozdz. XII.)

9. Dr. Stanisław Starzyński jest pierwszym profesorem, mianowanym wyłącznie dla prawa politycznego ogólnego i austriackiego. Poprzednio łączono zawsze te przedmioty, podobnie jakto przedstawiliśmy już co do prawa polskiego, międzynarodowego i t. d., z katedrami innych przedmiotów. Do r. 1821/2. wykładał prof. i radca apelacyjny Maksymilian F ü g e r d e R e c h t b o r n »Allgemeines Staatsrecht«. t. j. ogólne prawo państwowe po łacinie, na I. roku prawa, według Martiniego: »Positiones de iure civitatis« Viennae, 1770. a obok tego wykładał »prywatne prawo natury« i »encyklopedyę nauk prawnych«. Zaś prof. Dr. Karol H ü t t n e r wykładał po niemiecku austriacką statystykę: »mit Inbegriff des oesterreichischen Staatsrechtes«. Od r. 1822/3. miejsce i wykłady Dr. H ü t t n e r a objął prof. Dr. Józef R o h r e r.

W r. 1827/8. wykłada już ogólne prawo państwowe Dr. Mikołaj Napadiewicz, będący profesorem prawa karnego, a wykładający nadto »naturalne i europejskie prawo międzynarodowe«, tudzież prawo natury i encyklopedyę (jak poprzednio F ü g e r). Zaś statystykę austriacką łącznie z austr. prawem politycznym wykłada prof. Dr. Michał St ö g e r. W r. 1832/3. miejsce Dr. St ö g e r a zajmuje prof. Dr. August Nowak.

Od r. 1835/6. wykład »ogólnego prawa państwowego« zmienia się w wykład zwany »naturalnem prawem publicznem« (das natürliche öffentliche Recht), które wykładane jest i nadal przez Napadiewicza, ale mieści w sobie teraz i »naturalne« prawo międzynarodowe, którego osobny wykład odtąd ustaje. Podstawą przepisaną dla tego nowego wykładu jest Martini: »Positiones de iure civitatis et gentium«. Vindobonae, 1773. W roku 1837/8. miejsce prof. Nowaka zajmuje Dr. Jan Maurycy Chlupp, który obok statystyki połączonej z prawem politycznym austriackim, wykłada także austriackie ustawodawstwo o dochodach skarbowych. Od r. 1845/6. niema już Napadiewicza, jego wykłady odbywają się zastępczo, a w r. 1847/8. wykłada znów prawo naturalne publiczne Dr. Edward Herbst, prof. prawa karnego.

W r. 1850/1. w letniem półroczu spotykamy wyjątkowo Dr. Franciszka Kottera, prof. prawa rzymskiego i kanonicznego, wykładającego austriackie prawo polityczne.

W pierwszych latach po reformie studyów uniwersyteckich z r. 1849. ustają zupełnie wykłady prawa politycznego; powołuje je do życia dopiero Dr. Fr. Rulf, profesor prawa karnego, ogłaszając w letnim półroczu 1860/1 wykład p. t. «Allgemeines Staatsrecht» a w zimowym półroczu 1861/2 »Verfassungsrecht der constitutionellen Monarchie«. Wykłady te nie były już naturalnie, skutkiem nowego naukowego ustroju uniwersytetów, skrupowane żadnym aprobowanym podręcznikiem, a nadto należały do nadobowiązkowych, nie przepisanych na żadnym roku prawa. W zimowym półroczu 1862/3 wyklada Dr. Jan Koppel, profesor ekonomii społecznej i statystyki, konstytucję niemieckiego związku i niemieckich państw, w jego skład wchodzących: a Dr. Rulf wyklada: a) filozoficzne prawo państwowe, b) historię tegoż prawa od Hugona Grocyusza, c) prawo polityczne monarchii konstytucyjnej, ze szczególnem uwzględnieniem Austrii. Ten ostatni wykład powtarza odtąd prof. Rulf corocznie w zimowym półroczu, aż do r. 1871/2. t. j. aż do końca swej działalności we Lwowie. W letnich półroczach 1863/4. i 1864/5. wyklada Dr. Bischoff, prof. prawa niemieckiego, o rozwoju konstytucji angielskiej. W letnim półroczu 1864/5 wyklada również Dr. Rulf historię prawa państwowego od 16. wieku. W letnim półroczu 1865/6. wyklada Dr. Brunner, prof. prawa niemieckiego, historię konstytucji niemieckiej, z uwzględnieniem całego rozwoju prawnego. W letnim półroczu 1867/8 wyklada Dr. Bayer, prof. austr. ustawodawstwa skarbowego, austriackie prawo konstytucyjne, ze szczególnem uwzględnieniem najnowszych ustaw zasadniczych; w lecie 1868/9. wyklada Dr. Bayer o prawie obywatelstwa austriackiego. Po ustąpieniu niemieckich profesorów otrzymali prof. Dr. Gryziecki i Dr. T. Pilat rozszerzenie *veniae legendi*, pierwszy na ogólne prawo polityczne, drugi na austriackie prawo konstytucyjne, i rozpoczęli wykladać te przedmioty z zimowym półroczem 1872/3. Odtąd powtarzają się te wykłady mniej więcej corocznie aż do r. 1882/3, w którym Dr. Starzyński habilitował się na prywatnego docenta austriackiego prawa politycznego, i rozpoczął wykłady z letnim półroczem 1882/3. Ponieważ jednak *venia legendi* Dra Starzyńskiego odnosiła się tylko do austriackiego prawa, przeto Dr. Gryziecki wykladał i nadal ogólne prawo polityczne w każdym zimowym kursie. Nadto wykladał i Dr. Pilat w letnim kursie 1883/4 austriackie prawo budżetowe, w zimowym kursie 1884/5, 1885/6 i 1887/8 o ochronie prawnej na polu prawa publicznego, a w zimowym kursie 1886/7 i 1888/9. system austriackiego prawa politycznego; Dr. Starzyński zaś mało robi użytku z swej *veniae legendi*, bo będąc zajęтым w Radzie Państwa wyklada, w ciągu sześciu lat, tylko przez trzy półrocza. Dopiero od le-

tniego półroczu 1888/9. Dr. Starzyński, złożwszy mandat poselski i zamianowany profesorem, wykłada już oba przedmioty sam jeden stale i nieprzerwanie.

Dr. Starzyński, urodził się w Snowiczu, w powiecie złoczowskim, dnia 18. kwietnia 1853; egzamina z klas normalnych składał w Zółkwi w ówczesnej normalnej szkole OO. Dominikanów, naukę pobierał w domu rodzicielskim. Całe gimnazjalne nauki odbył, z wyjątkiem pierwszej klasy, publicznie w gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie; egzamin dojrzałości złożył tamże r. 1872. Również całe studia uniwersyteckie odbył na Wydziale prawnym we Lwowie, złożył tu wszystkie trzy egzamina teoretyczne rządowe z odznaczeniem, a w r. 1879. otrzymał stopień doktora prawa. W roku 1876. po ukończeniu kursów prawniczych wstąpił do służby politycznej, i pracował we Lwowie w Namiestnictwie, a w kwietniu 1879. przeniesionym został do starostwa w Tarnowie. W jesieni tegoż roku opuścił służbę rządową, aby się mózdz wyłącznie oddać studjom naukowym prowadzącym do habilitacji, złożył jednak jeszcze, w kilka miesięcy po wystąpieniu ze służby, praktyczny egzamin rządowy administracyjny. Rok 1880/1. spędził w Wiedniu, odbywając studia, słuchając wykładów prof. Steina, J. A. Tomaszka, Lustkandla i Dantschera, i pracując w tamtejszych bibliotekach, zwłaszcza nadwornej. W listopadzie 1881. przedłożył obszerną pracę habilitacyjną »O t. zw. ustawodawstwie tymczasowem«, w grudniu 1881. został dopuszczony do *colloquium* i do wykładu próbnego p. t. »O sporach kompetencyjnych«, i na tej podstawie uzyskał *veniam legendi* z austriackiego prawa politycznego w marcu 1883. a z letniem półroczem 1883. rozpoczął wykłady. Najw. postan. z dnia 23. kwietnia 1889. został mianowany nadzwyczajnym profesorem powszechnego i austriackiego prawa politycznego, Najw. postan. z 4. lipca 1892. zwyczajnym profesorem tychże przedmiotów, reskryptem Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 15. marca 1889, l. 3270. mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych. Od r. 1884. do 1888. był dwukrotnie wybrany posłem do Rady Państwa z okręgu wyborczego wielkich posiadłości powiatów Lwów—Gródek; od 1884—1893. należał do Rady powiatowej lwowskiej i był stale członkiem Wydziału powiatowego.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku.

1) O kompetencji Trybunału administracyjnego (Przegląd sądowy i admin. r. 1876).

2) Najnowsze zapatrywania na stanowisko i kompetencję Sejmów krajowych (tamże 1879.).

- 3) O t. zw. ustawodawstwie tymczasowym; studjum porównawcze z dziedziny prawa politycznego. Lwów, 1883. str. 335.
- 4) Kilka kwestyi spornych z zakresu prawa politycznego. Lwów, 1883. str. 215.
- 5) Uwagi o prawnej stronie równouprawnienia narodowości. Lwów, 1883. str. 99.
- 6) O sporach kompetencyjnych, (Przewodnik nauk. i liter. 1883.).
- 7) Słowo uzupełnienia do swej rozprawy »O t. zw. ustawodawstwie tymczasowym« (Prz. sąd. i adm. 1883.),
- 8) Po Sejmie. Lwów, 1884.
- 9) O tegorocznych zarządzeniach wyjątkowych (Przeł. sądow. i adm. 1884.).
- 10) Sprawa języka państwowego w Austrii. Lwów, 1884. str. 105.
- 11) Sesya Sejmu galicyjskiego w r. 1884. (Ateneum z r. 1885. i odbitka. Lwów, 1885.).
- 12) Ustawa o prawie rybołówstwa w wodach śródziemnych (Przeł. sąd. i adm. 1885.).
- 13) O zamierzonej reformie wyborczej (tamże, 1885.).
- 14) Zawieszenie sądów przysięgłych w Wiedniu i okolicy (tamże, 1886.).
- 15) Sprawozdanie z krajowego wiecu rolników, odbytego we Lwowie d. 1. grudnia 1885. Lwów, 1886.
- 16) Sejm galicyjski r. 1885/6., Lwów, 1887. str. 226.
- 17) Sesya sejmowa 1886/7. Lwów, 1887. str. 201.
- 18) Pierwszy zjazd prawników i ekonomistów polskich w Krakowie (Przew. nauk. i liter. 1887.).
- 19) Nowe głosy w sprawie reformy teoretycznych i praktycznych egzaminów rządowych (Przeł. sąd. i adm. 1887.).
- 20) Austryackie ustawodawstwo antisocyalistyczne (Przeł. sąd. i adm. 1888.).
- 21) O pierwszej konstytucyi austryackiej; jej geneza i ocena (Przeł. powszechny 1889. i odbitka, Kraków, 1889.).
- 22) Rok 1889. pod względem zarządzeń wyjątkowych (Prz. sąd. i adm. 1890.).
- 23) Ustawodawstwo Sejmu galicyjskiego 1887—1889. (tamże, 1890. i odbitka, str. 166.).
- 24) Zniesienie propinacyi w Galicyi (Biblioteka Warszawska 1890. i odbitka, Warszawa, 1890.).
- 25) Znaczenie i skutki antisocyalistycznych zarządzeń wyjątkowych w Niemczech (Przeł. polski, 1890.).
- 26) Sejm galicyjski roku 1890. (Ateneum, 1891.)

27) Konstytucya 3. Maja na tle współczesnego ustroju innych państw europejskich, część I. Lwów, 1892. str. 215.

28) Projekt galicyjskiej konstytucyi 1790/91. *Charta Leopoldina*. (Przewodn. nauk. i liter. 1892. i odbitka, Lwów, 1892.).

29) Sprawa reformy ksiąg gruntowych w Sejmie od r. 1881. do 1892. (Przegl. prawa i admin. 1892. str. 615—652.).

30) Projekt ustawy gminnej dla małych miast i miasteczek (tamże, 1893.).

31) Polski język urzędowy i luki w dotyczących go przepisach (tamże, 1893.).

32) Prawo państwowe jako przeciwieństwo nauk prawnych (tamże, str. 436—450, 514—528. i 584—591.).

33) Sprawy konstytucyjne i gminne na Sejmie r. 1893. (tamże, 1894.).

34) Sprawy konstytucyjne i gminne na Sejmie r. 1894. (tamże, 1894.).

35) Jeszcze o konstytucyi 3. Maja (Kwartalnik historyczny 1894., zeszyt kwietniowy str. 244—266).

II. po niemiecku:

1) Beitrag zur Lehre von Gesetz u. Verordnung (Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung 1882.).

2) Über die oeconomische Bedeutung der Staatssubventionen; Referat für die am 5. u. 6. September 1887. in Krakau abgehaltene Generalversammlung beider Landes- Landwirthschaftsgesellschaften, etc. Lemberg, 1888. (wyszło także i po polsku).

3) Das Reichsgericht u. die Virilstimmen; eine staatsrechtliche Studie, Lemberg, 1890. str. 79.

4) Über den Antrag des Abgeordneten Ruczka, betreffend die Abänderung der §§. 35—37. des Gesetzes v. 7. Mai 1874. (Vering's Archiv für katholisches Kirchenrecht 1889. str. 236—246.).

5) Do: »Oesterreichisches Staatswörterbuch« wychodzącego od b. r. pod redakcją Prof. Dr. J. Ulbricha i E. Mischlera odesłane w manuskrypcie obszerniejsze artykuły p. t. a) Delegationen b) Gemeinsame Angelegenheiten c) Zoll- u. Handelsbündniss d) Reichsrathswahlen. Z tych pierwszy już wydrukowany. Prócz tego w »Przegl. sądow. i adm.«, cały szereg artykułów, korespondencyj i recenzyj (dzieł Ulbricha, Jellinek'a, Kasparka, Okolskiego, Gumpłowicza, Schlichtinga, Gareisa, Lammascha itd.) i w Zeitschrift f. Verwaltung 1886. recenzja dzieła G. Seidlera o prawie budżetowem, i t. d.

Zasiadając w Radzie Państwa był stale członkiem komisji budżetowej, i w niej referentem budżetu administracji skarbowej (Finanzverwaltung) i budżetu etatu pensyjnego, oraz członkiem kilku innych komisji, a przede wszystkim legitymacyjnej, gdzie opracował liczne akta wyborcze; -- i komisji dla ustaw przeciw występkom anarchistycznym. — W tych też sprawach przemawiał w Izbie.

10. Dr. Leon hr. Piniński, urodzony 8. marca 1857. we Lwowie, odbywał studia gimnazyalne w domu rodzicielskim w Grzymałowie, zdając egzamina w Tarnopolu; egzamin dojrzałości złożył w r. 1874. Studia prawnicze odbywał na Uniwersytecie lwowskim; po ich ukończeniu i złożeniu drugiego egzaminu państwowego (1878.) kształcił się na Uniwersytetach w Lipsku, Berlinie i Wiedniu. Stopień doktora praw otrzymał w Uniwersytecie lwowskim w r. 1880. gdzie się też habilitował w r. 1886, jako docent prywatny prawa rzymskiego, na podstawie pierwszego tomu dzieła »Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbes nach gemeinem Rechte; eine civilistische Untersuchung».

Najw. post. z d. 13. grudnia 1891. mianowany zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego w Uniwersytecie lwowskim; jest członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów prawniczych, oddziału prawno-historycznego i oddziału sądowego. Najw. post. z d. 18. marca 1894, powołany na dożywotniego członka Trybunału Państwa, jako kandydat zaproponowany przez Izbę posłów Rady Państwa, na wniosek Koła polskiego, *primo loco* w ternie.

W r. 1882. został wybrany posłem do Rady Państwa, z okręgu wyborczego większych posiadłości Tarnopol — Zbaraż — Skalał — Trembowla, a w r. 1891. z okręgu gmin wiejskich Tarnopol — Zbaraż — Skalał. Zaraz od początku bierze w jej pracach bardzo żywy udział, głównie w sprawach treści prawniczej i finansowej. Miał w ubiegłej i ma w bieżącej sesji referat części specjalnej projektu nowego kodeksu karnego (zbrodnie i przestępstwa), oddany sobie przez nieustającą komisję dla kodeksu karnego, której był w obu sesjach członkiem. Liczne ustępy referatu przedstawiają się jako monograficzne naukowe opracowania pewnych pojęć kryminalistycznych. Wiele nowych postanowień projektu, zwłaszcza odnoszących się do wyzyskiwania nieudolności lub nieświadomości jednostek w rzeczach kredytowych lub spekulacyjnych powstało z jego inicjatywy. Jest także członkiem komisji walutowej, budżetowej — gdzie ma referat centralnego kierownictwa zarządu wyznań i oświaty, — przewodniczącym komisji karnej, nieustającej komisji dla procesu cywilnego, i t. d. Z jego inicjatywy powstała ustawa z dnia 8. czerwca 1892. Nr. 92. D. u. p. o inspektorach szkolnych powiatowych — i wyszły różne wnioski w parlamencie.

Ogłosił drukiem:

1) Z zakresu prawa rzymskiego:

a) Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbes nach gemeinem Rechte; eine civilistische Untersuchung. I. Bd. Leipzig, Duncker et Humblot 1885. str. XIV i 405; II. Bd. 1888. str. 675.

b) Dwaj wielcy prawnicy Niemiec, Ihering i Windscheid, (Przegląd polski, grudzień, 1892.).

II. Innej treści:

a) Uwagi o niektórych kwestyach spornych, dotyczących się zastosowania nowej ustawy propinacyjnej. (Odbitka z »Czasu« 1889.).

b) Pisma treści estetycznej, odnoszące się do malarstwa (krakowska wystawa obrazów w r. 1887 i t. d.) i muzyki (cykl oper Wagnera, przedstawienia Parsifala w Bayreuth i t. d.) w czasopismach krajowych i odbitkach.

c) artykuły treści prawniczej, ekonomicznej i politycznej w różnych krajowych pismach politycznych.

11. Dr. Władysław Ochenkowski, urodz. d. 21. grudnia 1840. we wsi Skrzyszewie, w Królestwie polskim, ówczesnej gubernii podlaskiej. Odbywał studia gimnazjalne w gimnazjum gubernialnym w Warszawie; studia uniwersyteckie na Uniwersytecie w Jenie; pierwsze ukończył w r. 1857. drugie w 1868.

Od lutego 1874. do 1. stycznia 1875. pełnił obowiązki współpracownika koncepcyjnego w biurze statystycznym Wydziału krajowego we Lwowie. W lutym 1878. habilitował się na podstawie pracy: »Englands Gesetzgebung in Bezug auf die Preise« na prywatnego docenta nauk politycznych na Uniwersytecie w Jenie. D. 1. marca 1880. mianowany nadzwyczajnym profesorem w tymże Uniwersytecie, a d. 24. maja 1880. nadzwyczajnym profesorem Akademii w Monasterze (Münster). Najw. post. z 9. listop. 1892. mianowany zwyczajnym profesorem ekonomii politycznej w Uniwersytecie lwowskim, d. 27. czerwca 1893. członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych. Jest od r. 1888. członkiem - korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie; od 1890. członkiem »American Academy of political and Social Science« w Filadelfii; od r. 1893. członkiem »British Economic Association« w Londynie

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Olej skalny w Galicji (Economista, Warszawa, 1870.).

2) Sprawa gruntowa w Irlandji (Przegląd polski, 1870.).

3) Wychowanie elementarne w Anglii i bil. p. Forstera. (tamże, 1870.).

4) Ziemska własność gmin w Galicyi, ich kapitały pieniężne i stan bierny (Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, Lwów, 1874.).

5) O podatku zbytkowym; Dr. Leo v. Biliński: Die Luxussteuer (Przewodnik naukowy i literacki, 1875.).

6) Angielskie kasy oszczędności (Biblioteka warszawska, 1877.).

7) Listy cudzoziemca (Jana Jerzego Forstera) o Wilnie (1784. — 1787.). (Przewodn. nauk. i liter. 1879.).

II. po niemiecku:

1) Englands wirthschaftliche Entwicklung im Ausgange des Mittelalters. Jena, 1879.

2) Englands Gesetzgebung in Bezug auf die Preise (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 1878.).

3) Zur Geschichte des englischen Geldwesens im Mittelalter (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 1878.).

4) John Locke als Nationalökonom (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 1879.).

5) Die Irische Frage (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 1880.).

6) Belgische Nationalausstellung 1880. (Musée commercial) (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik 1881.).

7) Die Anfänge der englischen See- und Schiffahrtspolitik (Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft, 1881.).

8) Adolf Held's socialpolitische Geschichte Englands (Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche, 1882.).

9) Ueber den Ursprung und die Hauptgesetze des wirthschaftlichen Werthes von Friedrich von Wieser (Göttingische gelehrte Anzeigen, 1886.).

10) Die württembergische Centralstelle für Handel und Gewerbe, ein Beitrag zur Organisation der öffentlichen Wirthschaftspflege (Jahrbücher für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche, 1886.). Patrz także notę na str. 230.

Jest zastępcą przewodniczącego w sekcji ekonomicznej Towarzystwa prawniczego we Lwowie.

12. Dr. Władysław Ostrożyński, urodz. 7. kwietnia 1857. w Stanisławowie, w Galicyi. Ukończył gimnazjum w Stanisławowie, a Wydział filozoficzny i prawny na Uniwersytecie lwowskim. Habilitowany na pryw. docenta austr. prawa i postępowania karnego na podstawie rozprawy, »Prawo wyższej konieczności« w r. 1887., mianowany reskryptem Ministerstwa wyznań i oświaty z 20. listopada 1889. do l. 21448. członkiem komisji egzaminacyjnej dla teoretycznych egzaminów rządo-

wych oddziału sądowego, a Najwyższem postanowieniem z 13. kwietnia 1892. nadzwyczajnym profesorem austr. prawa i postępowania karnego na Uniwersytecie lwowskim.

Jest docentem ustawodawstwa agrarnego w wyższej szkole rolniczej w Dublanach, i ustawodawstwa lasowego w szkole gospodarstwa lasowego we Lwowie, adwokatem krajowym we Lwowie, wicesyndykiem i członkiem komisji egzaminacyjnej w gal. Towarzystwie kredytowym ziemskim we Lwowie, członkiem komisji egzaminacyjnej dla egzaminów adwokackich i członkiem międzynarodowego Towarzystwa dla prawa karnego w Brukseli.

Ogłosił drukiem :

I. po polsku :

1) O odpowiedzialności państwa za bezprawne działania urzędników wedle prawa publicznego. Lwów, 1884.

2) O przestępstwie cudzołóstwa ze stanowiska prawnohistorycznego. Lwów, 1885.

3) Prawo wyższej konieczności. Studium z prawa karnego. Lwów, 1886. (Odbitka z Prz. sąd. i adm.).

4) Perduellio i crimen majestatis. Warszawa, 1886.

5) Ostatni projekt reformy prawa i postępowania karnego w Polsce. Kraków, 1890. (Odbitka z XXV. tomu Rozpraw i Sprawozdań Akad. Umiej. w Krakowie).

6) Sprawa zamachu na Stanisława Augusta z 3. listopada 1771. przed sądem sejmowym. Lwów, 1891. (Odbitka z Przew. nauk. i liter.).

7) Galicyjskie Towarzystwo kredytowe ziemskie, jego powstanie i półwiekowy rozwój. Lwów, 1892.

II. po niemiecku :

1) Process Żółkiewski — Stwiertnia. Lemberg, 1886.

2) Der letzte Entwurf eines Strafgesetzes u. einer Strafprocessordnung in Polen (Allgem. Juristen-Zeitung, 1892.).

13. Dr. Piotr Stebelski, urodzony dnia 15. lipca 1857. w Niemirowie, w Galicyi, uczęszczał do gimnazjum w Samborze, Kołomyi Stanisławowie, ukończył je w roku 1874.

W tymże roku wstąpił na Wydział prawny Uniwersytetu lwowskiego, który ukończył w r. 1878.

W roku 1878. wstąpił do służby sądowej przy c. k. sądzie krajowym we Lwowie, zaś w roku następnym uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora praw.

W roku 1885. na podstawie przedłożonej rozprawy habilitacyjnej »O karygodnem usiłowaniu« uzyskał *veniam legendi* z zakresu prawa

karnego, zaś w r. 1888. został zamianowany stałym supletem katedry prawa karnego i procedury karnej z językiem wykładowym ruskim.

W roku 1887. został zamianowany adjunktem sądowym i przydzielony do służby przy c. k. sądzie obwodowym w Kołomyi, zaś w r. 1888. adjunktem c. k. sądu krajowego we Lwowie.

W r. 1888. reskryptem Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 27. października 1888. l. 20005. został zamianowany członkiem komisji egzaminacyjnej dla teoretycznych egzaminów państwowych oddziału sądowego, zaś najwyższem postanowieniem z dnia 13. kwietnia 1892. nadzwyczajnym profesorem prawa i postępowania karnego, z językiem wykładowym ruskim. Opuszczając służbę sądową otrzymał reskryptem z dnia 10. czerwca 1892. l. 11523. uznanie c. k. Ministerstwa sprawiedliwości.

Ogłosił drukiem:

- 1) Praca habilitacyjna »O karygodnem usiłowaniu«.
- 2) O stanowisku przewodniczącego w Sądzie przysięgłych, Przegląd sąd. i admin. z r. 1883. Nra. 30. 31. 32. 33. 34.
- 3) Kilka uwag do interpretacji §. 512. lit. a. u. k. (tamże, w Nr. 51. 52. z r. 1883.).
- 4) Studya nad procesem karnym, Lwów, 1891. str. 282.
- 5) Ze statystyki przestępczości Galicyi. Lwów, 1893. str. 94.
- 6) Nowe kierunki w nauce prawa karnego. Lwów, 1894. str. 181.
- 7) O przestępstwach na wniosek dochodzonych (Prawnik z r. 1893. od Nr. 15—38.).
- 8) O potrzebie reformy śledztwa wstępnego (Gazeta sądowa warszawska z r. 1893. Nr. 42. 43. 44. 45.).
- 9) O uwięzieniu koluzyjnym (Przegląd prawa i administracyi z r. 1894. w zeszytach marcowym, kwietniowym i następnym).
- 10) *Carpzow* i stanowisko jego w obec nauki o uwięzieniu śledczem; rozprawa przesłana Akademii Umiejętności w Krakowie i przedłożona na posiedzeniu Wydziału historycznego z dnia 19. marca r. b.
- 11) Sądy przysięgłych w Galicyi (Ateneum zeszyt lipcowy).
- 12) W rękopisie »Ueber die Handhabung der Strafprocessordnung in Oesterreich«, praca przeznaczona do »Zeitschrift für gesammte Strafrechtswissenschaft.

14. Dr. Stanisław Głabiński, urodzony 25. lutego 1892. w Skolem, w Galicyi. Ukończył w r. 1880. gimnazyum w Samborze, w r. 1884. studia uniwersyteckie we Lwowie, gdzie też w r. 1887. uzyskał stopień doktora prawa. Od r. 1885. do 1887. odbywał służbę sądową w Samborze i praktykę adwokacką we Lwowie i w Wiedniu. Rok 1887/8. spędził na studiach ekonomicznych w Uniwersytecie berlińskim i wie-

deńskim. W r. 1888. powołany przez Wydział prawa i umiejętności politycznych w Uniwersytecie lwowskim na podstawie rozprawy »O systemie fizyokratów w ekonomice społecznej« na zastępcę profesora ekonomii społecznej, objął wykłady tej nauki w Uniwersytecie i równocześnie w wyższej szkole rolniczej w Dublanach. W r. 1889. habilitował się w Uniwersytecie lwowskim na docenta prywatnego ekonomii społecznej; w r. 1891. rozszerzoną została jego *venia legendi* na podstawie rozprawy »Pojęcie nauki skarbowej« także na skarbowość. Reskr. minist. z 20. lipca 1890. mianowany został członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych. Najw. postan. z 9. listopada 1892. mianowany nadzwyczajnym profesorem ekonomii politycznej w Uniwersytecie lwowskim, z obowiązkiem wykładania także austriackiego prawodawstwa skarbowego. Od r. 1893. wykłada również prawo górnicze austriackie.

Jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla urzędników galicyjskiego Towarzystwa kredytowego ziemskiego; członkiem wydziału Towarzystwa prawniczego, i Polskiego Towarzystwa handlowo-geograficznego; członkiem Rady nadzorczej Banku Zaliczkowego we Lwowie.

Ogłosił drukiem:

- 1) Ludność polska na Szląsku, (Wędrowiec 1882.)
- 2) O systemie fizyokratów w ekonomice społecznej, Sambor, 1888.
- 3) Pojęcie nauki skarbowej, Zeszyt I. Sambor 1889., Zeszyt II. Lwów, 1890.
- 4) Reforma waluty w Austrii, Ekonomista polski, Lwów, 1890.
- 5) Waluta w Austrii i dążenie do jej reformy, (Przegląd prawa i administracji, 1890. i w odbitce, Lwów, 1890.)
- 6) Rozprawy i artykuły treści ekonomicznej i skarbowej umieszczone w latach 1890 i 1891. w »Gazecie Narodowej«, między innymi »O mytach« i »Słowo o najnowszych projektach finansowych dla Galicji«, w odbitce, Lwów, 1890.
- 7) Pogląd na dzisiejszy stan rolnictwa, (Przegląd prawa i administracji z r. 1893. i Niwa warszawska z r. 1893.)
- 8) Józef Supiński, (Przegląd prawa i administracji z r. 1893. i »Kraj« petersburski z r. 1893.)
- 9) Ogólny podatek dochodowy w Austrii, (Przegląd prawa i administracji z r. 1893.)
- 10) System ekonomii społecznej Dr. Leona Bilińskiego, opracował samoistnie tom II. w wydaniu trzecim z r. 1893.

11) Połączenie kredytu hipotecznego z ubezpieczeniem na życie, referat na III. Zjazd prawników i ekonomistów polskich w Poznaniu (Przedruk w »Ekonomiście polskim« z r. 1893.)

12) Nowa waluta w Austrii, (Kalendarz asekuracyjno-ekonomiczny, Lwów, 1894.)

13) Wykład nauki skarbowej, Lwów, 1894. str. 525.

14) Drobniejsze rozprawy, artykuły, recenzje i nekrologi, umieszczane w »Przeglądzie prawa i administracji«, w »Kwartalniku historycznym«, w »Ekonomiście polskim«, w »Związku« i w pismach codziennych. Z recenzyj dwie obszerniejsze o »Historji ruchu społecznego w 18. i 19. wieku« Bolesława Limanowskiego, w »Kwartalniku historycznym« z r. 1889. i 1891.

15. Dr. Ernest Till, urodził się w Brzeżanach 4. stycznia 1846. Studya gimnazyalne i prawnicze ukończył we Lwowie r. 1870., stopień doktora prawa uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim r. 1871. W r. 1877. habilitował się w Krakowie¹⁾, i w tym samym roku uzyskał uchwałą grona profesorów Wydziału prawa Uniwersytetu lwowskiego, zatwierdzoną reskr. minist. z 6. grudnia 1877, przeniesienie otrzymanej na Uniwersytecie Jagiellońskim *veniae legendi* z austriackiego prawa cywilnego na Uniwersytet lwowski. Podstawą habilitacji była praca naukowa: O znaczeniu posiadania przy nabyciu nieruchomości. Od tego też czasu wykłada Dr. T. prawo cywilne w naszym Uniwersytecie, a od r. 1885. zastępuje stale osieroconą przez śmierć Dra Fangora i dotąd opróżnioną katedrę zwyczajną tego przedmiotu; od ustąpienia zaś Dra Rittnera 1886. i od śmierci Dra Ogonowskiego r. 1891. wykłada sam jeden ten ważny przedmiot. Najw. postan. z 5. stycznia 1888. otrzymał tytuł zwyczajnego profesora Uniwersytetu. W r. 1882. został mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału sądowego, a w r. 1883. członkiem jej oddziału umiejętności politycznych. Jest także członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli stenografii.

Poza Uniwersytetem pracował Dr. T. początkowo w służbie sądowej i w praktyce adwokackiej, następnie w c. k. Prokuratorji Skarbu, gdzie doszedł do rangi c. k. adjunkta. Dnia 20. września 1878. otworzył we Lwowie kancelaryę adwokacką, którą do dziś prowadzi. Od 1884—1890. był członkiem Rady dyscyplinarnej lwowskiej Izby adwokatów. W r. 1873. został docentem prawa zastosowanego do potrzeb gospodarstwa rolnego w wyższej szkole rolniczej w Dublinach. Przez 5 lat był

¹⁾ Kronika Uniw. Jagiell. j. w. str. 54.

też docentem prawa lasowego w krajowej szkole gospodarstwa leśnego we Lwowie. W latach 1886. i 1887. był członkiem Rady miasta Lwowa. Od r. 1890. jest wiceprezesem lwowskiego Towarzystwa prawniczego; jest także członkiem wydziału Towarzystwa muzycznego, i członkiem wydziału Towarzystwa sztuk pięknych. W r. 1874. objął, wspólnie z Drem Ign. Szcz. Czemeryńskim redakcyę «Prawnika», i prowadził pismo to do końca r. 1875., pisując w niem przeglądy prawodawstwa i pomniejsze artykuły. W r. 1876. założył wspólnie z Drem Karolem Stromengerem »Przegląd sądowy i administracyjny«, który prowadził, po wystąpieniu Dra Str. w r. 1880, sam do r. 1892, później do końca r. 1893. wspólnie z Drem Bronisławem Łozińskim, a obecnie znowu sam je prowadzi. Pismo to było do końca r. 1886. tygodnikiem, odtąd wychodzi jako miesięcznik, i to od r. 1892. pod zmienioną nazwą »Przegląd prawa i administracji«.

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) O podmiotach praw i prawach bez podmiotu (Prawnik, 1872. i osobna odbitka).

2) Uwagi o reformie ustawy leśnej. Lwów, 1875.

3) W »Przegl. sąd. i adm.« oprócz wielu artykułów bieżących umieszczone są następujące artykuły naukowe:

W r. 1877. O prawie zwyczajowem.

O zawisłości prawa hipoteki (także w odbitce).

Przyczynek do interpretacyi §. 7. ust. cyw.

W r. 1878. O znaczeniu tradycyi.

Gewere a posiadanie.

O przeniesieniu własności tabularnej.

W r. 1879. O zasiedzeniu tabularnem.

(Cztery ostatnie artykuły wyszły w przerobieniu pod tyt.

O doniosłości posiadania przy nabyciu nieruchomości. Praca habilitacyjna).

W r. 1884. O rzeczach jako przedmiotach praw prywatnych.

Ogół praw majątkowych.

W r. 1885. O t. z. tytule nabycia praw i tytule posiadania.

W r. 1886. O t. z. podzielonej własności według pr. austr.

W r. 1887. W kwestyi dzierżawy prawa polowania.

Kilka słów o dobrej i złej wierze. (Polemika z odpowiedzią Dr. Stan. Madeyskiego na recenzją tegoż pracy o »Nauce posiadania«.

W r. 1888. O łowieniu zwierząt podług pr. austr.

W r. 1890. O nabyciu własności wskutek znalezienia.

W r. 1891. O sposobie nabycia rzeczy nieruchomości według pr. austr.

Servitutis vindicatio (także w osobnej odbitce).

4) Znaczniejsze recenzje zamieścił w Przegl. sąd. i adm. o dziełach Exnera, Strohała, Hasenöhrla, Pfaffa, Hofmanna, Schiffnera, Burekharda, Krainza, Okolskiego, Balzera, Grützmana, Madeyskiego, Ofnera, Scheurla, Schreiberera, Ungera, Francka, Heilingera, Flamma, Iheringa, Steinbacha, Zolla, Lipińskiego, Scheya, Uranitscha, Jaworskiego, Prażaka, Randy, Dolińskiego, Gertha.

5) Od lat 10. pracuje nad systematycznym wykładem prawa prywatnego austr., którego dotąd wyszły dwa tomy, obejmujące: I. Nauki ogólne, II. Prawo rzeczowe. W r. 1892. wyszło drugie rozszerzone wydanie tych dwóch tomów. Obecnie kończy t. III. obejmujący Nauki ogólne prawa o zobowiązaniach.

II. po niemiecku:

1) Zur Lehre von der Gesamtsache (Grünhut's Zeitschrift 1885).

2) Zur Frage der Behandlung der Zinsen bei der Vertheilung des Kaufpreises executiv versteigert Liegenschaften (Geller's Centralblatt für die juristische Praxis).

16. Dr. Stanisław Krzysztofor Szachowski, urodzony we wsi Błonie, w powiecie warszawskim, w r. 1838. Po wypadkach w Królestwie polskim 1861. zmuszony wyjść za granicę, przebywał w ciągu r. 1862. częścią we Włoszech, częścią w Paryżu, gdzie wszedł do ówczesnego Towarzystwa młodzieży polskiej, uczęszczając zarazem jako wolny słuchacz na różne wykłady uniwersyteckie. Z początkiem lutego 1863. powrócił do Królestwa. W r. 1864. wyszedł powtórnie za granicę i wstąpił na Wydział prawny Uniwersytetu w Heidelbergu, stąd po dwóch półroczach przeniósł się do Paryża, i tam, po złożeniu egzaminu z nauk 1go roku przyjęty od razu na kursa II. roku, ukończył studia prawnicze, otrzymawszy kolejno stopnie akademickie, mianowicie r. 1867. bakkalaureat prawa, r. 1868. licencyat czyli magisteryum, a po pewnej przerwie 1872. doktorat. Przerwę tę spowodowała głównie francusko-pruska wojna 1870/1, w której wziął udział jako ochotnik, za co dekretem Prezydenta Republiki z 14. lutego 1872. otrzymał obywatelstwo francuskie z uwolnieniem od taksy, posiadając już przedtem, na mocy dekretu cesarskiego z 16. października 1867. prawo domicilium we Francji. W r. 1870 był współredaktorem *Répertoire de la législation, de la doctrine et de la jurisprudence française*. W r. 1872, przybywszy do Galicji w zamiarze habilitowania się z prawa rzymskiego rozpoczął kroki w tym kierunku, a równocześnie oddawał się publicystyce. Otrzymał r. 1877. nostryfikację dyplomu doktorskiego po

złożeniu ścisłego egzaminu z austr. prawa cywilnego, otrzymał z końcem r. 1877. *veniam legendi* jako docent prywatny prawa rzymskiego w Uniwersytecie lwowskim, a w r. 1880. został także docentem prawa cywilnego francuskiego. Równocześnie od maja 1879. do końca 1880. był pomocnikiem conceptowym w departamencie gminnym Wydziału krajowego. Uzyskawszy przyjęcie do gminy miasta Lwowa d. 16. lipca 1880., otrzymał dekretem Namiestnictwa z 24. września 1880. obywatelstwo austriackie, poczem reskryptem Ministra wyznań i oświaty z 22. grudnia 1880. został mianowany sekretarzem i notaryuszem Uniwersytetu lwowskiego tj. urzędnikiem państwowym IX. klasy. Reskr. minister. z 21. czerwca 1882. mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału prawno-historycznego (dla prawa rzymskiego), d. 27. października 1888. członkiem tejże komisji oddziału sądowego, dla prawa cywilnego austriackiego. Najw. post. z 7. maja 1888. otrzymał tytuł i charakter nadzwyczajnego profesora Uniwersytetu, Najw. post. z 17. marca 1892. przyznane mu zostały ad personam pobory VIII. klasy; wreszcie Najw. post. z 28. listopada 1893. został upoważniony do egzaminowania, w zastępstwie profesorów, przy egzaminach ścisłych (rygorozach) z prawa rzymskiego.

Jako publicysta był czas jakiś redaktorem Kraju (w lipcu 1874. w Krakowie), zastępcą redaktora *Messenger'Orient* (od sierpnia 1874. do maja 1875.), korespondentem z Wiednia do *Dziennika Polskiego* i do *Courrier de Paris* (1875), z końcem 1875. współredaktorem wychodzącej we Lwowie *Ojczyzny*, później redaktorem *Dwutygodnika Politycznego* (1877.), współredaktorem *Dziennika Polskiego* (1878.), wreszcie czasowo współpracownikiem *Tygodnia*, *Gazety Narodowej*, i innych niektórych pism polskich.

W materyach prawa napisał i ogłosił drukiem:

- 1) De pecunia constituta, rozprawa (Paryż, 1868.).
- 2) De l'effet du cautionnement, rozprawa (Paryż, 1868.).
- 3) Du Protêt, rozprawa (Paryż, 1868.).
- 4) Donation à cause de mort.
- 5) Donation entre époux.
- 6) Epaves.

Te trzy ostatnie prace ogłoszone w *Répertoire de la legislation, de la doctrine et de la jurisprudence française*, w wydaniach po r. 1871.

7) De l'effet de la condition en droit romain et en droit français. Obszerniejsza monografia, jako teza doktoratu (Paryż, 1872.).

8) O zawarciu małżeństwa w prawie francuskim (str. 183. Lwów, 1863. Odbitka z *Przegl. sąd. i adm.*).

9) Rzec o symonii (str. 179. zamieszczona w XXV. tomie Rozpr. i Spraw. Wyd. histor-filozof. Akademii Umiejętności w Krakowie, 1891.).

17. Dr. Jan Dobrzański, urodz. w r. 1842., studia gimnazyalne ukończył w Przemyślu, a prawnicze na Uniwersytetach wiedeńskim i lwowskim. W r. 1867. otrzymał stopień doktora prawa. W r. 1868. został supletem austriackiego prawa karnego z językiem wykładowym ruskim; w r. 1870. habilitował się na prywatnego docenta tegoż przedmiotu i równocześnie otworzył kancelaryę adwokacką we Lwowie. Jest członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału sądowego. Od r. 1881. do r. 1883. był posłem na Sejm krajowy z okręgu gmin wiejskich powiatu stanisławowskiego.

18. Dr. Władysław Pilat, urodzony we Lwowie 24. lipca 1857. Szkoły niższe i średnie ukończył we Lwowie, w r. 1866. złożył egzamin dojrzałości w gimnazjum Franciszka Józefa. Studya prawnicze odbył na Uniwersytecie lwowskim 1876—1880., poczem udał się na Uniwersytet w Berlinie, gdzie słucał wykładów prof. Bernera, Gneista i innych. W r. 1881. wstąpił do służby rządowej w c. k. Prokuratury Skarbu we Lwowie, w której dziś piastuje rangę sekretarza. W r. 1889. poruczyło mu Minist. Wyzn. i Ośw. (reskrytem z 7. sierpnia l. 7812). wykłady ekonomii społecznej oraz prawa handlowego i wekslowego w Szkole Politechnicznej lwowskiej, w charakterze docenta płatnego, a reskr. minist. z 4. września 1890. l. 1965. został tamże uznany za docenta prywatnego. W r. 1890. na podstawie rozprawy »O rencie gruntowej«, uzyskał *veniam legendi* z ekonomii społecznej na Uniwersytecie Jagiellońskim (uchwała Wydziału prawniczego z 23. grudnia 1889. zatw. reskr. min. z 28. marca 1890. l. 2953.). W tymże roku przeniesioną została ta *venia legendi* na Uniwersytet lwowski uchwałą tutejszego Wydziału prawa, zatwierdzoną reskr. minist. z 12. sierpnia 1890. l. 15065. Reskr. minist. z 18. lipca 1891. l. 13956. mianowany członkiem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału nauk politycznych.

Ogłosił drukiem:

1) »Kongresy międzynarodowe karne i ich znaczenie« (Przewodnik naukowy i literacki r. 1881.).

2) »Środki państwowe przeciw pijaństwu« (Przewodnik naukowy i literacki r. 1882.).

3) »Schaeffle o socyalizmie« (Niwa, r. 1885.).

4) »Nowy zarys socyologii« (Przegląd Polski z r. 1885. i Niwa z r. 1885.).

5) »Czem jest statystyka« (Niwa, r. 1887.).

6) »O rencie gruntowej«. Część I. Historia przychodów z ziemi (praca habilitacyjna), drukowana w Przewodniku naukowym i literackim z r. 1889. i w osobnym wydaniu, Lwów, Gubrynowicz i Szmidt r. 1889.

7) »O obecnych kierunkach w Ekonomii społecznej« Przewodnik naukowy i literacki z r. 1892.

8) »Józef Supiński« Przegląd Polski z r. 1893. i w osobnej odbitce.

Prócz tego mniejsze szkice popularno-naukowe, recenzje i sprawozdania z ruchu naukowego.

19. Antoni Czerny, c. k. starszy Radca skarbowy i dyrektor departamentu rachunkowego c. k. krajowej Dyrekcji Skarbu we Lwowie; urodz. r. 1827. w Bukowsku, ukończył szkoły gimnazjalne w Bochni 1845., studia filozoficzne na Uniwersytecie lwowskim 1847., habilitował się w r. 1888. na docenta prywatnego rachunkowości państwowej i ogólnej w Uniwersytecie lwowskim na podstawie rozprawy p. t. »Podstawa i formalizm rachunkowości państwowej«. Jest od r. 1879. członkiem c. k. komisji egzaminacyjnej dla rachunkowości państwowej i od r. 1893. egzaminatorem z rachunkowości kameralistycznej i podwójnej przy egzaminach kwalifikacyjnych kandydatów na urzędników galic. Towarzystwa kredytowego ziemskiego we Lwowie; od r. 1833. jest członkiem Rady miejskiej król. stoł. miasta Lwowa.

Obszerniejsza a osobna należy się wzmianka jednemu członkowi Wydziału prawa, który nie tylko w tym Wydziale ale w całym Uniwersytecie zajmuje wyjątkowe stanowisko, jest bowiem profesorem honorowym.

Dr. Michał Bobrzyński, został mianowany Najw. post. z 29. lipca 1893. profesorem honorowym prawa polskiego i niemieckiego w Uniwersytecie lwowskim, to znaczy, że na mocy tego Najw. post. ma on prawo wykładania tychże przedmiotów w tymże Uniwersytecie w charakterze profesora, ale że profesura nie staje się przezto jeszcze jego wyłącznym urzędowym stanowiskiem, lecz tylko honorowym prawem, obok głównego urzędowego stanowiska, którem jest dziś godność Wiceprezydenta krajowej Rady szkolnej.

Ten wzgląd, że Dr. Bobrzyński nie stał się, przez swą nominację, zawodowym i wyłącznie do naszego grona należącym profesorem, pozwala nam mówić o nim inaczej aniżeli o wszystkich innych kolegach, t. j. bez ograniczenia się do suchego przedmiotowego podawania faktów ze wstrzymaniem się od wszelkiego ich okraszania wyrazami uznania, pochwał lub krytyki, lecz przeciwnie umożliwia nam wypowiedzieć otwarcie, że znakomite stanowisko naukowe i doniosłe zasługi położone przez Dr. B. dla umiejętności polskiej, tudzież niepo-

spolity dar jasnego, zwięzłego i pragmatycznego przedstawienia rzeczy były powodami, dla których Wydział prawa postanowił jednomyślną uchwałą z 22. kwietnia 1893. prosić Najj. Pana, by raczył nadać Drowi B. stanowisko honorowego profesora, i w ten sposób podać młodzieży sposobność słuchania go, i w ogóle przysporzyć Uniwersytetowi siłę naukową pierwszorzędnego znaczenia. Najj. Pan raczył Najw. post. z 29. lipca 1893. przychylić się do tej prośby, a Wydział prawa cieszy się szczerze, że może zaliczać Dra B. do swego grona, i ma zarazem świadomość i zadowolenie spełnionego dobrze wobec Uniwersytetu, młodzieży i nauki obowiązku przez to, że zapraszając Dra B. spełnił jeden a bardzo ważny i znaczący krok naprzód w kierunku utrzymywania Uniwersytetu na wyżynie naukowej, na której zawsze stać powinien, i w kierunku dodania mu siły atrakcyjnej i łączności z szerszymi a żywotnymi interesami ogółu. Dr. Bobrzyński wykładał już w zimowem półroczu 1893/4 wobec zapełniającego salę po brzegi auditorium, złożonego nie tylko z młodzieży, ale i z wielu osób nie należących do Uniwersytetu, »Historję włościan w Polsce«, w jednogodzinnym tygodniowo collegium. Na zimowe półrocze 1894/5 zapowiedział takiżsam wykłał o »Historji parlamentaryzmu w Polsce«.

Dr. Bobrzyński urodził się w Krakowie 30. września 1849; i tam uczęszczał do gimnazjum i na Wydział prawniczy,¹⁾ który ukończył w r. 1871. W r. 1872. otrzymał w Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora prawa, i habilitował się następnie w r. 1873. jako docent prywatny historii prawa polskiego, a w r. 1875. jako docent historii prawa niemieckiego. Równocześnie był na praktyce w krakowskiej ekspozyturze c. k. Prokuratorji Skarbu, i przez jeden rok odbywał podróż naukową po Niemczech. Dłuższy czas przebywał w Strassburgu, gdzie pracował pod kierunkiem prof. S o h m a. W marcu 1877. zaproponowany został przez lwowski Wydział prawa na nadzwyczajnego profesora prawa niemieckiego, ale nominacya ta nie doszła do skutku, albowiem w kwietniu 1877. zamianowany został nadzwyczajnym, a w grudniu 1879. zwyczajnym profesorem prawa polskiego i niemieckiego w Uniwersytecie Jagiellońskim. W r. 1883/4. i 1887/8. był tamże dziekanem Wydziału prawa. Od r. 1878. do 1890. był Dyrektorem archiwum krajowego aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie. Od r. 1878. był członkiem-korespondentem, a od r. 1883. jest członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie, zaś od r. 1892. w Pradze. W r. 1881. został wybrany do Rady miasta Krakowa; w r. 1885. posłem do Rady Państwa z kuryi większych posiadłości okręgu krakowskiego, w la-

1) Patrz Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego j. w. str. 115. sq.

tach 1885. 1889. i 1890. posłem na Sejm krajowy z tegoż samego okręgu wyborczego, i mandat ten po dziś dzień sprawuje.

W r. 1890. opuścił profesurę zostawszy powołanym na urząd Wiceprezydenta Rady Szkolnej krajowej, i przeniósł się do Lwowa. Tutaj zamianowany został w r. 1892. prezesem komisji dla teoretycznych egzaminów rządowych oddziału umiejętności politycznych. W r. 1893. otrzymał krzyż komandorski orderu Franciszka Józefa.

Ogłosił drukiem (podajemy tylko ważniejsze rzeczy):

I. Dzieła i rozprawy naukowe:

1) O ustawodawstwie Nieszawskiem Kazimierza Jagiellończyka (Pamiętnik krakowskiego Wydziału prawa z 1872/3.)

2) O dawnem prawie polskiem, jego nauce i umiejętnem badaniu. Warszawa, 1874.

3) Wiadomość o uchwałach zjazdu Piotrkowskiego z r. 1406. i 1407. (Rozprawy Wydz. hist. filozof. Akad. Umiej. t. I. 1874).

4) O założeniu Sądów wyższych prawa niemieckiego na Zamku krakowskim (tamże, tom IV. 1875). Wyszło również i po niemiecku w Zeitschrift für Rechtswissenschaft.

5) Sejmy polskie za Olbrachta i Aleksandra. (Ateneum, 1876).

6) Historia prawa niemieckiego w zarysie. tom I. Kraków, 1876.

7) Kazania sejmowe Skargi. Kraków, 1876.

8) O nieznanym układzie prawa polskiego przez Jana Sierakowskiego. (Rozprawy Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej. t. VI. 1877).

9) Stanisław Zaborowski; studjum z literatury politycznej polskiej.

10) Dzieje Polski w zarysie:

Wyd. 1. Warszawa 1879.

Wyd. 2. w dwóch tomach 1880.

Wyd. 3. w » » 1887.

11) W imię prawdy dziejowej. Warszawa, 1879.

12) O podziale historii polskiej na okresy. Warszawa, 1880.

13) Geneza społeczeństwa polskiego. (Rozpr. Wydz. hist. filozof. Akad. Um. t. XIV. 1881).

14) Jan Ostroróg, studjum z literatury politycznej XV. stulecia. (Pamiętnik Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej. t. V. 1885).

15) Stanowisko polityczne Jana Kochanowskiego (Przegląd polski 1885).

16) Prawo propinacyi w dawnej Polsce. (Odbitka z tomu XXIII. rozpraw Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej.) 1888.

17) Karta z dziejów ludu wiejskiego w Polsce (odbitka z Rocznika Akademii Umiej. w Krakowie 1892, i Przegląd polski 1892).

18) Jan Długosz, jego życie i stanowisko w piśmiennictwie, (wspólnie z prof. St. Smolką) Kraków, 1894.

II. Wydawnictwa źródeł historyczno-prawniczych.

Starodawnych prawa polskiego pomników tom III. Statut Taszyckiego. Kraków, 1874.

Tom V. Pomniki literatury politycznej XV. wieku. Kraków, 1879.

Tom VI. Wyroki sądów królewskich z czasów Zygmunta I. Kraków, 1881.

Tom VII. Akta wyprawy z r. 1497. i 1498. Kraków, 1882.

Oprócz tego wiele recenzyj i artykułów literackich i politycznych w rozmaitych pismach peryodycznych. Wymieniamy niektóre:

Stańczyk, odczyt publiczny. Kraków, 1883.

W sprawie naszych gimnazyów (Przegląd polski 1883).

W obronie talentu (tamże 1884).

Nowa doktryna (tamże 1885).

Jeszcze o nowej doktrynie (tamże 1885).

Po Sejmie (tamże 1886).

Z uroczystego dnia (Przegl. polski 1887).

Po Sejmie (Przegląd polski 1887).

Po Sejmie (Przegląd polski 1888).

Z chwili rozstroju (tamże 1889. i odbitka).

W Radzie Państwa bywał prof. Bobrzyński członkiem komisji parlamentarnej, kierującej postępowaniem większości Izby, członkiem komisji budżetowej, szkolnej i wielu innych, referentem wielu przedłożeń i często desygnowanym mowcą w imieniu Koła polskiego. W Sejmie jest dziś naturalnym rzecznikiem potrzeb i dążeń krajowego szkolnictwa i Rady szkolnej krajowej, bywał referentem generalnym budżetu krajowego i różnych ustaw (szkolnych, o prawie rybołówstwa i t. d.) Zbyt jest zresztą znaną i wybitną osobistością polityczną, byśmy mieli zapuszczać się zanadto w podobne szczegóły, tem bardziej, że nie tylko z nich składa się całość.

Dr. O c h e n k o w s k i ogłaszał także w pismach: Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft, Jahrbücher für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft, Deutsche Litteraturzeitung recenzje dzieł różnych autorów i zbiorowych wydawnictw. (Rowland Hamilton, H. Poor, Stanley Jevons, Mataja, Matlekovits, Beer, Schanz, Poschinger, Elster, Janschul, Nordhoff, Wasserrab, Brants, Hampke, Lotz, Hertzka, Barthold i wielu innych).

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

Stan dzisiejszy Wydziału filozoficznego.

Z początkiem omawianego tu dwudziestopięciolecia liczył Wydział filozoficzny 12. zwyczajnych profesorów, dziś liczy ich 16. Nadzwyczajnego profesora nie było podówczas żadnego; dziś jest ich 7. Docentów prywatnych reprezentował wtedy jeden jedyny Dr. X. Liske, dziś mamy ich 12; zato niema suplentów, których wtedy było dwóch.

Już samo to zestawienie świadczy o potężnym rozwoju Wydziału filozoficznego.

Nowymi jego nabytkami są od r. 1869: osobna katedra fizyki matematycznej, katedry geografii, historii polskiej, historii powszechnej z językiem wykładowym ruskim, porównawczej filologii języków słowiańskich, historii sztuki; nadzwyczajne (obok zwyczajnych) katedry historii austriackiej i chemii ogólnej, nadzwyczajna katedra farmakognozyi: wreszcie, nieobsadzona dotąd, druga systemizowana katedra filozofii. O katedrę astronomii starano się w r. 1877. (sprawozd. Wydz. filoz. z 18. czerwca 1877, l. 360. sprawozd. Senatu z 17. lipca 1877. l. 433), ale bezskutecznie.

Wykłady odbywają się w języku polskim. Wyjątek stanowią wykłady języka i literatury niemieckiej, odbywające się po niemiecku, tudzież wykłady języka i literatury ruskiej, dla których zastrzeżony został język wykładowy ruski; taksamo jak dla rozpocząć się mających od zimowego półrocza 1894/5. wykładów prof. Grusze wskiego o historii powszechnej ze szczególnem uwzględnieniem Wschodu Europy. Słuchaczy liczył Wydział filozoficzny w minionem półroczu zimowem 1893/4. razem 186.; z tego zwyczajnych 113., nadzwyczajnych 73. Innych cyfr nie podajemy, gdyż będą zestawione osobno.

Pod względem obsadzenia katedr i stanu zakładów naukowych przedstawia się dziś Wydział filozoficzny w sposób następujący:

I. Profesorowie:

1. **X. Dr. Emilian Ogonowski**, urodzony w Galicyi, we wsi Hrehorowie, powiatu rohatyńskiego, d. 8. sierpnia 1833 r., odbył studia uniwersyteckie we Lwowie na Wydziale teologicznym i filozoficznym. We wrześniu 1858. r. otrzymał święcenia kapłańskie, a w 1860. r. złożył egzamin na katechetę gimnazyalnego. W r. 1863. złożył we Lwowie egzamina z klasycznej filologii na niższe, a z ruskiego języka na całe gimnazjum; w listopadzie zaś 1867 r. zdał egzamina z klasycznej filologii i z języka polskiego na wyższe gimnazjum. D. 19. października 1865 r. otrzymał stopień doktora filozofii w Uniwersytecie lwowskim, 3. grudnia 1863. r. został mianowany rzeczywistym nauczycielem dla klasycznej filologii przy lwowskim gimnazjum akademickim, w r. 1868. otrzymał tytuł profesora. Dnia 5. czerwca 1867. r. otrzymał on suplenturę katedry dla języka i literatury ruskiej w Uniwersytecie lwowskim a 17. stycznia 1868 r. mianowano go egzaminatorem kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych. Na podstawie pracy habilitacyjnej *Ueber die Praepositionen im Alt-slovenischen und Ruthenischen*, został mianowany 29. listopada 1870. r. zwyczajnym profesorem języka i literatury ruskiej, a 18. lutego 1874. r. egzaminatorem kandydatów na nauczycieli szkół realnych. Dnia 14. listopada 1881. r. Akademia Umiejętności w Krakowie wybrała go swoim członkiem korespondentem na wydziale filologicznym. Od roku 1877. jest on prezesem »Proświty», ruskiego towarzystwa dla szerzenia oświaty między ludem. Był dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII).

Ogłosił drukiem:

I. w języku ruskim:

1. Маркіян Шашкевич. Ёго житє і літературна діяльність. („Правда“. Львів, 1872).
2. Короткий погляд на історію язиків словянських, особливо-ж на історію язика руского. Слово інавгураційне, сказане в салі промоційній при отвореню наукового року 1871/72 в університеті Львівскім. („Правда“, 1872; стор. 220 — 236).
3. Критично-естетичний погляд на декотрі поезії Тараса Шевченка. I. До Основяненка. („Правда“. 1872; стр. 431—441). II. Послание. I живим, і мертвим, і ненарожденням землякам... („Правда“. 1873; стор. 24—38). III. Погляд на важййші думки Шевченкові (ibid., стор. 114—125). IV. Неофіти (ibid., стор. 166—172, 197—201, 227—232). V. Тополя (ibid., стор. 456—464). VI. Гайдамаки („Правда“. 1879, стор. 164—174, 219—229, 286—296, 351—357).
4. Погляд на Квітчину повість „Маруся“. („Зоря“. Львів, 1880).

5. „Правда русьская“. Збірник найдавнішх прав руских з XI. віка. Погляд літературно-історичний. („Газета школьна“. Львів, 1875. № 13).

6. Деякі замітки історично-літературні про рускі школи в XVI. і XVII. віці. (ibid., № 23).

7. Петро Могила. Їго житє і діяльність в справі просьвіти Руси. („Газета школьна“. 1877. № 5—6).

8. Мелетій Смотрицький. Їго житє і діяльність. (ibid. 20—21).

9. Слово о полку Ігоревім. Поетичний памятник рускої письменности XII. віку. Текет з перекладом і з поясненнями. Львів, 1876.

10. Короткий погляд на історію літератури рускої від Татарщани до кінця XVIII. столітя. („Зоря“. Львів, 1881. № 21—24).

11. Згадка за рускі учебники богословскі. („Сіонъ галицькій.“ Львів, 1882).

12. Історія літератури рускої. Львів, 1886—1894. Часть I., II., 1. 2. III., 1. 2. IV., 1. (Відбитки із „Зорі“).

13. Гальшка Острожека. Трагедія в 5 діях. Львів, 1887. (Відбитка із „Зорі“).

14. Кобзарь Тараса Шевченка — з житєписью і поясненнями. Частина I. і II. Львів, 1893.

15. Оповіданє про житє св. мучеників Бориса і Гліба. Львів, 1875.

16. Житє Тараса Шевченка. Читанка для селян і міщан. Львів, 1876.

17. Повістки для дітей. Львів, 1876.

18. Оповіданє про житє св. великомученика і лікаря Пантелеймона. Львів, 1882.

19. Маркіян Шашкевич. Про єго житє і письма. Читанка для селян і міщан. Львів, 1886.

20. Третья руска читанка для шкіл народних. Львів, 1863.

21. Д-ра Фердинанда Шульца Книжка для вправи в язиці латиньскім, призначена для низших класє гімназияльних — в перекладі рускім. Львів, 1872. — Друге виданє перероблене — 1883 р.

22. Д-ра Фердинанда Шульца Граматика латиньска. Приладив до науки в школах середних Омелян Огоновскій. Львів, 1874.

23. Хрестоматія староруска. Текет з поясненнями, додатком граматичним і словарцем. Львів, 1881.

24. Граматика руского язика для шкіл середних. Львів, 1889

II. w innych językach:

1) Linguae palaeoslovenicae specimina quaedam e monumentis ab A. Vostokov et Fr. Miklosich collectis. Leopoli, 1871.

2) O przyimkach w językach starosłowiańskim, ruskim i polskim. (Rozprawy Akademii umiejętności w Krakowie, wydział filologiczny). Tom V. 1877).

3) Einige Bemerkungen über die Sprache der altpolnischen Sophienbibel (Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1880. IV. Band, S. 243—272; 353—381).

4) Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache. Lemberg, 1880.

5) O ważniejszych właściwościach języka ruskiego. (Rozprawy Akademii Umiejętności w Krakowie wyd. filolog. Tom. X. 1883).

6) Kleinrussen. Ethnographische, geschichtliche und literar-historische Studie. (Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste von Ersch-Gruber. Leipzig, 1885. Zweite Section. XXXVII. Theil, S. 16—34).

7) Mickiewicz w literaturze rusko-ukraińskiej. (Pamiętnik Towarzystwa literackiego im. A. Mickiewicza. Lwów, 1887; str. 168—173).

2. Dr. Teofil Ciesielski, urodził się w Grabowie, w Wielkiem Księstwie Poznańskiem, 17. listopada 1846 r. Nauki elementarne pobierał w domu, do gimnazjum uczęszczał w Ostrowie, a po roku 1863. w Śremie, gdzie złożył egzamin dojrzałości. Na Uniwersytet uczęszczał w Berlinie i Wrocławiu, gdzie złożył egzamin doktorski *summa cum laude*. Był asystentem przy katedrze fizyki we Wrocławiu, a następnie kustoszem zbiorów botanicznych przy tamtejszym Uniwersytecie do sierpnia roku 1872, w którym to czasie został wezwany na profesora botaniki przy instytucie doświadczalnym botanicznym w Geisenheim, a równocześnie otrzymał powołanie na zwyczajnego profesora botaniki przy Uniwersytecie lwowskim. Od r. 1872. jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych. Był dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. Rozdz. XII.)

Ogłosił drukiem:

I. po polsku:

1) Powstawanie, rozwój i leczenie zgnilca (Bartnik postępowy 1875).

2) O wpływie siły ciężkości na wzrost roślin dwuliściennych (Pamiętnik II. Zjazdu polskich przyrodników i lekarzy 1875).

3) Wpływ środków antyseptycznych na rozwój niektórych bakteryi (Kosmos, 1876).

4) Najnowsze doświadczenia nad zgnilcem u pszczół. (Bartnik post. 1878).

5) W jaki sposób dokonuje się ruch obrzemek (Diatomeae). (Dziennik IV. Zjazdu polskich lekarzy i przyrodników, Poznań, 1884).

6) Rozwój bakteryi zgnilcowej (*Bacillus Preussii*) i jej kiełkowanie (tamże).

7) Fyofonograf, przyrząd własnego pomysłu, znaczący i sygnalizujący wzrost roślin (Dziennik V. Zjazdu polskich lekarzy i przyrodników, Lwów 1888).

8) Przyrząd własnego pomysłu z pięciu sztucznych komórek, wykazujący działanie siły ciężkości na dyfuzję (tamże).

9) Bartnictwo, czyli hodowla pszczół dla zysku, zawierające między innymi samodzielne nowe badania nad rozwojem pszczół i naukowe doświadczenia w sprawie zimowli pszczół. Lwów, 1888.

10) Miodosytnictwo, czyli nauka wyrabiania z miodu i owoców napoi, na podstawie własnych badań. Lwów, 1890. wydanie drugie pomnożone 1892.

11) W r. 1875. założył i wydaje dotąd własnym nakładem i staraniem czasopismo »Bartnik postępowy«, poświęcone pszczelnictwu, ogrodnictwu i t. d. Był także współredaktorem Miesięcznika galicyjskiego Towarzystwa ochrony zwierząt. W latach 1886—88. wydawał własnym nakładem »Ognisko domowe«, czasopismo ilustrowane, w którego redakcyi brał główny udział. Wydał także 5. roczników Kalendarza pszczelniczego-ogrodniczego, celem rozpowszechnienia znajomości pszczelnictwa i ogrodnictwa między ludem.

12) Napisał kilka mniejszych prac pod rodowym pseudonimem, z których jedna została nagrodzona na konkursie rozpisany przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Oprócz wspomnianych pod 7) i 8) przyrządów naukowych skonstruował Dr. C. a) przyrząd służący do przeciwważenia siłą upędową siły ciężkości, opisany w pracy doktorskiej, i b) przyrząd wykazujący wpływ ciężkości na wzrost tkanek roślinnych, wystawiony na V. Zjeździe lekarzy i przyrodników polskich we Lwowie.

II. po niemiecku:

1) Untersuchungen über die Abwärtskrümmung der Wurzel (Beiträge zur Biologie der Pflanzen, I. Bd. II. Heft 1872).

2) Über die Einwirkung der Schwerkraft im positiven und negativen Sinne auf Pflanzentheile (Botanische Zeitung Leipzig 1875).

3) Über Aufwärtskrümmung der Stengel (Berichte der Versammlung der Naturforscher und Aerzte, Breslau, 1874).

4) Einwirkung der Schwerkraft auf Diffusion (tamże),

Za czasów pobytu w Wrocławiu należał Dr. C. do Towarzystwa przemysłowców polskich, gdzie miewał stałe wykłady, i jest członkiem honorowym tegoż Towarzystwa; założył i prowadził bezpłatnie szkołę dla nauki języka polskiego dla dzieci przemysłowców tamże. We Lwowie zorganizował Towarzystwo pszczelniczego-ogrodniczego w ro-

ku 1875. którego był przewodniczącym aż do r. 1891. a odtąd jest zastępcą przewodniczącego; zorganizował Towarzystwo właścicieli realności miasta Lwowa, którego był przez lat cztery prezesem; należał wreszcie do założycieli Towarzystwa przyrodników polskich im. Kopernika. Był przez dłuższy czas członkiem komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, i członkiem głównego Zarządu Towarzystwa pedagogicznego. Od r. 1878. jest członkiem Rady miasta Lwowa — z przerwą dwóch kadencyj. W czerwcu 1894. wybrany został przez tęż Radę członkiem Rady Szkolnej krajowej.

3. Dr. Izydor Szaraniewicz urodził się w Kozarze, w Galicyi, 16. lutego 1829. Ukończył sześcioklasowe gimnazjum w Brzeżanach, dwuletnie studia filozoficzne we Lwowie, następnie studia teologiczne, a to pierwszy rok na Uniwersytecie wiedeńskim, dalsze trzy lata na Uniwersytecie lwowskim. Następnie uczęszczał na tymże Uniwersytecie na fakultet filozoficzny, i w r. 1864. uzyskał tu stopień doktora filozofii.

W r. 1855. ukwalifikowany został do nauczania geografii i historii w językach ruskim i niemieckim na całe gimnazjum. Od 1855. do grudnia 1856. pełnił służbę suplenta przy gimnazyjach w Przemyślu i we Lwowie. W grudniu 1856. mianowany nauczycielem gimnazjalnym przy gimnazjum akademickim we Lwowie, pozostał przy niem aż do nominacyi profesorem Uniwersytetu.

W r. 1871. habilitował się na Uniwersytecie lwowskim jako docent prywatny historii krajowej Galicyi i Lodomeryi na podstawie pracy »Kritische Blicke in die Geschichte der Karpathenvölker in Alterthume und im Mittelalter. Lemberg 1871.« oraz został zamianowany zastępcą profesora historii austriackiej. Najw. postan. z 27. czerwca 1873. mianowany zwyczajnym profesorem historii austriackiej w tymże Uniwersytecie.

Był dziekanem Wydziału filozoficznego (j n. rozdz. XII), jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych; czynnym członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie od r. 1873, konserwatorem c. k. komisji centralnej w Wiedniu dla utrzymania zabytków historycznych i artystycznych, honorowym doktorem ces. rosyjskiego Uniwersytetu Św. Włodzimierza w Kijowie, członkiem Rady miasta Lwowa.

Będąc od r. 1882. corocznie wybieranym na Seniora Instytutu Staupigianańskiego założył w r. 1889. przy tym instytucie archeologiczne Muzeum, bogate w zabytki zwłaszcza ruskiej sztuki cerkiewnej. Brał udział z tego tytułu w gr. kat. synodzie prowincjonalnym, który się odbył we Lwowie r. 1891, w r. 1889 odznaczony został honorowym krzyżem papieskim »*pro ecclesia et pontifice*«.

Ogłosił drukiem :

1) Starodawny Halicz (Стародавний Галичъ). Lwów 1860. (p o r u s k u).

2) Starodawny Lwów od r. 1250—1350 (Стародавний Львовъ). Lwów 1860. z dwiema mapkami (p o r u s k u).

3) Historia Halicko-Włodzimirskiej Rusi (Исторія Галицко-Володимирскої Руси) Lwów 1863. str. VI. 462. (p o r u s k u).

4) Sprawy kościelne na Rusi za Kazimierza W. (Biblioteka Ossolińskich r. 1863. p o p o l s k u).

5) O dawnych pasażach przez Karpaty a przez San i Wisłę (О старинныхъ путехъ черезъ Карпаты а черезъ Санъ и Вислу). Lwów 1869. z mapą litografowaną (p o r u s k u).

6) Rys wewnętrznych stosunków Galicyi wschodniej w drugiej połowie XV. wieku. Lwów 1869. (p o p o l s k u).

7) Rządy Władysława Opolskiego na Rusi (Biblioteka Ossolińskich r. 1864. p o p o l s k u).

8) Słowiańskie początki u stoków Karpat; p o r u s k u i to samo p o p o l s k u. Lwów 1870.

9) Kritische Blicke in die Geschichte der Karpathenvölker im Alterthume und im Mittelalter. Lwów 1871. Str. 141. z mapą litografowaną.

10) Die Hypatios-Chronik als Quellen-Beitrag zur Oesterreichischen Geschichte. 1872. str. 150. XVII.

11) O źródłach służących do głębszego poznania kraju ojczystego Lwów, 1870. (p o p o l s k u).

12) Rzut oka na beneficya kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej Polskiej pod względem historyi, a przedewszystkiem o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicyi do ziemi w tym okresie. Lwów 1875. str. 64. (p o p o l s k u).

13) Krótki opis geograficzno-topograficzny Austriacko-węgierskiej Monarchii z szczególnem uwzględnieniem Królestw Galicyi i Lodomeryi i W. Księstwa krakowskiego. Trzy wydania. Lwów, I-sze z r. 1875., drugie z r. 1878., trzecie z r. 1886-go (p o p o l s k u). Są to podręczniki dla szkół średnich.

14) Patryarchat wschodni w obec kościoła ruskiego i Rzeczypospolitej polskiej z źródeł współczesnych. Kraków. 1879. str. 170. (Odbitka z Rozpraw Akademii Umiejętności T. VIII. i X).

15) O latopisach i kronikach ruskich i rusko-litewskich XV. i XVI. wieku a zwłaszcza o latopisie »welikoho kniazstwa litowskoho i żomojtskoho«, (Odbitka rozpraw wydz. hist. filoz. Akad. Umiejętności w Krakowie T. XV. str. 1—65. Kraków 1882. p o p o l s k u).

16) Halszka księżniczka Ostrogska, powieść historyczna (Галшка княгиня Острожская, историч. оповѣданье) Lwów, 1880. str. 198. (p o r u s k u).

17) Trzy opisy historyczne staroksiążęcego grodu Halicza w r. 1860 1880 i 1882. z czterema tablicami rysunków budowli i mapką okolicy Halicza, str. XXXII. i 232. (p o p o l s k u).

18) O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w r. 1884 i 1885. Lwów, 1886. str. 90. z litografowaną ryciną (p o p o l s k u).

19) Wskazówki w piśmiennych źródłach a zwłaszcza dokumentach i aktach do poszukiwań archeologicznych. I. część Halicz, II. część Lwów. Odczyt na wystawie archeologicznej rusko-polskiej r. 1885. we Lwowie. (Указанія въ писаныхъ источникахъ особенно въ документахъ и въ актахъ до археологическихъ изслѣдованій, I. часть: Галичь, - II. часть: Львовъ). Lwów 1885. (p o r u s k u)

20) Rozbiór rękopiśmiennej księgi Karmelitanek bosych we Lwowie. Nadbitka z Przewodnika naukowego. Lwów 1885. str. 401—411, 495—509; 591—604. p o p o l s k u.

21) Pomniki halicko-ruskiej przeszłości, część I. z dołączeniem spisu wykopanych przedmiotów w okolicach Dniestru i dolnego Dniepru, przysłanych przez Profesora Włodzimierza Antonowicza z Kijowa na archeolog. wystawę we Lwowie. (Памятники галицко-русской старины въ изображеныхъ Ч. I. съ прибавленіемъ списка выкопанныхъ изъ окрестности Днѣстра и дольного Днѣпра наданныхъ черезъ проф. Владимира Антоновича на краевую археологическую выставку въ Львовъ). Lwów 1885. z dwiema chromolitografowanymi tablicami (p o r u s k u).

22) Wiadomość o rezultacie rozkopów w okolicy Halicza przedsięwziętych w latach 1886 i 1887. Lwów 1888. (p o r u s k u).

23) Die Franciskaner-Kirche in Halicz (Mittheilungen der k. k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale Bd. XIV. J. 1888. Wien, Seite: 91—100 mit 6 Text-Illustrationen). Wiedeń 1888.

24) Prähistorische und früh-mittelalterliche Erdbauten in Galizien (Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und histor. Denkmale Bd. XVI. 1870).

25) Sprawozdanie z archeologiczno-bibliograficznej wystawy w Stauropijskim Instytucie, otwartej dnia 28. września (10. października) 1888. zamkniętej 16. (28) lutego 1889., wraz z opisem fotograficznych zdjęć przedmiotów tejże wystawy (Отчетъ археологическо-библиографической

виставки въ Ставропигійскомъ Институтѣ открытой 28 Септебрѣ (10 Октобрѣ) 1888 а закрытой 16 (18) Фебруарѣ 1889) Lwów 1889. Do tego 60 tablic z fotografiami. (p o r u s k u).

26) Monografia o Staupigijjskiej Cerkwi uśpienia Przenajśw. Bogarodzicy we Lwowie (Ставропигійская церковь усенія Пресвятой Богородицы въ Львовѣ. Юбилейное изданіе въ память 300-лѣтнего основанія Львовскаго Ставропигійскаго братства Т. I. Львовъ 1888). Przedmowa do tego wydania i monografia cerkwi Wołoskiej czyli uśpienia Bogarodzicy, J. Szaraniewicza I—XX., 1—20 we wielkiem folio, i do tego dyplomatarjusz, plany i ryciny. (Dyplomatarjusz redakcyi P. Skobielskiego, Regesta do dyplomatarjusza przez Izzydora Szaraniewicza, w końcu plany i ryciny tej cerkwi przez znawców i artystów wykonane). (p o r u s k u).

27) Okruchy z nagrobnych płyt w Staupigijjskiej cerkwi uśpienia Przenaj. Bogarodzicy we Lwowie (Окрухи изъ нагробныхъ плитъ въ Ставропигійской церкви усенія Пресвят. Богородицы въ Львовѣ. Временные Ставропигійскаго Института на годъ 1890). Lwów, z trzema litografowanemi tablicami. (p o r u s k u).

28) Muzeum Instytutu Staupigijjskiego we Lwowie, z 4-ma w text włożonemi rycinami, str. 8. (Tekka konserwatorska na r. 1892. p o p o l s k u).

29) Mikołaj Krassowski senior Staupigijjskiego bractwa we Lwowie, z dołączeniem współczesnych zapisków w sesjonalnych księgach i rejestrach lwowskiego Staupigijjskiego bractwa (Николай Красовскій (Миколай Красувскій) отъ г. 1692—1697 старѣйшина Ставрпигійскаго братства въ Львовѣ съ прибавленіемъ современныхъ записокъ изъ сесинныхъ книгъ и реестровъ Львовскаго Ставропигійскаго Братства) Lwów 1894. (Ta monografia obejmująca 9 arkuszy druku jest obecnie na ukończeniu). Lwów, 1894. (p o r u s k u).

29) Pogląd na najnowsze podróże i zdobycze w dziedzinie geografii, ze stanowiska nauki i szkoły, (w czasopiśmie Szkoła rocznik II, 1869.) (p o p o l s k u).

Oprócz tych prac następane mowy okolicznościowe:

1) Słowo wygłoszone podczas jubileuszowego obchodu srebrnego wesela Najjaśniejszych Państwa urządzonego przez wszystkie ruskie towarzystwa w Narodnym Domu we Lwowie r. 1879. 12. (24) kwietnia (Слово выголошенное на открытіи торжественнаго обходу серебрянаго весѣля ихъ Величествъ устроенное всеми рускими товариствами въ Львовѣ 12 (24) Цвѣтня 1879). Lwów 1879. str. 13. (p o r u s k u).

2) Słowo wygłoszone 19. lutego 1893. w sali ruskiego Narodnego Domu z okazji jubileuszowego obchodu 50-letniego wyświęcenia na biskupa obecnego papieża Jego Świętobliwości Leona XIII. (Слово выглагошеное 19. Лютого 1893. въ сали народнаго дома въ Львовѣ при случаю юбилейнаго торжества 50-лѣтнихъ роковинъ епископства Его Святости папы Леона XIII.). Lwów 1893. 12. stron (p o r u s k u).

Wreszcie szereg rozpraw po różnych czasopismach i wydawnictwach.

4. Dr. Bronisław Radziszewski, urodzony w Warszawie dnia 6. listopada 1838, r., ukończył szkoły w Warszawie, a następnie Wydział fizyko-matematyczny w Moskwie, gdzie w r. 1861. otrzymał stopień kandydata nauk przyrodniczych. W październiku 1862. r. został mianowany nauczycielem nauk przyrodniczych w 3-ciem gimnazjum w Warszawie. Na posadzie tej zostawał do końca czerwca 1863. r. Następnie wskutek zmiany stosunków, wywołanej r. 1863., widział się zmuszonym opuścić kraj rodzinny, udając się do Belgii, gdzie ponownie wstąpił na Uniwersytet w Gandawie. W Uniwersytecie tym pracował w laboratorium chemicznem pod kierunkiem prof. Augusta Kékulé'go. W czerwcu 1867. otrzymał w gandawskim Uniwersytecie naprzód stopień naukowy kandydata nauk ścisłych, a w sierpniu tegoż roku 1867. stopień doktora nauk ścisłych (*docteur ès sciences*). W październiku 1867. otrzymał posadę asystenta przy katedrze chemii w Uniwersytecie lowańskim (*Louvain*) a w r. 1868. tamże posadę repetytora chemii (*répétiteur de chimie*). W r. 1870. przybył do Galicji, gdzie otrzymał miejsce zastępcy profesora chemii w b. Instytucie technicznym w Krakowie, pełniąc równocześnie obowiązki zastępcy profesora chemii w r. 1871/2 w tamtejszej szkole realnej. W czerwcu 1872. r. został mianowany nadzwyczajnym profesorem chemii ogólnej i farmaceutycznej w Uniwersytecie lwowskim, zaś dnia 6. czerwca 1874. r. zwyczajnym profesorem tychże przedmiotów i przełożonym instytutu chemicznego. W roku 1874. został wybrany członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie, a w r. 1878. czynnym członkiem tejże Akademii. Jest członkiem krajowej Rady górniczej, członkiem komisji naukowej przy Radzie szkolnej krajowej; od r. 1873. jest członkiem Rady miejskiej, w której od lat 10. jest przewodniczącym sekcji szkolnej i organizacyjnej.

W r. 1882/3. był Rektorem Uniwersytetu, w r. 1879/80. dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII). Jest członkiem honorowym Towarzystwa chemików czeskich w Pradze, i członkiem c. k. komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych we Lwo-

wie; docentem chemii w szkole gospodarstwa leśnego, jednym z założycieli Towarz. przyrodników polskich im. Kopernika, którego przez 4 lata był przewodniczącym, a bez przerwy jest członkiem wydziału, i od lat 17. redaktorem organu Towarzystwa »Kosmos«, który założył. Przez cztery pierwsze lata był przewodniczącym Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych, a jest stale członkiem jego wydziału; przez trzy lata był przewodniczącym lwowskiego oddziału Towarzystwa pedagogicznego.

Ogłosił drukiem:

1) Über einige Umwandlungen der Mandelsäure; wspólnie z K. Glaserem (Zeitschrift f. Chemie 1867).

2) Recherches sur les dérivés de l'acide phényl-acétique (Ière partie. Bulletin de l' Académie royale des sciences de Bruxelles, t. XXVI. II. partie ibid. t. XXVII.).

3) Badania teoretyczne i doświadczalne nad teorią podstawień (Rocznik Tow. nauk. w Krakowie 1869).

4) Kilka uwag nad równokształtnością i wielokształtnością połączeń chemicznych (tamże 1869).

5) O nowej chlorotonidinie (Ibd. 1870).

6) Ocena chemicznej teorii wirowania niedziałek (Ibd. 1870).

7) Über das Wachs im Getreidestroh (Berichte der deut. chem. Gesell. 1869).

8) Zur Geschichte der Phenylelessigsäure (Ibd. 1870).

9) Über die Nitroderivate der Phenylelessigsäure (Ibd. 1870).

10) Über eine neue Bildungsweise des Stilbens (Ibd. 1873).

11) Über die chemische Natur des Dysoxybenzoin und verwandte Körper (Ibd. 1873).

12) Über die Einwirkung des Broms auf siedendes Aethylbenzol (Ibd. 1873.).

13) Über die relative Stellung der Seitenketten in Zinke's Kohlenwasserstoffe (Ibd. 1873.).

14) Einige Bemerkungen über die Struktur aromatischer Körper (Ibd. 1873.).

15) Sur le phényl-Allyle (Comptes - Rendus de l'Academie des Sciences de Paris 1874.).

16) Über die Constitution des Phenylbromaethyls und der von ihm abgeleiteten Kohlenwasserstoffe (Berichte der deut. chem. Gesell. 1874.)

17) O działaniu siarki na sole borowe kwasów aromatycznych, wspólnie z A. Sokołowskim (Sprawozdania Akademii Umiejętności w Krakowie 1874.).

18) Über Desoxybenzoin (Berichte der deut. Gesell. 1875.).

19) Über die Einwirkung von Schwefel auf Dibenzyl (Ibd. 1875.).

20) Über Phenylbutyle und das normale Phenylbutylen (Ibd. 1876).

21) Über normalen Phenyl-aethylalcohol (Ibd. 1876).

22) Untersuchungen über Hydrobenzamid, Amarin und Lophin (Ibd. 1877.).

23) Sur la phosphorescence des corps organiques (Comptes Rendus 1877.).

24) Réponse à M. Chevreuil concernant la phosphorescence des corps organiques (Ibd. 1877.).

25) Ueber einige phosphorescirende organische Körper (Berichte 1877.).

26) Rozbiór chemiczny źródeł Karola i Amelii oraz gazów wydobywających się z Bełkotki w Iwoniczu. (Oddzielna broszura. Kraków, 1878.).

27) Chemiczna teoria powstawania nafty (Przegląd lekarski 1877. i Czasopismo Tow. apt. 1878.).

28) Rozbiór chemiczny źródła Wanda w Szczawnicy (Spraw. komisji fizyograficznej t. X. 1878.).

29) Sposób otrzymywania kwasu migdałowego oraz fenilglicydu (Kosmos 1877.).

30) Ocena chemii dla wyższych szkół gimnazjalnych (Kosmos V. 1878.).

31) Rozbiór chemiczny źródeł lekarskich w Rymanowie, (odd. broszura. Lwów, 1880.).

32) Badania nad fosforescencją ciał organicznych i ustrojowych (Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie 1879). Über Phosphorescenz der organischen und organisierten Körper (Liebig's Annalen t. 213). toż samo mniej więcej.

33) Rozbiór chemiczny 5 źródeł lekarskich w Wysowej, Lwów. 1881.

34) Rozbiór chemiczny źródła siarczanego w Lubieniu, Lwów, 1882.

35) Zur Theorie der Phosphorescenzerscheinungen (Berichte 1883).

36) O fizyologicznem gorenieniu (Kosmos 1880).

37) Rozbiór chemiczny źródeł lekarskich w Morszynie. 1882.

- 38) Rozbiór chemiczny zdrojów lekarskich w Truskawcu 1883.
- 39) Ocena prac Normanda Lockyera nad rozkładalnością pierwiastków (Kosmos IV.).
- 40) O obecnym stanie naszych pojęć o odmianach tlenu (Kosmos t. VII.).
- 41) Rozbiór chemiczny źródła lekarskiego w Głębokiem. 1883.
- 42) Rozbiór chemiczny źródła lekarskiego w Konopkówe 1883.
- 43) Über die Constitution des Lophins und verwandter Körper (Berichte 1882.).
- 44) Über Glyoxalin und seine Homologe (Ibd. 1882).
- 45) O ozonie i jego wpływie na zdrowotność (Kosmos 1884. t. IX.)
- 46) O rdzewieniu żelaza (Kosmos X. 1885.).
- 47) Über die Synthese der Oxalinbasen (Berichte 1883.).
- 48) Über einige neue Glyoxaline (Ibd. 1883.).
- 49) Über die Oxydation mittelst Wasserstoffsperoxyd (Ibd. 1884.).
- 50) O charakterystyce reakcyi chemicznych w roślinach i zwierzętach (Kosmos t. XI.).
- 51) (wspólnie z J. Schrammem). Über die künstliche Bildung eines Terpens (Berichte 1884.).
- 52) (wspólnie z L. Szulem) Über das Glyoxalisoamylin und dessen Derivate.
- 53) (wspólnie z P. Wispekiem) Über einige Derivate der drei isomeren Xylole. (Ibd. 1884.).
- 54) Über einige Derivate der drei isomeren Xylole. (Ibd. 1885.).
- 55) (wspólnie z P. Wispekiem) O rozpuszczalności siarki w dwumetyloanilinie (Kosmos IV.).
- 56) (wspólnie z A. Sokołowskim) Über die Einwirkung von Schwefel auf benzoessäures Barium (Berichte der deut. chem. Gesellschaft 1884).
- 57) Sposób rozpoznawania falsyfikatu rosyjskiego od surowej ropy bakuńskiej (memoryał przedłożony komisji parlamentarnej w Wiedniu).
- 58) W sprawie zboża galicyjskiego zanieczyszczonego sporyszem. List otwarty do pisma J. Męcińskiego drukowany w Czasie.
- 59) Redakcyja czasopisma Towarzystwa aptekarskiego w latach 1876, 1877 i 1878 (3 roczniki), w nich liczne sprawozdania i oceny naukowe.
- 60) Redakcyja czasopisma Kosmos od chwili założenia aż do dziś (z wyjątkiem lat dwóch). Razem tomów 16., w których są pomieszczone liczne sprawozdania, streszczenia i oceny bieżącej literatury chemicznej. Obecnie rozpoczęty druk tomu XIX. (t. j. siedemnastego pod redakcyą Radziszewskiego).

Zasiadając w Sejmie jako Rektor Uniwersytetu był referentem w sprawie ustanowienia kursów górniczo-hutniczych przy zakładach

technicznych w kraju, i na jego wniosek uchwalono wezwać c. k. Rząd do utworzenia przy Akademii techniczno-przemysłowej w Krakowie oddziału górniczego, mającego za główne zadanie kształcenie kierowników dla kopalń naftowych i t. d.

5. Dr. Roman Pilat, urodz. we Lwowie w lipcu 1846. po ukończeniu szkół gimnazjalnych odbywał studia uniwersyteckie w Uniwersytecie lwowskim, a to najpierw (przez dwa lata) prawnicze, a następnie filozoficzne, głównie pod kierunkiem prof. Małeckiego i Zeissberga. Uzyskawszy stopień doktora filozofii habilitował się na tymże Uniwersytecie z historii literatury polskiej, i od zimowego półrocza 1871/2 wykładał wymieniony przedmiot w charakterze docenta prywatnego. Po ustąpieniu Prof. Małeckiego z katedry historii literatury i języka polskiego objął tę katedrę r. 1874. zrazu jako zastępca profesora; Najw. post. z 2. lutego 1876. został mianowany nadzwyczajnym, a Najw. post. z 21. października 1879. zwyczajnym profesorem tych przedmiotów.

W r. 1891. był Rektorem Uniwersytetu; prócz tego dwukrotnie dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII.). Jest członkiem i od r. 1893. zastępcą dyrektora c. k. komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych. Od r. 1881. jest członkiem - korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie; od r. 1886. stoi jako prezes na czele Towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza, którego celem jest naukowe badanie dzieł i życia najznakomitszego poety polskiego. W tym charakterze zajmuje się od r. 1887. redakcją czasopisma »Pamiętnik Towarzystwa literackiego im. Adama Mickiewicza«, którego pięć obszernych roczników zawierających rozprawy naukowe, materiały i recenzje dzieł, wyszło pod jego kierownictwem; — również kieruje krytycznem i naukowem wydaniem wszystkich dzieł A. Mickiewicza, które wychodzi staraniem wymienionego Towarzystwa we Lwowie. (Dzieła Adama Mickiewicza staraniem Tow. liter. im. A. Mickiewicza we Lwowie, tom III. str. 284.). We wspomnianym Pamiętniku umieszczał drobniejsze artykuły i wiele recenzji; podobnież w Przeglądzie krytycznym, Przewodniku naukowym i literackim.

Prócz tego ogłosił drukiem :

1) O literaturze politycznej Sejmu czteroletniego (1788—1792.), Kraków 1872. w 8-ce str. 211.

2) Pieśń Bogarodzica (w Pamiętniku Akademii Umiej. t. IX. Wydz. filozof. w Krakowie 1879.—także w osobnem odbiciu w 4-ce str. 114.).

3) Ueber das polnische participium praet. act. auf :szy (Archiv für slavische Philologie Berlin, 1879. III. str. 67.).

4) Początek publicystyki literackiej w Polsce, Lwów, 1882. w 8-ce str. 75.

5) Jak wydawać należy pisarzy polskich XVI. i XVII. w Kraków, 1884.

6) Wiersz A. Mickiewicza do J. Lelewela (w Pamiętniku Towarzystwa lit. im. A. Mickiewicza Lwów, 1887. I. str. 79.).

7) Geneza Farysa (tamże 1888. II. str. 125.).

8) Głosy publicystyki emigracyjnej o wykładach Mickiewicza w Collège de France (tamże 1889. III. str. 67.).

9) Opis »matecznika« w Panu Tadeuszu w trzech redakcyach (tamże 1890. IV. str. 154.).

10) Nieznana rozprawa Mickiewicza o Karpińskim (tamże 1890. IX. str. 173.).

11) Nieznana recenzja Mickiewicza (tamże 1890. IX. str. 196.).

12) Autografy pierwszych trzech ksiąg Pana Tadeusza (tamże 1891. X. str. 75. — także w osobnem odbiciu Lwów, 1891. w 8-ce str. 68.).

6. Dr. Ludwik Ćwikliński, urodził się w Gnieźnie, w W. X. Poznańskiem d. 17. lipca 1853. r., uzyskał świadectwo dojrzałości w gimnazjum gnieźnieńskiem w marcu 1870. r., słuchał przez dwa półrocza, letnie r. 1870. i zimowe 1870/71. w wrocławskim, przez następnych sześć w berlińskim Uniwersytecie filologii starożytnej i nowożytnej historii, geografii, filozofii, tudzież niektórych wykładów prawniczych, otrzymał przy końcu r. 1873. w Uniwersytecie berlińskim stopień doktora filozofii i magistra nauk wyzwolonych, złożył w ciągu r. 1874. w Berlinie egzamin na nauczyciela wyższego i uzyskał świadectwo pierwszego stopnia z prawem nauczania filologii łacińskiej i greckiej, tudzież historii i geografii w całym gimnazjum, języków niemieckiego i francuskiego w średnich klasach gimnazyów i szkół realnych; w tymże r. 1874. został mianowany członkiem pedagogicznego seminarium dla szkół uczonych w Berlinie, pozostającego pod kierownictwem Bonitza, następnie Kiesslinga, w r. 1875. był przez kilka miesięcy czynnym w jednej ze szkół przemysłowych w Berlinie jako nauczyciel historii i geografii oraz języków nowożytnych, w zimie r. 1875/6. przebywał w Tyrolu i w północnych Włoszech, na wiosnę r. 1876. pracował przez kilka miesięcy z polecenia berlińskiej Akademii Umiejętności w bibliotekach w Rzymie i odbywał tamże studia archeologiczne. W maju r. 1876. mianowany został nadzwyczajnym profesorem filologii klasycznej w Uniwersytecie lwowskim, niebawem także dyrektorem seminarium filologicznego i członkiem c. k. komisji egzaminacyjnej dla kandydatów zawodu nauczycielskiego w gimnazyach. Przez rok jeden, 1878/9., zastępował także profesora języka i literatury niemieckiej w Uniwersytecie lwowskim, a od r.

1878/9. do r. 1884. spełniał równocześnie obowiązki egzaminatora tego przedmiotu w komisjach egzaminacyjnych dla szkół gimnazjalnych i dla szkół realnych. W listopadzie r. 1879. mianowany został zwyczajnym profesorem filologii klasycznej. Zainicyował i wspólnie ze ś. p. prof. Węclewskim wyjednał utworzenie proseminaryum dla filologii klasycznej; postarał się o założenie biblioteki seminaryum filologicznego, tudzież o założenie zbioru archeologicznego i jest przełożonym biblioteki seminaryjnej i zbioru rzeczonoego; w roku szkolnym 1887/8. po śmierci ś. p. prof. Węclewskiego sam jeden spełniał obowiązki profesora filologii łacińskiej i greckiej. Po zreorganizowaniu komisji egzaminacyjnej i utworzeniu jednej komisji dla szkół gimnazjalnych i realnych w r. 1884. został jej członkiem, w r. 1889. zastępcą dyrektora tejże komisji, a przy końcu r. 1892. jej dyrektorem, tudzież dyrektorem c. k. komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli stenografii. Na wiosnę r. 1879. odbył podróż naukową do Grecyi, na wiosnę r. 1882. kilkumiesięczną podróż do środkowych i południowych Włoch tudzież do Sycylii. W latach szkolnych 1883/4. i 1890/1. był dziekanem Wydziału filozoficznego, w bieżącym roku szkolnym jest Rektorem Uniwersytetu (j. n. rozdz. XII).

W r. 1879. mianowany został konserwatorem c. k. komisji centralnej w Wiedniu dla utrzymania zabytków historycznych i artystycznych dla sekcji I. (przedhistorycznej) w Galicyi wschodniej, a z chwilą zwiększenia liczby konserwatorów w Galicyi otrzymał jeden z okręgów Galicyi wschodniej dla sekcji I. (przedhistorycznej). Był jednym z organizatorów zjazdu i wystawy archeologów polskich i ruskich we Lwowie w r. 1885., zainicyował myśl utworzenia kół konserwatorskich w Galicyi.

Był przez kilka lat członkiem wydziału Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych i redakcyjnego komitetu czasopisma »Muzeum«, i jest od r. 1891. członkiem wydziału Towarzystwa historycznego. Zainicyował w r. 1892. utworzenie »Towarzystwa filologicznego«; na pierwszym walnem zebraniu tego Towarzystwa w styczniu r. 1893. został wybrany prezesem tego Towarzystwa i jest nim również obecnie. Zainicyował wydawanie czasopisma filologicznego »Eos« i wydał swem staraniem pierwszy rocznik w r. b. (por. Nr. 28. wykazu prac).

Brał udział w różnych ankietach, zwoływanych przez Radę szkolną krajową w sprawach szkolnictwa średniego i jest członkiem komisji naukowej przy tejże Radzie; oprócz sprawą nauki filologii starożytnej zajmował się osobliwie sprawą nauki języka niemieckiego w galicyjskich szkołach średnich.

W r. 1892. mianowany został członkiem-korespondentem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu; w r. 1893. został wybrany członkiem-korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie.

W sesji sejmowej r. 1894. zasiadał jako Rektor i był referentem komisji szkolnej w kilku sprawach, jakoto w sprawie szkół średnich, w sprawie statutu organizacyjnego c. k. Szkoły Politechnicznej, w sprawie nadzoru nad szkołami ludowymi i i.

Wybrany wiceprezesem sekcji szkolnej wystawowej, kieruje nią niemal wyłącznie; urządził również oddział środków naukowych archeologicznych w wystawie Rady szkolnej krajowej.

Dzieła, rozprawy i artykuły drukiem ogłoszone:

1) *Quaestiones de tempore, quo Thucydides priorem historiae suae partem composuerit.* Berlin, (Gniezno), 1873.

2) *Über die Entstehungsweise des zweiten Theiles der Thucydeischen Geschichte* — w czasopiśmie filologicznem »Hermes«, tom XII, Berlin 1877.

3) *Uniwersytet a nauka.* Mowa wygłoszona w Uniw. lwows. d. 1. paźdz. 1877. r. Lwów, 1878.

4) *Beiträge zur Kritik und Erklärung des Thucydides* — w czasopiśmie »Zeitschrift für die oesterr. Gymnasien«, rocznik z r. 1878.

5) *Chronica Polonorum.* Kronika Polska — wydanie krytyczne z obszerną przedmową, Lwów, 1878. (os. odb. z »Mon. Pol. histor.«, III, 578—656).

6) *Über die Entstehung des Herodotischen Geschichtswerkes* — jako recenzja dzieła Bauera »Die Entstehung des Herodot. Geschichtswerkes«, — w czasop. »Zeitschr. f. oest. Gymn.«, 1878.

7) *Über Xenophons $\lambda\alpha\kappa\epsilon\delta\alpha\iota\mu\omicron\nu\acute{\iota}\omega\nu$ πολιτεία* — jako recenzja pracy Neumanna »De Xenophontis libro qui $\lambda\alpha\kappa.$ πολιτ. inscribitur«, w czasop. »Zeitschr. f. oest. Gymn.«, 1878.

8) *Homer, Schliemann i Mykeny* — w »Przeglądzie Polskim« z lat 1879. i 1880.

9) *Homer i Homerycy.* Rzecz o studyach i przekładach Homera, szczególnie w Polsce. Lwów, 1881.

10) *Liryk rzymski (Catullus)* — trzynaście artykułów w »Gazecie Lwowskiej« z r. 1883.

11) *Szujski jako tłumacz* — cztery artykuły w »Gazecie Lwowskiej« z r. 1883.

12) *O sposobie wydawania poetów polsko-łacińskich* — w »Pamiętniku Zjazdu liter. im. Jana Kochanowskiego w Krakowie« z r. 1884.

13) *De vita et miraculis Sancti Iacchonis* — wydanie krytyczne z obszerną przedmową. Lwów, 1884. (os. odb. z »Mon. Pol. histor.« IV, 818—903). Przedmowa w nieco zmienionej formie wyszła jako rozprawa p. t. »Stanisław z Krakowa« w 2. zeszytach »Przewodnika naukowego i literackiego« z r. 1884.

14) Zjazd literacki imienia Jana Kochanowskiego — w »Przegl. Polsk.« r. 1884, mies. sierpień.

15) O Tirynsie — w »Przewodniku nauk. i literack.« w 2. zeszytach z r. 1886.

16) Ryszard Bentley — w »Przewodniku nauk. i literack.« w 2. zeszyt. z r. 1887.

17) W sprawie nauki języka niemieckiego w galicyjskich szkołach średnich z językiem wykładowym polskim i ruskim. Lwów, 1887. (os. odb. z czasop. »Muzeum«).

18) Olimpia. Historia i pomniki sztuki. Kraków, 1887. (os. odb. z »Przegl. Polsk.«).

19) Gramatyka języka greckiego. Gramatykę Curtiusa i Hartla do języka polskiego zastosował. Wiedeń i Praga, 1890.

20) Opis zarazy ateńskiej w dziele Tukidydesa, II, 47, 2—54. Studium krytyczne. Kraków, 1891. (os. odb. z XVI tomu »Rozpr. Wydz. filol. Akad. Umiej. w Krakowie«).

21) O Xawerym Lisce jako profesorze Uniwersytetu lwowskiego, w pracy zbiorowej, wydanej po śmierci ś. p. Liskego o jego życiu i działalności. Lwów, 1891.

22) Schliemann i jego odkrycia naukowe — w »Bibliotece Warszawskiej« z r. 1891., miesiące: marzec i kwiecień.

23) Konstytucja Aten. Świeżo odkryte dzieło Arystotelesa. Kraków, 1892. (os. odb. z »Przegl. Polsk.«).

24) Gramatyka języka greckiego szkolna. Opracował L. Ćw. Wiedeń, Praga i Lwów, 1892. (Wydanie drugie, które jest niemal zupełnie nową książką).

25) Klemens Janicki. Poeta uwieńczony (1516—1543). Kraków, 1893. (os. odb. z XVII tomu »Rozpr. Wydz. filol. Ak. Um. w Krak.«)

26) Einige Bemerkungen über die Composition des Sophokleischen Philoktet Kraków, 1893.

27) Miasta Pamfili i Pizydyi, tom drugi, polskie opracowanie drugiego tomu pomnikowego dzieła hr. Karola Lanckorońskiego, dokonane z pomocą byłego ucznia, Dr. Bienkowskiego. Wiedeń i Kraków, 1894.

28) Eos, czasopismo filologiczne, rocznik I. — wyłącznem staraniem Dr. Ćwiklińskiego rozpoczęte i przez niego wydane; w tymże roczniku niektóre rozprawki, artykuły i t. d. pióra Dr. Ćw.

29) Szereg artykułów sprawozdawczych i recenzyj w różnych czasopismach, jak: »Przegląd krytyczny«, »Przegląd polski«, »Przewodn. nauk. i liter.«, »Muzeum«, »Zeitschr. für oest. Gymnas.«, »Wochenschr. f. klass. Philol.« i i.

7. Dr. Oskar Fabian, urodz. 28. lutego 1846. w Nowym Dworze, w Królestwie Polskim; gimnazjalne studia odbywał w Warszawie, ukończył je 1864., studia uniwersyteckie najpierw na Wydziale fizyko-matematycznym w Warszawie, następnie przez dwa lata na Wydziale filozoficznym w Wiedniu, gdzie też uzyskał stopień doktora filozofii w r. 1850. tudzież kwalifikację na nauczyciela matematyki i fizyki w całym gimnazjum, i został nauczycielem w szkole realnej lwowskiej, gdzie pozostał do r. 1873. W r. 1872. habilitował się na Uniw. lwowsk. na prywatnego docenta matematycznej fizyki na podstawie rozpraw: 1) O zbieżności i rozbieżności szeregów nieskończonych. 2) O uginaniu światła i długości fal. Najw. post. z 14. września 1873. mianowany nadzwyczajnym prof. a Najw. post. z 20. marca 1881. zwyczajnym profesorem fizyki matematycznej w Uniwersytecie lwowskim. Od 1876. do 1881. był równocześnie docentem prywatnym na Politechnice lwowskiej. Jest czynnym członkiem niemieckiej cesarskiej Leopoldyńsko-Karolińskiej Akademii przyrodniczej w Halle. Jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych, przez dwa lata był prezesem, a obecnie jest wiceprezesem Towarzystwa przyrodników polskich im. Kopernika. Był dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII.).

Ogłosił drukiem :

- 1) O zbieżności i rozbieżności szeregów nieskończonych. Lwów 1871. (Rocznik Tow. technicz. I. II.),
- 2) Uginanie światła i długość fal. Lwów, 1871. (tamże.).
- 3) Bemerkungen über die Bedingung der kleinsten prismatischen Ablenkung der Lichtstrahlen. München, 1873. (Repertorium der Physik Bd. 3.).
- 4) Obliczanie wartości szeregów nieskończonych, a zwłaszcza o bardzo słabej zbieżności. Kraków, 1875. (Pamiętnik Akademii Umiejętności.).
- 5) Przyczynek do poznania kształtu linii prężności wody nasyconej. Kraków, 1876. (Sprawozdania i rozprawy Akad. Umiej. T. III.).
- 6) Beitrag zur Kenntniss der Spannungscurve des gesättigten Wassers. München, 1876. (Repertorium der Physik Bd. 12.).
- 7) Matematyka dla szkół średnich Część I. Lwów, 1876.
- 8) Mathematik für Mittelschulen. Erster Theil. Lemberg 1876.
- 9) O rozciągłości i sprężystości lodu. Kraków, 1877. (Sprawozdania i rozprawy Akad. Um. T. IX.).
- 10) Ueber Dehnbarkeit und Elasticität des Eises. München 1877. (Repertorium der Physik Bd. 13.).

- 11) Der binomische Lehrsatz und die Logarithmen. Wien, 1878. (Zeitschrift für Realschulwesen.).
- 12) O zasadniczych prawach przyrody. Lwów, 1889. (Kosmos.).
- 13) Nauka fizyki w Uniwersytecie. Lwów, 1881. (Kosmos.).
- 14) O tak zwanym czwartym stanie skupienia. Kraków, 1881. (Sprawozdania i rozprawy Akademii Umiejętności T. VIII.).
- 15) Zasada momentów przygotowanych. Kraków, 1881. (tamże.).
- 16) O pojęciu grawitacyi. Lwów, 1882. (Kosmos.).
- 17) O promienistym stanie materyi. Warszawa, (Wszechświat. 1882.).
- 18) Jeszcze słówko o tak zwanym czwartym stanie skupienia Lwów, 1884. (Kosmos.).
- 19) Zarys mechaniki analitycznej jako wstęp do fizyki umiejętnej. Lwów, 1886.
- 20) W Alpach i w Tatrach, przyczynek do meteorologii gór. Warszawa, 1888. (Ateneum.).
- 21) Urywek z najnowszych dziejów fizyki. Lwów, 1890. (Kosmos.).
- 22) Z życiorysu astronoma. Lwów, 1891. (tamże.).

8. Dr. Benedykt Dybowski, urodził się w r. 1835. na Litwie, szkoły ukończył w gimnazjum mińskim (Mińsk Litewski), kursów uniwersyteckich słuchał w Dorpacie, na wydziałach: medycznym i przyrodniczym (oddział zoologii), w 1857. zaszczycony został medalem złotym za rozprawę napisaną na temat z historii naturalnej. Z Dorpatu przeniósł się do Wrocławia a następnie do Berlina, gdzie się doktoryzował i bronił rozprawy treści zoofizyologicznej.

Z zagranicy wrócił do Dorpatu, ażeby tam złożyć nowy egzamin na stopień doktora i bronić rozprawy mającej za przedmiot faunę ichtiologiczną *Inflant*, poczem proponowany przez Uniwersytet krakowski na posadę prof. zoologii, udał się po raz drugi za granicę, lecz gdy z powodu okoliczności, mających charakter czysto polityczny, uzyskać nie mógł nominacyi, wrócił do kraju i tu przyjął posadę adjunkta prof. przy katedrze zoologii w byłej Szkole Głównej w Warszawie, gdzie pozostawał do czasu, gdy koleją losów przerwany został do dziewiczych krain wschodniej Syberyi, dokąd przybył w 1865. na wiosnę.

Pierwszą stacją eksploracyjną dla badań nad fauną Dauryi był kilkumiesięczny pobyt w Siwakowej nad rzeką Ingodą w pobliżu Czyty, a wkrótce potem prawie dwuletni pobyt w Darasuniu u wód mineralnych w pobliżu rzeki Tury, wpadającej z prawej strony do Ingody.

Badania prowadzone w warunkach mało sprzyjających poszukiwaniom naukowym, zdołały jednak rzucić nowe światło na główny

skład fauny wschodniej Syberii, bo gdy przyjmowano podówczas powszechnie, a to na podstawie prac naukowych akademików rosyjskich, że fauna mała się różni od wschodnio-europejskiej, to poszukiwania uskutecznione w Darasuniu, wykazały znaczną różnicę pomiędzy rzeczonymi faunami. Kilkaset gatunków ptaków przesłanych do Warszawy, wraz z ich gniazdami i kolekcją jaj przekonały o tem naturalistów w zupełności.

Już w roku 1867. konieczność nieprzewidywana zmusiła porzucić rozpoczętą eksplorację w dolinach, należących do systemu wód Amura i wrócić poprzez góry Jabłonne (Jableni - daban) i przez Bajkał do Irkucka. Tu Dr. D. uzyskał, pozwolenie u władz na zamieszkanie we wsi Kułtuku, położonej nad Bajkałem u zachodnio-południowego wybrzeża jeziora, nieopodal od najwyższego ze szczytów gór Bajkalskich, Chamarababanu.

Bajkał zwany «morzem świętem» jakkolwiek bardzo zarybiony, miał do owego czasu w uczonym świecie reputację zbiornika wód wielce ubogiego ze względu na faunę niższych zwierząt, ale zato słał się on niezwykłymi głębiami. Obie te właściwości były rzekomo uzasadnione badaniami, dokonywanymi, 1) przez ekspedycję Pallas'a, który miał za współpracownika Georgi'ego, 2) przez ekspedycję Gustawa Raddego, 3) przez ekspedycję kapitana marynarki rosyjskiej Kononowa, 4) poglądami uczonego Middendorfa. Prof. Dybowski podjął o własnych siłach i własnych środkach, czyli raczej bez środków pracę, mającą na celu wykazanie mylności tych poglądów.

Jakoż już zaraz na wstępie, podczas pierwszych badań dokonanych podczas zimy 1868. na lodzie, przekonano się, że fauna niższych form zwierzęcych jest tak bogatą, że o niej trudno dać należytego wyobrażenia nawet po eksploracjach kilkumiesięcznych.

Korzystając z odkrycia nowego sposobu preparowania szkieletów, sporządził Prof. D. kilkaset szkieletów dla gabinetu zoologicznego w Irkucku a wiele innych posłano do Europy tak n. p. szkieleciki *Mus minutus* i *Sminthus vagus* zawiezione do Petersburga wzbudzały podziw nawet w kołach nie-naturalistów swem wykonaniem.

Z drugiej strony głębia jeziora okazała się nie tak znaczną jak dotąd sądzono. Stosując nowe sposoby połowu, własnego pomysłu, a mianowicie za pomocą przynęty, i posługując się nowo obmyślanymi przyrządami, sporządzonymi własnoręcznie a służącymi do dostawania prób z dna jeziora i do mierzenia jego głębokości, zdołano osiągnąć rezultaty ważne dla nauki, tak n. p. znaleziono bardzo liczne gątki skorupiaków, żyjących w głębokości tysiąca metrów, u których

organa wzrokowe były silnie rozwinięte, aczkolwiek tylko biało zabarwione; tak n. p. *Gammarus sarmatus*, *G. Petersii*, *G. albinus* etc.

Nadto pomiędzy stukilkudziesięciu gatunkami skorupiaków nowo odkrytymi, nie znaleziono ani jednej formy zupełnie ślepej. Obok mierzenia głębokości, zajęto się zbadaniem temperatury wody jeziora, takowa okazała się stałą, bo już w głębokości kilkunastu metrów, w lecie, wynosiła ona około 3 1/2 stopni Cels. Taką samą temperaturę znaleziono i na dnie w największych głębokościach, zaś na powierzchni, latem, woda ogrzewa się do 7 1/4 stopni Cels.

Przytem zdołano zbadać sposób życia jednego z najciekawszych zwierząt fauny bajkalskiej, mianowicie *Psa* morskiego, żyjącego tutaj stale. Gatunek uznany był przez Raddego za identyczny z *Psem* morskim Bałtyckim, wszakże zdanie to okazało się mylnem. Zdobyto także kilkanaście okazów ryby głębinowej (*Comephorus bajcalensis* Pall.), opisaną jeszcze przez Pallassa.

Z ustąpieniem lodów, w połowie maja, oddano się badaniom faunistycznym lądowym. W Kułtaku i jego okolicach zdołano zebrać obfity materiał ornitologiczny, który w pełni potwierdził zapatrywania na faunę wschodniej Syberii powzięte już uprzednio w Dauryi.

Sprawozdanie o nowych odkryciach, poczynionych nad Bajkałem i relacya o rezultatach badań nad fauną lądową, przesłane do Tow. geograficznego w Petersburgu, znalazły tam uznanie, dowodem czego był złoty medal przyznany przez Tow. za prace dokonane.

Uzyskawszy pozwolenie rządowe na podróż po Amurze, i pozostawiwszy swego współpracownika i nieodłącznego dotąd towarzysza Wiktora Godlewskiego w Kułtaku dla prowadzenia dalszych poszukiwań nad fauną tamtejszą, prof. D. sam udał się na wschód.

Kraje Amurski, Ussuryjski i Nadmorski, wynoszone pod niebiosa przez jednych, a w tejsze samej mierze potępiane przez drugich są niewyczerpanem polem dla badań naukowych, są to kraje kontrastów niezwykłych, gdzie się łączą formy południowe z formami północnymi, gdzie się spotyka tygrysy i rosomaki, lisy polarne i psy jenotowe, ibisy japońskie i żorawie północne, antylopy i sarny, winograd i jaśminy, brzozy i świerki. Wśród krańcowych kontrastów klimatycznych utworzyła się niezmiernie urozmaicona fauna i flora, które wprawiają w zachwyt podróżników. Obejrzawszy to całe bogactwo i po zebraniu, o ile tylko można było, z materiałów zoologicznych, późną już jesienią wrócił do Kułtuka i całą znowu zimę poświęcił dalszym badaniom nad fauną i głębokością jeziora w miejscach położonych na północ od Kułtuka.

W badaniach tych wyświetlono relief dna jeziora i zebrano próbe dna z dwustu przeszło miejscowości, nadto powiększoną została ilość nowych gatunków ryb, skorupiaków i mięczaków.

Po ukończeniu zajęć zimowych zabrano się do opracowania materiału, a mianowicie kolekcji ryb amurskich i bajkalskich, skorupiaków bajkalskich itp., resztę obfitych zbiorów odesłano do Warszawy i do gabinetu Tow. geograficznego w Irkucku i postanowiono udać się na wschód o własnych środkach, gdyż na tę podróż ani Tow. geograficzne ani Akademia petersburska nowych kosztówłożyć nie chciały w tem przekonaniu, że po dotychczasowych eksploracjach nie nowego już znaleźć nie można. Ażeby mieć możność o własnych siłach odbyć tę olbrzymią podróż, dobrano sobie towarzysza w osobie Michała Jankowskiego i już we trzech puszczone się w drogę.

Nasamprzód postanowiono badać miejscowości położone w pasie stepów Daurskich, pomiędzy rzekami Ononem i Arguniem; osiedlono się czasowo w stancy Curuchajtuj nad Arguniem u granicy chińskiej.

Z lasistemi okolicami Bajkału stanowi step Daurski najzupełniejszy kontrast, stąd też fauny obu miejscowości różnią się ogromnie, wykazanie tych różnic zajęło całe lato do późnej jesieni, zbiory bardzo obfite zostały odesłane do Warszawy i Irkucka. Pomiedzy tymi ostatnimi kolekcya czaszek i szkieletów zwierząt ssących zajmowała pierwsze miejsce.

Podczas pobytu w Curuchajtuje 1873. zapuszczano się niejednokrotnie w okolice należące do Chin, zwiedzono doliny rzek Gan i Derbuł; straż pograniczna chińska złożona z konnych Mongołów, uzbrojonych w łuki i kołczany, w najdelikatniejszy sposób traktowała podróżników i żadnych przeszkód nie stawiała poszukiwaniom w ziemi obcej. Lato spędzone w stepach dało odpowiedź na zapytanie, które z polecenia Tow. geograf. rozstrzygnąć życzone, a mianowicie szło o to, ażeby wykazać przyczyny braku drzewnej roślinności w stepach Daurskich.

Otóż przez całe lato począwszy od kwietnia aż do września nie było ani jednego deszczu, z tego powodu ruczaje i źródła wyschły zupełnie, roślinność trawiasta po wznagrzystych miejscowościach zeschła i żółkła już w początkach lata, po dołach i wąwozach nieco później, łązy i wierzby wzdłuż dolin rzecznych rosnące potraciły liście, zboże, które tu w niewielkiej ilości zasiewają zeschło zupełnie, a słońce pomimo zadymionego nieba od ciągłych pożarów stepu, piekło niemiłosiernie i rok jeden taki, gdyby się trafił raz na stolecie, byłby w stanie zniszczyć wszystkie sztuczne zalesienia, a ponieważ lata podobne nie są tu rzadkimi, więc przyczyny braku drzew szukać należy nie w warunkach gleby, jak dotąd mylnie czyniono, ale w warunkach klimatycznych.

Na zimę dotarto do stacji Kozakiewiczewa na Ussuri, gdzie u podnóża Checheyru, najwyższego ze szczytów pasma górskiego Sichte Alin, obrano czasowe miejsce pobytu.

Przeszło rok (1873—1874) poświęcono na zajęcia mające na celu zbadanie fauny ussuryjskiej, poczem udano się w podróż w górę po rzece Ussuri, dalej po rzece Sungaczy, następnie w poprzek jeziora Chanka do Kamieńrybołowa, ażeby stamtąd gościńcem pocztowym dostać się do ujścia rzeki Sujfun, a dalej już statkiem parowym podążać do portu Władywastok, dokąd zdołano dotrzeć jeszcze przed zimą.

Znalazłszy schronienie u byłego kapitana marynarki Hoecka, który posiadał farmę w zatoce Strełok i pozwalał używać przez całą zimę swej łodzi morskiej, porzucono Władywastok, udano się wpierw na wyspę Askold, na złote kopalnie, gdzie Jankowski był zarządzającym, a później przy jego pośrednictwie już przed samą zimą przebrano się na ląd, na wybrzeże położone u zatoki Strełok.

Po całorocznym 1874—75. tutaj pobycie wśród ciężkich warunków, w oddali od poczty i telegrafu i wszelkiej komunikacji ze światem, postarano się o zdobycie tego wszystkiego co przy obecnych warunkach zdobyć się dało, pomiędzy innymi gatunkami zwierząt upolowano 5 tygrysów, używając samostrzałów zatrutych strychnią, zebrano całą kolekcję czaszek i skór nowego gatunku jelenia plamistego (*Cervus Dybowskii*), którego dotąd uważano za identyczny gat. z *C. axis*. Licząc nadto, że starania poczynione o pozwolenie powrotu do kraju będą uwieńczone pomyślnym rezultatem, postanowiono wrócić do Irkucka, dokąd przybywszy w jesieni 1875. zajęto się jeszcze raz badaniem nad fauną i głębokością jeziora Bajkała.

Całą zimę (1876) spędzono na lodzie i uskuteczono pomiary w najszerszym pasie jeziora, pomiędzy Gołoustną i Posolskiem, tu znaleziono głębokości mniejsze niż uprzednio, nadto zdobyto nadzwyczajnie liczne nowe gatunki skorupiaków.

Wiosnę spędzono na wybrzeżu Angary, której bogata fauna okazała się znacznie różną od Bajkalskiej.

W lecie zwiedzono góry bajkalskie i jeziora położone wysoko po nad poziomem Bajkału, lecz połączone z nim za pośrednictwem rzek; chodziło o to, ażeby się przekonać, czy jeziora te mieszczą w sobie gatunki podobne do gatunków bajkalskich przekonano się, że skorupiaków takich jakie znaleziono w Bajkale, niema w jeziorach, nawet jezioro »Prorwa« położone tuż u wschodniego brzegu Bajkału, ma odmienną faunę.

Ku jesieni zwiedzono jezioro Kossogoł, skąd wypływa Sielenga wpadająca do Bajkału.

Wróciwszy do Jakucka znaleziono pozwolenie powrotu do kraju i porą jesienną 1877. wyruszono na zachód do Warszawy.

Jesienią 1878. przedsięwziął Dr. D. nową ekspedycję do Kamczatki, uzyskawszy miejsce powiatowego lekarza na półwyspie.

W towarzystwie młodego chłopaka Jana Kalinowskiego. obecnego eksploratora w Peru, odbyto podróż trwającą 6 miesięcy, podczas tej podróży zwiedzono Sachalin, gdzie zebrano obfity materiał antropologiczny, który posłużył do wyjaśnienia budowy szkieletu Ajnow, i dopiero w czerwcu 1879. zawitano do portu Pietropawłowskiego na półwyspie Kamczatce.

Aż do roku 1883. trwał pobyt w Kamczatce, pięć razy objechano półwysep w celach leczniczych i kolektorsko zoologicznych, cztery razy na psach podczas zimy i raz konno w czasie lata, zwiedzano wielokrotnie wyspy Komandorskie. Rezultatem tych podróży były obfite kolekcje, które posłużyły do wyjaśnienia fauny Kamczatki, przytem zebrano wyrazy do słowników wszystkich narzeczy tych plemion, które zamieszkują półwysep. Z prac biologicznych zamierzonych udało się wykonać niewiele a to dla braku środków i z powodu że nie znaleziono dostatecznego poparcia ze strony władz decydujących. Z prac dokonanych wymieniamy: przewiezienie reniferów na wyspę Beringa i koni na tę samą wyspę przy pośrednictwie osób prywatnych, następnie sprowadzenie królików na półwysep i na wyspę Beringa w celu ich aklimatyzacji.

Za prace dokonane w Kamczatce zaszczycony został Dr. D. orderem św. Stanisława i tytułem Rady stanu.

Kollekcje etnograficzne kamczackie wcielone zostały do zbiorów ś. p. Dr. Baranieckiego w Krakowie, zbiory antropologiczne oddano prof. Kopernickiemu, zaś zoologiczne do warszawskiego zoologicznego gabinetu, a część pewna przeszła do gabinetu lwowskiego. Powrót do Europy uskuteczniiono morzem, zawijając na krótko w przystani do portów: Nangasaki, Singapur, Colombo, Aden, Suez, Port Said przez Konstantynopol do Odessy.

Jako ces. rosyjski lekarz powiatowy w Petropawłowsku został Dr. D. mianowany Najw. postan. z 24. grudnia 1883. zwyczajnym profesorem zoologii w Uniwersytecie lwowskim. W r. 1887. był dziekanem Wydziału filozoficznego. Jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych.

Ogłosił drukiem :

- 1) Commentationis de Parthenogenesi specimen. Dissert. inauguralis physiologica Berolini MDCCCLX.
- 2) Versuch einer Monographie der Cyprinoiden Livlands, nebst einer synoptischen Aufzählung der Europäischen Arten dieser Familie. Dorpat 1862.
- 3) Beitrag zur Kenntniss der Phyllopoden-Fauna der Umgegend von Berlin. Wiegman's Archiv für Naturgeschichte. 1860.
- 4) Verzeichniss der während der Jahre 1866. und 1867. im Gebiete der Mineralwässer von Darasun im Daurien beobachteten Vögel. Journal für Ornithologie v. Cabanis 1868.
- 5) Vorläufige Mittheilung über die Fischfauna des Ononflusses und der Ingoda in Transbaikalien. Verhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien 1869.
- 6) Zur Kenntniss der Wassermolchen Sibiriens. Verhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien 1870.
- 7) Zur Kenntniss der Fischfauna des Amurwassersystemes. Verhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien 1872.
- 8) Matierjały zoografii Wastocznoj Sibiri. Ryby sistiemy wod Amuru. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1877. (Ryby systemu wód Amura).
- 9) Ryby systiemy wod Bajkała. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1876. (Ryby systemu wód Bajkału).
- 10) Beschreibung der Phoca baicalensis. Archiv für Anatomie und Physiologie 1873.
- 11) Bericht über die ornithologischen Untersuchungen des Dr. Dybowski in Ost-Sibirien, seine Beobachtungen und Notizen v. Taczanowski. Journal für Ornithologie v. Cabanis 1872, 1873.
- 12) Über die Ostsibirischen Pyrrhula-Arten. Journal für Ornithologie v. Cabanis 1874.
- 13) Gammaridy oziera Bajkała. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1878 (O kielzowatyeh skorupiakach jeziora Bajkału).
- 14) Ab izmierenii oziera Bajkała sowierszenom wiesnoju 1871. goda. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1871. (O mierzeniu głębokości Bajkału dokonaniem w roku 1871).
- 15) Głubomier i marskaja sonda. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1871. (Opis i ry-

sunki przyrządów nowego systemu obmyślanych i wykonanych dla celów mierzenia wielkich głębokości i dostawiania prób dna).

16) Matierjały dla zoogeografii Wastocznoj Sibiri (Mlekopitaju-szczyje). Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa 1872 (Materyały do zoogeografii Syberyi wscho-dniej. Zwierzęta ssące).

17) Etiudy u jugo zapadnoj akaniecznosti Bajkału. Fizikogeogra-ficzeskija zamietki. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa Tom I. Nr. 1. (Studja u południowo-zacho-dniego brzegu Bajkału).

18) Predwarytielnyj atczot o faunisticzeskich izsledowanjach na Baj-kale. Atczot o diejstwjach sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geograficzeskawo obszczestwa za 1869. god. Pietierburg 1871. (Sprawo-zdanie o zajęciach faunistycznych na Bajkale).

19) Ab izmierenii głubiny oziera Bajkała sowierszonnom w 1876. i 1377. godu. Izwiestja sibirskawo atdieła Imperatorskawo Ruskawo geo-graficzeskawo obszczestwa 1877. (O mierzeniu głębokości Bajkału wyko-nanem w latach 1876. i 77.).

20) Über *Comephorus baicalensis* Pall. Verhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien, 1873.

21) Zur Fortflanzungsgeschichte des Kukuks, Journal für Ornitho-logie v. Cabanis 1871.

22) Nachtrag zu Dr. Dybowski's Verzeichniss der im Gebiete von Darasun in Daurien beobachteten Vögel v. Taczanowski, nach Notizen und Beobachtungen v. Dybowski. Journal für Ornithologie 1870.

23) Zweiter Nachtrag zum Berichte ueber die ornithologischen Untersuchungen des Dr. Dybowski in Ost-Sibirien v. Taczanowski, nach Notizen und Beobachtungen v. Dybowski und Godlewski. Journal für Ornithologie 1874.

24) Beiträge zur näheren Kenntniss der in dem Baikalsee vor-kommenden niederen Krebse aus der Gruppe der Gammariden. Horae societatis entomologicae Rossicae, 1874.

25) Neue Beiträge zur Kenntniss der Crustaceen - Fauna des Bai-kalsees. Bulletin de Moscou, 1878.

26) Remarques sur les oiseaux de Kamtschatke et des iles Com-mandores Bulletin de la société zool. de France 1882.

27) Observations sur les oiseaux de la famille des Mormonides. Bulletin de la société zool. de France 1882. — Quelques remarques supplémentaires sur les Mormonides. Bulletin de la société zoologique de France 1883.

28) Beobachtungen ueber Larventaucher. Dorpater Naturforschergesellschaft 1882.

29) Resultaten ueber Tiefenmessungen des Baikalsees. Dorpater Naturforschergesellschaft 1878.

30) Notice sur les différences sexuelles entre les crânes de la Rhytina Stelleri Proceeding of the zool. société of London 1883.

31) O nowym rodzaju choroby obserwowanej w Kamczatce — z listu Dr. B. Dybowskiego do Wł. Taczanowskiego. Gazeta lekarska. 1883.

32) Wyspy Komandorskie. Czasopismo Kosmos 1885.

33) Katalog zbiorów etnograficznych Kamczackich i z wysp Komandorskich z objaśnieniami, 1884.

34) Rzut oka na historyczny rozwój zoologii Kosmos, 1885.

35) Studien ueber die Säugethierzähne. Verhandlungen der k. k. zoolog Gesellschaft in Wien, 1889.

36) Niektóre wypadki badań nad zębami zwierząt ssących. Kosmos Rocznik XIV. zeszyt VII—VIII.

37) Organizm a społeczeństwo. Kosmos, 1891.

38) O budowie wargi dolnej u owadów i wijów. Kosmos. 1891.

39) O Filogenii pająków. Kosmos, 1891.

W druku:

1) Spis systematyczny wiosłazek (Cladocera) zebranych po raz pierwszy w dorzeczach Dniepru, Dniestru, Niemna, Prutu, Warty i Wisły.

2) O osobowości istot organicznych.

3) Kwestya budowy zębów zwierząt ssących.

9. Dr. Ryszard Marya Werner, ur. 14. sierpnia 1854. w Iglawie na Morawii; uczęszczał do szkół niższych i gimnazjalnych tamże, potem w Bernie, Znaim i Pradze, gdzie złożył egzamin dojrzałości, studia filozoficzne odbywał na Uniwersytecie wiedeńskim, gdzie też w r. 1876. otrzymał stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy »Über Heinrich von Morungen, ein Beitrag zur Geschichte u. Phraseologie des deutschen Minnesangs«. Udał się następnie jeszcze na Uniwersytety w Strassburgu i Berlinie, a w r. 1878. habilitował się na prywatnego docenta niemieckiego języka i literatury na Uniwersytecie w Gracu, na podstawie rozprawy »Die Basler Bearbeitung von Lambrecht's Alexander, Untersuchung u. Ausgabe« i wykładu próbnego »Über den jungen Goethe«. Był tam członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół realnych i średnich szkół handlowych. Najw. post. z 13. maja 1883. został mianowany nadzwyczajnym, a Najw. post. z 28. listopada 1886. zwyczajnym profesorem języka i literatury niemieckiej w Uniwersytecie lwowskim. W r. 1892. powoływany był na katedrę tychże

przedmiotów na Uniwersytet czerniowiecki, tudzież na katedrę historii literatury i estetyki na Politechnice w Stuttgart, jednak powołania nie przyjął. Najw. post. z 1. maja 1893. otrzymał order Żelaznej Korony III. klasy. Jest członkiem lwowskiej komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich; honorowym członkiem lwowskiego wojskowo - naukowego stowarzyszenia.

Ogłosił drukiem:

1) *Jako prace osobne*: Ludwig Philipp Hahn. Ein Beitrag zur Geschichte und Charakteristik der Sturm- und Drang - Periode. Strassburg i/E. und London 1877. — Der Berliner Werther. Salzburg 1878. — Die Basler Bearbeitung von Lambrechts Alexander untersucht. Wien (Sitzungsberichte der Wiener kais. Akademie der Wissenschaften) 1879. herausgegeben Stuttgart, 1881. — Lessings Emilia Galotti. Berlin, 1882. — Die lustige Reisebeschreibung des Wiener Hanswurst Stranitzky, herausgegeben Wien 1883. — Goethe und Gräfin O'Donell. Briefe mit künstlerischen Beilagen. Berlin, 1884. — Bürgers ausgewählte Werke mit einer Einleitung herausgegeben II. Bände Stuttgart, 1886. 2. Auflage 1886. — Stranitzky's Ollapotrida mit Einleitung herausgegeben Wien, 1885. — Goethes Willkommen und Abschied, Lemberg, 1887. — Kleine Goetheana. Leipzig, 1887. — Aus dem Josephinischen Wien, Berlin, 1888. — Julius von Tarent und die dramatischen Fragmente von Joh. Anton Leisewitz. Heilbronn, 1889. — Lyrik und Lyriker, Hamburg und Leipzig, 1890. — Der Lorfner Don Juan. Ein Beitrag zur Geschichte der Volksdramas. Hamburg und Leipzig, 1891. — Goethes Erwin und Elmire (Goethe-Ausgabe der Grossherzogin Sophie von Sachsen Weimar). Weimar, 1892. — Deutsches Lesebuch für die galizischen Mittelschulen (in Gemeinschaft mit Dr. Karl Petelenz) Fünfte bis achte Classe. Lemberg, 1892—1894. (vier Bände): z tego wyszły osobno: Kurzer Abriss der Stilistik und Poetik, Lemberg, 1892.—Goethes Carlsbader Gedichte. Weimar, 1894. — Goethes Paläophron und Neoterpe. Weimar, 1894. — Goethes Vorspiel von 1807. Weimar, 1894.

2) *W czasopismach naukowych*: Zwei Fragmente aus der Weltchronik des Rudolf von Ems. Zt. f. deutsches Alterthum 20, 416—440. (1876.). — Nachträge zu Kutscheras Leisewitzbiographie ebenda 22, 83—95. (1877.). — Maler Müller. Anzeiger für deutsches Alterthum IV. 187—210. (1878.). — Kerckhoffs Lohenstein. Zs. f. österr. Gymn. 1878. s. 296—308.— Janssen Stolberg, Anzeiger IV. 374—385. (1878.).— Aus Lessings Schule. Wiener Avenpost 1878. Nr. 233—235. — Fragmente einer Papierhandschrift des Wigamer. Zs. f. deutsches Alterthum 23, 100—111. (1879.).— Creizenach, Volksschauspiel von Dr. Faust. Anzeiger V, 89—95. (1879.).

Zu Goethes Sprachgebrauch. Zs. f. d. österr. Gymn. 1878. s. 645—654.—Erdmanns Klinger, ebenda 1879. d. 276—298.— Briefe aus der von Radowitz'schen Sammlung, Archiv f. Litteraturgesch. VIII. 513—517. (1879.). — Die Aufnahme des jungen Goethe bei seinen Zeitgenossen. Wiener Abendpost 1879. Nr. 137—139. — Zum Leipziger Liederbuche Goethes, Archiv. f. Litteraturgesch. X. 74—82. (1880.).—Goethe-Litteratur seit 1863. Meyers Conversationslexicon 1880. d. 438—444.— Das Jahrmaktsfest zu Plundersweilern, Goethejahrbuch I, 174—185. (1881.). — Das Goethejahrbuch. Zs. f. d. österr. Gymn. 1881. s. 49—59. — Heinrich von Morungen, Anzeiger VII, 131—151. (1881.). — Die erste Ausführung des Götz von Berlichingen. Goethejahrbuch II, 87—100. (1881.). — Bisher ungedruckte Anti- Xenien. ebenda 433—438. (1881.). — Karl Gotfried von Leitner. Eine kritische Studie, Wiener Montags-Revue 1881. Nr. 13. — Die erste Bearbeitung der Emilie Galotti. Zs. f. deutsch. Alterth. 25, 241—244. (1881.). — Das deutsche Ritterdrama. Anzeiger, VII, 417—439. (1881.). — Eine Parallele zu Schillers Handschuh. Zs. f. deutsch. Alterth. 26. 149—151. (1882.). — Pesther Fragment des Wälischen Gastes ebenda 26, 151—156. (1882.). — Wieland im Faust, Zs. f. d. österr. Gymn. 1882. s. 329—336. — Hans Wursts Hochzeit. Zs. f. deutsch. Alterth. 26, 289—293. (1882.). i w osobnej odbitce. Johann Nestroy, Wiener Montags-Revue, 1883. Nr. 6. — Studien zur Goethe - Philologie. Anzeiger VIII, 238—275. (1882.). — Frankfurter gel. Anzeigen vom J. 1773., Goethe- Jahrbuch IV, 359—363. (1883.). — Gosel vom blühenden Thal. Anzeiger IX, 263—276. (1883.). — Grillparzers Lebensgeschichte. Cotta'sche Zs. 1884. s. 406—408. — Wieland und Nicolai. Akademische Blätter, 1884. s. 267—290. — Franz Grillparzer. Kritik und Untersuchung. Beilage zur Allgem. Zeitung, 1884. Nr. 154—160. s. 2257/9. 2274/6. 2290/92. 2322/4. 2346/7. — Nicolai's Exemplar von Lessings Leben. Archiv. XII. 533—543. (1884.). — Albrecht von Haller. Zs. f. d. österr. Gymn. 1888. s. 432—444. — Emanuel Geibel. Cottasche Zs. 1884. s. 691—711. — Aus Wielands Jugend. Akad. Blätter. 1884, s. 502—506. — Z. Werners Vierundzwanzigster Februar. Zs. d. Alterth. 80, 85—88. (1886.). — Ein apokryphes Gedicht Goethes, Archiv. 14, 185—188. (1886.). — Frau Aja. Cotta'sche Zs. 1886. s. 195. 211. — Firlifimini u. andere Curiosa. Zs. f. d. österr. Gymn. 1886. s. 215—222. — Die galante Lyrik; Archiv. f. Litteraturgesch. 14, 312—316. Ein unbekanntes litterarisches Urtheil Goethes, ebenda 14, 444.— Ein ungedruckter Brief E. v. Kleists ebenda 248. — Aus dem Originalmanuscript des Wilhelm Tell. ebenda 327—330. — Grillparzers Traum ein Leben, ebenda 330—132. (1886.). — Johann Nestroy, Allgem. Deutsche Biographie 23, 128—135. — (1886.). — Nicolai und seine Freunde über Mendels-

sohn. Zs. f. Gesch. d. Judenthums, 1886. s. 128—135. — Wilhelm Scherer † Cotta'sche. Zs. 1886. s. 862—867. — Die Tragödie des Menschen von Madáč. Deutsche Dichtung I, s. 126 (1886.). — Carl August und Gräfin O'Donell. Archiv. 15, 37—60. (1886.). — Puppenkomödien, Anzeiger XIII, 53—92. (1887.). — Lord Byron. Cotta'sche. Zs. 1887. 149—157. — Daniel Schubart. Anzeiger XIII, 161—172. (1887.). — Bürgerliche Dichtung. Archiv. 15. 323—333. (1887. — Zu Tannhäuser. Zs. f. d. Alter. 31, 363). — Charakteristiken von Schmidt. Anzeiger, XIII. 388—396. (1887.). — Wiersz Uhlanda do Mickiewicza, Pamiętnik Mickiewiczowski I. 138. — Wspomnienie A. Meissnera o Mickiewiczu tamże s. 928. — Zur Physiologie der Lyrik. Deutsche Dichtung, 1888. s. 206—209. — Hebbels Tagebücher. Zs. f. d. österr. Gymn. 1888. 60—65. — Neuere Uhandliteratur, Anzeiger, 14, 153—202. (1888.). — Herders Briefwechsel mit Nicolai, ebenda 202—205. — Wiersz przypisywany Mickiewiczowi. Pamiętnik Mickiewiczowski II, s. 142—144. — Das Drama vom ägyptischen Joseph. Anzeiger, 15, 40—69. (1889.). — Des Sängers Fluch von Umland. Vierteljahrschrift f. Littsch. I. 503—511 (1889). Der deutsche Unterricht an den galizischen Mittelschulen I—IV. Zs. f. d. österr. Gymn. 1889. S. 262—270, 356—365. — Poetik, Anzeiger 15, 249—285. — Neues von Frau Aja. Nationalzeitung 1890. N. 27. — Adolf Pichler, ebenda 1899 Nr. 149, 152. — Aus dem Wiener Lager der Romantik. Österr. Ungar. Revue VIII. S. 283—295 (1890.). — Ein Kommentar zu Goethe aus d. 16. Jahrhundert. Grenzboten 1890. II. S. 41—43. — Gerstenbergs Briefe an Nicolai nebst einer Antwort Nicolai's. Zs. f. deutsche Philologie 23, 43—67 (1890). — Poetik, Anzeiger 16, 298—315. — Kleists Novelle: Die Marquise von O**. Vierteljahrschrift III, 483—500. — Tugendprobe ebenda 500 f. — Vom Hanswurst. Zs. f. vgl. Litgesch. III, 362—70. — Zu Macbeth, ebenda 371. — Abraham a Sta Clara als Kanzelredner. Vierteljahrschrift III. 608—611. — Walter von der Vogelweide. Nationalzeitung 1890. N. 505. — Friedr. Ludwig Schröder, ebenda. N. 511. — Bruchstücke mhd. Dichtungen aus polnischen Bibliotheken Z. f. deutsch. Unterricht. 34, 242—263. (1890). — Zu Lenz' Hofmeister. Zs. f. vgl. Littsch. IV. 113—116. — Über den Einfluss d. Zeitungswesens auf Litteratur und Leben. Deutsche Schriften I, 3, 10—24. — Poetik. Anzeiger 17, 154—167. — Altdeutsche Bruchstücke aus polnischen Bibliotheken II. Zs. f. d. Alterth. 35, 343—360. — Aus Lenau's Liebesleben. Nationalzeitung 1891. N. 483. — Anzengruber und die Kanzel. Magazin f. Litteratur 1891, S. 682—684. — Th. Justus. Nationalzeitung 1891. N. 716. — Raimund und Nestroy. Vaterländ. Ehrenbuch 1892. S. 1757. — Etwas von Grillparzers Vater. Scheffeljahrbuch III. S. 160—162. — Bild der Ewigkeit. Vierteljahrschrift V, 137—139 (1892). — Das Vaterunser als got-

tesdienstliche Zeitlyrik, ebenda V. 1—49. — Niemiecki nekrolog Mickiewiczza. Pamiętnik V, 201—202. — Zum Drama des XVI. Jahrhunderts. Vierteljahrschrift s. 271—295. — Robert Waldmüller. Nationalzeitung 1892. N. 531. — Hebräisch.-deutsche Volkslieder, Anzeiger 18, 291—294. — Eine neue Selbstbiographie. Nationalzeitung 1892. N. 565. — Poetik und ihre Geschichte. Jahresberichte f. neuere deutsche Litteraturgesch. I. (1892) S. 13—36. — Lyrik von der Mitte des 18. Jhr. bis zur Gegenwart. ebenda II. 55—74. — Volkslieder. Vierteljahrschrift, V, 573—598. — Das Wiedererwachen der deutschen Litteratur in Österreich, Vaterland. Ehrenbuch II. (1892) S. 691—697. — Fauststudien I. II. Zs. f. d. österr. Gym. 1893, 193—205. — Zur Faustsage. Goethejahrbuch 14, 245—270. — Gibt es Humor? Deutsche Dichtung 19, 29—32 (1893). — Angelica von Hörmann. Öster.-Ung. Revue 14, 138—142. Zur Volkslitteratur 1—4 Vierteljahrschr. 6, 290—300. — Murner in Krakau, ebenda 319—320. — Zur Volkslitteratur 5. ebenda 433—448. — Poetik und ihre Geschichte. Jahresberichte II. 24—65 — Grillparzers Bild. Scheffeljahrbuch IV. 1—4.

3. Jest stałym współpracownikiem pism: Deutsche Litteraturzeitung. — Deutsche Dichtung. — Scheffeljahrbuch. — Goethe-Jahrbuch. — Euphorion. — Österreichisch-Ungarische Revue. — Berliner Nationalzeitung. — Zeitschrift für deutsches Alterthum. Anzeiger für deutsches Alterthum. — Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte. — Theatergeschichtliche Forschungen.

Wydaje: Beiträge zur Ästhetik (razem z T. Lippsem).

10. Dr. Antoni Rehman, urodził się dnia 13-go maja 1840 r. w Krakowie. Szkoły początkowe i gimnazjum (Nowodworskie) ukończył w Krakowie. Już jako uczeń gimnazyalny poznał się i zaprzyjaźnił z zasłużonym botanikiem Drem Herbichem i podróżnikiem po Ameryce południowej Warszewiczem, co wpłynęło na rozbudzenie w nim zamiłowania do studyów botanicznych. W r. 1860. zapisał się na oddział nauk matematyczno-przyrodniczych w Uniwersytecie krakowskim, przez cały czas studyów uniwersyteckich zajmował się gorliwie zbieraniem i oznaczaniem mchów i porostów w okolicach Krakowa w Tatrach i na Babiej górze. Po ukończeniu Uniwersytetu został w r. 1863. zamianowany asystentem przy katedrze botaniki, którą czynność pełnił przez lat cztery. W roku 1864. otrzymał w Krakowie stopień dra filozofii. W roku 1865. odbył kosztem hr. Włodzimierza Dzieduszyckiego trzechmiesięczną podróż po wschodniej Galicyi, w czasie której badał dziś już zaorane i zniszczone stepy Podola galicyjskiego (Pantalicha), następnie brzegi Dniestru i całe pasmo Czarnej Hory. Równocześnie został członkiem i sekretarzem związanej przy b. Towarzystwie naukowem krakowskiem komisji fizyograficznej, w której w latach 1870. do

1873. także urząd przewodniczącego sekcji botanicznej sprawował. Zimowe półrocze roku 1866/67. przepędził w Monachium zajęty studowaniem mikroskopowej botaniki pod kierownictwem prof. N a e g e l e g o ; uczony ten zwrócił też jego uwagę na polimorfizm niektórych roślin i zachęcił go do jego studowania; jakoż w celu obznajomienia się z tym przedmiotem rozpoczął R. badania nad rodzajem jastrzębca (*Hieracium*), których dotąd nie porzucił. W roku 1868. odbył, również na koszt hr. Włodzimierza Dzieduszyckiego, sześciomiesięczną podróż po południowej Rosji, i zwiedził Bessarabię, południowe Podole i gubernię Chersońską. W r. 1869. habilitował się na docenta anatomii roślin w Uniwersytecie krakowskim. W latach 1870, 1871, 1872. badał z polecenia komisji fizyograficznej stosunki roślinności wschodniej Galicyi. W roku 1873. zwiedził Kaukaz a w 1874. Krym. Rośliny zebrane w tych podróżach opisywał genewski botanik Boissier w swojej «Flora orientalis»; koszta podróży zostały pokryte ze sprzedaży roślin. W roku 1875. udał się do południowej Afryki na Przylądek Dobrej Nadziei, skąd po zwiedzeniu gór nadbrzeżnych, lasów Knysny i Zirikammy wybrał się przez pustynię Karoo, wyżynę Roggefeld, przez kraj Grikwa (ze słynnemi kopalniami dyamentów) do kraju Dranje, gdzie w miasteczku Bloemfontaine południową zimę przepędził. Stamtąd przez kraj Basbuto i góry Kwatlamba dotarł do Natalu i stanął niebawem w Port Durban, nad morzem indyjskim, u kresu podróży. Powrót do kraju nastąpił w kwietniu 1877. Poświęciwszy dwa lata uporządkowaniu a części i zużytkowaniu nagromadzonych w tej podróży materiałów wybrał się r. 1879. ponownie do południowej Afryki, w celu zbadania republiki Transwalskiej, kraju pod przyrodniczym względem naówczas prawie zupełnie nieznanego, gdzie też cały rok przepędził. Po powrocie z tej podróży otrzymał prywatne wezwanie do habilitowania się na docenta geografii w Uniwersytecie lwowskim, który katedry tego przedmiotu nie posiadał, a uzyskawszy wskutek zabiegów filozoficznego Wydziału tegoż Uniwersytetu stypendyum od austr. Ministerstwa oświaty przepędził letnie półrocze roku szkolnego 1880. w Bonn, gdzie uczęszczał na wykłady R i c h t h o f e n a, L a s s a u l a, S c h l ü t e r a i V o g l e r a i towarzyszył we wszystkich wycieczkach geologicznych w okolice nadreńskie Lassaulowi. Zimowe półrocze następującego roku szkolnego 1881/82. przepędził w Wiedniu, gdzie uczęszczał na wykłady S i m o n y e g o, Edwarda S u e s s a i N e u m a y e r a i brał udział w czynnościach tamtejszego towarzystwa geograficznego. W dniu 20. maja 1882. r. otrzymał nominację na nadzwyczajnego profesora geografii w Uniwersytecie lwowskim, z obowiązkiem rozpoczęcia wykładów z nowym rokiem szkolnym, a korzystając z wolnego czasu poświęcił całą wiosnę

zbadaniu błot poleskich, poczem udał się do południowych Włoch, gdzie studyował geologiczne stosunki pól Flegrejskich i wyspy Iskii. W roku 1883. (Najw. postan. d. 15. grudnia) otrzymał nominację na członka komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli do szkół gimnazjalnych i realnych, w roku 1887. (pod d. 17. czerwca) został zamianowany zwyczajnym profesorem a w roku 1887/88 grono profesorów Wydziału filozoficznego obrało go swym dziekanem. Widząc się, skutkiem nawału pracy, zmuszonym do zaniechania specjalnych studyów botanicznych, postanowił pozbyć się swych zbiorów botanicznych. Zbiór roślin naczyniowych z południowej Afryki, obejmujący przeszło 6000 gatunków a około 30000 okazów, został zakupiony przez Uniwersytet w Zürichu. Zbiór mchów krajowych i exotycznych, obejmujący przeszło 3000 gatunków a około 11000 okazów, przeszedł na własność królewskiego muzeum w Berlinie; ale ogromna ilość dubletów afrykańskich roślin została już dawniej rozsprzedana dla pokrycia kosztów podróży i dostała się do wszystkich ważniejszych zbiorów w Europie. Rośliny afrykańskie zostały już po części opracowane Naczyniowie opisywali Szyszzyłowicz, Engler, Schinz i Oliver mchy Karol Müller, porosty Stietzenberger, wątrobowce Stephani. W pierwszych latach zawodu uniwersyteckiego zajmował się R. szczegółowemi studyami nad matematyczną geografją i skonstruował zegar słoneczny, najdokładniejszy jaki dotąd wymyślonym został i kilka innych przyrządów, służących do nauki geografii, które na wystawie przyrodniczej, urządzonej przez zjazd lekarzy i przyrodników we Lwowie 1888. dyplomem honorowym odznaczone zostały.

Przyrządy te są następujące:

Planurarium, przyrządy złożony z tablicy, przedstawiający sfery świata w projekcyi z ruchomym horyzontem i wskazówką, służy do oznaczenia wysokości słońca, czasu jego wschodu i zachodu, trwania brzasku i zmroku, dalej do oznaczenia szerokości geograficznej, czasu z wysokości słońca i wielu innych szczegółów dla każdego dnia w roku i dla każdego miejsca na ziemi.

Przyrządy służący do wykazania kręcenia się osi ziemskiej, zmiany położenia bieguna niebieskiego, cofania się punktów równonocnych i możebności wiekowych zmian klimatycznych na ziemi.

Przyrząd szkolny do oznaczenia linii południkowej.

Zegar słoneczny uniwersalny, dający się zastosować do każdej szerokości geograficznej, pozwalający oznaczyć czas z dokładnością pół minuty.

Trzy ostatnie przyrządy zostały na próbę wykonane z cynku przez Lenoira i Forstera w Wiedniu, wszystkie cztery przyrządy są własnością gograficznego gabinetu w lwowskim Uniwersytecie.

Powziąwszy później zamiar wypracowania fizyczno-geograficznego opisu ziem dawnej Polski i sąsiednich krajów słowiańskich poświęcił się wyłącznie studyowaniu tego przedmiotu, i zwiedził w tym celu pasmo Karpat od górnego przełomu Dunaju po granicę Multan, Prusy wschodnie i zachodnie, różne części Żmudzi i Litwy, a w roku 1893. Inflanaty polskie, skąd przez Petersburg udał się do Finlandyi, gdzie przy uprzejmej pomocy Dra Hult a, prof. geografii przy Uniwersytecie w Helsingfors, studyował tamtejsze zabytki okresu lodnikowego. Pierwsza część tej pracy, obejmująca opis całego łańcucha Karpat, od przełomu Dunaju pod Pożonem po przełom Żelaznej Bramy, jest gotowa do druku i została w czerwcu 1893. roku Akademii Umiejętności w Krakowie przedłożoną. Wypracowanie części drugiej, mającej objaśnić opis sarmackiego niżu, wymaga zwiedzenia i bliższego poznania wielu krain dawnej Polski, co w każdym razie kilka lat czasu zajmie. W czasie pobytu swego we Lwowie brał R. czynny udział w pracach polskiego Towarzystwa przyrodników imienia Kopernika, w latach 1889. i 1890. był jego prezesem i wydawał w tę porę wspólnie z profesorem D u n i k o w s k i m organ tegoż towarzystwa »Kosmos«.

Ogłosił drukiem:

1) Die Gefäss-Kryptogamen von Westgalizien. Verhandlungen der k. k. zoologisch.-botanischen Gesellschaft in Wien, 1862.

2) O mechach i wątrobowcach Galicyi zachodniej i stosunku ich do ogółu roślinności. Rocznik c. k. Tow. nauk. krak. Tom XXXI. r. 1864.

3) O roślinności Bieskidów zachodnich. Rocznik c. k. Tow. nauk. krak. Tom XXXIII. r. 1865.

4) Versuch einer Aufzählung der Laubmoose von Westgalizien. Verhandl. d. zool.-bot. Gesellschaft in Wien, 1865.

5) Sprawozdanie z wycieczki botanicznej w zachodnią część Galicyi. Spraw. komisji fizyograf. z r. 1867.

6) Zapisek botaniczny z nad brzegów Popradu. Sprawozdania komisji fizyograficznej Akad. Umiej. rok 1868.

7) Botanische Fragmente aus Galizien. Verhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien, 1868.

8) O utworach żywicznych roślin szyszkowych i wydzielinach roślinnych w ogólności. Rocznik c. k. Tow. nauk. krak. Tom XXXIX, 1869.

9) O formacjach roślinnych w Galicyi. a) Obwód Żółkiewski. Sprawozdania Komisji fizyograficznej Akad. Umiej. rok. 1869.

10) Materyały do Flory wschodnich Karpat zebrane w r. 1871. i 1872. Sprawozdania komisji fizyograficznej Akad. Umiej. rok 1872.

11) Einige Notizen über d. Vegetation d. nördlichen Gestade d. Schwarzen Meeres. Verhandl. d. naturforschenden Vereins in Brünn, t. X. r. 1872.

- 12) Diagnosen der in Galizien und in der Bukowina bisher beobachteten Hieracien. Oesterr. botan. Zeitschrift 1873.
- 13) Schiwerechia podolica Andr. in Galizien. Oest. Bot. Zeitschrift r. 1874.
- 14) Przegląd roślin zebranych w obwodach Tarnopolskim i Czortkowskim w roku 1873. Sprawozdania Komisji fizyograficznej Akad. Umiej. rok 1873.
- 15) Przegląd roślin zebranych w obwodach Tarnopolskim i Złoczowskim w roku 1874. Sprawozdania komisji fizyograficznej Akad. Umiej. rok 1874.
- 16) Über die Vegetations-Formationen der taurischen Halbinsel und ihre klimatischen Bedingungen. Verhandlungen der k. k. zoolog.-botan. Gesellschaft in Wien, 1875.
- 17) Ludy pierwotne południowej Afryki. Ateneum, r. 1878.
- 18) Systematyczny przegląd porostów znalezionych dotąd w Galicyi zachodniej, opracowany na podstawie własnych i cudzych spostrzeżeń. Sprawozdania komisji fizyograficznej Akad. Umiej. Tom. XIII. 1879.
- 19) Przyczynek do Bryjologii Galicyi. Sprawozdania Komisji fizyograficznej Akad. Umiej. 1879.
- 20) Kilka kartek z Kaukazu. Rocznik Tow. Tatr. 1879.
- 21) O początku współczesnych okręgów roślinnych. Rozprawy Akad. Umiej. 1879.
- 22) Geo-botaniczne stosunki południowej Afryki. (z trzema tablicami litogr.) Pamiętnik Akademii Umiejętności, Wydział matematyczny-przyrodniczy Tom V. 1879.
- 23) Szkice z podróży po południowej Afryce, odbytej w latach 1875—77. Przegląd polski r. 1879, 1880, 1881. 2-gie wydanie w Warszawie nakład Gebethnera i Wolfa r. 1881. str. 368.
- 24) Das Transvaal - Gebiet des südlichen Afrika in physikalisch-geographischer Beziehung. Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, 1883.
- 25) Wiek morza Śródziemnego. Kosmos, 1883.
- 26) Echa z południowej Afryki. Szkice z podróży do Natalu i Transvaalu, (1879—1880.) str. 138.
- 27) Ludy pierwotne południowej Afryki, Lwów, nakład Gubrynowicza i Schmidta, 1881.
- 28) Obecny system geografii wysnuty z jej dziejowego rozwoju, 1884. (Odb. z Przew. nauk. i liter. Lwów).
- 29) Kotlina Prypeci i błota pińskie. Ateneum, 1886.
- 30) Szkice geograficzne z Karpat. Przewodnik nauk. i literacki 1890.

31) Dolne dorzecze Sanu badane pod względem postaci, budowy i rozwoju gleby (z mapką i przekrojami). Sprawozdania Komisji fizyograficznej Ak. um. Tom XXVI. 1891.

32) Naegelego i Petera monografia jastrzębców (Hieracium) i znaczenie tego dzieła dla systematyki roślin w ogólności. Kosmos, Rocznik XIV., zeszyt I—III.

33) Jezioro Świtez i Kołdyczewskie. Wszechświat, 1891. Tom X.

34) Zanikłe jeziora Tatr i bifurkacya rzeki Młynicy. Wszechświat 1892. Tom XI.

35) Tatry (w Słowniku geograficznym.).

36) Podole pokuckie. Wszechświat, 1893. tom XII.

37) Eine Moränenlandschaft in der Hohen Tatra u. andere Gletscherspuren dieses Gebirges, (mit einer Karte). Mitth. d. k. k. Geogr. Ges. 1893.

38) Rehman et Wołoszczak, Flora polonica exsiccata. Zielnik flory polskiej wydawany staraniem Dra. Antoniego Rehmana i Dr. Eustachego Wołoszczaaka. Cent. I, r. 1893. Cent. II. 1894.

39) Ziemie dawnej Polski opisane pod względem fizyczno - geograficznym. Część pierwsza »Karpaty« jest przygotowana do druku.

Oprócz tego był autor powyższych prac w latach 1877. do 1879. stałym sprawozdawcą czasopisma »Botanisches Centralblatt«. Pisywał też w tę porę ustępy fejetonowe dla kilku czasopism polskich, jak dla *Bluszczu*, (*Świat roślinny w południowej Afryce*, i *Listy z południowej Afryki*), dla *Kuryera warszawskiego*, (*Ludy dzikie w zetknięciu z cywilizacją*, *Boerowie transwaalscy jako strona wojująca*) i dla *Czasu* (*Moja wyprawa do rzeki Limpopo*). Niektóre z tych ustępów zostały przedrukowane w *Echach z południowej Afryki*.

11. Dr. Tadeusz Wojciechowski, urodził się w Krakowie d. 13. czerwca 1838. odbył studia gimnazyalne w Krakowie, a uniwersyteckie (prawnicze i filozoficzne) na Uniwersytecie Jagiellońskim i wiedeńskim od 1854—1860. W r. 1865. otrzymał stopień doktora filozofii. Od r. 1867. urzędował przy Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego jako amanuent, w r. 1875. został skryptorem biblioteki Uniwersytetu lwowskiego. Najw. post. z d. 18. lutego 1883. mianowany został nadzwyczajnym, a Najw. post. z d. 15. października 1887. zwyczajnym profesorem historii polskiej w Uniwersytecie lwowskim.

W r. 1881. został wybrany członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie. Od r. 1886. był wiceprezesem, a od r. 1891. jest prezesem Towarzystwa historycznego; od r. 1890. korespondentem c. k. komisji centralnej w Wiedniu dla konserwacji zabytków historii i sztuki. W r. 1888/9 był dziekanem Wydziału filozoficznego; obecnie zaś został wybrany Rektorem Uniwersytetu lwowskiego na rok 1894/5.

Ogłosił drukiem :

- 1) Zabiegi cesarza Maksymiliana II. o koronę polską (Dodatek do »Czasu« z września, 1860.).
- 2) Chrobacya. Rozbiór starożytności słowiańskich. Tom I. Kraków, 1873.
- 3) Roczniki Polskie X—XV. wieku (Pamiętnik Akad. Umiej. Wydział hist. filoz. Tom. IV.).
- 4) O Kazmierzu Mnichu, (tamże Tom V.).
- 5) O życiu i pismach Wincentego z Kielc (tamże, tom V.).
- 6) Co to jest historia i po co się jej uczymy (Przewodnik nauk. i liter. 1883.).
- 7) Podział i zakres dziejów polskich (tamże, 1884.).
- 8) O powtórnej elekcji Stanisława Leszczyńskiego 1733. (Kwartalnik hist., 1888.).

12. Dr. Emil Habdank Dunikowski, ur. 13. grudnia 1855. w Tu-staniu (Galicya), ukończył wyższe gimnazjum w Brzeżanach do r. 1873. Uniwersytet we Wiedniu 1873—1877, był asystentem na Politechnice lwowskiej 1877—1879, geologicznym wolontaryuszem przy c. k. Instytucie geologicznym państwowym we Wiedniu od r. 1879. do 1881. Odbywał studia w Instytucie paleontologicznym przy Uniwersytecie w Monachium 1881. do 1884.

Habilitował się na docenta prywatnego geologii przy Uniwersytecie lwowskim w r. 1884. na podstawie pracy: «Die Pharetronen aus dem Cenoman von Essen und die systematische Stellung der Pharetronen». Kassel, 1883.

Mianowany został nadzwyczajnym profesorem mineralogii Najw. post. z 31. marca 1888., zwyczajnym profesorem Najw. post. z 12. października 1890., jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół gimnazjalnych i realnych. Odbył trzy podróże do Ameryki północnej, z tego dwie w celach naukowo-przyrodniczych, mianowicie w r. 1891. i 1893. jedną zaś t. j. w r. 1892. jako delegat do wychodźców polskich w Ameryce z ramienia komitetu emigracyjnego utworzonego przez grono osób wybitnych, przeważnie członków Sejmu krajowego. W r. 1891/2. był dziekanem Wydziału filozoficznego.

Ogłosił drukiem :

- 1) O geologicznej budowie Euganeów wygasłych wulkanów pod Padwą (Kosmos, Lwów, 1878.).
- 2) Geologiczny profil przez Wschodnie Alpy (Kosmos, Lwów, 1879.).
- 3) Nowe foraminifery kredowego marglu lwowskiego (Kosmos, Lwów, 1879.).

4) Rzut oka na stosunki geologiczne Galicyi wschodniej, Milikowski Lwów, 1880.

5) Das Gebiet des Strypaflusses in Galizien, Jahrb. der k. k. geol. Reichs- Anstalt; Wien,

6) Przyczynek do znajomości galicyjskiego dyluwium, (Kosmos, Lwów, 1880.).

7) Das podolische Dniester-Gebiet, (Petermanns Mittheilungen Gotha, 1881.).

8) Brzegi Dniestru na Podolu galicyjskiem (Lwów, Kosmos, 1881.)

9) Geologiczna budowa naftonośnego obszaru zachodnio-galicyjskich Karpat (I. cz. Kosmos, Lwów, 1882.).

10) Die Spongien, Radiolarien und Foraminiferen der unterliassischen Schichten vom Schafberg bei Salzburg, (Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 1882.).

11) Geologiczna budowa naftonośnego obszaru zachodnio-galicyjskich Karpat II część (Kosmos, Lwów, 1883.).

12) Die Pharetronen aus dem Cenoman von Essen und die systematische Stellung der Pharetronen. Palaeontographica, Kassel, 1883.

13) Über Permo- carbon- Schwämme von Spitzbergen, Stockholm (königl. schwed. Akademie der Wissenschaften, 1884.).

14) Geologische Untersuchungen in Russisch-Podolien (Zeitschrift der Deutschen geologischen Gesellschaft Berlin, 1884.).

15) (z Walterem) Das Petroleumgebiet der galiz. Westkarpathen, herausgegeben vom k. k. Ackerbau-Ministerium, Manz, Wien, 1884.

16) Studya geologiczne w Karpatach (Kosmos, Lwów, 1885.).

17) Gliederung der westgaliz. Karpathensandsteine. (Verhandlungen der geolog. Reichs- Anstalt Wien, 1885.).

18) O gąbkach cenomańskich z warstwy fosforytowej Podola galicyjskiego (Akademia Umiejętności, Wydz. matem. przyrod.) Kraków, 1888.).

19) Przewodnik naukowy w wycieczkach V. zjazdu lekarzy i przyrodników we Lwowie, Lwów, 1888.

20) Studya geologiczne w Karpatach (Kosmos, Lwów, 1889.).

21) Atlas geologiczny Galicyi, zeszyt IV. z tekstem. Akademia Umiejętności, Kraków, 1891.

22) (ze Siemiradzkiem) Szkic geologiczny Królestwa polskiego, Galicyi i krajów przyległych, Warszawa, 1891.

23) Od Atlantyku po za góry Skaliste. Seyfert & Czajkowski Lwów, 1893.

24) Landschaftliche Schilderung von Galizien (Österreichisch - Ungarische Monarchie in Wort und Bild. Wien, 1894.).

Jest stałym współpracownikiem, a od r. 1890. do 1893. był kierownikiem redakcyi Kosmosu.

Jest członkiem - korespondentem państwowego zakładu geologicznego w Wiedniu, i belgijskiego Towarzystwa geologiczno-paleontologicznego w Brukseli; oraz prezesem polskiego Towarzystwa przyrodników imienia Kopernika.

13. Dr. Bronisław Ignacy Kruczkiewicz, urodzony 29. maja r. 1849. w Pustkowie pod Dembicą, w Galicyi, ukończywszy gimnazjum w Tarnowie i złożony tamże w r. 1868. egzamin dojrzałości był uczniem Uniwersytetu krakowskiego w latach 1868—1873; następnie otrzymawszy jako nauczyciel gimnazjalny urlop i stypendyum rządowe, kształcił się w filologii klasycznej i porównawczej przez półrocze zimowe r. 1876/7. w Uniwersytecie wiedeńskim, a potem przez półrocze letnie r. 1877. i zimowe r. 1877/8. w Uniwersytecie lipskim. Stopień doktora filozofii uzyskał w Uniwersytecie krakowskim w r. 1872. W r. 1874. złożył egzamin nauczycielski, nadający mu prawo do nauczania w całym gimnazjum języka łacińskiego i greckiego w wykładowym języku polskim i niemieckim. W r. 1877. habilitował się na docenta filologii klasycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie na podstawie rozpraw niżej pod 1)

2) wymienionych. Wykładał jako docent prywatny naprzód w Uniwersytecie lwowskim, a następnie w krakowskim od r. 1879. do r. 1888. Zawód nauczycielski w gimnazjum rozpoczął 16. marca r. 1873; 25. kwietnia 1876. został zamianowany nauczycielem gimnazjalnym; w trzy lata potem otrzymał tytuł profesora. Przedstawiony przez Wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego na nadzwyczajnego profesora filologii klasycznej w tymże Uniwersytecie, został następnie, gdy po śmierci profesora Węclewskiego zawakowała katedra filologii klasycznej we Lwowie, w skutek propozycji Wydziału filozoficznego Uniwersytetu lwowskiego, zamianowany Najwyższem postan. z dnia 15. kwietnia r. 1888. nadzwyczajnym profesorem filologii klasycznej w tymże Uniwersytecie. Wkrótce potem został zamianowany egzaminatorem z filologii klasycznej w składzie lwowskiej komisji egzaminacyjnej dla kandydatów stanu nauczycielskiego w gimnazyjach i w szkołach realnych; Najwyższem postanowieniem z dnia 29. października r. 1890. został zamianowany zwyczajnym profesorem filologii klasycznej w Uniwersytecie lwowskim. W r. 1893. był dziekanem Wydziału filozoficznego (j. n. rozdz. XII.) Od r. 1890. jest członkiem wydziału Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych; w r. 1893. został obrany wiceprezesem świeżo powstałego we Lwowie Towarzystwa filologicznego.

Ogłosił drukiem:

I. w języku polskim:

1) O cenzurze Apiusza Klaudyusza Ślepego roku 312—308 przed. nar.

Chr. P. Sprawozd. dyrekcji gimn. św. Anny w Krakowie za r. szk. 1874. str. 71. w 8ce.

2) O filozofii L. Anneusza Seneki. (W rozprawach Wydz. filolog. Akad. Umiej. w Krakowie z r. 1875. T. III., str. 99. w 8ce.)

3) O różnicy, która zachodziła w złotym wieku literatury rzymskiej między językiem łacińskim gminnym, a poprawnym czyli klasycznym. (W Rozprawach Wydz. filolog. Akad. Umiej. w Krakowie, część I. w r. 1879; część II. w r. 1881. Razem stronnic 201. w 8ce. Rozprawa ta udowadnia, że były dwie odmiany gminnego języka łacińskiego: miejska i wiejska).

4) O Pawle z Krosna i Janie z Wislicy (rzeczą czytana na posiedzeniu Wydz. filolog. Akad. Umiej. w Krakowie, 22. listop. 1884. W rozprawach Wydz. filolog. tejże Akad. T. XII. z r. 1885, str. 32. w 8ce).

5) Ennianieści (odczyt w czasie inauguracyjnej uroczystości Uniwersytetu we Lwowie w r. 1890.) w Kwartalniku historycznym. Lwów, 1891, str. 1—9.

6) Autentyczność dzieł Tacyty w obec najnowszej krytyki. (W Kwartalniku historycznym, Lwów, 1890, str. 617—630).

7) Spór o zasadę wyboru trybu w zdaniach łacińskich rozpoczynających się konjunkcją *cum*. (W »Muzeum«, czasopiśmie Towarzystwa nauczycieli Szkół wyższych. Lwów r. 1892, str. 687—699).

8) Recenzje rozpraw filologicznych, osobliwie w Kwartalniku historycznym lwowskim r. 1889, str. 762—764; r. 1890, str. 136—141 i 731 do 734; r. 1891, str. 386—389; r. 1892, str. 106—109, 366—369 i 559—561; r. 1893, str. 285—294; nadto w Muzeum, Lwów, 1891, str. 191—196.

II. w języku niemieckim :

1) Der altlateinische und oskische Diphthong OU. (W Zeitschrift für d. oesterr. Gymnasien, Heft I, 1879, str. 15. in 8vo. Rezultat tej rozprawy uznał za zgodny z prawdą Stolz w gramatyce łacińskiej w Handbuch der class. Alterthumswissenschaft herausg. von J. Müller, Bd. II, 1. Haefte, Noerdlingen 1885, str. 164).

2) Über die Geltung des Schriftzeichens UO. und des mit einem consonantischen U schliessenden Schriftzeichens OU in der Sprache der gebildeten Roemer seit der Zeit des Erlasses über die Bacchanalien vom J. 186. v. Chr. G. (W peryodycznem piśmie naukowem Wiener Studien, wydawanem w Wiedniu; J. 1880, Heft II, str. 3, 8vo).

3) Recenzja wydania »L. Annaei Senecae libri de beneficiis et de clementia. Ad codicem Nazarianum recensuit M. C. Gertz, Berolini apud Weidm. 1876«. (W Zeitschrift für d. oesterr. Gymnasien, Heft VI, Wien, 1887. str. 13, 8vo).

4) Recenzja wydania »Ciceros Brutus de claris oratoribus erkl. von Jahn. Vierte Aufl. bearb. von A. Eberhard. Berlin, 1877«. W Zeitschr. f. d. oesterr. Gymn. Heft VII, Wien, 1878, str. 7, 8vo.

5) Sprawozdania (Anzeigen) z rozpraw filologicznych, ogłaszanych w rocznych sprawozdaniach dyrekcji gimnazyów galicyjskich, umieszczane od r. 1885. w Zeitschrift f. d. oesterr. Gymnasien we Wiedniu w dziale »Programmenschau«; mianowicie 1887, str. 792—797; r. 1888, str. 562 do 563, str. 664—666 i 839—843; r. 1889, str. 950—955; r. 1890, str. 1047—1050; r. 1891, str. 1040—1044; r. 1892, str. 93—95. i 857, n.; r. 1893, str. 661—665.

6) Zur Grundbdeutung des Coniunctiv's im Lateinischen. (Zt. f. oesterr. Gymnasien 1894.).

III. w języku łacińskim:

1) Poëma de Aetna monte Vergilio auctori potissimum esse tribuendum. W Rozprawach Wydziału filologicznego Akad. Umiej. w Krakowie, Tom X. r. 1883, str. 28. w 8ce.).

2) Livianum. (W zbiorze rozpraw p. t. »Analecta graeco-latina philologis Vindobonae congregatis obtulerunt collegae Cracovienses et Leopolitani, Cracoviae 1893. str. 14—17.).

3) De Cu. Naevii poëtae patria atque iuris condicione. (W czasopiśmie Towarzystwa filologicznego E o s, zeszyt 1. we Lwowie r. 1894, str. 6, 8vo.

4) Recenzja dzieła: »Prodromus corporis glossariorum latinorum. Quaestiones de glossariorum latinorum fontibus et usu scripsit G. Loewe. Lipsiae 1876«. (W. Zeitschrift f. d. oesterr. Gymnasien, Heft VIII—IX, d. 1879, str. 5, 8vo.).

IV. wydawnictwo:

Pauli Crosnensis Rutheni Joannisque Visliciensis carmina recensuit, praefatione, utriusque poëtae vita, commentario atque indice instruxit. (Jest to tom II. Corporis antiquissimorum poëtarum Poloniae latinorum usque ad Cohanovium, wydawanego przez Akademię Umiejętności w Krakowie). Cracoviae, r. 1887. str. XLVI. i 234.

14. Dr. Antoni Kalina, urodzony dnia 23. maja 1846. r w Krempie pod Ostrowem w W. X. Poznańskiem. Nauki gimnazjalne odbywał w Ostrowie, a w Śremie złożył egzamin dojrzałości r. 1867. Następnie udał się na Uniwersytet w Wrocławiu, skąd po upływie trzech semestrów przeniósł się na Uniwersytet do Berlina, gdzie słuchał wykładów z historii i filologii klasycznej. Roku 1872. otrzymał w Halli na podstawie pracy doktorskiej: *de fontibus apud veteres scriptores qui ad Scauromatorum res pertinent*, stopień doktora filozofii, a r. 1873. złożywszy egzamin krajowy z historii i filologii klasycznej w Ber-

jinie, wyjechał do Pragi, gdzie jako zwyczajny słuchacz oddawał się przez 3 semestry studjom języków słowiańskich i porównawczej filologii indoeuropejskiej. Roku 1874. odbywał podróż naukową po Czechach, Morawii i górnych Węgrzech w celu poznania ludowych narzeczy języka czeskiego i słowackiego. Następnie pojechał do Białogrodu, gdzie uczęszczał na wykłady o języku i literaturze serbskiej, które w szkole głównej mieli Daničić i Novakowič. W lecie r. 1875. odbył kilkomięsięcną podróż po Serbii, Bośni i Hercegowinie dla poznania narzeczy południowo-słowiańskich. Roku 1876. udał się do Petersburga dla poznania języka rosyjskiego, gdzie w bibliotekach i archiwach robił poszukiwania naukowe nad językiem staropolskim. Z Petersburga przeniósł się do Lwowa r. 1877. gdzie na podstawie habilitacyjnej pracy: Rys historii samogłosek staropolskiego języka w porównaniu z innymi językami (starosłowiańskimi)« habilitował się r. 1878. na docenta prywatnego porównawczej gramatyki języków słowiańskich. Roku 1883. uzyskawszy stypendyum Gałęzowskiego udał się w 10 miesięczną podróż do Bułgarii, Rumelii i Turcyi dla zbadania narzeczy języka bułgarskiego. Najwyższem postanowieniem z dnia 24. stycznia 1888. mianowany nadzwyczajnym profesorem, a Najw. post. z dnia 27. marca 1892. zwyczajnym profesorem porównawczej filologii języków słowiańskich. W r. 1884. dnia 15. listopada został wybrany członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie, a dnia 14. maja 1892. takimże członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego. Patentem książęcym z dnia 28. stycznia (st. st.) 1892. został odznaczony srebrnym medalem bułgarskim dla sztuk i umiejętności.

Z prac naukowych ogłosił drukiem następujące:

- 1) Żywot św. Wojciecha wobec historii (Przegląd Polski Kraków, 1874, zeszyt maj. str. 123—193.).
- 2) Opis Białogrodu, (Warta 1875. rok II, Nr. 57. str. 515. n.).
- 3) Anecdota palaeo-polonica I, wydr. w Archiv f. slav. Philologie hergg. v. Jagič, III, 1875. str. 1—66. str. 621—636. VI, 1882. str. 184—215.
- 4) O liczebnikach w języku staropolskim. (Rozprawy i Sprawozdania Akademii Umiejęt. w Krakowie, 1878. VI, str. 1—73.).
- 5) Ueber die Schreibung der Nasalvocale in den altpolnischen Denkmälern, (Archiv. f. slav. Philol. 1878. IV, str. 29—62.).
- 6) Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti obradjuje Gj. Daničić. Zagrab, 1878. (recenzja w Przew. nauk. i liter. 1879.).
- 7) Artykuły prawa Magdeburgskiego z rękopisu około roku 1500. (Rozprawy i Sprawozd. Ak. Um. 1880. VII, str. 227—318.).

8) Pypin i Spasowicz: Istorija sławiańskich literatur. Izdanje vtoroje vnov piererabotannoje i dopełnionnoje. Tom I. Petersburg, 1879. (recenzja w Ateneum, Warszawa, 1880. t. XVIII, str. 358—371.).

9) Rozbiór krytyczny pieśni Bogarodzica. Lwów, nakładem Wł. Spasowicza, 1880.

10) La langue des Tziganes slovaques. J. K. Żupański éditeur. Posen, 1882.

11) Historya języka polskiego. Tom I. Lwów. 1883. (Praca konkursowa uwieńczona nagrodą przez Redakcję Biblioteki warszawskiej).

12) W kwestyi języka polskiego. (Ateneum. Warszawa, 1884. III, 163—183.).

13) O miękkich zgłoskach w języku staropolskim, (Przegląd Powszechny. Kraków, 1884. II, str. 219—240, 370—386.).

14) Życie Jana Kochanowskiego, (Kurjer Poznański, 1834. Nr. 200, 201, 203, 204.).

15) Jana Kochanowskiego Pieśń Świętojańska o Sobótce, wedle wydania Andrzeja Piotrkowczyka r. P. 1617. objaśniona i oceniona przez prof. Dr. Rymarkiewicza. Poznań, 1884. (recenzja w Przeglądzie Powszechnym, Kraków, 1885. V, str. 94—104, 250—257.).

16) Słownik synonimów polskich przez biskupa Ad. Stan. Krasinśkiego. Kraków, 1885. (recenzja, Przegląd Powszechny, Kraków, 1885. VI, str. 410—420.).

17) O tłumaczeniu pisma św. na język słowiański przez śś. Cyryla i Metodogo. (Przegląd Powszechny, 1885. VII, str. 1—14.).

18) O wynalezieniu pisma słowiańskiego przez św. Cyryla. (Przegląd Powszechny, 1886. XII, str. 432—451.).

19) Projekt jednolitego skrócenia tytułów zabytków staropolskiego języka (Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, 1886. V, str. 40—42.).

20) Jakich zasad trzymać się należy w transkrypcyi rękopiśmiennych i drukowanych zabytków polskich od najdawniejszych czasów do XVII. wieku? (Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, 1886. V, str. 42—46, 193—194.).

21) Appendix lingwistyczny do wiadomości o Sobótce. (Warta. Poznań, 1884. Nr. 541, 542, 543, 544.).

22) W sprawie autentyczności Rękopisu króldworskiego (Przegląd Powszechny, 1887. XIII, 235—254.).

23) Pieśń Bogarodzica. Rozbiór krytyczny (Przegląd Powszechny, 1887. XV, 329—355.).

24) Przyczynek do historii konjugacyi słowiańskiej. (Prace filologiczne. Warszawa, 1888—1889. II, str. 1—84, 353—451, 599—665, III, str. 1—91.).

25) Komedia o mięsopuście z rękopisu z początku XVI. wieku, (Prace filologiczne. Warszawa, 1888. II, str. 537—573.).

26) W sprawie pisowni, (Przegląd literacki, dodatek do »Kraju« 1889.).

27) Słowiańskie *ch* = indo-europ. *k* (Prace filologiczne 1888. II, str. 767—785.).

28) System konjugacyi polskiej. (Muzeum, Lwów, 1889. V, str. 642—653, 725—740, 809—817. 892—900.).

29) W sprawie pisowni polskiej. (Muzeum, Lwów, 1890. VI, 420—428, 482—502.).

30) ¹⁾ Jedna z kwestji spornych pisowni polskiej. Napisał J. Baudouin de Courtenay. Warszawa 1890.

²⁾ Niezależna kwestia, kwestya, kwestyja, kwestja ortograficzna. Napisał J. Karłowicz. Warszawa, 1890. (recenzja, Muzeum, 1890. VI, str. 704—713.).

31) Prostyh ludzi w wierze nauka. Dyjalog z rękopisu wieku XVI. (Prace filologiczne. Warszawa, 1890. III, str. 313—256.).

32) Małecki A. Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie ósme. Lwów, 1891. (recenzja, Muzeum 1891. VII, str. 583—592, 672—687.).

33) Gebauer J. Mluwnice česká pro školy středni a ústavy učitelské. Praha, 1890. I, II, (recenzja, Muzeum, 1881. VII, str. 254—260, 358—365.).

34) Studyja nad historiją języka bułgarskiego. (Rozprawy i Sprawozdania Akad. Um. w Krakowie, wydz. filol. 1891. XIV, str. 163—577. XV str. 396—592.). Streszczenie w Bulletin intern. Akad. Um. Kraków, 1890.

35) V. Jagić. Glagolitika. Würdigung neuentdeckter Fragmente. (Denkschrift. der Akad. d. Wiss. Wien, 1890. Bd. 38, recenzja. Przegląd Polski. Kraków, 1891.).

36) Jana Parum Szulcego, słownik języka połabskiego, Część I. (Rozprawy Akad. Um., wydz. filol. II. Serya. Kraków, 1893. T, III, str. 1—80. Część II, tamże, tom VI, 75—178). Streszczenie w Bulletin, 1892.

37) Za i przeciw.

38) Romuald Koppens T. J. O sposobach oznaczania spółgłosek miękkich w Psalterzu Floryańskim. Kraków, 1893. (recenzja, Muzeum. Lwów, 1893. IX, str. 412—419.).

39) Malinowski L. O niektórych wyrazach ludowych polskich. Zapisy porównawcze. Kraków, 1893. (recenzja, Przegląd Polski. Kraków, 1892. t. 108, str. 564—572.).

40) Ramułt St. Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Kraków, 1893. (recenzja, Przegląd Polski, 1893. t. 109, str. 340—352.).

41) Mowa kaszubska jako narzecze języka polskiego. (Prace filologiczne Warszawa, 1893. IV, str. 905—936.).

42) Artykuły do Słownika języka polskiego, który niebawem zacznie się drukować: Biedactwo — Chójka — Grzesznie — Kajmakan — Mrówczany — Niecułka. Cała litera T.

Jest wicedyrektorem i lustratorem Towarzystwa opieki nad uwolnionymi więźniami, członkiem zarządu Czytelni katolickiej, członkiem zarządu Arcybractwa Najśw. Maryi P. Łaskawej Królowej Korony Polskiej, członkiem wydziału Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych i członkiem honorowym Towarzystwa św. Wincentego a Paulo. Jest obecnie dziekanem wydziału filozoficznego.

15. Dr. Józef książ Puzyna, urodzony w Martynowie Nowym w Galicyi, dnia 19. marca 1856. W r. 1875. ukończył we Lwowie gimnazjum Franciszka Józefa w latach szkolnych 1875/6, 1876/7. 1878/9 był zwyczajnym słuchaczem Wydziału filozoficznego na Uniwersytecie lwowskim uczęszczając głównie na wykłady prof. Żmurki. W r. 1882. zdał egzamin nauczycielski na gimnazjum i szkoły realne. W r. 1883. otrzymał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie lwowskim. Rok szkolny 1883/4. spędził w Berlinie studyując na tamtejszym Uniwersytecie matematykę (słuchał: Weierstrassa, Kroneckera, Fuchsa; należał do seminarium Kroneckera i Weierstrassa) 1884. habilitował się na docenta matematyki na Uniwersytecie lwowskim. Najw. postan. z 25. czerwca 1889. został mianowany nadzwyczajnym a Najw. postan. z 27. sierpnia 1892. zwyczajnym profesorem matematyki w Uniwersytecie lwowskim. Jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli gimnazjalnych i realnych. Na rok 1894/5. wybrany został Dziekanem Wydziału filozoficznego.

Ogłosił drukiem:

1) O pozornie dwuwartościowych określonych całkach podwójnych. (Pamiętnik Wydziału matematyczno-przyrodn. Akademii krakowskiej. Tom IX, 1884.).

2) O zastosowaniu uogólnionych form interpolacyjnych Lagrange'a. (Pamiętnik Wydziału matemat. przyrodn. Akademii krakowskiej. Tom XIV, 1887.).

3) O pewnem twierdzeniu F. Folie'go (Pamiętnik Wydziału matemat. przyrodn. Akademii krakowskiej Tom XVII. 1889.).

4) Kilka uwag z ogólnej teorii krzywych algebraicznych. (Rozprawy Wydz. matem. przyrodn. Akademii krakowskiej Tom XXII. 1891.).

5) O wartościach funkcji analitycznej na okręgach współśrodkowych z kołem zbieżności jej elementu. (Rozprawy Wydz. matem. przyrodn. Akad. krak. Tom XXVI, 1893.).

6) O tak zwanych miejscach skupienia i ich zastosowaniu w analizie. (Muzeum, Roczn. IV. Lwów, 1888.).

7) Z analizy. (Muzeum, Roczn. IV. Lwów, 1888.).

8) Prof. Wawrzyniec Żmurko; jego życie i dzieła. (Kosmos. Roczn. XIV. Lwów, 1889.).

9) Über den Laguerre'schen Rang einer eindeutigen analytischen Function mit unendlich vielen Nullstellen. («Monatshefte für Mathematik und Physik.» Roczn. III. Wiedeń 1892.),

10) Z teorii n-krotnych całek określonych. (Prace matematyczno fizyczne Tom IV. Warszawa, 1893.).

11) O rozwinięciach zbieżnych w krzywych Cassini'ego (Prace matematyczno fizyczne Tom V. Warszawa, 1894.).

12) Über eine methodische Bildung der analytischen Ausdrücke $\sum f_v(x)$, $\sum f_v(x, y)$ von constanten Werthen. («Monatshefte f. Mathematik und Physik». Rocznik V. Wiedeń, 1894.).

13) Nota o nierówności $g \geq (a \leq)$ (Prace matem. fizyczne, Warszawa, tom VI. (1894—5) bieżący).

16. Michał Gruszewski, urodzony w jesieni r. 1866, młode lata spędził przeważnie na Kaukazie, gdzie też ukończył gimnazjum w Tyflisie w r. 1886. Następnie słuchał historii i filologii klasycznej na Uniwersytecie kijowskim; ukończył go w r. 1890. poczem półtrzecia roku był stypendyatem dla profesury, a w r. 1892. złożył egzamin magistralny przeważnie z historii ruskiej. Rozpoczął swój zawód literacki od belletrystyki.

Ogłosił drukiem:

1) Южнорусские господарские замки въ половинѣ XVI. в. (1890.).

2) Волинскій вопросъ 1098—1102 (1891).

3) Очеркъ исторіи Кіевской земли отъ смерти Ярослава до конца XIV. стол. (1891).

4) Барская околичная шляхта до кон. XVIII. в. (1892.).

5) Громадський рух на Україні-Русі в XIII. в. (1892.).

6) Къ вопросу о Голоховѣ (1893.).

7) Для юбилею Ів. Котляревського, desiderata (1893.).

8) Барское староство, историческіе очерки (1894.).

9) Zebrał i ułożył dwa tomy aktów barskiego starostwa XV—XVIII w., ogłoszone przez kijowską komisję archeologiczną w Архивѣ юго-

западной Россіи ч. VIII. — Матеріялы для исторіи мѣстнаго управленія въ связи съ исторією сословной организаціи т. 1. и 2.

Pracował przeważnie w Kijowie, i robił wycieczki dla studyów archiwalnych do Warszawy, Moskwy i t. d. Jest członkiem nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie i kijowskiego historycznego Towarzystwa »Nestor«.

17. Dr. Aleksander Raciborski, urodzony w Czernelicy (powiat horodeński) w Galicyi w r. 1845., studia gimnazyalne i uniwersyteckie ukończył we Lwowie, oddawał się następnie gospodarstwu wiejskiemu a stopień doktora filozofii uzyskał w r. 1883. Habilitował się na prywatnego docenta filozofii w Uniwersytecie lwowskim w r. 1885; poczem jeszcze w r. 1886. słuchał wykładów na Sorbonnie w Paryżu, w r. 1890. na Wszechnicy w Wiedniu. Najw. postan. z 20. sierpnia 1891. mianowany został nadzwyczajnym profesorem filozofii w Uniwersytecie lwowskim. Od r. 1887. jest członkiem komisji naukowej jako expert zawodowy orzekający o wartości książek szkolnych dla gimnazyów; od r. 1891. członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich.

Od r. 1877. do 1883. był posłem na Sejm krajowy z kurii wielkich posiadłości b. obwodu stryjskiego.

Ogłosił drukiem:

- 1) Etyka Spinozy krytycznie rozebrana i z tegoczesnym materializmem zestawiona, Lwów, 1882, str. 531.
- 2) Podstawy teorii poznania w systemie logiki dekuacyjnej i indukcyjnej J. St. Mill'a, Lwów, 1886. 2 tomy, str. 609.
- 3) Przedmiot i podział filozofii, Lwów 1887.
- 4) Hipnotyzm w paryskim szpitalu »*La Salpêtrière*« Lwów, 1887.
- 5) Przyrodnicze podstawy naszych sądów estetycznych Lwów, 1888.¹⁾
- 6) Stosunki wrażeń do zewnętrznego świata (Przewodnik naukowy i literacki 1889.).
- 7) Spinoza, rozbiór krytyczny (tamże).
- 8) Oznaczenie ilościowego stosunku wrażenia do podniety (Kosmos, 1890.).
- 9) O logice W. Kozłowskiego (Odbitka z »Muzeum« 1892.).
- 10) Ogólny zarys systemu filozofii, tom pierwszy. Lwów, 1892.
- 11) Historia i psychologia szermierki (Przew. nauk. i liter. i odbitka 1893.).

¹⁾ Praca ta wyszła i po niemiecku w tłumaczeniu M. Ziterbauma p. t. »Die naturwissenschaftlichen Grundlagen unserer aesthetischen Urtheile; Lemberg 1893.

12) Filozofia jako nauka akademicka (tamże 1894.),

Nadto szereg artykułów mniejszych treści krytycznej i polemicznej.

18. Dr. Ludwik Finkel, urodzony 20. marca 1858. r. w Bursztynie (powiat rohatyński) uczył się w szkole trywialnej w Grzymałowie, w normalnej i w gimnazyum w Tarnopolu, gdzie w r. 1877. zdał maturę. Od r. 1877. do 1881. był uczniem Wydziału filozoficznego na Uniwersytecie we Lwowie. Od r. 1878. do r. 1882. był aplikantem w archiwum krajowym aktów grodzkich i ziemskich. W r. 1879. należał do komitetu redakcyjnego albumu młodzieży polskiej, poświęconego J. I. Kraszewskiemu, w którym ogłosił pierwszą swoją rozprawę. W r. 1882., 25. października, otrzymał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie lwowskim i wyjechał na dalsze studia za granicę jako stypendysta krajowy. Rok przebywał na Uniwersytecie w Berlinie (1882/3), rok drugi w Paryżu (1883/4), pracując równocześnie w archiwach. W r. 1884. przedstawił rozprawę habilitacyjną p. t. »Poselstwa Mikołaja Schönberga w latach 1517—1519« Wydziałowi filozoficznemu we Lwowie. W r. 1885. został docentem historii i literatury polskiej w wyższej szkole rolniczej w Dublanach pod Lwowem, a w r. 1886. docentem historii średniowiecznej i nowożytnej na Uniwersytecie lwowskim. Najw. postan. z 15. marca 1892. został zamianowany nadzwyczajnym profesorem historii austriackiej w tymże Uniwersytecie.

Jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli gimnazyów i szkół realnych. Należał do założycieli i organizatorów Towarzystwa historycznego; od r. 1886 do 1891. był sekretarzem redakcji Kwartalnika historycznego; od 1892 r. jest sekretarzem Towarzystwa historycznego.

Na zjeździe historyków polskich w r. 1890. miał referat p. t. »Jakiego podręcznika historii polskiej koniecznie nam potrzeba i jaką drogą dojść do niego«. W r. 1890. wszedł do wydziału Towarzystwa literackiego im. Adama Mickiewicza, którego wiceprezesem został wybrany w r. 1893. Od r. 1888. miewał wykłady publiczne na wezwanie Towarzystwa Pracy kobiet. W r. 1888. został członkiem komisji historycznej a w r. 1893. komisji historii sztuki w Akademii Umiejętności w Krakowie.

Prace ogłoszone drukiem:

- 1) Poselstwa Jana Dantyszka, Lwów, 1879. 58 str.
- 2) Mikołaj Sęp Szarzyński, w Przewodniku naukowym i literackim 1880.
- 3) Jadwiga Tarłówna, w Ateneum, Warszawa 1886 t. III.
- 4) Zajazd Mieszczański, w Czasie 1882. Nr. 279—285.
- 5) Marcin Kromer, historyk polski XVI. wieku, rozbiór krytyczny, w Sprawozdaniach i rozprawach Akademii Umiejętności w Krakowie XVI. (Odbitka Kraków 1883. 208. str.).

6) Elekcya Leszczyńskiego w r. 1704., w Przewodniku naukowym i literackim w r. 1884.

7) Opis Rzeczypospolitej polskiej z r. 1574, w Bibliotece warszawskiej 1887.

8) Charakterystyka Zygmunta Augusta, w Przewodniku naukowym i literackim 1888. (Odbitka Lwów 1888, str. 23).

9) Okopy Świętej Trójcy, tamże 1889. (Odbitka Lwów 1889. 69. str).

10) Stanisława Jabłonowskiego Dyaryusz napadu Tatarów z r. 1692 w Kwartalniku historycznym 1890.

11) Napad Tatarów na Lwów, w r. 1695. tamże (odbitka Lwów 1890. str. 38.).

12) O konstytucyi 3. maja 1791. Lwów 1891. 148. str,

13) Konstytucya 3. maja, wstęp historyczny, odczyt miany w Towarzystwie prawniczym we Lwowie 1891. Lwów 1891. 24. str.

14) Bibliografia historyi polskiej wspólnie z Drem Henrykiem Sawczyńskim i członkami Kółka historycznego (Lwów, 1891. część I. str. 408.).

15) Księstwo warszawskie, prelekcya publiczna, w Przewodniku naukowym i literackim 1893. (Odbitka Lwów, 1893. str. 35.).

16) Miasto Tarnopol w r. 1674. w Roczniku kółka naukowego tarnopolskiego (Odbitka Tarnopol 1893. str. 36.).

17) Habsburgowie i Jagiellonowie po klęsce mohackiej (omówienie IV. t. historyi austryackiej A. Hübnera) w Kwartalniku historycznym 1893. r.

18) O pieśni legionów, Lwów 1883. 40 str.

19) O t. z. metodzie regresywnej w nauczaniu historyi, w Muzeum 1894. (Odbitka Lwów, 1894. 24, str.).

W y d a ł :

20) Vita et mores Gregorii Sanocei Leopoliensis archiepiscopi auctore Philippo Buonacorsi Callimacho, w Monumenta Poloniae t. VI. (163—216.)

21) Vita et mores Sbignei Cardinalis auctore Philippo Buonacorsi Callimacho tamże t. VI. (217—256.).

22) Inwentarz zamku Żółkiewskiego z r. 1726. w Sprawozdaniach komisji historyi sztuki Akademii Umiejętności w Krakowie w t. V.

Nadto ogłosił szereg drobniejszych artykułów z zakresu historyi literatury jako to :

23) O Odzie do młodości Mickiewicza, w Pamiętniku Tow. literac. im. Mickiewicza w roczniku III. z r. 1889.

24) Pamiętniki Ottona Słiżnia, tamże w roczniku VI. z r. 1888. i inne.

25) Zdaje stale sprawę w Kwartalniku historycznym z ruchu naukowego na polu historyografii powszechnej (od r. 1891. do 1894. str. 150. druku); pisuje recenzje do Przewodnika naukowego i literackiego, do Kwartalnika historycznego (1887—1893.) i innych pism.

26) Z polskiej literatury historycznej zdaje sprawę w Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung (1887, 1889.).

27) Napisał kilka opowiadań historycznych dla ludu jak «Odkrycie Ameryki w r. 1492»; «O Unii lubelskiej»; »O napadach Tatarów«, w wydawnictwach Macierzy Polskiej ogłoszonych.

19. Dr. Bronisław Rawicz Dembiński, ur. w Komorzy w Prusach Zachodnich dnia 14. sierpnia 1858, gimnazyum ukończył w Poznaniu ad St. Mariam Magdalenam. Studya uniwersyteckie odbywał we Wrocławiu i w Berlinie, otrzymał stopień doktora filozofii we Wrocławiu na podstawie pracy: »Die Beschickung des Tridentinums durch Polen und die Frage vom Nationalconcil« i tu także uzyskał świadectwo rządowe *pro facultate docendi*. Po zdanych egzaminach podjął naukową podróż w celu zbadania archiwów. Dłuższy czas przepędził w Wiedniu, we Florencyi, a głównie w Rzymie, gdzie w archiwum watykańskim i innych archiwach robił poszukiwania za materyałami do historyi polskiej. Wróciwszy habilitował się w Uniwersytecie Jagiellońskim w lipcu r. 1886. na podstawie pracy: »Wybór Piusa IV.« Jako docent wyjechał w r. 1887. na rok za granicę, a głównie do Paryża, aby zebrać materyały do pracy nad historią kościelno-polityczną XVI. w. W r. 1891. w marcu był proponowany przez Wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego na profesora nadzwyczajnego, a został zamianowany Najw. postan. z d. 15. marca r. 1892. nadzwyczajnym profesorem historyi powszechnej w Uniwersytecie lwowskim. Reskryptem z d. 13. lutego 1893. mianowany członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół średnich. Od r. 1887. jest członkiem korespondentem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

Ogłosił drukiem :

1) Die Beschickung des Tridentinums durch Polen und die Frage vom Nationalconcil, Breslau, 1883.

2) Wybór Piusa IV. (w Sprawozdaniach Akademii Umiejętności. Kraków, w r. 1886).

3) Sprawozdanie z archiwów rzymskich, a w szczególności z watykańskiego. Kraków, 1886.

4) Stosunek literatury politycznej włoskiej do polskiej w XVI. w. Kraków, 1888.

5) Upadek polityczny Włoch w epoce odrodzenia (odczyt). Poznań, 1889.

6) Upadek rycerstwa. Kraków, 1891. (odczyt miany w Warszawie).

- 7) Konstytucya 3. maja, a wielka rewolucya. Kraków, 1891.
- 8) Rzym i Europa przed rozpoczęciem trzeciego okresu soboru Trydenckiego, I. tom. Kraków, 1890. Wyd. Akademii Umiejętności.
- 9) Sprawa Soboru narodowego. (Referat na Zjazd historyków we Lwowie. Pamiętnik Zjazdu I. t.)
- 10) Legiony (odczyt). Poznań, 1893.
- 11) Leon XIII. (mowa na uroczystości papieskiej 19. lutego 1893).
- 12) Papiestwo wobec upadku Polski. Kraków, 1893. (Mowa na wiecu katolickim).
- 13) Vico i jego metoda historyczna. Lwów, 1893.
Prace ze sprawozdawczym charakterem:
- 14) Marya Teresa a Fryderyk II. (druk. w Przeglądzie Polskim 1888).
- 15) Napoleon a jego oszczercy (Napoléon et ses détracteurs, p. K. Bonaparte). »Czas« w r. 1887. w listopadzie.
- 16) Historia reformacyi (krytyka książki ks. Bukowskiego). Ate-
neum, 1885.
- 17) Najnowsza historyografia niemiecka. Ateneum, 1886.
- 18) Państwo nowożytne, ocena Tain'ea: Le régime moderne. Biblio-
teka warszawska 1891.
- 19) Trzeci rozbiór Polski (na podstawie Zeissberga: Geschichts-
quellen).
- 20) W druku: Podział historii powszechnej na epoki.
Liczne sprawozdania w »Przeglądzie Polskim«, »Kwartalniku histo-
rycznym«.

20. Dr. Jan Bołoz Antoniewicz, ur. 13. maja 1858. w Skomoro-
rochach, w powiecie buczackim, po ukończeniu gimnazjum św. Anny
w Krakowie r. 1876, odbył od 1876—1880. studia prawnicze w Uni-
wersytecie Jagiellońskim. Dnia 6. listopada 1880. otrzymał tytuł doktora
filozofii przy tymże Uniwersytecie na podstawie rozprawy: »Über die
Entstehung des Schiller'schen Demetrius«. W zimowym półroczu 1880/1
był członkiem seminaryum prof. Weinholda w Wrocławiu, w letnim
półroczu 1881. i zimowym 1881/2. był członkiem seminaryum dla ro-
manistyki i germanistyki prof. s. p. Konrada Hoffmanna i Michała
Bernaysa w Monachium. Wskutek śmierci ojca w grudniu 1881.
był zmuszony na dwa lata przerwać studia, do których w jesieni 1884.
powrócił, oddając się im przez następne sześć lat do r. 1890 częścią
w Monachium, częścią we Włoszech.

Najw. postan. z d. 21. kwietnia 1893. zamianowany nadzwyczaj-
nym profesorem nowożytnej historii sztuki; dnia 18. stycznia 1894.
mianowany konserwatorem dla zabytków sztuki średniowiecznej i nowo-
żytnej (sekcya II.) z zakresem działania na powiaty: Brody, Brzeżany,

Buczacz, Czortków, Husiatyn, Podhajce, Przemyślany, Skałat, Tarnopol, Trembowła, Zbaraż i Złoczów.

W r. 1885. mianowany członkiem komisji Akademii Umiejętności w Krakowie dla badania historii sztuki w Polsce.

W 1886. mianowany członkiem zwyczajnym «des historischen Vereins in München».

W kwietniu 1893. obrany przewodniczącym komisji dla wystawy retrospektywnej sztuki polskiej (Grupa XXV. C.) na powszechnej Wystawie we Lwowie.

Od 1877—1879. był sekretarzem i wydawcą czasopisma Towarzystwa Stenografów w Krakowie. W r. 1886/1887. sekretarzem Towarzystwa austro-węgierskiego w Monachium. Od 15. lipca 1891. do 1go kwietnia 1894. był prezesem Rady powiatowej w Buczaczu.

Dnia 17. kwietnia 1894. został wybrany członkiem Rady powiatowej tamże; od r. 1892. jest wiceprezesem Towarzystwa Czerwonego Krzyża powiat Buczacz; od r. 1891. wiceprezesem Towarzystwa pedagogicznego na powiaty: Buczacz, Czortków; od r. 1892. prezesem Kółka naukowego tamże.

Ogłosił drukiem:

- 1) 1880. »Über die Entstehung des Schiller'schen Demetrius«.
- 2) 1882. Większa recenzja dzieła: Soboleski: Poets and poetry of Poland.
- 3) 1882. Longfellow i Hartman von der Aue (Reforma z d. 13. czerw.).
- 4) 1884. Das Nibelungenlied in polnischer Sprache (Beilg. zur Allg. Zg. München, 17. stycznia).
- 5) 1885: O średniowiecznych źródłach do rzeźb znajdujących się na szkatułce z kości słoniowej w skarbcu katedry na Wawelu (Pamiętnik Ak. Um. w Krakowie, tom V. str. 74).
- 6) 1886. Zur Geschichte des Humanismus und der Renaissance in Polen (Blg. zur Allg. Zg. München Nr. 327, 328, 329).
- 7) 1886. Literatura porównawcza i historia sztuki. (Obszerna recenzja czasopisma Kocha Zs. f. vergl. Litteraturgeschichte, str. 11).
- 8) 1887. Johann Elias Schlegels aesthetische und dramaturgische Schriften. Heilbronn Henninger, str. 180. i 226.
- 9) Otto Knoop, Die deutsche Valthersage. (Samoistna recenzja w Zs. f. deutsche Litt. t. XXXII. str. 241—247).
- 10) Tożsamo (Kwartalnik historyczny 1888. 413—419).
- 11) 1889. W Festschrift für Konrad Hofmann zum 70-ten Geburtstag 14. November 1889 gewidmet von seinen Schülern Erlangen, Deichert I. str. 240—268. rozprawa: Ikonographisches zu Chrestien de Troyes.

12) 1889. Krystyniacki »Fasti Sarbieviani« (samoistna recenzja Zs. f. Litteraturgeschichte 134—148).

13) 1889. »Ostatni« Krasieńskiego, Kwartalnik historyczny i odbitka, str. 44.

14) 1890. »Z nieznaných utworów Z. Krasieńskiego«.

15) 1890. Johann Elias Schlegel; Allg. deutsche Biographie t. 20, str. 6.

16) 1891. Creizenach: die Schauspiele der englischen Komödianten. (Przegląd Polski z sierpnia. Samoistna recenzja).

17) Łoziński. Patrycyat i Mieszczaństwo. (Recenzja samoistna. Kwartalnik hist. 1891, str. 790—801).

18) 1890. Pamiętnik drugiego zjazdu historyków polskich »O nieznaných utworach Z. Krasieńskiego« (I. 1—10).

19) 1891. Młodość Krasieńskiego (Przegląd Polski, wrzesień 1—27).

20) 1892. Sienkiewiczza »Bez Dogmatu« Przegląd Polski, luty str. 32.

21) 1894. Katalog Wystawy sztuki polskiej we Lwowie 1764 do 1886.

21. Dr. Ignacy Trzaska Zakrzewski, urodził się w Tarnopolu w Galicyi 25. stycznia 1860. r. Ukończył gimnazyum w Tarnopolu w r. 1877. a studia uniwersyteckie na Wydziale filozoficznym we Lwowie w latach 1877—1882. W październiku 1882. zamianowany asystentem przy katedrze fizyki doświadczalnej Uniw. lwowsk. pełnił obowiązki tegoż do końca grudnia 1886. W tymże roku zdał egzamin nauczycielski i uzyskał świadectwo upoważniające do udzielania matematyki i fizyki w szkołach średnich. W październiku 1887. zamianowany asystentem przy katedrze fizyki doświadczalnej w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie a po śmierci prof. Wróblewskiego zastępcą profesora tego przedmiotu, wykładał przez letnie półrocze 1888. fizykę doświadczalną i kierował pracownią fizyczną. W maju 1890. uzyskał stopień doktora filozofii na uniw. Jagiell. w Krakowie, gdzie pozostawał w charakterze asystenta do końca września 1891. W październiku tegoż roku uzyskawszy na wniosek grona prof. Wydz. fil. Uniw. lwowskiego stypendyum państwowe udał się dla uzupełnienia studyów na Uniwersytet w Berlinie. Po powrocie otrzymał w lipcu 1892. w Uniwersytecie lwowskim *veniam legendi* z fizyki doświadczalnej jako docent prywatny. W zimie 1892/3. odbył podróż naukową w celu zwiedzenia zakładów fizycznych najznacześniejszych uniwersytetów w Niemczech i Anglii, w letnim zaś półroczu 1892. rozpoczął wykłady fizyki doświadczalnej jako zastępcą profesora. We wrześniu 1893. zamianowany został nadzwyczajnym profesorem fizyki doświadczalnej w Uniwersytecie lwowskim.

Ogłosił drukiem :

1) Spektraluntersuchungen über die Energie der Einwirkung von Brom auf aromatische Kohlenwasserstoffe (wspólnie z J. Schrammem Sitzungsberichte der Akad. der Wiss. in Wien. 1887.).

2) Współczynnik rozszerzalności ciał stałych w temperaturach niskich. (Rozpr. wydz. mat. fizycz. Akad. Umiej. w Krakowie T. 20. 1890.).

3) O zależności ciepła właściwego ciał stałych od temperatury. (Rozpr. wydz. mat. fizycz. Akad. Umiej. w Krakowie T. 23. 1891.).

4) O gęstości i ciepłe topliwości lodu. (Rozpr. wydz. mat. fizycz. Akad. Umiej. w Krakowie, T. 27. 1892.).

także po niemiecku :

Über das spezifische Gewicht und die Schmelzwärme des Eises. (Wiedemann, Annalen der Physik. Chemie T. 47. 1892.).

22. Dr. Bronisław Lachowicz, urodził się dnia 31. stycznia r. 1856. w Nisku, kończył szkoły średnie w Galicyi, poświęcał się następnie na Uniwersytecie lwowskim naukom przyrodniczym, specjalnie chemii, gdzie też uzyskał dyplom doktora filozofii. Następnie, jako stypendysta Akademii Umiejętności a później subwencyonowany przez Ministerstwo oświaty odbywał studia przez lat cztery w specjalnych kierunkach chemii na Uniwersytetach w Bernie szwajcarskiem, w Lipsku i Wiedniu. W r. 1885. habilitował się na docenta chemii organicznej na Uniwersytecie lwowskim na podstawie dziesięciu prac experimentalnych, ogłoszonych w Rozprawach Akademii Umiejętności i fachowych czasopiśmie niemieckich; w r. 1887, rozszerzoną mu została *venia legendi* na całą chemię ogólną, a w marcu r. 1894. mianowany został nadzwyczajnym profesorem chemii ogólnej na tymże Uniwersytecie.

Ogłosił drukiem :

1) Badania nad węglowodorami naftowymi. (Rozprawy Akademii Umiej. T. VII.)

2) O składnikach galicyjskiego oleju skalnego. (Rozpr. Akad. Umiej. T. X: Annalen d. Chemie B. 220.).

3) Über einige Kohlenwasserstoffe der Sumpfgasreiche und deren Derivate. (Annalen d. Chem. B. 220.).

4) Über die Einwirkung von Phosphorchloriden auf Phenanthrenchinon. (Berichte d. chem. Ges. 1883.).

5) Ein Beitrag zur chemischen Statik. (Journ. f. Chem. 1883.).

6) Über Dichlorphenantron und seine Reduktionsprodukte. (Journ. f. Chem. B. 28.).

- 7) Die Anaërobiosefrage. (Lachowicz und Nencki. Pflügers Archiv f. d. ges. Physik. B. 33).
- 8) Über das Parahämoglobin. (Lachowicz und Nencki. Berichte d. d. chem. Ges. XVIII.)
- 9) O częściowej redukcji chlorków ketonowych (Rozpr. Akademii Umiejętności T. XII; Ber. d. d. chem. Ges. XVII.).
- 10) O nowym sposobie otrzymywania bezwodników kwasowych (j. w.)
- 11) O składnikach moczu w wypadku chylurii. (Rozpr. Akademii Umiej. T. XIII.).
- 12) O działaniu chlorków rodników kwasowych na sole nieorganiczne. (Rozpr. Akad. Umiej. T. XIII; (Berichte d. d. chem. G. XVII.).
- 13) O objętości drobinowej związków chemicznych w stanie płynnym. (Rozprawy Akad. Umiej. T. XVII.).
- 14) Über die Constanten des Benzols. (Berich. d. d. chem. Ges. XX.).
- 15) O absorbcyi ciepła promienistego przez ciała płynne. (Rozpr. Akad. Umiej. T. XVII; Berichte d. d. chem. Ges. XX.).
- 16) Über die Piperidinfarbstoffe. (Sitzber. d. k. Akad. d. Wiss. in Wien. B. 97.).
- 17) Über die Verbindungen der org. Basen mit Salzen der schweren Metalle. (Sitzber. d. K. Akad. d. Wiss. B. 97.).
- 18) Über die Zersetzung aminartiger Stickstoffverbindungen durch Amine. (Sitzber. d. K. Akad. d. Wiss. in Wien, B. 97.).
- 19) Über den Säurecharakter der Salze der schweren Metalle. (Journal f. Chem. B. 39.).
- 20) Über die saure Restenergie anorganischer Salze. (Sitzber. d. K. Akad. d. Wiss. in Wien. B. 98.).
- 21) Über eine Bildungsweise des Benzaldoxims. (Berichte d. d. chem. Ges. 1889.).
- 22) Über die Dissociation der Ferriphosphate durch Wasser und Salzlösungen. (Sitzber. d. K. Akad. d. Wiss. B. 101.).
- 23) Über die Benzoin- und Benzil-Anilide. (Sitzber. d. K. Akad. d. Wiss. B. 102.).
- 24) O zależności punktów wrzenia związków organicznych od budowy drobinowej. (Kosmos, R. 1879.).
- 25) Kilka uwag nad wpływem budowy drobinowej na ciężar gat. związków tłuszczowych. (Kosmos, R. 1879.).
- 26) Indygo, jego własności i sposoby otrzymywania. (Kosmos, R. 1884.).
- 27) Zadanie termochemii. (We własnym nakładzie, R. 1889.).
- 28) Znaczenie rozbioru chemicznego gleby dla rolnictwa. (Odbitka »Rolnika« R. 1890.).

23. Dr. Władysław Niemiłowicz, urodził się w Tarnopolu w październiku 1863. Do szkół ludowych i średnich uczęszczał we Lwowie i w Krakowie, na Uniwersytet w Krakowie i Wiedniu. W roku 1885. złożył na Uniwersytecie wiedeńskim doktorat filozofii z chemią jako przedmiotem głównym. W roku 1886. złożył również na Uniwersytecie wiedeńskim doktorat medycyny i wstąpił jako lekarz do czynnej służby wojskowej. Mianowany lekarzem starszym a później pułkowym był przydzielony do szpitalu garnizonowego we Wiedniu, później do 84tego pułku piechoty, i przez przeszło dwa lata do chemicznego laboratorium komitetu sanitarnego wojskowego. W roku 1890. habilitował się na prywatnego docenta chemii lekarskiej na Uniwersytecie we Wiedniu. W r. 1891. został powołany na remunerowanego docenta farmakognozyi na Uniwersytet lwowski, a w r. 1892. został profesorem nadzwyczajnym tegoż przedmiotu.

Główne prace:

- 1) Über einige cholinartige Verbindungen.
- 2) Über die Einwirkung der concentrirten Schwefelsäure auf primäre Alkohole.
- 3) Über das Glycerinbromal ($\alpha\beta$ Tribrompropionsäure aldehyd) und die $\alpha\beta$ Tribrompropionsäure.
- 4) Über eine neue Brotkrankheit.
- 5) Zur Kenntniss der geschwefelten Harnsäure-Derivate.
- 6) Über die Epichlorhydrin-Piperidinverbindungen.

Wszystko to w pismach wiedeńskiej Akad. Umiej.

24. Dr. Aleksander Hirschberg, urodził się we Lwowie, dnia 15go grudnia 1847. Nauki pobierał naprzód w domu rodzicielskim, a następnie od r. 1858. do 1865 w gimnazjum akademickim we Lwowie, gdzie złożył egzamin dojrzałości. Z początkiem roku szkolnego 1866. udał się na Wydział filozoficzny Uniwersytetu lwowskiego, w r. 1871. uzyskał stopień doktora filozofii w Uniwersytecie lwowskim. W tymże roku został zamianowany zastępcą nauczyciela w II gimnazjum we Lwowie, gdzie zostawał do 22go września 1872. r. Obok obowiązków nauczycielskich oddawał się przez ten czas także studjom paleograficznymi, pod kierunkiem Profesora Liske'go. Z końcem września r. 1872. został przeniesiony do wyższej szkoły realnej we Lwowie. Dnia 14. października r. 1875. zamianowany został sekretarzem naukowym Zakładu nar. im. Ossolińskich; w tymże roku habilitował się jako docent prywatny historii polskiej w Uniwersytecie lwowskim Dnia 10. listopada r. 1876. zamianowany kustoszem Zakładu nar. im. Ossolińskich które to obowiązki dotąd pełni. Równocześnie pracował także nad uporządkowaniem archiwum miejskiego lwowskiego, i był od 1874—1877.

kustoszem tegoż archiwum. W latach 1890—1893. redagował dwa pi-semka ludowe, a mianowicie »Chatę i Nowiny«. W r. 1893. wybrany został prezesem lwowskiego Tow. oświaty ludowej, i dotąd kieruje pracami tego Stowarzyszenia. W latach 1875, 1879, 1882, 1886, 1890. 1891 i 1892. podejmował podróże naukowe do Kórnika, Gniezna, Berlina, Wiednia, Budapesztu, Monte Cassino, Konstantynopolu i Hiszpanii.

Ogłosił drukiem:

- 1) O życiu i pismach Justa Ludwika Decyusza. 1485—1545. Str. 132. 8. Lwów, 1874.
- 2) Recenzja kroniki Bernarda Wapowskiego (Scriptores Rerum poloniarum. T. II.) w »Ruchu literackim« z r. 1874. Nr. 1, 2.
- 3) Kronika klasztoru trzemeszeńskiego i spominki o Łaskich. (Odb. z III. tomu dzieła »Monumenta Poloniae historica.«) Lwów 1887. 8. str. 13.
- 4) Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński, sprzymierzeńcem sułtana tureckiego. Szkic historyczny. Lwów, 1879. 8. str. 4, 76.
- 5) Stronnictwa polityczne w Polsce za Zygmunta I. Odpowiedź na poglądy w tej sprawie Prof. Liskego. (Przegląd polski, czerwiec, 1879). Lwów, 1879. 8. str. 20.
- 6) O dyplomacji polskiej za Zygmunta I. (Odbitka ze Sprawozd. zakładu narod. im. Ossolińskich z r. 1880). Lwów, 1880. Str. 30.
- 7) Przymierze z Francją z r. 1524. Ustęp z dziejów polityki polskiej za Zygmunta I. Lwów, 1882. 8. str. 61.
- 8) Koalicja Francji z Jagiellonami z r. 1600. (Odbitka z »Przewodnika naukowego i literackiego«) str. 1129—1151. Lwów, 1882.
- 9) Bibliografia powstania Narodu polskiego z r. 1830—1831. wspólnie z gronem Akademików lwowskich. (Odbitka ze »Zbioru pamiętników do historyi powstania polskiego.«) Lwów, 1882. 8. str. 124.

25. Julian Niedźwiedzki, urodz. 18. października. 1845. w Przemysłu, ukończył gimnazjum w Przemysłu w r. szk. 1863/4. był słuchaczem Uniwersytetu wiedeńskiego od r. 1864/5 do r. 1872/3. W r. 1869. został przez tamtejszą komisję egzamin. approbowany na nauczyciela gimnazjalnego z grupy: historia naturalna na całe, matematyka i fizyka na niższe gimnazjum. Należał od r. 1870 do r. 1873. do składu c. k. państwowego zakładu geologicznego w Wiedniu jako sekcyjny geolog. Najwyż. postan. z dnia 29. VIII. 1873. został mianowany wyczałym profesorem mineralogii i geologii w c. k. Akademii technicznej (obecnie Szkole politechnicznej) we Lwowie, w której, pozostając dotąd na temże stanowisku, piastował trzykrotnie (w l. 1879/80, 1884/5 i 1887/8) urząd Rektora. Od r. 1874. jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów nauczycielskich, przedtem dla szkół realnych obecnie dla szkół średnich. Od założenia polskiego Towarzystwa przyrodników im Koper-

nika jest członkiem wydziału tegoż Towarzystwa. Do składu c. k. Uniwersytetu lwowskiego wszedł (z uwolnieniem od aktu habilitacji) jako docent mineralogii i geologii, i zastępował tu profesora mineralogii w I półroczu r. 1887/8. Jest członkiem Rady górniczej Wydziału krajowego. W r. 1887. został członkiem korespondentem, w r. 1893. członkiem czynnym Akademii Umiejętności w Krakowie.

Ogłosił drukiem:

- 1) Aus den Tiroler Centralalpen. Jahrb. d. geolog. R. Anstalt Wien, 1872.
- 2) Zur Kenntniss der Banater Eruptivgesteine tamże, 1873.
- 3) Über Gesteine von der Insel Samothrake tamże, 1875.
- 4) Beiträge zur Geologie der Karpathen bei Przemyśl tamże, 1876. (Następnie to samo po polsku w czas. Kosmos.)
- 5) Zur Kenntniss der Eruptivgesteine des westl. Balkans. Sitz. Ber. Akad. Wien, 1879.
- 6) Stosunki geologiczne formacji solnej Wieliczki i Bochni, w czas. Kosmos, 1883/4. (To samo po niemiecku w publikacji samodzielnej.)
- 7) Zur Kenntniss der Fossilien des Miocäns v. Wieliczka und Bochnia. Sitz. Ber. Akad. Wien. 1886.
- 8) O formacji solnej koło Kałusza w czas. Kosmos, 1891. (Następnie to samo w publikacji samodzielnej.)
- 9) Przyczynek do geologii brzegu Karpackiego w Galicyi zachodniej. Rozpr. Akad. Umiej. Kraków, 1894,

26. Dr. Henryk Wielowieyski, urodził się d. 18. maja 1860. w Olejowej w Galicyi, ukończył szkoły średnie w Stanisławowie, a studia uniwersyteckie na Wydziale filozoficznym we Lwowie. Udał się następnie na studia do Jeny, Lipska, gdzie w r. 1882. otrzymał stopień doktora filozofii, następnie do Wiednia, Monachium, Berlina i Paryża. Pracował naukowo w c. k. stacyi morskiej w Tryeście. W r. 1884. habilitował się w Uniwersytecie lwowskim jako prywatny docent anatomii porównawczej i embryologii. Jest c. i k. podkomorzym, postem do Rady Państwa z kuryi większych posiadłości okręgu Kołomyja, Horodenka i t. d. wiceprezesem pokuckiego oddziału galic. Tow. gospodarskiego, członkiem Rady powiatowej w Horodence, i komitetu Towarzystwa uprawy tytoniu.

Ogłosił drukiem:

- 1) Studien ueber die Lampyriden. Leipzig, 1882.
- 2) Ueber den Fettkörper von Corethra plumicornis und dessen Entwicklung. Leipzig, 1883.
- 3) Ueber die Eibildung bei der Feuerwanze. Leipzig, 1884.

- 4) Bemerkungen ueber die Eizelle. Erlangen, 1834.
- 5) Das Keimbläschen-stadium des Geschlechtskernes — ein Beitrag z. Entwicklungsgeschichte der Geschlechtsprodukte. Leipzig, 1885.
- 6) Zur Morphologie des Insektenovariums. Leipzig, 1886.
- 7) Ueber das Blutgewebe der Insekten. Leipzig, 1886.
- 8) Observations sur la spermatogénèse des Arthropodes. Paris, 1886.
- 9) O budowie jajnika u owadów. Kraków, 1886, (Akad. Umiej.).
- 10) Studya nad komórką zwierzęcą, Cz. I. Kraków, 1887. (Akad. Umiej.).
- 11) Badania nad histologią owadów, Cz. I. Kraków, 1888. (Akad. Umiej.).
- 12) Weitere Untersuchungen ueber die Leuchtorgane der Insekten. Leipzig, 1889.

W Radzie Państwa zajmuje się przeważnie kwestyami ekonomicznymi i gospodarczymi; zabierał w Izbie głos w sprawie emigracji ludności galicyjskiej do Ameryki, w sprawie soli, uprawy tytoniu w kraju i t. d.

27. Dr. Józef Siemiradzki, urodzony d. 28. marca 1858. w Charkowie na Ukrainie, po ukończeniu w Warszawie gimnazjum, zapisał się w r. 1878. na wydział fizyko-matematyczny wszechniczy dorpackiej. Mianowany w r. 1880. asystentem przy katedrze mineralogii, ukończył studia w r. 1881. ze stopniem kandydata mineralogii i geoznozyi.

Rok 1882—1883. spędził w podróży naukowej do południowej Ameryki, odbytej w Towarzystwie znanego podróżnika i ornitologa p. Jana Sztolcmana na Antyllę, Panamę, do Andów równikowych i wybrzeży Spokojnego Oceanu. Zbiory zoologiczne, nagromadzone przez niego w tej wyprawie, zostały opracowane przez pp. Wład. Taczanowskiego i Hansa hr. Berlepsch'a w »Proceedings of the zoological society of London« rok 1883—84. Zbiory geologiczne opracował sam w kilku rozprawach specjalnych.

W r. 1884. uzyskał w Dorpacie stopień magistra mineralogii i geoznozyi, a po obronieniu wykonanej w pracowni swego kolegi prof. Lagorio w Warszawie rozprawy o «Andezytach Ekwadoru» w r. 1885. na tymże Uniwersytecie uzyskał doktorat nauk przyrodniczych.

W r. 1887. habilitował się na docenta prywatnego geologii przy Uniwersytecie lwowskim, na którym wykłada od r. 1887. Najw. post. z r. 1894. otrzymał tytuł nadzwyczajnego profesora.

W r. 1891—92. odbył powtórnią podróż do Ameryki południowej jako dowódca wyprawy, mającej na celu zbadanie stosunków osadni-

czych i kolonizacji polskiej w Brazylii i Argentynie. Po ukończeniu tej wycieczki przedsięwziął drugą o charakterze ściśle geograficznym przez pustynię Patagońską i Andy Araukańskie do Chile. Wyniki nader dla geografii amerykańskiej ważne tej wyprawy umieściły w roku zeszłym »Geographische Mittheilungen« Petermann'a.

Ogłosił drukiem :

1) Nasze głązy narzutowe. Warszawa. Pamiętnik fizyograf. t. II. 1882.

2) Die geognostischen Verhältnisse der Insel Martinique. Dorpat, 1884.

3) Otwór świdrowy w Wildze nad Wisłą Warszawa, (Pamięt. fizyogr. t. V. 1885.).

4) Geologische Reisenotizen aus Ecuador, ein Beitrag zur Kenntniss der typischen Andesitgesteine. (Neues Jahrbuch f. Mineralogie IV. Beil. Bd., 1885).

5) Hypersthenandesit aus W. Ecuador. (N. Jahrb. f. Mineral. I. Bd., 1885).

6) Przyczynek do fauny kopalnej warst kredowych w gubernii Lubelskiej. Warszawa, (Pamięt. fizyogr. t. VI. 1886).

7) Studien im polnischen Mittelgebirge (Jahrbuch d. k. k. geolog. Reichsanstalt, 1886).

8) Über Anorthitgesteine von St. Thomas, (Neues Jahrb. f. Miner. 1886.).

9) Sprawozdanie z badań geologicznych we wschodniej części gór Kielecko - Sandomierskich. Warszawa. Pamiętnik fizyograficzny t. VII. 1887.

10) Otczet o geologiczeskich izsledowanjach w wostocznoj czasti Kielecko-Sandomirskich gor (Izwiestja geologiczeskago komitieta. Petersburg, 1887).

11) Studien im polnischen Mittelgebirge II. B. (Jahrb. d. geol. Reichsanstalt, 1887).

12) Über silurischen Sandstein von Kielce, (Verhandlungen der k. k. geolog. Reichsanstalt, 1887).

13) O wieku konglomeratów wapiennych w okolicy Kiele i Chęcina (Sprawozdania komisji fizyograficznej Akad. Umiej. w Krakowie, 1888.).

14) Sprawozdania z badań geologicznych w okolicy Kiele i Chęcina. Warszawa, (Pamiętnik fizyograficzny t. VIII, 1888.).

15) O zjawiskach dyslokacyjnych w Polsce i krajach przyległych. Lwów, Kosmos, 1889.

16) Über Dislocationserscheinungen in Polen, Sitzungsberichte der kais. Akademie d. Wiss. Wien, 1889.

17) Sprawozdanie z badań geologicznych w dorzeczu Warty i Pro-sny. Warszawa, Pamiętnik fizyograf. t. IX. 1889.

18) Przyczynek do znajomości napływów dyluwialnych na Polsko-Litewskiej równinie. Lwów, Kosmos, 1889.

19) O głowonogach brunatnego jura w Popielanach na Żmudzi (Pamiętnik Akademii Umiej. w Krakowie, 1889.).

20) O faunie warstw brunatnego jura w Popielanach II, Małże, ślimaki, ramionopławy. (Pam. Akad. Umiej. w Krakowie, 1889.).

21) O dyluwium okolic Lwowa, Kosmos, 1890.

22) O mozenach czołowych bałtyckiego lodowca dyluwialnego. Kosmos, 1890.

23) Kritische Bemerkungen über neue oder wenig bekannte Ammoniten aus dem braunen Jura von Popielany. (Neues Jahrbuch f. Mineralogie. 1890.).

24) Fauna kopalna wapieni górnourajskich w Polsce. (Pamiętnik Akad. Umiej. w Krakowie, 1891.).

25) Zur Stammesgeschichte oberjurassischer Ammoniten. (Neues Jahrb. f. Mineral. II. Bd. 1890.).

26) Szkic geologiczny Królestwa Polskiego, Galicji i krajów przyległych, Warszawa. (Pamiętnik fizyogr. t. XI. 1891.).

27) Geograficzne rezultaty mojej podróży do północnej Patagonii Araukanii, Kosmos, 1892.

28) La region Andina del Rio Limay. (Annales del Museo de La Plata, 1892.).

29) Zur Geologie von Nordpatagonien. (Neues Jahrb. f. Mineral. 1892.).

30) Die oberjurassische Ammoniten-Fauna in Polen. (Zeitschrift d. Deutsch. geolog. Gesellsch. XLIV. 1892.).

31) Der obere Jura in Polen und seine Fauna, (tamże XIV. 1893.).

32) Eine Forschungsreise in Patagonien (Petermann's Geographische Mittheilungen. Heft III. 1893.).

Jest również stałym współpracownikiem »Pamiętnika fizyograficznego« i »Wzzechświata« w Warszawie, »Kosmosa« we Lwowie i »Annuaire géologique universel« w Paryżu.

28. Dr. Wawrzyniec Teisseyre, urodzony w Krakowie w roku 1860. Złożył egzamin dojrzałości w gimnazyum w Tarnopolu 1878, studia filozoficzne odbył na Uniwersytetach we Lwowie i we Wiedniu,

i tamże otrzymał stopień doktora filozofii. Następnie pracował jako wolontaryusz w c. k. zakładzie państwowym geologicznym, a później jako wolontaryusz w c. k. Muzeum Nadwornem w Wiedniu. W tymże czasie odbył podróż naukową do środkowej Rosyi, mając na oku badanie faun jurasowych wschodnio-europejskich. W latach 1885—86. był asystentem przy katedrze mineralogii Wszechnicy Jagiellońskiej. Począwszy od r. 1886. bierze czynny udział w pracach komisji fizyograficznej w Krakowie, której jest członkiem i która mu powierzyła do naukowego zużytkowania swoje zbiory paleontologiczne. Jako współpracownik Atlasu geologicznego kraju zajął się zbadaniem wschodniej części Podola galicyjskiego (1886—1890), a następnie okolic Rohatyna i Przemyślan (1890—92). Jest także członkiem Towarzystwa wiedeńskiego dla popierania przyrodniczego badania Wschodu.

W roku 1891. habilitował się na docenta paleontologii w Uniwersytecie lwowskim na podstawie pracy pod tytułem: »Über die systematische Bedeutung der s. g. Parabeln der Perisphincten (Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geol. und Palaeont. Stuttgart, 1889).

Od lat kilkunastu pracuje w zakresie geologii Podola i paleontologii krakowskiego solitu. Dla wykończenia tych badań Akademia Umiejętności udzieliła mu stypendyum im. Śniadeckich z fundacyi ś. p. Seweryna Gałęzowskiego w kwocie 5000 franków na rok 1893/4.

Ogłosił drukiem:

1) Przyczynek do znajomości formacyi jurasowej (Rozpr. Akad. Umiej. X. 1882).

2) Wykaz skamieniałości piętra zenońskiego okolicy Lwowa (Jahrh. der geol. Reichs-Anstalt t. 32. p. 229. i nast.).

3) Ein Beitrag zur Kenntniss der Cephalopodenfauna der Ornathone etc. Sitzungsberichte d. Akad. d. Wissensch. Wien, 1883. (Bd. 88. Abth. I.)

4) O budowie geologicznej okolic Tarnopola i Zbaraża. Sprawozd. komisji fizyogr. t. 14.

5) Der podolische Hügelzug der Miodobory als ein sarmatisches Bryozoen-Riff. Jahrbuch d. geol. Reichs-Anstalt Bd. 34.

6) Studya paleontologiczne cz. I. Proplanulites nov. gen. Pamiętnik Akademii Umiejętności, tom XIV.

7) Über einige seltenere und wenig bekannte Ammoniten des Kraukauer Oolithes. Verhandlungen der geol. Reichs-Anstalt. 1887.

8) Über Proplanulites nov. gen. Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie und Palaeontologie. Stuttgart, 1888.

9) Iły ornatowe w Grojcu. Sprawozd. komisji fizyogr. 1888.

10) Über die systematische Bedeutung d. s. g. Parabeln der Perisphincten. Neues Jahrbuch f. Mineralogie, Geologie und Palaeontologie. Stuttgart, 1889.

11) Szereg mutacyjny Perisphinctes quercinus Terguem et Jourdy, Rozprawy Akad. Umiej. 1888.

12) Kilka uwag o węglu brunatnym i poszukiwaniach geologicznych na Podolu. Sprawozd. komisji fizyogr., tom 27.

13) Grzbiet gołogórsko-krzemieniecki, jako zjawisko orotektoniczne. Kosmos, 1893.

14) Całokształt płyty paleozoicznej Podola galicyjskiego, tamże.

15) Rzecz o cystoideach i blastoideach. Kosmos, Lwów, 1892.

16) Paleomorfologia Podola. Sprawozd. Komisji fizyogr. tom XXIX.

29. Dr. Józef Nusbaum, urodzony w grudniu r. 1859. w Warszawie, ukończył gimnazjum w Warszawie i tamże w r. 1881. uzyskał na Uniwersytecie stopień kandydata nauk przyrodniczych. Od r. 1882. do 1884. był stypendystą rządowym przy katedrze anatomii porównawczej Uniw. warszawskiego. W r. 1885. po zdaniu egzaminu magisterskiego i po obronie rozprawy p. t. »Materiały k organogenii nasiekomych i czerwiej« uzyskał na Wszechnicy w Odessie stopień magistra zoologii i anatomii porównawczej. Następnie bawił przez dłuższy czas za granicą, zwiedzał laboratoria uniwersyteckie w Niemczech i we Francji i po kilka miesięcy pracował w nadmorskich stacyach biologicznych Roscoff i Concarneau we Francji.

W r. 1888. po obronie rozprawy p. t. »Istoria razwitia Mysis Chameleo Thompson« uzyskał na Uniw. warszawskim stopień doktora zoologii.

W r. 1891. habilitował się na Uniw. lwowskim, jako docent prywatny anatomii porównawczej, histologii i embryologii.

Ogłosił drukiem:

1) Uzbrojenie gęby i mechanizm wysysania pokarmów u gąsienicy mrówkolwa (Myrmeleo), z 1 tablicą rysunków. »Pamiętnik fizyograficzny« 1881.

2) Najnowsze poglądy na genezę tkanek zwierzęcych. »Kosmos«, 1883 r.

3) Nowa teoria powstawania środkowej warstwy zarodkowej (mezodermy) u zwierząt. »Kosmos«, 1882.

4) Rozwój przewodów organów płciowych u owadów, z 2ma podwójnymi tablicami rysunków. »Kosmos«, 1884. O tem samem po niemiecku w »Zool. Anzeiger«.

5) O wzajemnym stosunku organu słuchu i pęcherza pławnego u ryb karpowatych (Cyprinoidei), z 4. tablicami rysunków. »Kosmos«, 1883. O tem samem po niemiecku w »Zoologischer Anzeiger« 1881.

- 6) Nowsze poglądy na życie organizmów. »Ateneum«, 1885.
- 7) The Embryonic Development of the Cockroach (*Blatta*), z drzeworytami w tekście. Londyn, 1886. (Jeden rozdział dzieła zbiorowo napisanego i wydanego przez prof. Mialla i Denny p. t. *The Cockroach. Introduction to Study of Zoology*).
- 8) L'Embryologie d'*Oniscus murarius*. Zoologischer Anzeiger, 1886.
- 9) Recherches sur l'organogénèse des Hirudinées z 4. podwójnymi tablicami rysunków. Archives Slaves de Biologie. 1886.
- 10) Struna Leydiga u owadów. Z 2. podw. tablicami rysunków. Kosmos, 1886. O tem samym po niemiecku w Zoologischer Anzeiger.
- 11) Przyczyny powstawania różnych płci. Warszawa, 1884.
- 12) Regulowanie stosunku ilościowego płci u istot organicznych. »Ateneum«, 1887.
- 13) Poglądy Naegelego na Darwinizm. »Ateneum«, 1885.
- 14) Stacye zoologiczne w Roscoff, Concarneau, Tryeście, »Wszechświat«, 1886—1893.
- 15) Zasady ogólne nauki o rozwoju zwierząt (embryologii) z licznymi rysunkami w tekście. Warszawa, 1887.
- 16) Rzut oka na dzieje i stanowisko nauki o rozwoju zwierząt. Odbitka z »Wszechświata«, 1884.
- 17) L'Embryologie de *Mysis Chameleo* Thompson z 8. podwójnymi tablicami rysunków kolorowych. Archives de Zoologie Expérim. et Generale, 1887.
- 18) Zur Frage über die Segmentirung des Keimstreifs und die Bauchanhänge der Insektenembryonen. Biologisches Centralblatt, 1889.
- 19) Zur Entwicklungsgeschichte der Placenta bei der Maus (weisse Varietät). Anatomischer Anzeiger. 1890.
- 20) Przyczynek do embryologii maika (*Meloe proscarabaeus* Marsham). z 7. podw. tabl. rysunków. 1891.
- 21) Studya nad fauną skąposzczetów (*Oligochaeta*) krajowych. Pamietnik fizyograficzny. 1891.
- 22) Najbliższe zadania morfologii zwierzęcej. »Kosmos« 1891.
- 23) Pogląd na stosunki genetyczne pomiędzy tkankowcami (Metazoa) i pierwotniakami (Protozoa), z drzew. w tekście. »Kosmos«, 1892.
- 24) Materiały do embryologii i histologii równonogów (*Isopoda*). Z 6. podw. tablicami rysunków kolor. Kraków. Nakładem Akademii Umiejętności, 1893. O tem samym po niemiecku w »Biologisch. Centralblatt«.
- 25) Zmysły i wrażenia zmysłowe u zwierząt niższych. »Ateneum«. 1892.
- 26) Granica pomiędzy światem zwierzęcym i roślinnym w świetle nowszych badań. »Biblioteka Warszawska«, 1893.

27) Über die Vertheilung der Pigmentkörperchen bei der Karyokinese. Anatomischer Anzeiger. 1893.

28) Poglądy ogólne na rozwój osobnika zwierzęcego. »Kosmos«. 1893.

29) Nauka biologii w szkoleniu niższej, średniej i wyższej. »Muzeum«. 1893.

30) Zur Entwicklungsgeschichte der Blutkörperchen und der ersten embryonalen Lebergefäße bei den Anceren. Biologisches Centralblatt, 1893.

31) O obecnym stanowisku kwestyi embryonalnego pochodzenia krwi i tkanek łącznych. »Kosmos«, 1893.

32) Pogląd krytyczny na ważniejsze, panujące dziś w zoologii teorie rodowodowe. »Kosmos«, 1894.

33) Podręcznik zoologii do użytku młodzieży, z 272. rysunkami w tekście. Kraków, 1893.

Oprócz tego opracował w języku polskim podręcznik zoologii Boasa. Liczne inne mniejsze rozprawki i artykuły treści biologicznej umieszczał w »Przyrodzie i Przemysle«, »Wszecchwiecie«, »Ateneum«, »Bibliotece Warszawskiej«, »Biologisches Centralblatt«, »Kosmosie«, »Wielkiej Encyklopedyi illustrowanej« i w niektórych innych czasopismach.

30. Dr. Aleksander Skorski, urodzony dnia 8. czerwca 1851. w Stanisławowie, uczęszczał do szkół niższych w Samborze, średnie zaś ukończył w gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie, poczem w r. 1870. zapisał się na Wydział prawniczy Uniwersytetu lwowskiego. Przeszedłszy jeszcze w ciągu pierwszego półrocza na Wydział filozoficzny tegoż Uniwersytetu, oddawał się studjom matematyczno - przyrodniczym, historycznym i filozoficznym. Jako członek seminarium historycznego prof. Ksawerego Liskego, wypracował w r. 1872. rozprawę p. t. »Gallus i Kadłubek o świętym Stanisławie. Studium historyczno - krytyczne« Poznań 1873. Pod kierownictwem prof. Euzebiusza Czerkawskiego napisał w r. 1873. filozoficzno-krytyczną rozprawę: »O filozofii Jana Śniadeckiego (Poznań, 1873.)« i przedłożył takową Wydziałowi filozoficznemu celem uzyskania stopnia doktora filozofii. Po złożeniu egzaminów ścisłych otrzymał dyplom doktorski w r. 1874. Wreszcie na podstawie pracy p. t. »Jan Śniadecki wobec współczesnej metafizyki niemieckiej i dzisiejszych dążeń filozoficznych krytycznie przedstawiony«, Lwów, 1890. uzyskał w Uniwersytecie lwowskim *veniam legendi* jako habilitowany docent prywatny filozofii i ogólnej pedagogiki.

Ogłosił drukiem:

1) Gallus i Kadłubek j. w.

2) O filozofii Jana Śniadeckiego j. w.

3) Jan Śniadecki, j. w.

4) Jan Śniadecki na polu pedagogicznym, Lwów, 1892.

5) W sprawie filozoficznego sporu między prof. Morawskim T. J. a p. A. Mahrburgiem; kilka uwag krytycznych. Lwów, 1892.

6) Filozofia jako nauka akademicka. Lwów, 1893.

7) Odpowiedź krytyczna na Dra Raciborskiego rozbiór i ocenę tej pracy. Lwów, 1894.

31. Dr. Aleksander Zalewski, urodził się w ziemi gostyńskiej, we wsi Radziwiu pod Płockiem, w dniu 3. maja 1854. r. Do szkół początkowych i do gimnazyum uczęszczał w Płocku, a następnie do Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu na architekturę, którą jednak porzucił, udając się w październiku 1878. r. na Uniwersytet niemiecki naprzód w Jenie, a następnie w Strasburgu, gdzie otrzymał stopień doktora filozofii przyrodniczej. Następnie zajmował się naukowo w pracowni botanicznej w Krakowie i we Lwowie, a w r. 1892. habilitował się jako docent prywatny botaniki na Uniwersytecie lwowskim, uzyskawszy równocześnie nostryfikację dyplomu doktorskiego.

Ogłosił drukiem:

1) Przyczynki do życioznawstwa grzybów, I część: *Clathrosphaera spirifera*, »Rozpr. i Spraw. Akad. Umiej. Wydział mat. przyrodn. 1888.

2) »O dzieleniu się jąder w komórkach macierzystych pyłku u niektórych lilijowatych« z 2 tabl. rysunków, (Kosmos, 1881.).

3) *Über die Kernteilungen in den Pollenmutterzellen einiger Liliaceen* (»*Botanische Zeitung*« 1882).

4) O powstawaniu i odpadaniu zarodników u grzybów. (Kosmos 1883, z 1 tabl. rys.).

5) »*Über Sporenanabschnürung und Sporenanfallen bei den Pilzen*« (Flora, 1883.).

6) *Zur Kenntniss der Gattung Cystopus* (Botan. Centralbl. 1883.)

7) O tworzeniu się zarodników w komórkach drożdży z 1. tabl. rysunków. (Rozpr. i Sprawozdania Akad. Umiej. w Krakowie, Wydz. mat. przyr. t. XIII. za rok 1885.).

8) »Zapiski roślinnicze z Królestwa polskiego i z Karpat« (Sprawozd. Kom. Fiz. Akad. Umiej. w Krakowie, t. XX. 1886.).

9) »Przyczynki do życioznawstwa Grzybów, I. część: *Clathrosphaera spirifera* Zal.« z 5 tabl. lit. (Rozpr. i Spraw. Wydziału mat. przyr. Akad. Umiej. w Krakowie, t. XVIII. 1888.).

10) »Przegląd doświadczeń, objaśniających budowę i ruchy zarodki« (Wszecławiat, 1891.).

11) O roślinności z okolicy miasta Tykocina i Wyszogrodu« (Warszawski Pam. Fiz. za r. 1893.).

12) »Przyczynek do znajomości skrzypów polskich« (Kosmos za r. 1894. (w druku).)

13) »O obyczajach dzieciółów«. (Wszechświat, r. 1891.).

14) Spostrzeżenia nad życiem węża zwyczajnego, (Wszechświat, r. 1892.).

15) »O jemiole« (Wszechświat r. 1893.).

16) Poszukiwania archeologiczne w Gostyńskim« (Zbiór wiad. do antropologii krajowej, t. V. Kraków, 1181.).

17) Kilka wiadomości z dziedziny starożytnictwa z 10. drzeworytami (Ziemia Dobrzyńska, Płocka, Wyszogrodzka i Gostyńska) w XII. t. Pam. Fiz. Warszawa, 1893. Oprócz powyższych prac szerszego zakresu, ogłosił wiele mniejszych i większych artykułów naukowych, jak również sprawozdań i krytyk w różnych polskich i niemieckich czasopismach, jakoto w lwowskim »Kosmosie«, w »Pam. Tow. Tatrzańskiego«, we »Wszechświecie«, w »Prawdzie«, w »Głosie«, w »Deutsche botan. Monatschrift«, w »Botanisches Centralblatt« i in.

32. Dr. Rudolf Zuber, ur. 13. września 1858. w Orlat w Siedmiogrodzie; ukończywszy w r. 1876. gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie, zapisał się na Wydział filozoficzny Uniwersytetu lwowskiego, poświęcając się głównie studjom mineralogicznym i chemicznym. W styczniu r. 1883. uzyskał na tymże Uniwersytecie stopień doktora filozofii. W r. 1881/2. pracował jako wolontaryusz w c. k. geologicznym zakładzie państwowym (k. k. geologische Reichs-Anstalt) we Wiedniu, a równocześnie jako nadzwyczajny słuchacz uzupełniał studia na Uniwersytecie u pp. profesorów Suess'a, Tschermak'a i Neumayr'a. W r. 1882. uzyskał tytuł korespondenta c. k. geolog. Zakładu państwowego. W r. 1883/4. pełnił obowiązki asystenta przy kat. mineralogii (prof. Dr. A. Alth) Uniwersytetu krakowskiego. W r. 1884. zamianowany został członkiem komisji fizyograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie. W r. 1884. habilitował się jako docent geologii dynamicznej i geologii Karpat na Uniwersytecie lwowskim i jako taki wykładał aż do r. 1886. W r. 1886. wyjechał do Rzeczyposp. Argentynskiej, gdzie zajęty był najpierw jako ekspert, a potem jako dyrektor techniczny i administracyjny większego przedsiębiorstwa naftowego »(Compania Mendocina de Petróleo)« aż do r. 1892.

W ciągu tych 6. lat wykonał kilka większych ekspedycji naukowych w mało znane okolice Boliwii, Chile i Argentyny.

Powróciwszy stamtąd uzyskał ponownie »veniam legendi« w dawniejszym zakresie na lwowskim Uniwersytecie 22. czerwca 1893.

Ogłosił drukiem:

1) O działaniu chlorku allylu na benzol w obecności chlorku glinowego. (Wspólnie z p. P. Wispek'iem). Rozpr. i Sprawozd. Wydz.

matem. przyrodn. Akad. Umiej. t. VII. Kraków, 1881. — To samo po niemiecku w *Annalen der Chemie u. Pharmacie Bd.*, 218.).

2) »Przyczynek do znajomości dolomitu«. *Kosmos*, Lwów t. VI. 1881. (Rozprawa doktoryzacyjna).

3) »Stosunki geologiczne okolic Mrażnicy i Schodnicy«. (wspólnie z prof. Dr. F. Kreutzem). *Kosmos*, t. VI. 1881.

4) »Studia geologiczne we wschodnich Karpatach«. Część I—V. *Kosmos*, t. VII—XI. 1882—1886. (Sprawozdania z pięcioletnich badań wykonanych z polecenia i na koszt Wydziału krajowego).

5) »Détail-Studien in den Ostgalizischen Karpathen zwischen Delatyn und Jabłonów«. *Jahrb. d. k. k. geol. Reichs-Anst. Wien*. 1881. (Skrócony przekład I. części poprzednio wymienionych »Studyów«).

6) »Nafta i wosk ziemny w Galicyi«. *Wszechświat*, Warszawa, t. II. 1883.

7) »Wycieczka geologiczna do Tatr«. *Pamiętnik Towarz. Tatrzańskiego t. IX*. Kraków, 1884.

8) »Neue Inoceramenfunde in den Ostgalizischen Karpathen«. *Verhandlungen der k. k. geolog. Reichs-Anstalt*. 1884.

9) »Notiz über die Natur und das relative Alter des Eruptivgesteines von Zalas im Krakauer Gebiete«. (Wspólnie z p. F. Bieniaszem). *Verh. d. k. k. geol. R.-Anst.* 1884.

10) »Geologiczne warunki występowania nafty w Karpatach«. *Czasopismo towarzystwa aptekars. Lwów*. 1885.

11) »Skały krystaliczne z nad źródeł Czeremosza«. *Rozpr. i Spraw. Wydz. mat. przyr. Akad. Um. t. XIV*. Kraków, 1885. To samo po niemiecku w *Tschermak's Mineralog. u. petrogr. Mittheilungen*. VII. Wien, 1885.

12) »O łączności Karpat z Alpami«. (Wykład habilitacyjny). *Kosmos*, t. IX. Lwów, 1884.

13) »Skały wybuchowe z okolicy Krzeszowic«. *Rozpr. i Spr. Wydz. mat. przyr. Ak. Um. t. XV*. Kraków, 1886. To samo po niemiecku w *Jahrb. d. geol. R.-A.* 1885.

14) »Atlas geologiczny Galicyi«. (wydawnictwo komisji fizyogr. Akad. Umiej.) Zeszyt II. obejmujący 6 arkuszy mapy, tekst objaśniający i 5 tablic litogr. Kraków, 1888.

15) »Informe sobre las minas de petróleo al sur del Cerro de Cachenta (prov. Mendoza, Rep. Argentina)«. Drukowane w sprawozdaniu dyrekcji przedsiębiorstwa »Compania Mendocina de Petróleo«. Buenos Aires, 1888.

16) »Z południowej Ameryki«. (Opis ekspedycyi do Boliwii). *Kosmos*, t. XIII. Lwów, 1888.

17) «O nafczie z «Laguna de la Brea» (Rzeczp. Argentyińska, prow. Jujuy)«. Kosmos, t. XIV. Lwów, 1889. To samo po hiszpańsku w Boletín de la Academia Nacional de Ciencias de Córdoba, t. X. Buenos Aires, 1890.

18) »Estudio geológico del Cerro de Cachenta y sus contornos. (Rep. Argentina, prov. Mendoza). Boletín de la Acad. Nac. de Ciencias de Córdoba. t. X. Buenos Aires. 1890. (Z mapą geolog. i przekrojami).

19) »Sześć tygodni w Kordylierach«. (Odczyt publiczny). Kosmos, t. XV. Lwów, 1890.

20) »Informe sobre los terrenos petrolíferos del departamento de San Rafael (prov. Mendoza)«. (Z mapą geolog. i przekrojami). Bol. de la Acad. Nac. de Ciencias de Córdoba. T. XII. Buenos Aires, 1892.

21) »Informe sobre los yacimientos de Carbon de Piedra en el depart. de San Rafael (prov. Mendoza)» Ogłoszone najpierw w dzienniku «la Nacion» w Buenos Aires, a potem obok innych prac odnoszących się do tegoż przedmiotu (odkrycie węgla kamiennego w Kordylierach) w publikacjach peryodycznych »Revista del Museo de la Plata» t. IV. La Plata, 1892.

22) »Uwagi krytyczne o poglądach Dra Szajnochy na pochodzenie źródeł solnych i siarczanych w Galicyi«. Kosmos, t. XVIII. Lwów, 1893.

23) »O prawdopodobnych rezultatach głębokich wierceń we Lwowie«. Kosmos, t. XVIII. Lwów, 1893. To samo po niemiecku w Zeitschrift für practische Geologie. Berlin, 1893.

24) »Stosunki geologiczne kopalń naftowych w Ropie i Siarach» Czasopismo »Nafta«, Lwów. 1893.

25) »O praktycznych zastosowaniach geologii«. Odczyt na XXIII. Walnem Zgrom. Towarz. przyrodn. im. Kopernika we Lwowie. Kosmos, t. XIX. Lwów. 1894.

Oprócz powyższych prac ogłosił Dr. Z. liczne mniejsze rozprawki popularne, recenzje, i artykuły w pismach: »Kosmos« (Lwów), »Wszec-swiat« (Warszawa), »Verhandlungen der k. k. geolog. Reichs - Anstalt« (Wiedeń), »Nafta« (Lwów), i kilku innych.

Obecnie przygotowują się do druku:

1) »Geologia zastosowana do górnictwa naftowego w Karpatach«. Podręcznik.

2) »O węgla kamiennym w Kordylierach argentyńskich«.

3) »Mapa geologiczna okolic Nowego Sącza z tekstem objaśniającym« z polecenia Wydziału Krajowego dla »Atlasu geologicznego Galicyi«.

Od lipca 1893. wydaje jako odpowiedzialny redaktor czasopismo miesięczne »Nafta. Organ Towarzystwa Techników naftowych« we Lwowie.

Zbiory naukowe z ekspedycyj amerykańskich znajdują się w muzeach mineralogiczno-geologicznych Uniwersytetów lwowskiego i krakowskiego i staną się po opracowaniu własnością tychże instytutów.

33. Dr. Wojciech hr. Dzieduszycki, urodzony w r. 1848. w Jezupolu, powiecie stanisławowskim. Odbierał wychowanie domowe do r. 1866. poczem wstąpił do Theresianum, gdzie zdał maturę roku 1867. Uczęszczał na Uniwersytet wiedeński, na Wydział prawniczy i filozoficzny, i otrzymał tamże w roku 1872. stopień doktora filozofii, poczem osiadł w Olszanic, powiecie tłumackim, następnie zaś w Jezupolu. Od roku 1876. jest bez przerwy posłem na Sejm krajowy z większej własności byłego obwodu stanisławowskiego.

Od roku 1879. do r. 1886. był posłem do Rady Państwa z tegoż samego okręgu wyborczego.

Od roku 1880. jest konserwatorem starożytności drugiej sekcji, od roku 1885. członkiem centralnej komisji w Wiedniu dla zbadania i przechowania zabytków historycznych i zabytków sztuki; od roku 1887. członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie. W roku 1894. habilitował się jako docent historii filozofii, estetyki i etyki na Uniwersytecie lwowskim.

Ogłosił drukiem: I. Dzieła.

- 1) Fantazyje; dyalogi satyryczne o kwestjach społecznych i filozoficznych, 1871.
- 2) Władysława, powieść filozoficzna, 1872.
- 3) Powieści Wschodu i Zachodu, 1873.
- 4) Aurelian, powieść historyczna, 1875.
- 5) Studya estetyczne, 1875. 2 tomy.
- 6) Ateny. Opis starożytnych Aten i obyczajów starogreckich 1878.
- 7) Krótki rys dziejów filozofii, 1880.
- 8) Pojęcia starożytnych o geografii ziem dawnej Polski 1886.
- 9) Ikonostas Bohorodeczański, z poglądem na rozwój sztuki staroruskiej, 1888.
- 10) Baśń nad Baśniami, poemat w dwu tomach osnuty na podstawie mitycznych podań ludowych, 1888.
- 11) Listy ze wsi. Rozprawy o stosunkach kraju naszego, 1891, 1892.
- 12) Listy Czytelnika, 1892.
- 13) Listy o wychowaniu, 1893.
- 14) Anioł, poemat osnuty na tle wypadków roku 1863; 1892.

- 15) Mieszane małżeństwa, powieść obyczajowa, 1893.
- 16) Roztrząsania filozoficzne o podstawach pewności ludzkiej, Lwów, 1893.
- 17) Historia malarstwa we Włoszech, Lwów, 1893.
- 18) W Paryżu — powieść.
- 19) Święty Ptak — powieść.
- 20) Król Bolesław II. tragedia, 1894.
- II. Większe rozprawy i artykuły:
 - 1) Tragiccy greccy, (Przegl. pol. 1878.).
 - 2) Cnota i występki; rzecz o dziejowym rozwoju wyobrażeń o cnocie, (Bibl. Warsz. 1879, 1880.).
 - 3) Stosunki wyborcze w Galicyi. (Niwa, 1879.).
 - 4) Sofoklesa Edyp Król. (Przegl. pol. 1879.).
 - 5) Wykłady o pierwszej filozofii, wygłoszone w Warszawie r. 1880. Warszawa, 1880.
 - 6) O honorze średniowiecznym. (Bibl. Warsz. 1880.).
 - 7) Kościół średniowieczny, (tamże).
 - 8) Wschód średniowieczny, (tamże).
 - 9) Odrodzenie i reformacja, (tamże, 1881.).
 - 10) Sokrates i Platon. (Niwa. 1881.).
 - 11) O Arystotelesie. (Bibl. Warsz. 1882.).
 - 12) Moralisci XVII. wieku, (tamże).
 - 13) Odpowiedź na list J. Szujskiego o Sejmie galicyjskim, (Niwa, 1882.).
 - 14) Budowle drewniane na Rusi. (Przegląd archeologiczny, 1882.).
 - 15) Hołd pruski Matejki. (Przew. nauk. i liter. 1882.).
 - 16) Sceptycy, stoicy i epikurejczycy. (Bibl. Warsz. 1883.).
 - 17) Fara łacińska i cerkiew Św. Jura w Drohobyczcu. (Przegl. archeol. 1883.).
 - 18) Ostatni poganie; ustęp z historii filozofii starożytnej (Bibl. Warsz. 1884.).
 - 19) O H. Sienkiewicza »Ogniem i mieczem«, (tamże, 1885.).
 - 20) Listy o Włoszech. (Kronika rodzinna 1886.).
 - 21) Der galizische Archäologentag in Lemberg, 1885. (Mittheil. der k. k. Central- Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- u. historischen Denkmale, z r. 1886.).
 - 22) Główne postacie powieści Sienkiewicza »Potop«, krytyczny rozbiór. Lwów, 1887.
 - 23) Die Malerei in der altruthenischen Kunst. (Mittheilungen, j. w. 1888.).

24) Pessimizm w Niemczech, (Bibl. Warsz. 1890.).

25) Dzieje sztuki malarskiej we Włoszech. (Przew. nauk. i liter. 1890.).

26) Dawid Urquhard. (Przegląd polski, 1890.).

Prócz tego miewał liczne wykłady publiczne, tudzież w stowarzyszeniach i na uroczystych zebraniach we Lwowie, Warszawie i Wiedniu.

Jest wiceprezesem Koła literackiego we Lwowie, »Macierzy polskiej« i Towarzystwa Oświaty Ludowej; stoi na czele Towarzystwa teatru ludowego.

W Radzie Państwa należał do komisji assekuracyjnej, szkolnej i podatkowej; był w r. 1881. referentem obowiązującej dziś ustawy o reformie podatku domowego, i zabierał kilkakrotnie głos w Izbie w sprawach szkolnych, w sprawie taryfy cłowej, w rozprawach budżetowych przy generalnej debacie, (raz jako generalny mówca prawicy) i w rozprawie adresowej r. 1885.

W Sejmie krajowym należy stałe do komisji szkolnej, a prócz tego wybierany do innych komisji, był w r. 1893. i 1894. przewodniczącym komisji gminnej, od 1883—1886. członkiem komisji budżetowej i t. d. Z ważniejszych jego czynności sejmowych wymieniamy: referat 1878. w sprawie założenia wyższej szkoły górniczej w Krakowie, referat 1881. w sprawie utworzenia Wydziału medycznego w Uniwersytecie lwowskim, referat 1882 szkolnego funduszu krajowego; wniosek 1883. względem zbadania charakteru pomników starożytności na Rusi, referat 1884. w sprawie internatu dla seminarzystów we Lwowie, wnioski i referat z r. 1884. co do reformy ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu szkół ludowych, i posłaniu do nich dzieci, referat tegoż roku domagający się, by c. k. Rząd polecił przedkładać Sejmowi plany nauczania w szkołach ludowych, referat 1885/6. w sprawie zmiany ustawy o języku wykładowym, (wniosek Romańczuka), referat 1887/8. wzywający c. k. Rząd do reformy szkół średnich z uwzględnieniem praw przysługujących w tej mierze konstytucyjnie Sejmom krajowym¹⁾. W r. 1889. postawił wniosek o objęcie zamku w Olesku, (w którym urodził się król Jan III.) w posiadanie i na własność kraju; w r. 1892. był referentem wniosku p. S a w c z a k a o założenie nowego gimnazjum ruskiego (z czego powstało nowe ruskie gimnazjum w Kołomyi); w r. 1894. wreszcie był sprawozdawcą ustawy z d. 23. kwietnia 1894. o zrównaniu prestacji gmin i obszarów dworskich na zakładanie szkół ludowych (wniosek posła Stanisława hr. B a d e n i e g o).

¹⁾ Patrz o tem Starzyński: Ustawodawstwo Sejmu galicyjskiego 1887—1889.

Prócz tego przemawiał cały szereg razy w sprawach ogólnie politycznych, wychowania narodowego, reformy administracji (1881.) reformy gminnej (1893.) powiększenia liczby posłów z miast i t. d.

34. Dr. Gustaw Piotrowski, ur. dn. 19. lipca 1863. w Tarnowie. Studya lekarskie odbywał w Krakowie, częścią we Wiedniu. Poza medycyną studyował przez kilka lat fizykę pod kierunkiem ś. p. prof. Wróblewskiego, chemię u prof. Czyrniańskiego i Olszewskiego w Krakowie, tudzież prof. Liebena i Ludwiga we Wiedniu. Stopień doktora wszech nauk lekarskich osiągnął w r. 1887. Przez kilka lat był asystentem katedry fizjologii prof. Cybulskiego w Krakowie. Uzyskawszy stypendyum rządowe w kwocie 1.200 zlr. rocznie udał się do Berlina, gdzie pracował prawie półtora roku w zakładzie fizjologicznym prof. Du Bois-Reymonda pod kierunkiem prof. Gada. Na podstawie badań w zakresie fizjologii nerwów i mięśni tudzież wykładu wygłoszonego w maju 1889. r. p. t. *O tamowaniu czynności zwierzęcych* habilitował się na docenta prywatnego w Uniwersytecie Jagiellońskim. Udał się następnie do Paryża, gdzie pracował w zakładzie fizjologicznym w Collège de France przez lipiec i sierpień.

W czerwcu 1889 r. powołany został do objęcia wykładów fizjologii zwierząt domowych, tudzież fizjologii żywienia w wyższej szkole krajowej rolniczej w Dublanach, zaś od r. 1890/1. wykłada fizjologię człowieka na Wydziale filozoficznym Uniwersytetu we Lwowie.

W r. 1892. uzyskał stypendyum fundacyi Gałęzowskiego w kwocie 5000 franków od Akademii Umiejętności w Krakowie i udał się za granicę dla dalszych studyów, które odbywał w Anglii, w Cambridge u prof. Fortera, tudzież w Paryżu u prof. Gréhant'a w końcu zwiedził główne zakłady naukowe w Austrii, Niemczech, Anglii, Francji i Szwajcaryi. Powróciwszy w zimowem półroczu 1893/4. objął ponownie wykłady fizjologii w Uniwersytecie we Lwowie, tudzież w Dublanach.

Poza fizjologią oddawał się studyom chorób nerwowych u prof. Westphala i Mendla w Berlinie, tudzież prof. Charcota w Paryżu.

Ogłosił drukiem :

1) Zur Kenntniss der Gefässinnervation. Centralblatt f. Physiologie, 1887.

2) Badania nad unerwieniem naczyń. Przegląd lekarski, 1888.

3) Przyczynek do nauki o unerwieniu naczyń. Pamiętnik Akad. Umiej. t. XVI. 1888.

4) Wpływ ciśnienia w jamie brzusznej na tętno i parcie ościenne krwi. Pam. Akad. Umiej., t. XVI. 1888.

5) O pobudliwości i zdolności przewodzenia stanu czynnego w nerwach i mięśniach. Część pierwsza. Pam. Akad. Umiej. XVI. 1889.

- 6) Dtto. Część druga, t. XVII. 1889.
- 7) O tamowaniu czynności fizyologicznych w ustroju zwierzęcym. Wykład habilitacyjny. Przegląd lekarski 1889.
- 8) O wahanu wstecznem przy pobudzaniu różnych miejsc tego samego nerwu. Rozprawy Akad. Umiej. t. XXI. 1891.
- 9) O prądzie osiowym w nerwach. Rozpr. Akad. Umiej. t. XXI. 1891.
- 10) Badania nad pobudliwością i przewodnictwem nerwów. Rozpr. Akad. Umiej. t. XXVI. 1892.
- 11) Fiziologia zwierząt ssących domowych. Artykuł w Encyklopedyi rolniczej. Warszawa, 1892.
- 12) Ueber die Trennung der Reizbarkeit und Leitungsfähigkeit der Nerven. Archiv f. Anatomie und Physiologie. 1893.
- 13) On the Muscle—Nerve Physiology of the Crayfish especially with regard to Inhibition. Journal of physiology, 1893.
- 14) Ueber die Hemmungserscheinungen in quergestreiften Muskeln. Centralblatt f. Physiol. 1892.
- 15) Plethysmographische Untersuchungen am Kaninchenohre. Ctrbl. f. Phys. 1892.
- 16) Ueber die Einwirkung der Temperatur auf die Gefässwände. Ctrblt. f. Phys. 1893.
- 17) Zur Frage der Einwirkung der Temperatur auf die Gefässwände. Ctrbt. f. Phys. 1893.
- 18) Ueber den Ausgangspunkt der Erregung und die elektrotonischen Erscheinungen bei Inductionsströmen. Ctrbl. f. Physiol. 1893.
- 19) Nouvelle méthode pour démontrer le point de départ d'excitation ainsi que les phénomènes électrotoniques dans l'emploi des courants d'induction. Archive de Physiologie 1893.
- 20) Idem. Comptes rendus des séances de la société de Biologie. 1893.
- 21) Pendant combien de temps peut-on retrouver de l'oxyde de carbone dans le sang après l'empoisonnement. C. R. d. Soc. de Biologie 1893.
- 22) Studien ueber den peripherischen Gefässmechanismus. Pflueger's Archiv. f. Physiol. 1893.
- 23) Fiziologia zwierząt domowych ssących. Podręcznik dla szkół rolniczych. W druku.

Z zakresu chorób nerwowych.

- 24) O nerwicach urazowych. »Przegląd lekarski«, 1890.
- 25) Kilka słów o nerwicy języka. »Przegl. lek.« 1890.

26) Błękit metylenowy jako środek uśmierzający ból. »Przegląd lekarski« 1891.

27) O działaniu fizyologicznem i leczniczem elektryczności statycznej. »Przegląd lekarski«, 1891.

28) Sur la névrose de la langue. Comptes rend. de la Soc. de Biol. 1893.

29) Bleu de Méthylène comme analgésique. Ibid. 1893.

30) Note sur un cas d'hystérie trammatique accompagnée d'astisie et d'abasie. Ibid. 1893.

35. Dr. Józef Szpilman, urodzony 1. stycznia 1855. w Łańcucie, po ukończeniu gimnazjum w Rzeszowie wpisał się w poczet słuchaczy Wydziału lekarskiego w Krakowie, gdzie też d. 19. marca 1879. r. stopień doktora wszech nauk lekarskich otrzymał. Po uzyskaniu dyplomu pełnił zastępczo przez kilka miesięcy obowiązki asystenta na klinice okulistycznej w Krakowie. Tej to gałęzi medycyny, otrzymawszy w roku 1879. stypendyum z fundacyi jubileuszowej imienia »Cesarza Franciszka Józefa I.« zamierzał się pierwotnie poświęcić, zachęcony jednak przez ś. p. radcę Dr. Alfreda Biesiadckiego wyjechał za granicę do Berna szwajcarskiego, gdzie oddał się studyum weterynaryjnym, kształcąc się równocześnie pod kierunkiem profesorów Dr. M. Nenckiego w chemii lekarskiej, a Dr. B. Luchsingera w fizjologii i farmakologii doświadczalnej. Mając sobie przyznane na rok następny (1880/81) przez Senat akademicki w Krakowie stypendyum naukowe z fundacyi rady stanu Szklarskiego kontynuował aż do maja r. 1881. rozpoczęte w Bernie studia, poczem powrócił do Wiednia, gdzie przez krótki czas zajmował posadę sekundaryusza w szpitalu Rudolfa. Z 1. października 1881. wstąpił jako stypendysta rządowy do wojskowego instytutu weterynaryjnego, gdzie po uzyskaniu dyplomu lekarza weterynaryjnego sprawował obowiązki asystenta na klinice chorób wewnętrznych. Dnia 4. września 1884. (l. 22.638) został zamianowany adjunktem, w d. 3. lipca 1888. (l. 13.791.) zwyczajnym profesorem fizjologii i farmakologii w lwowskiej szkole weterynaryi. W r. 1883. odbył kosztem rządu podróż naukową do Pesztu, Pragi, Drezna, Lipska, Halli, Jeny i Berlina. W r. 1885. otrzymawszy subwencyę rządową kształcił się pod kierunkiem R. Rocha w niemieckim urzędzie zdrowia w Berlinie w bakterjologii, poczem po powrocie urządził w tutejszej szkole weterynaryi pracownię bakterjologiczną. W tej to pracowni jakoteż w laboratorium krajowej Rady zdrowia miewał kursa bakterjologiczne dla lekarzy i weterynarzy cywilnych i wojskowych. W r. 1888. podczas V. Zjazdu lekarzy i przyrodników polskich we Lwowie brał udział w ówczesnej wystawie przyrodniczo-hygienicznej, i za okazy z zakresu bakterjologii wystawione otrzymał medal srebrny.

W r. 1889. został zamianowany płatnym docentem somatologii i higieny na Wydziale filozoficznym tutejszego c. k. Uniwersytetu, na którym począwszy od półroczia letniego 1889/90. bez przerwy powyższe przedmioty wraz z bakteryologią wykłada. W r. 1892. poruczyło mu c. k. Ministerjum wyznań i oświaty w charakterze docenta nauk somatologii, higieny, oraz pierwszej pomocy w nagłych wypadkach w męskim seminaryum nauczycielskiem we Lwowie. Od r. 1891. jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla weterynarzy ubiegających się o posadę w publicznej służbie zdrowia. Od r. 1893. jest członkiem Rady miejskiej król. stoł. miasta Lwowa, członkiem honor. wied. tow. ratunkowego, członkiem Tow. lekarskiego, gal. Tow. weterynarskiego, któremu w r. 1888. jako prezes przewodniczył, członkiem Tow. przyrodników imienia »Kopernika«, w którego wydziale zasiadał. Od lat trzech jest członkiem wydziału Tow. nauczycieli szkół wyższych.

Ogłosił drukiem :

1) Ueber das Verhalten der Milzbrandbacillen in Gasen. Odbitka z Ztschr. f. physiol. Chemie 1880. T. IV. zeszyt 5, str. 21. z drzeworytem i tablicą litograficzną. Strassburg. Nakładem F. Trübnera.

2) Streszczenie odczytu mianego na III-cim zjeździe lekarzy i przyrodników polskich w Krakowie: »O sposobach dzielenia się prątka Bacillus Anthracis, z Dziennika zjazdu Nr. 6, str. 70, r. 1881.

3) Szpilman J. i B. Luchsinger. Zur Beziehung von Leitungs- und Erregungsvermögen von Nervenfasern, z fizyol. pracowni szkoły weteryn. w Bernie szwajcarskiem. Odbitka z Pflügera Archiv. f. d. gesamt. Physiologie. T. 24, str. 347—357. Bonn 1881. Nakład E. Straussa.

4) Atropin und glatte Maskelfaser, z fizyol. pracowni szkoły weter. w Bernie szwajcarskiem. Odbitka z Pflügera Archiv. f. d. gesamt. Physiologie. T. XXVI, str. 159—463. Bonn 1881. Nakład E. Straussa.

5) Spostrzeżenia dotyczące działania atropiny, podał... sekundaryusz szpitala Rudolfa w Wiedniu (z pracowni fizyologicznej szkoły weterynaryjnej w Bernie szwajcarskiem. (Odbicie z Gaz. lek.) Druk K. Kowalewskiego, w 4., str. 8. Warszawa 1881.

6) L. Teichmanns Kitt als Injectionsmasse und die Methoden der Gafässinjection mit derselben. Tłómaczenie z niemieckiego. Odbicie z Oestreich. Vierteljahresschrift für Veterinärkunde. T. 59. Zeszyt 2. Wiedeń, 1883.

7) Bericht über eine in den Ferien nach Babolna, Kladrub und Berlin unternommene Reise. Odbitka z Oestr. Vierteljahreschrift f. Veterinärkunde. T. 61, zeszyt 1, w 8, str. 109—139. Wiedeń, 1884.

8) Szpilman i Dr. C. Storch. Besuch des kaiserlichen Gesundheitsamtes in Berlin. Odbitka z Oestr. Vierteljahreschrift f. Veterinärkunde. T. 60, zeszyt 2, z jedną ryciną w tekście. Wiedeń, 1884.

9) Przegląd weterynarski, organ galicyjskiego Towarzystwa weterynarskiego, czasopismo poświęcone weterynaryi i hodowli, pod redakcją prof. Dr. J. S... od Nr. II. 1886. T. I. Obecnie wychodzi już tom IX.

10) O wylęganiu się wścieklizny. Studium doświadczalne. Odbitka z Przegl. weter. T. I. Lwów 1886. Drukarnia Ludowa. Nakładem Redakcyi Przegl. wet., w 8., str. 21.

11) Zastosowanie ezeryny w kolce u koni. Odbitka z Przeglądu weter. T. I., str. 245. Lwów, 1886.

12) Pierwszy zjazd austriackich lekarzy weterynaryjnych we Wiedniu. Odbitka z Przegl. wet., str. 236. Lwów, 1886.

13) Etude expérimentale sur l'incubation de la rage par le Dr. J. Szpilman, Prof. Adjoint à l'école vétérinaire de Lemberg. Extrait des Archives slaves de Biologie, du 15. septembre 1886. Paris 1886. III. Boulevard Saint-Germain, w 8., str. 17.

14) Dyskusya nad sposobem szczepienia ochronnego wścieklizny według Pasteura i referat o reformie szkół weterynaryjnych w Austrii, w odbitce sprawozdania z I. zjazdu austr. weterynarzy w Wiedniu w r. 1886. (Bericht über den am 4. 5. und 6. October 1886. in Wien abgehaltenen I. oest. Thierärzttetag). Wien 1886. Nakładem Tow. wet. w Austrii.

15) Pogląd na obecny stan nauki o szczepieniu ochronnem chorób zakaźnych ludzkich i zwierzęcych (artykuł niedokończony) w czasopiśmie Ruch. t. I., zeszyt 3. i 4. Lwów 1887.

16) Przemówienie w kwestyi szczepienia ochronnego przeciw wąglikowi, w Arbeiten der hygienischen Section des VI. internationalen Congresses f. Hygiene u. Demographie in Wien 1887. Tom uzupełniający, str. 147.

17) Przemówienie w sprawie szczepienia ochronnego przeciw zgorzeli trzeszczącej. Ibidem, str. 153.

18) Przemówienie o szczepieniu ochronnem wścieklizny według metody Pasteura. Ibidem, str. 193.

19) Zaraza drobiu zwana cholera kur. Odbitka z Przeglądu weter. 1887, str. 45, 74. i Przewodnik kółek rolniczych. Przegl. weter. Nr. 3, 1890, str. 75.

20) Dziennik V. zjazdu lekarzy i przyrodników polskich we Lwowie od 18—21. lipca 1888 pod redakcją prof. Dr. J. Szpilmana. Lwów 1880. Nakł. Wydziału gospodarczego. Druk Pillera i Spółki. Nr. 1—5.

21) V. zjazd lekarzy i przyrodników we Lwowie. Odbitka z Przegl. weter. 1888.

22) Sprawozdanie z VI. międzynarodowego kongresu higienicznego i demograficznego we Wiedniu. Odb. z Przegl. wet. str. 39, 66, 124, 299. i Wiadomości lekarskie. T. II. 1888.

23) Wady mleka. Odbitka z Przeglądu weterynar. 1888. i 1889. T. III. i IV. Lwów 1889. Druk. Ludowa.

24) Międzynarodowy kongres rolniczo-leśny we Wiedniu od 2. do 6. września 1890. Sprawozdanie z sekcji weterynaryjnej. Lwów 1890. Odbitka z Przeglądu weterynarskiego. T. V., w 8, str. 8.

25) Szpilman i Mieczysław Baranowski. Hygiena przystępnie wyłożona. Wydanie drugie Hygieny popularnej Mieczysława Baranowskiego, insp. szkół ludowych lwowskich uzupełnione i znacznie rozszerzone przez prof. Dr. J. Szpilmana, docenta higieny na wydziale filozoficznym c. k. Uniwersytetu lwowskiego. Staraniem Towarzystwa przyjaciół zdrowia we Lwowie. Nakładem księgarni Pawła Starzyka. Lwów 1891.

26) Pasteur i Koch. Dwa odczyty wygłoszone w sali ratuszowej w d. 27. lutego i marca 1891 r. na rzecz oddziału gal. Tow. pedagogicznego. Odbitka z czasopisma Kosmos. T. XVI. zeszyt drugi i trzeci. Lwów 1891.

27) Smutna karta z dziejów weterynaryi w Austrii. Uwagi o potrzebie reformy studyów weterynaryjnych i reorganizacji służby weterynaryjnej w armii, osnute na tle rezolucyi Rady Państwa z d. 16. lipca 1891. Lwów, 1892. Odbitka z Przeglądu weterynarskiego. T. VII. w 8, str. 26.

28) Ueber die Nothwendigkeit der Reform der thierärztlichen Studien sowie der Reorganisation des Militär-Veterinärwesens in Oesterreich. Referat na drugim zjeździe weterynarzy austriackich w Wiedniu w roku 1892. Odbitka z »Bericht über den zweiten österreichischen Thierärztag in Wien, w 8, str. 28, Wiedeń 1892. Nakładem Towarzystwa weterynarzy austriackich.

29) Szelestnica (waglik alpejski) w Galicyi. Lwów 1892. Odbitka z Przeglądu weterynarskiego, T. VII. in 8, str. 14.

30) Ueber das Vorkommen von Rauschbrand in Galizien mit Berücksichtigung der Morpho- und Biologie der Rauschbrandbacillus. Wiedeń 1891. Odbitka z Nr. 1, 2. i 3. »Thierärztliches Centralblatt« XVI. T. ex 1893. in gr. 8, str. 10.

31) Znaczenie malleiny jako środka rozpoznawczego w nosaciznie Lwów, 1894. Odbitka z Przeglądu weterynarskiego, t. IX.

36. Dr. Ignacy Michał Szyszyłowicz, ur. 30. lipca 1857. w Granicy, w Królestwie polskim, odbierał pierwsze nauki w domu, później chodził do gimnazjum św. Anny w Krakowie, gdzie roku 1875. zdał egzamin dojrzałości. Na Uniwersytecie Jagiellońskim zapisał się na Wydział przyrodniczy, gdzie głównie zajmował się botaniką i chemią. W roku 1879. mianowany asystentem przy katedrze anatomii i fizjologii roślin, które to miejsce do 1. maja 1883. zajmował. W roku 1880. komisya fizyograficzna Akademii Umiejętności i Towarzystwo zoologiczno-botaniczne zaliczyły go w poczet swych członków. W roku 1881. Ministerstwo Oświaty mianowało go suplentem farmakognozyi. W roku 1883. po zdaniu doktoratu filozofii, udał się w celu specjalnych studyów za granicę, mianowicie do Berlina, Hamburga, Kiel, Lipska i Drezna, gdzie specjalnie zajmował się studyami nad systematyką roślin tropikalnych. W r. 1885. wezwany do Wiednia, mianowany został praktykantem, w r. 1888. asystentem przy oddziale botanicznym muzeum nadwornego we Wiedniu. Tutaj zajmując się dalej florą tropikową opracował zbiory Dr. Rehmanna, Rogozińskiego, Jelskiego, Dr. Henry i Dr. Wawry. W roku 1886. udał się do Montenegro i Albanii północnej w celu badania flory tych krajów. W roku 1888. otrzymawszy roczny urlop, wysłany za stypendyum imienia Śniadeckich przez krakowską Akademię Umiejętności udał się do Berlina, Monachium, Zurychu, Genewy, Strasburga, Paryża i Londynu, gdzie przez dłuższy czas oddawał się dalej pracom nad systematyką roślin. W tymże roku po przedstawieniu na publicznem posiedzeniu swej pracy nad florą Montenegro mianowany został członkiem *Société botanique de France*. Po powrocie do Wiednia otrzymał przy otwarciu Muzeum rozporządzeniem Najjaśniejszego Pana wyraz Najwyższego uznania za swą naukową działalność przy ukonstytuowaniu zbiorów botanicznych. W roku 1891. mianowany został zwyczajnym profesorem botaniki, kierownikiem pracowni oraz ogrodu botanicznego w krajowej Wyższej Szkole rolniczej w Dublanach. W roku 1893. mianowany członkiem Towarzystwa badaczy Orientu we Wiedniu. W roku 1894. habilitował się jako docent prywatny dla systematyki i morfologii roślin w Uniwersytecie lwowskim.

Ogłosił drukiem;

- 1) Wskazówki dla uczących się botaniki, (Przegląd Akademicki, Tom I. 1880.).
- 2) Zbiorniki olejków lotnych w królestwie roślinnem (Pam. Akad. Umiej. tom VI. 1880.)
- 3) Zbiór roślin zebranych przez Dr. Rogalskiego i Ign. Szyszyłowicza w Tatrach spiskich. (Spraw. kom fizyogr. Akad. Umiej. t. XV. 1881.).

4) Kwas rozolowy, jako odczynnik mikrochemiczny. (Dziennik zjazdu lek. i przyr. polskich, 1881.).

5) Kiełkowanie nasion w ciemności. (Dzienn. zjazdu przyr. i lek. w Pradze 1882.). Zachowanie się szparek podczas zimy (tamże, 1882.).

6) O rozmieszczeniu wątrobowców w Tatrach (Spraw. kom. fiz. Akad. Umiej. tom XIX. 1884.).

7) Korralina, jako odczynnik mikrochemiczny. (Rozp. Akad. Umiej. tom X. 1885.).

8) Lipowate, monografia rodzajów, Część I, II i III. (Rozpr. Akad. Umiej. tom XIII i XV. 1886.).

9) Zur Systematik der Tiliaceen I. II. (Engler's Bot. Jahrbücher T. VI. VII. 1886.).

10) Stanowisko rodziny Tremandraceae w systemie naturalnym. (Rozpr. Akad. Umiej. t. XIV. 1886.).

11) Polypetalae thalamiflorae Rehmannaeanae. (Rozpr. Akad. Umiej. tom XVII. 1887.).

12) Place de la famille des Tremandracées. (Arch. de Biologie. tom VII. 1887.).

13) Polypetalae disciflorae Rehmannaeanae. (Spraw. Akad. Umiej. tom XVIII. 1887.).

14) Plantae a Dr. Ign. Szyszyłowicz per Cernagoram et in Albania adjectante anno 1886. lectae. (opracowanie wspólne z Dr. Beckiem. Rozpr. Akad. Umiej. tom XIX. 1889.).

15) Une excursion botanique au Monténégro. (Bull. de la Soc. botanique de France t. XXXVI. 1889.).

16) Tiliae chinenses Henryanae. (Hooker Icones plant. sel. from. the kew Garden t. X 1890.).

17) Nowa metoda konserwowania kwiatów. (Wszechświat, 1890.).

18) Monographie der Cargocaraceae, (Engler und Prantl, Die natürlichen Pflanzenfamilien, 1893.).

19) Monographie der Marcgraviaceae (tamże, 1893.).

20) Monographie der Theaceae (tamże, 1893.).

21) Pugillus plantarum novarum Americae centralis et meridionalis. (Rozpr. Akad. Umiej. tom XXVII. 1894.).

22) Zwei neue Weinmannien aus Südamerika. (Öst. botan. Zeitung, 1890.).

37. Józef Kropiwnicki, urodził się w Królestwie polskiem w Szamorzewie, powiat koniński, r. 1824. Do szkół gimn. uczęszczał

w Poznaniu i w Trzemesznie. W r. 1852. wydalony przez władze pruskie, udał się do Londynu, gdzie głównie poświęcał się nauce historii i geografii.

Nauczycielem języka angielskiego przy Uniwersytecie lwowskim został mianowany reskryptem Ministra Wyznań i Oświaty z d. 4. lutego 1872. na podstawie przedłożonego tłumaczenia »Posłanie do braci wygnańców« p. Brodzińskiego. W r. 1875. został mianowany przez W. Radę szkolną kraj. nauczycielem języka angielskiego przy szkole realnej, a w r. 1880. nauczycielem języka francuskiego przy II. gimn. W r. 1876. mianowany został nauczycielem języka angielskiego przy Akademii technicznej. R. 1878. mianował go Sąd krajowy tłumaczem dla języka angielskiego.

Z języka angielskiego przetłumaczył na polskie sławne dziełko W. Cobbeta »Historia Reformy w Anglii i Irlandyi« drukowane w Poznaniu.

38. Jan Amborski, urodził się dnia 24. listopada 1838. r. we wsi Włostowice (gub. lubelska), w Królestwie polskim, ukończył gimnazjum lubelskie, Uniwersytet w Kijowie, mianowany został nauczycielem języka francuskiego w Akademii technicznej dnia 17. grudnia 1872, w lwowskim Uniwersytecie dnia 7. października 1873, płatnym lektorem 23. listopada 1889., egzaminatorem z języka francuskiego w komisji egzaminacyjnej dla kandydatów zawodu nauczycielskiego w gimnazyjach i szkołach realnych dnia 13. czerwca 1889. r.; i nadto jest członkiem komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli i nauczycielek szkół pospolitych i wydziałowych od lat 18tu. Od r. 1865. do 1867. był profesorem w szkole polskiej Batignolles w Paryżu. Od 1868. do 1871. był zrazu kierownikiem biura historyczno-genealogicznego w domu wydawniczym Bachelin Déflorene w Paryżu a następnie kierownikiem całego domu. W tymże domu redagował »le Bibliophile français, le Bibliophile Illustré, Gazette illustrée des amateurs de livres, d'estampes et de hautes curiosités, la chronique illustrée«. Od 1863. pisywał w wielu czasopismach zawsze prawie bezimiennie z wyjątkiem kilku artykułów w Gazecie Narodowej. Z tych najważniejszy »O potrzebie mundurów w szkołach«. Napisał kilka podręczników do nauki języka francuskiego: Gramatyka języka francuskiego na podstawie języka polskiego. Lwów, 1878. (wyczerpane) polecane przez Krajową Radę szkolną do użytku szkół średnich. Wypisy francuskie Lwów, 1875. (dwa wyd. wyczerpane) polec. przez Kraj. Radę szkolną. Kurs języka francuskiego dla nauki domowej 2 tomiki, Lwów, 1886. Nauka języka francuskiego na kl. III. szk. śred. Lwów, 1893. polec. przez Kraj. Radę szkolną. W r. 1876. redagował

Ruch literacki, tyg. liter. naukowy. Od 1883—1886. czasopisma ludowe »Chatę i Nowiny«; od 1887. do dzisiaj Niedzielę, tygodnik dla ludu, wydawany przez Macierz polską. Nadto ogłosił kilka rozprawek z literatury francuskiej, przez lat 12. był stałym współpracownikiem »Kłósów» Należy do komitetu redakcyjnego wydawnictwa materyałów do historii powstania 1863/4. Mianowany przez ś. p. I. J. Kraszewskiego członkiem Rady wykonawczej »Macierzy polskiej« zasiada w niej dotąd. Oprócz tego od samego założenia, z dwuletnią przerwą, jest bezpłatnym kierownikiem administracyi wydawnictw »Macierzy polskiej« przez lat 11.

39. Józef Poliński, urodził się we Lwowie w r. 1828. Wychowanie odebrał w domu rodzicielskim z przeznaczeniem do zawodu wojskowego, w roku 1848. wstąpił do wojska, w którym dosłużył się rangi podporucznika, w roku 1864. opuścił służbę. Odbił wojenną kampanię w roku 1848. i 1849. we Włoszech. W roku 1857. złożył egzamin rządowy z przepisów cłowych, a w roku 1858. egzamin rządowy z przepisów podatków konsumcyjnych, i trzeci egzamin z rachunkowości państwowej.

Zaznajomiwszy się za granicą z stenografią w r. 1862. złożył egzamin na nauczyciela stenografii przed wiedeńską komisją egzaminacyjną, zarazem otrzymał nominację na nauczyciela stenografii w c. k. Akademii technicznej we Lwowie.

W roku 1863. składał we Wiedniu osobne egzamina z języka niemieckiego i stylistyki, z języka polskiego i literatury, z kupieckiej rachunkowości, ze statystyki i administracyi rządowej.

W roku 1864. zamianowany został członkiem c. k. komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli stenografii, ustanowionej na Wszechnicy we Lwowie.

W roku 1865. był pomocniczym nauczycielem języka polskiego w szkole realnej we Lwowie. Od roku 1873. ma powierzoną dyrekcję biura stenografów Sejmu krajowego. Uczył stenografii od r. 1864. do 1893. w wyższej szkole realnej; od r. 1873. do 1890. uczył w II. wyższym gimnazjum stenografii niemieckiej, od r. 1880. do 1894. w IV. gimnazjum; od r. 1874. do 1890. w gimnazjum Franciszka Józefa.

Ogłosił drukiem:

- 1) Stenografia polska. Lwów, 1861.
- 2) Nauka praktycznej Stenografii polskiej podług systemu Gabelsbergera, Lwów, 1863.
- 3) Nauka Stenografii polskiej do użytku szkolnego, Lwów, 1868.
- 4) Biblioteka stenograficzna, zawierająca kompletną naukę Stenografii polskiej. Lwów. 1871.

- 5) Szkoła praktyczna Stenografii polskiej, Lwów, 1874.
- 6) Stenografia ruska, Lwów, 1891.
- 7) Stenograf polsko-ruski, Czasopismo zawierające ćwiczenia do pisania i czytania pisma skróconego, Lwów, 1892.
- 8) { Stenografia polska. Elementarna nauka. Dział I. Tworzenie wyrazów. Lwów, 1892.
- 9) { Stenografia polska. Dział II. Skracanie wyrazów. Lwów, 1893.
- 10) { Stenografia polska. Dział III. Skracanie zdań. Lwów, 1893.
- 11) Biblioteka stenograficzna, Czasopismo miesięczne poświęcone krzewieniu stenografii polskiej, Lwów, rocznik 1864—1865.
- 12) Biblioteka stenograficzna, rocznik 1866—1868.
- 13) Biblioteka stenograficzna, rocznik 1869—1870.
- 14) Biblioteka stenograficzna, rocznik 1872.
- 15) Biblioteka stenograficzna, rocznik 1873—1879.
- 16) Rozbiór krytyczny nauki stenografii polskiej, Lubina Olewińskiego, Lwów, 1876.

Do strony 288.

Przez pomyłkę opuszczono w spisie prac Dra Al. Hirschberga następujące jeszcze publikacje:

10) O projekcie przymierza Anglii z Jagiellonami z r. 1052. w »Tygodniku ilustrowanym« z r. 1883. Nr. 12—13.

11) Z czasów niedoli i upadku. Ustęp z dziejów miasta Lwowa. Odczyt miany dnia 12. października 1888. r. na publicznem posiedzeniu Zakładu nar. im. Ossolińskich. Lwów, 1888. str. 30.

12) Hieronim Łaski. Lwów, 1888. str. 323. + 4nl.

13) Przegląd literatury ludowej polskiej z dwóch lat ostatnich, Kraków, 1890. str. 85.

Oprócz prac powyżej wymienionych wydał:

14) »Zbiór pamiętników do historyi powstania polskiego z r. 1830 do 1831«. Lwów 1882 r. w wielkiej 8ce str. 698.

II. Z a k ł a d y.

W r. 1878. wezwał J. E. P. Minister oświaty wszystkie uniwersytety austriackie, a więc i lwowski, aby mu przedłożyły, do użytku przy sprawozdaniu mającem być złożonem przez c. k. rząd z okazji wystawy powszechnej w Paryżu, sumaryczny spis wszystkich istniejących przy Uniwersytecie instytutów naukowych, i znajdujących się przy każdym z nich środków naukowych, tudzież, o ile możności, niektóre uwagi odnoszące się do celu i urzędnia tych instytutów, do zastosowanych przy ich użytkowaniu zasad, do liczby korzystających z nich słuchaczy, i t. p. (Reskr. minist. z 14. kwietnia 1878. l. 5888.) z uwidocznieniem postępów i zmian, jakie zaszły co do tych instytutów od r. 1867. (Reskr. minist. z 6. maja 1878. l. 6773.)

Rektor Uniwersytetu lwowskiego uczynił zadość wezwaniu c. k. Ministerstwa sprawozdaniami przedłożonemi pod dniem 25. kwietnia 1878. l. 310. i d. 12. maja 1878. l. 339. Fakta i daty tam przytoczone służą po części za podstawę szczegółowych wiadomości o poszczególnych instytutach, do których obecnie przechodzimy.

I. Zakład fizyczny, stacya spostrzeżeń meteorologicznych i magnetycznych z mechaniczno-fizycznym warsztatem, gabinetem fizycznym i biblioteką podręczną. Zbiór mierniczych narzędzi i przyrządów naukowych obejmował z końcem r. 1893. sześćset egzemplarzy. Podzielić je można na *a)* instrumenta metrologiczne, *b)* pompy powietrzne, *c)* przyrządy dla fizyki ogólnej i fizycznej mechaniki, *d)* przyrządy do nauki o ciepłe, *e)* przyrządy do akustyki, *f)* przyrządy do optyki *g)* przyrządy do magnetyzmu i elektryczności, *h)* przyrządy meteorologiczne, *i)* przyrządy rozmaite. Biblioteka obejmowała z końcem r. 1893. dzieł 105.

Warsztat mechaniczny nie posiada prawie żadnych maszyn i narzędzi, a mechanik posługuje się w swych pracach przeważnie własnymi narzędziami. Dotacya wynosiła w r. 1873. w chwili zamianowania profesorem ś. p. Dra T. Staneckiego 315. fl. rocznie. Jego zasługą było uzyskanie podwyższenia w r. 1882. do kwoty 600. fl. (reskr. minist. z 22. października 1882. l. 17001), a zarazem ustanowienie prowizorycznej asystentury z remuneracją 600 fl. rocznie, na lat 3. Asystentura ta jest dotąd prowizoryczną, i bywa przedłużaną co 3. lata na okres 3 letni. Stacya spostrzeżeń meteorologicznych istnieje od r. 1868. Trzy razy dziennie, o 7 rano, o 2 w południe i o 9 wieczór zapisuje się w niej stan barometru, termometru, wilgotności powietrza, kierunku i siłę wiatru, i wysokość opadów atmosferycznych. Co dzień o godz. 7.

rano wysła się depesze telegraficzne do centralnego Zakładu meteorologicznego w Wiedniu i w Petersburgu.

Przełożonym Zakładu jest obecnie profesor fizyki, Dr. Ignacy Zakrzewski; asystentem p. Emil Snopek, uniwersyteckim mechanikiem p. Jan Bochnig.

2) Laboratorium chemiczne ze zbiorem przyrządów, preparatów i biblioteką podręczną. Założone zostało w roku 1853. Urządzał je młody i świetną przyszłość rokujący prof. Pless, który jednak wskutek nieszcześliwego wypadku przy preparowaniu odkrytego przez się kwasu pe-largoniowego, utracił wzrok i przeszedł w stan spoczynku. Po nim kierowali laboratoryum p. Wolff, profesor techniki i zastępca profesora w Uniwersytecie, prof. Pebal 1857—1864. siła pierwszorzędna, prof. Linnemann 1863 — 1872. a obecnie prof. Radziszewski. W chwili jego zamianowania laboratoryum chemiczne składało się z dwóch pokoi na dole w zachodnim skrzydle gmachu (okien 3), z sali wykładowej na 1-em piętrze i 2 pokoi laboratoryjnych, mających po jednym oknie. Dotacja roczna wynosiła 680 fl. a wraz z dodatkami dla asystenta i stypendysty 1080 zlr. Przy katedrze chemii był ustanowiony jeden asystent, jeden stypendysta i laborant. Od roku 1873. W. Ministerstwo przyznało, skutkiem starań kierownika laboratoryum popartych przez władze uniwersyteckie, nadzwyczajny dodatek do dotacji w kwocie 750 zł. rocznie. Dodatek ten odnawiany co lat 3 trwał bez przerwy do roku 1891. włącznie. Począwszy od roku 1872. czyniono usilne staranie, corocznie wznawiane, mające na celu wybudowanie oddzielnego budynku na zakład chemiczny. W roku 1878. sprawa ta została połowicznie załatwioną w ten sposób, iż rozszerzono laboratorium chemiczne przeznaczając dla niego na dole 4 pokoje (6 okien), na pierwszym piętrze salę wykładową i przydzielono do niej dwa pokoje z korytarzem, jeden pokój o 3 oknach i jeden o 1 oknie. Rozprowadzono po całym zakładzie rury wodociągowe, sprawiono nowe stoły robocze, nowe dygestorya (kuchnie chemiczne), piece etc. Zakładowi tak urządzonemu dano tytuł Instytutu chemicznego. Ale jakkolwiek w ten sposób dwukrotnie niemal powiększono laboratorium chemiczne, zaopatrując je równocześnie w najniezbędniejsze urządzenia, to jednak nie odpowiadało ono istotnym potrzebom nauki i coraz wzmagającej się liczbie młodzieży, która garnęła się do nauki. Zabiegi przeto o budowę nowego zakładu dla chemii nie ustawały. Zabiegi te i starania wszystkich czynników, od których to zależało, uwieńczone nareszcie zostały pomyslnym skutkiem. W lipcu 1890. roku, na gruntach należących do ogrodu botanicznego,

rozpoczęto budowę gmachu uniwersyteckiego, zwróconego frontem do ulicy Długosza, przeznaczonego na instytuty: chemiczny, mineralogiczny i farmakognostyczny, o którym była już mowa w rozdz. drugim. Szkic gmachu wykonano w Wiedniu i omówiono go następnie we Lwowie, wspólnie z komisją senacką, delegatami Namiestnictwa i kierownikami wyż wymienionych zakładów. Wedle tego szkicu wypracował c. k. Radca budownictwa J. Braunseis szczegółowe plany i kosztorysy, zatwierdzone w całości w Wiedniu. Budowę rozpoczęto w sierpniu 1890. r. a ukończono w październiku 1891. tak iż już w listopadzie 1891. r. mogły się w nowym budynku rozpocząć systematyczne wykłady i ćwiczenia praktyczne. Kierownikiem budowy był c. k. radca Braunseis, inspicjentem inżynier Topolnicki; członkami komitetu, oprócz tych panów, Radca Namiestnictwa Hild, nadradca Setti, (w czasie zaś nieobecności tegoż radca Moraczewski) oraz profesorowie Radziszewski i Dunikowski. Wewnętrzni urządzeniami w Instytucie chemicznym i farmakognostycznym zajmował się prof. Radziszewski, takimiż urządzeniami w Instytucie mineralogicznym, prof. Dunikowski. Koszta budowy całego budynku preliminowano na 134.000. Ponieważ jednak dzięki zapobiegliwości i wzorowej gospodarce kierownika budowy poczyniono oszczędności, przeto za wiedzą i zezwoleniem J. Ex. Namiestnika hr. Badeniego użyto tych oszczędności, na upiększenie i ulepszenie całego budynku. I tak przeprowadzono rury wodociągowe do ogrodu botanicznego, gustownie pomalowano sale wykładowe i westybul, zaprowadzono baterię akumulatorów, dostarczających prądu elektrycznego do scioptikonu umieszczonego w sali wykładowej chemicznej, zasilającego 14 lamp żarowych, jedną lampę łukową, oraz urządzenia do elektrolyzy. Wewnętrzne urządzenia Instytutu chemicznego kosztują około 10.000. fl. Prócz tego przyznano temu Instytutowi na sprawienie nowych przyrządów dotację nadzwyczajną 2.000 fl. która następnie została podniesioną do 2.500. — a to w r. 1882. i 1893. po 1.000 fl. a w r. 1894. — 500 fl. Dotację s'iałą podniesiono na 1.600 zł. rocznie, co wraz z dodatkami z tytułu asystenta i stypendysty wynosi 2.000 zł. rocznie. Instytut nadto pobiera tytułem taks odczynnikowych od praktykantów niewolnionych od opłaty czesnego po 5 fl. na półrocze, co wynosi obecnie od 300 do 500 zł. rocznie, kwota ta jednak jako zmienna nie może wchodzić do zwyczajnego budżetu i jest obracaną na zakupno odczynników. Przełożonym Instytutu jest obecnie prof. Radziszewski, asystentem p. Eugeniusz Kozierowski, stypendystą p. Stanisław Niemczycki, laborantem Piotr Hornig. W Instytucie tym pracuje i nowo mianowany nadzwyczajny profesor chemii, aż do chwili, gdy będzie możliwem zorganizowanie dla niego

oddzielnego laboratorium. Instytut chemiczny zajmuje w nowym budynku cały parter i składa się z następujących ubikacyj: *a*) Sala wykładowa o 3 oknach mogąca pomieścić 80 do 100 słuchaczy, z urządzeniami do doświadczeń, scioplikonem elektrycznym etc. *b*) pokój przygotowawczy o 1 oknie do doświadczeń podczas wykładów, *c*) 2 pokoje dla profesora, o 2 oknach, *d*) pokój na czytelnię o 2 oknach; w pokoju tym mieści się biblioteka, jedna dokładna waga, mikroskopy, refraktometr etc. *e*) pokój dla asystenta; w pokoju tym obecnie pracuje drugi profesor chemii, *f*) korytarz o 3 oknach, w którym się mieści alembik, kocioł parowy o sile 4 atmosfer i umywalnia, *g*) pokój o dwóch oknach na pomieszczenie zbioru okazów, *h*) pokój o 1 oknie na wagi, pokój ten posiada okienice do zaciemniania, można w nim przeto wykonywać badania nieznoszące światła dziennego, *i*) pokój o dwóch oknach dla praktykantów samodzielnie pracujących, *k*) pokój o 10 oknach (po 5 z każdej strony) dla praktykantów w ogóle (miejsce 64), *l*) siedm piwnic, z których jedna izolowana, na pomieszczenie łatwo zapalnych preparatów, *m*) kancelarya przełożonego Instytutu, która się łączy z mieszkaniem tegoż, *n*) pokój o 2 oknach na mieszkanie dla asystenta, *o*) mieszkanie dla laboranta, *p*) mieszkanie dla maszynisty, *r*) mieszkanie dla służącego.

3) Gabinet mineralogiczny, geologiczny i geognostyczny urządony został przez prof. Dra Ferdynanda Zirkla, który należał do znakomitości naukowych, a rozszerzony znacznie, zwłaszcza w kierunku petrograficznym, przez prof. Kreutza. Posiada obecnie 400 fl. stałej dotacji rocznej. Zbiory najbogatsze są w dziale Silikatów; powiększane są obecnie ciągle szczególnie w kierunku paleontologicznym. Gabinet posiada większą liczbę kopalnych ryb, i zbiór skamieniałych roślin; między temi wiele dobrze zachowanych egzemplarzy, odwzorowanych i opisanych w dziele hr. K. Sternberga: »Versuch einer geogn. botan. Darstellung der Flora der Vorwelt«. Urządza się także obecnie specjalny zbiór minerałów i kopalin galicyjskich. Pod zarządem poprzedniego kierownika, i obecnie, sporządzono wiele szlifów i preparatów naukowych (n. p. modele kryształów z drzewa i przezroczystej, różnobarwnej żelatyny). Gabinet posiada także własne przyrządy, potrzebne do mineralogiczno-petrograficznych badań. Przełożonym jest obecnie prof. Emil Dunikowski: do sił pomocniczych należą: p. Walery Siczynski, demonstrator, i Michał Podgórski, laborant. Od r. 1892. otrzymał gabinet wygodne i odpowiednie pomieszczenie w nowym gmachu uniwersyteckim przy ulicy Długosza (j. w.).

4) Gabinet botaniczny z zielnikami roślin galicyjskich, europejskich, egzotycznych, zbiorem preparatów, biblioteką podręczną i laboratoryum botanicznem; tudzież ogród botaniczny z zakładem dla kształcenia ogrodników.

Ogród posiada cieplarnię dla roślin egzotycznych i pięć cieplarni dla roślin strefy umiarkowanej. Przylegając z dwóch stron do gmachu uniwersyteckiego czyni położenie tegoż gmachu malowniczo pięknem, i przyjemnia pobyt w jego murach, dając oku miły widok zieleni i kwiecica, a nadto dużo światła, woni i czystego powietrza. Od r. 1872. stoją powyższe zakłady pod dyrekcją prof. Ciesielskiego, który urządził w ogrodzie botanicznym podług własnego planu zbiornik dla roślin łąkowych, błotnych i wodnych, skały dla roślin karpaccich i partycę wszystkich roślin w okolicy Lwowa dziko rosnących, uporządkowaną podług powinowactwa ich przyrodzonego, do której trzeba ciągle znosić rośliny z wycieczek. Że jednakowoż jedne rośliny rozwijają się wiosną, inne latem, inne jesienią dopiero, przeto niezawsze znaleźć można przy tabliczce z napisem odnośną roślinę. Po wybudowaniu chemicznego laboratoryum w górnej części ogrodu botanicznego w r. 1890. widziała się dyrekcya zniewoloną dla braku miejsca, zwinąć przez siebie dawniej założoną partycę, przeznaczoną dla doświadczeń nad działaniem różnych nawozów, tudzież cały ogród na nowo przerobić i przeobrazić, aby uszczuplone miejsce najkorzystniej wyzyskać. Z bogatych zbiorów roślin szklarniowych zasługują na wyszczególnienie: storczyki, kaktusy, okazałe palmy i kwitnąca właśnie na Wystawie agawe. Dotacja roczna ogrodu botanicznego wynosi obecnie 2.500 złr.

Przy ogrodzie botanicznym istnieje od r. 1855. szkoła ogrodnicza, którą Dr. Ciesielski jako dyrektor ogrodu bezinteresownie się zajmuje, udzielając wraz z swym asystentem i ogrodnikiem ogrodu botanicznego potrzebnej nauki.

Zbiory Instytutu botanicznego powiększyły się znacznie za czasów dzisiejszego dyrektora, i tak liczba mikroskopów urosła z dwóch na dwanaście, powstał zbiór nasion roślin galicyjskich, zbiór nasion roślin uprawianych w polu i w ogrodach, zbiór preparatów mikroskopowych, zbiór różnych modeli i okazów roślinnych rozmaitemi sposobami konserwowanych, zbiór różnych odmian owoców w modelach i konserwowanych; częścią zakupiono, a częścią wygotowano przy pomocy pp. asystentów i słuchaczy, rozmaite przyrządy i ryciny. służące do objaśnienia wykładów botaniki.

Asystentem jest p. Maksymilian Schoenett, którego dziełem są wystawione w pawilonie Uniwersyteckim na Wystawie krajowej kwiaty konserwowane bez zmiany barwy i z zachowaniem pierwotnego kształtu, a przechowywane w spirytusie. Ogrodnikiem jest p. Adam Błażek.

5) Gabinet zoologiczny z pracownią. Gabinet ten w chwili objęcia go przez dzisiejszego kierownika prof. Benedykta Dybowskiego, przedstawiał się nie bardzo korzystnie i musiał być prawie w całości na nowo odtworzony. Dział ptaków i zwierząt ssących powiększony został kolekcjami pochodzącymi z bogatych zbiorów własnych prof. Dybowskiego podarowanych Instytutowi. Do zbioru skorupiaków, mięczaków i gąbek wcielone zostały kolekcje syberyjskie i kameczackie, również podarowane zakładowi przez prof. Dybowskiego. Pozyskano typowe okazy gatunków fauny morza kaspjskiego, podarowane przez Dr. Władysława Dybowskiego, nadto zakupiono gatunki mięczaków morza Adryjatyckiego, — zbiory entomologiczne ś. p. Pietruskiego, zbiór motyli krajowych i zagranicznych X. prof. Watzki, oraz bogaty zbiór chrząszczowatych krajowych Adama Ulanowskiego.

Biblioteka muzealna powiększoną została całym zbiorem książek liczącym około 1000 tomów lub broszur podarowanych przez prof. Dybowskiego.

Nakoniec powstał przy muzeum zoologicznem: 1) oddział porównawczo-anatomiczny, składający się przeważnie ze szkieletów przywiezionych z Syberji i Kameczatki, podarowanych Instytutowi przez prof. Dybowskiego, 2) zbiór mikroskopowych preparatów. Zbiory szkieletów umieszczone zostały w szafach sporządzonych własnym kosztem ofiarodawcy. Przełożonym gabinetu jest prof. B. Dybowski, asystentem p. Jan Cavanna, preparatorem Jan Zagórski.

6) Gabinet geograficzny. Wskutek utworzenia katedry geografii okazała się potrzeba założenia zbiorów geograficznych. Ministerstwo oświaty i wyznań przeznaczało już co prawda od trzech lat na sprawienie zbiorów archeologicznych i geograficznych po 300 zł. rocznie, lecz pieniądze te były prawie wyłącznie na zakupno przedmiotów archeologicznych używane. W r. 1883. nastąpił rozdział tej dotacyi i to w ten sposób, że połowa jej, a zatem 150. zł., została przeznaczona dla geografii i tworzyła stałą dotację przez lat 9. W roku 1893. dotacja ta wynosiła 300. zł. a na lata 1894. 1895. i 1896. przeznaczono po 200. zł. rocznie. Oprócz tego otrzymywał gabinet geografii w różnych czasach nadzwyczajne dodatki, które w ciągu jedenastu lat (1882—1893) dały razem 1290. zł. Do roku 1892. zbiory archeologii i geografii były

zapisywane do wspólnego inwentarza; gdy w tymże roku udało się profesorowi geografii otrzymać osobną salę wykładową i mniejszą salkę na gabinet, nastąpił zupełny rozdział zbiorów archeologicznych od geograficznych. Liczba atlasów, map ściennych, dzieł naukowych i podręczników zapisanych w inwentarzu geograficznym obecnie (w marcu 1894.) wynosi 295 sztuk. Liczba przyrządów naukowych i sprzętów składających się na gabinet geograficzny wynosi 54. Oprócz tego zajmuje się dyrektor zakładu od wielu lat zbieraniem rysunków, drzeworytów, chromolitografij i wszystkich innych rodzajów reprodukcji, odnoszących się do geografii, (krajobrazy, widoki okolic, plany miast i miejscowości, obrazy zwierząt i roślin, typy ludzi i. t. d.) które w przyszłości uporządkowane według krajów i związane w księgi będą przedstawiać materiał pomocniczy dla studyów geograficznych. Zbiór ten wynosi już obecnie z góry 3000 okazów. Przełożonym gabinetu jest dziś Prof. Rehmann.

7) Zakład fizyologiczny. Na urządzenie tegoż przyznało w r. 1891. c. k. Ministerstwo 300. zł. jednorazowo, a po 200. zł. rocznie. Na urządzenie wewnętrzne udzieliło kilka razy subwencji c. k. Namiestnictwo. Przełożonym jest obecnie Dr. Gustaw Piotrowski.

8) Gabinet archeologiczny. Aż do r. 1880. nie posiadał Uniwersytet lwowski żadnego osobnego zbioru środków naukowych, potrzebnych dla wykładów treści filologiczno-archeologicznej i historyczno-geograficznej. Uznając konieczną potrzebę takiego zbioru, prof. Dr. Cwikliński uczynił w tymże roku na jednym z posiedzeń zgromadzenia profesorów Wydziału filozoficznego wniosek, aby prosić Wys. Ministerstwo Wyznań i Oświaty o wyznaczenie rocznej stałej dotacyi na ten cel. Zgromadzenie wniosek jednomyślnie przyjęło i przesłało Ministerstwu odnośne podanie. Załatwiając je, Ministerstwo przyznało jednorazową dotację w kwocie 300. zł. w. a. Odtąd co rocznie aż do r. 1892. powtarzał Wydział filozoficzny tę prośbę i otrzymywał co roku kwotę 300. zł. jako jednorazową nadzwyczajną dotację na zakupno środków naukowych dla wykładów filologii i archeologicznej historii i geografii. Kwotą tą rozporządzał w imieniu Wydziału filozoficznego prof. Dr. Cwikliński, i znaczną część jej dawał na zakupno publikacji archeologicznych, począwszy zaś od r. 1883. dzielił się tą kwotą z prof. geografii, który z połowy jej zakupywał geograficzne dzieła, mapy i t. p.; Zbiór jednak, obejmujący faktycznie dwa działy: archeologiczny i geograficzny stanowił pod względem formalnym całość, a odpowiedzialnym jego zastępcą był Dr. Cwikliński. Dopiero w r. 1893. nastąpił stanowczy rozdział obydwóch działów. Ministerstwo przyznało w r. 1893. już wyłącznie na rzecz zbioru dla archeologii klasycznej kwotę 300 zł. a na dalsze

trzy lata po 200. złotych; kierownictwo zbioru archeologicznego zatrzymał Dr. Ćwikliński.

Zbiór archeologiczny nie posiada do tej chwili żadnych odlewów gipsowych; mieszczą się w nim fotografie zabytków starożytnych, poczet znakomitsze publikacji archeologicznych, tablice, ilustrujące życie i najznakomitsze pomniki starożytnych Greków i Rzymian, jakoto: znane tablice Launitza i Cybalskiego i t. p. W tym roku zarząd zamierza po raz pierwszy zakupić niektóre odlewy, otrzymawszy oprócz dotacji rządowej pewną na ten cel kwotę od hr. Karola Lanckorońskiego. Są to więc dopiero skromne zawiązki gabinetu archeologicznego. Spodziewać się jednakowoż można, że w najbliższych latach zbiór się wzbogaci i że w przebudowanym głównym gmachu uniwersyteckim uzyska odpowiednie pomieszczenie, którego mu niedostaje do tej chwili. Zasoby, które już istnieją, sprawiły, że w ciągu kilku semestrów Dr. Ćwikliński mógł wyklądać o przedmiotach z zakresu archeologii, topografii itd. W związku z tym zbiorem odbyły się w półroczu zimowym 1893/4 wykłady treści archeologicznej i geograficznej dla profesorów gimnazjalnych, ogłoszone wskutek życzenia Ministerstwa przez profesorów Dr. Kruczkiewicza i Dr. Ćwiklińskiego. Dalsze wykłady dla profesorów gimnazjalnych odbywać się będą w półroczu zimowym 1894/5.

9. Instytut farmakognostyczny. Instytut ten powstał dopiero w roku szkolnym 1891/2; przedtem istniało tylko t. zw. muzeum farmakognostyczne, po którym Instytut przejął jedynie bardzo niedostateczną drogerię; niedostateczność jej była przedewszystkiem wynikiem bardzo szczupłej, bo tylko 100 zł. wynoszącej dotacji, przeznaczonej tak na zakupna, jak i na bieżące wydatki. Dopiero w nowym gmachu przy ul. Długosza urządzone pokoje na Instytut farmakognostyczny, zaopatrzono je w odpowiednie szafy, piece do preparowania, gaz i wodociągi, w stoły robocze i t. p. Na wniosek Wydziału filozoficznego z 8. grudnia 1891. l. 270. udzieliło c. k. Ministerstwo Oświaty reskryptem z dnia 21. marca 1892. l. 4404. jednorazowej nadzwyczajnej dotacji 1500. zł. na zakupno aparatów, instrumentów, naczyń, przedmiotów demonstracyjnych i innych fizykalnych i chemicznych środków pomocniczych, do rozporządzałości Dra Niemilowicza, do użytku przy praktycznych ćwiczeniach farmaceutów, zwłaszcza do mikroskopowania. Zarazem podwyższył J. E. p. Minister, na razie na trzy lata, dotychczasową dotację Instytutu na 300 zł. rocznie i przyzwolił na ustanowienie demonstratora za rocznem stypendyum 300 zł.

Pod względem przedmiotów jakie zakupywać należy do zbioru farmakognostycznego polecił Pan Minister uwzględnić przedewszystkiem drogerię leczniczą, tudzież najważniejsze czyste substancje roślinne i zwierzęce, z wykluczeniem syntetycznie przyrządzonych preparatów lekarskich, tudzież tego wszystkiego, czego może dostarczyć laboratorium chemiczne Uniwersytetu.

Przełożonym Instytutu jest prof. Dr. W. Niemłowicz, demonstratorem p. Zdzisław Ludwik Zawalkiewicz.

WYDZIAŁ FARMACOLOGICZNY

Przewidywania Wydziału Farmakologicznego

Wzrost i rozwój nauk farmakologicznych w Polsce, jak i w innych krajach, jest wynikiem wieloletniej pracy naukowej i praktycznej. W naszym kraju, jak i w innych, nauka farmakologiczna rozwija się w kierunku coraz to bardziej specjalizacji i pogłębienia. W szczególności, w ostatnich latach, obserwujemy znaczny postęp w dziedzinie farmakologii molekularnej i farmakologii klinicznej. Wskazywać należy na to, że nauka farmakologiczna jest ściśle powiązana z innymi dziedzinami nauki, takimi jak chemia, fizjologia, patofizjologia i medycyna. W związku z tym, nauka farmakologiczna musi być interdyscyplinarna i wielodyscyplinarna. W naszym Instytucie Farmakognostycznym, jak i w innych Instytutach, należy dążyć do pogłębienia i specjalizacji nauki farmakologicznej. W szczególności, należy dążyć do pogłębienia nauki farmakologii molekularnej i farmakologii klinicznej. Wskazywać należy na to, że nauka farmakologiczna jest ściśle powiązana z innymi dziedzinami nauki, takimi jak chemia, fizjologia, patofizjologia i medycyna. W związku z tym, nauka farmakologiczna musi być interdyscyplinarna i wielodyscyplinarna.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

Przywrócenie Wydziału medycznego.

Wiadomo już z pierwszej części, że Wydział lekarski istniał przy Uniwersytecie lwowskim aż do r. 1805. t. j. aż do chwili zamienienia Uniwersytetu w liceum o trzech oddziałach studyów. W r. 1806. dodano do nich dwuletnie studyum chirurgiczne. W r. 1817. zamieniono liceum napowrót w Uniwersytet, ale bez Wydziału lekarskiego, pozostawiając tylko dawne studyum chirurgiczne, mające już od początku prawo nadawania stopnia magistra. Dekretem nadwornej komisji naukowej z 20. kwietnia 1833. uzupełniono to studyum rozszerzając je na trzy lata z równoczesnem nadaniem mu nazwy studyum medyczno-chirurgicznego.

Usiłowania dążące do przywrócenia Uniwersytetowi lwowskiemu rzeczywistego Fakultetu medycznego, datują się od bardzo dawna, a możemy stwierdzić przy tej sposobności z głębokiem zadowoleniem, że rzadka w tej mierze panowała jednomyślność zapatrywań, i że sprawa ważna dla Uniwersytetu i dla nauki samej była uważaną *eo ipso* za ważną sprawę krajową, nawet bez względu na praktyczne wypłynąć stąd mające korzyści pod względem sanitarnej obsługi kraju. Ciała reprezentacyjne krajowe i państwowe, Uniwersytet Jagielloński, krajowa Rada zdrowia ¹⁾, krajowe Towarzystwa lekarzy, co tu ze szczególnym naciskiem podnosimy, zjazdy naukowe, wreszcie różne inne poważne grona oświadczały się stanowczo i często za uzupełnieniem Uniwersytetu naszego tą niezbędną częścią składową, wspierając w ten sposób usiłowania samego Uniwersytetu i jego członków zasiadających w ciałach reprezentacyjnych, tudzież, w ostatnich czasach, usiłowania rządu krajowego, a ułatwiając przez to c. k. rządowi centralnemu, w którego łonie

¹⁾ Patrz n. p. generalne sprawozdanie c. k. krajowej Rady zdrowia za r. 1873.

J. E. p. Minister dla Galicyi Filip Zaleski i pan Szefer sekcji w Ministerstwie wyznań i oświaty Dr. Rittner byli gorliwymi Wydziału medycznego orędownikami, stanowiącą decyzję na korzyść Uniwersytetu, i wystąpienie z potrzebnymi żądaniami finansowemi przed parlamentem.

Skreślmy tu szkic historii tych usiłowań.

Już na Sejmie postulatowym z r. 1828, w którym zasiadał, jako Rektor Uniwersytetu, prof. Dr. Mikołaj Napadiewicz, żaliły się zgromadzone Stany wobec Cesarza Franciszka I. »nie mamy szkół, w którychby rozmaite stany społeczeństwa, rzeczy do swego powołania potrzebnych uczyć się mogły, a nawet przy Uniwersytecie Fakultetu lekarskiego«. Prosiły też Stany Najj. Pana, »aby Uniwersytet lwowski dodaniem Fakultetu lekarskiego uzupełnić raczył«, a to przedewszystkiem dla dania sposobności nabywania wiadomości różnym stanom i powołaniom przydatnych.¹⁾

Tosamo życzenie ponowionem zostało na Sejmie postulatowym z r. 1833, w którym brał udział, jako Rektor Uniwersytetu, X Dr. Onufry Krynicki. »Gdy nietylko w czasie cholery — czytamy w adresie do Najj. Pana uchwalonym d. 24. października 1833. — okazał się niedostatek lekarzy, ale i w zwyczajnym stanie zdrowia wiele okolic jest pozbawionych pomocy lekarskiej, prosimy W. Ces. Król. Mość, abyś Fakultet medyczny w Uniwersytecie lwowskim otworzyć, lub gdyby to być nie mogło, stypendya dla młodzieży galicyjskiej w Fakultecie medycznym w Wiedniu²⁾ pomnożyć raczył«³⁾.

O krokach czynionych w tej mierze z innych stron, tudzież ze strony samego Uniwersytetu, nie wspominamy na tem miejscu, gdyż, o ile będzie potrzeba, znajdzie się jeszcze później sposobność uczynić o nich wzmiankę.

Od czasu ustalenia się politycznie wolnej formy ustroju państwowego poruszono sprawę Wydziału lekarskiego po raz pierwszy w Radzie państwa w r. 1870. Komisya budżetowa (referent Czedik) zdając sprawę z preliminarza budżetu Ministerstwa Oświaty na rok 1870, zaproponowała wezwać c. k. rząd, by ułatwił studia medyczne przez stworzenie kilku wydziałów lekarskich, a przedewszystkiem przez przekształcenie istniejących jeszcze ale przeznaczonych już na zwinięcie in-

¹⁾ Czynności Seymu, który w królestwach Galicyi i Lodomeryi na d. 15. października 1828. r. zgromadził się i trwał do d. 21. miesiąca i roku tegoż, Lwów, 1830. str. 56. i 60.

²⁾ Kraków nie należał podówczas, jak wiadomo, do Austrii.

³⁾ Czynności Sejmu królestw Galicyi i Lodomeryi, który na d. 21. października 1833. zwołany, a na d. 28. t. m. i r. ukończonym został. Lwów, 1835, str 63/4.

stytutów medyczno-chirurgicznych we Lwowie ¹⁾, Ołomuńcu i Salzburgu na rzeczywiste fakultety medyczne. Izba deputowanych przyjęła tę rezolucję dnia 24. marca 1870. bez zarzutów z żadnej strony ²⁾, a tem samem rozstrzygnęła rzecz zasadniczo i stworzyła trwałą podstawę, na której można się było oprzeć bezpiecznie w dalszych parlamentarnych staraniach, zwłaszcza w późniejszej pomyślniejszej konstellacji politycznej. Zaznaczyć należy, że uchwała ta zesłała się co do czasu z uchwaleniem państwowej ustawy o publicznej służbie zdrowia z dnia 6. kwietnia 1870. Przypomnieć także należy, że już wkrótce potem, bo Najw. postan. z 20. marca 1871. orzeczonem zostało zasadniczo zwiniecie studyów medyczno chirurgicznych, i tylko przeprowadzenie tego zarządzenia rozłożono *successive* na cztery lata, do końca r. 1874/5. (patrz wyżej rozdz. VI., str. 177.).

W r. 1871. zwrócono tylko w sprawozdaniu komisji budżetowej, (referent Glaser) całkiem ogólnie uwagę rządu na konieczność pomnożenia sanitarnego personalu w państwie, bez dalszego spełnienia wiedeńskiego Wydziału medycznego; w r. 1872. powtórzono w sprawozdaniu wyraźnie (referent Czédik), iż brakowi lekarzy zaradzić może tylko stworzenie nowych wydziałów medycznych w myśl uchwały z r. 1870. W r. 1873. przypomina znów komisja budżetowa, (referent Czédik), że ze względu praktycznej potrzeby należy czempredzej zastąpić instytuty medyczno-chirurgiczne wydziałami medycznymi co zwłaszcza na Morawii i w Galicyi byłoby łatwo wykonalnem, gdyż tam chodzi o licznie zaludnione miejscowości, w których znajdują się większe szpitale z materyałem potrzebnym dla szkoły medycznej³⁾.

Od r. 1874. zmienia się jednak to korzystne usposobienie komisji budżetowej; w jego miejsce spotykamy się z żądaniem czasowego powstrzymania zniesienia instytutów medyczno-chirurgicznych ⁴⁾ (referent Ed. Suess); aż wreszcie w r. 1876. zamiast dać Uniwersytetowi wydział, mogący wykształcać doktorów medycyny, w miejsce zwiniętej świeżo szkoły, która wydawała przynajmniej chirurgów, zostało samo dalsze istnienie Uniwersytetu lwowskiego uznane w opisany już w rozdz.

¹⁾ Instytut ten istniał we Lwowie na mocy rozp. minist. z 2. listopada 1849. l. 7761. i 17. grudnia 1849. l. 9137. już jako osobna szkoła bez związku z Uniwersytetem.

²⁾ Nr. LXXXI. Beilagen zu den stenogr. Protoc. d. Abghauses, V. Session, II. Bd.; — Stenograph. Protocolle V. Session, 37, Sitzung, S. 862.

³⁾ Nro 277. Beilagen zu den stenogr. Protoc. d. Abghauses.

⁴⁾ Uchwalono d. 10. grudnia 1874. Sten. spraw. str. 3204.

II. sposób, wprawdzie tylko przez komisję budżetową, za rzecz wymagającą zastanowienia się (referat Ed. S u e s s a).

Niejako przygrywką do tego była debata budżetowa w r. 1875. Dnia 12. grudnia 1875. wypowiedział Dr. Euzebiusz C z e r k a w s k i w Izbie posłów wielką mowę w sprawie naszych Uniwersytetów w ogóle, a Wydziału medycznego we Lwowie w szczególności.¹⁾ Przytoczywszy w niej wszystko, co przemawia przeciw zakładom medyczno-chirurgicznym a za wydziałami medycznymi ze względów naukowych, wykazawszy, iż przedewszystkiem umiejętności ogólne i zasadnicze, wykładane na wydziale filozoficznym, wtedy dopiero będą mogły odpowiednio się rozwinąć, gdy równocześnie stworzoną będzie sposobność wykazania ich użyteczności w naukach t. zw. stosowanych; wykazawszy, że i zadanie uniwersytetu jako zakładu ogarniającego wszystkie gałęzie wiedzy ludzkiej wymaga, by żaden z nich nie był pozbawiony wydziału lekarskiego; przedstawiwszy następnie, iż bez wydziału lekarskiego nie opłacają się naukowo koszty utrzymania bogatych zakładów, pracowni i zbiorów przyrodniczych na wydziale filozoficznym i wykazawszy wreszcie praktyczną potrzebę pomnożenia personelu lekarskiego w Galicyi, jako niezbędnego warunku zorganizowania gminnej służby zdrowia, zakończył Rektor C z e r k a w s k i swe wywody przypomnieniem uchwalonej w r. 1870. rezolucyi, którą uważa za obowiązującą dotychczas dla c. k. rządu. W odpowiedzi na to usłyszał szan. mowca od sprawozdawcy p. Ed. S u e s s a, iż kwestya założenia lub niezłożenia wydziału lekarskiego we Lwowie musi ustąpić pierszeństwa kwestyi zasadniczej, dlaczego Galicya, jeden kraj koronny, ma mieć aż dwa uniwersytety²⁾, gdyż zdaniem mowcy należałoby się ograniczyć w Galicyi do hojnego wyposażenia i zaopatrzenia wszelkimi środkami naukowymi Uniwersytetu Jagiellońskiego, tak aby go postawić na wysokości pierwszorzędnych Uniwersytetów, a we Lwowie, zamiast utrzymywać drugi Uniwersytet, i rozdrabniać w ten sposób środki finansowe, wyposażyć znów odpowiednio i do pierwszorzędnego znaczenia wynieść szkołę Politechniczną.

Podczas obrad nad budżetem na r. 1879. postawił p. Otto H a u s n e r d. 18. kwietnia w pełnej Izbie wniosek rezolucyjny domagający się utworzenia ile możności najprędzej Wydziału lekarskiego we Lwowie i poparł go gorącym przemówieniem. Wprawdzie komisya budżetowa pragnęła wniosek ten pośrednio usunąć, proponując przyjęcie mdłej i ogólnikowej a mającej rzekomo czynić zadość i wnioskowi p.

¹⁾ Sten. sprawozd. z 8. sesyi, str. 5613. posiedzenie 162.

²⁾ »Dlatego — przerwał mowcy Dr. Julian C z e r k a w s k i — że Galicya ma 1600□ mil obszaru i przeszło 5,000 000. ludności« Sten. spraw. str. 5617.

Hausnera rezolucyi powziętej na wniosek Pflügla, zalecającej rządowi zastanowienie się nad sposobami usunięcia braku lekarzy na wsi i w okolicach górskich i domagającej się przedłożenia Izbie projektów organizacyi służby sanitarnej albo też założenia wydziałów medycznych: ale pp. Czerkawski i Hausner sprzeciwili się temu i po przemówieniach ich obu uchwaloną została w Izbie d. 12. maja 1879. restytuowana przez p. Czerkawskiego rezolucya,¹⁾ żądająca, by c. k. rząd, w wykonaniu uchwały z d. 24. marca 1870. przystąpił do utworzenia fakultetów medycznych we Lwowie, Ołomuńcu i Salzburgu; (względnie, w dwóch ostatnich miastach, tylko wyższych fachowych szkół lekarskich, ponieważ tam niema uniwersytów). Nadmienić należy, że tym razem przemawiał już poseł Ed. Suess za wnioskiem p. Czerkawskiego, ze względów ściśle rzeczowych, a więc pośrednio przemawiał za całym Uniwersytem lwowskim; tudzież że p. Pflügl dawał temu wnioskowi także pierwszeństwo przed mdłą rezolucyą wyszłą z jego inicjatywy. Z ust J. E. pana Ministra Oświaty Dra Stremayra nie padło wtedy żadne oświadczenie.

Korzystniej zaczyna się przedstawiać sprawa Wydziału lekarskiego od chwili tej zmiany sytuacji politycznej, jaka się dokonała przez powszechne wybory do Rady państwa w r. 1879. i objęcie rządów przez gabinet hr. Taaffe'go. Nie można tej korzystnej zmiany uważać za stałą, przeciwnie, losy Wydziału medycznego wystawione były jeszcze na różne fluktuacye, jak to niżej zobaczymy; ale zawsze zaczęto od tej pory brać sprawę Wydziału medycznego istotnie w rachubę jako jeden z postulatów, które prędzej czy później muszą się doczekać urzeczywistnienia.

W sprawozdaniu komisji budżetowej o preliminarzu budżetu oświaty na rok 1880. (którego referentem był były Minister Oświaty, p. Jireček, podpisany pod Najw. post. z r. 1871. nadającym Uniwersytetowi lwowskiemu charakter narodowy, j. w. rozdz. I. str. 42.), znajdujemy znów z inicjatywy posła Dra Czerkawskiego rezolucyę, wzywającą c. k. rząd, aby przedłożył Izbie posłów jak najprędzej kredyty dodatkowe potrzebne dla utworzenia Wydziału medycznego przy Uniwersytecie lwowskim, względnie dla otwarcia w r. 1880. pierwszego roku tegoż Wydziału.²⁾ Nie potrzeba dodawać, że rezolucya została przez Izbę posłów przyjęta (d. 22. kwietnia 1880.); poparł ją obszerniejszem przemówieniem Dr. E. Czerkawski, co było potrzebne ze względu

¹⁾ Stenogr. Protocolle d. Abghauses, VIII. Session 1879. 441. Sitzung, S. 14123 sq; 456. Sitzung, S. 14638. sq; Beilagen Nr. 987. referent Beer.

²⁾ IX. Session, Beilagen Nr. 62.

na nowy skład Izby, tudzież p. Pflügl; występował zaś przeciw niej p. Keil z powodu, iż rezolucya odnosiła się tylko do Lwowa, a pomijała Salzburg i Ołomuniec ¹⁾.

Powody, dla których w sprawozdaniu komisji budżetowej na r. 1881. niema mowy o Wydziale medycznym we Lwowie, wyłuszczył obszernie p. O. Hausner w mowie sejmowej d. 30. września 1881. (j. n.). Rezolucyę z r. 1880. ponowiono dopiero w sprawozdaniu komisji budżetowej (referent Jireček), z preliminarza budżetu na r. 1882. żądając wstawienia odpowiednich kwot ile możności już do budżetu na r. 1883.; i uchwalono w Izbie d. 4. marca 1883. Poseł Rehbauer wyraził przy tej sposobności wątpliwość, czy istnieją dla tego wydziału wszystkie umiejętnie warunki i czy zachodzi jego potrzeba; odpowiedział mu wyczerpująco p. O. Hausner.²⁾

W r. 1883. nie stawiano rezolucyi w komisji, gdyż pan Minister dał zapewnienie, że sprawa została wdrożoną i przeprowadzono już dochodzenia potrzebne do nadania jej uchwytnych kształtów. Tylko w pełnej Izbie przemawiał w tej sprawie Dr. E. Czerkawski, i z jego ust dowiadujemy się o tem oświadczeniu, które J. E. pan Minister zresztą, odpowiadając p. Czerkawskiemu *in pleno*, powtórzył. Zwrócił jednak pan Minister uwagę na okoliczność, że sam wydział medyczny nie zaradzi jeszcze brakowi lekarzy, bo da im tylko wykształcenie, ale nie utrzymanie, tudzież na finansowe trudności, które się tak napiętrzyły z powodu nieodzownych potrzeb rozwijającego się szybkim krokiem Wydziału lekarskiego w Krakowie, że rząd musi dobrze rozważyć, co ma zrobić pierwej, lub czy może zrobić jedno i drugie równocześnie.³⁾ — W takimże sprawozdaniu z r. 1884. (referent Jireček), znajdujemy nie bardzo pomyslną wzmiankę, iż podczas komisyjnych obrad nad kredytem na Uniwersytet lwowski przypomniano poruszaną rezolucyami z lat 1879. 1880. i 1881. sprawę utworzenia wydziału lekarskiego, że jednakowoż i teraz stoją jeszcze, wedle złożonego w komisji oświadczenia pana Ministra Oświaty, br. Conrad-Eybesfelda, przedewszystkiem finansowe trudności ⁴⁾ na przeszkodzie urzeczywistnieniu tego żądania ⁵⁾. Mimoto ponowiono znów rezolucyę w sprawozdaniu komisji budżetowej na r. 1885. (referent Jireček) nie oznaczając już terminu, lecz żądając tylko wprowadzenia

¹⁾ Stenogr. Protocolle d. Abghauses IX. Session, 78. Sitzung, S. 2562.

²⁾ Stenogr. Protocolle 1882. IX. Session, 204. Sitzung. S. 7230. sq.

³⁾ Stenogr. Protocolle IX. Session 1883. 278. Sitzung am 8. März 1883.

⁴⁾ O tem mówił p. Hausner w Sejmie jeszcze w r. 1881.

⁵⁾ Nr. 813. Beilagen IX. Session, 1884.

wydziału lekarskiego ile możności najprędzej; postawił ją Dr. Czerkawski, popierali pp. O. Hausner i St. Starzyński, który wykazywał, iż ociąganie się z założeniem wydziału medycznego ma także i ten skutek ujemny, iż młodzież żadna wiedzy akademickiej i stanowiska, które ona daje, zmuszoną jest, nie mając we Lwowie wydziału lekarskiego, a nie mogąc się udać gdzieindziej, obierać sobie inne studia i zawody wbrew wewnętrznemu powołaniu i zamiłowaniu, co ani jej, ani społeczeństwu i nauce nie przynosi korzyści. Rezolucję uchwalono w Izbie d. 10. marca 1885. W r. 1886. znajdujemy w sprawozdaniu komisji budżetowej tęsamą rezolucję w jeszcze skromniejszej formie, gdyż żądano już tylko, aby c. k. rząd wziął sprawę wydziału lekarskiego ponownie pod rozważę, aby uczynić zadość potrzebie uzupełnienia Uniwersytetu.¹⁾

Pomyślna uchwała Izby posłów zapadła d. 1. kwietnia 1886.; a że to była Izba świeżo wybrana, więc w ponowieniu przez nią w jej nowym składzie rezolucji uchwalonej przez dawną Izbę leżała tej rezolucji siła i znaczenie; potrzebną zaś była tembardziej, że naczelny zarząd spraw oświaty przeszedł w jesieni r. 1885. w inne ręce, że więc ta rezolucya była pierwszym zwróceniem się parlamentu w tej sprawie do nowego Ministra Oświaty J. E. Dra Gautscha. Tu należy nadmienić, że tegosamego roku i z teje przyczyny wręczyło Koło polskie panu Ministrowi Gautschowi memoriał datowany d. 12. kwietnia 1886. dotyczący spraw obu naszych Uniwersytetów krajowych, zredagowany przez Dra Euz. Czerkawskiego, a wykazujący między innemi obszernie i szczegółowo potrzebę przywrócenia Wydziału lekarskiego we Lwowie.

Nie zapomniana o Wydziale lekarskim komisya budżetowa i w r. 1887. (referent Dr. Mattusz); w sprawozdaniu zapisano, że nowy Minister Oświaty oznajmił komisji, iż c. k. rząd wziął tę kwestyę pod poważną rozważę, że jednak komisya uważa, iż ze względu na ważność sprawy rezolucya i w tym roku ponowioną być winna.²⁾ Izba uchwaliła rezolucyę dnia 11. maja 1887. Podobnie było i w latach następnych; komisya ponawiała w r. 1888. i 1889. (referent O. Zeithammer) a Izba posłów uchwalała d. 5. maja 1888. i d. 27. marca 1889. rezolucyę, będącą dosłownem powtórzeniem rezolucji z lat 1886. i 1887; przy-czem kładziono wyraźnie w sprawozdaniu komisji nacisk na potrzebę

¹⁾ Nr. 91. Beilagen X. Session, 1886.

²⁾ Nr. 310. Beilagen X. Session, 1887.

ponownego przyjęcia rezolucyi, ze względu na jej dotychczasową bezskuteczność.¹⁾

Za rezolucyą wstawiał się w generalnej rozprawie budżetowej w r. 1889. ówczesny Prezes Koła polskiego, J. E. p. Apolinary Jaworski²⁾, uznając, że J. E. p. Minister Oświaty wyrażał się o niej bardzo życzliwie, i prosząc zarazem, aby pan Minister dał na nią kategoryczną odpowiedź: tak albo nie. J. E. br. Gautsch, czyniąc zadość temu życzeniu, oświadczył w rozprawie nad centralnem kierownictwem Ministerstwa Oświaty, że może stanowczo i pozytywnie odpowiedzieć: tak, a tylko nie może się dziś jeszcze krępować co do czasu, albowiem zarząd oświaty zajęty jest właśnie przeprowadzeniem przedwstępnych kroków i warunków, niezbędnych dla stworzenia Wydziału medycznego, t. j. staraniem o odpowiednie pomieszczenie katedr przyrodniczych na Uniwersytecie. P. Minister będzie się starał przygotowania te ile możliwości przyspieszyć, aby mózdz złożoną właśnie pozytywną obietnicę w niedalekim czasie w czyn zamienić.³⁾ Nawiązując do tego mówił jeszcze Dr. Rutowski o Wydziale medycznym, wyrażając pewną nadzieję, że dzisiejsze zapewnienia J. E. Ministra staną się wkrótce rzeczywistością.⁴⁾

W r. 1890. uogólniono jeszcze bardziej formę rezolucyi, by tylko umożliwić c. k. rządowi jej wykonanie; w sprawozdaniu komisijnem (referent Fanderlik) czytamy, że pan Minister oświadczył w komisyi, iż uznaje potrzebę kreowania we Lwowie Wydziału lekarskiego, lecz zwraca przedewszystkiem uwagę na potrzebę usunięcia wielkich niedostatków takiegoż Wydziału w Krakowie, i że wskutek tego uchwalono w komisyi na wniosek p. E. Czerkawskiego rezolucyę: »Wzywa się c. k. rząd, by przedsięwziął kroki potrzebne do reaktywowania Wydziału lekarskiego we Lwowie«⁵⁾.

W pełnej Izbie przypomniał p. Dr. Czerkawski zeszłoroczną stanowczą obietnicę J. E. p. Ministra i wskazał na fakt, że Koło polskie umieściło w r. z. utworzenie Wydziału medycznego we Lwowie w rzędzie czterech głównych żądań kraju, które wobec korzystnej sytuacji finansowej, wytworzonej uchyleciem, dzięki ofiarności parlamentu, de-

¹⁾ Nr 499. Beilagen IX. Session, 1888. Nr. 675. Beilagen IX. Session 1889.

²⁾ Stenogr. Protocolle X. Session, 297. Sitzung am 27. Februar 1889, S. 107.4.

³⁾ Stenogr. Protocolle j. w. str. 11359.

⁴⁾ Stenogr. Protocolle j. w. str. 11384.

⁵⁾ Nr. 930. Beilagen, X. Session 1890.

ficytu z budżetu państwowego winny być jak najprędzej urzeczywistnione ¹⁾.

Rezolucya została przyjętą, potrzebne kroki zostały poczynione, i przyrzeczenie założenia Wydziału lekarskiego, dane przez JE. Pana Ministra, zyskało Najwyższe zatwierdzenie, gdyż doczekaliśmy się tej radości, iż Najjaśniejszy Pan w mowie tronowej, którą otworzył d. 11. kwietnia 1891. nową sessyę Rady Państwa po nowych wyborach, raczył najlaskawiej zapowiedzieć co następuje: »Uniwersytet lwowski ma otrzymać odpowiednie rozwinięcie przez utworzenie Wydziału lekarskiego. Mój rząd weźmie sobie za zadanie, ukończyć jak najprędzej potrzebne w tym celu rokowania«. Ukończenie to, silnie oparte na objawionej z wysokości tronu woli monarszej, nie mogło też dać na siebie długo czekać, i jak już z rozdz. IIgo wiadomo, jeszcze w tym samym roku, d. 25. października 1891. wydanem zostało Najw. postan. ²⁾, którem Najj. Pan raczył najmiłościwiej postanowić, iż Wydział lekarski w Uniwersytecie lwowskim ma być otwarty od roku 1894/5., a to w ten sposób, iż najpierw otwartym będzie rok pierwszy, a następnie ma być corocznie otwierany *successive* dalszy rok studyów ³⁾. Rektor Dr. B á l a s i t s słusznie powiedział w swej mowie inauguracyjnej z dnia 10. października 1891, iż otwarcie roku naukowego 1891/92. ma, po raz czwarty od czasu istnienia Uniwersytetu lwowskiego, wyjątkowe znaczenie ⁴⁾, Uniwersytet bowiem obchodzi uroczystość zapowiedz daną najmiłościwiej w mowie od tronu i składa przez usta Rektora wyrazy najgłębszej za nią wdzięczności. Wiadomo już także, że po wydaniu Najw. postan. z 25. października 1891. jawił się Rektor Dr. B á l a s i t s z dziekanami przed Monarchą, by przed Jego obliczem złożyć hołdy gorącej wdzięczności, i wiadomo, że z ust Korony padły wtedy słowa, które żywym tętnem radości odbiły się w sercach wszystkich mieszkańców tego kraju. (Patrz rozdz. II. str. 84). Dziś właśnie znajdujemy się w przededniu zapowiedzianej w r. 1891. uroczystej chwili: w dniu 9. września r. b. Najjaśniejszy Pan osobiście dokona otwarcia Wydziału lekarskiego.

W następującej bezpośrednio po Najw. postan. z 25. października 1891. rozprawie budżetowej w Radzie Państwa wynurzył poseł prof. G. Roszkowski imieniem Koła polskiego głęboką wdzięczność i żywą radość kraju całego za kreowanie Wydziału medycznego, a zarazem zwrócił się specjalnie do JE. br. G a u t s c h a z najszczerzą podzięką

¹⁾ Stenogr. Protocolle, X. Session, 395. Sitzung v. 29. April 1890. S. 14792.

²⁾ Reskr. Minist. Wyzn. i Ośw. z 27. października 1891, l. 1939/pr.

³⁾ Gazeta Lwowska Nr. 246. z 1891.

⁴⁾ Gazeta Lwowska, Nr. 231. z 1891.

za życzliwe traktowanie tej tak ważnej dla kraju sprawy, i wyraził życzenie, by wybudować się mające gmachy dla wykładów anatomii i fizjologii zostały wykończone jeszcze przed d. 1. października 1894 tak, aby dotyczące wykłady mogły być od pierwszej chwili rozpoczęte całkiem prawidłowo. JE. Minister Gautsch zwrócił uwagę na toczące się pertraktacje z krajem i miastem Lwowem i zapewnił, że administracya oświecenia publicznego uczyni wszystko co jest w jej mocy, aby stało się zadość żywnemu od dawna życzeniu kraju, które jest także Jego własnym życzeniem¹⁾.

Zajmowaliśmy się tak obszernie uchwałami Rady państwa w sprawie Wydziału medycznego raz dlatego, aby dać obraz zmiennych kolei losu, jakie ta sprawa tam przechodziła i przedstawić wszystkie jej fazy, a powtóre, aby uwydatnić i wytrwałość starań polskich posłów w tej mierze, i ważność sprawy samej, objawiającą się w tym zupełnie niebywałym fakcie, iż rezolucya, żądająca Wydziału lekarskiego, uchwaloną była przez Izbę w ciągu lat dwudziestu kilkanaście razy, i to w ostatnich latach sześć razy rok po roku. Może się nie pomylimy twierdząc, że podobna wytrwałość inicjatywy i nieznużona konsekwencya w ponawianiu uchwały dałyby się policzyć na palcach, wzięwszy nietylko dzieje obrad austriackiej Rady Państwa, ale i wszystkich europejskich parlamentów razem. Nie będzie więc nam może wzięte za złe, że doznajemy głębokiego uczucia wewnętrznego zadowolenia, iż to właśnie o naszą sprawę chodziło, i że zapewnimy, iż im trudniej przyszło uzyskanie Wydziału medycznego tem wyżej go sobie cenimy. I niech będzie wolno jeszcze raz tu przypomnieć położone w tej sprawie zasługi parlamentarne pp. Euzebiusza Czerkawskiego i Ottona Hausnera, których nazwiska od lat kilkunastu zrosły się ze sprawą Wydziału medycznego we Lwowie, tudzież rozstrzygające późniejsze zasługi JE. hr. Gautscha, JE. hr. Kazimierza Badeniego i JW. Dr. Edw. Rittnera, skreślone w dyplomach honorowych doktorów filozofii, którymi tych mężów Uniwersytet lwowski obdarzył.

Ale i Sejm krajowy nie pozostawał w tej mierze w tyle poza Radą Państwa i poza dawnymi Sejmami postulatowymi. Pięć razy stawiano w Sejmie wnioski, żądający przywrócenia Wydziału lekarskiego we Lwowie. I tu palma pierwszeństwa należy się Dr. Euzeb. Czerkawskiemu, pierwszy wniosek wyszedł bowiem od czcigodnego profesora w r. 1873. Na 15. posiedzeniu Sejmu d. 29. grudnia 1874. uzasadnił poseł Czerkawski wniosek, wzywający c. k. rząd, by przywrócił

¹⁾ Stenogr. Protocolle XI. Session 1891, 63. Sitzung vom 5. November 1891.

przy Uniwersytecie lwowskim Wydział medyczny¹⁾. Wnioskodawca przytoczył wtedy już wszystko, co tak ze stanowiska nauki jak i praktycznej potrzeby za Wydziałem lekarskim przemawia²⁾. Wniosek odesłany do komisji edukacyjnej, nie został jednak wtedy załatwiony. Podobny los spotkał go i na Sejmie r. 1874., gdy go Dr. E. Czerkawski ponowił na 4. posiedzeniu z d. 18. września. Pomimo interpelacji pana Macieja Z. Serwatowskiego, ówczesnego członka Wydziału krajowego i referenta spraw szpitalnych, wystosowanej do prezesa komisji edukacyjnej, i pomimo odpowiedzi prezesa Dr. Majera, że sprawozdanie komisji jest już gotowe³⁾, sprawa nie została załatwiona. W r. 1875. podjął znów inicjatywę poseł Otto Hausner, postawiwszy równobrzmiący wniosek d. 19. kwietnia, na 7. posiedzeniu, a uzasadniwszy go d. 28. kwietnia 1875. na 8. posiedzeniu. W uzasadnieniu nie omieszczał szan. wnioskodawca powołać się na korzystny precedens tkwiący w uchwałach Rady Państwa z dnia 24. marca 1870, wykazywał konieczność poprawienia sanitarnego stanu ludności kraju, tudzież zbijał rzekome obawy braku odpowiednich sił profesorskich. Uchwalono na 23. posiedzeniu dnia 21. maja 1875 r. bez dyskusji i jednogłośnie wezwać c. k. rząd, by zgodnie ze wspomnianą uchwałą Rady Państwa przystąpił do utworzenia Wydziału lekarskiego we Lwowie na koszt skarbu państwa⁴⁾. W r. 1876. upomniął się o Wydział lekarski ówczesny Rektor naszego Uniwersytetu, Dr. Maurycy Kabat. Wniosek, postawiony d. 28. marca 1876. na 12. posiedzeniu był dosłownem ponowieniem niewykonanej uchwały z roku poprzedniego, pozostawionej nadto przez c. k. rząd bez odpowiedzi, co wnioskodawca w swem uzasadniającem przemówieniu (d. 30. marca 1876. na 13. posiedzeniu) wytknął. Dnia 19. kwietnia na 21. posiedzeniu uchwalono jednogłośnie⁵⁾ ponowienie zeszłorocznej uchwały (z r. 1875), poparte przez p. Biłousa smutnymi ilustracjami co do śmiertelności ludności wschodnio-galicyskiej. W wykonaniu

¹⁾ Wpłynęła także do Sejmu petycja Towarzystwa lekarzy galicyjskich, do l. 185, na ręce p. Czerkawskiego. domagająca się Wydziału medycznego

²⁾ Sten. spraw. sejmowe z r. 1873/4 str. 250. i 277, allegat. Nr. 56.

³⁾ Sten. spraw. sejmowe z r. 1874 str. 12., 33 i 428, allegat nr. 23.

⁴⁾ Sten. spraw. sejmowe z r. 1875, str. 64, 98, 539, allegata Nr. 51. i 92; sprawozdawca E. Czerkawski. Uchwałami tą załatwione zostały również petycje: Towarzystwa lekarzy galicyjskich, l. 170, Towarzystwa lekarzy krakowskich l. 177, Reprezentacji miasta Lwowa, l. 138, słuchaczy Uniwersytetu lwowskiego l. 228, Stowarzyszenia aptekarzy l. 212 i Towarzystwa przyrodników polskich imienia Kopernika, l. 241, o wprowadzenie w życie Wydziału lekarskiego przy lwowskim Uniwersytecie.

⁵⁾ Sten. spraw. sejm. z r. 1876, str. 226, 271, 581, allegata nr. 48 i 83, referent E. Czerkawski.

tej uchwały wystosował Wydział krajowy do c. k. rządu odpowiedni obszerny memoriał. Wreszcie w r. 1881. po kilkakrotnych ponownych, znanych nam już a pomyślnych dla sprawy Wydziału lekarskiego uchwałach Rady Państwa, wystąpił znów w Sejmie p. Otto Hausner, z ponownem wezwaniem rządu do założenia tego wydziału. Wniosek, postawiony d. 21. września 1881. na 5. posiedzeniu, a uzasadniony d. 24. września na 7. posiedzeniu z właściwą temu postowi przekonywającą wymową, został zamieniony 30. września na 9. posiedzeniu w uchwałę, której jednomyślność była odpowiedzią na trudności, z jakimi ta sprawa miała niejednokrotnie do walczenia ¹⁾, a której powzięcie było poprzedzone gorącym poparciem członka Sejmu, ówczesnego Rektora Uniwersytetu, Dr. L. Piętaka. W przemówieniu swem podniósł Dr. Piętak, obok względów ściśle naukowych, i te najważniejsze okoliczności, że dwa Uniwersytety i dwa Wydziały medyczne w kraju naszym są wśród dzisiejszych stosunków jedynymi dwoma ogniskami pracy umysłowej dla całego narodu, tudzież że zadaniem kraju i Sejmu jest ułatwić stosowny rozdział sił inteligentnych pomiędzy wszystkie zawody, tak aby nie było w jednym kierunku ich nadwyżki, a w innym znów ich braku, jakto obecnie ma miejsce co do prawników z jednej, a lekarzy z drugiej strony.

Nie można wreszcie pominąć milczeniem, że Sejm krajowy uchwalił w r. 1890. ustawę z d. 2. lutego 1891. Nr. 17. D. u. k. o organizacji publicznej służby zdrowia w gminach i na obszarach dworskich ²⁾, i że wykonanie tej ustawy byłoby wprost niemożliwe bez utworzenia Wydziału lekarskiego we Lwowie. Toteż równocześnie z uchwaleniem tej ustawy, powziął Sejm krajowy d. 19. listopada 1890. na wniosek referenta, prof. Tadeusza Piłata, rezolucję, wzywającą ponownie c. k. rząd do przyspieszenia założenia Wydziału medycznego we Lwowie ³⁾.

Ale i sam Uniwersytet lwowski łożył usilne starania około otrzymania Wydziału lekarskiego, i nie tylko nie był w tej mierze ostatnim, ale nawet nie dawał się wyprzedzić. Usiłowania te sięgają dawnych czasów i jest o nich mowa w części pierwszej. Niektóre daty z tej epoki (r. 1819, r. 1849, r. 1851, r. 1863.) przytoczył Dr. Kabat w swej wyżwspomnianej mowie sejmowej, wszystkie zaś daty i szczegóły zebrane zostały w memoriałach z r. 1872. i 1883. o których będzie niżej mowa.

¹⁾ Sten. spraw. z r. 1881, str. 80, 104, 157, allegata nr. 32 i 40. sprawozdawca Wojciech hr. Dzieduszycki.

²⁾ Przy tej sposobności prostujemy błąd, który się zakradł przy zacytowaniu tej samej ustawy na str. 199, gdzie ją mylnie oznaczono jako ustawę z 17. lutego 1891.

³⁾ Sten. spraw. sejm. z 1890, str. 696, Nr. 160 alleg. 19 posiedzenie.

Przy jednej ze wspomnianych dat, t. j. przy r. 1863. wypada nam się nieco zatrzymać, jakkolwiek ona należy jeszcze do epoki dawniejszej, nieobjętej naszym opowiadaniem. Rektor Uniwersytetu Dr. Rulf wystosował do Dyrekcji medyczno-chirurgicznego studyum odezwę pod d. 2. stycznia 1862. l. 106. w której mówi co następuje: Istnieje zamiar podniesienia na nowo poruszanej nieustannie od pół wieku sprawy przywrócenia Wydziału medycznego we Lwowie, ponieważ wdrożono już podobne kroki co do znajdujących się w temsamem położeniu Uniwersytetów w Gracu i Innsbruku. Ponieważ najważniejsze polityczne, cywilizacyjne i sanitarne względy przemawiają za przywróceniem lwowskiemu Uniwersytetowi Wydziału lekarskiego, uprasza się Dyrekcję rzeczowego studyum o jak najnajszybsze udzielenie potrzebnych dat i materiałów, tudzież o objawienie ewentualnych własnych w tej mierze życzeń i wniosków, które niewątpliwie tylko poprą i wzmocnią zapatrywania Uniwersytetu na tę sprawę i dodadzą im tem większej wagi.

Dyrekcya Studyum med. chir. uczyniła zadość temu życzeniu, i na podstawie jej relacji uchwalił Senat akademicki jednogłośnie na posiedzeniu z d. 24. stycznia 1863. w myśl wywodów referenta, Dra Bischoffa, przedstawić c. k. Ministerstwu wniosek uzupełnienia Uniwersytetu lwowskiego Wydziałem lekarskim.

Senat akademicki — czytamy w sprawozdaniu z d. 24. stycznia 1863. l. 120. przedkładajacem tę sprawę Ministerstwu — kieruje się tu przede wszystkim dążeniem do zadośćuczynienia niezbędnym wymogom nauki, do podniesienia znaczenia i działalności Uniwersytetu, a niemniej względami na wielką i nagłą potrzebę kraju. Względami nauki, bo poziom naukowy instytutów med. chir. nie odpowiada już dawno postępowi i dzisiejszemu stanowisku umiejętności lekarskiej, a istnienie takiego Instytutu raczej może szkodzić aniżeli pomódz. jakto wyraźnie podnosi sama Dyrekcya tego studyum we wspomnianem już sprawozdaniu. Znaczeniem Uniwersytetu, gdyż przeto wzmoże się znacznie liczba słuchaczy, powiększy się grono profesorskie, będą mogły być dopiero należycie spożytkowane wszystkie instytuty i zakłady na Wydziale filozoficznym; Uniwersytet zyska prawo kreowania graduowanych doktorów medycyny. Potrzebą kraju wreszcie, gdyż jego obszar wynosi około 1600 mil, a śmiertelność ludności jest ogromna, skutkiem braku lekarzy i bardzo niskiego stopnia oświaty ludu: lekarzy zaś nie przybędzie bez Wydziału medycznego, gdyż niezamożna młodzież nie może się stąd udawać nie tylko do odległego od wschodnich granic Galicyi o 150 mil Wiednia, ale nawet do Krakowa, tembardziej — i tu wkracza już Senat na pole polityczne — że w Uniwersytecie krakowskim wpro-

wadzono polski język wykładowy, skutkiem czego nie może ten Uniwersytet liczyć na liczniejszą frekwencję ze wschodniej części kraju. A dalej idzie szereg argumentów politycznych. Austria ma, mówi Senat, tylko pięć uniwersytetów kompletnych, a z tych tylko dwa z niemieckim językiem wykładowym, — »das ausser-oesterreichische Deutschland«, chociaż znacznie mniejsze od Austrii, liczy ich 19. z czego na same Prusy, dwa razy mniejsze od Austrii, przypada sześć najznacniejszych uniwersytetów; nie da się więc zaprzeczyć, że przywrócenie Wydziału lekarskiego we Lwowie leży w ogólno-austryackim interesie państwowym. Tak zapatrywali się na sprawę Wydziału lekarskiego we Lwowie profesorowie niemieccy w czasie, w którym jeszcze nie przeczuwali, iż wkrótce będą się sami domagać przeniesienia niemieckiego Uniwersytetu ze Lwowa na inne miejsce w monarchii (j. w. rozdz. I).

W wiele lat później, otrzymał Senat akademicki reskrypt c. k. Namiestnictwa z d. 23. grudnia 1871. l. 43706. w którym powiedziano, iż »wobec wielu zdań oświadczających się za potrzebą zaprowadzenia Fakultetu medycznego przy tutejszym Uniwersytecie potrzebaby przede wszystkim wiedzieć, ileby jego zaprowadzenie kosztowało, aby ocenić, o ile takowe w danych stosunkach byłoby możebnem«. Wzywa się więc Senat akademicki, ażeby po zasiągnięciu odpowiednich informacji przedstawił c. k. Namiestnictwu przynajmniej w przybliżeniu preliminarz kosztów, dodając, że co do niektórych pozycyji będzie można zasiągnąć informacji w biurze rachunkowem c. k. Namiestnictwa, co do innych zaś wprost od Wydziału medycznego w Krakowie. Senat akademicki udał się też do Wydziału krakowskiego z prośbą o informację odezwą z d. 23. stycznia 1872. l. 170. nie poprzestając w niej na samem zapytaniu, lecz dowodząc gorąco potrzeby drugiej szkoły lekarskiej w kraju, i otrzymał żadaną odpowiedź pismem dziekana Wydziału medycznego z d. 9. marca 1872. l. 18. Na tej podstawie obliczono nadwyżkę zwyczajnych rocznych wydatków na utrzymanie Wydziału medycznego, w porównaniu z kosztami Instytutu medyczno-chirurgicznego, na 16.000 fl. rocznie, wystosowano do c. k. Namiestnictwa ze Senatu pod d. 15. marca 1872. do l. 170/246. sprawozdanie, którem w odpowiedzi na reskrypt z 23. grudnia 1871. Senat oświadcza się jak najgoręcej za Wydziałem lekarskim i na poparcie swego zapatrywania dołącza memoriał, zawierający w streszczeniu historję Uniwersytetu lwowskiego i zmiennych kolei jego losów, tudzież przedstawienie wszystkich kroków, które Uniwersytet zawsze czynił dla odzyskania swego dawnego charakteru Głównej Szkoły zupełnej, posiadającej i Wydział lekarski. Memoriał wspomniany obejmuje 23. arkusze rękopisu i jest elaboratem ówczesnego sekretarza Uniwersytetu, p. Szczepana K o Ź m y; rozpoczyna

od otwarcia collegium jezuickiego we Lwowie w r. 1608. (patrz część pierwsza str. 15.), mówi o powołaniu Tomasza Budnego w r. 1688. na profesora anatomii w Akademii lwowskiej (część pierwsza str. 25.) i t. d. i przechodząc chronologicznie wszystkie zasługujące na podniesienie wypadki, przedstawia wreszcie bardzo szczegółowo wszystkie przemawiające za ponownem otwarciem Wydziału medycznego okoliczności. Na posiedzeniu Senatu, na którym uchwalono wysłanie powyższej odpowiedzi i memoriału do c. k. Namiestnictwa, referował sprawę sam Rektor, Dr. Kotter w gronie, w którym oprócz niego było już tylko dwóch profesorów Niemców, i przedstawił ją tak, jak gdyby sam był osobiście i wszystkimi swymi aspiracyami i przekonaniem związany z pomyslnym rozwojem i przyszłością polskiego Uniwersytetu we Lwowie, a nie jak idący właśnie w tym roku, z powodu zmiany systemu, na emeryturę profesor obcej narodowości. Oświadczył, że wobec kwestyi uzupełnienia Uniwersytetu Wydziałem lekarskim byłoby za mało, gdyby Uniwersytet tylko aprobował lub podzielał przychylne temu dążeniu zapatrywania, lecz że on musi dążenia te »selbstverständlich zur eigensten Sache machen«; rozpoczął historycznym wywodem na podstawie memoriału p. K o Ź m y, poczem przeszedł do strony merytorycznej, roztrząsając wszystkie jej momenta na korzyść Wydziału lekarskiego. To lojalne pożegnanie z Uniwersytetem przynosi zaszczyt pamięci ś. p. Dra Kottera. — Prof. Dr. Buhl domagał się, aby w sprawozdaniu podniesiono wątpliwość, czy też znajdują się dla tego wydziału, ze względu iż wykłady mają być polskie, odpowiednie siły naukowe; wniosek ten atoli odrzucono.

W r. 1873. wysłała znów w tej mierze inicjatywa z Wydziału filozoficznego. W aktach znajdujemy uchwałę tegoż Wydziału z d. 24. lipca 1873. do l. 433. powziętą na podstawie referatu Dra H. M. Schmidta, a przedkładającą Ministerstwu Oświaty wniosek jak najszybszego wprowadzenia Wydziału lekarskiego. Uniwersytet niezupełny, pisze prof. Schmidt, jest jakby torso, albo raczej jak żywe ciało, któremu jednak brak jednego z ważnych członków. Bardzo trafnie pojęta i przedstawiona jest w tem sprawozdaniu wewnętrzna podstawowa łączność wszystkich umiejętności, ich wzajemne przenikanie swych zakresów, uwydatniająca się coraz bardziej w miarę, jak na przeciwnym biegunie nauki występuje coraz więcej szczegółowe specjalizowanie. Dobrze też podniesiono, że wykłady i instytuty przyrodnicze na wydziale filozoficznym marnieją bez wydziału medycznego, gdyż prawie niema komu z nich korzystać, a to musi działać przygnębiająco i na słuchaczy.

Senat akademicki (rektor Małeckci) poparł to przedstawienie Wydziału filozoficznego jak najusilniej, sprawozdaniem z d. 22. września 1873. l. 459.

W r. 1880. poruszył w Senacie sprawę Wydziału medycznego ówczesny Rektor, Dr. Ksawery Liske. Bezpośrednim powodem były słowa, wyrzeczone przez J. E. Ministra oświaty Dra Stremayra na jednym z posiedzeń komisji budżetowej w r. 1879., iż zamiar założenia we Lwowie Wydziału lekarskiego rozbiły się prawdopodobnie o brak odpowiednich sił profesorskich mogących wykładać po polsku. Skutkiem tego oświadczenia zaprosił Senat akademicki komisję rzeczoznawców i przedłożył jej powyższą wątpliwość do rozstrzygnięcia. Opinia komisji wypadła korzystnie a nawet zaszczytnie dla polskiej nauki, przedstawiono bowiem cały szereg mężów, wykazujących zupełne uzdolnienie do objęcia katedr, dowiedzione bądźto zajmowaniem już katedr na innych wydziałach medycznych, bądź cennymi i za takie uznaniami pracami naukowymi, bądź wreszcie rozgłośną sławą w świecie lekarskim. Zestawiono więc spis wszystkich prac naukowych tych osobistości, któreby były uzdolnione a gotowe do objęcia katedr w lwowskim Wydziale medycznym, i przedłożono go nowemu Ministrowi oświaty, br. Conradowi-Eybesfeld uchwałą Senatu z dnia 17. kwietnia 1880. l. 322, prosząc go, aby zechciał uwzględnić tylokrotnie już czynione przedstawienia i raczył przedsięwziąć kroki potrzebne do otwarcia Wydziału medycznego przy naszym Uniwersytecie. Oprócz tego aktu przesłano jego odpis równocześnie, z analogiczną prośbą, ówczesnemu Ministrowi dla Galicyi, J. E. br. Ziemiałkowskiemu.

I jeszcze raz, w r. 1883. podniesiono tę sprawę ze strony Uniwersytetu z całym naciskiem. W r. 1883. za rektoratu Dra Radziszewskiego wysłano ze Senatu do c. k. Ministerstwa memoriał, roztańczający *ab ovo* losy Wydziału medycznego we Lwowie. Autorem memoriału, wysłanego pod d. 26. stycznia 1883. do l. 201. był Dr. Euzebiusz Czerkawski, który opracował rzecz z całą właściwą mu gruntownością i wszechstronną znajomością rzeczy. Autor wyzyskał w memoriale wszystko, co się dało z jakiegokolwiek stanowiska powiedzieć za Wydziałem lekarskim, a więc: daleko gorszy w Galicyi niż w innych krajach stosunek liczby lekarzy do liczby ludności, statystyczne cyfry o śmiertelności Galicyi (która jak wiadomo należy wraz z Bukowiną i Dalmacją do krajów, wykazujących największą śmiertelność w Austrii), naukowe znaczenie Wydziału lekarskiego dla Uniwersytetu wogóle a zwłaszcza dla nauk przyrodniczych, (nie mówiąc już o tem, że bez nauk lekarskich przedstawia się i niezbędne zresztą a istniejące przy Uniwersytecie studjum farmaceutyczne jako niedołączna

anomalia), potrzebę zwrócenia pewnej części młodzieży na inną drogę studyów, by uchylić hyperprodukcję prawników i t. d. — odparł zarzuty braku sił nauczycielskich, wygórowanych kosztów i t. p.

W r. 1887. uchwaliło grono profesorów Wydziału filozoficznego na posiedzeniu dnia 30. lipca przedstawić J. E. p. Ministrowi oświaty dwie siły naukowe, jako kwalifikujące się do udzielenia im zasiłku na studia naukowe w zakresie medycyny w celu kompetowania w przyszłości o katedry na Wydziale medycznym we Lwowie. Uczyniło to zaś z tego powodu, iż Pan Minister oświaty oświadczył na posiedzeniu komisji budżetowej Izby posłów podczas obrad nad rezolucją dotyczącą reaktywowania tego Wydziału, że zamierza, z kredytów przeznaczonych w budżecie państwowym na r. 1887. na cele kształcenia sił nauczycielskich akademickich wyznaczyć na mocy Najw. upoważnienia pewną kwotę specjalnie na wykształcenie sił nauczycielskich lekarskich w Galicji¹⁾. Uważano to więc za dobrą wróżbę i pierwszy pozytywny krok c. k. rządu w tej sprawie.

W r. 1890. uchwalił Wydział filozoficzny na posiedzeniu z dnia 13. czerwca 1890. upraszać c. k. rząd o systemizowanie dwóch nowych katedr: anatomii i fizjologii wraz z histologią, a to najpierw z powodu wielkiego znaczenia tych działów wiedzy, jako więcej teoretycznych, dla ogólnego naukowego wykształcenia, tak że się katedry te bardzo dobrze dadzą pomieścić na Wydziale filozoficznym, a następnie z powodu że przedmioty te są już faktycznie wykładane na Wydziale filozoficznym i to przez remunerowanych docentów. Senat akademicki, proszony o poparcie tej sprawy, nie tylko że się z nią zespolił jednogłośnie uchwałą z dnia 12. lipca 1890. ale rozszerzył ją jeszcze, na podstawie referatu Dr. T. Staneckiego w ten sposób, aby można składać we Lwowie pierwsze medyczne rygorozum. Jeżeli bowiem, są słowa Senatu, miałyby reaktywowanie Wydziału lekarskiego we Lwowie pójść znowu ze względów finansowych niespodziewanie w odwłokę, jak się tego istotnie chwilowo obawiać można, to przez utworzenie dwóch wspomnianych katedr byłaby podaną młodzieży sposobność wysłuchania na tutejszym filozoficznym Wydziale wszystkich przedmiotów, objętych pierwszym medycznym rygorozum, któreby można potem składać ewentualnie pod przewodnictwem Protomedyka krajowego, przed osobną *ad hoc* urządzoną komisją. Uprasza więc Senat przynajmniej o danie tego małego zadatku Wydziału lekarskiego, zanim będzie można go stworzyć w całości.

¹⁾ Sprawozd. Wydz. filoz. z dnia 30. lipca 1887. l. 452. referent E. Czerkawski.

To był ostatni urzędowy krok Uniwersytetu w tej sprawie; dalsze okazały się zbyteczne tem bardziej, że te publiczne czynniki, od których zależało rozstrzygnięcie, ujęły sprawę silnie w swe ręce, a reprezentacja nasza w Wiedniu powtarzała oddawna w tej mierze rok rocznie swoje »*ceterum censeo*«. To samo »*ceterum censeo*« powtarzali rok rocznie Rektorowie Uniwersytetu lwowskiego przy uroczystościach otwarcia roku naukowego w Uniwersytecie. Nie masz od szeregu lat mowy inauguracyjnej rektorskiej, w którejby każdoczesny Rektor nie podnosił dotkliwego braku Wydziału medycznego, nie wymieniał kroków w ostatnim roku w tej sprawie poczynionych, nie dzielił się z młodzieżą i publicznością z większą lub mniejszą otuchą wiadomościami o każdoczesnym więcej lub mniej pomyślnym stanie rzeczy.

Od przeszłości przechodzimy do terażniejszości, tj. do sposobu założenia Wydziału medycznego, będącego owocem opisanych wyżej starań i trudów.

Wspominaliśmy już wyżej, że J. E. Minister *Gautsch* oświadczył jeszcze przed Najw. mową tronową z r. 1891, iż zajęty jest przeprowadzeniem koniecznych przedwstępnych kroków, które będzie się starał ile możności przyspieszyć. Jednym z tych kroków była ankieta, która się odbyła w c. k. Namiestnictwie dnia 14. lutego 1891, a która miała na celu określić i ustalić udział funduszu krajowego w kosztach założenia Wydziału medycznego. Zgodzono się na ankiecie na wybudowanie przez c. k. rząd ośmiu nieklinicznych zakładów, a na wybudowanie przez kraj, za subwencją rządową, dwóch budynków klinicznych tj. kliniki wewnętrznej i chirurgicznej, na rozszerzenie zamierzonej budowy szpitalu położniczego tak, aby obejmował także klinikę położniczą i ginekologiczną, na pomieszczenie w głównym gmachu szpitalnym kliniki chorób ocznych, oraz kliniki chorób skórnych i wenerycznych, wreszcie na dostarczenie dla tych pięciu klinik całego urządzenia wewnętrznego, w rozmiarach używanych w szpitalu krajowym, na objęcie ich w zarząd kraju, i na cały szereg dalszych punktów, które potem jeszcze uległy częściowej zmianie w pisemnych pertraktacjach pomiędzy c. k. Namiestnictwem a Wydziałem krajowym, a które Wydział krajowy przyjmował oczywiście tylko z zastrzeżeniem zatwierdzenia ich przez Sejm ¹⁾. Na podstawie tych układów przedłożył Wydział krajowy w r. 1892. Sejmowi krajowemu projekt umowy pomiędzy c. k. administracją państwową a reprezentowanym przez się funduszem krajowym ²⁾; umowa ta, zbadana przez sejmową komisję sanitarną (referent

¹⁾ Gazeta Lwowska Nr. 37. i 263. z 1891.

²⁾ Nr. 33. alegatów do Sten. spraw sejmowych z r. 1892.

Dr. C z y ż e w i c z¹⁾ została w całości uchwaloną na posiedzeniu z dnia 24. marca 1892. przez Sejm krajowy²⁾, który tym sposobem zatwierdził przyjęte warunkowo przez swój organ wykonawczy zobowiązania, a hojną ofiarą, poniesioną na cele Wydziału medycznego, zasłużył sobie na głęboką wdzięczność kraju i stwierdził solidarność zapatrywań swych na tę sprawę z zapatrywaniami dawniejszych Sejmów, z usiłowaniami Koła polskiego, Uniwersytetu, i t. d. jak również zadokumentował wdzięczność gorącą dla Najj. Pana za łaskawe przychylenie się do tego życzenia kraju. Uczuciom wdzięczności Uniwersytetu dla Sejmu krajowego dał wyraz na tem posiedzeniu Rektor Dr. B á l a s i t s.

Umowa brzmi jak następuje:

I. Wydział krajowy zobowiązuje się na gruncie należącym do ogólnego szpitala krajowego we Lwowie wybudować kosztem funduszu krajowego dwa nowe pawilony na klinikę wewnętrzną i chirurgiczną, zaś zamierzony szpital położniczy rozszerzyć kosztem tegoż funduszu tak, aby obejmował także klinikę położniczą i ginekologiczną.

II. Plany tych trzech budynków ułożone będą przez Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Rządem w ten sposób, iż:

a) klinika chorób wewnętrznych obejmować ma 4—6 sal większych i 4 pokoje (separatki) razem na 50 łóżek, amfiteatralną salę wykładową, podręczne laboratorium bakteryologiczne i chemiczno-mikroskopowe, oraz małe laboratorium dla uczniów, gabinet profesora, poczekalnię dla chorych przychodnich, mieszkanie dla dwóch asystentów po jednym pokoju i przedpokoju, w suterrenach lub na poddaszu dwa pokoje dla służby i jeden pokój dla nadzorczyńi, izbę do przechowania zwierząt dla doświadczeń, łazienkę, kuchnię i wychodki;

b) klinika chirurgiczna obejmować ma 4 sale dla chorych po 10 łóżek, 2 separatki, salę operacyjną małą do laparatomij, gabinet profesora, poczekalnię i salę ordynacyjną dla chorych przychodnich, pokój do przyrządzania opatrunków antyseptycznych, dwa mieszkania asystentów i dwa mieszkania dozorców, garderobę uczniów, kuchnię, łazienki dla chorych i dla personalu, windę, wychodki, w osobnem zabudowaniu podręczną pracownię bakteryologiczną;

c) klinika położniczo-ginekologiczna obejmować ma 2 sale po 12 łóżek dla chorych ginekologicznych, 2 sale po 12 łóżek dla położnic zdrowych, 1 salę o 6 łózkach dla położnic chorych, 8 separatek dla niezwykłych przypadków położniczych i ginekologicznych, salę dla ciężarnych, salę operacyjną, salę dla rodzących, salę wykładową, która

1) Nr. 141. aleg. j. w.

2) Sten. sprawozd. sejmowe, 12. posiedzenie z r. 1892.

służyć będzie także do wykładów w szkole położnych, poczekalnię dla chorych przychodnich, kancelaryę, gabinet profesora, pokój dla ćwiczeń mikroskopowych, bakteryologicznych, pokój do ćwiczeń operacyjnych, mieszkanie dla dwóch asystentów, mieszkanie dla akuszerki, pokój dla dyżurujących uczniów o dwóch łózkach, pokój dla posługaczek, pokój dla posługaczek wolnych w nocy od służby, magazyn na bieliznę i sprzęty, łazienki i dwie kuchnie.

III. Oprócz tego zobowiązuje się Wydział krajowy w głównym gmachu szpitalnym umieścić, przeprowadzając na koszt funduszu krajowego stosowną adaptację:

a) klinikę chorób ocznych obejmującą potrzebną ilość sal do umieszczenia 40 łózek dla chorych, amfiteatralną salę operacyjną a zarazem wykładową, która ma służyć także dla wykładów kliniki chorób skórnych i wenerycznych, poczekalnię dla chorych przychodnich, pokój ordynacyjny dla tychże, pokój dla badań oftalmologicznych, gabinet profesora, mieszkanie asystenta, pokój dla dozorczyń i pokój dla dozorczyńi starszej, kuchnię, łazienki, wychodki, pokój dla służącego;

b) klinikę chorób skórnych i wenerycznych obejmującą potrzebną ilość sal dla chorych na umieszczenie 40 łózek, gabinet profesora, poczekalnię dla chorych przychodnich, mieszkanie asystenta, łazienki z 7 wannami, kuchnię, wychodki, mieszkanie sług.

IV. Dla wszystkich powyżej wymienionych pięciu klinik dostarczy Wydział krajowy kosztem funduszu krajowego całe urządzenie wewnętrzne, jednakże tylko takie, jakie jest używane w szpitalu krajowym.

Koszta tego urządzenia nie mogą przekraczać sumy 20.000 zł.

Gdyby c. k. Rząd żądał pod tym względem zmian i ulepszeń, porozumie się w swoim czasie z Wydziałem krajowym, przyjmując na skarb państwa nadwyżkę kosztów stąd wynikłą.

V. Wszystkie kliniki powyższe, zupełnie urządzone, odda Wydział krajowy na użytek fakultetu lekarskiego w następującym porządku czasu:

1. klinikę wewnętrzną i klinikę chirurgiczną dnia 1. kwietnia 1897;
2. klinikę okulistyczną dnia 1. października 1897;
3. klinikę położniczą i ginekologiczną i klinikę chorób skórnych i wenerycznych dnia 1. października 1898.

VI. C. k. skarb państwa ze względu na art. IV. i XIII. niniejszej umowy nie nabywa żadnego prawa własności gmachów i sprzętów oddanych na użytek klinik. Sprzęty jednak, sprawione wyłącznym kosztem c. k. skarbu, pozostają jego własnością i w osobnym inwentarzu będą zapisywane.

VII. Każdy oddział kliniczny jest zarazem oddziałem szpitala krajowego i podlega jako taki ogólnym normom i zarządowi szpitala, ustanowionemu przez Wydział krajowy z uwzględnieniem wszakże wymagań nauki klinicznej.

Profesorowie kierujący klinikami są zarazem bezpłatnymi prymaryuszami na tych klinikach, jako na oddziałach szpitalnych i mają się do przepisów szpitalnych jako prymaryusze zastosować. Sekundaryusze szpitalni i służba na klinikach będą podlegali profesorom jako prymaryuszom.

VIII. Profesorom klinicznym służy prawo wybierania chorych do swoich oddziałów klinicznych ze wszystkich innych oddziałów szpitalnych, o ile chory temu się nie sprzeciwi; służy im także prawo zwracania chorych ze swoich oddziałów na zwykłe oddziały szpitalne, o ile chorzy ci według przepisów szpitalnych do szpitala się kwalifikują.

IX. Koszta zwykłego utrzymania gmachów i ich wewnętrznego urządzenia na oddziałach klinicznych ponosi fundusz krajowy. Gdyby jednak c. k. Rząd na oddanych fakultetowi do użytku oddziałach klinicznych domagał się zmian, obowiązany jest pod względem kosztów porozumieć się za każdym razem osobno z Wydziałem krajowym.

X. Koszta zwykłego szpitalnego utrzymania chorych na oddziałach klinicznych ponosi fundusz krajowy. O ile koszta te utrzymania chorych t. j. żywienie, lekarstwa, opatrunki itp. ze względu na potrzeby nauki uniwersyteckiej przekraczać będą obowiązującą normę szpitalną, nadwyżkę tę pokrywać będzie corocznie c. k. skarb państwa.

Sposób obliczania tej nadwyżki i pokrywania jej pozostawia się osobnemu pomiędzy Wydziałem krajowym a c. k. Administracją państwową zawrzeć się mającemu porozumieniu.

XI. Gdyby na fakultecie lekarskim inne kliniki, mianowicie klinika laryngologiczna, klinika chorób uszu i klinika chorób nerwowych miały być zaprowadzone, Wydział krajowy zobowiązuje się pomieścić je w gmachu szpitala krajowego na podstawie osobnego układu z c. k. Administracją państwową zawrzeć się mającego w myśl zasad przyjętych w obecnej umowie.

XII. Zwłoki ubogich leczonych kosztem funduszu krajowego a zmarłych w szpitalu, mają służyć za przedmiot nauki w oddziałach nieklinicznych fakultetu lekarskiego.

Profesor anatomii patologicznej będzie pełnił bezpłatnie obowiązki prosektora szpitalnego.

XIII. C. k. skarb państwa do kosztów budowy i adaptacji, wymienionych w art. I. niniejszej umowy, zobowiązuje się przyczynić subwencją 150.000 zł., którą wypłaci do kasy Wydziału krajowego w trzech

ratach rocznych po 50.000 zł. w ten sposób, iż pierwsza rata przypadnie na rok 1895.

Art. XIV. Akt umowy tej wystawia się w dwóch egzemplarzach równobrzmiących, nieostemplowanych, podpisanych przez c. k. Namiestnika Galicyi oraz przez Marszałka i dwóch Członków Wydziału krajowego.

Jeden egzemplarz przechowany będzie w aktach c. k. Namiestnictwa, drugi w aktach Wydziału krajowego.

Przyjęcie umowy w Sejmie poprzedziła dyskusya krótka, ale znacząca. Z jednej strony bowiem wyjaśniał p. Dr. Bobrzyński, że wówczas kiedy Sejm wzywał rząd o założenie Wydziału lekarskiego we Lwowie, przyjmowano zawsze za rzecz pewną, że Wydział ten rozporządzać będzie powszechnym szpitalem krajowym¹⁾ na cele kliniczne; i że przypuszczenie to nie opierało się tylko na domaganiu się ofiary, ale na pewnych zobowiązaniach prawnych, albowiem gmach ten nie jest własnością funduszu krajowego, lecz został oddany przez c. k. rząd krajowi pod wyraźnem zastrzeżeniem, że gdyby przyszło do utworzenia Wydziału lekarskiego, to w takim razie kraj będzie obowiązany umieścić w nim wszystkie kliniki²⁾. Na tem więc opierają się obecne żądania rządu wobec funduszu krajowego. Kraj nie ma budować nowych klinik, tylko dostarczyć oddziałów szpitalnych na cele kliniczne w dawnym gmachu; kraj zobowiązuje się, rozszerzając swój szpital, do czego musiałoby przyjść i bez zakładania wydziału medycznego, dostarczyć kilku nowych oddziałów szpitalnych. — Gdyby dzisiejszy główny gmach szpitalny wystarczał na wszystko, rząd nie byłby się niczego domagał od funduszu krajowego, skoro zaś nie wystarcza, i skoro sam Wydział krajowy wyraźnie to stwierdzał i nowych budowli żądał, okazało się rzeczą praktyczniejszą, przeznaczyć nowe budowle na oddziały kliniczne z pozostawieniem chorych w dawnym gmachu, aniżeli postąpić odwrotnie. Rząd zaś przyczynia się kwotą 150.000 zł. do nowych budowli z tego znów powodu, że oddział czysto szpitalny, nie służący równocześnie do celów naukowych, nie wymaga niektórych sal i ubikacyj, które dla kliniki jako takiej są niezbędnie potrzebne; jakoto sale wykładowe, muzea, pracownie doświadczalne i t. p. W tych pięciu wreszcie oddziałach szpitalnych, które będą przeznaczone na cele kliniczne, będą stali na ich czele profesorowie, którzy będą zarazem prymaryuszami, tak

¹⁾ W gmachu zwanym dawniej »u Pijarów«, gdzie przed wybudowaniem gmachu Kulparkowskiego mieścił się dom obłąkanych.

²⁾ Tosamo podniesiono już w sprawozdaniu Wydziału krajowego, Nr. 33. aleg.

że kraj nie będzie potrzebował utrzymywać osobnych primaryuszów¹⁾ ani nawet sekundaryuszów, gdyż tymi będą asystenci profesorów.

Z drugiej strony podnosił p. Trzeciński, że zdaniem komisji sanitarnej tytuły prawne c. k. rządu do gmachu szpitalnego są wątpliwe, gdyż gmach ten, fundacyi zresztą biskupa Głowińskiego, oddano krajowi w tak złym stanie, że kraj, restaurując go własnym kosztem prawie na nowo go przebudował; i że komisya sanitarna, głosując za przyjęciem umowy, kierowała się tu względami wyższymi, niejurydycznymi, t. j. aby kraj za wspaniałomyślną ofiarę Monarchy wywdzięczył się ofiarą ze swej strony; mniemała, że Sejm, z wdzięczności za utworzenie Wydziału medycznego, niesie dar na rzecz Uniwersytetu, a nie dopełnia jedynie wątpliwego prawnego obowiązku²⁾.

W tym samym roku uchwalił też Sejm krajowy budowę krajowego zakładu dla położnic wraz z kliniką położniczo-ginekologiczną, według planu wykonanego na podstawie uchwał specjalnej ankiety i w porozumieniu z c. k. rządem, i kosztorysu obliczonego na 245.000 zł. Część tych kosztów zwróconą będzie krajowi ze wspomnianej już rządowej subwencji 150.000 zł. Na ten cel wstawiono w budżet krajowy na rok 1892. pierwszą ratę 70.000 zł., w budżet na r. 1893. drugą ratę 120.000 zł. w budżet wreszcie na r. 1894. trzecią i ostatnią ratę 55.000 zł.³⁾ Gmach wybudowany został na gruncie świeżo zakupionym przez kraj, zwanym »Wulka kampionowska«, graniczącym z powszechnym szpitalem krajowym, a mającym służyć także pod budowę kliniki chorób wewnętrznych i kliniki chirurgicznej. Plany wypracował c. k. radca budownictwa Braunseis.

W r. 1894. poszedł Sejm krajowy w swej ofiarności jeszcze dalej. Na wniosek bowiem Wydziału krajowego⁴⁾ i na propozycję komisji budżetowej zakupiono graniczącą z gruntami szpitala głównego realność (grunt i dom) p. W. Schimserowej, o przestrzeni 1800□⁰, za cenę 25.000 zł. i przekształcono ją kosztem 16.000 zł. na osobny pawilon d'a chorych zakaźnych o 40 łózkach⁵⁾. Przez zakupno tej realności zyskano jeszcze

¹⁾ Podobny stosunek miał miejsce i poprzednio co do profesorów Instytutu medyczno-chirurgicznego, patrz uchwałę Sejmu krajowego z dnia 3. października 1871. ogłoszoną z podpisem X. Marszałka Sapielhy w Dzienniku ustaw i rozporz. krajowych pod d. 10. listopada 1871. Cz. XX. nr. 21.

²⁾ Oprócz nich przemawiali jeszcze Dr. Hoszard i Stanisław hr. Stadnicki.

³⁾ Nr. 68. i 214. alegatów, (referent Czyżewicz), str. 655 sten. spraw sejm. z r. 1892, posiedzenie 19. z 4. kwietnia; sten. spraw. z 1893. str. 206 - 209, sten. spraw. z 1894, str. 773 - 774, sprawozdawca Marchwicki.

⁴⁾ Alegat Nr. 17 do sten. spraw. z r. 1894.

⁵⁾ Sprawozdawca Dr. Czyżewicz. Sten. spraw. sejm. z r. 1894, str. 155, posiedzenie 9. z 29. stycznia b. r., alegat Nr. 96.

znaczną część placu budowlanego od ulicy Piekarskiej, mogącego służyć w przyszłości pod ewentualne nowe budowle medyczne, a nadto stworzono bezpośrednią prostą komunikację pomiędzy krajowymi zakładami klinicznymi, a rządowymi budynkami medycznymi, położonymi *vis-à-vis* po przeciwnej stronie ulicy Piekarskiej.

Również wstawiono już w budżet na r. 1894. kwotę 3000 zł. na czynności przygotowawcze, ułożenie programu, planu i kosztorysu budowy klinik wewnętrznej i chirurgicznej, laboratorium i kuchni.

Do kosztów przywrócenia Wydziału medycznego we Lwowie przyczyniła się znacznym datkiem i gmina miasta Lwowa, której Reprezentacja odznaczała się zawsze ofiarnością na cele dobra publicznego, schodzącego się nadto tym razem z dobrze zrozumianym interesem samego miasta, i której na tem miejscu pozwalamy sobie wynurzyć za jej hojność najszczerzą podziękę. Na cele Wydziału medycznego ofiarowało miasto Lwów grunta pod budowle przy ulicy Piekarskiej o przestrzeni 5 morgów 1094⁰ i 30.000 zł. gotówką. Na gruntach tych budują się, a względnie będą budowane przez c. k. rząd gmachy niekliniczne: t. j. dla teoretycznej medycyny. Teatr anatomiczny, wraz z instytutem dla histologii i embryologii tudzież instytutem fizyologicznym buduje się od r. 1893. kosztem 197.200 zł. według planów c. k. rady Braunseisa wypracowanych wedle programu i wskazówek udzielonych przez prof. Dr. Napoleona Cybulskiego z Krakowa i prof. Dr. Henryka Kadyńskiego, zatwierdzonych reskr. Minist. oświaty z 26. listopada 1892. Koszta wewnętrznego urządzenia obliczono na 22.600 zł., razem więc wynosić mają koszta 219.800 zł., a z procentami interkalarnymi najwyżej 235.000 zł. Na ich pokrycie ma być użyty przedewszystkiem dar miasta Lwowa 30,000 zł., a resztę, najwyżej 205.000 zł. ponosi skarb państwa w myśl ustawy z 15. sierpnia 1892. Nr. 145. D. p. p. o ośmiomilionowym kredycie na budowle uniwersyteckie (ustawa z 1. stycznia 1894. Nr. 14. D. p. p.) W tymto gmachu spodziewamy się w najbliższej przyszłości mieć szczęście powitania Najj. Pana, który raczył najlaskawiej przyrzec założyć w nim własną ręką ostatni kamień i ogłosić otwarcie Wydziału medycznego.

Bliższemu opisowi gmachów medycznych musimy kilka słów poświęcić. Na gruncie ofiarowanym przez gminę miasta Lwowa stanął już jeden gmach, dopiero co wspomniany, a mają stanąć jeszcze dwa. Gmach już wzniesiony, zajmuje miejsce środkowe, w głębi placu, obejmuje zabudowaną przestrzeń około 2.300⁰ metrów, jest jednopiętrowy, z wysokimi suterenami, a mieści w sobie anatomię opisową, histologię i embryologię, i fizyologię. Po lewej stronie od wchodu mieści się we frontowym parterze instytut histologiczny, po prawej stronie kancelarya

profesora anatomii i mieszkanie dla pięciu asystentów. Na piętrze jest cały front przeznaczony i urządzony na instytut fizyologiczny. Tylny trakt parterowy zajęty jest przez anatomiczny instytut; w środku znajduje się teatr anatomiczny (sala wykładowa) mogący pomieścić przeszło 200 słuchaczy. Po lewej stronie parteru od tyłu gmachu znajduje się prosectorium, po prawej stronie muzeum anatomiczne; w suterrenach od tyłu umieszczona trupiarnia i macerownia, w suterrenach frontowych znajduje się lokal maszynowy ze studnią i pompą, akkumulatory, tudzież maszyna dynamo-elektryczna do oświetlenia elektrycznego i dostarczania siły, służącej do poruszania przyrządów potrzebnych przy pracach fizyologicznych. Gmach ten ma własne wodociągi, gaz do gotowania (przy doświadczeniach); dwie sale wykładowe są ogrzewane kaloryferami. W klatce schodowej nad głównym traktem umieszczoną zostanie marmurowa tablica pamiątkowa, mająca przywołać w pamięć późniejszym generacyom fakt założenia i uroczystość otwarcia Wydziału medycznego przez Najj. Pana.

Po prawej, zachodniej stronie od wchodu na plac, a więc bliżej miasta, stanąć ma gmach rządowy dla chemii lekarskiej, farmakologii i higieny. Po lewej stronie natomiast od wejścia (na wschód, ku emmentarzowi Łyczakowskiemu) ma być wzniesionym gmach dla anatomii patologicznej, patologii ogólnej i doświadczałnej, tudzież medycyny sądowej, połączona z nim będzie kaplica szpitalna. Plany wspomnianych gmachów są już wygotowane przez p. radcę Braunseisa i zostały zatwierdzone przez c. k. Ministerstwo, gipsowe modele wszystkich trzech gmachów, odwzorowujące je jak najdokładniej, wystawione zostały w pawilonie przemysłowym Wystawy krajowej przez departament budownictwa c. k. Namiestnictwa.

Krajowy gmach dla położnic, mający mieścić także klinikę położniczo-ginekologiczną, pokrywa około 2000 metrów zabudowanej przestrzeni, jest dwupiętrowy, z wysokimi suterrenami, obliczony został na 140 chorych kobiet; ma dwie sale porodowe, salę wykładową na 100 słuchaczy, salę operacyjną, salę dla laparatomii, windę hydrauliczną dla dźwigania chorych; większe sale, schody i korytarze mają ogrzewanie centralne za pomocą sześciu kaloryferów. Rozkład wewnętrzny gmachu oparty jest na systemie korytarzowym, tak wykonanym, że trakt środkowy jest właściwie połączeniem dwóch osobnych pawilonów o osobnych wchodach; szkic planu jest pomysłu Dr. Czyżewicza, opartego na najlepszych wzorach niemieckich. Zaletą jego jest możliwość zupełnego odłączenia chorych od zdrowych, tak dalece posunięta, że chore, nie stykając się wcale ze zdrowymi, będą mogły być doprowadzone aż do przeznaczonych dla nich na 2. piętrze ubikacyj.

W bieżącym roku zamianowany został pierwszy profesor dla Wydziału medycznego. Jest nim Dr. H. Kadyi, który jak już wiadomo, wykładał od szeregu lat, na mocy uchwały grona profesorów Wydziału filozoficznego z d. 30. lipca 1887. zatwierdzonej reskr. minist. z 27. września 1887. l. 19.265, anatomię ciała ludzkiego w naszym Uniwersytecie (str. 132). Nie możemy przy tej sposobności przemilczeć, iż Wydział krajowy zezwolił wtedy na prośbę Senatu akademickiego z całą gotowością, aby Dr. K. odbywał studia demonstracyjne ze swymi słuchaczami w prosectorium lwowskiego szpitala powszechnego, a to tak długo, dopóki nie zostanie uzyskany osobny lokal na cele anatomiczne Uniwersytetu (Odezwa Wydziału krajowego z d. 6. stycznia 1888 l. 63.601).

Dr. Henryk Kadyi, urodzony w Przemyślu 23. maja 1851. złożywszy egzamin dojrzałości w gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie studiował nauki lekarskie na Uniwersytetach w Krakowie (1869/70) i w Wiedniu, (1870/71—1873/4). Jeszcze przed ukończeniem studiów mianowany demonstratorem przy instytucie anatomicznym Uniwersytetu wiedeńskiego, zostającym pod kierownictwem Prof. Dr. Karola Langera, przez dwa lata (1873/4 i 1874/5) pracował ze szczególniejszem zamiłowaniem w anatomii, a jako rygorozant w r. 1875. oprócz tego był bezpłatnym aspirantem w głównym szpitalu wiedeńskim, początkowo na I. oddziale wewnętrznych chorób, a następnie na klinice okulistycznej zostającej podówczas pod kierownictwem prof. Dra Ferdynanda Arlta.

Otrzymałszy 16. lipca 1875. stopień doktora wszech nauk lekarskich i poddawszy się osobnemu konkursowemu egzaminowi ze zręczności w wykonywaniu operacyj na zwłokach, reskrytem Ministerstwa oświaty z 29. lipca 1875. l. 11281. został mianowany elewem operatorskim (Operations-Zögling) przy klinice chirurgicznej pozostającej wówczas pod kierownictwem prof. Dra Teodora Billrotha.

Miejsce to wszakże porzucił i od 15. stycznia 1876. objął posadę I. asystenta (prosektora) przy katedrze anatomii opisowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Na tej posadzie, pracując pod światłem kierownictwem prof. Dr. Ludwika Teichmanna pozostał do końca września 1881.

W roku 1878. przedłożywszy pracę »O oku kreta« habilitował się na Wydziale lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego jako docent prywatny anatomii człowieka i anatomii porównawczej.

Otrzymałszy udzielone mu przez Akademię Umiejętności w Krakowie stypendyum 5000 franków z fundacyi Gałęzowskiego (która właśnie wtedy weszła w życie), w ciągu letniego półrocza 1879. i feryj letnich przedsięwziął Dr. K. podróż naukową, w ciągu której zwidził

celniejsze instytuty anatomiczne i zoologiczne w Austrii i Niemczech. Letnie półrocze 1879. dla uzupełnienia wiadomości z nauk przyrodniczych przepędził na Uniwersytecie w Lipsku jako słuchacz nadzwyczajny i pracował tamże w instytucie zoologicznym pod kierownictwem prof. Dra Rudolfa L e u c k a r t a; przez czas feryj letnich pracował w c. k. stacyi zoologicznej w Tryeście.

Najwyższem postanowieniem z d. 15. września 1881. Dr. K. został mianowany zwyczajnym profesorem anatomii opisowej i anatomii patologicznej w założonej podówczas we Lwowie c. k. szkole weterynaryi.

W tej szkole powiodło mu się przy pomocy asystentów i słuchaczy założyć zbiory preparatów, które znalazły pełne uznanie w kołach zawodowych. W roku 1888. część preparatów instytutu anatomicznego szkoły weterynaryi wystawiona była na wystawie przyrodniczo - dydaktycznej V. zjazdu lekarzy i przyrodników polskich we Lwowie, za co Dr. K. przyznano najwyższą nagrodę t. j. dyplom honorowy. Drugi dyplom honorowy otrzymał Dr. K. na tejsze wystawie za monografię »O naczyniach krwionośnych rdzenia pacierzowego ludzkiego«. W roku 1890. otrzymał Dr. K. na powszechnej wystawie rolniczo-leśniczej w Wiedniu za preparaty anatomiczne zwierząt domowych również dyplom honorowy, a czwarty takż dyplom w Krakowie na wystawie połączonej z VI. zjazdem lekarzy i przyrodników polskich za zastosowanie parafiny do sporządzania trwałych preparatów anatomicznych.

Gdy w roku 1882. była opróżniona katedra zoologii w Uniwersytecie lwowskim, poruczono zastępstwo profesora zoologii Dr. K., który ten przedmiot wykładał w obu półroczach 1882/3. tudzież w zimowym półroczu 1883/4. t. j. aż do chwili objęcia katedry przez prof. Dr. Benedykta D y b o w s k i e g o.

Reskryptem Ministerstwa W. i O. z 27. września 1887. l. 19.265. Dr. K. otrzymał polecenie wykładać anatomię ciała ludzkiego na Uniwersytecie lwowskim odpowiednio potrzebom Wydziału filozoficznego, jako docent honorowany za remuneracją 800 złr. rocznie. Wykłady te pociągnęły za sobą potrzebę założenia odpowiedniego zbioru preparatów, czem też Dr. K. zajął się przy pomocy jednorazowej dotacyi w kwocie 600 złr. tudzież rocznych dotacyj na lata dalsze aż do roku 1893. w kwocie po 200 złr.

Dnia 30. listopada 1889. Dr. K. został wybrany członkiem korespondentem Wydziału matematyczno-przyrodniczego Akademii Umiejętności w Krakowie.

Z upoważnienia Ministra oświaty otrzymał Dr. K. w r. 1891. zapytanie, czy byłby gotów zająć się założeniem muzeum dla katedry anatomii opisowej w założyc się mającym Fakultecie lekarskim na Uniwer-

sytecie lwowskim (reskr. Prez. Nam. z d. 23. sierpnia 1891. l. 8.500); a w listopadzie 1891. r. otrzymał wezwanie do wypracowania szczegółowego programu budowy instytutu anatomii opisowej dla tegoż Wydziału. Szczegółowy projekt budynku przeznaczony na pomieszczenie instytutów anatomii opisowej, histologii i fizjologii, opracowany wedle zasad programu przedłożonego przez Dr. K. i z uwzględnieniem wszystkich jego wniosków został bez zmian zatwierdzony reskryptem Ministerstwa oświaty z d. 26. listopada 1892. l. 23291. a następnie Dr. K. zamianowany członkiem komitetu budowy tegoż gmachu (w kwietniu 1893.).

W marcu 1893. otrzymał Dr. K. z Prezydium Namiestnictwa (l. 3.058) zapytanie, czy i pod jakimi warunkami gotów byłby objąć katedrę anatomii opisowej w Wydziale lekarskim we Lwowie. Złożoną wskutek tego deklaracją uważał się Dr. K. związanym tak, że ofiarowanej mu w marcu 1894. katedry anatomii opisowej na Wydziale lekarskim w Krakowie już nie przyjął. Poprzednio, bo w r. 1891. czynione były kroki, by pozyskać Dr. K. na katedrę anatomii porównawczej w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Najwyższem postanowieniem z d. 9. kwietnia 1894. został mianowany zwyczajnym profesorem anatomii opisowej na Wydziale lekarskim Uniwersytetu lwowskiego.

Jest członkiem c. k. krajowej Rady zdrowia, zastępcą członka lwowskiej Izby lekarskiej, był w r. 1887. prezesem [lwowskiej sekcji lekarzy galicyjskich, w r. 1894. prezesem polskiego Towarzystwa przyrodników imienia Kopernika, do którego zarządu należy od r. 1888.; był wiceprezesem, a w r. 1890. prezesem galic. Towarzystwa weterynarskiego i jest jego członkiem honorowym, tudzież członkiem honorowym Towarzystwa ratunkowego w Wiedniu; należał do założycieli towarzystwa anatomicznego (Anatomische Gesellschaft) w Berlinie. Jest także członkiem wydziału galic. Towarzystwa muzycznego we Lwowie.

Ogłosił drukiem:

A) w języku polskim:

1) »O oku kreta pospolitego pod względem porównawczo-anatomicznym« (Pamiętnik Wydz. III. Akad. Umiej. w Krakowie, t. IV. 1878. str. 29. in 4° i 2 tablice).

2) »O gruczołach tarczycowych dodatkowych w okolicy gnykowej« (Rozpr. Wydz. III. Akad. Umiej. w Krakowie, t. VI. 1879. z 1 tablicą).

3) »Kilka słów o tworzeniu się t. zw. kokonów czyli torebek zawierających jaja karakona (periplaneta orientalis), (Kosmos, rocznik IV Lwów, 1879.).

4) »Kilka przypadków zbroczeń układu naczyniowego« (z 1 tablicą. Rozpr. Wydz. III. Akad. Umiej. w Krakowie, t. VIII. 1881.).

5) »O naczyniach krwionośnych rdzenia pacierzowego ludzkiego« (129. str. in 4° z 10-ma tablicami chromolitogr. — w Pamiętniku Wydz. III. Akad. Umiej. w Krakowie, t. XV. 1888.).

6) »O potrzebie zasadniczej reformy studyów weterynaryi« Lwów, 1890. nakładem galic. Tow. weterynarskiego.

7) »Morfologiczne zasady rozróżniania części składowych organizmu« (Kosmos, tom XVI. 1891.).

8) »O organizacyi komórki. Krytyczny pogląd na nowsze badania o składnikach komórek i ostatecznych morfologicznych składnikach ustrojów« (w XVII. tomie Kosmosu, 1892.).

9) »Przyczynki do anatomii porównawczej zwierząt domowych. 1. Jaki jest szczątek zanikłego musculus pronator teres u konia. 2. O powierzchniach stawowych stawu łokciowego« — (Rozpr. Wydz. matem.-przyrodn. Akad. Umiej. w Krakowie, tom XXVI. 1892.).

B) w języku niemieckim:

1) »Einiges über die Vena basilica und die Venen des Oberarmes« (Zeitschr. f. Anatomie und Entwicklungsgeschichte 1876.).

2) »Über accessorische Schilddrüsenläppchen in der Zungenleingegend (glaudula suprahyoidea et praehyoidea). (Archiv. f. Anatomie u. Physiol. 1879.).

3) »Seife als Einbettungsmasse beim Anfertigen mikroskopischer Schnitte« (Zoologischer Anzeiger 1879. Nr. 37.).

4) »Beitrag zur Kenntniss der Vorgänge beim Eierlegen der Blatta orientalis« — (Zoolog. Anzeiger 1879. Nr. 44.).

5) »Über einige Abnormitäten des Gefässsystems« (Wiener mediz. Jahrb. 1881.).

6) »Über die Blutgefässe des menschlichen Rückenmarkes« (152 str. in 4° mit 10 chromolithogr. Tafeln. — Nach einer im XV. Bande der Denkschriften der math. naturw. Classe der Akademie d. Wiss. in Krakau erschienenen Monographie aus dem polnischen übersetzt vom Verfasser) Lemberg, 1839. Verlag von Gubrynowicz et Schmidt.

7) »Über die Nothwendigkeit einer durchgreifenden Reform des thierärztlichen Studiums. Wien, 1891. Verlag von M. Perles (Odbitka z Monatschr. f. Thierheilkunde).

8) »Über die Gelenkflächen des Ellenbogengelenkes« (mit 1. chromolith. Tafel in gross 4° Festchrift zum siebzigsten Geburtstage Rudolph Leuckarts, Leipzig, 1892.).

Prócz tego był Dr. K. współpracownikiem »Słownika terminologii lekarskiej« wydawanego przez krakowskie Tow. lekarskie w roku 1881. jest członkiem komitetu redakcyjnego »Przeglądu weterynarskiego« wychodzącego we Lwowie, członkiem komitetu redakcyjnego »Kosmosa« wychodzącego we Lwowie.

Ponieważ dla otwarcia pierwszego roku studyów medycznych nie było potrzeba dalszych nominacyj profesorskich, przeto nie może się jeszcze w b. r. ukonstytuować samoistne grono profesorów Wydziału medycznego. Na podstawie Najw. upoważnienia rozporządził J. E. p. Minister oświaty reskryptem z d. 12. stycznia 1894. l. 51. że w ciągu lat szkolnych 1894/5. i 1895/6. załatwianie wszystkich spraw Wydziału medycznego, któreby wedle istniejących przepisów należeć miało do zakresu działania dziekana lub Fakultetu medycznego, ma spoczywać w rękach dziekana względnie grona profesorów Wydziału filozoficznego, ze współudziałem profesorów mianowanych w ciągu tego czasu dla Wydziału lekarskiego. Zarazem postanowił pan Minister, że przedstawianie wniosków co do obsadzenia katedr na Wydziale medycznym, tudzież przeprowadzanie rozpraw co do budowy dla Wydziału lekarskiego, ich uposażenia i urzędnictwa i t. p. zastrzeżonem zostaje dla zakresu działania J. E. p. Namiestnika Galicyi.¹⁾

Równocześnie z nominacją włożono na Dr. K a d y i' e g o szereg obowiązków organizacyjnych dotyczących wprowadzenia Wydziału lekarskiego w życie, przyznając mu za zwiększone w ten sposób czynności w okresie przejściowym pierwszych pięciu półroczy osobną remunerację. Specyjalnym obowiazkiem Dra K., z którego się też zupełnie wywiązał, było wdrożyć jeszcze w ciągu letniego półrocza 1893/4. wszystkie przygotowawcze zarządzenia, potrzebne do wprowadzenia w życie nauki anatomii z początkiem r. 1894/5. a w szczególności postarać się, przy współudziale przyrzeczonych sił pomocniczych za pomocą wyasygnowanych dotacyj, o zupełne naukowe wyposażenie i urządzenie instytutu i muzeum anatomicznego. O dotacyach będzie mowa w ustępie traktującym o instytucie anatomicznym; co do ustanowienia sił pomocniczych zostały odpowiednie wnioski poczynione c. k. rządowi. Co do ogłaszania wykładów anatomii ma się prof. K a d y i porozumiewać z dziekanem Wydziału filozoficznego.²⁾

W programie wykładów na zimowe półrocze r. 1894/5. znajdujemy następujące wykłady z zakresu nauk ściśle lekarskich:

¹⁾ Reskr. Prezyd. Namiest. z d. 30. marca 1894. l. 691.

²⁾ Reskr. Prezyd. Namiest. z 26. kwietnia 1894. l. 4460. — reskr. minist. z 13. kwietnia 1894. l. 7985.

1) Dr. Kadyi: Anatomia opisowa ciała ludzkiego, a mianowicie osteologia, syndesmologia, myologia i splanchnologia, 6 godzin tygodniowo.

2) Tenże: Anatomia ogólna, czyli wstęp do nauk morfologicznych, 1 godz. tygodn.

3) Tenże: Cwiczenia praktyczne w preparacyi anatomicznej, 6 godz. tygodn. w prosectorium instytutu anatom.

4) Dr. Nussbaum: Anatomia porównawcza, zas'osowana dla słuchaczy medycyny, 2 godz. tygodn.

5) Tenże: Zajęcia praktyczne w histologii i anatomii porównawczej, 5 godz. tygodn. w laboratorium instytutu anatom.

W budżecie państwowym na r. 1894. znajduje wyraz otwarcie Wydziału lekarskiego w cyfrze wydatku 4000 zł. w *ordinarium*, (płaca profesora, asystenta, dwóch sług i zwykła dotacya instytutu anatom.), a 2000 zł. w *extraordinarium*, jako pierwsza rata na założenie i urządzenie muzeum anatomicznego.

Podnieść także wypada, że w sprawie Wydziału lekarskiego ma Uniwersytet wiele do zawdzięczenia wielce życzliwemu, sprężystemu i na dokładnej znajomości rzeczy opartemu prowadzeniu jej przez JW. Wiceprezydenta Dra Bobrzyńskiego, który, oprócz spraw Rady Szkolnej krajowej, ma sobie oddane wszystkie sprawy uniwersyteckie, o ile one wchodzą w zakres działania c. k. Namiestnictwa. Z prawdziwą przyjemnością składamy na tem miejscu najszczerze podziękowanie honorowemu członkowi naszego grona.

Instytut anatomiczny Uniwersytetu lwowskiego. Dawniejszy Instytut anatomiczny przy Uniwersytecie lwowskim przestał istnieć po zniesieniu studyum medyczno-chirurgicznego; dosyć znaczną liczbę i to wiele cennych preparatów z tego Instytutu otrzymał Uniwersytet Jagielloński, a mianowicie Instytut anatomii opisowej i Instytut anatomii patologicznej — reszta została wcielona do zbiorów Instytutu zoologicznego przy Uniwersytecie lwowskim.

Gdy w roku 1887. Dr. Kadyi otrzymał polecenie wykładania anatomii ciała ludzkiego odpowiedni o potrzebom Wydziału filozoficznego, i wykazał potrzebę odpowiednich celowi środków naukowych, preparatów i pracowni, Senat akademicki oddał do użytku docentom anatomii i farmakognozyi na II piętrze gmachu uniwersyteckiego lokal złożony z jednej małej sali wykładowej i jednego małego pokoiku, wyjednał dla docenta anatomii wspomniane już zezwolenie Wydziału krajowego na używanie prosektoryum szpitala głównego (t. zw. kostnicy) do pracy

i odbywania ze słuchaczami demonstracyj anatomicznych. Do wniosku Senatowi, aby dla Instytutu anatomicznego i Instytutu farmakognostycznego wynająć odpowiedni budynek w pobliżu Uniwersytetu, c. k. Ministerstwo oświaty nie przychyliło się, lecz przyzwoliło w r. 1888. na urządzenie Instytutu anatomicznego dotacę w kwocie 600 zł. a w latach 1889, 1890, 1891, 1892 i 1893. dotacje po 200 zł. Tym sposobem przy Uniwersytecie lwowskim mógł powstać nowy związek zbioru anatomicznego, gdyż od rewindykacji preparatów, które były niegdyś własnością dawniejszego Instytutu anatomicznego, na razie odstąpiono ¹⁾. W lokalu oddanym do użytku docentowi anatomii wykładali później także docenci fizjologii i higieny. Przełożonym Instytutu anatomicznego jest obecnie Dr. Henryk K a d y i. Na razie Instytut otrzyma jednego asystenta (posada drugiego asystenta przewidziana jest już w programie aktywowania Wydziału lekarskiego), sługę anatomicznego, sługę pomocniczego i zwyczajną dotacę na cele naukowe w kwocie 600 zł. rocznie. Na pierwsze zaopatrzenie Instytutu w potrzebne przyrządy, narzędzia i t. p. przeznaczona jest kwota 4000 zł. z których na rok 1894. przyzwolono 2.000 zł. a na rok 1895. ma być zezwolone również 2.000 zł.

Inwentarz Instytutu anatomicznego obejmuje obecnie 365 sztuk sprzętów i instrumentów, 110 tablic ściennych; tudzież 38 preparatów anatomicznych, który to zbiór powstał staraniem Prof. Dr. K a d y i' e g o.

Tak więc mamy Wydział medyczny, a skutkiem tego zapełniona zostaje dotkliwa luka w organicznym związku nauk, i Uniwersytet lwowski odzyskuje dopiero należne mu znaczenie. Dotychczas Uniwersytet nasz podobnym był do koła, uwitego z rzędu ogniw, ale rozdartego tak, że pozostałe ogniwa łączą się tylko jedną stroną. Bo i jakżeż zrozumieć aby w zakładzie, poświęconym nauce na jej najwyższym stopniu, brakowało takiego, różne nauki wszechstronnie wiążącego ogniwa, jakim jest Wydział lekarski. Jak zrozumieć, aby w Uniwersytecie badano świat zewnętrzny, poddany władzy człowieka, wszechstronnie, a człowieka samego tylko jednostronnie? Jak zrozumieć, aby nauka, rozpoczynająca się od sfery absolutnego ducha i ucząca o Bogu jako niewidomym Stwórcy widomego świata, przechodząca następnie do zbadania łączności człowieka z Bóstwem i światem absolutnego ducha, do poznania praw rządzących jego umysłem i praw kierujących społecznym współludźmiem ludzkości, przeskakiwała potem nagle do badania świata zwierzęcego i świata martwego tudzież sił ukrytych w martwej przyrodzie, z zupeł-

¹⁾ Dla braku miejsca nie wchodzimy w szczegóły tej sprawy, zajmującej po-
każny fascykuł aktów uniwersyteckich.

nem pominięciem drugiej strony człowieka, tj. jego strony fizycznej, łączącej go ze światem absolutnej materii. Wszakże badania świata zwierzęcego i martwego rozwinęły się dopiero z medycyny, z szukania leków dla chorego organizmu ludzkiego; wszakże w starożytności zajmowała medycyna, obok nauki o Bogu, pierwszorzędne miejsce a nawet łączono te gałęzie wiedzy, spodziewając się bezpośredniego działania Bóstwa na korzyść chorego organizmu. Wszakże pierwszym dążeniem człowieka, nawet w stanie natury żyjącego, jest uczynić zadość potrzebom duszy, i zabezpieczyć swe ciało; odczuwano to wszędzie i zawsze, nie tylko rozumowo ale już instynktownie. Dążenie to całkiem słuszne, bo jeżeli człowiek jest centralnym punktem stworzenia i jego najwspanialszym tworem, to jest jego prawem uczynić siły przyrody zwierzęcej i martwej służebnymi i pożytecznymi dla swej strony fizycznej; a jeżeli osią całej działalności ludzkiej jest dążenie do wszechstronnego rozwoju i pomyślności każdej jednostki, to pomyślność tę znajdzie się tylko wtedy, jeżeli się stworzy możność zadośćuczynienia równie dobrze potrzebom duszy i wymogom pielęgnowania umysłu, jak i względom dbałości o zdrowie fizyczne. Stąd rzecz prosta, że niema mowy o całokształcie umiejętności tam, gdzieby, co do istoty złożonej z ducha i materii, nie uczono o istocie i prawach tej materii. Cóż dopiero powiedzieć, jeżeli się zważy, że tylko *in corpore sano mens sana*, że prawa rządzące fizyczną stroną człowieka oddziałują w najwyższym stopniu na jego stronę umysłową; że pewne choroby ciała są zarazem chorobami umysłowymi, że psychologii niema bez podstaw fizjologicznych, że sędzia karny może orzec o winie tylko łącznie z rozstrzygnięciem kwestyi poczytalności, t. j. zdrowia lub choroby woli.

Z tego też przedewszystkiem stanowiska zapatrywać się należy na kwestyę przywrócenia Wydziału medycznego we Lwowie; a nie ze stanowiska rzekomej rywalizacji Uniwersytetów, lub przyszłej materialnej pozycji zwiększonej liczby lekarzy. Z przyjemnością też konstatujemy, że wszystkie poważne koła tak samo tę rzecz pojmowały, a żadne względy uboczne nie tylko nie były na pierwszy plan wysuwane, ale nawet zupełnie ich nie podnoszono. Co do rzekomej rywalizacji, to emulacja naukowa może wyjść tylko na dobre i obu stronom rywalizującym i nauce samej, tak w dziale umiejętności lekarskiej, jak i w każdym innym, a to najpierw z powodu, iż szlachetną i pożyteczną jej stroną jest chęć i wysiłek prześcignięcia drugich w doskonałości, a następnie dlatego, że przy zdwojonej ilości katedr zwiększa się szansa otrzymania której z nich, a przez to i zachęta dla mężów czujących w sobie zapał i siłę do poświęcenia się nauce i dążeniu do katedry. Bardzo trudnem bywa zazwyczaj położenie uniwersytetu, którego język

wykładowy jest odmienny, aniżeli wszystkich innych uniwersytetów; niełatwo mu wtedy nieraz bywa, zrobić całkiem dobry wybór przy obsadzaniu katedr. Co do materyalnego interesu stanu lekarskiego, to piękny przykład dały krajowe Towarzystwa lekarzy, domagając się Wydziału medycznego we Lwowie i odpierając w ten sposób zwycięsko przypuszczenie, jakoby się ktokolwiek mógł w sprawach publicznych kierować egoizmem, a nie względami dobra publicznego.

Nie wątpimy, że i młodzież akademicka z radością powita otwarcie Wydziału medycznego, ze względu na łaknących nauki współbraci.

ROZDZIAŁ JEDENASTY.

Biblioteka.

W r. 1869/70. w I. półroczu zastajemy na posadzie Dyrektora biblioteki Dra Wojciecha Urbańskiego; obok niego Dra Edmunda Burzyńskiego jako drugiego skryptora (posada pierwszego skryptora wakuje), i Dra Władysława Wisłockiego jako amanuenta. W drugim półroczu 1869/70. jest już Dr. Burzyński pierwszym, a Dr. Karol Reifenkugel drugim skryptorem; Dr. Wisłocki zaś opuścił lwowską bibliotekę i posada amanuenta zawakowała. Zajął ją od letniego półrocza 1870/1. p. Rudolf Ottmann. Od zimowego półrocza 1871/2. awansuje Dr. Burzyński na kustosza, a Dr. Reifenkugel zostaje jedynym skryptorem.

Od r. 1875/6 obejmuje po Drze Reifenkuglu posadę skryptora Dr. Tadeusz Wojciechowski; a od r. 1876/7. posadę amanuenta, po p. Ottmannie, Dr. Aleksander Semkowicz. Od letniego półrocza 1882/3. zawakowała posada skryptora, skutkiem powołania Dra Wojciechowskiego na katedrę historii polskiej; otrzymał ją r. 1883. Dr. Aleks. Semkowicz, podczas gdy opróżniona przeto posada amanuenta przypadła Drowi Fryderykowi Papée'mu. Od letniego półrocza 1887/8. otrzymuje biblioteka drugiego amanuenta w osobie Dra Zdzisława Hordyńskiego. Od zimowego półrocza 1889/90. zawakowała posada kustosza skutkiem śmierci Dra Burzyńskiego; objął ją od letniego półrocza 1889/90. Dr. Aleksander Semkowicz; — Dr. Papée posunął się na skryptora, a Dr. Hordyński został pierwszym amanuentem, zaś drugim amanuentem został od letniego półrocza 1890/1. Dr. Bolesław Mańkowski. Gdy w r. 1892. dyrektor Dr. Wojciech Urbański, przeszedł w stan spoczynku, został jego następcą, c. k. bibliotekarzem, Dr. Aleksander Semkowicz;

opróżnioną przezto posadę kustosa otrzymał od letniego półrocza 1892/3 Dr. Fryderyk Papée, na skryptora posunął się Dr. Hordyński, na pierwszego amanuenta Dr. Mańkowski, prowizorycznym amanuentem jest od r. 1894. Dr. Tadeusz Sternal, zaś wolontaryuszem p. Wilhelm Rolny.

1. Dr. Aleksander Semkowicz, dzisiejszy dyrektor biblioteki, urodził się we Lwowie 7. lutego 1850., uczęszczał do gimnazjum w Samborze i we Lwowie, na Uniwersytet we Lwowie i w Getyndze; uzyskał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie lwowskim r. 1875.; był zastępcą nauczyciela w gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie od r. 1874—1876. poczem przeszedł do służby urzędowej w bibliotece uniwersyteckiej. W r. 1884. habilitował się na prywatnego docenta historii powszechnej, na podstawie pracy »Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza«. Najw. post. z d. 28. grudnia 1889. otrzymał tytuł nadzwyczajnego profesora Uniwersytetu; a Najw. post. z 22. lipca 1892. zamianowany został Dyrektorem biblioteki Uniwersytetu lwowskiego. W r. 1893. wybrany został członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie.

Ogłosił drukiem:

- 1) Krytyczny rozbiór dziewiętej księgi Dziejów Polskich Jana Długosza. Kraków, 1874.
- 2) Zapiski historyczne i kronika o Piotrze Właście. Lwów.
- 3) Okazyja wiedeńska 1683. (Gazeta Lwowska 1883.).
- 4) Vitae et miracula ss. Hedvigis et Annae ducissarum Slesiae (Mon. Pol. hist. IV. Lwów, 1884.).
- 5) Zbrodnia gąsawska, (Ateneum, 1886.).
- 6) O Pawle z Przemankowa (Przegląd powszechny, 1885.).
- 7) O testamencie Bolesława Krzywoustego (Ateneum, 1881.).
- 8) Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza. Praca konkursowa. Kraków, 1887.
- 9) Walka o monarchię, (Kwartalnik historyczny, 1892.).
- 10) Opowiadania z dziejów powszechnych, I. II. Lwów, 1893/1894.

Jest członkiem redakcyi Kwartalnika historycznego we Lwowie, i współpracownikiem Przeglądu krytycznego, Przeglądu powszechnego, Ateneum, Kwart. hist. Przewod. nauk., i liter., Muzeum, Encyklopedyi kościelnej w Warszawie, Wielkiej Encykl. illustrowanej w Warszawie.

2. Dr. Fryderyk Papée, dzisiejszy kustosz biblioteki uniwersyteckiej, urodził się r. 1856. w Złoczowie; ukończywszy gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie, poświęcił się tutaj studjom historycznym pod kierownictwem prof. Dr. Liskego. Następnie kształcił się w Uni-

wersytecie wiedeńskim pod kierownictwem prof. B ü d i n g e r a, O. L o r e n z a, Z e i s s b e r g a i T h a u s i n g a, i w instytucie dla badania historii austriackiej, prof. Dra Teodora Sickla. W r. 1878. uzyskał stopień doktora filozofii w Uniwersytecie wiedeńskim, a w r. 1879. w powyżej wymienionym instytucie dyplom egzaminu państwowego, kwalifikującego szczególnie do posad bibliotecznych i archiwalnych. Wróciwszy do kraju był krótki czas w r. 1879. zastępcą nauczyciela w gimnazjum niemieckiem we Lwowie, zaś od r. 1880. skryptorem w Zakładzie narodowym imienia Ossolińskich. W maju 1883. przeszedł do służby bibliotecznej w Uniwersytecie, rozpoczynając ją od posady amanuenta. Od r. 1883. jest członkiem komisji historycznej, a od r. 1892. także członkiem komisji dla historii sztuki Akademii Umiej. w Krakowie.

Ogłosił drukami :

- 1) Polityka polska w sprawie następstwa w Czechach (1466—1471) (rozprawa doktorska). Rozprawy Akad. Um. w Krakowie, Wydz. hist. filoz. 1878.
- 2) Kandydatura Fryderyka Jagiellończyka na biskupstwo warmińskie 1489—1492. (Album młodzieży polskiej dla Kraszewskiego). Lwów, 1879 r.
- 3) Zabicie Andrzeja Tęczyńskiego w rozruchu miejskim krakowskim z r. 1461. (Sprawozd. Zakł. Ossol.) Lwów, 1883.
- 4) Zabytki przeszłości miasta Bełża (Przewodnik nauk. i lit.) Lwów, 1884 r.
- 5) Najstarszy dokument polski (akt Idziego dla Tyńca). (Rozprawy Wydz. hist. filoz. Akad. Umiej. w Krakowie 1888).
- 6) Ostatnie chwile dyabła Stadnickiego 1610. (Ateneum, 1889).
- 7) Skole i Tucholszczyzna. Lwów, 1891.
- 8) Historia miasta Lwowa w zarysie. Lwów, 1894.

Recenzje w Przewodniku naukowym i literackim, w Ateneum, Bibliotece warszawskiej, w Kwartalniku historycznym (stałe współpracownictwo) i t. d. tudzież w *Historische Zeitschrift* Sybła i w *Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* (dłuższe współpracownictwo). Bierze nadto udział w wydawnictwie *Monumenta Poloniae historica*.

3. Dr. Zdzisław Hordyński, dzisiejszy I. skryptor biblioteki, urodził się 1856. we Lwowie i tu skończył gimnazjum, szkołę politechniczną, a następnie studia uniwersyteckie na Wydziale filozoficznym, w r. 1882. Tu także uzyskał stopień doktora filozofii w r. 1885. Od grudnia 1880. do marca 1882. pełnił obowiązki wolontaryusza przy bibliotece Ossolińskich we Lwowie, poczem przeszedł w tym samym charakterze do biblioteki uniwersyteckiej. W r. 1888. został wybrany

członkiem komisji historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie; jest członkiem komitetu redakcyjnego »Kwartalnika historycznego« i członkiem wydziału Towarzystwa liter. im. Adama Mickiewicza.

Ogłosił drukiem :

1) O Towarzystwie Szubrawców (Przedruk z Przewodnika Naukowego i Literackiego, rok X.) We Lwowie. Nakład Gubrynowicza i Schmidta, 1883, str. 96, 8vo.

2) Brodzińskiego lata szkolne. We Lwowie. Odbitka z Kwartalnika historycznego, 1888, str. 41—8vo.

3) Mickiewicz i Brodziński. Lwów. Nakładem Tow. liter. im. A. Mickiewicza, 1890. Odbitka z IV. tomu Pamiętnika Tow. liter. im. A. Mickiewicza, str. 71, 8vo.

4) Obraz piśmiennictwa polskiego XV—XIX. wieku. (Estreicher Karol: Bibliografia Polska T. I—XI). Odbitka z Kwartalnika historycznego. Lwów, 1893, str. 21—8vo.

Ogłasza nadto recenzje i sprawozdania w Kwartalniku historycznym i Pamiętniku Tow. liter. im. A. Mickiewicza i artykuły okolicznościowe literackie w »Czasie« i w »Gazecie Lwowskiej«.

4. Dr. Bolesław Mańkowski, I. amanuent, urodził się 20. listop. 1852. w Lubaczowie w Galicyi. Po ukończeniu gimnazjum we Lwowie kształcił się na Wydziale filozoficznym Uniwersytetu lwowskiego, głównie pod kierownictwem profesorów Czerkawskiego i Liskego. Po ukończeniu trzechlecia uczęszczał jeszcze na wykłady prof. Czerkawskiego w latach 1875. i 1876. W r. 1874/5. był współpracownikiem przy wydawnictwie Encyklopedyi do krajoznawstwa Galicyi, w r. 1875. i 1876. pracował w bibliotece hr. Włodzimierza Dzieduszyckiego i był korespondentem warszawskiego »Przeglądu Tygodniowego«. W r. 1877. pracował przy »Gazecie Lwowskiej«, w r. 1877/8. otrzymał stypendyum im. X. Leona Sapiehy dla studyów za granicą kraju i wyjechał do Lipska, gdzie kształcił się pod kierownictwem profesorów Wundta, Heinzego, Masiusa i Zillera, w którego seminarjum odbył praktykę pedagogiczną. W r. 1878/9. wyjechał do Berlina, gdzie kształcił się pod kierownictwem profesorów Zellera, Paulsena, du Bois-Reymonda, Harmsa, Lassona i psychiatry Mendla. W r. 1880. objął posadę bibliotekarza i archiwaryusza u księcia Adama Sapiehy w Krasieczynie. W r. 1887. przeniósł się do Lwowa i objął posadę zastępcy nauczyciela w gimnazjum niemieckim. W r. 1889. otrzymał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie lwowskim. W roku 1888. wstąpił do redakcyi czasopisma »Muzeum« z końcem r. 1889. objął redak-

cyę tegoż pisma najpierw jako prowizoryczny, a od r. 1890 jako odpowiedzialny redaktor, które to stanowisko dotychczas zajmuje. Oprócz drobnych artykułów, sprawozdań i recenzyj drukował następujące prace i ważniejsze artykuły:

1) O psychicznych zбочeniach fantazyi. Szkic psychologiczno-pedagogiczny. Lwów, 1880.

2) Ueber die absolut - apriorischen Elemente der theoretischen Erkenntniss (Jahresbericht des k. k. II. Obergymnasiums in Lemberg für das Schuljahr 188². Rozprawa doktorska).

3) Synteza nauki szkolnej w duchu narodowym i religijno - etycznym (Muzeum, 1889).

4) Destrukcyjne żywioły w naszych gimnazyjach. (Muzeum, 1889).

5) Sprawy szkół średnich przy otwarciu sesyi sejmowej r. 1889. (Muzeum, 1889).

6) O konferencyach nauczycielskich (Muzeum, 1889).

7) O potrzebie przetworzenia szkół średnich w duchu narodowym. (Muzeum, 1890).

8) O samobójstwach wśród młodzieży szkolnej. (Muzeum, 1890).

9) W sprawie uczęszczania młodzieży do teatru. (Muzeum, 1890).

10) Z powodu sprawozdania Rady szkolnej krajowej o stanie galicyjskich szkół średnich w r. 1891/2. (Muzeum, 1892).

1) Szkoła a wychowanie. (Muzeum, 1892).

12) Nowy plan dla szkół realnych galicyjskich. (Muzeum, 1893).

13) W sprawie uczęszczania młodzieży szkolnej do teatru. (Referat na IX. walnem zgromadzeniu Towarz. nauczycieli szkół wyższych. Muzeum, 1893).

5. Dr. Tadeusz Sternal, II. amanuent, urodzony w roku 1869. we Lwowie, ukończył w roku 1891. studia historyczno-literackie na Wydziale filozoficznym we Lwowie. W roku 1891/2. brał udział w naukowej ekspedycji do Rzymu, kierowanej przez Akademię Umiejętności w Krakowie, a mającej na celu zbieranie w tamtejszych archiwach i bibliotekach źródeł do dziejów Polski. W r. 1892. otrzymał na Uniwersytecie we Lwowie stopień doktora filozofii, a od 1. stycznia 1894. został mianowany prowizorycznym amanuentem biblioteki uniwersyteckiej.

W czasopismach naukowych: Przewodnik nauk. i liter., Przegląd Polski, Przegląd Powszechny i w dodatku literackim do »Kraju« Petersburga, ogłosił kilka prac, wydanych także w osobnych odbitkach, a mianowicie:

- 1) Obłężenie Kamieńca w historii i w powieści (Lwów, 1890).
- 2) O autorze Dyaryusza z lat 1696—1697. (Lwów, 1891).
- 3) O Przedświcie Z. Krasińskiego, (Kraków, 1891).
- 4) Z powodu dzieła St. Tarnowskiego o Z. Krasińskim, (Lwów, 1894).

Bezpośrednim poprzednikiem Dr. Semkowicza na stanowisku dyrektora biblioteki był **Dr. Wojciech Urbański**.

Objął tę posadę w r. 1859, a więc jeszcze przed początkiem omawianego tu dwudziestopięciolecia, i piastował ją do r. 1892, w którym to roku przeszedł w stan spoczynku. Urodzony w r. 1820, ukończył szkoły średnie i t. zw. »filozofię« t. j. dzisiejsze dwie najwyższe klasy gimnazjalne w Brzeżanach, Stanisławowie i Tarnopolu, poczem na Uniwersytecie lwowskim chodził na prawa, studyując równocześnie i matematykę. Kształcił się następnie w Wiedniu pod Ettingshausenem i Schrötterem i tam uzyskał r. 1847. stopień doktora filozofii. Wróciwszy do kraju, został zastępcą profesora filozofii, później fizyki i matematyki w Przemyślu. W r. 1849. otrzymał posadę skryptora w bibliotece uniwersyteckiej lwowskiej, fungował jako zastępca profesora w wyższym gimnazjum, r. 1850 habilitował się jako docent prywatny fizyki matematycznej w Uniwersytecie, a w r. 1852. został kustoszem biblioteki uniwersyteckiej, przyczem od r. 1857. pełnił obowiązki zastępcy profesora fizyki i przełożonego gabinetu fizykalnego. W r. 1859. mianowany został, po powołaniu Dr. Strońskiego do Krakowa, dyrektorem biblioteki.

Na tem stanowisku doprowadził w r. 1861. do ukończenia inwentury książek i zestawienia katalogów, zacierając w tym kierunku ślady zniszczenia spowodowanego spalaniem biblioteki i Uniwersytetu r. 1848. przy bombardowaniu Lwowa.

Ogłosił drukiem :

I. w języku niemieckim:

1) Ein Problem aus der Electrostatik. Lemberg, 1850. (Ein Theil der Habilitationsschrift für die Docentur der mathematischen Physik) Abdruck aus dem Programm des k. k. akademischen Obergymnasiums in Lemberg f. d. J. 1850.

2) Vorträge über höhere Physik, gehalten an der k. k. Lemberger Hochschule in den Jahren 1851. bis 1856. I. Abtheilung: Polarwirkende Na'uragentien. Lemberg. Druck d. Kornel Piller 1857.

3) Magnetische Beobachtungen in Lemberg, ausgeführt und berechnet im Monate October 1858. im physik. Museum der Lemberger Hochschule. Lemberg, Kornel Piller, 1858.

4) Theorie des Potentials und dessen Anwendung auf Electricität. Zweite Ausg der Vorträge über höhere Physik, Erste Abtheilung. Berlin, Friedländer et Sohn 1864. 1. Vol. 8vo.

II. w języku polskim:

1) Galwanizm w praktyce. Przemysł, 1848.

2) Nauka gospodarstwa wiejskiego. Część przygotowawcza Lwów, 1849 r.

3) Geometrya dla użytku w niższych gimnazyach. Lwów, 1851.

4) Fizyka dla niższych gimnazyów, 2 tomy. Lwów, 1851.

5) O kometach. Poznań, 1858.

6) Aleksandra Humboldta Ansichten der Natur »Obrazy natury« przekład, 2 tomy. Petersburg, 1860. Nakład Wolffa, 8vo.

7) Pisma drobne. Lwów, 1861.

8) Fizyka umiejętna ze stanowiska najnowszych poglądów i odkryć metodycznie wyłożona, z drzeworytami w tekście, 2. tomy. Warszawa 1866—1867. Nakład i druk Orgelbranda

9) Zasady fizyki dla młodzieży w szkołach metodycznie wyłożone, z licznymi drzeworytami w tekście. Warszawa, Orgelbrand, 1867.

10) Fizyka na III. i IV. klasę w niższych gimnazyach, T. 1. 2. Warszawa, 1868.

11) W Encyklopedyi powszechnej 28. tomowej Orgelbranda jako współpracownik napisał niemal wszystkie większe artykuły z fizyki i kilka z innych działów nauk przyrodniczych począwszy od litery B. aż do Z.

12) Pisma pomniejsze razem zebrane. Szesnaście artykułów drukowanych w okresie czasu 1850—58. w różnych pismach peryodycznych. Lwów, druk. Ossolińskich 1869.

Najważniejsze z nich są: II) O ciepłe; IV) Potęga pracy; V) Zdobycie fizyki nowoczesnej; VI) Wiczyście rucho; VII) Ekonomia świata; XI) O samorodztwie; XII) Natura i odległość słońca; XIV) Zasadnicze prawa natury.

13) W sprawach szkolnych I—IV. Lwów, 1870—71.

14) Stosunek Bakona Werul. do dzisiejszej metody w naukach przyrodniczych Lwów, 1874.

15) O meteorytach, gwiazdach spadających i związku komet z niemi I, II. Lwów, 1874.

16) O ciemnych ciałach niebieskich, Lwów, 1876.

17) Uwagi nad skutkami gazowych wybuchów na słońcu. Lwów, 1877 r.

18) Zarys pierwotnych dziejów ziemi. Lwów, 1877.

19) Elektryczność na dwóch kulach i na Elipsoidzie. I. II. (W Pamiętniku Tow. pols. nauk ścisłych w Paryżu). Paryż 1880.

- 20) O niższego rzędu grzybkach (bakteryach), 8vo. Lwów 1880.
- 21) O wpływie jakości powietrza na zdrowie. Lwów 1883.
- 22) O zależności naszego zdrowia od wpływów powietrza. Lwów, 1884 r.
- 23) O cholercie w Hiszpanii (Głos przestrogi). I, II, III. Lwów, 1885.
- 24) O znaczeniu pary wodnej w powietrzu atmosferycznym dla zdrowia naszego (w Ateneum). Warszawa, 1887.
- 25) Nasza higiena i walka nasza z mikroorganizmami. Lwów 1890.

Dr. Edmund Burzyński, były kustosz biblioteki, urodzony w r. 1840. w Koniuszkach, dawnego cyrkułu stryjskiego, chodził do gimnazjum w Buczaczu, a ukończył je w Stanisławowie. Na Uniwersytecie lwowskim był słuchaczem Wydziału prawniczego, który ukończył w r. 1866. W r. 1867. otrzymał stopień doktora praw i posadę zastępcy skryptora. Brał udział w ówczesnym ruchu literackim, należał do redakcyi pisma peryodycznego »Strzecha« wychodzącego we Lwowie, i do wydawnictwa dzieł Wincentego Pola (nakładem księgarni Richtera). W r. 1869. został mianowany Iszym skryptorem biblioteki, w r. 1871. otrzymał tytuł kustosza a w grudniu tegoż roku został rzeczywistym kustoszem. W następnych latach został członkiem wydziału Tow. kraj. archeologicznego, docentem ekonomii społecznej i prawa lasowego w szkole gospodarstwa lasowego, tudzież prawa handlowego i wekslowego w miejskiej szkole przemysłowej i handlowej we Lwowie. Przedtem z ramienia komitetu Tow. gospodarskiego kraj. dojeżdżał do rolniczej szkoły w Dublinach na wykłady niektórych przedmiotów prawnych. Zakończył żywot dnia 5. sierpnia 1889. r. Napisał kilka artykułów treści prawniczo-polemicznej do pism peryodycznych i podręcznik do swych wykładów w szkole handlowej p. t. »Wykłady prawa handlowego i wekslowego« p. Dr. Edmunda Burzyńskiego, Lwów, 1886. Z. 1.

Z innych funkcyjony uszy biblioteki z ostatniego dwudziestopięcioletnia należy się wzmianka przedewszystkiem Dr. Władysławowi Wisłockiemu. Nazwisko to zbyt poważne i zaszczytnie znane w świecie naukowym, by potrzeba szerzej nad niem się rozwodzić. Pierwszorzędnego znaczenia badacz źródeł dziejowych, zabytków literackich i bibliograf, jest obecnie kustoszem biblioteki Jagiellońskiej, członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie i redaktorem »Przewodnika bibliograficznego«, którego nam nawet tak rozległa i szczegółowa literatura niemiecka pozazdrościć może. Spis pism Dra Wisłockiego podany jest w Kronice Uniwersytetu Jagiellońskiego str. 218.

P. Rudolf Ottmann jest obecnie skryptorem biblioteki Jagiellońskiej z tytułem kustosa. Pisał wiele z zakresu historii, historii literatury i cywilizacji.

Patrz Kronika Uniw. Jagiel. str. 219.

Dr. Karol Reifenkugel, jest obecnie dyrektorem biblioteki Uniwersytetu w Czerniowcach. Napisał, będąc tu skryptorem:

1) Die Gründung der römisch-katholischen Bisthümer in den Territorien Halicz und Wladimir. Ein Beitrag zur Geschichte dieser Territorien im XIV. Jahrhunderte. Wien, C. Gerold 1874.

2) Biblioteka uniwersytecka we Lwowie, szkic historyczno-statystyczny. (Przew. nauk. i liter. 1873, str. 181—197, 275—283, 459—468.)

Dzisiejsza biblioteka uniwersytecka, założona równocześnie z Uniwersytetem w r. 1784. (patrz część I. str. 117 sq.) składa się dziś przedewszystkiem z 13.000 tomów, które ocalały przy pożarze biblioteki w r. 1848, a które pochodziły z księgozbioru niegdyś Jana Garrellego, z dzieł przechowywanych poprzednio w klasztorach galicyjskich, z dzieł zakupywanych corocznie z dotacji uniwersyteckiej, z księgozbiorów ofiarowanych przez Baltazara i Stanisława Treterów i przez Józefa hr. Kuropatnickiego; a następnie z ofiarowanej przez c. k. rząd biblioteki Kurzmaiera w Wiedniu, z dubletów c. k. biblioteki nadwornej, z dzieł ofiarowanych przez c. k. drukarnię nadworną, z ksiąg ustawodawczych oddanych przez ekonomat lwowski, z czasopism prenumerowanych przez c. k. Namiestnictwo a oddawanych następnie bibliotece i z trzech dalszych darów prywatnych.

Mianowicie Henryk ks. Lubomirski, kurator zakładu Ossolińskich, ofiarował w r. 1849. wszystkie dublety zakładu w ilości 6047 dzieł, Filip Kulik profesor Uniwersytetu pragskiego w różnych latach obdarzył bibliotekę 498 dziełami w 1000 tomach. Najszacowniejszym jednak z darów prywatnych był w tym czasie dar Stanisława hr. Dunina Borkowskiego, który 5000 dzieł głównie przyrodniczej treści, jakoteż cennych wydań autorów francuskich, angielskich i włoskich a w części i niemieckich, bibliotece uniwersyteckiej testamentem swoim w r. 1850. zapisał.

Następnie składa się ona z dzieł zakupywanych corocznie ze stałej dotacji bibliotecznej, którą w r. 1870. podniesiono do wysokości 4000 zł. rocznie; i z dzieł inną drogą nabytych, o czem niżej.

Pomimo tak znacznego podwyższenia dotacji nie wystarczała ona na pokrycie wszystkich potrzeb bibliotecznych, a o zakupieniu dzieł bardzo kosztownych lub rzadkości bibliograficznych myśleć nie było można. Ze zmianą języka wykładowego na Uniwersytecie z niemieckiego na polski zwiększyły się wymagania, ukazały się znaczne w zbiorach biblio-

tecznych luki, które koniecznie usunąć należało. Dyrekcyja uzyskała w tym czasie od rządu nowy dodatek nadzwyczajny wyłącznie na zakupno dzieł polskich w kwocie 2000 zł. w. a. płatny w czterech rocznych ratach po 500 zł. w. a. od r. 1875. począwszy. Po podjęciu jednak trzech rat za lata 1875, 1876. i 1877. przyznano w r. 1878. dodatek stały dotacyi bibliotecznej w kwocie 2000. zł. w. a. rocznie, z której to kwoty ściągnięto w tymże roku owych 500. zł. dodatku na kupno książek polskich. Odtąd tedy wynosiła dotacya stała biblioteczna 6000 zł. w. a. rocznie, do której w r. 1885. dodano 500 zł. na zakupno dzieł zoologicznych i 1200 złt. tytułem dodatku nadzwyczajnego. Od r. 1892. począwszy podniesiono wreszcie wysokość dotacyi do 8000. zł. w. a., które dyrekcyja biblioteki na zakupno dzieł, oprawę tychże i wydatki administracyjne, stale w czterech kwartalnych ratach po 2000. zł. w. a. pobiera. Do tych stałych dochodów bibliecznych dołączyć należy dochód z taks imatrykulacyjnych z rokiem każdym niemal większy, który w r. 1894. doszedł do wysokości 1384. zł. w. a.

Stopniowo zwiększającym się dochodom bibliotecznym odpowiadało zawsze stopniowe zwiększanie się wydatków na zakupno dzieł. Jeśli od r. 1855. do 1869. wydawano zaledwie przeciętnie po 2620 złt. w. a. rocznie na opędzenie wszystkich potrzeb biblioteki, to w r. 1875. na zakupno samych dzieł i czasopism tylko wydano 4.500 złt., a od r. 1878. do 1891. włącznie kupiono książek i czasopism za 80.463 złt. 88 ct. w. a., czyli przeciętnie rocznie za 5747 złt. 42 ct. w. a. W r. 1892. wydano na dzieła i czasopisma 7.776 złt. 72 ct., a w r. 1893. 7.913 złt. i 48 ct. w. a.

Ilość dzieł za te pieniądze zakupionych jest — rozumie się — dość rozmaita, zależy ona bowiem od ich ceny księgarskiej lub antykwarskiej. Od r. 1870. do 1891. włącznie wynosiła ilość kupionych tomów 23 812 czyli przeciętnie 1.082 tomów rocznie, w r. 1892. kupiono 1550, w r. 1893 1.648 tomów. Liczby te nie obejmują ani zeszytów dzieł wychodzących częściowo, ani też licznych naukowych czasopism przez bibliotekę prenumerowanych, których ilość z każdym rokiem się zwiększa. I tak, kiedy w r. 1869. prenumerowano czasopism naukowych 47 za kwotę 503 złt. 3 ct. w. a., to już w r. 1870. podniosła się ich ilość do 70, których prenumerata kosztowała 768 złt. 9 ct. i 42 talary; sprawozdanie zaś z r. 1893. wykazuje 207 czasopism w 349 tomach i 91 zeszytach, których koszta prenumeraty wynoszą 786 złt. 59 ct. i 3.061 marek 70 pf.

Największy przyrost w dziełach wykazują sprawozdania roczne biblieczne w dziale historii, geografii i nauk pokrewnych, jakoteż w dziale umiejętności prawnych, w czasopismach zaś w dziale umiej-

tności prawnych i przyrodniczych, jakoteż w wydawnictwach Akademii i towarzystw naukowych, tudzież w pismach peryodycznych, filologicznych i historycznych. W ostatnich dwóch latach administracyjnych t. j. w r. 1892. i 1893. wydano znaczne kwoty na dzieła z zakresu historii sztuki, a to z powodu nowo kreowanej w Uniwersytecie katedry, jakoteż starano się o ile możności zapłacić choć w części dotkliwą lukę w dziale literatury polskiej i literatur obcych, zwłaszcza francuskiej, w które dzieła zawsze była biblioteka bardzo ubogą. Tak zakupiono w r. 1893. dzieł z zakresu historii sztuki tomów 59 zeszytów 15, za kwotę 555 złt. 95 ct. i 206 marek 90 pf.; dzieł z zakresu literatury polskiej tomów 111, za kwotę 189 złt. 91 ct., dzieł z zakresu literatur obcych (nie licząc literatury niemieckiej, filologii klasycznej i lingwistyki w ogólności), tomów 98, zeszytów 57, za kwotę 127 złt. 65 ct. i 267 marek 56 pf. Na dzieła historyczne i nauk pokrewnych wydano 398 złt. 32 ct. i 1.128 marek 90 pf. za 258 tomów i 64 zeszytów, na dzieła z zakresu umiejętności prawnych za tomów 201, zeszytów 51, 225 złt. 50 ct. i 679 marek 10 pf. Przyrost znaczny w wymienionych dziełach nie odbywa się jednak wcale ze szkodą i zaniedbaniem działów innych. Rozwój i wzrost biblioteki jest zupełnie normalny, prawidłowy i równomierny we wszystkich gałęziach umiejętności przez trzy dotąd istniejące Wydziały na Uniwersytecie reprezentowanych.

Oprócz dzieł drogą zakupną nabytych zwiększają zbiory biblioteczne t. z. dary rządowe, egzemplarze obowiązkowe i dary prywatne.

Od r. 1870. do 1891. włącznie wpłynęło razem z darów rządowych 12.665 tomów, 1469 zeszytów t. j. przeciętnie rocznie po 575 tomów i 66 zeszytów; jak jednak wielką jest tutaj różnorodność wykazuje się stąd, iż w r. 1871. wpłynęło zaledwie 40 tomów i 74 zeszytów (ilość najmniejsza w tym przeciągu czasu), a r. 1889 tomów 1337, zeszytów 67 (ilość największa). Do darów rządowych zalicza się także dzieła zakupione z dotacyi pięciu seminariów, t. j. historycznego, germanistycznego, filologicznego, politycznego i jurystycznego, które wraz z programami szkół średnich austriackich i niemieckich najznaczniejszy przyrost biblioteki z tego źródła stanowią. W r. 1892. wynosiła ilość darów rządowych tomów 1.226 zeszytów 25; w r. 1893. tomów 1054. zeszytów 13.

W t. zw. egzemplarzach obowiązkowych, pomimo cyfr trochę chwiejnych, które sprawozdania roczne biblioteczne wykazują, daje się przecież spostrześć w rezultacie przyrost, w ostatnich zwłaszcza latach coraz stałszy i szybszy. Jest to objaw bezwątpienia bardzo pocieszający, daje on bowiem miarę wzrastającego z każdym rokiem u nas ruchu piśmienniczego. Wspomnianą chwiejność cyfr, w regule zresztą wcale

nie zbyt znaczną, wytłumaczyć można po części opieszałością, z jaką nakładcy wydawnictw swych dostarczają, a która nieraz zmusza dyrekcję do energicznych upomnień, a nawet do przymusowego ściągania egzemplarzy obowiązkowych za pośrednictwem władzy. Od r. 1870. do 1891. włącznie wpłynęło z tego źródła do biblioteki tomów 5.427. zeszytów 268, przeciętnie tedy rocznie tomów przeszło 246, zeszytów prawie 12. Najmniejszą ilość wykazuje r. 1870., bo zaledwie 74 tomów i 29 zeszytów, największą rok 1891. w którym wpłynęło 451 tomów. W r. 1892. dostarczono egzemplarzy obowiązkowych tomów 422, w r. 1893. tomów 549 i zeszytów 94.

Najbardziej chwiejną i niejednostajną — jak z natury rzeczy wynika — jest ilość darów prywatnych, którym jednak biblioteka nasza znaczną część zbiorów swoich zawdzięcza. Od r. 1870. do 1891. włącznie otrzymała biblioteka w darze od osób prywatnych tomów 6.949 zeszytów 394 t. j. przeciętnie rocznie prawie po 315 tomów i 18 zeszytów. Rok 1892. przyniósł 535 tomów, rok 1893. zaś 457 tomów i 3 zeszyty. Cyfry te jednak nie obejmują największego, jaki biblioteka dotychczas od początku istnienia swego w ogóle otrzymała, daru księdza Michała Formaniosza¹⁾, który oddał w lipcu r. 1884. w ostatnich już dniach życia swego do rąk Dr. Wojciecha Urbańskiego, ówczesnego dyrektora biblioteki uniwersyteckiej, cały swój księgozbiór liczący 10.209 tomów dzieł, w większej części oprawionych, znakomicie utrzymany, wraz z dokładnym ich spisem, na rzecz biblioteki uniwersyteckiej. Biblioteka ks. Formaniosza nie była biblioteką fachową, lecz w całym tego słowa znaczeniu księgozbiorem uniwersalnym, obejmującym w sobie bardzo cenne, wielotomowe wydawnictwa źródłowe i najcenniejsze, wyborowe dzieła z zakresu rozmaitych umiejętności, jako to: historii, historii literatury, prawa, medycyny, teologii, sztuki, nauk przyrodniczych, filozofii i t. p.; w języku polskim, niemieckim, francuskim i t. d. Księgozbiór ten został skatalogowany i włączony do biblioteki uniwersyteckiej w ciągu jednego roku od lipca 1884. do lipca 1885. roku, zwiększając liczbę nabytków nowych w r. 1884. o 3.105, a w r. 1885. o 7.104 tomów, czem się też niezwykle nagły wzrost biblioteki w tych latach tłumaczy.

O rozwoju i stopniowem zwiększaniu się biblioteki najlepiej świadczą liczby następujące. W r. 1848. po pożarze, zasób dzieł drukowanych wynosił około 13.000 tomów, z końcem r. 1849. liczyła biblioteka już dzięki licznym, wspomnianym darom, około 23.926 numerów, z początkiem r. 1854. tomów 35.600, w r. 1870. tomów 56.687, w r. 1878. to-

¹⁾ Patrz wyżej str. 80, rozdz. II.

mów 72.609. W r. 1884. i 1885. zwiększa się, wskutek daru Formaniosza, i z 84.927 tomów, wykazanych w sprawozdaniu z końcem r. 1883. dochodzi przy końcu r. 1885. do 100.206 tomów. Odtąd wzrasta zupełnie jednostajnie wykazując przybytek roczny w granicach od 2.382 do 3.291 tomów, aż do r. 1892., w którym z powodu podniesionej do 8.000 złr. w. a. dotacyi wzrosła z 117.247 do 120.981 tomów. Przy końcu r. 1893. liczono tomów 124.708. Co do ilości dzieł, to wynosiła ona w r. 1873. 29.350; w r. 1878.: 35.480, w r. 1884. i 1885. wzrosła z 43.601, które sprawozdanie z końca r. 1883. wykazuje, do 51.450.; przy końcu r. 1893. wreszcie liczyła biblioteka dzieł 68.500. Tak więc w przeciągu ostatnich lat dwudziestu przybyło bibliotece 39.150 dzieł, i obecnie posiada ona ich o 9.800 więcej niż wynosi podwójny iloczyn zasobów jej z r. 1873.

Inne zbiory biblioteczne nie mogą niestety tak szybkiego wykazać wzrostu.

W r. 1870. liczyła biblioteka 370 tomów rękopisów, których po pożarze r. 1848. pozostało 295 sztuk, a ilość ich wzrastała nadzwyczaj powoli i doszła w r. 1892. do 396. W r. 1893 odniosła się dyrekcya biblioteki do c. k. Namiestnictwa z prośbą, aby znajdujące się w c. k. archiwach rządowych przy urządach galicyjskich dawne akta, dokumenty, księgi inwentarskie itp., które już żadnej praktycznej wartości nie mają, a natomiast posiadają niemałą wartość historyczną, do zbiorów bibliotecznych przydzielić pozwoliło. W szczególności zaś prosiła dyrekcya o akta, dokumenty i księgi inwentarskie dawnej ekonomii samborskiej od XVI do XVIII wieku sięgające, w archiwum c. k. Namiestnictwa złożone. Przychylnie załatwienie prośby tej spowodowało szybki w ostatnim roku wzrost ilości rękopisów bibliotecznych. Przy końcu r. 1893. liczyła ich biblioteka 465 t. j. o 69 więcej niż w r. 1892.

Gabinet monet i medali, który od r. 1822. stanowi już integralną część biblioteki uniwersyteckiej, powoli tylko i nieznacznie się powiększa. Rzadkie bywają wypadki zakupna, z którem dyrekcya zawsze do Namiestnictwa odnosić się musi z prośbą o potrzebną kwotę, gdyż dotacyi bibliotecznej w tym celu używać nie wolno. Częste wykopaliska monet w Galicyi wschodniej, które Namiestnictwo dyrekcji do ocenienia przysyła, posiadają zazwyczaj niewielką wartość numizmatyczną i zwiększają zbiory tutejsze tylko bardzo nieznacznie. Rzadko także drogą zamiany — jak to n. p. w r. 1893. się zdarzyło — nowe przybywają gabinetowi numizmatycznemu nabytki, a darów od wielu już lat nie było żadnych. Zbiór monet i medalów, których po pożarze r. 1848. zostało 9.475 sztuk, liczył z końcem r. 1893. sztuk 10.983, między którymi mo-

net starożytnych, greckich i rzymskich jest najwięcej, bo 4.945; monet i medalów polskich 840, medalów innych w ogóle 477.

Zbiory tak zwane artystyczne, miedziorytów, drzeworytów, stalorytów, rycin, obrazów olejnych itp. wraz ze zbiorem map i kart geograficznych, liczące po pożarze r. 1848. numerów 145, wynosiły z końcem r. 1893. numerów 1.234.

Wszystkie zbiory biblioteczne posiadają katalogi i spisy, sporządzone według wszelkich wymagań naukowych z równoczesnem uwzględnieniem celów praktycznych. Przy jak największej o ile możności dokładności i ścisłości naukowej chodziło tu zarazem o przejrzystość i jasność, któreby tak czynności urzędowe, jak i korzystanie ze zbiorów ułatwiały.

W dziale ksiąg, rękopisów, map i zbiorów artystycznych posiada biblioteka następujące spisy i katalogi:

1) Inwentarz dzieł drukowanych. Każde dzieło posiada tu swoją liczbę, pod którą zapisany jest dokładny tytuł dzieła, miejsce i rok wydania, ilość tomów i format tudzież rodzaj oprawy.

2) Skorowidze szaf. Każda z szaf bibliotecznych posiada swój osobny skorowidz, obejmujący spis dzieł mieszczących się w szafie, z dokładnem podaniem ilości tomów i zeszytów. Na podstawie tych skorowidzów odbywa się co 3 lat skontrum całej biblioteki.

3) Katalog kartkowy alfabetyczny, ułożony według nazwisk autorów, lub w braku tychże według głównego w tytule wyrazu — opatrzone licznymi odsyłaczami do nazwisk autorów, o których pisano, lub do nazwisk rzeczywistych, o ile takowe są znane, autorów piszących pod pseudonimami. Każde dzieło ma osobną kartkę, na której dokładnie jest przepisany tytuł i podana ilość tomów, zeszytów, stronnie, tudzież liczba inwentarza, szafa i miejsce, w którym się w bibliotece znajduje.

4) Katalog kartkowy realny, czyli przedmiotowy, ułożony według poszczególnych działów umiejętności. Prace nad jego wykończeniem są ciągle w toku, z powodu braku czasu bowiem jest on dotąd w ogólnych tylko zarysach uporządkowany, z wyjątkiem jednego działu prawa rzymskiego.

5) Spisy nabytków rocznych, częściowo według poszczególnych działów umiejętności ułożone, a obejmujące:

- a) spis dzieł zakupionych,
- b) spis czasopism prenumerowanych,
- c) spis darów rządowych,
- d) spis darów prywatnych,
- e) spis egzemplarzy obowiązkowych.

6) Spis dzieł w monarchii austryackiej zakazanych, w osobnej znajdujących się szafce, tylko za szczególnem pozwoleniem dyrekcji dla celów naukowych znanym osobistościom dostępnych.

7) Katalog rękopisów.

8) Katalog zbioru map i zbiorów artystycznych.

9) Spis dubletów, dotąd jeszcze niezupełnie wykończony.

10) Alfabetyczny kartkowy spis czasopism prenumerowanych, w którym każdy zeszyt i numer w miarę, jak przybywa do biblioteki, jest uwidoczniony.

11) Miesięczne spisy nowych nabytków od r. 1892. zaprowadzone, według poszczególnych działów umiejętności ułożone, dla użytku czytającej publiczności w czytelni na tablicy ogłaszane.

12) Księga introligatorska.

W dziale numizmatycznym posiada biblioteka następujące katalogi i spisy :

1) Inwentarz monet starożytnych, greckich i rzymskich.

2) Inwentarz monet austryackich i niemieckich.

3) Inwentarz monet innych krajów i państw europejskich.

4) Inwentarz medalów.

5) Inwentarz monet i medalów polskich.

6) Katalog monet i medalów polskich.

7) Skorowidz szaf, w których zbiór numizmatyczny się mieści.

8) Spis dubletów.

Zbiory biblioteki uniwersyteckiej mieszczą się w budynku uniwersyteckim w ośmnastu większych i mniejszych pokojach i salach i biegnącym wzdłuż nich, długim korytarzu. Dwie sale przeznaczone są na czytelnie, jeden pokój na zbiór numizmatów, jeden na pracownię urzędników. Biblioteka jest otwarta codziennie od 8—1 przed południem i od 4—6 po południu z wyjątkiem niedziel i świąt od 1. października do dnia 1. sierpnia. Przez pierwszych piętnaście dni sierpnia zamknięta jest zupełnie, od 16. sierpnia do końca września otwarta we wszystkie wtorki i piątki od godziny 9—1 przed południem. Ilość korzystających z biblioteki osób w godzinach urzędowych, w obu czytelniach z rokiem każdym ciągle się powiększa. Od r. 1893. prowadzi się dokładną statystykę czytających i książek wypożyczonych. Zestawienia te wykazują w tym roku czytelników 15.566 t. j. przeciętnie dziennie 70, wypożyczonych dzieł 29.179, przeciętnie dziennie 133; tomów 54.899, przeciętnie dziennie 246. Pod względem treści czytano najbardziej dzieła z zakresu literatury polskiej i jej historii, których wydano do czytelni 16.307 tomów. Następne miejsca zajmują: filologia klasyczna, tomów 7.447, umiejętności prawne, tomów 6.253; historia, tomów 5.971; literatura nie-

miecka, tomów 3986; filozofia i pedagogika, tomów 2675; sztuka, tomów 640; teologia, tomów 561; medycyna, tomów 539. Korzystano także z 60 rękopisów. Do domu wypożyczono za rewersami w r. 1893. dzieł 9197 w 13759 tomach. Z bibliotek zamiejscowych sprowadzono do użytku tutejszych pracowników tomów 195 i jeden rękopis z ces. biblioteki w Petersburgu, wysłano zaś do bibliotek i instytutów naukowych z biblioteki tutejszej tomów 405. Z porównania tych cyfr z odpowiednimi cyframi, podanymi przez inne biblioteki austriackie wynika, iż biblioteka uniwersytecka lwowska pod względem ilości osób ze zbiorów jej korzystających, tudzież dzieł wypożyczonych, trzecie w monarchii miejsce zajmuje i idzie zaraz po wiedeńskiej i pragskiej, stając na równi z biblioteką uniwersytecką w Gracu. Jeżeli bowiem biblioteka w Gracu większą liczbę czytelników wykazuje, to biblioteka lwowska przewyższa ją natomiast ilością dzieł wypożyczonych ¹⁾.

Famulusy biblioteczni: Osuchowski Ignacy, Semków Mikołaj.

¹⁾ Cały ten ustęp o dzisiejszym stanie biblioteki jest pióra Dr. Zdzisława Hordyńskiego, skryptora bibl. j. w. Str. 360.

ROZDZIAŁ DWUNASTY.

Władze akademickie 1869/70—1893/4.

- 1) Rok 1869/70. Rector Magnificus: Dr. Herman Maxymilian Schmidt.
 - » » Prorektor: Dr. Fryderyk Rulf.
 - » » Dziekan Wydziału teol. X. Dr. Józef Delkiewicz.
 - » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Franc. Kostek.
 - « » Dziekan Wydziału prawa: Dr. Henryk Brunner.
 - » » Prodziekan w I półroczu Dr. Jan Bayer.
w II. półroczu Dr. Andrzej Fangor.
 - » » Dziekan Wydziału filozoficznego: Dr. Adolf Weiss.
 - » » Prodziekan » » Dr. Gustaw Linker.
- 2) Rok 1870/71. Rector: X. Dr. Franc. Kostek.
 - « « Prorektor: Dr. H. M. Schmidt.
 - « » Dziekan W. teologii: X. Dr. Albert Filarski.
 - « « Prodziekan W. teol. X. Dr. Józef Delkiewicz.
 - » » Dziekan W. prawa: Dr. Franc. Kotter.
 - » « Prodziekan W. prawa: Dr. Jan Pazdiera.
 - » » Dziekan W. filozofii: początkowo *vacat*, później Dr. Alojzy Handl.
 - » » Prodziekan: w zimowym półroczu Dr. A. Weiss,
w letniem Dr. Wilhelm Kergel.
- 3) Rok 1871/2: Rector: Dr. Franciszek Kotter.
 - » « Prorektor: X. Dr. Franc. Kostek.
 - « » Dziekan W. teolog. X. Dr. Klemens Sarnicki.
 - « » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Albert Filarski.
 - » » Dziekan W. prawa Dr. Edward Buhl.
 - « » Prodziekan W. prawa Dr. Andrzej Fangor.

- Rok 1871/2: Dziekan W. filozof. Dr. Antoni Małecki (wybrany w ciągu zimowego kursu).
- » » Prodziekan: Dr. A. Handl.
- 4) Rok 1872/3. Rektor: Dr. Antoni Małecki.
- » » Prorektor: początkowo Dr. Fr. Kotter, później Dr. A. Fangor.
- » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Sylwester Sembratowicz.
- » » Prodziekan W. teol. X. Dr. Sarnicki.
- » « Dziekan W. prawa: Dr. Edward Buhl.
- « » Prodziekan W. prawa: Dr. Maurycy Kabat.
- » » Dziekan W. filozof. Dr. Euzebiusz Czerkawski.
- » « Prodziekan W. filoz. Dr. Wawrzyniec Żmurko.
- 5) Rok 1873/4. Rektor: X. Dr. Albert Filarski.
- » » Prorektor: Dr. Antoni Małecki.
- » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Józef Watzka.
- « « Prodziekan W. teolog. X. Dr. Sembratowicz.
- » « Dziekan W. prawa Dr. Andrzej Fangor.
- « « Prodziekan W. prawa Dr. Edward Buhl.
- » » Dziekan W. filozof. Dr. Euzeb. Czerkawski.
- » » Prodziekan W. filoz. Dr. Feliks Kreutz.
- 6) Rok 1874/5. Rektor: Dr. Maurycy Kabat.
- » » Prorektor: X. Dr. Albert Filarski.
- » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Józef Delkiewicz
- » » Prodziekan W. teol. X. Dr. J. Watzka.
- » » Dziekan W. prawa: Dr. Andrzej Fangor.
- » » Prodziekan W. prawa Dr. Leon Biliński.
- » » Dziekan W. filozofii: Dr. Feliks Kreutz.
- « « Prodziekan W. filozofii: Dr. Euzeb. Czerkawski.
- 7) Rok 1875/6. Rektor: Dr. Euzebiusz Czerkawski.
- » » Prorektor: w zimowem półr. X. Dr. A. Filarski.
w letniem półr. Dr. F. Źródłowski.
- » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Franc. Kostek.
- » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Delkiewicz.
- « » Dziekan W. prawa Dr. Maurycy Kabat.
- » » Prodziekan W. prawa Dr. A. Fangor.
- » » Dziekan W. filozof. Dr. Zygmunt Węclewski.
- » » Prodziekan W. filozof. Dr. Feliks Kreutz.
- 8) Rok 1876/7. Rektor: Dr. Euzeb. Czerkawski.
- » » Prorektor X. Dr. Klemens Sarnicki.
- » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Albert Filarski.
- » « Prodziekan W. teol. X. Dr. Fr. Kostek.

- Rok 1876/7. Dziekan W. prawa Dr. Leon Biliński.
 „ » Prodziekan W. prawa Dr. M. K a b a t.
 „ » Dziekan W. filozof. Dr. Fr. Xawery Liske.
 „ » Prodziekan W. filozof. Dr. Zym. Węclewski
- 9) Rok 1877/8. Rektor: Dr. Zygmunt Węclewski.
 „ » Prorektor: Dr. Euzeb. Czerkawski.
 „ » Dziekan W. teolog. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 „ » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Albert Filarski.
 „ » Dziekan W. prawa Dr. Ferdynand Żródłowski.
 „ » Prodziekan W. prawa Dr. Leon Biliński.
 „ » Dziekan W. filozof. X. Dr. Emil Ogonowski.
 „ » Prodziekan W. filozof. Dr. Xaw. Liske.
- 10) Rok 1878/9. Rektor: Dr. Leon Biliński.
 „ » Prorektor: Dr. Zym. Węclewski.
 „ » Dziekan W. teolog. X. Dr. S. Sembratowicz.
 „ » Prodziekan W. teol. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 „ » Dziekan W. prawa Dr. Leonard Pięta k.
 „ » Prodziekan W. prawa Dr. F. Żródłowski.
 „ » Dziekan W. filozof. Dr. W. Żmurko.
 „ » Prodziekan W. filozof. X. Dr. Emil Ogonowski.
- 11) Rok 1879/80. Rektor: Dr. Fr. Ksawery Liske.
 „ » Prorektor: Dr. Leon Biliński.
 „ » Dziekan W. teolog. X. Dr. J. Watzka.
 „ » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Delkiewicz.
 „ » Dziekan W. prawa Dr. Edward Rittner.
 „ » Prodziekan W. prawa Dr. L. Pięta k.
 „ » Dziekan W. filozof. Dr. Br. Radziszewski.
 „ » Prodziekan W. filozof. Dr. W. Żmurko.
- 12) Rok 1880/1. Rektor: X. Dr. Klemens Sarnicki.
 „ » Prorektor: Dr. F. Ksawery Liske.
 „ » Dziekan W. teolog. X. Dr. J. Delkiewicz.
 „ » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Watzka.
 „ » Dziekan W. prawa Dr. Tadeusz Piłat.
 „ » Prodziekan początkowo Dr. E. Rittner, później
 Dr. L. Pięta k.
 „ » Dziekan W. filozof. Dr. Tomasz Stanecki.
 „ » Prodziekan W. filozof. Dr. Br. Radziszewski.
- 13) Rok 1881/2. Rektor: Dr. Leonard Pięta k.
 „ » Prorektor: X. Dr. Kl. Sarnicki.
 „ » Dziekan W. teolog. X. Dr. Franc. Kostek.
 „ » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Delkiewicz.

- Rok 1881/2. Dziekan W prawa Dr. Andrzej Fangor.
 « » Prodziekan W. prawa Dr. Tad. Pilat.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Izydor Szaraniewicz.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. T. Stanecki.
- 14) Rok 1882/3. Rektor: Dr. Bronisław Radziszewski.
 » » Prorektor: Dr. Leonard Piętak.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Albert Filarski.
 « » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Franc. Kostek.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Leon Biliński.
 » » Prodziekan W. prawa Dr. Andrzej Fangor.
 « » Dziekan W. filozof. Dr. Roman Pilat.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Izydor Szaraniewicz.
- 15) Rok 1883/4. Rektor: Dr. Edward Rittner.
 » » Prorektor: Dr. Br. Radziszewski.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 » « Prodziekan W. teolog. X. Dr. A. Filarski.
 » » Dziekan W. prawa Dr. L. Piętak.
 » « Prodziekan W. prawa Dr. L. Biliński.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Ludwik Cwikliński.
 » « Prodziekan W. filozof. Dr. Roman Pilat.
- 16) Rok 1884/5. Rektor: X. Dr. Ludwik Kloss.
 » » Prorektor: Dr. Edward Rittner.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. J. Watzka.
 « » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Andrzej Fangor w półroczu zimowym a Dr. Tadeusz Pilat w półroczu letniem.
 » » Prodziekan W. prawa Dr. L. Piętak.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Oskar Fabian.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Ludwik Cwikliński.
- 17) Rok 1885/6. Rektor: Wawrzyniec Żmurko.
 » » Prorektor: X. Dr. Ludwik Kloss.
 « » Dziekan W. teolog. X. Dr. Jan Mazurkiewicz.
 » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Watzka.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Edward Rittner w zimowym, a Dr. Aleksander Ogonowski w letniem półroczu.
 » » Prodziekan Dr. Tadeusz Pilat.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Teofil Ciesielski.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Oskar Fabian.
- 18) Rok 1886/7. Rektor: Dr. Tadeusz Pilat.
 » » Prorektor: Dr. Wawrzyniec Żmurko.

- Rok 1886/7. Dziekan W. teolog. X. Dr. M. Paliwoda.
 » « Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Mazurkiewicz.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Leon Biliński.
 » » Prodziekan W. prawa Dr. Aleks. Ogonowski.
 « » Dziekan W. filozof. Dr. Benedykt Dybowski.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Euzebiusz Ciesielski.
- 19) Rok 1887/8. Rektor: Dr. Euzebiusz Czerkawski.
 » » Prorektor: Dr. Tadeusz Pilat.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. L. Kloss.
 » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Marcei Paliwoda.
 » » Dziekan W. prawa: z początku Dr. Józef Ka-
 sznica, a następnie Dr. August Bálasits.
 » » Prodziekan Dr. Leon Biliński.
 « » Dziekan W. filozof. Dr. Antoni Rehman.
 » » Prodziekan Dr. B. Dybowski.
- 20) Rok 1888/9. Rektor: Dr. Leonard Pięta k.
 » » Prorektor: Dr. Euzeb. Czerkawski.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Jan Bartoszewski.
 » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Ludwik Kloss.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Aleksander Janowicz.
 « » Prodziekan W. prawa Dr. August Bálasits.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Tadeusz Wojciechowski.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Antoni Rehman.
- 21) Rok 1889/90. Rektor: X. Dr. Klemens Sarnicki
 « » Prorektor: Dr. Leonard Pięta k.
 » » Dziekan W. teolog. X. Dr. J. Delkiewicz.
 » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Jan Bartoszewski.
 » » Dziekan W. prawa Dr. Tadeusz Pilat.
 « » Prodziekan W. prawa Dr. Aleksander Janowicz.
 » » Dziekan W. filozof. Dr. Tomasz Stanecki.
 » » Prodziekan W. filozof. Dr. Tadeusz Wojciechowski.
- 22) Rok 1890/91. Rektor: Dr. Tomasz Stanecki zmarł dnia
 8. stycznia 1891; poczem Rektor: Dr. Roman
 Pilat.
 » « Prorektor: X. Dr. Kl. Sarnicki.
 « » Dziekan W. teolog. X. Dr. A. Filarski.
 » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. J. Bartoszewski
 » » Dziekan W. prawa Dr. Leonard Pięta k.
 » » Prodziekan W. prawa Dr. T. Pilat.
 » » Dziekan W. filozof. początkowo Dr. Roman Pilat,
 następnie Dr. L. Ćwikliński.

- Rok 1890 1. Prodziekan W. filozof. Dr. Tadeusz Wojciechowski.
- 23) Rok 1891/2. Rektor: Dr. August Bálasits.
- » » Prorektor: Dr. Roman Pilat.
 - » » Dziekan W. teolog. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 - » » Prodziekan W. teolog. X. Dr. A. Filarski
 - » » Dziekan W. prawa Dr. Aleksander Janowicz.
 - » » Prodziekan W. prawa Dr. Leonard Pięta k.
 - » » Dziekan W. filozof. Dr. Emil Dunikowski.
 - » » Prodziekan W. filozof. Dr. Ludwik Ćwikliński.
- 24) Rok 1892/3. Rektor: X. Dr. Marcelli Paliwoda.
- « » Prorektor: Dr. August Bálasits.
 - » » Dziekan W. teolog. X. Dr. L. Kloss.
 - « » Prodziekan W. teolog. X. Dr. Kl. Sarnicki.
 - » » Dziekan W. prawa Dr. Oswald Balzer.
 - » » Prodziekan W. prawa Dr. Al. Janowicz.
 - » » Dziekan W. filozof. Dr. Bronisław Kruczkiewicz.
 - » » Prodziekan W. filozof. Dr. Emil Dunikowski.
- 25) Rok 1893/4. Rektor: Dr. Ludwik Ćwikliński.
- » » Prorektor: X. Dr. M. Paliwoda.
 - » » Dziekan W. teolog. X. Dr. J. Bartoszewski.
 - « » Prodziekan W. teolog. X. Dr. L. Kloss.
 - » » Dziekan W. prawa Dr. Władysław Abraham.
 - » » Prodziekan W. prawa Dr. Oswald Balzer.
 - » » Dziekan W. filozof. Dr. Antoni Kalina.
 - » » Prodziekan W. filozof. Dr. Bron. Kruczkiewicz.

Na rok 1894/5. wybrani:

Rektor: Dr. Tadeusz Wojciechowski.

Prorektor: Dr. Ludwik Ćwikliński.

Dziekan Wydz. teol. X. Dr. E. Skrochowski.

Prodziekan Wydz. teol. X. Dr. J. Bartoszewski.

Dziekan Wydz. praw. Dr. Feliks Gryziecki.

Prodziekan Wydz. praw. Dr. Wł. Abraham.

Dziekan Wydz. filozof. Dr. Józef Puzyna.

Prodziekan Wydz. filozof. Dr. Antoni Kalina.

Kancelarya Uniwersytetu.

Przełożony: Każdoczesny Rector magnificus.

Sekretarz i notaryusz: Dr. Stanisław Szachowski, docent
i tyt. prof. Uniw. (j. w. str. 224.).

Oficyał, pełniący obowiązki kwestora: p. Ananiasz Ardan.

Kancelista: p. Franciszek Owoc.

Dyetaryusz stały: p. Mieczysław Świątkiewicz.

Pedel i zawiadowca gmachu: p. Jan Pniak.

Etatowi słudzy Uniwersytetu: Eliasz Stajura (portyer),
Michał Bobrek, Józef Wójciszek, Tomasz Paluch, Józef
Kuciel, Jan Gajdacz.

ROZDZIAŁ TRZYNASTY.

Seminaria naukowe, stypendya.

W seminariach naukowych daną jest profesorom najlepsza sposobność zaprawiania słuchaczy do krytycznego badania, wdrażania ich we właściwą metodę naukową, i rozbudzania w nich zdolności i zamiłowania do dalszych zupełnie już samodzielnych studyów i zdobyczy w wytkniętym kierunku. Ponadto są seminaria miejscem, gdzie się zespala praca profesora z pracą słuchacza; — w seminarium, podobnie jak w laboratorium, nie można być biernym; tam bowiem punktem ciężkości jest pozytywne współdziałanie członków seminarium, tam rozchodzi się głównie o to, co słuchacze ze swej strony dodatniego przyniosą, podczas gdy w sali wykładowej jedynem ich zadaniem jest uwaga, czynność li recepcyjna, która dopiero gromadzi materiały do istotnego zrozumienia rzeczy, i daje impuls myśli i wyobraźni. Dlatego też wielu znakomitych profesorów uważało kierownictwo seminarjów za punkt ciężkości swej działalności; dlatego naukowe rezultaty seminarjów, ilość dzielnych badaczy w nich wychowanych, stanowią w wysokim stopniu o znaczeniu i sławie uniwersytetu, i brane są w rachubę przy odpowiedzi na pytanie, czy uniwersytet spełnia swe posłannictwo.

Zaczynamy od seminarjów na Wydziale filozoficznym, jako od dawniejszych.

1) Seminarium historyczne wyłoniło się z dawniejszego seminarium filologiczno-historycznego, zorganizowanego na podstawie statutu z dnia 23. września 1852. l. 7122/917. Rozdział na 2 seminarja nastąpił reskryptem ministeryalnym z 29. kwietnia 1873. l. 698. i wtedy od zimowego półrocza 1873/4. powstało samodzielne historyczne seminarium, z dwoma oddziałami: dla historii powszechnej, i dla historii austriackiej, i otrzymało tymże samym reskryptem ministeryalnym

nowy statut. Kierownictwo każdego oddziału spoczywa w ręku każdego profesora dotyczącego przedmiotu; członkowie seminarium, t. j. wpisani na nie słuchacze dzielą się na zwyczajnych. pobierających po 30 fl. na końcu każdego kursu, i na nadzwyczajnych. Liczba pierwszych nie może jednak przewyższać 6 w oddziale historii powszechnej, a 4 w oddziale historii austriackiej. Za odznaczające się prace może zostać dotacja jednorazowo podwyższoną, również może być daną nadzwyczajną nagrodą nadzwyczajnemu członkowi. Seminarium posiada własną bibliotekę podręczną ze zbiorem map, dotowaną roczną kwotą 300 fl.

Po Dr. Zeissbergu stanął na czele oddziału dla historii powszechnej od r. 1871/2. Prof. Dr. Ksawery Liske; a jego ogromne na tem polu zasługi tak są znane i tylokrotnie były już fachowem piórem skreślone, że poprzestać tu możemy tylko na tej krótkiej wzmiance. Po jego śmierci poruczono tymczasowe kierownictwo tego oddziału profesorowi historii polskiej, Dr. Wojciechowskiemu (reskr. minist. z dnia 17. marca 1891). zaś od letniego półrocza 1892. objął je następca Liskego na katedrze historii powszechnej, Dr. Bronisław Dembiński. Na czele oddziału seminarium dla historii austriackiej stoi od początku r. 1871/2. Prof. Dr. Izidor Szaraniewicz.

Przegląd statystyczny członków seminarium:

	Oddział dla historii powszechnej.		Oddział dla historii austriackiej.	
	1 kurs	2 kurs	1 kurs	2 kurs
1871/2.	17.	25.	6.	14.
1872/3.	33.	27.	23.	27.
1873/4.	34.	28.	25.	20.
1874/5.	26.	24.*)	25.	27.
1875/6.	25.	20.	15.	18.
1876/7.	20.	18.	10.	10.
1877/8.	20.	19.	11.	12.
1878/9.	27.	27.	18.	21.
1879/80.	28.	21.	18.	15.
1880/1.	30.	21.	19.	14.
1881/2.	24.	23.*)	13.	16.
1882/3.	19.	17.	10.	6.

*) Daty niepewne.

	Oddział dla historii powszechnej.		Oddział dla historii austriackiej.	
	I. kurs	II. kurs	I. kurs	II. kurs
1883/4.	21.	18.	13.	10.
1884/5.	13.	15.	7.	4.
1885/6.	20.	18.	7.	10.
1886/7.	20.	19.	13.	22.
1887/8.	16.	15.	11.	9.
1888/9.	16.	15.	9.	7.
1889/90.	20.	20.	6.	8.
1890/1.	27.	23.	13.	9.
1891/2.	21.	14.	13.	11.
1892/3.	18.	18.	15.	15.
1893/4.	17.	15.	12.	9.

Niepodobna nam tu, dla braku miejsca przytaczać szczegółowo, ile sprawozdań na seminaryjnych posiedzeniach złożono, ile odczytów wypowiedziano, ile rozpraw naukowych odczytano, ile z nich zostało premiowanych, które z nich były później ogłoszone drukiem, a było takich bardzo wiele. Powiemy tylko, że wiele prac źródłowych, przedstawionych na tych seminaryjnych ćwiczeniach, stało się podstawą późniejszych obszernych prac naukowych, które stworzyły imię swym autorom, stały się punktem wyjścia ich późniejszej akademickiej kariery, lub były ogłaszane w pismach Akademii Umiejętności. Istnieje w manuskrypcie spory spis prac uczniów seminaryum ś. p. Liskego, ogłoszonych drukiem do końca kwietnia 1886. Dość wymienić nazwiska, aby poznać, jakie naukowe siły między nimi się znajdują. Oto ich szereg: Balzer Oswald, (j. w. str. 205), Biegeleisen Henryk, Bostel Ferdynand, Błażowski Mieczysław, Chyliński Michał, Czarnik Bronisław, Czermak Wiktor, Drzewicki Józef, Dzeduszycki Klemens, Finkel Ludwik, (j. w. str. 279), Frenkel Stefan, Gorczak Bronisław, Gorski Kazimierz, Gromnicki Tadeusz, (j. w. str. 97.), Kalitowski Emil, Kwiatkowski Saturnin, Lisiewicz Aleksander, Lisiewicz Zygmunt, Lorkiewicz Antoni, Lukas Stanisław, Mardynosiewicz Bohdan, Maurer Roman, Menda Władysław, Nacher Teodor, Papée Fryderyk, (j. w. str. 359.), Prochaska Antoni, Rawer Karol, Schirmer Edward, Semkowicz Aleksander, (j. w. str. 359.), Turkawski Marcei, Zakliński Kornel, Zych Franciszek.

Z nieobjętych tym spisem winni tu być wymienieni przede wszystkim: Skorski Aleksander, (j. w. str. 296.), Mańkowski Bolesław (j. w. str. 361.), Doboszyński Adam, Czerwieński Bolesław, Mazanowski Antoni, Gorzycki Kazimierz, Zarzycki Izidor, Bieńkowski Piotr, Majerski Stanisław, Nittmann Karol, Margasz Władysław, Sawczyński Henryk, Doliński Aleksander, Stesłowicz Władysław, Sternal Tadeusz, (j. w. str. 362.), i wielu innych, których z góry upraszamy, by nam wybaczyli niewymienienie ich nazwisk. Z wyż wymienionych spotykamy przeważną część także w oddziale seminaryjnym dla historii austriackiej, obok wielu innych, których praca chlubnie jest ocenioną w sprawozdaniach kierownika seminaryum, ale którzy dotąd żadnych prac naukowych drukiem nie ogłosili.

2) Seminaryum dla filologii klasycznej, (greckiej i łacińskiej), jest drugą dzisiaj samoistną odnogą dawnego wspólnego seminaryum filologiczno-histycznego. jako dopiero co nakreślono; powstało więc w r. 1852. jako jeden oddział filologiczno-histycznego seminaryum, a stało się instytutem samoistnym po dokonany w r. 1873. rozdziale, na mocy reskryptu ministeryalnego z d. 29. kwietnia 1873. Wkrótce potem zatwierdziło także c. k. Ministerstwo nowo opracowany statut¹⁾ seminaryum filologicznego, złożonego z dwóch oddziałów: dla filologii greckiej i dla filologii łacińskiej. W r. 1869/70., od którego rozpoczynamy nasze opowiadanie, stali na czele seminaryum prof. Kergel i Linker, następnie Kergel i Wrobel, potem Wrobel i Węclewski, wreszcie Węclewski i Ćwikliński: pierwszy z nich kierował oddziałem łacińskim drugi objął kierownictwo oddziału greckiego i dzierży je dotąd bez przerwy, a przez rok 1887/8, podczas wakansu po śmierci prof. Węclewskiego, kierował także i oddziałem łacińskim. Od początku r. 1888/9. jest kierownikiem oddziału łacińskiego prof. Dr. Kruczkiewicz.

Organizacja seminaryum jest podobna jak w seminaryum historycznym, t. j. z zapisanych na ćwiczenia seminaryjne słuchaczy może dyrekcyja mianować dla obu oddziałów razem sześciu zwyczajnych członków seminaryum, mających skutkiem tego na końcu półrocza prawo do dotacyi po 30 złr, a więc roczna dotacyja wynosi łącznie 360 złr. Członkowie ci mają obowiązek przedłożenia w ciągu roku dwóch wypracowań piśmiennych: jednego z zakresu łaciny, jednego z zakresu greczyzny; prócz tego jest ich zadaniem interpretowanie autorów, oce-

¹⁾ Przedrukowany w cyt. zbiorze Thaa-Schweickhardt, str. 741.

nianie prac seminaryjnych kolegów i t. d. Nadzwyczajni członkowie seminaryum mogą pobierać premie w niższej kwocie. Kierownicy seminaryum pobierają remunerację po 200 fl. rocznie. Na rzecz biblioteki seminaryjnej wyznaczona jest roczna dotacja 300 fl. Do r. 1877. jednak nie istniała osobna biblioteka; asygnowano wprawdzie od czasu do czasu pewną kwotę, ale zakupione książki szły do biblioteki uniwersyteckiej. Dopiero w r. 1887. na wniosek Dr. C w i k l i Ń s k i e g o Dyrekcyja seminaryum wystosowała do wyższej władzy prośbę o wypłacanie określonej w statucie kwoty 300 zł. na cele osobnej biblioteki seminaryjnej, a otrzymawszy dotację założyła bibliotekę seminaryjną. Odtąd regularnie na początku roku otrzymuje Dyrekcyja kwotę 300 zł. jako stałą dotację na cele biblioteki, która w ciągu lat kilkunastu wzrosła znacznie, wzbogacana także kilkakrotnie darami osób prywatnych. Kierownikiem biblioteki jest Dr. C w i k l i Ń s k i. Biblioteka seminaryjna nie może jednak tak długo czynić zadość wszystkim potrzebom, jak długo jest zostawiona w lokalnościach biblioteki uniwersyteckiej. Życzyć sobie należy, i o to stara się Dyrekcyja, aby przy przebudowaniu głównego gmachu uniwersyteckiego przeznaczono dla seminaryum i proseminaryum filologicznego oraz na pomieszczenie biblioteki seminaryjnej tudzież na pracownię dla członków dwie lub trzy odpowiednio urządzone sale.

Ze sprawozdań Dyrekcyi seminaryum przekonujemy się, że liczba uczestników seminaryum była nieco chwiejną, stosownie do liczby słuchaczy, poświęcających się studjom filologii klasycznej. W latach 1872/3. i 1873/4. przekraczała cyfrę 30 lub zbliżała się do niej, w 2 latach następnych widać pewien, choć nieznaczny ubytek, znaczniejszy nieco w latach 1876/7. i 1877/8. Odtąd znowu następuje stale pewien wzrost, a w latach od r. 1880/81. do r. 1885/6. cyfra uczestników niemal stale przekracza liczbę 30 osobliwie w ćwiczeniach greckich, i zbliża się nawet do cyfry 40. Dwa lata następne wykazują znowu pewien ubytek, natomiast lata 1888/9 i następne aż do r. 1891/2. pewien wzrost; w latach tych liczba uczestników przewyższa prawie stale liczbę 30. W dwóch ostatnich latach 1892/3 i 1893/4. zmniejszyła się znacznie liczba słuchaczy filologii klasycznej w Uniwersytecie lwowskim, a tem samem i liczba członków seminaryum. W r. 1892/3. zimą: Łać. sem. 26. Greckie sem. 27. latem: Łać. 22. Gr. 27. W r. 1893/4. zimą: Łać. 13. Gr. 16. latem: Łać. 21. Gr. 23. Wymieniając te cyfry, nie odróżniamy członków zwyczajnych od nadzwyczajnych. W praktyce bowiem pod względem naukowej działalności uczestników nie objawia się właściwie żadna różnica między członkami zwyczajnymi a nadzwyczajnymi; kierownicy seminaryum uwzględniali przytem zawsze i uwzględniają dzisiaj coraz więcej i skuteczniej potrzeby przyszłych nauczycieli gimnazjalnych

i wykształcenie tychże mają na uwadze; muszą jednak baczyć zarazem na to, aby seminarya zachowały charakter i cechę instytucyj, przygotowujących do pracy ściśle naukowej, w tem niezawodnie słusznem rozumieniu, że gruntowne naukowe wykształcenie musi być podstawą działalności profesora szkół średnich. W ostatniem trzecieciu czytano i objaśniano w seminaryum następujące dzieła greckie i łacińskie: 1891/2 Arystotelesa nowo odkryte pismo o konstytucyi ateńskiej i Sofoklesa Antygonę — jeden hymn Homera i dwa nowo odkryte mimiamby Herondasa; Wergiliusza Georgiki I. ks. — niektóre satyry Juwenalisa. 1892/3. I. księgę Iliady Homera i niektóre rozdziały z I. księgi Tacydydesa i Eurypidesa Medeę; Plauta komedję Captivi — niektóre ody Horacyusza; 1893/4 szereg bajek Babriosa i kilka sielanek Teokryta — Aischila Persów; Tacyta Roczników IV. ks. — Horacyusza list do Pizonów czyli de arte poetica.

Liczba rozpraw piśmiennych domowych opracowanych przez członków, zmienia się mniej więcej w stosunku do liczby uczestników. W r. 1891/2 przedłożono w oddziale greckim wypracowań 21, w łacińskim 13, w r. 1892/3 w oddz. gr. 14, w łac. 12, w r. 1893/4 wskutek stosunkowo małej liczby uczestników w oddz. gr. 12, w łac. 8.

Członkami seminaryum było wielu filologów, którzy pracą naukową lub nauczycielską zyskali sobie uznanie i szacunek. Niejedna rozprawa, która pojawiła się drukiem w programach gimnazyjów, w czasopismach naukowych, w pismach Akademii lub osobno, jest bezpośrednio lub pośrednio wynikiem działalności autora w seminaryum filologicznem lwowskiem.

Z pomiędzy członków seminaryum wymieniamy: prof. Dr. Al. Brücknera, profesorów Sołtysika, Terlikowskiego, Dolnickiego, Dr. Garlickiego, Dr. Franciszka Konarskiego, Stanisława Schneidra, Korn. Juliusza Hecka, Nogaję, Lettnera, Zagórskiego, Rzepińskiego, Dr. Mandybura, Dr. Majchrowicza, Dr. Jezierskiego, Dr. Bienkowskiego, Wikt. Hahna i innych.

3) Proseminaryum dla filologii klasycznej.

Sprawozdaniem z d. 12. lipca 1879. dyrektorowie seminaryum filologicznego dr. Węclewski i dr. Cwikliński, przedłożyli Miśtwu W. i O. wniosek o utworzenie proseminaryum dla filologii klasycznej. Za zezwoleniem Ministerstwa proseminaryum weszło w życie z początkiem 1879/80., a statut opracowany przez wymienionych profesorów uzyskał potwierdzenie Ministerstwa pod dniem 19. grudnia 1879.

l. 19.540.¹⁾ Kierownictwo oddziału łacińskiego objął Dr. Węclewski, greckiego Dr. Ćwikliński. Po śmierci prof. Węclewskiego, przez rok 1887/8. kierował Dr. Ćwikliński obydwoima oddziałami. Od początku r. 1888/9. aż do chwili obecnej kieruje ćwiczeniami greckimi proseminaryum prof. Dr. Kruczkiewicz, łacińskimi prof. Dr. Ćwikliński. Jak w innych uniwersytetach, tak i w lwowskim założono proseminaryum głównie w tym celu, aby początkującym filologom nastrożyć sposobność pozyskania gruntowniejszej znajomości gramatycznych i stylistycznych prawideł języków greckiego i łacińskiego, większej wprawy w pisaniu po łacinie i po grecku, znaczniejszej i pewniejszej biegłości w tłumaczeniu i objaśnianiu szkolnych autorów. Zarazem miano na względzie słuchaczy, poświęcających się głównie studiom historii powszechnej, którzy przez udział w ćwiczeniach proseminaryjnych mogą i mają nabyć pożądaną i konieczną zdolności rozumienia i interpretacji tekstów historycznych, łacińskich i greckich, oraz pewien zasób wiadomości w zakresie literatury, mitologii i starożytności Greków i Rzymian.

Proseminaryum składa się z dwóch oddziałów: greckiego i łacińskiego. W obydwoich oddziałach ćwiczenia odbywają się w dwóch godzinach tygodniowo; są bezpłatne i przystępne w pierwszym rzędzie dla słuchaczy filologii, w dalszym dla każdego słuchacza Uniwersytetu lwowskiego. Do dopięcia celu wzwyż określonego służy: 1) kursoryczna lektura pisarzy, osobliwie historycznych, 2) przekładanie ustne i piśmienne z języka ojczystego na język łaciński lub grecki, oraz z języków greckiego na łaciński, a z łacińskiego na grecki; 3) dowolne wypracowania na tematy wzięte z zakresu lektury; 4) metodyczne ćwiczenia. Przy końcu każdego roku szkolnego kierownicy zdają sprawę z czynności uczestników w proseminaryum.

Liczba uczestników w ciągu istnienia proseminaryum lwowskiego była w różnych latach różna; należało do proseminaryum zwykle 20—30 słuchaczy, przeważnie początkujący słuchacze, którzy za główny przedmiot swych studiów obrali historię powszechną.

4) Ćwiczenia seminaryjne pod nazwą ćwiczeń piśmnych z historii literatury i języka polskiego istniały już od dawna, rozwijały się pomyślnie i cieszyły znacznym współudziałem młodzieży. Wprowadzone zostały przez prof. Romana Pilata, jeszcze przed r. 1876. Urzędownie zostało wprowadzone seminaryum dla filologii polskiej dopiero reskryptem mi-

¹⁾ Oddrukowany w zbiorze Thaa-Schweickhardt'a, str. 1.042.

nistryalnym z d. 16. lipca 1887. Na premie za rozprawy przeznaczono po 200. fl. rocznie, i tyleż dla kierownika seminaryum. Brało w niem udział:

W r. 1887/8.	w I. półr.	18.	w II. półr.	14.	sluchaczy
« 1888/9.	»	»	22.	»	» 17.
» 1889/90.	»	«	21.	»	« 16.
« 1890/1.	»	»	30.	«	» 25.
» 1891/2.	»	»	28.	»	» 26.
» 1892/3.	»	»	27.	»	» 24.
» 1893/4.	«	»	24.	»	« 23.

Kierownikiem seminaryum jest prof. Dr Roman P i l a t.

Z uczestników, znanych już z prac drukiem ogłoszonych, należy wymienić pp. W. Bruchnalskiego, Zdz. Hordyńskiego, Franciszka Konarskiego, Antoniego Sienickiego,*) Franciszka Krčka*), Aleksandra Dziamię, Ant. Mazanowskiego, Mik. Mazanowskiego, H. Kopię, Bronisława Gubrynowicza, Tadeusza Sternala, Wiktora Hahna, Konstantego Wojciechowskiego, i i

5) Seminaryum dla filologii ruskiej wprowadzone zostało również od początku r. 1887/8. Kierownikiem jest X. prof. Dr. Emilian Ogonowski. Na premie dla uczestników seminaryum wyznaczono również 200 fl. rocznie.

Udział członków był następujący:

W r. 1887/8.	w I. półr.	12.	w II. półr.	14.	sluchaczy
» 1888/9.	»	«	21.	»	« 20.
» 1889/90.	»	«	15.	»	» 14.
» 1890/1.	»	»	21.	»	» 13.
» 1891/2.	»	»	15.	»	» 17.
» 1892/3.	»	»	25.	«	» 17.
» 1893/4.	«	»	13.	»	» 10.

Z nich należy wymienić przedewszystkiem p. Józefa akoweja, którego nowelę z życia wojskowego p. t «Oferma» nadesłaną na konkurs literacki »Czasu», niedawno czytaliśmy w fejetonie tegoż dziennika; następnie premiiowanych najczęściej pp. Jędrzeja Szachnowicza, Eustachego Makaruszkę, Jana Kopacza, i t. d.

6) Seminaryum germanistyczne założone zostało z początkiem r. 1871/2., pierwszym kierownikiem był ś. p. X. prof. Janota. Po jego śmierci kierował seminaryum przez jeden rok prof. Ćwikliński,

*) Pamiętnik Towarzystwa im. Adama Mickiewicza, tom II, zawiera ich prace seminaryjne z r. 1887/8.

następnie Dr. Sauer, a wreszcie, od swej nominacji, po dziś dzień kieruje nim prof. Dr. Werner. Jego remuneracja wynosi 300 fl.; ćwiczenia seminaryjne wynoszą 3 godziny tygodniowo, odbywają się czasami w trzech, częściej jednak w dwóch oddziałach; n. p. w ostatnim półroczu jeden oddział był »mittelhochdeutsch«, drugi »althochdeutsch«. Premie dla uczestników wynoszą 300 fl. rocznie. Seminaryum ma także swoją bibliotekę.

Uczestnictwo z lat ostatnich :

W 2. półroczu 1889. członków 20: w 1. półr. 1889/90. czł. 18; w 2. półr. 1890. człon. 10; w 1. półr. 1890/1. człon. 16; w 2. półr. 1891. czł. 12; w 1. półr. 1891/2. czł. 19; w 2. półr. 1892. czł. 13; w 1. półr. 1892/3. czł. 22; w 2. półr. 1893. człon. 18; w 1. półr. 1893/4. człon. 22; w 2. półr. 1894. człon. 14. Z uczestników najczęściej premiovanych wymieniamy pp. Witolda Barewicza, Szymona Wollenera, Dominika Żelaka, Jędrzeja Aliśkiewicza, Józefa Tomasika, Jana Boberskiego, Karola Irzykowskiego, Eugeniusza Mandyczewskiego, Eugeniusza Łotockiego.

7) Seminaryum matematyczne, urządzone dopiero reskr. minist. z d. 1. grudnia 1893, od początku r. 1893/4. odbywa się w dwóch oddziałach, wyższym i niższym. Kierownikiem jest prof. Dr. Puzyna. Należało do niego w zimowem półroczu b. r. 10. uczestników do wyższego, 18. do niższego oddziału; w letniem półroczu 9. do wyższego, a 13. do niższego oddziału. Jeszcze przed urządzeniem seminaryum kierował prof. Puzyna ćwiczeniami matematycznymi od początku r. 1889.: a z prac dokonanych już na tej drodze ogłosili drukiem rozprawy p. Emil Snopek: O kongruencji $X^n + A, X^{n-1} + \dots + A_n = 0 \pmod{p}$. (Prace matem. fizyczne, Warszawa, tom IV.), i p. Włodzimierz Lewicki: O wyrażeniach symetrycznych zwartości funkcyj mod. m. (tamże, 1894.).

Oprócz tego odbywają się ćwiczenia praktyczne z nauk przyrodniczych w laboratoryach i gabinetach, dysputatorya (n. p. botaniczne) i tp.; te jednak nie mają charakteru seminarzyckiego, lecz są niezbędnym środkiem wykształcenia i badania w dziedzinie nauk doświadczalnych i naturalnym sposobem korzystania ze zbiorów przyrodniczych. Odbywają się też i z innych przedmiotów ćwiczenia praktyczne poza organizacją seminarzycką, n. p. w ostatniem półroczu letniem o Sankcya Pragmatycznej (z zakresu historii austriackiej).

W laboratoryum chemicznem prof. Radziszewskiego wykonano i publikowano (oprócz wymienionych już jego własnych prac, tudzież niektórych prac p. J. Grabowskiego, j. w. str. 160. p. J. Schramma, j. w. str. 171. p. Br. Lachowicza j. w. str. 285,

p. R. Zubera, j. w. str. 298. i p. M. D. Wąsowicza, j. w. str. 166.).
jeszcze następujące prace:

1) K. Zaleski: Über Moringasäure (Berichte d. deutsch. chem. Gesell. t. V.).

2) J. Sławik: Elektrolyse d. α . Tolnylsäure-Kalium (Berichte j. w. t. VII.).

3) E. Bandrowski: a) Zur Constitution des Bromäthylbenzols (Berichte j. w. t. VII.).

b) Über Acetylen-dicarbonssäure (Berichte j. w. X.).

c) Hypoteza o wartościowości wobec dzisiejszego stanu nauki 1876.

4) A. Nawratil: a) Chemiczno-techniczne rozbiory galicyjskich olejów skalnych, (Kosmos, t. VII. Tożsamo po niemiecku w Dingler's Polytech. chem. Journal).

b) O kopalnym kauczuku (Kosmos, t. VIII.).

c) O środkach zapobiegających wypadkom przy użyciu petrołu (tamże, t. VIII.).

d) Razem z A. Sokołowskim: Zarys chemii ogólnej, podług Roscoe'go; napisany według planu prof. Radziszewskiego; aprobowany przez Radę szkolną krajową jako podręcznik dla szkół realnych.

5) J. Bogusz: O nowym sposobie powstawania aldehydów (Czas. Tow. aptek. 1875.).

6) P. Wispek: a) Untersuchungen über die Derivate des Mesitylens, (XVI. 1877.).

b) O technicznym zastosowaniu odpadków naftowych (z 8 tabl. lit.) Kosmos, X. str. 327.

7) L. Szul: a) O zbieraniu jodowodoru nad rtęcią (Kosmos, VI.).

b) O otrzymywaniu sadzy z ciężkich olejów naftowych, (Kosmos, XI.).

8) M. Kozłowski: a) O metodzie sporządzania dwuamidów i nowych dwuamidach, (Kosmos, VII.).

b) O życiu i zasługach J. C. Maxwella, (Kosmos, VII.).

9) Fr. Mrozowski: O dwufeniloacetylenie, (Kosmos, VII.).

10) A. Onufrowicz: a) Ueber die Einwirkung von Kupfer auf Benzyl-chlorid (Berichte XVII. 833.).

b) O wyrobie barwników z nafty bakuńskiej, (Kosmos, IX. str. 216.).

c) O fabrykacyi olejów smarowych z nafty (z tabl. lit.) Kosmos, IX. 372.).

11) Fr. Bandrowski: a) Ueber die Einwirkung von primären aromatischen Aminen auf Benzil, (Sit. Ber. 1888), (Monatshefte für Chemie, IX. 685.).

b) Ueber das Vorkommen alkaloidartiger Basen in galizischen Roherdölen, (Berichte t. XX. 839. i Monatshefte für Chemie, 8. 224.

c) z M. Seńkowski: O przerobieniu mazi pogazowej na waselinę, (Kosmos, 1889.).

12) M. Seńkowski: a) Ueber einige Derivate der Methylphenylessigsäure, (Monatshefte IX. 854.).

b) Ueber Trimethylphenylmethan und dessen Derivate.

c) Ueber die molecularen Umsetzungen bei der Synthese der aromatischen Amine und Phenole.

d) Ueber die molecularen Umsetzungen.

13) J. Rieger: Ueber die Glyoxolbutylin und das Glyoxolisobutylin. (Monatshefte für Chemie IX. 603.).

14) A Meiro: O wpływie rozcieńczenia i zanieczyszczenia kwasu siarkowego na jego zdolność odbarwiania nafty. (Kosmos, XIII.).

15) M. Karcz: Ueber Glyoxoloanthylin und dessen Abkömmlinge.

16) J. Rucker: O działaniu amoniaku na Kuminil (Czasp. tow. Apt.

17) K. Krusenstern: (słuchacz 4 roku filozofii we Lwowie.) O nowoczesnej systematyce pierwiastków chemicznych. (Kosmos. XVIII).

II) Seminaria prawnicze. Te przedstawiają się pod pewnym względem nieco inaczej. Gdy bowiem omawiane dotychczas seminaria filozoficzne są samoistnie zorganizowanymi instytucjami, z dotacją dla kierownika, a niektóre z nich ze stałymi członkami zwyczajnymi, pobierającymi drobne stypendya rządowe, to seminaria na Wydziale prawa polegają w tem jedynie, że na każdym zwyczajnym i nadzwyczajnym profesorze ciąży określany obecnie już w akcie nominacji obowiązek, bezpłatnego, zastępującego *collegia publica*, odbywania w zakresie swego przedmiotu w każdym kursie lub co drugi kurs ćwiczeń bezpłatnych, kierowanych metodą seminarzycką, t. j. mających wyrobić młodych pracowników na polu naukowem zapomocą wdrożenia ich w metodę badania, rozwinięcia zmysłu krytycznego i konstruktywnego. Wyjątkowo mogą być dopuszczeni przez grono profesorów do kierowania seminariem także zgłaszający się dobrowolnie docenci prywatni.

Seminaria prawnicze zostały ustanowione na podstawie Najw. postan. z 23. września 1873. rozporządzeniem Ministerstwa oświecenia z dnia 27. września 1873. l. 12719. w celu rozszerzenia i pogłębienia wiedzy wyniesionej z wykładów, a po części i w celu przygotowania do prawniczej i politycznej praktyki.

Na każdym wydziale prawa są dwa seminaria, jedno prawnicze, drugie polityczne, oba rozpadają się, stosownie do przedmiotu,

na kilka oddziałów. Należać można do nich i po otrzymaniu absolutoryum przez rok, a nawet i dłużej. Każdy wydział prawa opracował dla siebie w obrębie powyższego rozporządzenia minist. specjalne statuta, zamieszczając w nich także i te postanowienia, które powyższem rozporządzeniem pozostawione zostały autonomii fakultetów. Statuta użyć musiały zatwierdzenie ministeryalne.

Na Uniwersytecie lwowskim poruczono uchwałą Wydziału prawa z dnia 7. października 1873. opracowanie statutów komitetowi, złożonemu z prof. Źródłowskiego, Gryzieckiego i Pilata, zatwierdzono przedłożony przez komitet projekt na posiedzeniu z dnia 23. paźdz. 1873. a c. k. Ministerstwo udzieliło mu tymczasowej aprobaty reskryptem z dnia 26. listopada 1873. l. 14508. Ustanowiono nagrody za prace pisemne i uzyskano fundusz na bibliotekę seminaryjną; na premie wyznaczono 120 fl. rocznie w prawniczym a 80 fl. w politycznym seminaryum, na bibliotekę rocznie 60 fl. w pierwszym a 40 fl. w drugim; razem 300 fl. Usiłowania grona profesorów, by dotacyę podwyższyć, pozostały dotąd bez skutku. Zaraz też rozpoczęły się ćwiczenia seminaryckie od 1. grudnia 1873. (patrz rozdz. II. str. 73).

Proponowana przez grono profesorów uchwałą z dnia 25. lipca 1874. rewizya statutów nie została dotąd zatwierdzoną.

Niepodobna nam tu, w okresie obejmującym 21 lat a więc 42 semestrów, a w każdym prawie semestrze większą ilość specjalnych seminaryów, przytaczać, ilu uczestników każde z nich liczyło; ograniczymy się więc tylko do podania, ile seminaryjnych ćwiczeń odbywało się w każdym semestrze, a w szczegóły uczestnictwa wejdziemy tylko co do kilku ostatnich lat. Zaznaczamy jedynie, że w początkowym okresie cieszyły się największą frekwencyą seminarya z prawa kanonicznego (n. p. w letnim półroczu 1874/5 r. 29 członków) z prawa karnego (n. p. w letnim półroczu 1873/4 r. 18 członków, w letnim półroczu 1874/5 r. 17 członków) i seminaryum romanistyczne (n. p. w zimowem półroczu 1874/5 r. 25 członków, w zimowem półroczu 1875/6. r. 16 członków, w zimowem półroczu 1876/7 r. 22 członków; w zimowem półroczu 1877/8 r. 27 członków). Seminaryum z procesu cywilnego liczyło w letnim półroczu 1874/5 r. 20 członków.

Ilość odbywanych seminaryów (w obu oddziałach razem) przedstawia się następująco:

	zimowe półrocze.	letnie półrocze.
1873/4.	4 seminarya	6 seminaryów.
1874/5.	2 >	7 >
1875/6.	3 >	6 >

	zimowe półrocze.	letnie półrocze.
1876/7.	3 seminarya	6 seminaryów.
1877/8.	3 »	5 »
1878/9.	3 »	7 »
1879/80.	3 »	7 »
1880/1.	3 »	7 »
1881/2.	3 »	5 »
1882/3.	3 »	3 »
1883/4.	3 »	5 »
1884/5.	4 »	5 »
1885/6.	4 »	4 »
1886/7.	3 »	7 »
1887/8.	4 »	4 »
1888/9.	3 »	6 »
1889/90.	6 »	5 »
1890/1.	7 »	6 »
1891/2.	7 »	6 »
1892/3.	7 »	11 »
1893/4.	6 »	8 »

Każdy zwyczajny lub nadzwyczajny profesor, albo docent prywatny ogłaszający ćwiczenia seminaryjne jest *eo ipso* kierownikiem swego oddziału; wszyscy ogłaszający je w grupie nauk prawniczych lub też politycznych stanowią grono rozstrzygające o premiowaniu rozpraw, o zakupie książek i t. d.; a przewodniczącym w każdym z obu gron jest najstarszy rangą profesor.

Frekwencja seminaryów wynosiła:

W r. 1888/9. w kursie zimowym:

Seminaryum admin. statyst. prof. Pilat, 6 członków.

- » germanistyczne prof. Janowicz, 17 członków.
- » z prawa polskiego prof. Balzer, 14 członków.

W tymże roku w półroczu letnim:

Seminaryum romanistyczne prof. Pięta k, 13 członków.

- » admin. statyst. prof. Pilat, 6 członków.
- « z prawa cywilnego prof. Ogonski, 6 członków.
- » z prawa międzynarod. prof. Roszkowski, 11 członków.
- » z prawa polskiego prof. Balzer, 14 członków.
- » kanonistyczne prof. Abraham, 22. członków.
- » kryminalistyczne prof. Gryziecki, 22 członków.

W r. 1889/90, w kursie zimowym:

- Seminaryum romanistyczne j. w. 25. członków.
 » administr. statyst. j. w. 10 członków.
 » germanistyczne j. w. 7 członków.
 « z prawa polskiego j. w. 19 członków.
 » kanonistyczne j. w. 12 członków.
 « prawnopolityczne prof. S t a r z y ń s k i, 5 członków.

W tymże roku w półroczu letniem:

- Seminaryum administr. statyst. j. w. 10 członków.
 » z prawa cywilnego j. w. 11 członków.
 » z prawa międzynarod. 5 członków.
 » z prawa polskiego 9 członków.
 » kanonistyczne 14 członków.

W r. 1890/1. w kursie zimowym:

- Seminaryum romanistyczne j. w. 37 członków.
 » administr. statyst. j. w. 9 członków.
 » germanistyczne j. w. 10 członków.
 « z prawa polskiego j. w. 9 członków.
 » kanonistyczne j. w. 18 członków.
 » kryminalistyczne j. w. 23 członków.
 » prawno-polityczne j. w. 5. członków.

W tymże roku w półroczu letniem:

- Seminaryum administr. statyst. j. w. 7 członków.
 » procesualne prof. B á l a s i t s, 4 członków.
 » germanistyczne j. w. 12 członków.
 » z prawa międzynarod. j. w. 2 członków.
 » z prawa polskiego j. w. 10 członków.
 » kanonistyczne j. w. 14 członków.
 » prawno-polityczne j. w. 6 członków.

W r. 1891/2 w kursie zimowym:

- Seminaryum romanistyczne j. w. 22 członków.
 » administr. statyst. j. w. 11 członków.
 « germanistyczne j. w. 13 członków.
 » z prawa polskiego j. w. 11 członków.
 » kanonistyczne j. w. 7 członków.
 » kryminalistyczne j. w. 15 członków.
 » prawno-polityczne j. w. 7 członków.

W tymże roku w półroczu letniem:

- Seminaryum administr. statyst. j. w. 13 członków.
 » procesualne j. w. 6 członków.

Seminaryum germanistyczne j. w. 11 członków.

- « z prawa międzynarod. j. w. 2 członków.
- » z prawa polskiego j. w. 14 członków.
- « kanonistyczne j. w. 9 członków.

W r. 1892/3 w półroczu zimowem :

Seminaryum romanistyczne j. w. 22 członków.

- » administr. statyst. j. w. 8 członków.
- » z prawa polskiego j. w. 15 członków.
- « kanonistyczne j. w. 10 członków.
- » kryminalistyczne j. w. 19 członków.
- » prawno-polityczne j. w. 10 członków.
- » kryminalistyczne prof. Stebelski, 5 członków.

W tymże roku w półroczu letniem :

Seminaryum administr. statyst. j. w. 8 członków

- » procesualne j. w. 7 członków.
- » germanistyczne j. w. 10 członków.
- « z prawa międzynarod. j. w. 3 członków.
- » kanonistyczne j. w. 10 członków.
- « kryminalistyczne prof. Gryziecki, 21 członków.
- » prawno-polityczne j. w. 8 członków.
- » romanistyczne prof. Piniński, 6 członków.
- » ekonomiczne prof. Ochenkowski, 6 członków.
- » ekonomiczne prof. Głabiński, 18 członków.
- » kryminalistyczne prof. Stebelski, 4 członków.

W r. 1893/4 w półroczu zimowem :

Seminaryum administr. j. w. 10 członków.

- » z prawa polskiego j. w. 6 członków.
- » kanonistyczne j. w. 10 członków.
- » ekonomiczne prof. Ochenkowski, 6 członków.
- » ekonomiczne prof. Głabiński, 8 członków.
- » kryminalistyczne prof. Stebelski, 7 członków.

W tymże roku w półroczu letniem :

Seminaryum administr. j. w. 10 członków.

- » procesualne j. w. 10 członków.
- » germanistyczne j. w. 18 członków.
- » z prawa międzynarod. j. w. 5 członków.
- » kanonistyczne j. w. 12 członków.
- « kryminalistyczne prof. Gryziecki, 9 członków.
- « romanistyczne prof. Piniński, 10 członków.
- » ekonomiczne prof. Ochenkowski, 9 członków.

W tym przeszło 20 letnim okresie złożoną została w seminarjach prawniczych niejedna praca, będąca podstawą późniejszej pracy naukowej w większych rozmiarach, albo też drukowana w tem samym brzmieniu, w którym wyszła z seminarium; cały szereg prac albo premiowano, albo uznano za godne nagrody a nie udzielono jej jedynie z braku funduszów; wypadek bardzo częsty przy tak szczupłej dotacyi, z którą zaprawdę trudno zadość uczynić istotnej potrzebie; albo wreszcie członkowie seminarjów dali się później poznać z innych prac naukowych i literackich. Wymienimy nazwiska w przybliżeniu. Należą tu: Lewicki Michał, Nowak Ignacy, Dzbański Stanisław, Engel Karol, Ślącza Wojciech, Starzyński Stanisław (drukowana praca seminaryjna »O kompetencyi Trybunału administracyjnego« patrz str. 213), Jarosz Eugeniusz, Ambes Maurycy, Binder Wilhelm, Czerwiński Adolf, Kolischer Zygmunt, Baumann Salomon, Ogórek Jędrzej, Szymusik Franciszek, Braun Józef, Chlebowski Mieczysław, Gawiński Stanisław, Prusak Teofil, Bund Salomon, Wallach Karol, Guckler Jan, Stebelski Piotr (j. w. str. 219), Pajęczkowski Józef, Parfiński Jan, Strzelbicki Mieczysław, Draho kaupil Henryk, Wanyura Jan, Zakrzewski Kazimierz, Zakrzewski Aleksander, Pohorecki Stanisław, Zaleski Michał, Ujejski Apollinary, Pilat Władysław, (j. w. str. 226.), Borecki Eustachy, Czarnik Kazimierz, Łukawiecki Włodzimierz, Orłowski Stanisław Balzer Oswald (j. w. str. 205.), Kotowski Ferdynand, Hessler Jan, Schechtel Wilhelm, Łukawiecki Włodzimierz, Heppé Tadeusz, Baumann Isser, Dobrowolski Henryk, Lewicki Konstanty, Scheiff Józef, Stefanowicz Michał, Głabiński Stanisław (j. w. str. 220.), Bujak Tadeusz, Tomaszewski Jan, Kułaczkowski Jarosław, Sternal Tomasz, Szulistański Edward, Nossig Alfred (praca »o teorii zaludnienia« drukowana w »Ateneum« warszawskiem), Dawidowicz Karol, Wohllerner Jakób, Gawlik Tomasz, Gesang Samuel, Witkowski Kazimierz, Köller Hieronim, Krajewski Izidor (praca drukowana w Przew. nauk. i liter. z 1885. p. t. »Ze statystyki ksiąg hipotecznych w Galicyi«: autor zmarł niestety w b. r.), Margasz Władysław, Fischer A., Brückmann Aloizy, Caro, Leopold, Decykiewicz Włodzimierz, Bieńkowski Adam, Chlamtacz Marcei Doliński Aleksander, Decykiewicz Izidor, Babka Albin, Łopuszański Eugeniusz, Sztachura Daniel, Wróblewski Józef, Schoenett Józef (rozprawa drukowana w »Przeł. sąd. i adm. z r. 1891. i w osobnej odbite p. t. »Dowód ze świadków w prawie mazowieckiem«), Goldhammer Herman, Gorzycki Kazimierz (rozprawa drukowana w »Kwartalniku historycznym« 1890. p. t.

»Pierwszeństwo kasztelana przed wojewodą krakowskim«), Zawadzki Michał, Winiarz Alojzy (rozprawa drukowana »Kwartalniku historycznym 1891. i w osobnej odbitce p. t. »Sądy boże w Polsce«), Wolański Franciszek, Stesłowicz Władysław, Ciesielski Roman (zmarły niestety w b. r.), Waldmann Aleksander, Hoszowski Władysław, Redl Henryk, Starzewski Maryan, Burzyński Konstanty, Żmurko Adam, Brylski Włodzimierz, Szeliga Mieczysław, Rosenbaum Jakób, Medyński Michał, Rybicki Konstanty, Rosenmann Izrael, Łonicki August, Potuczko Michał, Reiner Juliusz, Wilusz Tadeusz, Wasser Ozyasz, Czajkowski Roman, Cięglewicz Stefan, Markiewicz Władysław (zmarły niestety w r. 1892), Wacyk Eugeniusz, Swaton Zygmunt, Jasienicki Teofil Miron, Siwiński Michał, Lenicki Maryan, Topolnicki Juliusz, Fried Maxymilian, Stefko Mieczysław, Schoenett Kazimierz.

Wielu z wyżej wymienionych, zwłaszcza w ostatnich czasach, tudzież ci, których nazwiska znane są już w literaturze z innych prac naukowych, było premiiowanych wielokrotnie i w różnych oddziałach seminarium.

III). Stypendya. Młodzież akademicka lwowska korzystać może, względnie korzysta ze wszystkich stypendyów przystępnych i dla uczniów szkół wyższych. Dla ich wielkiej mnogości nie będziemy ich tu wymieniać; są jednak fundacye stypendyjne, zasługujące na osobną wzmiankę, jako wyłącznie akademickie lub wyłącznie dla Lwowa przeznaczone.

Do pierwszych należą:

1) Fundacya X. Piotra Celewicza, dla słuchaczy prawa lub medycyny, ruskiej narodowości; 1. stypendyum na 40 zł.

2) Fundacya X. Pawła Czerlunczakiewicza, dla słuchaczy Uniwersytetu lub Politechniki, ruskiej narodowości; 2. styp. po 50 zł.

3) Fundacya funduszu naukowego, dla słuchaczy prawa lub filozofii, narodowości ruskiej; 10. styp. po 105 zł.

4) Tak a ż, dla słuchaczy medycyny, 4. styp. po 210 zł.

5) Fundacya Ludwika Gajewskiego, dla słuchaczy prawa z Jaworowa; 1. styp. według dochodów.

6) Fundacya imienia X. Metropolity Grzegorza br. Jachimowicza, dla słuchaczy prawa w Austrii; 2. styp. po 150 zł.

7) Fund. Konst. Kmicikiewicza, dla słuchaczy prawa narodowości ruskiej; pierwszeństwo dla krewnych; 1. styp. na 115 zł.

8) Fund. imienia Franciszka br. Hauera, dla słuchaczy prawa lub medycyny we Lwowie lub Krakowie, synów urzędników galicyjskich; 1. styp. na 100 zł.

9) Fundacya imienia Arcyksięcia Karola Ludwika, dla słuchaczy prawa we Lwowie lub Krakowie; 1. styp. na 200 zł.; 1. na 190 zł.

10) Fundacya Dr. Piotra Krausneckera, byłego profesora i Rektora Uniwersytetu lwowskiego (patrz Część I. str. 114) dla słuchaczy Wydziału medycznego w Wiedniu, względnie we Lwowie po założeniu tegoż Wydziału; 2. styp. po 590 zł.

11) Fund. Adolfa Łazowskiego, dla słuchaczy filozofii we Lwowie lub Krakowie, poświęcających się nauce języka i literatury polskiej; 2. stypendya po 300 zł.

12) Fund. Filipa Wiktora Obniskiego, dla słuchaczy prawa we Lwowie lub w Krakowie; 1. styp. na 400 zł.

13) Fund. im. Dr. Jakóba Rappaporta, dla słuchaczy medycyny w Austrii; 1. styp. na 270 zł.

14) Fund. im. Siemianowskich, dla słuchaczy Uniwersytetów krajowych lub Politechniki; 3. styp. po 200 zł.

15) Fundacya Jana Franc. Sozańskiego, dla słuchaczy prawa, medycyny lub Politechniki; 2. styp. po 275. zł.

16) Fundacya Grzegorza Aywasa, na stypendya po 300 zł. dla słuchaczy świeckich wydziałów Uniwersytetów we Lwowie i Czerniowcach, chrześcijan, po jednym ze stypendyów dla słuchacza obrz. ormiańskiego, (niewprowadzona w życie).

17) Fund. Maryi Romederowej, dla urodzonych w Galicyi słuchaczy medycyny w Austrii; 1. styp. według dochodów.

18) Fundacya imienia Cesarza Franciszka Józefa I. dla słuchaczy szkół wyższych, grec. kat. urodzonych w Galicyi; 1. styp. na 209 zł.

19) Fund. im. Maryi Kruszewskiej z Chorobrowa; jedno stypendyum na 200 zł., specjalnie dla słuchacza Wydziału prawa we Lwowie lub w Krakowie.

20) Fund. Jakóba Kulczyckiego; dwa stypendya po 180 zł. aż do ukończenia studiów prawniczych; dla młodzieży imienia Kulczyckich.

21) Fund. im. Stupnickich i Jankowskich; 6. styp. po 300 zł. specjalnie dla słuchaczy prawa lub medycyny we Lwowie, Krakowie, lub Wiedniu.

22) Fund. im. Soboty; jedno stypendyum specjalnie dla urodzonego w Galicyi, rzyms. albo grec. kat. obrz. słuchacza prawa lub medycyny we Lwowie lub Krakowie (nie weszła jeszcze w życie).

23) Fund. im. Dr. Jana Koppla, dla urodzonych na Morawii słuchaczy prawa w Austrii; 1. styp. na 60 zł.

24) Fundacya stypendyjna w złocie, imienia Cesarza Franciszka Józefa i Elżbiety; 300 zł. rocznie.

W końcu wspomnieć wypada i o fundacyach istniejących dla ukończonych akademików, a mających im umożliwić dalsze najwyższe naukowe wykształcenie. Tu należą:

1) Fundacya imienia Cesarza Franciszka Józefa, utworzona ze składek całego kraju, w r. 1873, dla uczczenia rocznicy 25-letnich rządów Najj. Pana. Trzy stypendya po 1000 zł. rozdawane przez Najj. Pana na propozycyę Wydziału krajowego, mają umożliwić urodzonym w Galicyi młodzieńcom, którzy tu wszystkie studia ukończyli z celującym postępem, ostateczne wykształcenie w zakładach naukowych położonych poza granicami państwa austriackiego.

2) Fundacya Leona ks. Sapiehy, byłego Marszałka krajowego, (rozdawca ks. Adam Sapieha), ma tensam cel, i tesame nakłada warunki. Daje dwa stypendya po 500 zł. rocznie.

3) Nie weszła jeszcze w życie, ale nie może być tu przemilczaną fundacya ś. p. Wiktora Osławskiego, zmarłego w Paryżu w roku 1893; przeznaczona dla przygotowujących się do docentury i dla docentów prywatnych na Uniwersytetach lwowskim i krakowskim; a więc fundacya najwyższego niejako stopnia, i mogąca wywrzeć doniosły wpływ na utrzymanie Uniwersytetów na właściwej naukowej wyżynie przez zapewnienie materialnej egzystencji młodym badaczom, którzy inaczej nie mogliby poświęcić się wyłącznie nauce i docenturze bezpłatnej, z zaniechaniem szukania posady płatnej. Egzekutorem testamentu ś. p. fundatora jest dzisiejszy Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Dr. Zoll.

Do drugich należą:

1) Fundacya Karoliny Glinieckiej dla słuchaczy prawa we Lwowie, narodowości ruskiej; 3. styp. po 105 zł.

2) Fundacya imienia św. Jerzego, dla słuchaczy Uniwersytetu lwowskiego, narodowości ruskiej; pierwszeństwo mają urodzeni w Drohobyczu; 2. styp. po 100 zł.

3) Fundacya Dr. Michała Moysy Rosochackiego, dla słuchaczy prawa we Lwowie, chrześcijan, z pierwszeństwem dla krewnych fundatora, lub, gdyby ich nie było, dla urodzonych w sześciu powiatach Pokucia galicyjskiego; 1 styp. na 250 zł.

4) Fundacya Adama Żebrowskiego dla słuchaczy prawa we Lwowie; szlachecka, z pierwszeństwem dla krewnych. 9. styp. po 210 zł.

5) Fund. im. Juliusza Słowackiego, utworzona przez ś. p. Hersylię Januszowską, z domu Becu, i Dr. Antoniego Ma-

łeckiego, dla słuchacza Wydziału filozoficznego w Uniwersytecie lwowskim, oddającego się studjom języka i literatury polskiej; w pierwszym rzędzie przeznaczone są dochody fundacji na remunerację dla docenta prywatnego literatury i języka polskiego w Uniwersytecie lwowskim; 1 styp. na 350 zł.

6) Fundacya Probusa Piotra Włodzimierza 3. im. Samsona Barczewskiego, osobna dla Uniwersytetu lwowskiego (obok podobnych osobnych fundacji dla Uniwersytetu Jagiellońskiego i dla Szkoły politechnicznej we Lwowie); dla słuchaczy wydziałów świeckich, narodowości polskiej, wyznania rzymsko-katolickiego, nadto, co do połowy stypendyów, dla młodzieży pochodzenia szlacheckiego z krain dawnej Polski. Szesnaście stypendyów po 300 zł., które pobierać można aż do ukończenia studyów na Uniwersytecie lwowskim; kandydaci zaś na docentów mogą je pobierać ewentualnie jeszcze przez 6. lat po ukończeniu studyów. Akt fundacyjny z 8. października 1886. Portret wspałałomyślnego fundatora zawieszony w czytelni biblioteki uniwersyteckiej. Kapitał fundacyjny 100.000 zł. w. a.

7) Fund. imienia Agenora hr. Gołuchowskiego; jedno stypendium na 300 zł. specjalnie dla słuchacza prawa w Uniwersytecie lwowskim.

Nawiązując do stypendyów przeznaczonych dla słuchaczy medycyny, chcemy tu jeszcze wspomnieć o szczególe, pominiętym przez pomyłkę przy omawianiu starań Sejmu krajowego o odzyskanie Wydziału lekarskiego. Oto jeszcze w r. 1863. na 9. posiedzeniu Sejmu z d. 31. stycznia, poseł Dr. Dietl, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzasadniając swój wniosek, by zbadać ówczesne urządzenie szkół krajowych pod każdym względem i zaprojektować potrzebne reformy, oświadczył, że »Uniwersytet lwowski powinien być uzupełniony przez założenie w nim Wydziału medycznego«.

ROZDZIAŁ CZTERNASTY.

Statystyka słuchaczy, stowarzyszenia akademickie.

Rozpoczynając rozdział, poświęcony wyłącznie młodzieży, stwierdzamy tylko fakt zewnętrzny, widomy i powszechnie wiadomy, że do istoty i całości uniwersytetu należą nie tylko profesorowie ale i słuchacze. Należą tu zaś z dwojakiej przyczyny; raz że uniwersytety, wtedy kiedy powstawały, pojmowane i organizowane były jako korporacje, społeczności łącznie złożone z mistrzów i uczniów (*Universitates magistrorum et scholariorum*), i stąd ich nazwa, a ten charakter ich pierwotny nie zatracił się w zupełności do dziś, pomimo, że uniwersytety przestały prawnie być korporacjami we właściwym tego słowa znaczeniu; — powtóre, że uniwersytet, jako najwyższa szkoła, ma za zadanie, nie tylko naukę rozwijać pracą swych nauczycieli — tak jak akademie umiejętności — ale także tej nauki garnącym się do niej udzielać. Stąd wynika, że istnieje wewnętrzny, nierozzerwalny związek duchowy między profesorami a młodzieżą uniwersytecką; że i jedni i drudzy stanowią jego integralną część składową — i że uniwersytet jako całość stoi nie tylko wiedzą, światłem i charakterem swych profesorów, ale także i podobnymi przymiotami drugiego czynnika, t. j. uczącej się w nim młodzieży; że więc ślubowanie akademickiego obywatelstwa przy imatrykulacji nie jest formułą archaiczną, ale nakłada na młodzież obowiązek, czuć i postępować pod każdym względem tak, jak prawemu obywatelowi wobec tej Rzeczypospolitej, do której przystępuje, przystoi.

Pragnąc należy gorąco, aby w umyśle akademickiej młodzieży głęboko się wryła świadomość, że interesa uniwersytetu są jej interesami, że jej chwała jest jego chwałą, i że odwrotnie wszystko, coby jej ujmę przynosiło, przynosi zarazem ujmę uniwersytetowi, którego są członkami.

1. Statystyka słuchaczy. Pod tym względem odwołujemy się przedewszystkiem do wspomnianych już w rozdziale drugim tablic

poładowych, umieszczonych w pawilonie uniwersyteckim na Wystawie krajowej, a przedstawiających graficznie fluktuację liczby słuchaczy Uniwersytetu, tudzież ich podział według narodowości i wyznań. Biorąc z nich kilka zestawień, uzupełnimy je tu w niektórych kierunkach.

W r. 1869/70, u wrót naszej epoki, liczył Uniwersytet lwowski słuchaczy:

na Wydziale teologii	na Wydziale prawa	na Wydziale filozof.
w I. półr. 363	522	182
w II. » 347	482	161
czyli, w I. półroczu razem		1067 słuchaczy
w II. »		990 »
co czyni w przecięciu		1028 » w tym
roku. Pod względem narodowości dzielili się (w zimowym półroczu) jak następuje:		
Polacy na Wydziałach świeckich		419
» » Wydziale teologicznym		61
	Razem	480
Rusini na Wydziałach świeckich		151
» » Wydziale teologicznym		291
	Razem	442
Niemcy i inni razem		145
Podział pod względem wyznania:		
Rzymscy katolicy na Wydziałach świeckich		485
» » » Wydziale teologicznym		70
	Razem	555
Greccy katolicy na wydziałach świeckich		151
» » » Wydziale teologicznym		291
	Razem	442
Inne wyznania		19
Religii mojżeszowej		51

Co do następnych lat, podamy tylko liczby słuchaczy. I tak:

Słuchacze	Teologia		Prawo		Filozofia		Suma	
	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs
Rok 1870/1.								
Ogółem	354	335	562	516	166	143	1082	994
Zwyczajni	266	254	544	510	125	111	935	875
Nadzwyczajni	88	81	18	6	41	32	147	119
Rok 1871/2.								
Ogółem	300	289	549	519	183	172	1032	980
Zwyczajni	234	226	519	506	140	138	990	870
Nadzwyczajni	66	63	30	13	43	34	139	110

Słuchacze	Teologia		Prawo		Filozofia		Suma	
	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs
Rok 1872/3.								
Ogółem	262	255	549	515	167	162	978	932
Zwyczajni	219	217	508	491	129	129	856	837
Nadzwyczajni	43	38	41	24	38	33	122	99
Rok 1873/4.								
Ogółem	243	235	528	494	198	175	969	904
Zwyczajni	213	208	494	479	159	145	866	832
Nadzwyczajni	30	27	34	15	39	30	103	72
Rok 1874/5.								
Ogółem	218	210	545	522	197	158	960	890
Zwyczajni	190	186	511	503	144	132	845	821
Nadzwyczajni	28	24	34	19	29	26	91	69
Rok 1875/6.								
Ogółem	200	195	566	542	152	137	918	874
Zwyczajni	165	155	514	516	119	104	798	775
Nadzwyczajni	35	40	52	26	33	33	120	99
Rok 1876/7.								
Ogółem	226	214	617	571	143	126	986	911
Zwyczajni	164	156	582	559	99	85	845	800
Nadzwyczajni	62	58	35	12	44	41	141	111
Rok 1877/8.								
Ogółem	245	229	624	588	137	124	1006	941
Zwyczajni	177	164	608	580	87	80	872	824
Nadzwyczajni	68	65	16	8	50	44	134	117
Rok 1878/9.								
Ogółem	270	265	627	592	140	126	1037	983
Zwyczajni	214	202	604	583	94	86	912	871
Nadzwyczajni	56	63	23	9	46	40	125	112
Rok 1879/80.								
Ogółem	314	304	605	574	138	122	1057	1000
Zwyczajni	253	255	584	562	101	85	938	922
Nadzwyczajni	61	49	21	12	37	37	119	98
Rok 1880/1.								
Ogółem	319	313	589	553	158	128	1066	994
Zwyczajni	288	284	567	534	112	89	967	907
Nadzwyczajni	31	29	22	19	46	39	99	87

Słuchacze	Teologia		Prawo		Filozofia		Suma	
	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs
Rok 1881/2.								
Ogółem	335	323	572	554	152	134	1059	1011
Zwyczajni	317	308	544	525	94	92	955	925
Nadzwyczajni	18	15	28	29	58	42	104	86
Rok 1882/3.								
Ogółem	322	310	523	497	140	115	985	922
Zwyczajni	307	301	496	483	101	85	904	869
Nadzwyczajni	15	9	27	14	39	30	81	53
Rok 1883/4.								
Ogółem	339	328	532	502	129	115	1000	945
Zwyczajni	327	317	507	484	83	77	917	878
Nadzwyczajni	12	11	25	18	46	38	83	67
Rok 1884/5.								
Ogółem	342	330	551	533	136	113	1029	976
Zwyczajni	337	326	521	516	88	69	946	911
Nadzwyczajni	5	4	30	17	48	44	83	65
Rok 1885/6.								
Ogółem	353	345	544	514	133	114	1030	973
Zwyczajni	351	342	531	509	75	64	957	915
Nadzwyczajni	2	3	13	5	58	50	73	58
Rok 1886/7.								
Ogółem	373	361	622	598	144	125	1139	1084
Zwyczajni	373	360	602	582	76	59	1051	1001
Nadzwyczajni	—	1	20	16	68	66	88	83
Rok 1887/8.								
Ogółem	362	334	648	630	152	128	1162	1092
Zwyczajni	362	334	626	610	80	72	1068	1016
Nadzwyczajni	—	—	22	20	72	56	94	76
Rok 1888/9.								
Ogółem	365	349	686	649	137	117	1188	1115
Zwyczajni	362	346	673	642	75	64	1110	1052
Nadzwyczajni	3	3	13	7	62	53	78	63
Rok 1889/90.								
Ogółem	368	354	674	671	142	145	1184	1170
Zwyczajni	367	352	645	642	79	71	1091	1065
Nadzwyczajni	1	2	29	29	63	74	93	105

Słuchacze	Teologia		Prawo		Filozofia		Suma	
	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs	1. kurs	2. kurs
Rok 1890/1.								
Ogółem	353	348	683	649	189	172	1225	1169
Zwyczajni	345	339	654	626	103	97	1102	1062
Nadzwyczajni	8	9	29	23	86	75	123	107
Rok 1891/2.								
Ogółem	357	336	725	667	201	190	1283	1193
Zwyczajni	338	319	694	653	106	96	1138	1068
Nadzwyczajni	19	17	31	14	95	94	145	125
Rok 1892/3.								
Ogółem	338	320	747	689	190	172	1275	1181
Zwyczajni	306	290	715	667	109	97	1130	1054
Nadzwyczajni	32	30	32	22	81	75	145	127
Rok 1893/4.								
Ogółem	338	321	813	798	186	160	1337	1279
Zwyczajni	296	282	786	768	113	107	1195	1157
Nadzwyczajni	42	39	27	30	73*)	53**)	142	122
Krajowcy	329	313	787	774	173	149	1289	1236
Innokrajowcy	9	8	26	24	13	11	48	43
Polacy	90	84	672	653	146	126	908	863
Rusini	218	237	137	143	39	34	424	414
Innych narod.	—	—	4	2	1	—	5	2
Rzymsko-kat.	89	83	447	430	102	88	638	601
Grecko-katol.	248	237	149	150	40	35	437	422
Innych wyzn.	1	1	11	8	5	3	17	12
Rel. mojżesz.	—	—	206	210	39	34	245	244
Całe czesne pł.	—	—	614	658	136	99	750	757
Uwol. od połow.	—	—	149	90	17	22	166	112
Uwol. od cał.	338	321	50	50	33	39	421	410

Odebrało absolutorium akademików:

	Na Wydziale prawa	Na Wydziale filozoficznym	Na Wydziale teologicznym
Rok 1869/70	72	21	50
» 1870/1	68	26	84
» 1871/2	92	26	57

*) W tem 40 farmaceutów.

***) W tem 39 farmaceutów.

		Na Wydziale prawa	Na Wydziale filozoficznym	Na Wydziale teologicznym
Rok	1872/3	109	42	52
»	1873/4	101	30	63
»	1874/5	102	29	38
»	1875/6	85	26	35
»	1876/7	87	16	34
»	1877/8	112	14	44
»	1878/9	111	16	39
»	1879/80	111	13	33
»	1880/1	109	15	27
»	1881/2	103	11	55
»	1882/3	124	15	63
»	1883/4	105	18	56
»	1884/5	115	12	53
»	1885/6	116	8	55
»	1886/7	128	13	70
»	1887/8	115	18	58
»	1888/9	96	14	56
»	1889/90	116	7	66
»	1890/1	113	14	65
»	1891/2	107	9	82
»	1892/3	121	10	63
»	1893/4	71	17	48

Stopień doktorski otrzymali ukończeni słuchacze:

		Wydziału prawa	Wydziału filozofii	Wydziału teologii
Rok	1869/70	16	5	—
»	1870/71	17	3	—
»	1871/2	17	2	1
»	1872/3	21	—	—
»	1873/4	—	—	—
»	1874/5	1	4	—
»	1875/6	8	1	—
»	1876/7	8	1	—
»	1877/8	9	3	1
»	1878/9	8	2	1
»	1879/80	6	—	—
»	1880/81	14	1	—
»	1881/2	7	4	—

Rok	Wydziału prawa	Wydziału filozofii	Wydziału teologii
1882/3	9	5	—
» 1883/4	12	1	—
» 1884/5	17	4	—
» 1885/6	14	4	—
» 1886/7	18	2	—
» 1887/8	21	2	1
» 1888/9	30	3	—
» 1889/90	26	—	—
» 1890/1	23	4	—
» 1891/2	27	1	—
» 1892/3	34	6	—
» 1893/4	33	2	—

2. Stowarzyszenia młodzieży akademickiej. Najważniejszym, jakkolwiek nie najstarszym, jest Towarzystwo »Czytelnia akademicka«, założone w r. 1867, a mające być ogniskiem koleżeńskiego pożycia, i środkiem umysłowego i duchowego rozwoju i kształcenia się młodzieży. Ze względu na te właśnie cele przedstawia się ona jako towarzystwo, z którego może odnieść korzyść każdy słuchacz Uniwersytetu, podczas gdy żadne inne stowarzyszenie nie ma już tego charakteru uniwersalnego, bo n. p. z Towarzystwa Bratniej Pomocy korzysta może tylko uczeń niezamożny, jakkolwiek z drugiej strony na zamożnych akademikach ciąży właśnie moralny obowiązek — i to tembardziej, im który zamożniejszy — należenia w imię istotnej koleżeńskiej solidarności do Bratniej Pomocy, w tym celu jedynie, aby powiększyć fundusze rozporządzalne na korzyść ubogich kolegów. Ze względu na tę uniwersalność Czytelni, na jej przystępność dla wszystkich narodowości i wyznań, i ze względu na fakt, iż ona reprezentuje intelektualną stronę życia młodzieży, na świat zewnętrzny prawo uważać ją niejako za zwierciadło młodzieży, i w jej działaniu i kierunku widzieć odbicie myśli, uczuć i usposobienia większości młodzieży akademickiej. Historję Czytelni akademickiej ogłosił p. Konstanty Wojciechowski, dzisiejszy jej przewodniczący, p. t. »W dwudziestą piątą rocznicę założenia Czytelni akademickiej we Lwowie«. Lwów, 1892. W łonie Czytelni istnieją rozmaite kółka, dla specjalnego, naukowego kształcenia się, jakoto: kółko literackie, historyczne, filologów, prawników, przyrodników, krajoznawcze; prócz tego kółko muzyczne, szachowe i inne.

Czytelnia akademicka liczyła dnia 1. czerwca 1894. członków zwyczajnych 240, honorowych 108, między nimi przeważnie profesorów

Uniwersytetu; dzieł 9.000 w 13.400 tomach; prócz tego abonuje ona lub otrzymuje bezpłatnie albo po niższych cenach cały szereg pism periodycznych, politycznych, literackich i naukowych. Fundusz żelazny wynosił 1.130 złr. Prezesem Towarzystwa i przewodniczącym wydziału jest słuchacz filozofii, p. Konstanty Wojciechowski.

W r. 1892. obchodziła Czytelnia uroczyste jubileusz swego 25-letniego istnienia. Zawiązał się w tym celu komitet, złożony z profesorów i słuchaczy Uniwersytetu, tudzież osób stojących poza Uniwersytetem, pod przewodnictwem prof. Dr. Br. Radziszewskiego. Jubileuszową uroczystość połączono z urządzanym corocznie obchodem Mickiewiczowskim; dokładny jej opis podały pisma codzienne, tudzież sprawozdanie Wydziału Czytelni akademickiej za rok 1892/3. W pierwszym dniu jubileuszowym, dnia 27. listopada, urządzono w sali ratuszowej uroczysty wieczór ku czci Mickiewicza, o programie zastosowanym do obu uroczystości, w skład którego wchodziło, między innymi, wstępne słowo ówczesnego prezesa Czytelni, słuchacza praw p. Maksymiliana Liptaya, odczyt p. Wojciechowskiego o historii wieczorków Mickiewiczowskich, i końcowe przemówienie prof. St. Starzyńskiego, jako jednego z byłych prezesów Czytelni. Następnego dnia, po nabożeństwie odprawionem w kościele katedralnym przez J. M. X. Rektora Dr. Paliwodę, zebrał się uczestnicy uroczystości w Czytelni akademickiej (podówczas w Rynku Nr. 36), i tam przemówił do zgromadzonych Dr. Br. Radziszewski, oddając w imieniu komitetu jubileuszowego prezesowi Czytelni książkę jubileuszową, t. j. wspomnianą właśnie historję Czytelni akademickiej, pióra p. Wojciechowskiego, składając jubilatce serdeczne życzenia na przyszłość, i podnosząc, czego powszechność polska od swej młodzieży żąda, a czego się natomiast od niej nie domaga i domagać nie będzie z powodu, że tego młodzież jeszcze dać nie może. Prezes p. Liptay, podziękowawszy, zwrócił się do kolegów z wezwaniem, by wspólnymi siłami zjednoczeni w tem ognisku koleżeńskim, starali się odpowiedzieć nadziejom i pragnieniom, z którymi się światłe społeczeństwo polskie do nich zwraca.

Towarzystwo Bratniej Pomocy powstało na mocy statutu zatwierdzonego dnia 28. grudnia 1865; starania o zawiązanie Towarzystwa rozpoczęto jeszcze w r. 1861. Dziś liczy ono 149 członków zwyczajnych i nadzwyczajnych, 55 członków honorowych i wspierających. Fundusz żelazny wynosi 7.142 złr. i 1.000 marek. Cel Towarzystwa określony już w samej jego nazwie: pożyczki i zapomogi dla ubogich uczniów Uniwersytetu, pośrednictwo w wyszukiwaniu odpowiedniego zatrudnienia, opieka nad chorymi, pogrzebanie zmarłych.

Cały majątek Towarzystwa wynosi z końcem b. r. sumę 51.635 złr. i 1.000 marek. Ogólny dochód w ostatnim roku wynosił 4.600 zlr., ogólny rozchód 2.964 zlr. Przewodniczącym jest dziś p. Bolesław Jan Huczyński.

Towarzystwo biblioteki słuchaczy prawa powstało w r. 1875; jego celem jest ułatwienie słuchaczom prawa zawodowego kształcenia się, i rozbudzanie w nich zamiłowania do samodzielnego studyum, głównie przez skupywanie i wypożyczanie dzieł prawnych, zwłaszcza podręczników potrzebnych do studyów i przygotowania do egzaminów. Ma dziś 3.204 dzieł w 3732 tomach; liczy członków zwyczajnych 86, nadzwyczajnych 17; fundusz żelazny wynosi 671 złr. Przewodniczącym jest dziś p. Stanisław Zagórski, słuchacz prawa.

Klub szermierzy, założony na mocy statutu zatwierdzonego dnia 28. lutego 1891, ograniczony do młodzieży chrześcijańskiej. Celem jego jest rozbudzanie rycerskości ducha, ogłady obyczajów i dziarskości fizycznej, przedewszystkiem za pomocą nauki szermierki, której w lokalu Towarzystwa udziela fachowy nauczyciel, tudzież za pomocą ćwiczeń zbiorowych, t. zw. *assaults*. Liczy obecnie 60 członków. Przewodniczącym jest p. Kazimierz Moszyński, słuchacz prawa.

Towarzystwo »Filomatów«, zawiązane na mocy statutu, zatwierdzonego reskr. c. k. Namiestnictwa z dnia 5. grudnia 1889. l. 82.728, złożone z młodzieży chrześcijańskiej, ma na celu wzajemną pomoc w kształceniu się i nauce, skupianie kolegów w jedno ognisko, by wieść życie wiary, cnoty i pracy, i urządzenie rozrywek zmierzających do podniesienia sił fizycznych. Przewodniczącym jest p. Kamil Seyfried.

Towarzystwo »Corps akademicki Leopolia«, założone w r. 1893, ma na celu jednoczenie młodzieży uniwersyteckiej pod sztandarem honoru akademickiego, z wykluczeniem wszelkich narodościowych, wyznaniowych i politycznych tendencji, tudzież fizyczny i umysłowy rozwój członków. W b. r. przestało faktycznie istnieć.

Towarzystwo »Lwowskie kółko farmaceutyczne« założone zostało w r. 1891., przez słuchaczy farmacyi w Uniwersytecie, pod protektoratem prof. Dr. Radziszewskiego, w celu rozbudzania ducha koleżeńkiego i ruchu naukowego, tudzież wzajemnego kształcenia i materialnego wspierania się.

Towarzystwo wyłącznie ruskiej młodzieży »Akademyczne bratstwo« (przedtem »Družnyj łychwiar«) ma na celu stać się centralnym punktem naukowego i towarzyskiego życia akademików Rusinów, tudzież starać się o materialne i moralne ich wspieranie i podnoszenie. Jest ono łącznie i czytelnią i biblioteką i towarzystwem

wzajemnej pomocy materialnej. Przewodniczącym jest w b. r. p. Mirosław Józef Zderkowski.

Towarzystwo »Watra«, zawiązane w r. 1891/2. przyjmuje na członków zwyczajnych także tylko akademików Rusinów; nadzwyczajnym członkiem zaś może zostać każdy zwyczajny słuchacz Uniwersytetu. Celem jego jest stać się ogniskiem naukowego i towarzyskiego życia młodzieży i przynosić jej pomoc umysłową i materialną, za pomocą utworzenia czytelni i biblioteki, wydawania dzieł, urządzania odczytów, tworzenia kółek naukowych, urządzania wieczorków literackich i artystycznych, koncertów, przedstawień teatralnych, wreszcie wędrowek po kraju w celach naukowych; — dalej przez udzielanie pożyczek bezprocentowych i zapomóg, staranie o lekcyje i inne zatrudnienia odpowiednie; wreszcie niesienie pomocy chorym. Przewodniczącym jest dziś p. Ostap Makaruszka.

Wreszcie istniało przez dłuższy czas Towarzystwo »Akademyczeskij Krużok«, które jednak w roku bieżącym zostało przez władze rozwiązane na podstawie §. 24. ustawy o stowarzyszeniach z 15. listopada 1867.

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY.

Z a k o ń c z e n i e .

W powyższych rozdziałach przedstawiliśmy stan Uniwersytetu lwowskiego tak, jak on się przedstawia dziś, w 25 lat po uznaniu równouprawnienia języka polskiego z niemieckim w wykładach docentów, a w dwadzieścia trzy lat po nadaniu Uniwersytetowi charakteru wyłącznie narodowego.

Nie do nas należy oceniać rezultaty naszej pracy i działalności, ani odpowiadać na pytanie, czy w danym razie Uniwersytet nie mógłby dziś stać świetniej aniżeli stoi. W rzeczach ludzkich nie ma wcale doskonałości bezwzględnej, a o względną bardzo trudno; nie rościmy więc sobie pretensyi do sądu, któryby nasz Uniwersytet stawiał na stopniu doskonałości; w żadnym zaś razie nie wykroczymy tak dalece przeciw głównej maksymie życia, nakazującej przedewszystkiem znać siebie samego, ażebyśmy sami o sobie podobny sąd w cichości ducha ferować mieli. Nie chcemy więc mniemać, że nie można było dokonać więcej, gdyby inni mężowie byli tu w tym okresie działali; nie chcemy mniemać także, aby nawet te same osobistości nie były zdołały w tym czasie więcej zdziałać, gdyby były wyjątkowo wolne od powszechnej a przecież tak niechętnie przewidywanej, i nigdy w rachubę nie branej zwykłej ludzkich rzeczy kolei, t. j. od oddziaływania zewnętrznych wpływów i wypadków, często ubezwładniających człowieka fizycznie i moralnie. Do jednego tylko możemy sobie słusznie rościć pretensyę: do uznania, że robiliśmy cośmy mogli, aby tę Wszechnicę wznieść i pod naukowym i pod każdym innym względem na wyżynę, na jakiej ona, ze względu na swe wysokie powołanie stać powinna, aby ją na tej wyżynie utrzymać, rozwijać, wzmacniać, byt jej upewnić i utrwalić, honoru jej ściśle i surowo przestrzegać, sztandar jej powagi i znacze-

nia nieść wysoko, uczynić ją instytucją dla społeczeństwa własnego niezbędną, ściśle z niem zrosłą i zespoloną, zdobyć jej wpływ moralny, poszanowanie i sympatyę u swoich, uznanie nawet ze strony niechętnych, a należne społeczne stanowisko w opinii wszystkich. Do tego zaś dochodzi się tylko pod dwoma warunkami; jeśli się z jednej strony ma jasne zrozumienie tych duchowych momentów, które razem wytwarzają Uniwersytowi imię i znaczenie, i jeżeli się z drugiej strony chroni go troskliwie przed wszystkim, coby mu ujmę przynieść mogło. Jakimi drogami tu kroczyć wypadało, objaśniają po części poprzednie wywody. Czy zaś mężowie, w których rękach zadanie to spoczywało, dorosli do jego miary, o tem można sąd powziąć z obszernych ich biografij tudzież spisu ich prac naukowych, umieszczonych w poprzednich rozdziałach. Czy im się wreszcie udało? względnie do jakiego stopnia? na to niech odpowiedzą drudzy, sumienni i kompetentni sędziowie. W każdym razie przekona się tu każdy nie uprzedzony, że profesorowie i docenci Uniwersytetu lwowskiego pracowali naukowo intensywnie, wydatnie i wszechstronnie, że się nie ograniczali do publikacyj jedynie w swym ojczystym języku, ale także ogłaszali wiele prac w językach zachodnio-europejskich, czem przysłużyli się idei narodowej, bo podtrzymywali przez to znaczenie imienia polskiego za granicą, a dokumentowali siłę duchową polską, tę siłę, która jest niezwalczoną potęgą, a rodzicielką sił innych. Przekona się dalej każdy, że ci profesorowie brali i biorą wybitny udział w publicznem życiu kraju i państwa, że się nie ociągali od służby publicznej w ogóle, że zawiązywali liczne naukowe stowarzyszenia i kierowali nimi, że biorą udział w wielu zbiorowych, ogólnie użytecznych instytucjach i urządzeniach itd.

Co do niechętnych, to dziś, jak się nam zdaje, Wszechnica lwowska ich nie ma; gdyby byli, milczelibyśmy o tem, gdyż zajmowanie się nimi równałoby się przypisywaniu im pewnego znaczenia. Początkowo, gdy ta Wszechnica dopiero stała się narodową, były oczywiście całe koła niechętnych; w pierwszym rządzie bezpośrednio interesowani, t. j. ci, którym trudno było pogodzić się z myślą, że interesa prawdziwej nauki i oświaty w tym kraju wymagają ich ustąpienia ze Lwowa; w drugim rządzie te koła narodowe, polityczne i społeczne, które za nimi stały; w trzecim wreszcie rządzie może i niektórzy z pomiędzy tych, na których się niemieccy profesorowie zwykli byli odwoływać, ilekroć chcieli salwować niemiecki charakter Uniwersytetu. U cudzoziemców niechęć objawiała się w formie niedowierzania, czy Polacy reprezentują dostateczny stopień cywilizacji i oświaty, aby zdołali sami utrzymać Uniwersytet na wysokości jego zadania. Nawet głęboka wiedza i nauka nie potrafiły powstrzymać n. p. tutejszego profesora Dr. Brun-

nera od uwagi, że trudno mu literacką twórczość rozwijać »in einer culturlosen Atmosphäre«¹⁾). Inni znów, zwłaszcza biurokracya, nie chcąc rezygnować, nie mogli pogodzić się z myślą, że w Galicyi trzeba się raz na zawsze pożegnać z nadzieją jakichkolwiek sukcesów germanizacyi, i z zamiarem przerobienia narodowego charakteru tego kraju na inną modłę; i stąd żale za niemieckim Uniwersytetem, który miał tu rzekomo być rozsadnikiem prawdziwej kultury niemieckiej, względnie zachodniej. Stąd przycinki i ubolewania nad szkodą wyrządzoną przez to państwu i umięjętności. Lemayer n. p.²⁾ mówi, że Uniwersytet lwowski założony był przez Cesarza Józefa II. jako zakład niemiecki, i zawsze był takim; przez przekształcenie go w zakład narodowy »ging also hier ein fast hundertjähriges Besitzthum deutscher Cultur verloren«; a pociesza się jedynie myślą, że to nie jest jedyny wypadek usuwania niemieckiego żywiołu w Galicyi, tylko jedna z koncesyi będących wpływem ogólnopolitycznych wypadków, a mających powstrzymać Polaków od łączenia się z federalistyczną opozycją. Że zaś w kraju tym, przy zajęciu go nie było wcale ludności niemieckiej, i że dopiero później, wskutek napływu urzędników, wojska i kolonistów niemieckich wytworzyło się tu zaledwie kilka procentów tej ludności, że więc jest wprost przeciwnem naturze rzeczy zastosowywać charakter Uniwersytetu do garstki ludności (i to polonizującej się po części), a nie do jej całości, o tem już u L. niema mowy; jak również nie uwzględnia ten autor, że do założenia Uniwersytetu we Lwowie zobowiązywało właściwie nowy rząd zajęcie Akademii lwowskiej (patrz część I. str. 43), która przecież nie była niemiecką, że więc Uniwersytet ten miał być właściwie prawnym następcą rzeczzonej Akademii, tudzież duchowym spadkobiercą Akademii w Zamościu, założonej »dla potrzeb ruskich prowincyi Rzeczypospolitej polskiej« po niedójściu do skutku postanowionego przez Jana Kazimierza Uniwersytetu we Lwowie, a zwiniętej równocześnie przez rząd austriacki³⁾, że więc Uniwersytet Józefiński nie był właściwie kreacją całkiem dowolną, dopiero przez rząd austriacki zainicyowaną. Tasama myśl, t. j. że jeżeli

¹⁾ Die Entstehung der Schwurgerichte, Berlin, 1872, str. IX.

²⁾ Die Verwaltung der oesterreichischen Hochschulen von 1868—1877, Wien, 1878, str. 136—143. Nationalisirung der galizischen Universitäten.

³⁾ Wiadomo z pierwszej części (str. 43), że pierwotnie nawet zastanawiano się nad tem, czy nie zostawić nadal Akademii w Zamościu, przekształcając ją na modłę innych uniwersytetów austriackich, zamiast zakładać nową Akademię we Lwowie lub innem miejscu. Patrz o tem także G. Wolf: »Geschichte der Lemberger Universität von ihrer Gründung 1784. bis 1848.« w zbiorowej jego książce »Kleine historische Schriften«. Wien, A. Hölder, 1892.

niema być we Lwowie Uniwersytetu niemieckiego, to lepiej, żeby nie było żadnego, tylko otwarcej wyrażona, była właściwym psychologicznym motywem znanych nam już epizodów parlamentarnych, które wywołały również znany list otwarty ś. p. Liskego do prof. Suessa. Najdalej posunął się w swej niechęci Armand br. Dumreicher. W książce, zajmującej się austriackimi uniwersytetami¹⁾, poświęca on cały rozdział Krakowowi i Lwowowi, ale tylko na to, aby, jak mówi, skonstatować, że się tymi uniwersytetami nie zajmuje, i dla czego się nimi nie zajmuje. Tymczasem zajmuje się nimi o tyle, aby się dziwić, że Polacy stawiają się na »stołku izolacyjnym« wobec prawdziwej kultury, że polski język posiada wprawdzie literaturę piękną, ale jego literatura naukowa nosi na sobie jeszcze piętno przypadkowości i dyletantyzmu; krytykuje w sposób zjadliwy obsadzenie katedr po profesorach niemieckich, a zwłaszcza powołania z zagranicy, i oświadcza wreszcie, że odtąd usuwa się ruch naukowy na tych uniwersytetach z zakresu jego wiadomości, że nie jest w stanie ocenić działalności naukowej osób spełniających tam urząd profesorski (pomimo że je dopiero co niekorzystnie ocenił), że wreszcie cały rozwój tych uniwersytetów nie przedstawia dla niego żadnego więcej interesu, a zakłady te stały się odtąd dla wykształconych Niemców więcej obcymi, aniżeli szkoły angielskie lub francuskie. A nawet w zbiorze ustaw uniwersyteckich, dokonanych przez p. Thaa²⁾, znajdujemy w jednym miejscu uwagę, iż ograniczenia jakie istniały dawniej pod względem wykładania w Uniwersytecie lwowskim po polsku i po rusku, uzasadnione były potrzebą żądania od profesorów i docentów pewnych naukowych gwarancyj, iż oni stoją rzeczywiście na wysokości swego powołania.

Ponieważ tę uwagę wydawcy tłumaczyłoby należało w ten sposób, iż obecnie, po uchyleniu wszelkich podobnych ograniczeń, nie żąda się już żadnych gwarancyj naukowości, powzięło grono profesorów Wydziału prawa dnia 15. lipca 1877. jednogłośnie uchwałę zwrócenia się do c. k. Ministerstwa z prośbą o sprostowanie tej uwagi, a to przede wszystkim za pomocą dziennika rozporządzeń Ministerstwa Oświaty. Br. Dumreicherowi odpowiedział jeszcze Dr. Biliński w przedmowie do pierwszego wydania swej *Ekonomii społecznej* w r. 1873, wyrażając nadzieję, iż książka ta stanąć potrafi w długim sze-

¹⁾ Die Verwaltung der Universitäten seit dem letzten politischen Systemwechsel in Oesterreich. Wien, A. Hölder 1873, rozdz. V. i VI. Krakau und Lemberg, str. 106—116.

²⁾ Sammlung der für die oesterr. Universitäten giltigen Gesetze u. Verordnungen, 1. Auflage, s. 611.

regu dzieł naukowych, które przekonają br. D., iż istnieje polska umiejętność, i że język polski nie równa się zagładzie nauki i blasku uniwersytetów; jeszcze dosadniej odparł wycieczki tak D-ra D. jak i innych Dr. Liske w swym liście otwartym do D-ra Suessa, a wreszcie jeszcze raz Dr. Biliński w dziele »Die Gemeindebesteuerung u. deren Reform« (j. w. rozdz. IV.).

Przyznać atoli trzeba, że u świątłych umysłów początkowe uprzedzenia rozprasały się często po niedługim czasie. Zaczny Dr. Zeissberg położył na swem znakomitem dziele »Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters« godło: *Ne frustra panem polonicum manducarem*. G. Wolf, dopiero co wspomniany, życzy Uniwersytetowi naszemu najlepszego powodzenia, jakkolwiek w nim będzie język wykładowy, hyle tylko wykłady same przyczyniały się do rozkrzewienia umiejętności. W dziele, które wydał o urządzeniach austryackich zakładów naukowych Adolph Ficker ¹⁾, znajdujemy tylko skonstatowanie, że językiem wykładowym w Krakowie i we Lwowie jest język polski; bez żadnych zresztą komentarzy.

Przytoczyliśmy wszystkie te echa przeszłości dlatego że, razem wzięte, przedstawiają one bardzo ciekawą fazę w historycznym rozwoju procesu przekształcenia naszego Uniwersytetu. Jeżeli nawet wtedy, kiedy się rozlegały, nie przywiązywano do nich znaczenia, to tem mniej mogą one mieć go dzisiaj. Dobrze jest jednak, aby o nich wiedzieli ci, którzy wzrosli już w dzisiejszej atmosferze, którzy nie mogą nawet uwierzyć — i słusznie — że dawniej było inaczej, i nie mogą sobie nawet wyobrazić, że inaczej być mogło. Dziś trudnoby było nawet pojąć, że Uniwersytet, który powinien być koroną drzewa, wyrosłego z pnia narodowego na narodowym gruncie, mógł być kiedyś koroną sztucznie przyczepioną, od innego organizmu odciętą, a tu nasadzoną; że ta najwyższa szkoła, która winna żyć duchem i życiem swojego społeczeństwa, i nawzajem tchnąć w nie swego ducha, której zadaniem jest, do pewnych prądów duchowych dawać impuls, innym wskazywać drogę i naprowadzać je, innym wreszcie przeciwdziałać, mogła być kiedyś urządzoną jako zakład, nie mający ze społeczeństwem, któremu służył, nic wspólnego, a złożony z osobistości o aspiracjach, dążeniach

¹⁾ Bericht über oesterreichisches Unterrichtswesen, aus Anlass der Weltausstellung 1873. Wien A. Hölder, I. Bd., s. 246. Dla dokładności bibliograficznej notujemy, że p. Jireček, późniejszy minister oświaty, któremu zawdzięczamy nadanie Uniwersytetowi lwowskiemu charakteru narodowego, wydał jeszcze jako radca sekcyjny w Ministerstwie w r. 1868 książkę p. t. »Handbuch des Unterrichts- u. Prüfungswesens in Oesterreich«.

i pojęciach wprost odmiennych. A jednak było tak przez długi czas. To też cenić nam wielce należy ten szczęśliwy, dzisiejszy stan rzeczy, nieobliczonej doniosłości dla nas nie tylko ze względu na nasz kraj koronny, ale również, może jeszcze więcej, ze względu na ogólne interesa narodowe i na stosunki panujące w innych dzielnicach dawnej Polski, i pragnąć tylko wypada, by się nie dały tu analogicznie zastosować słowa wieszczów naszych, Kochanowskiego i Mickiewicza, że zdrowie i Ojczyznę cenić tylko ten umie, kto je stracił. A jak do tego przyszło? Mądrość i cnota sprawiedliwego Monarchy sprawiły, że On zrozumiał nasz kraj, a my Jego szlachetne intencje, i że zrozumienie to stało się tak głębokiem i prawdziwem, że sam Najj. Pan nie wahał się stwierdzić je publicznie zeszłego roku w Jarosławiu w słowach, które zaimponowały w całej Europie.

Uniwersytet lwowski wydał także pewną ilość mężów, którzy zajaśniali na najwyższych stanowiskach państwowych i kościelnych. W ciągu ostatnich lat czterdziestu wyszło z jego łona pięciu książąt kościoła, arcybiskupów i biskupów; przez jeden rok należał do jego składu mąż, który dokonał syzyfowej pracy trwałego uporządkowania finansów austriackich; stąd wyszedł i ten dostojnik, który stoi na czele tak olbrzymiej administracji, jak austriackie koleje państwowe, i ten drugi, który jest zastępcą Ministra Oświaty, a stał się w rządzie prawdziwem dobrodziejstwem dla kraju i Uniwersytetu.

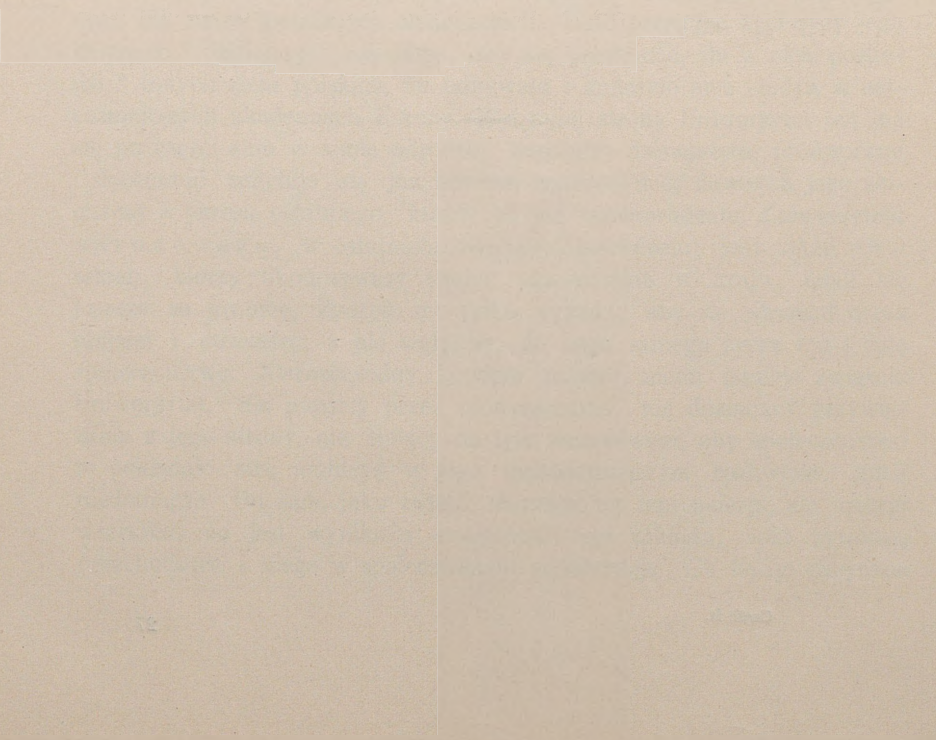
Uniwersytet nasz nigdy się nie zamykał w ciaśniejszem kole Galicyan lub nawet poddanych austriackich. Dość przejrzeć życiorysy jego dawnych i dzisiejszych członków, aby się przekonać, ilu z nich pochodzi z innych ziem polskich, ilu odbywało i kończyło swe studia w najrozmaitszych akademiach Europy. Z drugiej strony Uniwersytet ten już się po części sam w sobie odrodził; pomiędzy dzisiejszymi profesorami i docentami znajduje się już bowiem znaczna ilość dawnych jego słuchaczy z okresu ostatniego, którzy są już wychowawcami Uniwersytetu narodowego, w ostatniem dwudziestopięcioleciu; jest także wielu takich, którzy ukończywszy studia akademickie w kraju, udali się jeszcze za granicę. Życzyć mu tylko wypada, aby się odradzał coraz obficie i świetniej; a nie wątpimy, że tego samego życzy mu i całe społeczeństwo. Nierozzerwalny bowiem między nimi istnieje związek. Uniwersytet, nie poparty przez społeczeństwo, nie doznający przywiązania z jego strony, nie będący na tyle szczęśliwym, aby społeczeństwo to pokładało swą ambicję w jego najświetniejszym rozkwicie, musi niedomagać. On sam, jako zakład, najmniej na tem ucierpi, ale ucierpi wszystko, co jest wynikiem działalności tego zakładu; soki żywotne, przechodzące z niego w społeczeństwo wyjałowiejają, nie będąc nasycane

ożywczymi pierwiastkami z tego gruntu, w którym tkwią korzenie Uniwersytetu; praca myśli ogółu rozprzeże się. Dziś możemy w tym kraju być samymi sobą; możemy nimi być i w Uniwersytecie, do którego żaden nieswojski żywioł wkraść się nie może; znikło więc wszystko, coby mogło pomiędzy światłą i patryotyczną częścią społeczeństwa a Uniwersytetem wprowadzać jakikolwiek przedział, a powstało wszystko, co winno je jak najściślej zespolić.

Nie naszą rzeczą jest oceniać, czy te liczne generacje młodzieży, które przez ostatnie ćwierć wieku przesunęły się przez progi Uniwersytetu, zrobiły wszystko, co było w ich mocy, aby wyjść stąd takimi, jakimi ich kraj widzieć chciał i miał prawo, i jakie skutkiem tego wystawiają nam dziś swem praktycznym życiem świadectwo. Nie mamy także prawa orzekać o postawie każdoczesnej młodzieży akademickiej w całym tym szeregu lat, i o tem, ile w niej znać było dbałości o dobre imię Uniwersytetu lwowskiego; my bylibyśmy tu skłonni do optymizmu i sąd nasz mógłby być uważanym przez społeczeństwo, mające prawo wyrokowania w tej mierze, za jednostronny. Wolno nam jednak wyrazić przekonanie, iż w książce tej znajdzie młodzież akademicka niejedną wskazówkę, jak należy służyć krajowi, narodowi i państwu na drodze pracy dodatniej, budującej a nie burzącej, jak wznosić gmach pomyślności powszechnej, wprawdzie nie z niczego, bo dzięki Bogu nie wszystkośmy stracili, ale z rozbicia; powoli, ale trwale i skutecznie.

The first of these is the fact that the majority of the cases of this disease are reported from the United States and Canada. This is not surprising, since these countries are the most highly developed in the world, and the most susceptible to the disease. The second fact is that the disease is most common in the young, and is especially common in the young of both sexes. This is also not surprising, since the disease is a disease of the young, and is especially common in the young of both sexes. The third fact is that the disease is most common in the young of both sexes, and is especially common in the young of both sexes. This is also not surprising, since the disease is a disease of the young, and is especially common in the young of both sexes.

Indeks nazw osób.

U w a g a. W indeksie tym znajdują się przedewszystkiem nazwy osób związanych w jakikolwiek sposób z Uniwersyteciem, zresztą zaś tylko osób ważniejszych. Przy nazwiskach dostojników, urzędników, profesorów itd. *lwowskich*, nie dodano tu nigdzie: *lwowski*, a przy nazwiskach profesorów, docentów, supleatów, adjunktów etc. *uniwersyteckich*, nie umieszczano i słowa: *uniwersytecki*.

Arabskie cyfry oznaczają stronicę książki a rzymskie I. i II. jej część I. i II. Cyfry ujęte w nawias wskazują lata *rektoratu*.

<p>Abraham Wł. H. Fr. dr. prof. II,
87, 104, 208—9, 379, 393.</p> <p>Albert dr. I., 115.</p> <p>Aleksandrowicz A. dr. I., 137, 160.</p> <p>Ališkiewicz Jędrzej II., 389.</p> <p>Alth Alojzy dr. I., 249, 287.</p> <p>Ambes Maurycy II., 396.</p> <p>Amborski Jan, lektor jęz. franc.
II., 130, 312—3.</p> <p>Ambros von Rechtenberg Jan dr.
prof.; <i>rektor</i> (1789/90 i 1805/6),
I., 39, 43, 94, 97, 100, 102,
125, 131, 167, 172, 174.</p> <p>Amtmann Fr. ks. prof. I., 234—5,
305.</p> <p>Andrä, radca rząd. I., 195.</p> <p>Angełowicz Andrzej dr. prof. I.,
94, 139.</p> <p>— Antoni ks. prof. metrop. hal.
i arcyb.; <i>rektor</i> (1796/7) I., 49,
78, 83—4, 92—3, 147—8,
177—8, 180.</p> <p>Ankwicz I., 284.</p> <p>— Skarbek hr., kasztel. sądecki
I., 209—10.</p> <p>— Andrzej Alojzy ks. arcyb.
prymas galic.; <i>rektor</i> (1817/18),
I., 193, 209—10.</p> | <p>Antoniewicz, poseł na sejm II., 74.</p> <p>— Bołoz Jan dr. prof. II., 134,
282—4.</p> <p>— Bołoz Józef dr. I., 139.</p> <p>Appeltauer Karol, prof. I., 98, 154.</p> <p>Aquaviva Jan, generał Jezuitów
I., 14.</p> <p>Arbter Edward, dziek. w. praw.
I. 247.</p> <p>— Józef dr. dyr. stud. praw.;
<i>rektor</i> (1809/10), I., 125, 167—8,
247.</p> <p>Ardan Ananiasz, ofic. kancel. II.,
380.</p> <p>Arseniusz, metropol. demon. i he-
lasoński, naucz. szkoły staurop.
I., 13.</p> <p>Artymowicz Jan I., 331.</p> <p>Auersperg hr. Henryk, gubern.
galic. I., 41.</p> <p>August II., król polski I., 25.</p> <p>August III., król polski I., 27, 30.</p> <p>Aywas Grzegorz II., 398.</p> <p>Babel de Fronsberg Fr. dr. prof.;
<i>rektor</i> (1814/15 i 1839/40) I.,
140, 169, 175, 200, 272, 274,
289.</p> |
|--|--|

- Babka Albin II., 396.
- Baczyński Jan ks. kapel. wojsk. I., 242.
- Badeni hr. Kazimierz dr., namiestnik galic. II., 83, 87—90, 317, 333.
- Bálasits August dr. prof.; *rektor* (1891/2). I. 341; II., 47, 68, 84—6, 102—3, 200—2, 332, 342, 378—9, 394.
- Baliński Antoni dr. I., 139.
- Balzer Oswald dr. prof. II., 65, 70, 103—4, 205—8, 379, 383, 393, 396.
- Bamberg, generał I., 340.
- Bandrowski E. II., 390.
— Fr. II., 390.
- Baque Le, prof. I., 241.
- Barach-Rappaport, patrz: Rappaport.
- Baraniecki Łukasz ks. I., 300.
- Baranowski Jan I., 331.
- Barczewski Samson Probus Piotr Włodz. II., 400.
- Barewicz Witold II., 389.
- Baron Bernard dr. prof. I., 187, 256—7.
- Bartoszewski Jan ks. dr. prof. II., 93—4, 182, 184—5, 378—9.
- Barwiński Marcin ks. prof.; *rektor* (1837/8), I., 193, 200, 266.
- Bataglia hr., poseł na sejm II., 24.
- Bauer Izak I., 280.
— Karol, ogrodnik I., 325, 340.
- Baumann Isser II., 396.
— Salomon II., 396.
- Bayer Jan, dr. prof. I., 315; II., 9, 100—1, 105, 112, 117, 212, 374.
- Bayli Teofil I., 320.
- Becu patrz: Januszowska.
- Beer Józef dr. prof. I., 101.
- Benedykt z Wrocławia patrz: z Wrocławia.
- Bergel Andrzej, naucz. szkoły metrop. I., 9.
- Berres Józef, prof. I., 270—1, 273, 276, 284.
- Betański Wacław ks. bisk. przem.; *rektor* (1784/5), I., 49, 50, 54, 56—8, 79, 127—8, 130—1.
- Białoruski Jan dr. I., 139.
- Biegeleisen Henryk II., 383.
- Bieleński Piotr, biskup I., 83—4, 91.
- Bielecki dr. I., 139.
— Andrzej ks. prof. I., 90, 95, 165.
- Bielowski August I., 279, 333.
- Bieńkowski Adam II., 396.
— Piotr II., 384, 386.
- Bilczewski Józef ks. dr. prof. II., 94, 182, 188—9.
- Biliński Leon dr. prof.; prezydent gener. dyr. kolei państw.; *rektor* (1878/9), I., 51, 341; II., 31, 32, 34, 39, 40, 43, 47, 50, 52, 62, 64, 68, 73, 79, 81, 84, 85, 100—2, 104, 112—115, 120, 192, 375—8, 414—5.
- Biłous Teodor, poseł na sejm I., 320; II., 334.
- Binder Wilhelm II., 396.
- Birkenstock, radca dworu I., 152.
- Bischoff Ferdynand dr. prof. I., 311, 319, 338—9; II., 203, 212, 336.
- Blermencron v. Henryk I., 254.
- Blücher Efraim Izrel doc. I., 322.
- Blümegen I., 34.
- Błażek Adam, ogrodnik II., 320.
- Błażowski Mieczysław II., 383.
- Boberski Jan II., 389.
— Władysław I., 341.
- Bobowski Józef I., 138.
- Bobrowski A. dr. I., 139.
- Bobrzyński Michał dr. honor. prof.; wiceprez. rady szk. kraj. II., 47, 87, 105, 227—30, 345, 354.
- Bocheński Alojzy, poseł na sejm II., 27.
- z Bochni A. patrz: Lubelczyk.
- Bochnig Jan, mechanik I., 316.
- Bodyński I., 316.
- Bogdański Henryk I., 279.
- Bogusz J. II., 390.
- Bonitz Hermann I., 297, 316—7.

- Bordolo, generał I., 301.
 Borecki Eustachy II., 396.
 Borkowski Michał, adjkt. I., 249.
 Borkowski Dunin hr. Aleksander,
 poseł na sejm II., 18.
 — Stanisław I., 181; II., 366.
 Boroński dr., radca sądu II., 14.
 Borzaga Baltazar prof.; *rektor*
 (1785/6 i 1801/2.). I., 50, 97—9,
 102, 129, 131, 139, 147—8,
 288.
 Bostel Ferdynand II., 383.
 Brandenstein v. podpułkow. I.,
 284.
 Braun Józef II., 396.
 Braunseis J. radca budown. II.,
 317, 346—8.
 Bredetzky Samuel, superintend. I.,
 181.
 Bretschneider, inżynier I., 255.
 — v. Henryk Godfryd, bibliote-
 karz I., 63, 118—25, 142, 148,
 173.
 Brewer Fr. Ang. I., 252.
 Brigido hr. Józef, gubernator galic.
 I., 38, 47, 54, 56—8, 72, 110,
 121.
 Brocki Eugeniusz I., 277—8.
 Bromirski Pobog Erazm dr. I.,
 249.
 Bruchnalski W. II., 388.
 Brückmann Alojzy II., 396.
 Brückner Alexander dr. doc.;
 prof. berliński II., 131, 164—5,
 386.
 Brugnak Marcin Alojzy dr. syndyk
 i inspek. domu I., 99, 110, 129,
 159, 173.
 Brunner Henryk dr. prof. I., 312,
 339; II., 31, 34, 37, 38, 58, 59,
 60, 66, 100—1, 105, 203, 212,
 374, 412—3.
 Brylski Włodzim. II., 397.
 Brzeziński Szymon, rajca I., 10.
 Brzeżany, dyrekt. policji I., 281.
 Brzozowicz Tomasz, rektor szkoły
 metrop. I., 15.
 Brzozowski Antoni I., 172.
 Buchet, asyst. I., 326.
 Buchmüller Antoni, prof. I., 272.
 Budny Tomasz, prof. akad. jez.
 I., 25; II., 338.
 Buhl Edward dr. prof. II., 43,
 45—7, 49, 50, 52, 63, 67, 68,
 73, 101—3, 117, 203, 338,
 374—5.
 Buisset Józef, naucz. akad. stanów.
 I., 137, 240, 290.
 Bujak Tadeusz II. 396.
 Bujakowski Ignacy, dyrek. akad.
 stanowej I., 137.
 Bund Salomon II., 396.
 Burski (Bursius) Adam, rekt. szk.
 metrop. I., 10.
 Burzyński Edmund dr. kustosz
 bibliot. II., 358, 365.
 — Konstancy II., 397.
 Caliga Karol Prokop, prof. I., 273.
 Canaval Michał dr. prof. I., 232.
 Canstein br. Raban dr. docent.
 II., 101—2, 117—8.
 Capuano Alojzy dr. prof.; *rektor*
 (1790/1.) I., 51, 105, 115—6,
 131, 134.
 Caraccioli markiz I., 82.
 Caro, prof. I., 50.
 — Leopold II., 396.
 Cavanna Jan, asyst. gabin. zoolog.
 II., 320.
 Celewicz Piotr ks. II., 397.
 Cesarini Juliusz, leg. pap. I., 5.
 Chambrez Ignacy prof. I., 185,
 240, 280.
 Chladek Ernest dr. prof. I., 170,
 273, 277.
 Chlamtacz Marceli II., 396.
 Chlebowski Miecz. II., 396.
 Chlupp Jan Maurycy dr. prof. I.,
 254—5, 287, 299, 300, 305.;
 II., 211.
 Chłędowski Walenty I., 277—8.
 Chmel Jerzy dr. prof. I., 51, 113,
 154, 169.

- Chodorowska Urszula I., 24.
 Chodorowski Andrzej, podkomorzy I., 24.
 Christiani J. dr. I., 139.
 Chrzastowski, poseł na sejm II., 24, 25, 26.
 — Ignacy ks. dr. adjunkt I., 307.
 Chrzastowski Eugeniusz I., 285.
 Chyliński Michał II., 383.
 Cicimirski I., 284.
 Ciepanowski Jakób ks. suplt. I., 307.
 Ciesielski Roman II., 397.
 — Teofil dr. prof. II., 88, 129, 234—6, 319, 377—8.
 Cięglewicz Stefan II., 397.
 Ciołkosz Fran. I., 278.
 Claar Mojżesz dr. I., 139.
 Columbus Dominik Gotfryd dr. prof. I., 238—9.
 Conrad-Eybesfeld br. minist. w. i o. II., 52, 65, 329, 339.
 Cybulski Adam, adjkt. I., 249.
 — Napoleon dr. prof. krak. II., 347.
 Cwikliński Ludwik dr. prof.; *rektor* (1893/4.). II., 27, 55, 56, 83, 85—7, 89, 90, 130—2, 245—8, 321—2, 377—9, 384—8.
 Czajkowski Antoni ks. suplt. I., 308.
 — Roman II., 397.
 Czarnik Bronisław II., 383.
 — Kazim. II., 396.
 Czernyński Ignacy dr. adwokat II., 9, 15, 57.
 Czerkawski Euzebiusz dr. prof.; *rektor* (1875/6, 1876/7 i 1887/8.). I., 225.; II., 18, 21, 46, 61, 64—7, 73, 75, 77, 78, 83, 86, 129, 133, 144, 147—152, 327—31, 333—4, 339—40, 375—6, 378.
 — Julian dr. poseł do rady państw II., 327.
 Czerlunczakiewicz Józef ks. prof. I., 307, 339.
 — Paweł ks. II., 397.
 Czermak Wiktor II., 383.
 Czerniański Bazyli, doc. I., 327.
 Czerny Antoni, docent II., 103—4, 227.
 Czerwiński Adolf II., 396.
 Czołhański Andrzej, wojski włodzim. I., 17.
 Czyżewicz Adam dr. prof. II., 176—9, 342, 346, 348.
 Dargun Fryderyk dr. I., 249.
 Dasiewicz naucz. gimn.; I., suplt. 164, 176—7.
 Daubrawa Franc. prof. I., 169, 175.
 Dawid Adolf I., 285.
 Dawidowicz Karol II., 396.
 Dąbrowski Michał ks. prof. I., 83, 94, 140.
 Dąbski Tomasz, radca guber. I., 283.
 Debrois, radca rząd. I., 195.
 Decykiewicz Izidor II., 396.
 — Włodzim. II., 396.
 Dejnicki Leon ks. adjkt. I., 309.
 Delkiewicz Józef ks. dr. prof.; *rektor* (1867/8.). I., 308; II., 25, 92, 94, 98, 374—6, 378.
 Dembiński Bronisław dr. prof. II., 133, 281—2, 382.
 Diaczyński P. dr. I., 139.
 Dichanicz Wincenty ks. dyrek. studyum teolog. I., 42, 43, 49, 50, 81, 83.
 Dietl dr. prof. krak.; poseł na sejm II., 5, 400.
 Diwald Franc. dr. prof. I., 200, 236, 238.
 Dobelhof, minister I., 302.
 Doboszyński Adam II., 384.
 Dobrowolski Henryk II., 396.
 Dobrzański Jan dr. docent II., 8, 101, 193, 226.
 — de Dobra Jan dr. prof.; *rektor* (1834/5.). I., 138—9, 160, 167—8, 177, 187, 242, 246, 261, 290; II., 205.
 Doliński Aleksander II., 384, 396.
 Dolnicki II., 386.

- Domagalski, dowódzca legii akad. I., 300.
- Domin ks. I., 286.
- Domosławski Bernard ks. prof. I., 49, 81, 83.
- Dornfeld de Fr. dr. I., 139.
- Dorożyński Jan ks. I., 89.
- Drahokaupil Henryk II., 396.
- Drozdowski Jan dr. I., 249.
- Drzewicki Józef II. 383.
- Duchek Wojciech. prof. I., 327—8.
- Duczyński Izydor I., 227.
- Dumreicher br. Armand II., 414—5.
- Dunajewski Albin I., 285—7.
- Julian dr. prof. później krak.; minist. skarbu I., 287, 314; II., 74—6, 90, 103, 106.
- Dunikowski Habdank Emil dr. prof. II., 84, 88, 132—3, 268—70, 317—8, 379.
- Dutkiewicz Jan ks. dr. supl. I., 94, 140.
- Dwernicki Bernard I. 137.
- Dybowski Benedykt prof. II., 88, 131, 250—8, 320; 350, 378.
- Władysław dr. II., 320.
- Dylewski Maryan dr. I., 285.
- Dzbański Stanisław II., 396.
- Dziama Alexandr. II., 388.
- Dzieduszycki hr. Klemens II., 383.
- Maurycy I., 300.
- Włodzimierz II., 89.
- Wojciech dr. doc. II., 134, 301—4, 335.
- Dzierzkowski Józef dr. wicemarsz. kor. I., 275, 283.
- v. Ebenhof patrz: Weber.
- Eckel Franciszek, prof. I., 273.
- Eder Józef, dyrekt. w. praw. I. 247.
- Eminger v. radca guber. I., 289.
- Engel Karol II., 396.
- Ertl Maciej, dyrektor studyum filozof. II., 125, 154, 160, 172.
- Escherich Filip dr. prof. I., 262.
- Eugeniusz IV., papież I, 5.
- Exner F. I., 223, 297, 316.
- Eybel v. Walenty I, 48, 80.
- Fabian Oskar dr. prof. I, 130—1, 249—50, 377.
- Fabrycy Piotr, prowinc. Jez. I, 15.
- Fangor Andrzej dr. prof.; *rektor* (1859/60), I, 249, 263, 312, 315; II, 9, 12, 15, 18, 19, 39, 50, 68—70, 100, 103, 105—6, 119, 206, 222, 374—5, 377.
- Fedorowicz Jan I, 177.
- Feigel Longin dr. prof. II, 103, 105, 119, 122—4.
- Felbiger Ignacy Jan ks. I, 33.
- Felix z Tucholi, patrz: z Tucholi F.
- Fell, prof. lublański I, 66.
- Felsztyński Antoni I, 286.
- Fenzel Antoni, skryp. bibl. i inspekt. domu I, 292—3.
- Ferdynand Este, arcyksiążę, gubern. galic. I, 285, 287, 291.
- Fessler Innocenty (Ignacy) ks. prof. I, 49, 63, 78—82, 88, 91, 126, 141.
- Festenburg Emil dr. I, 249.
- Gerard Edward dr. asystent II., 176.
- Ficker Adolf II., 415.
- Fiderer Edward I., 341.
- Filarski Albert ks. dr. prof.; *rektor* (1873/4). I, 308; II., 85, 86, 92, 182, 374—9.
- Finger Józef dr. prof. I., 328; II., 176.
- Finkel Ludwik dr. prof. II., 132, 279—81, 383.
- Finsiger Jan Baptysta ks. dyrektor studyum teolog. I., 49, 50, 57, 58, 78—9, 82, 90—1, 126, 128, 131, 145, 165, 212.
- Fischer A. II., 396.
- Förster Józef dr. I., 140.
- Formaniosz Michał ks. proboszcz II., 80, 369—70.
- Franciszek, arcyksiążę I., 175.
- Franciszek I, cesarz I., 152—3, 156—7, 174—5, 185, 190, 195, 203—6, 241, 274, 277, 279, 288, 291.

Franciszek Józef I. Jego Ces. i Król.

- Apost. Mość** I., 328—9.; II., 3, 72, 79, 83, 91, 332, 398—9.
— Karol, arcyksiążę I., 279.
- Franczuk II., 85.
- Frank Franc. dr. adwokat, dziekan w. praw. I., 139, 247.
- Fredorowicz Jan ks. suplt. I., 185, 193.
- Frenkel Stefan II., 383.
- Freund August dr. doc.; prof. politech. II., 129—30, 155—6.
- Fried Maxymilian II., 397.
- Fritsch Franc. prof. I., 273.
— Jan dr. prof. I., 111, 113, 147.
- Füger v. Rechtborn Maxym. Alojzy prof.; dyrek. stud. praw.; *rektor* (1813/14 i 1822/3). I., 167, 174, 176, 186, 189, 191, 193, 246—50, 252, 277.; II., 203, 211.
- Gaebert Franc. naucz. akad. stan. I., 291.
- Gaisruck hr. Franciszek, dyrek. akad. stanow. I., 137, 171—2.
- Gajewski Ludwik II., 397.
- Gallenberg hr. Zygmunt, dyrek. akad. stanow. I., 41.
- Garapich M. dr. I., 139.
- Garelli Jan II., 366.
— Mikołaj Pius ks. lekarz I., 32, 117, 121—2, 124—5.
- Garlicki dr. II., 386.
- Gatscher Franciszek dr. prof. I., 328.; II., 100—1, 105, 123, 176.
- Gautsch-Frankenthurm br. Paweł dr. minister w. i o. II., 71, 81, 83, 89, 90, 330—3, 341.
- Gawiński Stanisław II., 396.
- Gawlik Tomasz II., 396.
- Gebler br. wicekanclerz czeski I., 34, 120—1.
- Geislern br. Józef, wicekancl. I., 195, 209.
- Gesang Samuel II., 396.
- Gierowski, poseł do rady państwa II., 77.
— (Gerowski) Jakób ks. prof.; *rektor* (1841/2). I., 266, 303, 305, 308.

- Glaize J., naucz. akad. stanow. I., 137.
- Gliniecka Karolina II., 399.
- Gloisner, radca I., 203, 214, 228, 230.
— Antoni dr. prof. I., 114, 138, 162, 164, 176, 180—1, 228—9.
— Jan dr. prof. I., 270.
— Józef I., 279.
- Glower O. I., 27.
- Głaczyński Władysław dr. asyst. II., 176—7.
- Głabiński Stanisław dr. prof. II., 82, 88, 104, 112, 220—2, 395—6.
- Głowacki Jakób ks. prof.; *rektor* (1863/4). I., 321.
- Głowiński Samuel, biskup hebroński, sufragan I., 26, 27, 30, 35, 40, 41, 48, 137, 291, 304—5.; II., 79, 346.
- Gnoiński Michał I., 279, 300.
- Godlewski Emil dr. doc.; prof. krak. II., 130—1, 162—3.
- Goess v. hr. Piotr, gubernat. galic. I., 178—9, 192—3.
- Goldhammer Herman II., 396.
- Gołaszewski, prezes apel. I., 189.
- Gołuchowski hr. Agenor dr. minister; namiestnik galic. I., 249, 299, 300, 304—5, 330, 333—4, 336, 338, 341—2; II., 4, 5, 11, 12, 42, 400.
- Gorczak Bronisław II., 383.
- Gorski Kazim. II., 383.
- Gorzycki Kazimierz II., 384, 396.
- Gotsch Marek Antoni dr. prof. I., 101—2, 148.
- Goydan Dymitr ks. dr. rektor seminar.; dyrek. stud. teol. I., 264.
- Grabowiecki Jan ks. I., 88.
- Grabowski Julian dr. doc. II., 130, 160, 389.
- Grassl Ignacy dr. prof. i syndyk I., 255, 258, 260, 293—4, 299, 305.
- Grobelski Jan ks. adjunkt II., 94.
- Grocholski Kazimierz dr. minister I., 285.; II., 42.

- Grodzicki Faustyn, prof. kolleg. jez. I., 26.
— Stanisław ks I., 14.
- Gromnicki Tadeusz ks. dr. adjunkt; prof. krakow. II., 93—4, 97, 383.
- Gross Piotr, adjunkt I., 287, 297, 322.
- Gruber Jan Józef ks. komisarz nadwor.; arcyb. salebursk. I., 174—5, 195.
- Gruszewski Michał dr. prof. II., 134, 231, 277—8.
- Gryziecki Feliks dr. prof. II., 17, 16, 32, 36, 38, 68, 100—1, 104, 209—12, 379, 392—3, 395.
- Grzegorz z Sanoka, patrz: z Sanoka G.
- Grzębski z Kotlewa Stanisław, prezyd. sądów szlacheck.; *rektor* (1797/8). I., 148.
- Gubrynowicz Bronisław II., 38².
- Guckler Jan II., 396.
- Guerip Wojciech ks. I., 39.
- Güssmann Franciszek ks. prof. I., 39, 40, 42, 50.
- Gummel Karol, prof. lublań I., 227.
- Hacquet Baltazar dr. prof. I., 106—10, 114, 143, 147, 153—4, 181, 238.
- Haen de Antoni, prof. wiedeń I., 37.
- Hahn Wiktor II., 386, 388.
- Hailig Gustaw dr. I., 249.
- Haimberger br. Antoni prof.; *rektor* (1838/9). I., 241, 247, 256—258, 290, 292.
- Haindl Antoni Franciszek dr. prof. I., 271.
- Hammer Albin, prof. I., 315.
— Ignacy dr. I., 249.
- Hammerstein, komender gener. I., 300.
- Hampel Adolf dr. I., 285, 287, 298.
- Handl Alojzy dr. prof. I., 323—4.; II., 34, 35, 128—9, 130, 179, 374—5.
- Handlowa Zofia, mieszcza I., 14.
- Hann Wacław, profes.; *rektor* (1791/2). I., 50, 68, 73—5, 131, 138, 147—8, 154, 178.
- Hanusch Ignacy Jan dr. prof. I., 224—5.
- Harasiewicz Jan ks wicerekt. semin. I., 193.
— Michał baron v. Neustern ks. prof. I., 83, 91—5, 148, 151, 177—8, 214.
- Hartmann Maciej, prof. gradecki I., 227.
- Hasner, minister w. i o. I., 336.; II., 33, 35, 60.
- Hauer br. Franciszek, gubernat. galic. I., 193, 195, 210—13, 279; II., 397.
- Hausmann Jan ks. naucz. II., 92, 93.
- Hausner, poseł na sejm i do rady państw. II, 150, 327—30, 333—5.
- Hawranek Ignacy Wiktoryn dr. prof. I., 274, 327—8.; II, 54, 131, 176, 180.
- Haxa Jan Chrystyan, skrypt. bibl. I., 123.
- Haysler Emanuel dr. I., 140.
- Heck Adolf dr. docent II, 104, 127.
— Korn. Juliusz II., 386.
- Hefern I., 285.
- Heinke I., 48.
- Helcel Z. A. prof. krakow. I, 330, 334.; II., 106.
- Heppé Tadeusz II., 396.
- Herbst Benedykt ks, rektor szkoły metrop.; prof. akad. krak. I., 9, 14.
— Jan, kanonik I., 14.
- Herbst Edward dr. prof.; *rektor* (1853/4). I., 250, 299, 300, 303, 310, 312—3, 315, 329—30, 333, 338.; II., 203, 211.
- Herrmann J. dr. I., 139.
- Hessler Jan II, 396.
- Hickiewicz Walenty dr. I., 287, 298.
- Hild, radca namiest. II., 317.
- Hilferding I., 148.

- Hiltenbrand (Hildenbrand) Antoni, prof. I., 50, 67—8, 89, 115, 125.
— Walenty Jan dr. prof. I., 67, 115—6, 154.
- Hiltenbrandówna Józefa I., 113.
- Hinze Henryk dr. asystent II, 177.
- Hirschberg Aleksander dr. doc. I., 341.; II., 130, 287—8, 314.
- Hloch Jan dr. prof. I., 321—2, 336.; II., 128—9.
- Hlubek Franc. dr. suplt.; prof. lublań. I., 238.
- Hochfelden v. patrz: Krieg.
- Hofmann Józef, adjunkt I., 232.
- Hoffmann Jan Nepom. Franciszek ks. dr. dyrek. szkoły normal.; *rektor* (1808/9). I., 39, 139, 147—8, 172, 174, 177, 213, 257.
- Hohenwart hr. prezydent minist. II., 42.
- Holfeld Jan, prof.; *rektor* (1795/6 i 1811/12). I., 66—8, 148, 154, 162, 172, 176, 180, 191.
- Holzgethan Jerzy dr. dyrektor stud. filozof.; *rektor* (1840/1). I., 214, 227, 240, 247, 252.
- Homborg I., 148.
- Honczik Jan, prof. I., 316.; II., 100—1, 105, 119.
- Horaczek Paweł Józef, prof. I., 327.
- Horak Andrzej, prof. I., 315.
— Marceli ks. prof. I., 223.
- Hordyński Zdzisław dr. skryp. bibl. II., 358—61, 373, 388.
— Mikołaj ks. prefkt. semin. I., 285—6.
- Horn Wincen. dr. I., 139.
- Hornig Piotr, labor. inst. chemicz. II., 317.
- Horwath Tomasz I., 279.
- Hoszard dr. poseł na sejm II., 177, 346.
- Hoszowski Władysław II., 397.
- Hryniewiecki Michał (Modest, Melcyusz) ks. prof.; *rektor* (1821/2). I., 93—5, 166, 242, 266, 277.
- Huczynski Bolesław Jan II., 409.
- Hütter v. Hüttersthal Juliusz, dyrekt. stud. filoz.; *rektor* (1820/1). I., 160—2, 181, 183, 191—2, 198, 213—5, 217, 220—2, 229, 217, 242—3, 247, 266, 277.
- Hüttner v. Karol Józef, dr. prof. I., 249, 251—2, 275—6.; II., 211.
- Hunglinger Karol, suplt. I., 241.
- Husl Maryan ks. prof. I., 42, 43, 49.
- Igel Łazarz Elias, doc. I., 322.
- Irzykowski Karol II, 389.
- Iwański Sebastyan ks. prof. I., 268.
- Jachimowicz br. Grzegorz dr. prof.; metropol. gr. kat.; *rektor* (1860/1). I., 93, 233—5, 266, 286, 288, 300.; II., 4, 397.
- Jachowicz Stanisław I., 277.
- Jäger Józef, adjunkt I., 224.
- Jakób, arcybis. halic. I., 5, 8, 9.
- Jan Kazimierz, król polski I., 19, 20—24, 27.
- Jankiewicz, akadem. zamoj. I., 29.
- Jankowski II, 398.
- Janocha Bernard dr. I., 139.
- Janota Eugeniusz ks. dr. prof. II., 55, 129—31, 155, 388.
- Janowicz Alexander dr. prof. II., 47, 84, 85, 103—4, 108, 202—3, 373—9, 393.
- Janowski dr. prof. II., 6.
- Januszkiewicz Franc. Sebast. I., 242—3, 277.
- Januszowska z domu Becu Hersylia II., 399.
- Jarębkiewicz Elias, dr. I., 139.
- Jaros, Eugeniusz II., 396.
- Jaryna Józef ks. dr. prof. I., 184, 235, 266.
- Jasienicki Teofil M. II., 397.
- Jasiński ks. suplt. I., 234.
- Jastrzębski Wacław I., 331.
- Jaszowski Błażej ks. dr. adjunkt II., 94, 182, 191.
- Jaworski Apolinary, minister II., 87, 331.

- Jaworski Jan Amos dr. adwokat;
 supl. I., 138—9, 167—8.
 Jekel Franc. Józef dr. adwokat
 I., 129, 139.
 Jeremiasz, patriarcha carograd.
 I., 12, 13.
 Jezierski dr. II., 386.
 Jireček minister w. i o. II., 42,
 328—9, 415.
 Joachim, patriar. antyoch. I., 12.
 Jougan Alojzy Władysław ks. ad-
 junkt II., 94.
 Józef II. cesarz I., 34, 36, 38,
 44—51, 58, 67, 76—7, 80, 86,
 88, 128, 131, 143—5, 153—4.
 Józef ks. (Poniatowski) I., 176.
 Józefczyk Jędrzej ks. I., 285—6.
 Józefowicz Jan ks. dr. I., 140.
 Jülg Bernard, prof. I., 320, 334.
 Jürgens Jan, mechan. uniw. I.,
 137, 292.
 Juzyczyński Antoni ks. suplent
 I., 309.
 Kabat Maurycy dr. prof.; *rektor*
 (1874/5). I., 249, 263.; II., 5,
 13, 17—19, 25, 29, 30, 31, 36—8,
 43, 51, 59, 60, 63, 66, 67, 77,
 79, 100—1, 103, 107—10, 112,
 117, 120, 150, 334—5, 375—6.
 Kadyi Henryk dr. prof. II., 88,
 131—2, 180, 347, 349—45.
 — Ludwik dr. I., 227, 249.
 Kaiseritz Albin, kancelista II., 60.
 Kalina Antoni dr. prof. II., 89,
 131—3, 272—6, 379.
 Kalitowski Emil II., 383.
 Kałmucki Mikołaj I., 331.
 Kamiński Franciszek dr. doc. II.,
 130—1, 163.
 Kamiński Ignacy, poseł na sejm
 II., 18.
 — Jan. dyrekt. teatru I., 242.
 Karatnicki Izidor I., 320.
 Karcz M. II., 391.
 Karol Ludwik, arcyks. II., 88, 398.
 Karpiński Franciszek, poeta I., 28.
 Kasznica Józef dr. prof. II., 103—4,
 125—7, 378.
 Kawczyński Maxymilian dr. doc.;
 prof. krak. II., 132, 134, 170—1.
 Kazimierz IV. Jagiellończyk, król
 polski I., 6.
 Keil, poseł do rady państ. II., 329.
 Kergel Wilhelm dr. prof.; *rektor*
 (1866/7). I., 320., 336.; II., 11,
 128—9, 130, 374, 334.
 Kertesch I., 191.
 Kicki Ferdynand, arcyb. I., 79, 82,
 145—6.
 — Kajetan, arcybiskup; *rektor*
 (1800/1). I., 148—9, 210.
 Kierski Jan, bisk. przemys. I., 127.
 Kirchner Franc. I., 277—8.
 Kirschbaum Emanuel, prof. I., 68,
 134, 149—51, 153—4, 178, 181.
 Klappart dr. dyrekt. stud. praw.
 wiedeńs. I., 261.
 Kleczyński Józef dr. docent; prof.
 krakow. II., 103, 124—5.
 Klemens XIII. papież I., 27.
 Klimaszewski T. dr. I., 139.
 Klipanowski Karol I., 287.
 Kloss Ludwik ks. dr. prof.; *rektor*
 (1884/5). II., 80, 84, 89, 93,
 182—4, 377—9.
 Kmickiewicz Konstanty, radca
 apel. II., 8, 397.
 Knauer Tomasz dr. prof. I., 112—3,
 116.
 Knee Józef, fizyk cyrk. I., 114, 131.
 Kner Rudolf dr. prof. I., 239.
 Knopp Franciszek Józef, asesor
 komis. szkol. I., 41.
 Koczyński Michał dr. doc.; prof.
 krakow. I., 315.; II., 14.
 Kodesch Franciszek v. Treuen-
 horst, prof.; *rektor* (1804/5,
 1815/6 i 1816/7). I., 65—6, 68,
 147—8, 154, 162, 177—8, 192,
 199, 225—6, 228, 277.
 Köfil v. Dominik Sygfyrd dr. prof.;
rektor (1793/4). I., 50, 97, 100—2,
 148, 180, 230.
 Köller Hieronim II., 396.
 — Karol, dyrekt. bibl. I., 233,
 292.

- Kössler Winc. urzędnik banku I. 124, 173.
- Kolischer Zygmunt II., 396.
- Kollmann Józef, mechan. uniw. I., 292.
- Kollowrat hr. Leopold, kancl. czeski i austr. I., 48, 54, 145.
- Komarnicki Józef ks. dr. prof. II., 94, 182, 188.
- Konarski Franc. II., 386, 388.
— Stanisław ks. Pijar I., 27.
- Konstantinowicz Jan I., 291.
- Kopacz Jan II., 388.
- Kopczyński Ferdynand I., 288.
— Teofil I., 288.
- Kopia H. II., 388.
- Koppel Jan dr. prof. I., 314, 340; II., 12, 13, 16, 212, 398.
- Koranda Jan Krzysztof, asesor komis. szkol. I., 41, 44.
- Korecki Leon dr. I., 285, 287, 298.
- Kortum Edward, radca gubern. I., 57, 121, 142.
- Kosieradzki Ben. dr. I., 139.
- Kossowicz Jan, kust. bibl. I., 257—8, 292.
- Kostek Franciszek Seraf. ks. dr. prof.; *rektor* (1870/1.). I., 309, 310; II., 92, 94, 97, 128—9, 374—7.
- Kostrzewski Jakób dr. prowinc. medyk, prof. I., 38, 50, 104—5.
- Kotowski Ferdynand II. 396.
- Kotter Franciszek dr. prof.; *rektor* (1850/1 i 1871/2). I., 254, 256, 258—9, 261, 299, 304, 310, 328, 340; II., 10, 11, 59, 100, 102, 105, 211, 338, 374—5.
- Kowalski Bazyli, poseł na sejm II. 22, 23, 24, 25.
- Koziebrodzki hr. Józef I., 74, 138.
- Kozierowski Eugen. asyst. instyt. chemicz. II., 317.
- Kozłowski Michał dr. I., 249.
— M. II. 390.
- Koźma Stefan, sekretarz, suplent I., 294, 297, 301—2, 305, 316, 330, 339; II., 101—2, 119, 337—8.
- Koźmiński Leon I., 287.
- Kradotzer I., 114.
- Krajewski Izidor II. 396.
- Krasicki hr. Aleksander I., 279.
- Kraszewski J. I. dr. II., 78, 89.
- Kratter, sekret. rząd. I., 212.
— Ferdynand I., 331.
— Franciszek suplent, dyr. teatru i redak. Gazet. Lwow. I., 142—3, 187.
- Kraus Filip, minister I., 192.
- Krausnecker Piotr dr. prof.; *rektor* (1823/3.). I., 105, 114—5, 271, 277; II., 398.
- Krauss Karol, dyrek. wydz. praw.; minister; *rektor* (1830/1.). I., 161, 214—5, 247, 249, 254, 261, 283—5, 290.
- Krček Franc. II., 388.
- Kremler Antoni, chirurg - akuszer I., 36.
- Kressel br. Qualtenburg Karol, tajny radca I., 34, 48.
- Kretkowski Władysław dr. doc. II., 131, 169—70.
- Kreutz Feliks dr. prof. II., 40, 129—30, 132, 145—7, 318, 375.
- Krieg br. v. Hochfelden, wiceprez. guber. I., 189, 196—8, 202, 285, 289.
- Kriegl Augustyn dr. prof. I., 51, 105, 111, 113.
- Kronberg I., 284.
- Kropiwnicki Józef, naucz. jęz. ang. II., 129, 311—12.
- Król Michał ks. I., 265.
- Kruczkiewicz Bronisław dr. prof. II., 131—3, 270—2, 322, 379, 384, 387.
- Kruczkowski Fr. dr. I., 139.
- Krugluger Xawery, syndyk i inspekt. domu I., 48, 129.
- Krupiński Jędrzej dr. protomedyk. galic. I., 36, 37, 43, 51.
- Krusenstern K. II., 391.
- Kruszewska z Chorobrowa Marya II., 398.

- Krynicki Onufry ks. dr. prof.; *rektor* (1833/4, 1855/6 i 1858/9). I, 264, 266, 308; II, 325.
- Krystian I. dr. I, 139.
- Krystyniacki Jan I, 320.
- Krzeczunowicz Kornel, poseł na sejm II, 25.
- Krzykowski Stanisław ks. rektor kolleg. jezuic. I, 19, 24, 25.
- Krzymuski dr. prof. krakowsk. II, 85.
- Krzyżanowski Gabryel ks. dr. adjunkt I, 309; II, 92, 93.
— Sylwester I, 287.
- Kucharski Jan ks. prof. I, 266, 300, 307, 330.
- Kuczyński J. K. dr. I, 139.
— Julian ks. suplt. I, 268.
— Stefan prof. insbruc. I, 227.
- Kudelka Józef, adjunkt II, 227.
- Kudlicki St. dr. I, 139.
- Kukolnik Bazyle I, 88.
- Kulczycki Jakób II, 398.
— Teodor dr. docent I, 316; II, 101, 104, 118—9.
- Kullik Jakób Filip prof. pragski I, 192, 226; II, 366.
- Kułaczkowski Jarosław II, 396.
- Kunzek v. Lichton August prof.; *rektor* (1832/3). I, 227, 229—32, 322.
- Kuralt Marcin ks. kustosz bibl. I, 122—5, 148—9, 173—4, 177, 180, 191.
- Kuropatnicki hr. Józef I, 292; II, 366.
- Kurzmayr I, 332; II, 366.
- Kutowicz Wawrzyniec I, 277.
- Kwiatkowski Saturnin II, 383.
- Lachowicz Bronisław dr. prof. II, 132, 134, 285—6, 389.
- Lamboy Emilian ks. suplent II, 93—4.
- Lanckoroński hr. Karol II, 322.
- Lang, radca rząd. I, 195.
- Lanz Paweł I, 287.
- Laskowski Józef ks. dr. docent II, 94—5, 98—99.
- Lasser, minister stanu I, 339.
- Laterna Marcin, super. Jez. I, 14.
- Lautner Francisz. prof. I, 273, 327.
- Lavitschka Franc. ks. suplt. I, 234.
- Leligdowicz Samuel I, 284.
- Lemayer II, 413.
- Lemoch Ignacy dr. prof.; *rektor* (1854/5). I, 227—8, 230, 302, 322, 331, 338; II, 128—9.
- Lenicki Maryan II, 397.
- Lenkiewicz Zygmunt ks. dr. adjunkt II, 93.
- Leo Adolf I, 285.
- Leopold II. cesarz I, 50, 63, 126, 145—7, 201.
- Lettner II, 386.
- Lewartowski Maciej Zenon I, 331.
- Lewicki Anatol dr. prof. krakow. I, 319.
— de Rawicz Benedykt ks. dr. prof.; *rektor* (1829/30). I, 268, 292, 305, 308.
— Konstancy II, 396.
— Michał ks. suplent; metropol. I, 90, 93—4, 138, 265.
— Michał II, 396.
— Rudolf ks. dr. prof.; kanonik r. l. I, 309; II, 92, 93, 97.
— St. dr. I, 139.
— Szymon I, 172.
— Włodzimierz II, 389.
- Lewiński architekt II, 443.
— Jan I, 137.
- Liesganig Józef ks. prof. I, 39, 42, 48, 67, 147.
- Ligęza Winc. adjkt. I, 249.
- Ligne de ks. komender. gener. I, 175.
- Linger Karol dr. I, 138.
- Linker Gustaw dr. prof. I, 319—21, 336, 339; II, 128—9, 374, 384.
- Linnemann Edward dr. prof. I, 326—7; II, 128—9, 176, 179, 316.

- Linzbauer Alfred I., 331.
 Lipiński Kostanty ks. I., 89.
 — Mikołaj dr. prof. I., 224, 225, 279, 318, 329; II, 33, 34, 35, 128—9.
 Liptay Maxym. II, 85, 408.
 Lisiewicz Aleksander II., 66, 383.
 — Zygmt. II., 383.
 Liske Franciszek Ksawery dr. prof.; *rektor* (1879/80.). II., 33, 34, 35, 40, 51, 65, 68, 76, 78, 79, 128—9, 130, 133, 136—44, 231, 339, 376, 382—3, 414—5.
 Litwiński Wal. dr. I., 139.
 Litrow I., 154.
 Lityński Alexander I., 278.
 — Benedykt I., 288.
 Lobkowitz ks. August, gubern. galic. I., 214, 244, 279, 285.
 Lodwiński I., 154.
 Lody Piotr, prof. I., 87—9, 95, 163.
 Longchamps Bogusław I., 279.
 Loranz Jan dr. protomed.; dyrek. studyum chirurg. I., 168.
 Lorkiewicz Antoni II., 383.
 Lubelczyk Andrzej z Bochni I., 9.
 Lubomirski ks. Henryk II., 366.
 — ks. Jerzy, poseł na sejm II., 5.
 Lukas Stanisław II., 383,
 Lwoczyk Stanisław I., 9.
 Ławrowski Jan ks. dr. prof. I., 89, 90, 94, 162—4, 166, 177, 184, 193, 257.
 — Julian, poseł na sejm II., 36.
 Łazowski Adolf II., 398.
 Łobarzewski Hyacynt Jan Kanty prof. I., 325, 339.
 Łonicki August II., 397.
 Łopuszański Emil dr. suplent II., 6, 7, 101—2.
 — Eugen. II., 396.
 Łotocki Eugen. II., 389.
 Łukawiecki Włodzim, II., 396.
 Machan Jan, prof. I., 111, 113, 169—70, 272.
 Maciejowski Artur dr. suplt. I., 314.
 Madejewski Teofil I., 285.
 Madeyski Marcei dr. poseł na sejm I., 249; II., 65.
 — Stanisław dr. minister w. i. o. II., 71, 86, 87, 88.
 Madurowicz Jan dr. adjunkt I., 242—3, 248.
 Maghuk Franciszek, protomedyk I., 38, 51.
 Majchrowicz dr. II., 386.
 Majer Józef dr. prezes akad. umiej. II., 89, 334.
 Majerski Stanisław II., 384.
 Majewski Adolf I., 286.
 Makaruszka Eustachy II., 388, 410.
 Makowej Józef II., 388.
 Malczewski Juliusz I., 131.
 Malecki Kajetan I., 242.
 Malinowski Ludwik ks. prof.; *rektor* (1861/2.). I., 308, 318, 340.
 — Michał ks. pftk. semin. I., 93, 234, 286, 300.
 Malisch Józef prof. I., 260.
 — Karol I., 279.
 Małcki Antoni, dr. prof.; *rektor* (1872/3.). I., 224, 322, 330, 334—8; II., 33, 34, 40, 41, 61, 62, 73, 77, 85, 86, 89, 106, 128—9, 130, 134—6, 150, 339, 375, 399—400.
 Małyniak Mikołaj ks. adjunkt II., 93.
 Manastyrski Antoni, dyrekt. stud. gimnazyal. i teolog.; *rektor* (1845/6.). I., 264.
 Mandybur dr. II., 386.
 Mandyczewski Eugen. II., 389.
 Manugiewicz Hasso K. dr. I., 139.
 — Krzysztof ks. dr. I., 140.
 Mańkowski Bolesław dr. aman. bibl. II., 358—9, 361—2, 384.
 Maramoross Deodat ks. prof. I., 138, 166,
 Marchwicki, poseł na sejm II., 346.

- Mardyrosiewicz Bohdan II., 383.
 Margasz Władysław II., 384, 396.
 Margelik, radca nadw. I, 47.
 Marherr Antoni dr. prof. I, 51, 104—5, 115.
 Mari Henryk, naucz. akad. stan. I., 290.
 de Maruche Marcin, naucz. akad. stan. I., 290.
 Marin Jan dr. I., 287, 298.
 Markiewicz Władysław II., 397.
 Martini Karol Antoni, prof. i dyrektor stud. prawn. wiedeńsk. I., 33, 69, 95—6, 126, 145, 168, 186, 201.
 Martinovics Ignacy (Dominik) Józef, prof. I., 50, 62, 63, 64, 68, 81, 89, 126, 131.
 Marx Gracyan ks. dyrek. humaniorów I., 33.
 — de Paula Franciszek, prof. I., 99—100, 124, 148, 154.
 Marya Teresa, cesarzowa I., 31, 32, 40—5.
 Masoch Franciszek dr. prof.; *rektor* (1802/3 i 1827/8.). I., 111—2, 114, 200.
 Maszkowski Jan, naucz. akad. stan. I., 290.
 Matlachowski, supl. gimn. I., 176.
 — Jan I., 287.
 Mattusz dr. poseł do rady państwa II., 330.
 Matulicha Stefan, naucz. akad. stan. I., 137.
 Matyasz, drukarz przemyski I., 141.
 Maurer Roman II., 383.
 Mauss Józef, prof.; *rektor* (1824/5 i 1851/2.). I., 183—4, 217—21, 232, 240, 252, 276, 279, 292, 305, 318, 329.
 Mauthner Józef, docent I., 316.
 Mazanowski Antoni II., 384, 388.
 — Mikołaj II., 388.
 Mazik Franc. I., 261.
 Mazurkiewicz Jan ks. dr. prof. II., 93—4, 97—8, 377—8.
 Medan J. dr. I., 139.
 Medyński Michał II., 397.
 Meiro A. II., 391.
 Menda Władysław II., 83.
 Mensdorff hr. Alexander, namiest. galic. i komend. generał I., 318, 337, 340.
 Merunowicz Józef dr. suplent.; protomedyk II., 132, 180.
 Metzburg v. br. I., 39, 66, 180.
 Michalewicz Mikołaj, prof. I. 242—5, 282, 332.
 Mielnicki Józef ks. dr. adjunkt II., 92, 93.
 Mieroszowski hr. poseł do rady państwa II., 77.
 Migazi hr. arcyb. wiedeń.; prezes nadw. komis. oświec. I, 33.
 Milbacher, pfkt. gimn. I., 43, 68, 147—8.
 Minasiewicz Floryan ks. dr. I., 140.
 — Franc. adjkt. I., 249, 260, 263.
 — J. dr. I., 139.
 Mochacki Jan Chryzostom prof. I., 94, 167—8.
 — Klemens I., 226, 283—4.
 — Piotr I., 284.
 Mönnich Ignacy dr. I., 140.
 Monsperger, prof. wiedeń. I., 80.
 Mor zu Morberg u. Suneg Eugeniusz dr. prof.; *rektor* (1865/6). I., 312; II., 11, 30, 31, 34, 38, 41, 100—1, 105, 117.
 Moraczewski, radca budown. II., 317.
 Morawski Seweryn dr. arcyb. r. l. II., 89.
 Mosing Józef dr. docent II., 32, 101—2, 116—7.
 Moszyński Kazim. II., 409.
 — P. dr. I., 139.
 Moysa Rosochacki Michał dr. II., 399.
 Mrozowski Fr. II., 390.
 Muczkowski I., 334.
 Mülling, aptekarz, supl. I., 270.
 Mutz Antoni, kust. bibl. I., 292.
 Muys Gotfryd, prof. I., 318—9.

- Myszkowski Tytus ks. dr. adjunkt II., 94, 182, 190—1.
- Nabieleg (Nabielak) Ludwik I., 279.
- Nacher Teodor II., 383.
- Nadowski Jan dr. chirurg I., 140.
- Nagel Karol dr. prof. I., 271, 327—8; II., 176—7.
- Napadewicz Mikołaj dr. prof.; *rektor* (1828/9), I., 138, 160—2, 176, 182—3, 221—3, 242, 250, 282, 290; II., 203, 211, 325.
- Napoleon I. cesarz I., 175—7.
- Narajewski Stanisław ks. dr. nauczyciel, II., 95, 182, 190.
- Naumowicz Jan I., 286.
- Nawratil A. II., 390.
- Neméthy Emil I., 331.
- Neuhauser de Paula Franc. protomedyk; dyrek. stud. med.-chir.; *rektor* (1810/11 i 1835/6) I., 168—9, 200, 270, 272.
- Neumann Jakób, naucz. akad. stan.; supt. I. 290.
- Neustern br. patrz: Harasiewicz.
- Niedźwiedzki Julian doc.; prof. politech. II., 131, 288—9.
- Niemczycki Stanisł. II., 317.
- Niemilowicz Władysław dr. prof. II., 88, 133—4, 180, 287, 322—3.
- Nittmann Karol II., 384.
- Nogaj II., 386.
- Nossadini dr. kanon. gnieźń. I., 30.
- Nossig Alfred II., 396.
- Nowak I., 284.
— August dr. prof. I., 254; II., 211.
— Ignacy I., 396.
- Nussbaum Józef dr. doc. II., 133, 294—6, 354.
- Obniski Filip Wiktor II., 398.
- Ochenkowski Władysław dr. prof. II., 105, 217—8, 230, 395.
- Ochorowicz Julian dr. doc. II., 130—1, 160—2.
- O'Donnel hr. Józef, dyrek. akad. stanow.; minister I., 137, 174.
- Oechsner hr. Jerzy dr. *rektor* (1807/8) I., 174, 177, 193, 275.
- Ogesser Franciszek, chirurg-akuszer, I., 36, 38.
- Ogonowski Aleksander dr. prof. II., 7, 8, 50, 51—53, 102—4, 119—20, 222, 377—8, 393.
— Emilian ks. dr. prof. I., 321; II., 40, 50, 64, 89, 128—9, 232—4, 376, 388.
- Ogórek Jędrzej II., 396.
- Ohanowicz L. dr. I., 139.
- Oleksiński Tytus I., 285.
- Oleśnicki II. 79.
- Olewiński Lubin, naucz. stenogr. I., 322; II., 129, 131.
- Ollender Ludwik ks. adjunkt II., 93—4.
- Onufrowicz A. II., 390.
- Orlay Jan I., 88.
- Orłowski Stanisław II., 396.
- Oscht I., 181.
- Oślawski Wiktor II., 399.
- Osmulski Rafał I., 137.
- Ossoliński hr. Józef Maksymilian dr. I., 181, 251—2, 275—6, 279, 283.
- Ostermann I., 284.
- Ostrogski ks. Konstanty I., 12, 13.
- Ostrowski Wawrzyniec ks. adjkt., I., 309.
- Ostrożyński Władysław dr. prof., II., 104, 218—9.
- Ottmann Rudolf, amanuent bibl., skrypt. bibl. krak. II., 358, 366.
- Owoc Franciszek, kancelista II.; 380.
- Pajączkowski Józef II., 396.
- Paliwoda Marcei ks. dr. prof.; *rektor* (1892/3), II., 92—4, 182, 184, 378—9, 408, 309.
- Papée Fryderyk dr. kust. bibl. II., 358—60, 383.
- Pardini Antoni, naucz. akad. stan. I., 290.

- Parfiński Jan II., 396.
 Paryłowski J. dr. I., 139.
 Pascal, naucz. akad. stanow. I., 137.
 Paula de, patrz: Marx, Neuhausser.
 Paulowich P. dr. I., 139.
 Paulowits Andrzej ks. prof. I. 83, 94—5.
 Paumgartten I., 340.
 Pawlikowski Leander I., 285.
 — Mieczysław I., 331.
 Pawlików ks. poseł na sejm II., 24, 35.
 Pawłowicz Piotr dr. supl. I., 167.
 Pawłowski hr. I., 181.
 Pazdiera (Pazdziera) Jan dr. prof.; rektor (1856/7), I., 256, 261, 299, 305, 310, 313—4; II., 100—1, 105, 374.
 Pebal Leopold prof. I., 318, 326, 339; II., 316.
 Pedian dr. naucz. szkoły metrop., I., 10.
 Peltz Franc. ks. dr. prof. I., 307, 308; II., 92.
 — Raimud ks. prof. I., 49, 83.
 Pełesz Julian ks. dr. adjunkt; biskup przemyski r. gr. II., 93, 96.
 Penka Ignacy Józef ks. prof. I., 266—7.
 Penkler, radca rząd. I., 195.
 Peplowski II., 79.
 — Ludwik dr. suplent II., 18, 19.
 — Wiktor I., 286.
 Pergen hr. Jan Antoni, dyrektor, akad. orient. wiedeń.; gubernator galic. I., 34, 35, 38, 49.
 Perlicki dr. naucz. szkoły metrop. I., 10.
 Petruszewicz ks. poseł na sejm II., 24, 25.
 Petuł Kajetan I., 277.
 Pfaff, księgarz uniwer. I., 117.
 Pfau Feliks dr. prof. I., 272, 328.
 Pfeiffer Adolf dr. dyr. stud. filoz.; rektor (1844/5), I. 214, 230, 249, 300.
 Pfleger von Wertenu Anton dr. prof. I., 39, 42, 43, 96—100, 102, 148.
 Pflügl, poseł do rady państwa, II., 328—9.
 Piasecki Wenanty dr. nauczyciel gimnast. II., 130—1.
 Piechorski Karol, prof. akad. techn.; naucz., I., 291, 322.
 Pierre Wiktor, prof., I., 322—4.
 Pietruski Izidor I., 237.
 — Oktaw, poseł na sejm II., 21, 22, 23, 35, 150, 320.
 Piętaś Leonard dr. prof.; rektor (1881/2 i 1888/9), II. 30, 32, 36, 38, 39, 47, 49, 51, 55, 68, 69, 83, 84, 101—2, 106, 115, 193—5, 335, 376—9, 393.
 Pilat Roman dr. prof.; rektor (1890/1) I., 341; II., 40, 85, 89, 129—31, 244—5, 377—9, 387—8.
 — Stanisław I., 279.
 — Tadeusz dr. profesor; rektor (1886/7), II., 32, 47, 68, 73, 80, 81, 82, 101—2, 195—200, 212, 335, 376—8, 392—3.
 — Władysław dr. docent II., 104, 226—7, 396.
 Piller, drukarz I., 141.
 Pillersdorf, szef komis. nadw. oświecenia I., 291.
 Pini I., 284.
 Piniński hr. Leon dr. prof. II., 71, 103—4, 216—7, 395.
 Piotrowski Gustaw dr. doc. II., 133, 180, 304—6, 321.
 Pipan Łukasz ks. adjunkt I., 309.
 Pique de Replonge Fr., naucz. akad. stanow. I. 137.
 Piramowicz Grzegorz ks. prof. akad. jezuic. I., 30.
 Pischl Antoni I., 65.
 Plath Michał, naucz. kolleg. jez. I., 39.
 Plauer Juliusz, prof. I., 327.
 Pless Franc. prof. I., 326; II. 316.
 Płaczyniasto B. patrz: Wargocki.
 Pniak Jan, pedel II., 380.

- Podgórski Michał, labor. gabin. mineral. II., 318.
- Podlesiecki Józef, I., 172.
- Pogodin I., 286.
- Pohlberg Ferdynand, radca apel.; dyrektor stud. praw.; *rektor* (1826/7), I., 247, 286, 333.
— Karol dr. I., 249, 279.
- Pohorecki Stanisław II., 396.
- Pol Wincenty, prof. krak. I., 330, 334; II., 106.
- Polanski Apolinary I., 288.
— Tomasz ks. dr. suplent I., 265.
- Poliński Józef, naucz. stenografii, II., 131, 313—14.
— Michał I., 288.
- Pollak Ignacy, profesor I., 185, 212—3, 226, 231—3, 235, 252, 266.
- Posinger Ludwik I., 291.
- Possinger br. kierownik namiestnictwa, II., 28, 58.
- Potakowski, asystent szpital. I., 38.
- Potocki hr. Adam, poseł na sejm II., 25, 31.
— hr. Alfred, prezydent minist. II., 42.
— Józef dr. I., 139.
- Potoczki Jan Antoni ks. prof.; biskup przem.; *rektor* (1792/3), I., 84—5, 140, 148.
- Potuczko Michał II., 397.
- Pott Jan Andrzej, bibliot. i prof. zamojski; supl. I., 162, 191.
- Powoiindra I., 229.
- Prażmowski, kanclerz kor. I., 20.
- Pressen Wawrzyniec, protomed. dyrektor stud. medycz.; *rektor* (1794/5 i 1806/7) I., 103, 106, 116, 131, 147—8, 174.
- Prochaska Jan I., 285.
— Antoni II., 383.
- Prusak Teofil II., 396.
- Przysiecki Tytus I., 287.
— Władysław I., 287.
- Puntschert, radca apelac. I., 172.
— Jan, prof. I., 169.
- Puszet Franc. ks. supl. I., 309.
- Puzyna książ Józef dr. prof. I., 166; II., 132, 134, 276—7, 379, 389.
- Qualtenburg, patrz: Kressel.
- Raciborski Aleksander dr. prof. I., 341; II., 132, 278—9.
- Raczyński Ignacy dr. I., 249.
— Klemens, adjunkt I., 249.
- Radkiewicz Arseniusz ks. dr. prof. I., 90—1, 93, 140, 166, 265.
- Radziwiński Hadryan, superior i rektor Jez. I., 14, 16.
- Radziszewski Bronisław dr. prof.; *rektor*, (1882/3) II., 77, 88, 89, 129—30, 240—4, 316—7, 339, 376—7, 389—90, 408—9.
- Rahoza Michał, metrop. kijow. i halic. I., 13.
- Rain br. Ignacy ks. prof. I., 39, 40, 42, 50, 64—5.
- Rajowski Józef, kapelan dyzun. I., 286.
- Rannacher dr. Franc. syndyk i inspekt. domu I., 139, 160, 176, 197, 284, 293.
- Ranz Walenty, naucz. akad. stan. I., 291.
- Rappaport Jakób, dr. II., 398.
— Barach Karol Zygmunt dr. prof. II., 33, 40, 129, 144.
- Ratyński A. dr. I., 139.
- Rautenstrauch ks., dyrek. stud. teologicznego. wiedeń., I., 33, 36, 48, 76—7, 80.
- Rawer Karol II., 383.
- Rayski Albin I., 341.
— Tomasz dr. adwokat, I., 279, 287, 298; II. 13—14.
- Rechbauer, poseł do rady państwa, II., 329.
- Redkiewicz Jan ks. naucz. II., 95, 182, 190.
- Redl Henryk II., 397.
- Rehmann Antoni dr. prof. II., 88, 131—2, 262—7, 321, 378.

- Reifenkugel Karol dr. skrypt. bibl.;
dyrekt. bibl. czerniow. II., 358,
366.
- Reiner Józef, radca sądu, dziek.
i dyrektor wydz. praw.; *rektor*,
(1842/3), I., 247—8, 260—1,
287, 299.
— Juliusz II., 397.
- Reisinger, dyr. stud. technic. I.,
314, 323.
- Reitzenheim Józef I., 279, 284.
— Wilhelm I., 290.
- Rektorzik Ernest dr. prof. I., 327;
II., 176.
- Ressig Andrzej dr. radca apel.;
dyr. w. praw. I., 247.
— Ignacy dr. dyr. stud. med.-
chirurg. I., 327; II., 176.
— Jonas dr. I., 131.
- Retzbach Jan Michał, pedel I.,
294.
- Reuss v. Karol, naucz. akad. stan.
I., 290.
- Rey hr. Mieczysław, poseł na
sejm II., 74.
- Ricci, generał Jezuitów I., 28.
- Ridler, radca rząd. I., 195.
- Riedel Benedykt dr. fizyk żydow.
I., 116.
- Riedl N. I., 50, 65.
- Rieger J. II., 391.
- Rittershayn v. radca sądu I., 58.
- Rittner Edward dr. prof.; szef
sekcji w minist. w. i o.; *rektor*
(1883/4), II., 47, 48, 55, 62,
68, 80, 81, 83, 89, 90, 102—4,
120—2, 222, 325, 333, 376—7.
- Rochleder, prof. akad. techn. I.,
297.
- Roesler Edward Robert dr. prof.
I., 320; II., 41, 128—9.
- Rössler, dyr. stud. prawn. wiedeń.
I., 246.
- Rohrer, dyr. policyi I., 172.
— Józef dr. prof. I., 168, 175,
186, 200, 251—2, 290; II., 211.
- Rolny Wilhelm, wolontar. bibl.
II., 359.
- Romanowski Mieczysław I., 331.
- Romederowa Marya II., 398.
- Rosbierski de Antoni, prof. I.,
168, 187—9.
- Rosenbaum Jakób II., 397.
- Rosenmann Izrael II., 397.
- Roszkiewicz Wojciech ks. adjkt.
I., 266.
- Roszkowski Gustaw dr. prof. II.,
46, 102—4, 117, 203—5, 332,
393.
- Rottenhayn hr. Henryk, kanclerz
czesko-austr. nadw. kancelaryi
I., 126, 151, 156, 170.
- Rotter Józef ks. prof. I., 49, 82—3.
- Rottmann I., 181.
- Roy v. Józef radca guber.; dyr.
akad. stan. I., 279, 290.
- Rózička Ernest ks. wicerektor
seminar. I., 85.
- Różniecki, generał I., 176.
- Rucker J. II., 391.
- Rudolf. arcyksiążę, II., 72, 82.
- Ruebenbauer Albin dr. adjkt. I.,
249, 263, 287, 297—300.
- Rulf Fryderyk dr. prof.; *rektor*
(1862/3 i 1868/9), I., 312—3,
338—40; II., 9, 11, 12, 14, 17,
31, 32, 38, 39, 40, 41, 42, 59,
100, 102, 105, 117, 203, 212,
336, 374.
- Runge Ferdynand I., 285.
- Rusin Jan, pleban I., 5.
- Rutowski dr. poseł do rady pań-
stwa II., 331.
- Rybicki Konstanty II., 397.
- Rzepiński II., 386.
- Rzeszowski Jan, arcybiskup I., 5.
- Rzewuski hr. Józef I., 82, 144.
- Sabatowski Konstanty ks., rektor
seminar. I., 85.
- Sacher-Masoch dyr. policyi I.,
111—2, 181, 286—7, 294.
— powieściopisarz I., 112.
- Sachorowski Michał I., 223.
- Salamon Franc. Karol, aptekarz
prof. I., 238, 274.
- Salzmann Jan, suplt. I., 241.

- z Samborza Grzegorz, nauczyciel szkoły metrop. I., 9.
- Sanguszko ks. Władysław, poseł na sejm, II., 24, 25.
- z Sanoka Grzegorz, arcyb. I., 5, 6, 10.
- Sapieha ks. Adam II., 399.
— Leon II., 399.
- Sarnicki Klemens ks. dr. prof.; *rektor* (1880/1 i 1889/90) I., 308; II., 83, 84, 92, 182—3, 374—9.
- Sartyni Mateusz I., 278.
- Sauer August dr. suplent; prof. pragski, II., 55, 131, 165—6, 389.
- Sawczyński Henryk II., 384.
— Zygmunt, poseł na sejm I., 287—8; II., 24, 26.
- Schabenbeck Józef I., 279.
- Schaefer Edward dr. I., 314.
- Schechtel Wilhelm II., 396.
- Scheiff Józef II., 396.
- Schenk Józef dr. I., 249.
- Schirmer Edward II., 383.
- Schiverek Seibert (Swibert) Burkhard dr. prof.; *rektor* (1786/7 i 1798/9), I., 48, 51, 103—4, 106, 129, 131, 147—8, 153—4.
- Schlick, inspekt. domu I., 160, 173.
— Józef, naucz. akad. stanow. I., 137, 290.
- Schmerling, prez. ministr. I., 340.
- Schmid Leop. Fryd. dyr. stud. filoz. I., 214, 243.
— Edward I., 213.
— Hermann Maksymilian dr. prof.; *rektor* (1869/70), I., 325, 330, 336—7, 340; II., 11, 45, 46, 60, 128—9, 130, 179, 338, 374.
— Karol I., 340.
- Schmiedt St. dr. I., 139.
- Schnayder I. M. K. dr. I., 249.
- Schneider Stan. II., 386.
- Schneyder Karol dr. I., 287, 298.
- Schoenett Józef II., 396.
— Kazim. II., 397.
- Schoenett Maksym. asyst. gabin. botan. II., 320.
- Scholz Jan dr. prof. I., 314—5.
- Schramm Julian dr. doc.; prof. krak. II., 132—3, 171—3, 389.
- Schraud Franciszek supl. I., 114.
- Schrötter, dyr. stud. prawn. wiedeńskiego I., 33, 96.
- Schrott Józef. prof. I., 299, 305, 315.
- Schultes Józef, suplt., prof. saleburski I., 273.
- Schulz v. Strasznicki Leopold dr. prof., I., 226—7.
- Schwach Maurycy, prof. I., 310.
- Schweitzer Franciszek I., 242—3.
- Sedey Tomasz dr. prof. I., 93, 104—5, 110, 113—6, 144, 148, 178, 154, 200.
- Seelig dr. radca namiestn. I., 305, 330, 339.
- Sembratowicz Józef ks. dr. prof.; metropol. gr. kat. I., 308.
— Sylwester dr. prof.; metropolita gr. k. I., 307; II., 78, 92, 93, 95—6, 375—6.
— Teofil ks. dr. docent II., 93—4.
- Semkowicz Aleks. dr. prof.; dyr. bibliot. I., 319; II., 132, 358—9, 363, 383.
— Ignacy dr. I., 249.
- Seńkowski M. II., 391.
- Sentz Alojzy dr. prof. hermanstadzki II., 41.
- Sertz v. Ottensheim I., 287.
- Serwatowski Maciej Z. poseł na sejm, II., 334.
- Sestan Franc. dr. I., 139.
- Setti, nadradca budow. II., 317.
- Seyfried Kamil II., 409.
- Shoklitzh Jakób, prof. akad. techn.; naucz. I., 291, 322.
- Sędzimir Dominik ks. dr. prof. akad. jezuic. I., 29.
- Siarczyński Fr. ks. I., 283.
- Siard patrz: Steiner.
- Siczyński Walery, demonstrator gabin. mineral. II., 318.
- Siemianowski II., 398.

- Siemiradzki Józef dr. prof. II., 88, 132, 290—92.
- Sieniawska Elżbieta I., 15.
- Sienicki Antoni II., 388.
- Sierakowski, arcyb. I., 36, 41.
— Hieronim, jezuita I., 30.
- z Sierpca B. patrz: Wargocki.
- Simonides patrz: Szymonowicz.
- Siwiński Michał II., 397.
- Skałkowski Józef I., 286.
- Skarbek patrz: Ankwicz.
- Skobera, naucz. I., 39.
— Józef ks. prof. I., 42, 43.
- Skorocki Damian I., 291.
- Skorodyński Mikołaj ks. prof.; biskup; *rektor* (1804/5), I, 84, 91—2, 94, 149.
- Skorski Alexander dr. doc. I., 98; II., 134, 296—7, 354.
- Skrochowski Eustachy ks. dr. prof. II., 94, 182, 185—8, 379.
— Ignacy dr. doc. II., 131, 167.
- Skrzyński Ludwik, poseł na sejm II., 45, 67.
- Skulimowski An. dr. I., 139.
- Skwarczyński Karol I., 277.
- Sławik J. II., 390.
- Ślęczka Wojciech II., 396.
- Ślósarz Jan dr. ks. adjunkt II., 94.
- Sławikowski Antoni, prof. I., 273—4, 284.
- Słoma Kajetan I., 278.
- Słotwiński Leliwa Felix, prof. krak. I., 183.
- Ślucki ks. Symeon I., 14.
- Śmietanka Faustus ks. dr. I., 140.
- Smitowski Mieczysław dr. asyst. II., 176—7.
- Smolarz Fr. X. dr. I., 139.
- Smolka Franciszek dr. I. 249, 279, 285, 287, 298.
— Karol I., 279.
— Stanisław dr. prof. krakow. II., 85.
- Snopek Emil, asyst. zakładu fizycz. II., 316, 389.
- Sobieski Jan I., 320.
- Sobota II., 398.
- Sokołowski A. II., 390.
- Sokołowski August I., 341.
- Solecki Łukasz ks. dr. prof.; bisk. przem. r. I.; *rektor* (1864/5), I., 307—8, 339—40; II., 72.
- Solikowski Dymitr, arcyb. I., 13, 14, 15.
- Sołtysik II., 386.
- Sommaruga br. Franciszek dr. prof.; minister w. i o. L. 168, 260—1, 298.
- Sonnenfels Józef, prof. wiedeń. I., 50, 95—6.
- Sozański Jan Franc. II., 398.
- Spaventi Jan Franciszek dr. I., 36, 37, 43.
- Spinola Józef ks. dr. supl. I., 161.
- Spruner Andrzej I., 229.
- Srokowski Władysław dr. supl. II., 67, 101—2.
- Stadion hr. Filip, najw. kanclerz I., 174.
— hr. Franc. gubernat. galic. I., 265—6, 297—300.
- Stadnicki Jan I., 137.
— hr. Stanisław, poseł na sejm II., 346.
- Stanecki Tomasz dr. prof.; *rektor* (1890/1). II., 84, 130, 133, 158—60, 315, 340, 376—8.
- Starzewski Maryan II., 397.
- Starzyński Stanisław dr. prof. II., 103—4, 211—6, 330, 394, 396, 408.
- Stauber Emanuel, naucz. języka włosk. I., 322.; II., 129.
- Stebelski Piotr dr. prof. II., 8, 103—4, 193, 219—20, 395—6.
- Stecher v. Sebenitz Antoni prof. I., 169.
— Ferdynand dr. prof.; *rektor* (1819/20). I., 114, 138, 272, 276.
- Stecker Michał, prof. I., 182, 236—8, 277.
- Stefan Batory, król polski I., 21.
- Stefanowicz Michał II., 396.
- Stefko Mieczysław II., 397.
- Steiner Siard, prof. I., 316, 330.
- Sternal Tadeusz dr. amanuent bibl. II., 359, 362—3, 384, 388.

- Sternal Tomasz II., 396.
 Sternbach Leon dr. doc.; prof. krak. II., 132—3, 173—4.
 Stesłowicz Władysław II., 384, 397.
 Stheen Kasper I., 8.
 Stieber Jan dr. dyr. stud. filoz.; *rektor* (1836/7). I., 214.
 Stift br. Jędrzej, prof. wiedeń. I., 114, 274.
 Stigriz Eugeniusz I., 331.
 Stöger Michał dr. prof. I., 223, 252—4, 283.; II., 211.
 Störck Antoni, dyrek. stud. medycz. wiedeń I., 33, 37, 115—6.
 Stokowski Apolinary I., 286.
 Stransky Karol Ignacy, protomed.; dyrektor stud. med. chirurg.; *rektor* (1843/4). I., 270, 272, 327.
 Strasky Wincenty, prof. I., 273, 328.; II., 176—7.
 Strasser Karol I., 331.
 Strasznicki patrz: Schulz.
 Stremayr dr. minist. w. i o. II., 64, 73, 75, 76, 78, 210, 32², 339.
 Strąński Franc. dr. dyrekt. stud. filoz. i bibl. I., 214, 223—4, 227, 233, 292, 297—8, 301, 303, 323, 329, 332, 336.; II., 363.
 Stroppel Karol, skrypt. bibl. I., 223, 292.
 Stroynowski Albin I., 331.
 Strutyński Bazyle I., 261.
 Strowski Aleksander I., 137.
 — de Robkowa Andrzej dr. I., 139.
 Strzelbicki Miecz. II., 396.
 Stubenrauch Maurycy dr. prof. I., 255, 261.; II., 205.
 Stupnicki II., 398.
 Stutterheim I., 284.
 Suchecki Henryk I., 333.
 Suess Edward dr. prof. wiedeń. II., 75—8, 143, 326—8, 414—5.
 Summer dr. I., 249.
 Supiński Józef dr. II., 89.
 Surowiecki Wawrzyniec I., 92.
 Swaton Zygmunt II., 397.
 Sweerts-Sporck hr. Józef, dyrekt. akad. stanow.; *rektor* (1799/800) I., 137, 148—9, 205.
 Świątkiewicz Mieczysław, dyetar. kancel. II., 380
 van Swieten Gerhard, dyrektor stud. medycz. wiedeńsk. I., 32, 33, 36, 102.
 — Gerhard, prezes nadw. kom. ośw. I., 45, 46, 108, 126, 145.
 Sykora v. sekret. gubern. I., 177.
 Syktowski Józef I., 278.
 Symonowicz Jan Jakób, arcyb. orm.; dyrekt. studyum teolog. I., 164—5, 172.
 Syrski Szymon dr. prof. II., 130—1, 160.
 Szachnowicz Jędrzej II., 388.
 Szachowski Stanisław dr. prof.; sekret. i notar. II., 102, 224—6, 380.
 Szajnocha Karol I., 285.
 Szankowski Maciej ks. prof. I., 94—5.
 Szaraniewicz Izidor dr. prof. I., 331.; II., 129—30, 236—40, 377, 382.
 Szaszkievicz ks. poseł na sejm II., 18.
 — Marcyan I., 286.
 Szawłowski Tadeusz I., 341.
 Szczepański Jan Juliusz I., 277—8.
 Szeliga Mieczysław II., 397.
 Szepearowicz Jan dr. asyst. II., 176.
 Szeptycki Jan B. dr. I., 139.
 Szlachtowski Feliks dr. adwokat I., 249, 287.; II., 13.
 — Jan dr. prof. I., 332—3.
 — Stanisław dr. I., 249, 287.
 Szlański Wacław I., 287.
 Szlegel Lubin I., 285.
 Szpilman Józef dr. doc. II., 132, 180, 306—9.
 Sztachura Daniel II., 396.
 Szujski Józef dr. prof. krakow. II., 67, 68, 74.
 Szul L. II., 390.
 Szulistański Edward II., 396.

- Szumlański Michał, porucznik I., 292.
 Schwortz Maciej ks. dr. I., 140.
 Szybicki Stanisław ks. rekt. sem. I., 49, 85.
 Szymonowicz Ignacy, dziek. w. praw. I., 247.
 — Szymon, poeta I., 10.
 Szymusik Franc. II., 396.
 Szyszyłowicz Ignacy Michał dr. doc. II., 134, 310—11.

 Taaffe hr. minist. prezyd. II., 328.
 — Ludwik, gubern. galic. I., 279.
 Tangl Edward dr. doc. II., 129, 152.
 — Karloman, profesor; *rektor* (1848/9). I., 232—4, 292, 299, 305, 300, 329.
 Tarnowski hr. Stanisław, poseł na sejm II., 22, 24, 25.
 Teisseyre Wawrzyniec dr. doc. II., 133, 292—4.
 Terlikowski II., 386.
 Thaa II., 414.
 Thoren v., radca gubern. I., 147.
 Thürmann I., 189.
 Thun hr. Leon, minister w. i o. I., 297, 306, 330, 333—5, 339.
 Till Ernest dr. prof. I., 341.; II., 102, 222—4.
 Titz dr. I., 139.
 Tokarski Stan. II., 66.
 Tomasczek Edward, prof. I., 255—6, 287.
 Tomasik Józef II., 389.
 Tomaszewski Jan II., 396.
 Topolnicki, inżyn. II., 317.
 — Juliusz II., 397.
 Toroński Seweryn ks. naucz. II., 94—5.
 Torosiewicz Grz. dr. I., 139.
 Trawuliński Paweł dr. I., 139.
 Tretter Baltazar I., 276.; II., 366.
 — Stanisław I., 276.; II., 366.
 v. Treuenhorst patrz: Kodesch.
 Tropp Jan, naucz. akad. stanow. I., 137.
 Truka Franciszek, prof. gradecki I., 242.

 Trzecieski, poseł na sejm II., 346.
 Tschabusehnigg, minist. w. i o. II., 12, 210.
 z Tucholi Felix, naucz. szkoły metrop. I., 8.
 Türkheim br. I., 195.
 Tuna Franciszek dr. prof.; *rektor* (1846/7). I., 262, 299, 302, 305.; II., 205.
 Turkawski Marceli II., 383.
 Tyczyński Sebast. Michał ks. dr. prof.; *rektor* (1849/50). I., 267—8, 307, 322.
 Tymiński Józef dr. docent II., 102, 122.

 Ugarte hr. Alojzy, kanclerz najwyż. czeski i pierwszy austr. I., 153, 156, 195, 209.
 Uhlich Gotfryd ks. prof. I., 50, 68—9, 72—3, 123.
 Ujejski Apolin. II., 396.
 Ulanowski Adam II., 320.
 Umlauf Leopold, prof. I., 75—6, 134, 136.
 Unger I., 223.
 Urbantschich I., 191.
 Urbański Aureli I., 341.
 — Wojciech dr. dyrekt. bibliot. I., 322—4, 332, 340.; II., 358, 363—5, 369.
 Urmeny hr. gubernat. obu Galicyj I., 152.
 Ursyn Jan, naucz. szkoły metrop. I., 10.
 Uruski Jan I., 238.
 — Kajetan, mieczn. kor. I., 237.

 Vinzenz Jan Karol, skryp. bibl. I. 123.
 Vogler ks. bibliotek. I., 42.
 Voigt Chryst. August, prof. I., 327.
 — Wacław Michał, prof. I., 182—3, 185.
 Vrecha Wit, prof.; *rektor* (1787/8). I., 39, 42, 64, 67—8, 71, 125, 131, 147, 161.

- Vuchich, patrz: Wuchich.
 Vukasovich, radca gubern I., 339.
- Wacholz Antoni dr. prof.; *rektor*
 (1857/8). I., 249, 318, 320, 329,
 333, 336, 339.
- Wacyk Eugeniusz II., 397.
- Wagner Benedykt prof.; *rektor*
 (1847/8). I., 170, 272.
- Waldmann Alexdr. II., 397.
- Walewski, prof. krak. I., 334.
- Wallach Karol II., 396.
- Waltz Jan dr. prof. I., 36, 37, 38,
 50, 112, 114.
- Wałęga Leon ks. dr. doc. II., 94,
 182, 189—90.
- Wanyura Jan II., 396.
- Wargocki Płaczymiało z Sierpca
 Bartłomiej, naucz. szkoły me-
 trop. I., 9.
- Wasilewski Tadeusz I., 221, 238,
 276.
- Wasser Ozyasz II., 397.
- Wasylewski I., 284.
- Waśniowski Antoni ks. supl. I.,
 308.
- Watzka Józef ks. dr. prof. II., 50,
 92, 94, 98, 320, 375—7.
- Wąsowicz D. M. dr. doc. II., 54,
 131, 133, 166—7, 180, 390.
- Weber I., 284.
 — mechanik uniw. I., 89.
 — v. Ebenhof Ferdyn. dr. prof.
 I., 328.; II., 176.
 — Józef ks. dr. adjunkt II., 93,
- Weigel Józef dr. supl. II., 102—3,
 119, 177.
- Weiss Adolf dr. prof. I., 325—7,
 336, 339—40.; II., 128—9, 374.
- Weisse Max I., 229.
- Werner Józef dr. supl. II., 177.
 — Ryszard Marya dr. prof. II.,
 55, 56, 90, 131—2, 258—62,
 389.
- Wesołowski Józef I., 278.
- Węglewski Zygmunt dr. prof.;
rektor (1877/8.). II., 78, 130,
 132, 156—8, 375—6, 384, 386.
- Węzik v. January I., 243.
- Widmann Oskar dr. asyst. II.,
 176.
- Wieliczko Jan ks. naucz. II., 93
 —4.
- Wielopolski margrabia I., 337;
 II., 125.
- Wielowieyski Henryk dr. doc. II.,
 132, 289—90.
- Wieńkowski Antoni dr. adjkt. I.,
 249, 261, 263.
- Wierzbicki Grzegorz dr. prof. czer-
 niow. I., 229.
- Więclawski Piotr I., 172.
- Wileczyński Franc. I., 277.
- Wilusz Tadeusz II., 397.
- Wimmer Józef ks. prof.; *rektor*
 (1788/9.). I., 83, 131.
- Winiarz Alojzy II., 397.
- Winiwarter Józef dr. prof.; *rektor*
 (1818/19.). I., 168, 173, 186,
 189, 193, 257, 259—61, 275,
 277, 279, 290, 292.
- Winnicki Jan dr. I., 139.
- Wisłobocki (Wysłobocki) Karol
 Baz. dr. supl. I., 139, 160, 167,
 247.
- Wisłocki Władysław dr. amanuent
 bibl.; kustosz bibl. krak. II.,
 358, 365.
- Wispek P. II., 390.
- Wiśniowski Hugo I., 285.
 — Teofil I., 279.
- Witkowski Kazim. II., 396.
- Witosławski I., 300.
- Wittig, radca I., 189.
- Wittmann Ernest, prof. I., 237—8.
 277.
- Władich Dem. dr. I., 139.
- Władysław II. Jagiełło, król polski
 I., 3, 20—1.
- Władysław III. król polski I., 5.
- Wörth Józef I., 212.
- Wohlfeil Kazimierz, inspekt. szkół
 I., 39, 148.
- Wohllerner Jakób II., 396.
- Wojciechowski Konstanty II., 87,
 388, 407—8.

- Wojciechowski Tad. dr. prof.; *rektor* (1894/5). II., 65, 80, 84, 131—2, 267—8, 358, 378—9, 382.
- Wolaniecki Fran. II., 397.
- Wolczyński dr. I., 139.
- Wolf dr. suplt. I., 323.
— Franc. prof. I., 252.
— G. II., 415.
— Gustaw, prof. akad. techn.; suplt. I., 326—7.; II., 316.
- Wollerner Szymon II., 389.
- Wolski Ludwik I., 331.
- Worcellowa hr. Marcelina I., 276.
- Woycik Jan I., 287.
- Woynarowski Mikołaj, skrypt. bibl. I., 292.
- Wrobel Jan dr. prof. II., 45, 46, 76, 129—30, 144—5, 384.
- z Wrocławia (de Wratisławia) Benedykt, rektor szkoły metrop. I., 8.
- Wróblewski Józef II., 396.
- Wszelaczyński Leon dr. I., 249.
- Wuchich Tomasz, prof.; bibliotekarz I., 73, 138, 154, 191, 203, 292.
- Würtemberski ks. Ferdynand, gubernator galic. I., 193.
- Wujek Jakób z Wągrowca I., 14.
- Wunsch Franc. naucz. akad. stan.; suplt. I., 290.
- Wurzbach Konstanty dr., skrypt. bibl. I., 249, 292.
- Wybranowski, dowódzca gwardyi narod. I., 300.
- Wysłobocki patrz: Wiślobocki.
- Zabielski I., 181.
- Zablocki Feliks ks. dr. suplent I., 309; II., 92, 93, 95.
- Zachariasiewicz Teodor ks. supl. I., 89, 90, 95.
- Zacharyasiewicz Fr. Xawery ks. dr. prof.; dyr. stud. teol.; biskup tarn., przem.; *rektor* (1825/6), I., 90, 138, 165—6, 242, 264—5, 267—8.
- Zagórski II., 386.
— Jan, preparator gabin. zoolog. II., 320.
- Zagórski Julian, ks. dr. prof. I., 268, 292, 308.
— Stanisław II., 409.
- Zajączkowski dr. I., 139.
— Władysław dr. doc.; prof. politechn. II., 131, 167—9.
- Zakliński Kornel II., 383.
- Zakrzewski Aleksander II. 396.
— Ignacy dr. prof. I., 228; II., 134, 284—5, 316.
— Kazimierz II., 396.
— Wincenty dr. doc.; prof. krakowski, II., 85, 129, 156.
- Zaleski Filip, namiestnik galic.; minister II., 70, 82, 83, 325.
— K. II., 390.
— Michał II., 396.
— Wacław, adjunkt; namiestn. galic. I., 226, 282, 300—1, 303.
- Zalewski Aleksander dr. doc. II., 134, 297—8.
- Załęski Witold dr. II., 46.
- Zamoyski Jan I., 10.
- Zarzycki Izidor II., 384.
- Zastyrzec I., 339.
- Zawadzki Aleks. dr. prof. I., 227, 276, 281, 322—4, 329—30.
— Jędrzej I., 285.
— Michał II., 397.
- Zawałkiewicz Zdzisław, demonstrator instyt. farmak. II., 323.
- Zborowski St. dr. docent II., 32, 101, 115—6, 194, 206.
- Zbrożek, prof. politechn. II., 73.
- Zbyszewski Wiktor dr. I., 249.
- Zderkowski Miroslaw Józef II., 410.
- Zdziarski Piotr I., 331.
- Zehnmark Ludwik Edward, prof. I., 50, 58, 64, 68—71, 95, 137, 162, 172, 176.
- Zeiller, dyr. studyum prawn. wiedeńskiego I., 157, 168, 186, 195, 245.
- Zeisl Andrzej ks. dr. dyr. stud. teol.; *rektor* (1812/3), I., 189, 264—5.

- Zeissberg Henryk dr. prof. I., 319, 339; II., 33, 35, 128—9, 382, 415.
- Zemantsek Jan dr. prof.; *rektor* (1803/4) I., 68, 87—9, 154, 162, 228.
- Zenner, prałat wiedeń. I., 264.
- Zergoll Ignacy, prof. I., 98, 102.
- Zhóp Maciej, adjunkt I., 232.
- Zieleniewski Leonard dr. I., 139.
- Zielonacki Józafat dr. prof. I., 311, 330, 334; II., 9, 10, 12—19, 29—31, 37—9, 59, 60, 79, 100—1, 105—7, 109.
- Ziemiałkowski Floryan dr. minister I., 249, 263, 285—7, 298, 312; II., 39, 61, 66, 339.
- Ziętkiewicz I., 237.
- Zirkel Ferdynand dr. prof. I., 326, 339—40; II., 129, 318.
- Zoll dr. prof. krakow. II., 85, 399.
- Zuber Rudolf dr. doc. II., 132, 134, 298—301, 390.
- Zubrzycki Dyonizy I., 276.
- Zybklikiewicz Mikołaj, poseł na sejm I., 287; II., 25, 26.
- Zych Franciszek II., 383.
- Zygmunt III., król polski I, 13, 20, 21.
- Żmigrodzki Kajetan ks. prof.; dyr. stud. gimn; *rektor* (1852/3), I., 268, 300, 320.
- Żródłowski Ferdynand dr. prof. II., 14, 16, 17, 19, 31, 32, 36—9, 42, 50—2, 59, 60, 67, 68, 73, 100—2, 104, 110—11, 375—6, 392.
- Żebrowski Adam I., 276; II., 399.
- Żelak Dominik II., 389.
- Zerdziński Wojciech prof.; *rektor* (1831/2) I., 169, 272.
- Żmurko Adam II., 397.
- Wawrzyniec dr. prof.; *rektor* (1885/6) II., 80, 88, 89, 129, 132, 152—5, 375—7.
- Żółkiewski Stanisław, hetman w. k. I., 15, 16.
- Żukiewicz Jan ks. adjkt. I., 309.

Omyłki druku.

C z ę ś ć I.

Str. 10	wiersz 6 z dołu	zamiast: 1844		czytaj: 1894.
» 16	» 28 z góry	» ziarno gorczycy,	» ziarno gorczycy.	
» 32	» 7 »	» 1788	» 1758.	
» 69	» 22 »	» 1814	» 1817.	
» 144	» 14 »	» 1785	» 1788.	
» 168	» 5 z dołu	» Neuhaser	» Neuhauser.	
» 235	» 16 z góry	» uczyli	» uczyli się jej.	
» 273	» 8 »	» Stransky	» Strasky.	
» 277	» 10 i 11 z g.	należy wyraz <i>Staatskleid</i>	czytać po słowach: dowolną suknię.	
» 290	» 19 z góry	zamiast: tej wydała	czytaj: tej opinii wydała.	
» 291	» 11 z dołu	» Skoklichowi	» Shoklizhowi.	
» 294	» 1 »	» Graseel	» Grassl.	
» 308	» 23 »	» Kryciński	» Krynicki.	
» 320	» 18 »	» Wilhelm L.	» Gustaw L.	

C z ę ś ć II.

Str. 183	wiersz 9 z dołu	zamiast: astępca	czytaj: zastępca.
» 225	» 1 »	» 1863	» 1883.
» 241—3	kilka razy	» Uber	» Ueber.
» 280	wiersz 18 z dołu	» Hübnera	» Hubera.
» 347	» 19 z góry	» buduje się od r. Lewiński od r.	» buduje architekta p.
» 378	» 6 »	» Euzebiusz	» Teofil.
» 413	» 27 »	po słowie: założonej	» w r. 1594 przez het- mana Jana Zamoyskiego a przeznaczonej dla.

Original of [illegible]

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

33915 /
2